

Janus Pannonius összes munkái

Jani Pannonii opera omnia

Közrebocsátja: V. Kovács Sándor

Fordították:

Arany János

Áprily Lajos

Berczeli A. Károly

Csonka Ferenc

Csorba Győző

Devecseri Gábor

Dybas Tihamér

Fodor András

Gáspár Endre

Hegedűs István

Honffy Pál

ifj. Horváth János

Illyés Gyula

Jánosy István

Jékely Zoltán

Jelenits István

Kálnoky László

Kardos László

Kardos Tibor

Kurcz Ágnes

Kerényi Grácia

Lator László

Muraközy Gyula

Nadányi Zoltán

Nagy Tiborné

Nemes Nagy Ágnes

Palojtay Béla

Szabó Lőrinc

Szabó Magda

Takáts Gyula

Teller Gyula

Tóth István (Marosvásárhely)

Újvári Károly

Vajda Endre

Vas István

Végh György

Vida Tivadar

Weöres Sándor

Zala Mária

TARTALOM

Epigrammák

EPIGRAMMATA IN ITALIA SCRIPTA ITÁLIAI EPIGRAMMÁK

1. DE IMMUTATIONE SUI NOMINIS
NÉVVÁLTOZTATÁSÁRÓL
2. SE IPSE COMMENDAT
MAGÁT AJÁNlja
3. DE ARTE
A MŰVÉSZETRŐL
4. DE SE IPSO
ÖNMAGÁRÓL
5. POPULOS NON PRODUCERE ELECTRUM
A NYÁRFÁK NEM TEREMNEK BOROSTYÁNKÖVET
6. AD LEONELLUM FERRARIAE PRINCIPEM
LEONELLÓHOZ, FERRARA FEJEDELMÉHEZ
7. LAUS GUARINI
GUARINO DICSÉRETE
8. DE EODEM
UGYANARRÓL
9. DE EODEM
UGYANARRÓL
10. AD POETAM MARTIALEM
A KÖLTŐ MARTIALISHOZ
11. DE GUARINO
GUARINÓRÓL
12. DE QUODAM IACTABUNDO
EGY KÉRKEDESRŐL
13. COMMENDAT VERONAE SUUM LIBELLUM
VERONÁNAK AJÁNlja KÖNYVÉT
14. LIBRUM SUUM ALLOQUITUR
KÖNYVÉHEZ SZÓL
15. AD LEONELLUM PRINCIPEM FERRARIAE
LEONELLÓHOZ, FERRARA HERCEGÉHEZ
16. AD LEONELLUM
LEONELLÓHOZ
17. DE SE IPSO
ÖNMAGÁRÓL
18. LAUS GUARINI
GUARINO DICSÉRETE
19. EPITAPHIUM LEONELLI, FERRARIAE PRINCIPIS
LEONELLÓNAK, FERRARA FEJEDELMÉNEK SÍRIRATA
20. AD RUBERTUM
RÓBERTHEZ
21. EPITAPHIUM IN LEONELLUM FERRARIAE MARCHIONEM
LEONELLÓNAK, FERRARA GRÓFJÁNAK SÍRFELIRATA
22. THRENOS IN LEONELLUM FERRARIAE MARCHIONEM
GYÁSZÉNEK LEONELLO FERRARAI GRÓFRÓL
23. AD PAULUM
PÁLHOZ
24. AD GRYLLUM
GRYLLUSHOZ
25. AD PAULUM
PÁLHOZ
26. AD GUARINUM VERONENSEM
A VERONAI GUARINÓHOZ
27. REFELLIT GUARINICAM EXCUSATIONEM
VITÁZIK GUARINO MENTEGETŐZÉSÉVEL
28. DE DOCTO SIMULATO
AZ ÁLTUDÓSRÓL
29. DE EODEM
UGYANARRÓL

30. AD BARTHOLOMAEUM
BERTALANHOZ
31. DE SUO LIBRO
MAGA KÖNYVÉRŐL
32. DE VERSIBUS MARCELLI A SE LATINE EXPRESSIS
MARCELLÓNAK ÁLTALA LATINRA FORDÍTOTT VERSEIRŐL
33. DE EODEM PAULO ALITER
UGYANARRÓL KICSIT MÁSKÉNT
34. AD CARBONEM POETAM
CARBÓHOZ, A KÖLTŐHÖZ
35. IN FUREM VERGILIANUM
VERGILIUS TOLVAJÁRA
36. AD GUARINUM
GUARINUSHOZ
37. AD IULIUM
GYULÁHOZ
38. AD EUNDEM
UGYANAHHOZ
39. IN SUPERFLUA QUAERITANTEM
EGY FÖLÖSLEGESEN KÉRDEZGETŐRE
40. IN GRYLLUM
GRYLLUSRA
41. AD GUARINUM
GUARINÓHOZ
42. IN THEODORUM
TIVADARRA
43. IN CINCILUM FURACEM
A TOLVAJ CINCILUSRA
44. IN FUREM VERGILIANUM
VERGILIUS TOLVAJÁRA
45. DE AMATORE LIBRORUM VETERUM
AKI CSAK A RÉGI KÖNYVEKET SZERETI
46. IN NICOLUM
MIKLÓSRA
47. AD MARCUM
MÁRKUSHOZ
48. PORCELLIO POETAE
PORCELLIUSNAK, A KÖLTŐNEK
49. DE PORCELLIO ET IOVINIANO
PORCELLIUSRÓL ÉS IOVINIANUSRÓL
50. AD IULIUM
GYULÁHOZ
51. IN CAROLUM
KÁROLYRA
52. DE GUARINO
GUARINÓRÓL
53. AD AGAPETUM
AGAPETUSHOZ
54. IN FUREM SUORUM CARMINUM
KÖLTEMÉNYEINEK TOLVAJÁRA
55. IN GRYLLUM
GRYLLUSRA
56. SUUM OPUS MODESTE LAUDAT
SZERÉNYKEDVE DICSÉRI SAJÁT MŰVÉT
57. AD LAURENTIUM
LŐRINCHEZ
58. LAUDAT CARMINA TITI STROZZAE
TITUS STROZZA VERSEIT DICSÉRI
59. IN PAULUM
PAULUSRA
60. DE LAUDIBUS GUARINI
GUARINUS DICSÉRETE
61. IN GASPAREM
GÁSPÁRRA

62. AD RUFUM
 RUFUSHOZ
63. CUIDAM ARDUA SUADENTI
 EGY VALAKINEK, AKI NEHÉZ DOLOGRA BIZTAT
64. DE SE IPSO
 ÖNMAGÁRÓL
65. TETRASTICHON IN GUARINUM VERONENSEM
 TETRASTICHON A VERONAI GUARINÓRA
66. AD CLEMENTEM
 KELEMENHEZ
67. IN PROSPERUM
 PROSPERRE
68. IN GRYLLUM
 GRYLLUSRA
69. AD GUARINUM
 GUARINÓHOZ
70. IN CAROLUM
 KÁROLYRA
71. IN RUFUM
 RUFUSHOZ
72. IN CAROLUM
 KÁROLYRA
73. FRAGMENTUM EPIGRAMMATIS ALICUIUS, AD GUARINUM
 EGY GUARINÓHOZ ÍRT EPIGRAMMA TÖREDÉKE
74. AD TROÏLUM
 TROÏLUSHOZ
75. AD EUNDEM
 UGYANAHHOZ
76. IN UGONEM
 HUGÓRA
77. IN PHILITICUM
 PHILITICUSRA
78. AD GRYLLUM
 GRYLLUSHOZ
79. AD EUNDEM
 UGYANARRA
80. IN EUNDEM
 UGYANARRA
81. DE DIVITE LAUDANTE PAUPERIEM
 A GAZDAGRÓL, AKI A SZEGÉNYSÉGET DICSÉRI
82. DE NASO CYRI ET GRYLLI
 CYRUS ÉS GRYLLUS ORRÁRÓL
83. IN UGONEM
 HUGÓRA
84. IN ARROGANTEM
 EGY HÁNYAVETIHEZ
85. DE NASO HARILLI
 HARILLUS ORRÁRÓL
86. AD RULLUM
 RULLUSHOZ
87. AD GUARINUM VERONENSEM
 A VERONAI GUARINÓHOZ
88. AD CONRADAM
 GERTRÚDHOZ
89. DE PHRYNE
 PHRYNÉRŐL
90. AD GALLUM
 GALLUSHOZ
91. AD PROSPERUM
 PROSPERHEZ
92. DE AGNETE
 ÁGNESHEZ
93. OPTAT COITUM PUELLAE
 EGY LEÁNNYAL SZERETNE LEFEKÜDNI
94. AD MAGDALENAM
 MAGDOLNÁHOZ

95. AD RUFUM
 RUFUSHOZ
96. AD SEVERUM
 SEVERUSHOZ
97. DE SE IPSO
 SAJÁT MAGÁRÓL
98. DE AMICA SUA
 BARÁTNŐJÉRŐL
99. AD PAULUM
 PÁLHOZ
100. DE SILVIA
 SZILVIÁRÓL
101. IN CARBONEM POETAM
 CARBO KÖLTŐRE
102. DE LAELIA
 LAELIARÓL
103. AD EANDEM
 UGYANAHHOZ
104. AD PAULUM
 PÁLHOZ
105. AD LUDOVICUM
 LAJOSHOZ
106. DE SE IPSO, CUM VIRGINITATEM AMISSET
 MIKOR ÁRTATLANSÁGÁT ELVESZTETTE
107. DE PORCIA
 PORCIÁRA
108. IN BLASIUM POMILIONEM
 A TÖRPE BALÁZSRA
109. AD LINUM
 LINUSHOZ
110. DE THEATRO VERONENSI
 A VERONAI SZÍNHÁZRÓL
111. IN BERTUM
 BERTUSRA
112. IN CRESSAM
 CRESSÁRA
113. DE URSO CINAEDO
 A FAJTALAN URSUSRÓL
114. IN GRYLLUM
 GRYLLUSRA
115. IN BASINUM
 SZAMÁRDYHOZ
116. IN LEONEM CINAEDUM
 A FAJTALAN LEÓRA
117. IN GUIDONEM
 GUIDÓRA
118. AD LUNAM
 A HOLDHOZ
119. AD PERINUM
 PERINUSHOZ
120. IN INCONSTANTEM
 AZ ÁLLHATATLANRA
121. IN MENDACEM
 EGY HAZUGRA
122. AD LIBERAM
 LIBERÁHOZ
123. QUAESTIO ARDUA ET DIFFICILIS
 SÚLYOS ÉS KELLEMETLEN KÉRDÉS
124. AD LUPUM
 FARKASHOZ
125. IN PROSPERUM
 PROSPERRA
126. AD AMICAM
 BARÁTNŐJÉHEZ
127. AD GALLIONEM
 GALLIÓHOZ

128. IN NON RESTITUENTEM MUTUUM
ARRA, AKI NEM ADJA MEG A KÖLCSÖNT
129. IN LUCIAM
LÚCIÁRA
130. IN MENDACEM
EGY HAZUGRA
131. IN CAROLUM
KÁROLYRA
132. IN PRISCAM
PRISCÁRA
133. DE AMORE SUO IN LEDAM PUELLAM
LÉDÁHOZ FÜZŐDŐ SZERELMÉRŐL
134. FRAGMENTUM EPIGRAMMATIS ALICUIUS
EGY EPIGRAMMA TÖREDÉKE
135. AD RINUCIUM
RINUCIUSHOZ
136. AD PROSPERUM
PROSPERHOZ
137. DE AMBROSIO
AMBRUSRÓL
138. IN CELSUM
CELSUSRA
139. CONQUERITUR, QUOD SE SOCII AD LUPANAR
SEDUXISSENT
PANASZKODIK, HOGY TÁRSAI BORDÉLYHÁZBA CSALTÁK
140. QUALEM OPTET AMICAM
MILYEN BARÁTNŐT SZERETNE
141. IN ADULTERUM
EGY HÁZASSÁGTÖRŐRE
142. IN CYPRIANUM
CYPRIANUSHOZ
143. AD GALEOTTUM
GALEOTTÓHOZ
144. EPIGRAPHIUM VALERII MARCELLI
VALERIUS MARCELLUS SÍRIRATA
145. DE SIGNO AMPHITRYONIS
AMPHITRYON JELÉRŐL
146. IN LUCIAM
LÚCIÁRA
147. DE GALESO
GALESUSRÓL
148. IN AULUM
AULUSRA
149. AD GALLIONEM
GALLIÓHOZ
150. AD GUARINUM
GUARINÓHOZ
151. IN PINDOLAM
PINDOLÁRA
152. IN LUPUM
FARKASRA
153. DE MONADE ET DYADE, NUMERIS
A MONÁSZRÓL ÉS A DŰÁSZRÓL
154. IN THECLAM
TEKLÁRA
155. DE SUA AETATE
ÉLETKORÁRÓL
156. AD IUSTINAM
JUSTINÁHOZ
157. IN LAPPUM
LAPPUSRA
158. IN SYLLAM
SYLLÁRA
159. DE SACRILEGO
A SZENTSÉGTÖRŐ

160. IN ADULTERUM
EGY HÁZASSÁGTÖRŐRE
161. AD LUCIAM
LÚCIÁHOZ
162. DE NEGANTE MUTUUM
ARRÓL, AKI LETAGADJA A KÖLCSÖNT
163. IN IUDAEUM FOENERATOREM
EGY UZSORÁSRA
164. DE SE QUOD AMARE COEPISSET
MIKOR SZERELEMBE ESETT
165. IN LINUM DOCENTEM PAEDICARE
A FARCICERÉT JAVALLÓ LINUSRA
166. DE EODEM
UGYANARRÓL
167. DE EODEM
UGYANARRÓL
168. DE EODEM
UGYANARRÓL
169. IN EUNDEM
UGYANARRA A LINUSRA
170. DE THESPI
THESPISRŐL
171. DERIDET EUNTES ROMAM AD IUBILAEUM
KIKACAGJA A RÓMAI BÚCSÚSOKAT
172. DE EODEM
UGYANARRÓL
173. DE EODEM
UGYANARRÓL
174. DE CAUPONE QUI ANNO IUBILAEI DITATUS EST
KOCSMÁROS A JUBILEUM ÉVÉBEN
175. DE EODEM
UGYANARRÓL
176. DE EODEM
UGYANARRÓL
177. GALEOTTI PEREGRINATIONEM IRRIDET
KIGÚNYOLJA GALEOTTO ZARÁNDOKLÁSÁT
178. DE MARCELLI TROPHEO
MARCELLO GYŐZELMI JELVÉNYÉRŐL
179. AD AENEAM SYLVIVM
AENEAS SYLVIUSHOZ
180. RESPONSIO
VÁLASZ
181. EIUSDEM AD EUNDEM
UGYANAZ UGYANAHHOZ
182. AD PETRUM
PÉTERHEZ
183. DE SE IPSO
MAGAMAGÁRÓL
184. IN CRUDELEM PRAETOREM
A KRUDÉLIS PRÉTOR ELLEN
185. DE AMBROSIO
AMBRUSRÓL
186. IN MALCUM
MALCUSRA
187. IN DIONYSIVM
DÉNESRE
188. IN PHILIPPUM
FÜLÖPHÖZ
189. AD GEORGIVM
GYÖRGYHÖZ
190. AD PAULUM
PÁLHOZ
191. IN GRILLUM
GRILLUSRA
192. AD URSUM
URSUSHOZ

193. AD BARTHOLOMAEUM
BERTALANHOZ
194. CUIDAM PETRO
EGY BIZONYOS PÉTERNEK
195. PRO CONVIVIO, AD PHILIPPUM BIBIUM
BIBIO FÜLÖPHÖZ, VENDÉGLÁTÁSÁÉRT
196. AD BARTHOLOMAEUM
BERTALANHOZ
197. AD ORNITUM
ORNITUSHOZ
198. AGIT GRATIAS SIGISMUNDO MAZONO
KÖSZÖNETET MOND MASONI ZSIGMONDNÁK
199. IN LUPUM FALLACEM
AZ ÁLNOK FARKASRA
200. IN LUPUM
FARKASRA
201. IN OVILLUM
OVILLUSRA
202. AD ANTONIOLUM PLACIDUM
ANTONIOLUS PLACIDUSHOZ
203. IN HODUM
HÓDUSRA
204. IN LADVANCUM
LADVANCUSRA
205. CYMINOPRISTES
CYMINOPRISTES, AZAZ KÖMÉNYHASOGATÓ
206. AD RUFUM
RUFUSHOZ
207. IN DEMETRIUM
DEMETRIUSRA
208. IN EUNDEM
UGYANARRA
209. DE UVA
A SZŐLŐRŐL
210. DE FRANDO NAUFRAGO
A HAJÓTÖRÖTT FRANDUSHOZ
211. DE MANCO
EGY NYOMORÉKRÓL
212. AD LAURUM
LÓRINCHEZ
213. IN ANELLUM
ANELLUSRA
214. AD LAZARUM
LÁZÁRHOZ
215. UBI ASINI EXONERANTUR
SZAMÁR-BESZÁLLÓ
216. AD GRATIANUM
GRATIANUSHOZ
217. AD RUFUM
RUFUSHOZ
218. AD PAULUM
PÁLHOZ
219. IN CYPRIANUM
CYPRIANUSRA
220. CONQUERITUR DE SUA INOPIA
SZEGÉNYSÉGÉT PANASZOLJA
221. IN LIPPUM
LIPPUSRA
222. EPITAPHIUM HOMERI
HOMÉROSZ SÍRFELIRATA
223. PRO CONSTANTINOPOLI DIRUTA
KONSTANTINÁPOLY ELESTÉRŐL
224. DE ARQUADA
ARQUÁHOZ
225. AD GALEOTTUM PRO DONO QUODAM
GALEOTTÓHOZ, AJÁNDÉKA VISZONZÁSÁUL

226. AD MARCELLUM
MARCELLÓHOZ
227. MANUELI
MANUELISNEK
228. AD LIBROS SUOS
KÖNYVEIHEZ
229. DE VITAE MUTATIONE
ÉLETÜNK VÁLTOZTATÁSÁRÓL
230. TETRASTICHON IN BORSUM
TETRASTICHON BORSÓRA
231. DE IACTURA VITAE HUMANAЕ
AZ EMBERI ÉLET VESZTESÉGÉRŐL
232. MARTINO PHILECTICO
MARTINUS PHILECTICUSNAK
233. IN FORMOSUM NOMINE BALTHASAREM
A SZÉP NEVŰ BALTAZÁRRA
234. IN TRES CARDINALES CAMERARIOS
A HÁROM KAMARAI BÍBOROSRA
235. IN MONOCULUM PRAEFECTUM URBIS
RÓMA FÉLSZEMŰ PREFEKTUSARA
236. IN URBEM ROMAM
RÓMA VARÓSÁRA
237. MOLZAE
MOLZÁNAK
238. ROGAT MAGISTRUM GREGORIUM, UT INCEPTAM
CUIUSDAM FONTIS DESCRIPTIONEM
KÉRI GREGORIUS MESTERT, HOGY FEJEZZE BE EGY
BIZONYOS KÚT LEÍRÁSÁT, MELYET ELKEZDETT
239. AD NICOLAUM SCHOLAM
NICOLAUS SCHOLÁHOZ
240. AD CAROLUM
KÁROLYHOZ
241. AD RUFUM
RUFUSHOZ
242. IN CINAEDUM
EGY FAJTALANRA
243. IN QUENDAM
VALAKIRE
244. DE VULVA URSULAE
ORSOLYA ÁGYÉKÁRÓL
245. DE EADEM
ISMÉT ORSOLYA MINDZSÓJÁRÓL
246. DE VULVA URSULAE
ORSOLYA ÁGYÉKÁRÓL
247. DE EADEM
UGYANARRÓL
248. AD TELESOPHURUM CINAEDUM
A KÉJENC TELESOPHURUSZHOZ
249. AD LUCIAM
LÚCIÁHOZ
250. DE EADEM
MÉG EGYSZER LÚCIÁRA
251. DE LUCIA
LÚCIÁRÓL
252. IN EANDEM
UGYANARRA
253. IN LUCIAM EANDEM
UGYANARRA A LÚCIÁRA
254. DE LUCIAE PROGNOSTICO
LÚCIA JÓSLATÁRÓL
255. IN MERETRICEM LASCIVAM
EGY BUJA KÉJHÖLGyre
256. AD ANTONIUM MARIAM
ANTONIO MARIÁHOZ
257. IN UGONEM
HUGÓRA

258. IN PINDOLAM
PINDOLÁRA

259. (EPIGRAMMA)
(EPIGRAMMA)

260. FRAGMENTUM
TÖREDÉK

261. FRAGMENTUM SINE LEMMATE
CÍM NÉLKÜLI TÖREDÉK

262. AD ANTIMUM
ANTIMUSHOZ

263. DE THALETE AB ANU IRRISO
THALÉSZRŐL, AMIKOR EGY ÖREGASSZONY GÚNYOLTA

264. DE LEPORE ET VULPE
A NYÚLRÓL MEG A RÓKÁRÓL

265. IN PUMILIONEM
A TÖRPÉRE

266. DE PHRYNE, A QUA THEBAE RESTITUTAE FUERUNT
PHRÜNÉRŐL, AKI HELYREÁLLÍTOTTA TÉBÁT

267. DE POMPEIO MAGNO
A NAGY POMPEIUSRÓL

268. DE POMPEIO MAGNO
A NAGY POMPEIUSRÓL

269. CUR AETATEM EXUANT SERPENTES, CUM SENIO
INTEREANT HOMINES
MIÉRT VEDLIK LE KORUKAT A KÍGYÓK, AZ EMBEREK PEDIG
ELPUSZTULNAK AZ ÖREGSÉGTŐL

270. DE XERXE ET TITO
XERXÉSZRŐL ÉS TITUSRÓL

271. DE TROIA Eversa ET ROMA IMPERANTE
A FELDÚLT TRÓJÁRÓL ÉS AZ URALKODÓ RÓMÁRÓL

272. DE ACHILLE
AKHILLEUSZRÓL

273. COMPARATIO TROIAE ET PHOENICIS EXUSTI
TRÓJA ÉS A HAMVAIBÓL ÚJRA ÉLEDŐ FÖNIX
ÖSSZEHASONLÍTÁSA

274. DE SUPERBIA XERXIS
XERXÉSZ GÖGJÉRŐL

275. VERBA ANDROMEDAE, PUGNANTE DIVERSUS CETUM
PERSEO
ANDROMEDÉ SZAVAI, AMIKOR PERSZEUSZ HARCOL A
TENGERI SZÖRNNYEL

276. AD NUMMOS
A PÉNZHEZ

277. E GRAECO
GÖRÖGBŐL

278. DE AGNA, QUA E PAVIT LUPUM
EGY FARKAST TÁPLÁLÓ BÁRÁNYRÓL

279. E GRAECO
GÖRÖGBŐL

280. E GRAECO
GÖRÖGBŐL

281. DE CUPIDINE PHARETRATO
A TEGZES CUPIDÓRÓL

282. DE AMORE
ÁMORRÓL

283. DE GRATIA
A HÁLÁRÓL

284. VENUS AD PALLADEM
VÉNUSZ PALLASZHOZ

285. PTOLEMAEUS
PTOLEMAIOSZ

286. VERBA TROIAE AD PALLADEM
TRÓJA SZAVAI PALLASZHOZ

287. DE THRASYBULO LACEDAEMONIO
A SPÁRTAI THRASZÜBULOSZRÓL

288. DE BYZANTIO
BIZÁNCRÓL

289. VERBA CLYTAEMNESTRAE AD FILIUM ORESTEM
KLÜTAIMNÉSZTRA SZAVAI FIÁHOZ, ORESZTÉSZHEZ

290. DE ROMANORUM POTENTIA
A RÓMAIAK HATALMÁRÓL

291. DE EODEM
UGYANARRÓL

292. DE THESPI ET AESCHYLO
THESZPISZRÓL ÉS AISZKHÜLOSZRÓL

293. HYMNUS IN MUSAS, APOLLINEM IOVEMQUE, AB
HOMERO PUERO EDITUS, LATINUS FACTUS JANO
PANNONIO INTERPRETE, AD LUDOVICUM CYPRIUM
HIMNUSZ A MÚZSÁKHOZ, APOLLÓHOZ ÉS JUPPITERHEZ;
ÍRTA A GYERMEK HOMÉROSZ, LATINRA FORDÍTOTTA
JANUS PANNONIUS. A CIPRUSI LAJOSHOZ

294. AD LUDOVICUM CYPRIUM, DE HYMNO
CIPRUSI LAJOSHOZ, EGY HIMNUSZFORDÍTÁS KAPCSÁN

295. DE LITTERA PYTHAGORAE
A PÜTHAGORASZI BETŰRŐL

296. IN VALLAM
VALLÁRA

297. COMPARATIO MARCELLORUM, VENETI ET ROMANI
A KÉT MARCELLUS, A VELENCEI ÉS A RÓMAI
ÖSSZEHASONLÍTÁSA

298. DE BORSIO PRINCIPE FERRARIAE
BORSÓRÓL, FERRARA HERCEGÉRŐL

299. DE BILBILI
BILBILISRŐL

300. IN EXCOMMUNICATUM
A KIKÖZÖSÍTETTRE

301. AD ANELLUM
A HALOTT ANELLUSHOZ

302. DE SUA AETATE
ÉLETKORÁRÓL

303. IN SEVERUM
SEVERUSRA

304. DE BONONIA
BOLOGNÁRÓL

305. DE VINCENTINO NAVIGANTE
A HAJÓKÁZÓ VINCÉRŐL

306. AD STOICUM QUENDAM
EGY SZTOIKUSHOZ

307. IN MARCUM
MÁRKUSHOZ

308. ARISTOTELES ARGYROPYLO
ARISZTOTELÉSZ ARGÜROPÜLOSZNAK

309. DE AMORE DEO
ÁMOR ISTENRŐL

310. DE DIONYSIO TYRANNO SYRACUSARUM
DIONÜSZIOSZRÓL, A SZIRAKÚZAI ZSARNOKRÓL

311. IN GRAECIAM
GÖRÖGORSZÁGRA

312. EPITAPHIUM ANDREOLAE, MATRIS NICOLAI V.
PONTIFICIS ROMANI
ANDREOLÁNAK, V. MIKLÓS PÁPA ANYJÁNAK SÍRVERSE

313. ALIUD IN EANDEM
MÁSİK SÍRFELIRAT UGYANANNAK A SÍRJÁRA

314. DE ARGYROPYLO PHILOSOPHO
ARGÜROPÜLOSZ BÖLCSESZRŐL

315. DE SIGISMUNDO MALATESTA, TYRANNO ARIMINI
MALATESTA ZSIGMONDRÓL, RIMINI ZSARNOKÁRÓL

316. DE EODEM
UGYANARRÓL

317. EPITAPHIUM IN BARTHOLOMAEUM MONTAGNAM
PHYSICUM
MONTAGNA BERTALAN TERMÉSZETTUDÓS SÍRFELIRATA

318. EPITAPHIUM IN HECTOREM SACRATUM
 SACRATO HEKTOR SÍRFELIRATA
319. EPITAPHIUM IN ANDREAM MARIONUM SOPHISTAM
 MARIONUS ANDRÁS SZOFISTA SÍRFELIRATA
320. IOANNI SAGUNDINEO
 JOANNES SAGUNDINEUSNAK
321. ALLOQUITUR MUSAS
 A MÚZSÁKNAK SZÓL
322. IN BASINUM PARMENSEM DE HESPERIDE AB EO COEPTA
 IAM DUDUM ET NON DUM FINITA
 A PÁRMAI BASINUSNAK A HESPERISRŐL, AMELYET MÁR
 RÉGEN ELKEZDETT, DE MÉG MINDIG NEM FEJEZETT BE
323. DE NARCISSO ET PYGMALIONE
 NÁRCISSZUSZRÓL ÉS PÜGMALIÓNRÓL
324. AD RULLUM
 RULLUSHOZ
325. ARTEMISIA AD MAUSOLUM
 ARTEMISIA MAUSOLOSHOZ
326. EPITAPHIUM CLARISSIMAE MATRONAE, DOMINAE
 ANDREOLAE, NICOLAI V. PONT. ROMANI ET PHILIPPI
 ARDINALIS BONONIENSIS MATRIS
 V. MIKLÓS RÓMAI PÁPA ÉS FÜLÖP BOLOGNAI BÍBOROS
 ÉRSEK ANYJÁNAK, ANDREOLA ÚRASSZONYNAK,
 A LEGKIVÁLÓBB MATRÓNÁNAK SÍRFELIRATA
327. IN SENECAM LIPPUM
 A CSIPÁS SENECÁRA
328. DE CORPORIBUS MATHEMATICIS
 A GEOMETRIAI IDOMOKRÓL
329. AD MARCELLUM
 MARCELLÓHOZ
330. EPITAPHIUM IOANNIS HUNYADI, MATTHIAE REGIS
 PATRIS
 HUNYADI JÁNOSNAK, MÁTYÁS KIRÁLY ATYJÁNAK
 SÍRFELIRATA
331. DE LAURENTIO VALLA
 LORENZO VALLA HALÁLÁRA
332. DE GRAECO
 GÖRÖGBŐL
333. DE MARCELLO VENETO
 A VELENCEI MARCELLUSRÓL
334. EPITAPHIUM THADDAEAE
 THADDEA SÍRIRATA
335. DE THEODORO GAZA
 THEODORUS GAZÁRÓL
336. EPITAPHIUM ULADISLAI REGIS
 ULÁSZLÓ KIRÁLY SÍRVERSE
337. DE AVE, QUAE, CAPITE LICET ABSCISSO, ADHUC
 VOLABAT
 EGY MADÁRRÓL, MELY FEJÉT VESZÍTVE IS ROHANT MÉG
338. DE ROMA
 RÓMA
339. EPITAPHIUM IOANNIS HUNIADIS
 HUNYADI JÁNOS SÍRFELIRATA
340. ROMA AD HOSPITES
 RÓMA VENDÉGEIHEZ
341. CUR STELLATUM SIT COELUM?
 MIÉRT CSILLAGOS AZ ÉG?
342. QUANDO PRIMUM ROMAE MUSIS SIT HONOR HABITUS?
 MIKOR KEZDTÉK RÓMÁBAN TISZTELNI A MÚZSÁKAT?
343. DE MORTE AMICI
 BARÁTJA HALÁLÁRÓL
344. AD IOANNEM ANTONIUM
 IOANNES ANTONIUSHOZ
345. EPITAPHIUM IN FRANCISCUM BARBARUM
 SÍRFELIRAT FRANCESCO BARBARÓRA

346. EPITAPHIUM PAULI LOGICI
 PAULUS LOGICUS SÍRFELIRATA
347. DE MESSIO
 MESSIUSRÓL
348. DE VENATIONE
 VADÁSZAT
349. DE EODEM
 UGYANARRÓL
350. EPITAPHIUM ALFONSI, REGIS NEAPOLITANI
 ALFONZ, NÁPOLYI KIRÁLY SÍRFELIRATA
351. CRYSTALLINA
 CRYSTALLINA
352. EADEM
 ISMÉT RÓLA
353. LAUDAT NICOLAUM PEROTTUM
 DICSÉRI PEROTTI MIKLÓST
354. DE TITI LIBELLIS
 TITUS KÖNYVEIRŐL
355. EPITAPHIUM IN LAZARUM MARCHIONEM MALASPINAM
 LAZARO MALASPINA ÖRGRÓF SÍRFELIRATA
356. EPITAPHIUM NICOLAI PONTIFICIS MAXIMI
 V. MIKLÓS PÁPA SÍRFELIRATA
357. AD FRANCISCUM ARETINUM
 ARETINUSHOZ
358. DE EPISCOPO MUTINENSI
 A MODENAI PÜSPÖKHÖZ
359. AD EUNDEM EPISCOPUM
 UGYANAHHOZ
360. AD GALLUM
 GALLUSHOZ
361. AD LECTOREM
 AZ OLVASÓHOZ
EPIGRAMMATA IN PANNONIA SCRIPTA
MAGYARORSZÁGI EPIGRAMMÁK
362. LAUS PANNONIAE
 PANNÓNIA DICSÉRETE
363. DE ELECTIONE MATTHIAE REGIS HUNGARIAE
 MÁTYÁS MAGYARORSZÁG KIRÁLYÁVÁ VÁLASZTÁSA
364. COMPRECATIO DEORUM PRO REGE MATTHIA IN
 TURCOS BELLUM PARANTE
 KÖNYÖRGÉS AZ ISTENEKHEZ A TÖRÖK ELLEN HADBA
 INDULÓ MÁTYÁS KIRÁLYÉRT
365. SE IPSUM EXCUSAT, QUOD NON PROELIA TRACTET
 MENTEGETŐZIK, HOGY NEM ELEGYEDIK A HARCBA
366. DE AENEA PIO SUMMO PONTIFICE
 AENEAS SYLVIUSRÓL, PIUS PÁPÁRÓL
367. EPITAPHIUM GUARINI
 GUARINO SÍRFELIRATA
368. EPITAPHIUM GUARINI
 GUARINO SÍRFELIRATA
369. AD GALEOTTUM
 GALEOTTOHOZ
370. AD EUNDEM
 UGYANAHHOZ
371. CONQUERITUR DE MORA REGIS
 PANASZKODIK A KIRÁLY HOSSZAS TÁVOLLÉTE MIATT
372. DE CAPTIVITATE DRAGULAE WAIVODAE TRANSALPINI
 DRAGULA HAVASALFÖLDI VAJDA FOGSÁGBAESÉSÉRŐL
373. AD MATTHIAM REGEM
 MÁTYÁS KIRÁLYHOZ
374. AD POLYCARPUM
 POLYCARPUSHOZ

375. CONQUERITUR DE MORA REGIS MATTHIAE IN
MOLDAVIA
PANASZKODIK MÁTYÁS KIRÁLY MOLDVÁBAN VALÓ
HOSSZAS IDŐZÉSE MIATT
376. DE CATHARINA REGINA HUNGARIAE
KATALIN MAGYAR KIRÁLYNÉRŐL
377. DE CERVO REGIUM TRAHENTE VEHICULUM
A KIRÁLYI KOCSIT VONÓ SZARVAS
378. AD MATTHIAM REGEM
MÁTYÁS KIRÁLYHOZ
379. VERIS PROGNOSTICON
A TAVASZ ELŐREJELZÉSE
380. FRAGMENTUM
TÖREDÉK
381. DE CORONA REGNI AD FRIDERICUM CAESAREM
FRIGYES CSÁSZÁRHOZ A KIRÁLYI KORONÁRÓL
382. EPITAPHIUM BARBARAE MATRIS SUAE
ANYJÁNAK, BARBARÁNAK SÍRFELIRATA
383. IN VITUM
VITUSRA
384. AD FRIDERICUM CAESAREM
FRIGYES CSÁSZÁRHOZ
385. DE PIO PONTIFICE MAXIMO, QUI OBIIT IN EXPEDITIONE
CONTRA TURCOS
II. PIUS PÁPÁRÓL, AKI A TÖRÖK ELLENI FELVONULÁS
KÖZBEN HALT MEG
386. EPITAPHIUM PAPAE PII II.
II. PIUS PÁPA EPITÁFIUMA
387. DE TRANSLATIONE IOANNIS EPISGOPi VARADIENSIS IN
ECCLESIAM STRIGONIENSEM
VITÉZ JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEKKÉ VALÓ KINEVEZÉSÉRŐL
388. DE TECTIS PER IOANNEM ARCHIEPISCOPUM
STRIGONIENSEM INSTAURATIS
AZ ÉPÜLETEKRŐL, MELYEKET JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEK
ÁLLÍTTATOTT HELYRE
389. INVITAT REGEM MATTHIAM AD HOSPITIUM SUUM
VENDÉGSÉGBE HÍVJA MAGÁHOZ MÁTYÁS KIRÁLYT
390. DE PAULO SUMMO PONTIFICE
PÁL PÁPÁRÓL
391. DE PAULO SUMMO PONTIFICE
PÁL PÁPÁRÓL
392. DE EODEM
UGYANARRÓL
393. AD EUNDEM
UGYANAHHOZ
394. DE HOMINE PRAEPOSTERO
A FONÁK MÓDRA ÉLŐ EMBERRŐL
395. QUARE NUNC, UT QUONDAM, SUMMORUM PONTIFICUM
TESTICULI NON EXPLORANTUR
MIÉRT NEM VIZSGÁLJÁK MEG MANAPSÁG A PÁPÁK
HERÉJÉT, MINT HAJDAN?
396. DE INTEMPESTIVE COMEDENTE
EGY HÓBORTOS HENYÉRŐL
397. IN OTACUSTAS
A BESÚGÓKRA
398. DE EISDEM
UGYANAZOKRÓL
399. DE EISDEM
UGYANAZOKRÓL
400. EPITAPHIUM PETRI ZOBII, MILITIS PRAESTANTISSIMI
SZOBI PÉTERNEK, A NAGYSZERŰ KATONÁNAK SÍRFELIRATA
401. DE SCLAVINIA
SZLAVÓNIÁRÓL
402. MICHAELI VITÉZIO NEPOTI
UNOKAÖCCSÉNEK, VITÉZ MIHÁLYNAK
403. EPITAPHIUM GEORGII MORE
MÓRÉ GYÖRGY SÍRFELIRATA
404. DE ACCIPITRIS VENATIONE
A VADÁSZSÓLYOM
405. AD GALEOTTUM
GALEOTTÓHOZ
406. AD ANTONIUM
ANTALHOZ
407. AD EUNDEM
UGYANAHHOZ
408. AD GALEOTTUM
GALEOTTÓHOZ
409. EPITAPHIUM CHRISTOPHORI GALLI, MEDICI
CHRISTOPHORUS GALLUS ORVOS SÍRFELIRATA
410. IN CRISPUM
CRISPUSRA
411. IN EUNDEM
UGYANARRA
412. IN EUNDEM
UGYANARRA
413. IN BRIGIDAM PODAGROSAM
A KÖSZVÉNYES BRIGITTÁRA
414. FRAGMENTUM
TÖREDÉK
415. IN ANTONIUM HOSPITEM
A VENDÉGLÁTÓ ANTALRA
416. LAUDAT OPUS THEOLOGI CUIUSPIAM
VALAMELY TEOLÓGUS MŰVÉT DICSÉRI
417. AD GALEOTTUM
GALEOTTÓHOZ
418. AD EUNDEM
UGYANAHHOZ
419. GASPARI TRIBRACHO SALUTEM
ÜDVÖZLET GASPARE TRIBRACÓNAK
420. AD TRIBRACHUM POETAM
TRIBRACÓHOZ, A KÖLTŐHÖZ
421. IN PETRUM
PÉTERRE
422. AD GALEOTTUM
GALEOTTÓHOZ
423. DE MARSILIO FICINO
MARSILIUS FICINUS
424. DE FORTUNA AULICORUM
AZ UDVARONCOK SZERENCSEJÉNEK FORGANDÓSÁGÁRÓL
425. IN CRISPUM
CRISPUSRA
426. DE CARMINIBUS SUIS
VERSEIRŐL
427. DE AMYGDALO IN PANNONIA NATA
EGY DUNÁNTÚLI MANDULAFÁRÓL
428. IN VITUM
VIDNEK
429. FRAGMENTUM ALICUIUS EPIGRAMMATIS SINE
LEMMATE
EGY CÍM NÉLKÜLI EPIGRAMMA TÖREDÉKE
430. VEL ALITER
EGY HASONLÓ
431. AD REGEM MATTHIAM
MÁTYÁS KIRÁLYHOZ
432. AD PHILELPHUM
PHILELPHUSHOZ
433. BELENES
BELÉNES

434. IN ABBATEM SZEKSZÁRDIENSEM RELIGIONIS ERGO SE
CASTRANTEM
A VALLÁSSÓSSÁGA MIATT ÖNMAGÁT KIHÉRÉLŐ SZEKSZÁRDI
APÁTHOZ

435. SINE LEMMATE
CÍM NÉLKÜL

436. ROMAE
RÓMÁBAN

437. AD BARTHOLOMAEUM MELCIUM MEDIOLANENSEM
A MILÁNÓI BARTHOLOMEUS MELCIUSHOZ

438. DE REBELLIONE REGNI TRANSSILVANI
AZ ERDÉLYI FELKELÉSRŐL

439. GRATULATUR DE DUPLICI VICTORIA MATTHIAE
MÁTYÁS KETTŐS GYŐZELMÉT ÜNNEPLI

440. DE SIGNO IOANNIS VITÉZII ARCHIEPISCOPI
VITÉZ JÁNOS ÉRSEK HADI JELVÉNYÉRŐL

441. DE SIGNIS, QUAE MOLDAVIS EREPTA IN TEMPLO BEATAE
MARIAE VIRGINIS BUDAE SUSPENDEBANTUR
A MOLDAVAIKTÓL SZERZETT HADI JELVÉNYEKRE,
MELYEKET A BUDAI NAGYBOLDOGASSZONY
TEMPLOMÁBAN FÜGGESZTETTEK KI

442. PALAESTRA GALEOTTI
GALEOTTO BAJVÍVÁSA

443. AD MATTHIAM REGEM
MÁTYÁS KIRÁLYHOZ

444. DE LEONIBUS PER FLORENTINOS MISSIS, AD MATTHIAM
REGEM
A FIRENZEIEK ÁLTAL MÁTYÁS KIRÁLYNAK KÜLDÖTT
OROSZLÁNOKRÓL

445. DE IISDEM LEONIBUS AD EUNDEM REGEM
UGYANARRÓL UGYANAHHOZ A KIRÁLYHOZ

446. DE IISDEM AD EUNDEM
UGYANARRÓL UGYANCSAK HOZZÁ

447. DE IISDEM AD EUNDEM
UGYANARRÓL UGYANCSAK HOZZÁ

448. CHRISTOPHORO CRISPO
FODOR (CRISPUS) KRISTÓFNAK

449. AD POLYCARPUM
POLYCARPUSHOZ

450. DE MUNITIONIBUS AB ARCHIEPISCOPO STRIGONIENSI
CONSTRUCTIS
AZ ESZTERGOMI ÉRSEK ERŐDÍTÉSEIRŐL

451. AD IOANNEM ARCHIEPISCOPUM STRIGONIENSEM
JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEKHEZ

452. AD HENRICUM POETAM GERMANUM
HENRIKHEZ, A GERMÁN KÖLTŐHÖZ 1470-BEN

453. AD EUNDEM ODE
ÓDA UGYANAHHOZ

454. FRATRI TIMOTHEO SALUTEM
TIMOTHEUS TESTVÉRNEK ÜDVÖZLETÉT KÜLDI

455. (EPIGRAMMA)
(EPIGRAMMA)

456. VATICINIUM CALCHANTIS DE EXCIDIO TROIAE
KALKHÁSZ MEGJÓSZOLJA TRÓJA PUSZTULÁSÁT

457. DE PRODIGIO, CLADEM SUMMO PONTIFICI SIGNIFICANTE
EGY BALJÓSLATÚ JELRŐL

458. AD GALEOTTUM NARNIENSEM
A NARNI GALEOTTÓHOZ

459. PRO PACE
BÉKÉÉRT

460. DE ARBORE POMIS GRAVATA
A GYÜMÖLCSTŐL ROSKADOZÓ FÁRÓL

461. AD MARTEM, PRECATIO PRO PACE
MARS ISTENHEZ BÉKESSÉGÉRT

462. JANUS PANNONIUS MORIENS
A HALDOKLÓ JANUS PANNONIUS

Elégiák

ELEGIAE IN ITALIA SCRIPTAE ITÁLIAI ELÉGIÁK

1. LAUS ANDREAE MANTEGNAE, PICTORIS PATAVINI
ANDREA MANTEGNA PADOVAI FESTŐ DICSÉRETE
2. AD BORSIUM ESTENSEM, MARCHIONEM FERRARIAE,
IOANNES DE GAIBANA, PER IANUM PANNONIUM
ESTEI BORSIÓHOZ, FERRARA ÖRGRÓFJÁHOZ, JOANNES DE
GAIBANA, JANUS PANNONIUS SZAVAIVAL
3. IANUS PANNONIUS DE ANNULO, AD TITUM VESPASIANUM
STORZZAM
JANUS PANNONIUS A GYŰRŰRŐL, TITUS VESPASIANUS
STROZZÁHOZ
4. IANUS PANNONIUS TITO VESPASIANO STROZZAE
JANUS PANNONIUS TITUS VESPASIANUS STROZZÁNAK
5. RESPONSIO AD TITUM VESPASIANUM STROZZAM
VÁLASZ TITUS VESPASIANUS STROZZÁNAK
6. AD FRANCISCUM DURANTUM FANENSEM
FRANCESCO DURANTE DA FANÓHOZ
7. DE MORTE ANDREOLAE, NICOLAI V. PONTIFICIS ROMANI
ET PHILIPPI CARDINALIS BONONIENSIS MATRIS
ANDREOLÁNAK, V. MIKLÓS RÓMAI PÁPA ÉS FÜLÖP
BOLOGNAI KARDINÁLIS ANYJÁNAK HALÁLÁRA
8. THRENOS IN RACACINUM CUBICULARIUM
SIRATÓÉNEK RACACINUSRÓL, KISINASÁRÓL
9. MARCO GEORGIO ET ANTONIOLO SCIENTAE
RUSTICANTIBUS
MARCO GIORGIÓNAK ÉS ANTONIOLÓNAK, MIKOR
SCIENTÁBAN NYARALTAK
10. AD APOLLINEM, CUM E PEDE LABORARET
APOLLÓHOZ, LÁBFÁJÁSÁKOR
11. AD GALEOTTUM NARNIENSEM
A NARNI GALEOTTÓHOZ
12. AD ANTONIUM MARIAM, DE CONIUGE DUCENDA
ANTONIUS MARIÁHOZ A NŐSÜLÉSRŐL
13. DE CERTAMINE MENSIIUM
A HÓNAPOK VETÉLKEDÉSE
14. EPITHALAMIUM AD GULIELMUM CALEFINUM ET
FLORDEMILIAM GUARINAM
NÁSZÉNEK GULIELMO CALEFINO ÉS FLORDEMILIA
GUARINA ESKÜVŐJÉRE
15. EPITHALAMIUM IN MATTHAEUM HERBAM
MEDIOLANENSEM ET MARGARITAM COSTABILEM
FERRARIENSEM
NÁSZDAL A MILÁNÓI MATTHEUS HERBA ÉS FERRARAI
MARGARITA COSTABILIS LAKODALMÁRA
16. AD PERINUM
PERINUSHOZ
17. EPITHALAMIUM IN LIBERAM GUARINAM ET
SALOMONEM SACRATUM
NÁSZÉNEK LIBERA GUARINA ÉS SALOMON DE SACRATO
ESKÜVŐJÉRE
18. VALEDICIT MUSIS
BÚCSÚ A MŰZSÁKTÓL
19. PRUDENTISSIMO IURIS CONSULTO BARTHOLOMAEO
CEVOLAE VERONENSI
BARTHOLOMAEUS CEVOLA VERONAI JOGTUDÓSNAK
20. NAĪADUM ITALICARUM PRINCIPI DIVAE FERONIAE IANUS
PANNONIUS CECINIT IN REDITU EX URBE NONIS IUNIIS
ANNO 1458.
AZ OLASZ NIMFÁK LEGDICSŐBBIKÉNEK. FERONIA
ISTENNŐNEK ÍRTA JANUS PANNONIUS, VISSZATÉRŐBEN
RÓMÁBÓL, 1458. JÚNIUS 9-ÉN

ELEGIAE IN PANNONIA SCRIPTAE MAGYARORSZÁGI ELÉGIÁK

21. ABIENS VALERE IUBET SANCTOS REGES, WARADINI
BÚCSÚ VÁRADTÓL
22. BLASIO MILITANTI IANUS FEBRICITANS
A LÁZBETEG JANUS A TÁBOROZÓ BALÁZSNAK
23. DE STELLA AESTIVO MERIDIE VISA
NYÁRDÉL EGÉN RAGYOGÓ ÜSTÖKÖS
24. DE APRO ET CERVO
A VADKAN ÉS A SZARVAS
25. THRENOS, DE MORTE BARBARAE MATRIS
SIRATÓÉNEK ANYJÁNAK, BORBÁLÁNAK HALÁLÁRA
26. INVEHITUR IN LUNAM, QUOD INTERLUNIO MATREM
AMISERIT
SZIDALMAZZA A HOLDAT, MIVEL ANYJÁT ELRAGADTA
27. MATTHIAS REX HUNGARORUM, ANTONIO CONSTANTIO,
POETAE ITALO
MÁTYÁS MAGYAR KIRÁLY VÁLASZA ANTONIO CONSTANZI
OLASZ KÖLTŐNEK
28. DE SE AEGROTANTE IN CASTRIS
MIKOR A TÁBORBAN MEGBETEGEDET
29. CONQUESTIO DE AEGROTATIONIBUS SUIS, IN MENSE
MARTIO ANNO 1466.
BETEGESKEDÉSE MIATT PANASZKODIK 1466 MÁRCIUSÁBAN
30. AD SOMNUM
AZ ÁLOMHOZ
31. AD ANIMAM SUAM
LELKEMHEZ
32. DE INUNDATIONE
AZ ÁRVÍZ
33. DE ARBORE NIMIUM FOECUNDA
A ROSKADOZÓ GYÜMÖLCSFA
34. DE VENATIONE STEPHANI DE BAION ORATORIS
BAJONI ISTVÁN KÖVET VADÁSZKALANDJÁRÓL
35. CONSULTATIO DEI PATRIS ET FILII DE PERDENDO HOMI-
NUM GENERE; QUOS TANDEM BEATA VIRGO EXORAT
AZ ATYA- ÉS FIÚISTEN BESZÉLGETÉSE AZ EMBERI NEM
ELPUSZTÍTÁSÁRÓL, AKIKHEZ VÉGÜL A BOLDOGSÁGOS
SZŰZ KÖNYÖRÖG

Hosszabb költemények

1. A SZELEK VERSENYE
2. DICSŐÍTŐ ÉNEK LODOVICO GONZAGÁHOZ, MANTUA
HERCEGÉHEZ
3. ÉNEK ITÁLIA BÉKÉJÉÉRT III. FRIGYES CSÁSZÁRHOZ
4. FRANCESCO BARBARÓHOZ
5. DICSŐÍTŐ ÉNEK RENATUSRA
6. DICSŐÍTŐ ÉNEK A VERONAI GUARINÓHOZ
7. DICSŐÍTŐ ÉNEK A VELENCEI JACOBUS ANTONIUS
MARCELLUSRÓL

Prózai művek

BESZÉDEK

1. BUDAVÁRI BESZÉD LANDO PÁPAI KÖVET FOGADÁSÁN
2. RÓMAI BESZÉD A MAGYAR KÜLDÖTTTSÉG NEVÉBEN A
PÁPA NYILVÁNOS KIHALLGATÁSÁN
3. KÖVETI BESZÉD II. PÁL PÁPA MAGÁNKIHALLGATÁSÁN

LEVELEK

1. VITÉZ JÁNOSHOZ
2. MARCUS AURELIUSHOZ
3. MARCUS AURELIUSHOZ
4. PROTHASIVS DE CERNAHORÁHOZ
5. FRANCISCUS TODESCHINUS PICCOLOMINEUSHOZ
6. BLAGAI GYÖRGYHÖZ
7. GIOVANNI GAZULÓHOZ
8. CARVAJAL JÁNOSHOZ
9. CRISTOFORO MORÓHOZ
10. ALEXANDER OLIVÁHOZ
11. FRANGISCUS TODESCHINUS PICCOLOMINEUSHOZ
12. JACOBUS AMMANATUSHOZ
13. RAFFAELLO ZOVENZONIHOZ
14. MOHORAI MIKLÓSHOZ
15. GALEOTTO MARZIÓHOZ
16. JACOBUS AMMANATUSHOZ
17. ALEXANDER OLIVÁHOZ
18. GALEOTTO MARZIÓHOZ
19. SZÉCHY DÉNESHEZ
20. A BOLOGNAI TIZENHATOK TANÁCSÁHOZ
21. GALEOTTO MARZIÓHOZ
22. GALEOTTO MARZIÓHOZ
23. HUNYADI MÁTYÁSHOZ
24. VETÉSI LÁSZLÓHOZ

GÖRÖG FORDÍTÁSOK

1. PLUTARKHOSZ: HOGYAN HÚZHATUNK HASZNOT
ELLENSÉGEINKBŐL?
2. PLUTARKHOSZ: AZ ÁRTALMAS KÍVÁNCISISÁGRÓL
3. PSZEUDO-DÉMOSZTHENÉSZ: TEMETÉSI BESZÉD
4. DÉMOSZTHENÉSZ BESZÉDE PHILIPPOSZ KIRÁLY ELLEN
5. PLUTARKHOSZ: KIRÁLYOK ÉS HADVEZÉREK BŐLCS
MONDÁSAI

Epigrammák

EPIGRAMMATA IN ITALIA SCRIPTA ITÁLIAI EPIGRAMMÁK

1. DE IMMUTATIONE SUI NOMINIS

Joannes fueram, Janum quem pagina dicit,
Admonitum ne te, lector amice, neges.
Non ego per fastum spreui tam nobile nomen,
Quo nullum toto clarius orbe sonat.
Compulit invitum mutare vocabula, cum me
Lavit in Aonio, flava Thalia, lacu.

NÉVVÁLTOZTATÁSÁRÓL

János volt a nevem s Janus, ki e verseket írta!
Megmondom, ha netán, tudni kívánod okát.
Nem buta gögből hagytam cserben a régi nevem, nem!
Tudna-e bárki különb s szebb nevet adni nekem?
Ezt hittem magam is s lásd, Janus lettem, amint a
Múzsza magához emelt s megkoszorúzta fejem.

2. SE IPSE COMMENDAT

Si mihi sit quisquam, quod erat tibi, Fulvius, Enni,
Aut qui periuram contudit Hannibalem;
Bellator molli vel erat Messala Tibullo,
Quod Flacco Tuscis regibus ortus eques;
Huic ego sim contra, quod erat tibi maxime Caesar,
Qui silvas et agros dixit et arma virum.
Aut hoc si nequeam, Stilichoni quod fuit olim,
Qui cecinit raptus, Persephonea, tuos.
Si sit et hoc nimium, saltem tamen hoc tibi fiam,
Quod fieri, hoc aevo vix duo tresve, queunt.

MAGÁT AJÁNlja

Ennius, ó, ha akadna nekem valakim, ahogy egykor
néked Fulvius és az, ki legyőzte a Púnt,
vagy mint szende Tibullusnak Messala, a harcos,
Flaccusnak meg a tuszk úr, a királyi utód:
lennék én annak, mint nagy Caesarnak elődöm:
zsenge mezők, erdők s fegyverek énekese.
Vagy ha erőm nem bírná, hát ami volt Stilichónak
hajdan az elrablott Persephoné dalosa.
És ha ez is túlzás, legalább lennék, ami nyilván
néhány költőnél több ma aligha lehet.

3. DE ARTE

Ars iuvit nervos; tunc perfectissima rebus
Summa venit, cum vis nititur ingenio.

A MŰVÉSZETRŐL

Mesterség a művész istápja, igaz, de tökélyt csak
Génusodtól nyer értelem-adta beszéd.

4. DE SE IPSO

Ille ego et haec cecini Dravum generatus ad altum,
Perlege et haec, si quis cetera forte legis.

ÖNMAGÁRÓL

Mindezt én zengtem, fenséges Dráva szülötte,
olvasd el, ha netán olvasol ezt meg amaszt.

5. POPULOS NON PRODUCERE ELECTRUM

Quid manifesta adeo canitis mendacia vates?
Non placet id Phoebo; verum amat ille Deus.
At vos hoc omnes uno velut ore sonatis,
Populeum in ripis Eridani esse nemus,
Unde fluant rutilo, simulata electra, matello,
Migret et in gemmam, quae modo gutta fuit.
En Padus! Heliadum famosa en silva sororum!
Dicite, si pudor est, succina vestra ubi sunt?

A NYÁRFÁK NEM TEREMNEK BOROSTYÁNKÖVET

Költők, annyira átlátszón mire jó hazudozni?
Phoebus gyűlöli ezt, és a valót szereti.
Ám ti, ahányan vagytok, kórusban kiabáltok:
„Zöldel a Pó partján egy üde nyárfaliget,
olvadt érc-szerű mézgát izzadnak ki a fák ott,
s gyöngyszemmé merevül sorra a sok kicsi csepp.”
Íme, a Pó! Meg a Nap-nővérek berke, a híres!
Hát a borostyánkő? Láttok-e, latrok, ilyet?

6. AD LEONELLUM FERRARIAE PRINCIPEM

Quod, Leonelle, tuam, Princeps, accessimus urbem,
Arctoi gelido nuper ab axe poli;
Da veniam, non nos rerum inclyta fama tuarum,
Nec domus augustis splendida, traxit, avis;
Nec tua praefulgens vario Ferraria cultu,
Nec septemgemi, brachia amoena Padi;
Non oculos, avidas huc pascere venimus aures
Quarum Guarini manat ab ore cibus.

LEONELLÓHOZ, FERRARA FEJEDELMÉHEZ

Most, Leonello, hogy lejutottam a távoli észak
Marcona tájairól hercegi városodig:
Nem ragyogó híred vonzott ide mégse, bocsáss meg,
Nem neves ösökkal dús, fejedelmi lakod,
És nem Ferrara, százsziñű, tündöklő viseletben,
Mégcsak a hétkaru Pó lágy, üde partjai sem,
Nem szememet, de mohó fülemet vágyom teleszívni,
S néki Guarino ád ajkairól eledelt.

7. LAUS GUARINI

Multum Roma suo debet reparata Camillo,
Sed plus Guarino lingua Latina suo.
Illa truci non prorsus erat calcata ruina;
Haec cum servata est, barbara prorsus erat.

GUARINO DICSÉRETE

Róma Camillusnak - megújulván - sokkal adósa,
Guarinójának többel a nyelv, a latin.
Rómát csak félig rombolta le, dúlta a barbár,
bezzeg barbár volt eddig egészen a nyelv.

8. DE EODEM

Priscae lingua Latina dignitati
Guarino faciente restituta est.
Hunc laudent veteres novi futuri,
Huic nam quilibet obligatur uni;
Unus sit licet, obligamur omnes.

UGYANARRÓL

Újból életerős a szép latin nyelv,
Guarino felidézte régi fényét.
Őt tisztelje a múlt, jelen, jövő,
bárhon bárki csak őt dicsérje érte,
ő az, kit valamennyien dicsérünk.

9. DE EODEM

Rursus, io! quae tot iacuit sopita per annos,
Guarini studio lingua Latina viget.
Dulcia Maenaliae cedant inventa parentis!
Progenerare leve est, vivificare grave est.

UGYANARRÓL

Hosszú álom után a latin nyelv újra virágzik,
éljen! Guarino érdeme, hogy kivirult.
Engedd hát helyed át, Árkádia pásztori sípja!
Könnyű teremteni, új létre idézni nehéz.

10. AD POETAM MARTIALEM

Te, vatum optime, culte Martialis,
Ludorum pater, et pater leporum,
Nugarum simul, et facetiarum,
Prae cuius sale, Plautus ipse verna est,
Qua possum, sequar in meis libellis.
Nec Phoebum libet, aut vocare Musas,
Ut coeptis properent adesse nostris.
Unum te omnibus e deis vocamus;
Tu tantum, licet aemulo poetae,
Ne quaeso invidias tuos favores;
Quin si vera senis silentiosi,
Est sententia, qui putavit unam,
Multos posse animam, volare in artus,
Si mixtus sacer Ennio est Homerus,
Postquam desierat superbus ales,
Pictam sideribus levare caudam;
Nostras labere totus in medullas,
Mentem certe ego si tuam merebor,
Iam nostrae dabo, crede, commeatum.

A KÖLTŐ MARTIALISHOZ

Költők csillaga-dísz, Martialis,
tréfák atyja, finomka élceke is,
játszó rigmusoké, csufolkodóké,
ki mellett Plautus is aféle bunkó:
úgy, ahogy tehetem, követni foglak.
Phoebus, Múza-csapat - kit érdekelnek!
Nem kérem soha én a pártfogásuk.
Téged hívlak az istenek közül csak,
költő én magam is, tehát vetélytárs,
kérlek, meg ne tagadd magas kegyelmed.
Sőt inkább, ha a Szükszavú Öregnek
képzeltésem igaz; vagyis, hogy egy-egy
lélek átröpül új meg új személybe,
s szent Homérosz is Enniusba szállott
aztán, hogy - gyönyörű madár - megírott
hímű szárnyain égbe nem suhant már,
- mondom, hogyha igaz: te jöjj belém át,
s én, lelked ha ki bírom érdemelni,
hidd meg: a magamét elengedem majd.

11. DE GUARINO

Quantum Roma suo debet reparata Camillo,
Tantum Guarino, lingua Latina, suo.

GUARINÓRÓL

Újult Róma Camillusnak mily sokkal adósa:
Most a latin nyelv már éppigy adós teneked.

12. DE QUODAM IACTABUNDO

Est quidam nostri, qui se vocat archipoetam,
Temporis; en titulum, Bartholomaeae, novum!
Sed cum nunc fatui sint mille, poeta nec unus,
Hoc inter primum, se, reor, ille vocat.

EGY KÉRKEDŐRŐL

Fő-költő - így hívja magát egy dölyfös alak most;
ez bizony, én mondom, Bertalan, új titulus!
S mert költő egy sincs ma, viszont van ezernyi fajankó,
„fő”-nek ez is nyilván köztük ítéli magát.

13. COMMENDAT VERONAE SUUM LIBELLUM

Commendo, Verona, tibi, quem nostra libellum
Guarino lusit Calliopea tuo.
Materiae debetur honos, si carmina temnis,
Quae sonat hunc, abs te pagina digna legi est.
Romulidis placuit, quamvis rudis Ennius esset,
Scipiadae magni dum fera bella canit.

VERONÁNAK AJÁNLJA KÖNYVÉT

Néked ajánlom szép Verona a könyvet ezennel,
Mit Guarinódnak elzengnem a Múza sugallt.
Tisztelet illeti meg tárgyát, ha gyenge a vers tán,
Érdemes olvasnod róla, kit zeng eme dal.
Tetszék Ennius nyers erejében a Romulidáknak,
Mert hisz a nagy Scipio harcait énekelé.

14. LIBRUM SUUM ALLOQUITUR

Argiletanas non tu mea charta tabernas,
Non alte excussi ludibria alta sagi,
Nec subsannantum sorbentes aëra ronchos,
Nec naso armatum rhinocero time.
Non tura aut scombro, non cordylas vel olivas,
Nec blattae morsus, aut inopis tineae.
Doctorum iste timor, timuit tuus ista magister
Lividulos homines, tu mea charta, time.

KÖNYVÉHEZ SZÓL

Argiletumi boltoktól sose félj, kicsi könyvem,
S hogy köpönyegről ráz tán levegőbe a gúny,
Vagy hortyogva kajánok szívják el levegődet,
Vagy hogy az orrát majd rád veti Orranagyúr.
Makrahalaktól hát sose tarts, sem olajfabogyóktól,
Sem hogy a moly megrág, sem hogy a szű megemészt,
Fél a tudós tőlük, s eleget remegett a te szerződ...
Ám a sok írgyűl félj te nagyon, kicsi könyv!

15. AD LEONELLUM PRINCIPEM FERRARIAE

Obtulerit sors si qua, meum tibi forte libellum,
Perpetua Estensis, lux, Leonelle, domus;
Non illo hunc vultu relegas, quo iura ministras,
Sed quo saepe levem, pellis et ipse pilam.

LEONELLÓHOZ, FERRARA HERCEGÉHEZ

Hogyha a véletlen folytán netalán kezeidhez
jutna e könyv, Te, kire büszke az Este-család,
Verskötetem ne lapozgasd, mintha trónuson ülnél,
oly komolyan! Hanem úgy, mint aki szórakozik.

16. AD LEONELLUM

Ludere, dive, tuos, festivo carmine, vates,
Ne, Leonelle, veta; ludis et ipse pila.

LEONELLÓHOZ

Hagyd, hogy a költőid verseljenek, ó Leonello!
labdázol magad is: labda a vers minekünk.

17. DE SE IPSO

Confiteor, veteres, ingentia nomina, vates,
Vestra prius mihi sors invidiosa fuit.
Quod vos et rerum delectu, et voce diserta
Praestantes, nemo posset adire novus.
At nunc ex aequo divisa est gloria nobis;
Vincio materia, vincitis eloquio.

ÖNMAGÁRÓL

Híres régi poéták, nem tagadom, hogy irígyen
Szemlélttem hajdan pályafutásotokat.
Nálatok egyformán tündöklök a tárgy meg a stílus,
Újkori költő még csak nyomotokba sem ért.
Ámde azóta dicsőségtek fele része miénk lett:
Stílusban tietek, tárgyban enyém a babér.

18. LAUS GUARINI

Floret lingua Latina, confitemur;
Duplo floreat amplius licebit,
Guarino tamen illa redditori
Grates dicere non valebit aequas.

GUARINO DICSÉRETE

Hirdetjük: kivirult az ős latin nyelv!
Több mint kétszeresen legyen virágzó!
Guarinónak - az újítónak - illő
hálát adni kevés a szó, s erőtlen.

19. EPITAPHIUM LEONELLI, FERRARIAE PRINCIPIS

Principis hic artus Leonelli terra recepit,
Ast animam reducem lacteus orbis habet.
Huc illam pietas, huc virgo Astraea levavit,
Huc cum Pierio, docta Minerva, choro.
Quodsi dexteritas, nitidae si gratia formae,
Corporeum pariter tollere posset onus;
Qua solum nunc parte sui tellure resedit,
Hac etiam summo fulgeret ille polo.

LEONELLÓNAK, FERRARA FEJEDELMÉNEK SÍRIRATA

Itt fedi föld tetemét Leonelló fejedelemnek,
Lelkit az égi sugár visszafogadta megint,
Őt a kegyesség, őt Astraea emelte magasba,
És Pallas s vele a Pieridák kara is.
Hogyha derékség, hogyha alak, szépsége a testnek,
Terhét föl bírná mennybe emelni, bizony
Porló részed is oh Leonello, mit elföd a föld most,
Fénylene tündöklő fényben az égben az is.

20. AD RUBERTUM

Succenses quia te, Ruberte, bardum
Dixi; cum potius referre grates
Deberes mihi; quippe sic poetas
Gallorum, veteres vocant, tuorum.
Quid tu, quid faceres, Ruberte, quaeso,
Si te vel fatuum, vel imperitum,
Verbo simpliciore nominassem?
Quantum nunc tibi bilis et veneni
Instaret misero gulam tumentem?
Quis fulmen caperet tui furoris?
Quod praeconia nostra si malignus,
In probris tibi computare perges,
Iam te bardum aliter, Ruberte, dicam.

RÓBERTHEZ

Róbert, sírsz, mivel azt mondtam: te bárgyú!
Inkább töltene hála émirántam,
Mert a régiek, értsd meg, így nevezték
Gall hazádban a versköltőt: Te bárd, ó!
Mit tennél haragodban, monddsa, Róbert,
Hogyha bamba-butának, ostobának
Mondanám fejed egyszerűbb szavakkal?

Mennyi mérget, epét ihatna vaskos
Felpüffedt nyakad, ó te bárdolatlan,
Sok villáma dühödnek hogy cikázna!
És ha máskor is aljas indulattal
Rosszfelé csavarod dicséretünket,
Más értelmű lesz ez: Róbert, te bárgyú!

21. EPITAPHIUM IN LEONELLUM FERRARIAE MARCHIONEM

Hoc decus Hesperiae Leonellus Marchio gentis
Est situs in tumulo, quo sceptrum tenente quitem
Omnis tranquilla populus sub pace tenebat,
Et vetus astrifero remearat ab aethere virgo.
Infantes, pueri, iuvenesque virique, senesque,
Hunc lugete ducem, toto qui praesul in orbe
Saecula per Latias diffuderat aurea terras
Et clara priscos aequarat laude Quirites.

LEONELLÓNAK, FERRARA GRÓFJÁNAK SÍRFELIRATA

Sírdomb rejti Nyugat díszét, a neves Leonello
grófot. Kormányzó jogarát tartván a kezében
minden nemzetség élvezte a béke uralmát,
s újra lejött hozzánk Astraea a csillagos égről.
Kisgyermek, fiatal s érett koru férfi, te vén is,
gyászoljátok hát a vezért, aki ősei földjén
élenjáró volt, felidézte a régi aranykort,
s hajdani római polgárok hírét utolérte.

22. THRENOS IN LEONELLUM FERRARIAE MARCHIONEM

Pallas et aurata testudine pulcher Apollo,
Et quae Pieriam colitis Libethrides arcem,
Et Pax, et mitis Pietas, et Vesta, Fidesque,
Squalentes laniate comas, contundite pectus!
Italiae lumen, princeps Leonellus, et ingens
Iustitiae cultor, pius ac placidissimus heros,
Condidit aeterno morientia lumina somno.
Vester hic in tanto pugil invictissimus orbe
Exstitit, et summo vos semper honore colebat.

GYÁSZÉNEK LEONELLO FERRARAI GRÓFRÓL

Pallas, aranylantú szép ifjú isten, Apolló,
Pieriát szerető Múzsák kara és te is, áldott
Béke, szelíd Jámborság, Hűség, Vesta, e gyászban
tépjétek hajatok, verjétek melletek érte;
mert Leonello gróf, ki Itália jó fejedelme,
üdve, igazra törő, kegyes és hű hőroza is volt,
elhunyt, álma örökké tart, megtört szeme fénye.
Győztes bajvívótok volt ő szerte a földön,
legjobban titeket tisztelt, kegyelettel adózván.

23. AD PAULUM

Carmina quae nobis, Paule, emendanda didisti,
Signata haud ullis quad rediere notis,
Ne frustra exultes; neu te spes irrita ludat,
Nil opus est signis, pars ubi nulla placet.

PÁLHOZ

Verseidet, Pálom, melyeket kijavítani küldtél,
Megjegyzés nélkül visszaadom teneked.
Hopp! Ne örülj, magadat hiu ábrándokba ne ringasd:
Kell-e javítani, hol csapnivaló az egész?

24. AD GRYLLUM

Grylle, Lycambeos, alias mittemus, iambos,
Imbelles elegi, nunc tibi munus, erunt.

GRYLLUSHOZ

Gryllus, máskor kapsz tőlem te lycambesi jambust,
most az ajándék harc-mentes elégia lesz.

25. AD PAULUM

Carminibus nostris nocet illud, Paule, notavi,
Quod non sunt Latiis edita consulibus.
Quidvis cana facit multo pretiosius aetas,
Rebus et a longo tempore surgit honos.
At tu, si quando mea legeris; esse putato
Prisca; videbuntur sic meliora tibi.

PÁLHOZ

Pál, ugye megmondtam neked is, hogy még sokat árthat,
Mert nem a római kor adta ki verseimet.
Minden jobb, mondják, mit a régi kor alkot e téren,
Bármí, ha hajdani, már tisztelet éri ezért.
Tégy te is úgy, Pálom, ha netán majd olvasod őket:
Hidd, hogy régiek, és tetszeni fog valahány.

26. AD GUARINUM VERONENSEM

Te precor, o nostri, decus et nova gloria, saeculi,
Qui calles linguas, docte Guarine, duas,
Quo iam tot fuimus sub praeceptore per annos;
Hospes ut in cena nunc meus esse velis.
Quam dedit Evandro laudem Tirynthius hospes,
Hanc dabis ipse mihi, si meus hospes eris.

A VERONAI GUARINÓHOZ

Kérlek téged, e kornak fényessége, virága,
bölcs Guarinóm, aki két nyelv csodamestere vagy,
s annyi sokan hallgattuk már több éve a leckéd:
légy vendégem, jöjj, ülj vacsorára közénk.
Mint ahogy Evanderre Heracles látogatása,
rám is tisztesség lesz, Guarinóm, a tied.

27. REFELLIT GUARINICAM EXCUSATIONEM

Seria sunt, quae dura vocas, gratissima nobis,
Nec poterunt nostris, illa nocere, iocis,
Immo tua haud parvum, mensae praesentia nostrae,
Splendorem, poterit, clare Guarine, dare.
Frenaque ne nostro nimium sint libera ludo,
Neve suum, excedant gaudia nostra, modum,
Illa augusta tui faciet reverentia vultus,
Et gravitas, magno dignaque forma Deo.
Nec tamen inter nos et te iuvenilia quaedam,
Quanquam sis canus, dicere turpe puta.
Quippe nec in seris, (ex te hoc audivimus), annis,
Horruit urbanos, Tullius ipse, sales.
Socrate quis gravior fuit, aut quis sanctior unquam?
Lusit cum pueris saepius ipse suis.
Isse datur quondam, (non est ea fabula falsa,)
Stoicus ad Florae sacra iocosa Cato.
Tantum exemplis igitur moveare virorum,
Et quae saepe probas, ne fuge facta sequi.
Ne fuge, sed quamvis cum dispare, iungere turba,
Nec mihi rescribas, sed magis ipse veni.

VITÁZIK GUARINO MENTEGETŐZÉSÉVEL

Épp nem sért a komoly szó, sőt kedveljük igencsak,
s tréfás hangulatunk nem teszi tönkre ilyen.
Aztán meg ragyogó fényt vetne szerény lakománkra,
hogyha velünk tudnál lenni, dicső Guarinóm.
És hogy szórakozásunkban féket ne veszítsünk,
s mértéket tartson bármilyen indulatunk:
bőven elég hozzá arcod fensége, nyugalma,
s Istenhez méltó küllemed és szigorod.
Ám, noha ősz vagy már, illetlennek ne tekintsd, ha
elhangzik néhány csintalan ez meg amaz.
Hisz - téled hallottuk - a nagy Cicerót öregén se
hökkentette meg egy-egy malacabb finom élc.
Szókratészénél szentebb és komolyabb sose élt még,
s ő is játszott sok kicsi gyermeke közt.
Azt mondják (és nem mese nyilván), a sztoikus bölcs,
Cato is részt vett flóriai ünnepeken.
Ekkora példák joggal biztatnak követésre,
s mit másnál helyeselsz, tenni ne félj te sem azt.
Tenni ne félj, keveredj inkább hozzánk, noha más vagy,
és ne írást küldjél, jöjj te, helyette, magad.

28. DE DOCTO SIMULATO

Hic, qui nunquam orat, nil scribit; doctus habetur.
Sunt quibus immerito fama venire solet.

AZ ÁLTUDÓSRÓL

Írni, beszélni se tud, de a nép őt tartja tudósnak,
rengeteg ember üres, kit csak a hír koszorúz.

29. DE EODEM

Tam doctus scribat cur nil Aurispa, requiris?
Credatur multi doctus ut esse magis.

UGYANARRÓL

Bárha tudós Aurispa, nem ír soha semmit. Ugyan mért?
Attól tart a derék, hogy butasága kisül.

30. AD BARTHOLOMAEUM

In te, nos, quereris fecisse epigramma; fatemur.
Quae ratio est? inquis, nulla nisi libuit.
Sed delere jubes. Nemo est insanius; et quem
Vidisti natos tu iugulare suos?
Non aliter nobis fore te promittis amicum;
Nil est quod metuam, Bartholomaeae, minus.
Abscedens digitum mordes, et saeva minaris;
Quod scripsi, scripsi; quidlibet, i, facias.

BERTALANHOZ

Azt panaszoja szavad, hogy rólad szól epigrammám:
nem tagadom. De miért? - kérded. Akartam, azért.
Tépjem szét - rendelkezél aztán. Ostoba! Láttál
édesapát, ki saját gyermekeit megöli?
Vége, ha nem teszek így, a barátságodnak, ígéred.
Bertalan, ezt a csapást még valahogy kibírom!
Rágva az ujjad, távozol és közben fenyegetsz még:
duzzogj, bánom is én; versem a régi marad.

31. DE SUO LIBRO

Ludimus ecce iocus, ades huc non tetrice Lector,
Tu procul hinc contra, tetrice Lector, abi.
Triste supercilium cum sit tibi, ne lege nugas,
Aut, si forte legis, pone supercilium.

MAGA KÖNYVÉRŐL

Ez csak játszadozás. Aki nem szigorú, nosza, jöjjön;
Túl szigorú aki vagy, persze te messze kerülj.
Vaskalapos vagy, az én csacsiságaimat ne is olvasd,
Vagy ha netán mégis, tedd le a vaskalapot.

32. DE VERSIBUS MARCELLI A SE LATINE EXPRESSIS

Saepe suas flammās, veteres flevēre poetae
Cuilibet et, pro se, Musa diserta fuit.
Nos in amore rudes, Marcelli lusimus ignes,
Quos modo vulgari luserat ille lyra.
Sive voles cultos, Itala testudine, rhythmos,
Ille dabit quales ante Petrarca dedit.
Seu cupies elegos Latia sub lege sonantes,
Sumetur vacuo, pagina nostra, tibi.

MARCELLÓNAK ÁLTALA LATINRA FORDÍTOTT VERSEIRŐL

Vágyaikat gyakran sírták el a régi poéták,
S mind ékes-szavu volt, ihlete, módja szerint.
Én, szerelemben járatlan, fordítgatom, íme,
Marcellónak olasz nyelven írott dalait
Hogyha kívánságod művelt dal Itália nyelvén,
Mint rég Petrarca, épp olyat ad neked ő,
Ám, ha latin mértékű elégia volna a vágyad,
S nincs más tennivalód: vedd, nosza, verseimet.

33. DE EODEM PAULO ALITER

Saepe suos ignes, veteres cecinere poetae,
Cui libet et, pro se, Musa diserta fuit.
Ipse in amore rudis, Marcelli incendia lusi,
Ille ego Pannoniae, gloria prima, meae.

UGYANARRÓL KICSIT MÁSKÉNT

Szívüknek lángját zengték meg a régi poéták
sokszor, a Múza beszélt bárki helyett ügyesen.
Én, szerelemben zöld-fülű, Marcellus lobogását
dallom, s Pannoniám díszé vagyok legelől.

34. AD CARBONEM POETAM

Qui nunc es Carbo, nempe olim pruna fuisti,
Pone animos, fies mox, Ludovice, cinis.

CARBÓHOZ, A KÖLTŐHÖZ

Szén a neved magyarul, Carbo, de zsarátnok a lelked;
Kár, Lajosom, hogy az is por s hamu lesz valaha.

35. IN FUREM VERGILIANUM

Excusas sic te, cum quid furare Maroni,
Surripuit Chio, quod Maro multa, seni.
Excusatus eris, quin et laudabere vates,
Si modo surripias, ut Maro surripuit.

VERGILIUS TOLVAJÁRA

Megloptad Márót, és azzal mentegetőzöl:
Chiosi ösétől ő maga fosztogatott.
Dézsmálásaid elnézzük, sőt megkoszorúzzuk,
Csak Máró módján lopj, kis utód, magad is.

36. AD GUARINUM

Non te mellifluæ Nestor Homericus
Linguae dulciloquo nectare vicerit.

GUARINUSHOZ

Mézzel csörgedező nyelvű homéroszi
Nestor csermelye sem győzi le szép szavad.

37. AD IULIUM

Scribendi ratio cum sit, vel sola poetis
Gloria, vel certe maxima; solus is es
Qui scripta abscondas. Vel, Iuli, plus sapis unus,
Vel nihil omnino, quod mage credo, sapis.

GYULÁHOZ

Írás célja, ha van, nekem egyéb költői dicsőség,
sőt örökös hírnév. Csak te magad dugod el
folyton az írásod. Mindüknél tán okosabb vagy,
ám inkább hiszem én: csöppnyire sem vagy okos.

38. AD EUNDEM

Quid tua tantum in te peccarunt carmina, Iuli?
Tristibus in tenebris semper ut illa premas.
Nec levius serves, quam carcere quaestro in imo
Custodit, si quos ultima poena manet.
Tandem ea mitte foras, aut si meruere necari,
Fige cruci, vel sic perfruitura die.

UGYANAHHOZ

Mit vétettek, mondd csak, Iuliusom, neked ők, hogy
sűrű homályba dugod folytonosan dalaid?
Oly szigorún őrzöd, mint bíró, hogyha vigyázza
börtöne legmélyén, kit ma halálra ítél.
Küldd őket kifelé! Ha megérdemlik, te szögezd fel
mind a keresztre - ahol érleli őket a nap.

39. IN SUPERFLUA QUAERITANTEM

Hoc unum semper quaeris: superetne Maronem
Tullius? an maior sit Cicerone Maro?
Nescio; verum illud belle scio, quod tibi nunquam
Est visus, Procopi, nec Maro, nec Cicero.

EGY FÖLÖSLEGESEN KÉRDEZGETŐRE

Szüntelenül nyúzol: Cicero jobb Vergiliusnál,
vagy tán Vergilius múlja fölül Cicerót?
Mit tudom én! De tudom jól: gőzöd sincs, Prokop, arról,
hogyan ki-mi volt Cicero és ki-mi Vergilius.

40. IN GRYLLUM

Cum tu, Grylle, sonas, reticent per tesqua cicadae,
Malo sonent illae, dummodo tu taceas.

GRYLLUSRA

Gryllus, amíg te zenegsz, hallgatnak a tücskök a pusztán
Némulnál te el és zengene künn a tücsök!

41. AD GUARINUM

Commendas et amas, Guarine, nostrum,
Quem de te tibi misimus libellum.
Sed laudes et ames librum licebit,
Malles versiculis parem monetam.

GUARINÓHOZ

Bár ajánlod a költeményt Guarinus
Mit küldöttem, amely téged magasztal;
Bár dícséred, te viszont, de jobb szeretnék
Mindent annyi aranyt, ahány a verse.

42. IN THEODORUM

Antiquarius es nimium, Theodore, nec illis
Uteris in nitido quae Cicerone legis,
Sed Plauti tibi verba placent, et si qua protervus
Incidit priscis, Appius, in tabulis.
Nec nisi sumta probas de docto nomina Festo,
Quondam roboreis illita caudicibus.
At Cadmi linguam non affectavit Homerus,
Nec Numa Pilumni, Scipiadesque Numae.

Quodsi bella negas, culto quae protulit usu,
Aetas bis senis inclyta Caesaribus,
Iam, licet, usurpes, quae dixit Tullus et Ancus,
Quae fratri et tenero tradidit, Acca, Remo.
Vel potius Fauno Picus, Faunusve Latino,
Evandri quibus est vaticinata parens;
Exul quae Latiis, didicit Saturnus, in oris,
Qualia non uno Ianus ab ore dabat.
Scilicet istud agis, solum miremur ut omnes,
Falleris; haud tali gloria calle venit.
Sit tibi praesentum sermo, sit vita priorum,
Laudari si vis, et, Theodore, legi.

TIVADARRA

Túlzón régi-rajongó vagy, Tivadar, hiszen az sem
kell már néked, amit nagy Cicero maga írt.
Plautus annál inkább tetszik, s az, mit a zsarnok
Appius ó törvénykönyvbe rovott valaha.
Nincs jó szó, csak amit vén tölgy-táblákra jegyezve
néhai ritka tudós Festus örökbe hagyott.
Tudd meg: Kadmosz nyelvét nem kedvelte Homérosz,
Numa Pilumnusét s Numa szavát Scipiók.
És ha - amit kétszer hat császár éveiben szült
míves használat -, nincs örömdre a szép:
Ancusnál és Tullusnál beragadsz, s ahogy Acca
adta Remusnak meg kis Romulusnak a szót,
s mint Picus Faunusnak vagy Faunus Latinusnak
s atyja Evandernek mondta a jóslatokat,
s mit Latiumban hallott száműzve Saturnus,
s kétszájú Janus isteni ajka beszélt.
Hogyha csak ámulatunkat kívánnád kicsikarni,
tévedsz: más módon támad a megbecsülés.
Míg ha dicséret kell, Tivadar, meg nép, aki olvas:
írj a ma nyelvén, és járj az atyák nyomain!

43. IN CINCILUM FURACEM

Plurima quando rapis, te convasare facetus
Dicis, et hoc risu sordida furta premis.
Convastorem nos te invasabimus ergo,
Videris, an laedat poena iocosa minus.

A TOLVAJ CINCILUSRA

Többfélét ha rabolsz, ügyesen rakod össze - dicsekszel,
s ezzel a tréfával rejted a ronda lopást.
Összerakó, rakjunk hát meg most téged - a mókás
megtorlás, lássuk, tán nem olyannyira fáj?

44. IN FUREM VERGILIANUM

Non te ex Vergilio, sed magno dicis Homero
Furari, furtum quando poeta facis.
Sed cum furaris iam praefurata Maroni,
Furari ex ipso, te puto, Vergilio.
At male cum vati, simul huic furaris et illi,
Quid, nisi iure malam, stulte, merere crucem?

VERGILIUS TOLVAJÁRA

Vergiliust meg nem loptad, csak az égi Homéroszt -
védekezel, valahány versedet összelopod.
Ám ha elorzod, amit Maro maga régen elorzott,
tőle magától lopsz, úgy bizony, ezt hiszem én.
És ha a két költőt egyszerre lopod botorul meg,
joggal szolgálsz rá szörnyű keresztre, bolond.

45. DE AMATORE LIBRORUM VETERUM

Sunt quaedam, prope mille, puto, iam scripta per annos,
Docta quidem, sed non et speciosa satis.
Tu tamen illa magis, quam nostra poemata, laudas,
Hos solo quod sint anteriora meis.
Tanta tibi nunc est prisci reverentia saeculi,
Tam, senium canos et venerare dies!
At rerum plures, novitate placere videmus,
Non carie et putri, Bartholomaeae, situ.
Quid pro perversis adeo tibi moribus optem?
Haec opto quamvis exitiosa parum:
Plus sapiat musto, vetus ut tibi vappa Falerno,
Nec gustare nisi marcida poma velis.
Dormiat et tecum formosa Polyxena nunquam,
Verum Hecube, sed iam non anus, imo canis.

AKI CSAK A RÉGI KÖNYVEKET SZERETI

Sok-sok századon át már írtak könyvet ezernyi,
S bárha tudósakat is, mégse művészieket.
Mégis a versemnél azokat te különbnek ítéled,
Mert hogy régibbek, mint az enyém, csak ezért.
Annyira eltöltött amaz ódon korszak iránti
Tisztelet, és mindent, hogyha szakállas, imádsz.
Nékem a dolgokban főképp ami új, az a vonzó,
És nem a fonnyadozó, Bertalanom, nem a vén.
Mit kívánjak amin ferdült ízlésed örülne?
Kívánom hát, bár jár vele némi veszély:

Mert hogy az ócska csiger jobb néked, mint tüzes újbor,
Csak rothadt almát, mást ne egyél sohasem,
És ne aludjon a szép, üde, ifju Polyxena véled,
Csak Hekabé, s amikor már nem anyó, de kutya.

46. IN NICOLUM

Tam doctus quare nil profert Nicolus unquam?
Iungere tam doctus nec duo verba potest.

MIKLÓSRA

Hogyhogy az oly művelt Miklós nem költ soha semmit?
Oly művelt s még két szót se rak össze szegény.

47. AD MARCUM

Scriptum in te dicis tetrastichon esse; Negamus.
Nomine teste probas; nomine teste nego.
Marcus, ais, ego sum. Vivunt hoc nomine multi.
An, rogo, tu phoenix esse videre tibi?
Daunia quot mulos, Nonacria pascit asellos,
Tot passim Marcos degere, Marce, puta.

MÁRKUSHOZ

Azt hiszed, új epigrammámat tán ellened írtam?
Márkusom, ezt tagadom, bár neved ott szerepel.
Téged is így hívnak, mi? De hány Márkus van a földön?
Szent főnix vagy-e hát? Túlbecsülöd magadat!
Daunia hány őszvért, Nonacria hány szamarat szül?
Márkus is éppen elég jár-kei a földkereken.

48. PORCELLIO POETAE

Misisti nobis et mala et carmina vates,
Nec factum hoc casu, sed ratione, reor.
Totum me duplici voluisti pascere dono,
Hic solet esse animi, corporis ille cibus.
Quam numeri oblectant mentem, tam poma palatum,
Ista sapore placent, illa lepore juvant.
Mala aurum superant, et vincunt carmina gemmas,
Aurum da et gemmas, deteriora dabis.
Poma nec Alcinous misisset talia nobis.
Carmina nec Clarius, tam bene culta, Deus.

PORCELLIUSNAK, A KÖLTŐNEK

Almát küldtél, költő, s mellé tetted a versed,
nem véletlenség volt, nagyonis tudatos.
Lényem egészét kívántad jóltartani nyilván:
mert hisz az egyik a test, másik a lélek ügye.
Mint értelmet a ritmus, az ínyt úgy éri az alma:
annak a kelleme jó, ennek az íze öröm.
Több a gyümölcs az aranynál, ékkőnél meg az ének.
Ékkövet adsz? aranyat? - semmik azokhoz ezek.
Szebb almát nem küldött volna Alcinous sem,
és Phoebus maga sem zengzetesebb dalokat.

49. DE PORCELLIO ET IOVINIANO

Disceptant, sit uter poeta peior,
Hinc Porcellius, hinc Iovinianus.
Parcamus patris Aeaci senectae,
Nec tantam pigeat secare litem.
Est peior reliquis Iovinianus,
Sed Porcellius et Ioviniano.

PORCELLIUSRÓL ÉS IOVINIANUSRÓL

Költőnek - vita tárgya - vajh ki rosszabb?
Itt Porcellius, ott Iovinianus.
Kíméljük meg a vén atyát, Aeacust,
kettévágni e nagy csomót ne késsünk:
rosszabb társainál Iovinianus,
ám Porcellius, állitom, silányabb.

50. AD IULIUM

Gratum est, quod mea perlegenda poscis,
Iuli, carmina; gratius sed illud
Esset, si tua mitteres vicissim.
Nam sunt iudicio diserta nostro,
Nec communis habent notam monetae,
Cunctis et dubio procul placerent.
Sed tu sic ea condis, et relegas
Intra scrinia, cistulas, locellos,
Communita seris fere ducentis,
Ut nec sol valeat videre, summo
Solus qui omnia cernit ex Olympo.
Tam servas vigili reposta cura,
Quam Phoebi Scythicos aves smaragdus,
Quam custos suos Inachi iuencam,
Quam mala Hesperidum, pecusve Phruxi,
Nullo perdomitus sopore serpens.

Securus potes esse, nec rapacis
Ullas praestigias timere dextrae.
Non haec Autolycus, nec ipse posset
Furari Autolyçi pater sagacis,
Surreptor Clariae Deus pharetrae,
Titani radios, Stygi tenebras,
Qui vafro queat amovere furto.
At possunt tineae, potest teredo,
Ac mus improbus, et situs putrescens.
Quare si sapias, amice Iuli,
Captivos ita detinere versus
Parces, ut capitis reos nocentes.
In lucem magis efferes apertam.
Nolunt Pieriae latere merces,
Quas famae pretium manet perennis.
Quodsi perpetuo legi recuses;
Multo simplicius nihil reponas.

GYULÁHOZ

Kedves, hogy, Gyula, verseim szeretnéd
olvasgatni, de még nagyobb örömmel
kapnám verseidet cserében én is.
Pompás dolgokat írsz - hitemre! - holmi
szokványost nemigen találni bennük,
élveznék sokan, ez tagadhatatlan.
Ám te eldugod őket, és bezárod:
szekrény, láda, fiók ölen pihennek,
számtalan reteszek mögé rekesztve.
Nap sem látja, csak az, ki egymagában
lát mindent ragyogó Olimpuszáról.
Oly nagy gonddal ügyelsz e kis rabokra,
mint hollók ama szittya ékkövekre,
s Inachus tehenét az őre őrzi,
s a sárkány - mely az álmon úr - a Phrixus
gyapját s Heszperidák arany gyümölcsét.
Légy nyugodt: nem akad sehol lopó kéz,
melytől bármi okod lehetne félni.
Őket Autolycus se volna képes
elragadni, vagy éppen annak atyja,
ő, az égilakó, ki csselfogással
már elcsórta Titán tüzét, a styxi
éjt s a tegzét, amit viselt Apolló.
Ám elcsenheti szú, moly és egérfog,
és elcsenheti majd a hely penésze.
Értsd meg végre tehát, Gyulám, barátom:
eztán verseidet ne mint nehéz vád
vétkes foglyait, úgy kezeld bezárva,
inkább vidd ki a napvilágra őket!

Nem bújik szívesen a vers, ha méltó,
hogy jóhíre örökre megmaradjon,
És ha félsz a jövő kíváncsiaktól,
jobb egy árva betűt se félreraknod.

51. IN CAROLUM

Carole, memet amas, verum mea carmina damnas,
Hoc saltem velles, tectius ut loquerer,
Parebo monitis, et flammea versibus addam;
Insit visceribus menta pusilla tuis.

KÁROLYRA

Károly, bár kedvelsz, kárhoztatod énekem, és hogy
fedje homály kissé, ezt akarod, szavaim.
Szót fogadok s fátylat boritok rá verssoraimra, -
csak csöpp felmeredő fúrja beléd erejét.

52. DE GUARINO

Guarinum meritis parem Camillo,
Quis non censeat? Ambo reddiderunt,
Is regnum Latio, sed iste linguam.

GUARINÓRÓL

Érdemben Guarino s Camillus: egy pár.
Nincs kétség: Latiumnak ez hatalmát,
az meg nyelve jogát szerezte vissza.

53. AD AGAPETUM

Mitte tuos tandem nobis, Agapete, libellos,
Mitte inquam, censor non ero, lector ero.

AGAPETUSHOZ

Küldd el végre nekem könyvecskéd már, Agapetus,
küldd hát, olvasni s nem kritizálni fogom.

54. IN FUREM SUORUM CARMINUM

Quod, Valline, tui, tot habent mea carmina, libri,
Vis imitatore, te rear esse, meum.
Totos saepe locos, verbum transcribis ad unum,
Materia est mecum saepius una tibi.
Non imitari hoc est, laus id, non culpa fuisset,
Hoc est pro scriptis, edere nostra, tuis.

KÖLTEMÉNYEINEK TOLVAJÁRA

Látom, Vallinus, kötetedben túl sok a versem.
Célod: utánzómnak adni ki önmagadat.
Annyit másoltál te le szóról szóra művemből,
Hogy már-már azonos lett szövegem s szöveged.
Nem vagy utánzó, nem, nagyon is megtisztel e jelző,
Könyved az én kötetem új kiadása csupán.

55. IN GRYLLUM

Nec bene, nec vere cum scribas, Grylle, vocari
Non bene, sed vere pseudopoeta potes.

GRYLLUSRA

Írni nem írsz sem jót s igazán sem, Gryllus, azért így
nem jó, ámde igaz: fűzfapoéta neved.

56. SUUM OPUS MODESTE LAUDAT

Non est hic, studiosa turba, non est
Festivissimus ille Martialis.
Verum simia Martialis haec est,
Cui tu, non quoties sacro poetae,
Sed duntaxat ea vacabis hora,
Qua cum simiola voles iocari.

SZERÉNYKEDVE DICSÉRI SAJÁT MŰVÉT

Nincs itt, hát ne keresed, tudós-had, őt itt;
Ez nem ő, a vidám, bölcs Martialis,
Mert ez itt csak a szent poéta majma.
És ne úgy igyekezz fordulni hozzám,
Mint hozzá, hanem akkor, hogyha nincs más
Dolgod s játszani kívánsz majmocskáddal.

57. AD LAURENTIUM

Quod mea, Laurenti, placide munuscula sumis,
Quam si tu tribuas, plus, mihi crede, facis,
Donator det magna licet; maiora rependit,
Qui devinciri se sinit officio.

LŐRINCHEZ

Lőrinc, hogyha művem kegyesen fogadod, nekem elhidd,
Többet tesz te velem, mintha nekem te adod.
Az adomány nagy kegy, viszonozza nagyobbban
Mind, aki hagyja magát elkötelezni viszont.

58. LAUDAT CARMINA TITI STROZZAE

Edita Strocigenae iam vatis Erotica tota
Vulgus in urbe sonat, culte Tibulle, vale.

TITUS STROZZA VERSEIT DICSÉRI

Mind csak a Strozza szerelmi dalát énekli a nép már,
Légyen már veled az isten, o drága Tibull!

59. IN PAULUM

Orationem, Paule, tu prosam dictas,
Ego dulce carmen concino, sed ut censent
Sane haud maligni iudices, nec indocti,
Ambo figuris utimur parum bellis;
Facio archaismos, Paule, ego, et metaplasmos,
Tu barbarismos et facis soloecismos.

PAULUSRA

Szónoklatot tartsz, Paulusom, te, prózában,
én andalító dalra gyújtok, ám vélik
a nem épp goromba s műveletlen ítések,
hogy mind a ketten vétkezünk a stílusban.
Elavult a nyelvem, szókat át- meg átgyúrok,
s te a nyelvhelyesség ellen vétsz s faragsz rajta.

60. DE LAUDIBUS GUARINI

Si mihi gemmato, propinet Iuppiter, auro,
Dulcia Dardania, pocula mixta, manu;
Non ego divinos malim potare liquores,
Quam quod Guarini, nectar ab ore fluit.

GUARINUS DICSÉRETE

Innom hogyha aranyserlegben Juppiter adna
Édes italt, amelyet hű Ganymedese tölt:
Úgy nem ízlene nékem ez isteni nedv se bizonynal,
Mintha Guarinusnak ajkin a nektár ömöl.

61. IN GASPAREM

Cum duo mitto tibi, reddis mihi carmina centum,
Sic tanquam numero sit superare satis.
Sed nil, Gaspar, agis, nam libro Persius uno,
Quam longam Marsi vicit Amazoniden?

GÁSPÁRRA

Két dalomat, Gáspárom, jó százzal viszonzottad,
így hát számbelileg messze lehagysz, ez igaz.
Ám mire még? Győzött, lám, Persius egy kötetével
Marsus szószátyár, vaskos Amasonisán.

62. AD RUFUM

De brevitate mei miraris, Rufe, libelli;
Qui malus est, adeo qui brevis esse potest?

RUFUSHOZ

Ámulsz, Rufus, hogy könyvecském mennyire „kurta”.
Ám ami csapnivaló, kurta hogyan lehet az?

63. CUIDAM ARDUA SUADENTI

Quae mihi misisti Clarium redolentia vatem,
Accepi placido, carmina docta, sinu.
In quibus altarum memorans praeconia laudum
Siderei tollis me super astra poli,
Ac me sanguineas hortaris dicere, pugnas,
Et tot magnanimum splendida gesta ducum.
Si mihi Pierium, praestabit Apollo, favorem,
Parebo monitis, clare poeta, tuis.

Sed mihi Castalium nec spirant pectora nectar,
Nec sunt Aonio, labra rigata, lacu.
Non mihi Pegaseae, veniunt in carmina, vires,
Ut possim tantos, edere voce, duces.
Non verso tantum tenero sub pectore robur,
Tanta negant humeri, pondera ferre, mei.
Postmodo maturis, fuero cum doctior, annis,
Si potero monitus, forte subibo, tuos,
Interea fixum, teneas sub corde, Ioannem,
Digna Maronea carmina voce canens.

EGY VALAKINEK, AKI NEHÉZ DOLOGRA BIZTAT

Küldött verseidet - Claros nagy látnoka bennük -
megkaptam, s csöndben felmelegült a szívem.
Páratlan dicshimnuszokat zengsz rólam ezekben,
szinte a tündöklő csillagos égbe emelsz,
buzdíts egyben, kezdjek véres harcokat írni,
s fogjam dalba a múlt hősi vezéreit is.
Hogyha megadná Phoebus a Múzsák támogatását,
költöm, hallgatnék arra, amit javasolsz.
Bennem azonban nem forr még Kasztália habja,
s nem nedvezte be szám aoni tó vize sem:
nincs költői erő még annyi az énekeimben,
hogy joggal lennék oly daliák dalosa.
Gyöngé szívemben nem rejlik még annyi tehetség,
s nem bírná ez a két váll sem a ritka terüt,
Majd ha tapasztaltabbá tesznek lassan az évek,
s futja erőmből, tán megfogadom szavadat.
Addig Jánosod őrizd jó emlékezetedben,
Maróhoz méltó énekek énekese.

64. DE SE IPSO

Laudas me nimium, priscis et vatibus aequas,
Mentiris, novi; me tamen, Ode, iuvat.

ÖNMAGÁRÓL

Szüntelenül dicsérsz, egy sorba helyezve a régi
költőkkel: füllentsz, hallani mégis öröm.

65. TETRASTICHON IN GUARINUM VERONENSEM

Interpres Graios transfers, Leonarde libellos,
Poggius Arpinae scetatur fulmina linguae,
Blanda Panormigenam delectant carmina vatem,
At Verona, tuus transfert, canit, orat, alumnus.

TETRASTICHON A VERONAI GUARINÓRA

Régi görög könyvek tolmácsa vagy, én Leonardóm,
Arpi-vidék zamatos nyelvét elemezgeti Poggio,
játszi daloknak örül költőnk, ki Szicília sarja,
ám fordít, költ, szónokol is, Verona, szülötted.

66. AD CLEMENTEM

Tempus, ais Clemens, edi mea carmina; Nunquid
Iam nonus, postquam scripsimus, annus adest?

KELEMENHEZ

Elkorhadnak, szólsz, az időben verseim. Eljött
már, miután írtam, mondd, a kilencedik év?

67. IN PROSPERUM

Non bona me iactes epigrammata fingere, Prosper;
Verum est, confiteor; tu meliora facis.

PROSPERRE

Prosper, szidsz: nem jó sok-sok kitalált epigrammám.
Így van, megvallom; jobb, amiket te csinálsz.

68. IN GRYLLUM

Aurea Pythagoras, argentea carmina fecit
Phocylides; sed tu plumbea, Grylle, facis.

GRYLLUSRA

Püthagorasz aranyat, lám, Phokülidész meg ezüstöt
öntött versbe, te meg, Gryllusom, ólmot akarsz?

69. AD GUARINUM

Phoebum Graecia, gens Latina Faunum,
Hammonem Libye, Pharos Serapin,
Consultum in dubiis, Guarine, adibant.
Te toto simul orbe confluentes
Accedunt populi, tua ut beata
Tingant arida corda disciplina.

GUARINÓHOZ

Phoebust Graecia, Faunust Róma népe,
Ammont Libya, Egyiptom Serapist
Kérdezé, ha talán kétsége támadt:
Ám hozzád az egész földről jön össze
Minden nép felüdülni jó Guarinus,
Hogyha már elepedt a szíve, lelke.

70. IN CAROLUM

Antiquarius es, dicis mihi Carole; certe;
Sed peius multo est esse neotericum.

KÁROLYRA

„Antikokat majmolsz”, mondod Károly, nekem. Így van.
Majmoljak divatot? hidd, az a rossz igazán.

71. IN RUFUM

Ne scribam prohibes, et immerenti
.....
Lectores mea peieras minores.
At nos et tua, Rufe, lectitamus.

RUFUSHOZ

Rosszallod, hogy irok, s hogy érdemetlen
.....
Lódítsz, hogy csak a kölykök olvasóim.
Én viszont a te olvasód vagyok rég.

72. IN CAROLUM

Carole, me laudas, verum mea carmina culpas,
Praecipis et saltem tectius illa loqui.
Parebo monitis et flammea versibus addam;
Insit visceribus, menta pusilla, tuis.

KÁROLYRA

Károly, bár dicsérsz, ócsárlod verseim. Oktatsz,
hogy legalább kissé fedje homály szavaim.
Szót fogadok s fátylat boritok rá verssoraimra -
csak csöpp felmeredő fúrja beléd erejét.

73. FRAGMENTUM EPIGRAMMATIS ALICUIUS, AD GUARINUM

Dulce nec eloquium linguae, quo Nestora vincis,
Nec qua praecellis Nirea, forma decens,
.....

EGY GUARINÓHOZ ÍRT EPIGRAMMA TÖREDÉKE

Sem Nesztort győző nyelvednek arany csevegése,
sem csuda szépséged, Nireuszét lehangzó
.....

74. AD TROÏLUM

Vis tua facta canam, nec vis dare, Troïle, quicquam,
Sed dicis: Tua sic fama perennis erit.
Nil de te scribam licet, hoc Tirynthius heros,
Hoc Ithacus nobis, hoc dabit Aeacides,
Vel Pagasaea ratis, vel mutua vulnera fratrum,
Vel pars Romanae quaelibet historiae.
Quid, quod tu pariter celebraberis? et tua semper
Vivent nominibus, nomina iuncta, meis?
Aut etiam si me, neglectus omiserit index,
Te tamen insignem pagina tota seret.
Nil ago; cunctaris pretium taxare poetae;
Haec summa est; vel da, Troïle, vel taceo.

TROÏLUSHOZ

Verset akarsz nagyságodról, Troilus, de csak ingyen;
hírem örök lesz így - mondod, elég legyen ez.
Ó, hisz Ulysses, Achilles, Herkules ezt nekem éppúgy
meghozzák, ha neved még le sem írja kezem,
vagy Jason bárkája s a testvérharc, hol a vér folyt,
s Róma korában lett bármi nagyobb esemény.
Mit? Hogy téged is ekként tisztelnek valahára
s kötve neved mellé így marad élve nevem?
És ha személyem lábjegyzetben sem szerepel már,
érted egész lapon át lelkesedik az utód?
Ujjam sem mozdítom! Nem méltánylod a költőt?
Végző szóm, Troilus: pénzt, vagy a szám se nyitom!

75. AD EUNDEM

Troile, non tantum nostrae mea carmina prosunt,
Sed famae prosunt amplius illa tuae.
Fac tamen amborum ponantur commoda in aequo;
Sic etiam medium iure subibis onus.
Pallori nostro sit inanis gloria merces,
At vobis constet, quod venit inde, decus.
Si pro me non vis, vel pro te, Troile, solvas,
Perdo meam partem, perdere nolo tuam.
Hoc eme de nostro, gratis hoc sume, libello,
Qui sua partitur non vel iniquus homo est.

UGYANAHHOZ

Rólad irok, Troilus? - Nem is annyira nékem előnyös:
nyilván több hasznot hajt az a vers teneked.
Járjunk hát jól egyformán mindketten, iparkodj,
persze viselned kell a fele terhet is így.
Gyötrődésem bére esetleg némi dicsőség,
téged azonban örök fénybe borít a szavam.
Hátha nem énérted, szurkold a garast magadért le:
részem veszni hagyom, nem hagyom a tiédet.
Íme, a könyvemből számodra az ingyen ajándék,
s aki sajátját szétosztja, aligha irigy.

76. IN UGONEM

Barbara me mater quod protulit, obiicis, Ugo;
De Phrygia nati sunt genitrice Dei.

HUGÓRA

Barbara volt az anyám. - Barbár anya szült - csúfolódom.
Istenek anyja ki volt? Nemde a Frügiai?

77. IN PHILITICUM

Ne nimium tumeas, Philitice, novimus omnes,
Qua tibi sit geminus nobilitate parens,
Altera nam cubito nares emungit, at alter
Non sput in terram sit nisi festa dies.

PHILITICUSRA

Pöffeszkedni minek, Philiticusom? Értjük a fajtád.
Tudjuk, mily nemesek s mily finomak szüleid:
Édesanyád csakis ágybamenéskor fújja ki orrát,
S ritka-nagy ünnepkor köp csak a földre apád.

78. AD GRYLLUM

Mordes, et patria pastum me dicis ab ursa,
Tam durus videor, tam tibi, Grylle, ferox.
Pannonis ursa dedit lac nobis, Grylle, fatemur,
At non ursa tibi, sed lupa, Grylle, dedit.

GRYLLUSHOZ

Megrágalmaztál, hogy medvetejen nevedtem
Otthon, Gryllus, mert annyira vad vagyok én.
Hát jó, nősténymedve a dajkám: néked azonban
Gryllus, nem medve volt az anyád, de szuka.

79. AD EUNDEM

Merdas, Grylle, tuas, meo libello
Te detergere velle comminaris.
Tergas, Grylle, licet; modo cruentas.

UGYANARRA

Biztatsz, hogy feneked fogod szerényke
könyvem lapjaival törölni, Gryllus.
Jó, jó, csak ne maradj utána véres!

80. IN EUNDEM

Grylle, caca in nostrum, non deprecor improbe, librum,
Dum tantum mixto sanguine, Grylle, caces.

UGYANARRA

Tojj csak, Gryllus, tojj, te zsivány, könyvemre, nem izgat,
tojj csak, amíg vérrel nem vegyül egybe kakád.

81. DE DIVITE LAUDANTE PAUPERIEM

Candida restituit versi clementia fati,
Tristior abstulerat quas tibi casus opes.
Laudata veterum tu paupertate virorum,
De Cincinnatis disseris et Curiis.
Sic ubi securos tetigit iam navita portus,
Ventorum faciles despicit ille minas.
Cum miser es, mihi tunc, Matthia, Stoicus esto,
Nunc impune tibi fortia verba volant.

A GAZDAGRÓL, AKI A SZEGÉNYSÉGET DICSÉRI

Egykor a sors elvette a pénzedet, ámde megint csak
gazdag vagy s vagyondod akkora, mint azelőtt.
Most a szegénységet dicséred s bár sok a pénzed:
Cincinnatus a bölcs! - hirdeted egyre nekünk.
Úgy vagy, mint a hajós, aki biztos révbe futott már
s ott becsmérli a zord tengeri fürgeteget.
Légy Mátyás, magad is sztoikus, ha valódi szegény vagy,
szócséplés a beszéd, ott hol elült a vihar.

82. DE NASO CYRI ET GRYLLI

Cyrus erat Persis naso gratissimus unco;
Invisus tota est Gryllus in Ausonia.

CYRUS ÉS GRYLLUS ORRÁRÓL

Cyrust szívelték perzsái, ha görbe is orra;
Gryllus, utál téged s orrodat Ausonia.

83. IN UGONEM

In re vis omni, sapiens nimis, Ugo, videri,
Sed minus ille sapit, qui nimis, Ugo, sapit.

HUGÓRA

Túl bölcsnek kívánsz látszódni, Hugó, ügyeidben,
Ámde, Hugó, aki túl bölcs: nem is annyira bölcs.

84. IN ARROGANTEM

Tu, qui tanta sapis, dic unde ciconia rostrum
Sic quatiat, quamvis algeat illa nihil?

EGY HÁNYAVETIHEZ

Hej, te ki oly nagy bölcs vagy, ugyan csakis erre felelnél:
Gólya miért kelepel, bár neki semmi baja?

85. DE NASO HARILLI

In caput exiguo, crevit breve corpus, Othoni,
At caput in nasum crevit, Harille, tibi.

HARILLUS ORRÁRÓL

Ottónak feje nő, kurtácska marad csak a teste,
ám neked orrodban csúcsosodik ki fejed.

86. AD RULLUM

Cum tibi mas paritur, laetus convivia ponis,
Femina si fuerit nata, perire iubes.
Rulle, puerperio tua iam Faustina propinquat,
Tempus et a medico poscere mandragoras.
Lesbia iam pariter, pariter Lucina vocatur,
At tibi sollicito pendula vota tremunt.
En! parit, et vulva, primum caput exit, aperta:
Quicquid id est, vivat, forsitan Iphis erit.

RULLUSHOZ

Hogyha fiad születik, vígságodban lakomát adsz,
hogyha leánykád lesz, hát elemészteted őt.
Rullus, Faustínád órája közel, s az idő is
már, hogy az orvostól kérjed a mandragorát.
Lesbia és ugyanúgy Lucina hivatgatik immár,
aggódó vágyad nyugtalanul mocorog.
Ímé! a méh megnyílt, a fejecske kibúvik először -
éljen, bármi legyen, tán maga Iphis a csöpp.

87. AD GUARINUM VERONENSEM

Cur, Guarine, tuos, indulgentissime patrum,
Non cohibes natos turpibus a vitiis?
An nescis pridem quid fecerit unus eorum?
Fecit ut ancillae sis socer ipse tuae,
Ut verna sis fecit avus; iam fabula tota
Urbe volas, et adhuc te tua probra latent.
Cur, inquam, Guarine, tuos, millissime patrum,
Non cohibes natos turpibus a vitiis?
Talia in ancillas nam si illis saepe licebunt,
In natas, aliis crede licere, tuas.

A VERONAI GUARINÓHOZ

Mért, Guarinóm, mért nem véded meg a durva bűnöktől
Elnéző atya te, gyermekeid seregét?
Nem tudod azt, a minap mily csínyt követett el az egyik?
Szolgálódnak vagy most az apósa, bizony:
Lettél szolgáléány öregapja; keringnek a hírek
Rólad a városban; csak teneked titok ez.
Mért, - Guarinóm, - mért nem véded meg a durva bűnöktől
Gyengekezű atya, te, gyermekeid seregét?
Mert ha nekik szabad ez: vétkezni a női cseléddel,
Mások is így tesznek lányaidon, fogadom.

88. AD CONRADAM

Quod te Conradam Germania terra vocavit,
A conradendo nominis istud habes.

GERTRÚDHOZ

*Gertrúd*nak hívott téged Germánia földje -
mert *rúd*nak szívós mestere vagy - csak ezért.

89. DE PHRYNE

Eversas reparat dum Thebas aurea Phryne,
Femina tam multis, una petita, viris,
Sacra Amphioniae fidis olim plectra secuti,
Nudatis montes erubere iugis.
Illa levi risu, Nescitisne, improba, dixit,
Saxa, quid hac habeat iuris in urbe Venus?
Iam vos cum tenerae doceant ita currere chordae,
Quale nefas homines, si mea forma trahit?

PHRYNÉRŐL

Hogy feldúlt Thébát újjáépíti aranyló
Phryné, kit csuda sok férfi keres, rohamoz;
egykor az Amphión bűvös lantjára megindult
orma-csupasz hegyeket pírba borítja e hír.
Felkacag ő léhán: „Hát nem tudjátok-e, sziklák,
Thébában Vénusz mekkora nagy hatalom?
Lágy húr pendül, s már ti szaladtok - ámde miért bűn,
hogya a szépségem férfiakat ragad el?”

90. AD GALLUM

Praestiteram decimis, nummos tibi mille, Calendis,
Exigo, ti iuras prorsus habere nihil.
Quid nostra? iam redde datum, qui mutua sumpsit,
Is debet, non qui solvere, Galle, potest.

GALLUSHOZ

Tizedik elseje már, hogy ezer pénzzel vagy adósom,
Gallus, s esküdözöl: most üresek zsebeid.
Bánom is én! Csak a pénzem lássam! Megszoruló kér
Kölcsön mindenkor, nem pedig a tehetős.

91. AD PROSPERUM

Quod rudis, ingenio talem me, terra creavit,
Miraris Tusci, Prosper alumne, poli.
Possunt et stulti sub utrolibet aëre nasci,
Possunt et quorum fervida corda micant.
Democriti pectus pecorosa Abdera tulerunt,
Crassa dedit tenuem Mantua Vergilium.
Tu tamen exemplis, dubitas si credere priscis,
Nos ambo, quales simus, et unde, vide.

PROSPERHEZ

Tátod a szád, Prosper, Toszkána szülötte, hogy engem
Barbár föld szült, és ostoba mégse vagyok.
Bár buta is származhat e földön akármilyen vidékről,
És olyan is, kiben ég, s lángol a nagyszerű szív.
Démokritoszt Abdéra ökorlegelői nevelték,
S Mantua zsírján nőtt halszavu Vergilius.
Vagy ha az egykori példák nem győznek meg eléggé:
Nézd, hol szült meg anyánk, - nézd, ki vagy, és ki vagyok.

92. DE AGNETE

Agnes, vita, tuos, quoties contemplor, ocellos,
Sidera me toties bina videre puto;
Sidera sed toto, longe pulcherrima, coelo,
Qualia sunt nitido cum Iove nostra Venus,
Aut inter fixos stellarum Sirius ignes,
Sirius Arcturo si coeunte micet.

ÁGNESHEZ

Életem, Ágneském ragyogó szemeidbe tekintek,
S mintha a menny páros csillaga tűnne elém.
Csillag, azonban a széles mennybolt legragyogóbbja.
Vénusz anyánk tüzel így égi helyén, lobogó
Karjai közt Jupiternek. S így szikrázik az éjben
Arcturusát ölelő távoli Sírius is.

93. OPTAT COITUM PUELLAE

Agnes, da mihi, quod tuo marito;
Quodsi des, tamen inde nil peribit.
Ambos quod pariter datum iuvabit,
Ad quod vos opifex Deus creavit,
Quodsi non foret, unde gigneremur?
Quod mater tua si patri negasset,
Nec tu nata fores, tui nec isti,
Qui me urunt facius suis ocelli.
Semper quod dare feminae potestis,
Semper sumere quod viri nequimus.
Quod praesens placet, urit affuturum.
Nec triste est, nisi quando non habetur.
Quod terram replet, et profunda ponti,
Quo iucundius esse nil putatur.
Primo quod dare virgines recusant,
Aeternum dare deinde concupiscunt,
Quod dat Iuno Iovi, Venus Gradivo,
Quod mortalibus et Deae dederunt.
Quod tu si dederis, lucrum assequeris,
Quod si non dederis, diu dolebis.
Respondet nihil, ergo iam negavit,
Sed ridet tamen, ergo iam sponndit.

EGY LEÁNNYAL SZERETNE LEFEKÜDNI

Ágnes, add amit adsz uradnak is majd;
légy nyugodt: kicsi sem kopik le róla.
Mindkettőnk öröme lenne tetted.
Nyilván isteni kéz akarta ezt így,
s nélküle hogyan is születne ember?
S mit ha édesanyád nem ad apádnak,
hol lennél te is és e két csodás szem,
melynek lángjaitól elégek immár.
Nektek bármikor adni könnyedén megy,
elfogadni nekünk viszont aligha.
Megvan - jó, de kívárni kinkeserves,
és a legszomorúbb, ha nincs sehogy se.
Telve van vele mind a föld, s a tenger,
legkedvünkrealóbb a nagyvilágon.
Ezt a szüzek előbb szabódva adják,
adják már azután halálig önként.
Junótól Jupiter kapott ilyent, Mars
Vénusztól, sok eföldi-égi nőktől.
Add hát! Ez neked is nagy élvezet lesz.
Ha pedig nem adod: gyötör csunyául.
Némán hallgat. Azaz: hiába kérem.
Ám mégis, mosolyog: remélnem enged.

94. AD MAGDALENAM

Commater mea, Magdalena, quantis
Te possum precibus, misellus oro,
Praestes auxilium meo furori.
Priscam depereo tuam propinquam;
Hanc, quae continuis fere diebus,
Ad te ventitat, assequente nullo,
Tecum lusitat, ambulat, lavatur,
Tecum cantilat, et tuos per hortos,
Cervo saltitat ocior quadrimo.
Novi, quam tibi nil neget iubenti
Quantum consilio tuo acquiescat,
Tu si praecipias, diebus octo
Potum non capiet, cibo abstinebit
Commenda, precor, huic meos amores,
Neu me despiciat, mone propinquam,
Quodsi plus aliquid mihi ordinares,
Illud quod prohibet pudor fateri,
Donarem tibi quicquid ipsa velles.

MAGDOLNÁHOZ

Magdolnám, komaasszonyom, könnyörgök
Hozzád, én nyomorult, segíts meg engem
S pártolj, mert elemészt a szenvedély már.
Lángom szép rokonod, Piroska szítja,
S ő jár, ő szalad át gyakorta hozzád,
Napjában nem is egyszer, s nem kísérik.
Véled játszogat, énekelget egyre,
Sétál, fürdik előtted és a fűben,
Mint friss szarvasünő, szökellve táncol.
Néked, jól tudom én, mindenben enged,
És bármit javasolsz, ő elfogadja;
Még tán nyolc napig is, ha arra kéred,
Torkán egy falat, egy csepp víz le nem megy.
Kérlek, hát, javasold, ajánld szerelmem,
Unszold szép rokonod, hogy meg ne vessen,
És majd, hogyha elérnél nála többet,
Melyről szólni tilt a bölcs szemérem,
Meglásd, teljesítem, ha bármit óhajtsz.

95. AD RUFUM

Tot tibi sunt oculi, quot habebant Gorgones omnes,
Egerunt tecum quam bene, Rufe, Dei!
Solus habes, quod tres; effosso sed tamen uno,
Sit, precor, incolumis, cetera turba tibi.

RUFUSHOZ

Mint ama Gorgóknak, Rufus, neked annyi szemed van,
mennyire jól bántak véled az isteneink!
Egymagad annyit látsz, mint három. Ám ha kivájják
egy szemed, akkor még éppen elég, mi maradt.

96. AD SEVERUM

Misisti mihi, tot, Severe, turdos,
Iani scilicet ad novas Calendas,
Quot post primam habuit misella tussim
Dentes Aelia; quot Ligia crines
Unum si tamen auferas et illis.
Tot grates igitur tibi remitto,
Quot stellans oculos habebat Argus,
Quot centumgemini manus Gigantes,
Quae si forte satis, Severe, non sunt,
Sint, nasos quot habet meus Philemon.

SEVERUSHOZ

Küldtél annyi rigót nekem, Severus,
újév-napra, ahány fogat hagyott még
első nagy köhögése Aeliának,
s Lígiának, ahány fején a hajsza,
- vagy hát, mondjuk, esetleg egy hijával.
Annyiszor köszönöm figyelmed én is,
mint Argusnak ahány szem ég fejében,
és ahány a keze a sok gigásznak.
Vagy ha ez nem elég, Severus, akkor
mint amennyi a búb Philémon orrán.

97. DE SE IPSO

Qualiter o crucior! certe modo cunnus adesset,
Possem ter quinas continuare vices.

SAJÁT MAGÁRÓL

Ó, te parázna! Akárhány nő öle tárul eléd, te
egyre csak újra hevülsz, nem hagy aludni a vágy.

98. DE AMICA SUA

Certe ego vel Proculo, si sim futuentior ipso,
Luxuriae possim non satis esse tuae.

BARÁTNŐJÉRŐL

Bár Proculusnál is tehetősebben herebélek:
szertelen étvágyad nem lakatom soha jól.

99. AD PAULUM

Littera prima tui si nominis asspiretur,
Verum, Paule, tibi demum ita nomen erit.

PÁLHOZ

Hogyha neved kezdő hangját levegőbe lehellik:
az lesz csak, Pálom, végre valódi neved.

100. DE SILVIA

Ex te concipio, meretrix mihi, Silvia, dicis,
Silvia, non magis hoc dicere, crede, potes;
Quam si per spinas incedens, Silvia, densas,
Dixeris: ista meum, laesit iniqua, pedem.

SZILVIÁRÓL

Azt mondd, gyereked van tőlem s jársz a nyakamra.
Szilvia, furcsa e vád s jogtalan is, kicsikém.
Mert ha te dús tövisek közt jársz, mondd, így keseregsz-e:
Vérzik a lábam s jaj, épp ez a tüske hibás!

101. IN CARBONEM POETAM

Orator simul et poeta Carbo est,
Non est hoc aliud profecto, quam si
Mas et femina Carbo diceretur.
Sic plane Hermaphroditus ergo Carbo est.

CARBO KÖLTŐRE

Carbo szónok, ezenkívül poéta.
Olyasmi ez bizonynal, mintha Carbo
nőstény és férfi lenne egyszemélyben.
Carbo hermafroditus - ez világos.

102. DE LAELIA

Laelia, quid nostram, toties petis, improba, linguam?
Si iuvat, hoc totum, vipera, sorbe caput.

LAELIARÓL

Laelia, mondd, te betyár, mit kéred folyton a nyelvem?
Nyeld le, ha kell, kígyó, nyeld le egész fejem is!

103. AD EANDEM

Tam coeunt artis gemini complexibus angues,
Ut duplex uni quis putet esse caput.
Ast ego sic iungi cupio, mea Laelia, tecum,
Ut mihi diversum nec caput esse velim.

UGYANAHHOZ

Egybefonódik a két párzó kígyó s oly erősen,
minthacsak egy testből nőne a két kicsi fej.
Én meg, Laelia, úgy vágyom veled összefonódni,
hogy ne legyen többé még a fejünk se külön.

104. AD PAULUM

Paule, superiecta quae portem veste, requiris?
Si te scire velim, non ea, Paule, tegam.

PÁLHOZ

Mit viszek én, kérded Pálom, letakarva ruhával?
Hogyha akarnám: tudd, nem takarom le, ne félj.

105. AD LUDOVICUM

Mutua cum reddam, simul ipsum me, tibi dedam,
Aspice quam praestem plus, Ludovice, tibi.

LAJOSHOZ

Adjam a kölcsönt meg, Lajosom, s aztán magamat még?
Gondolkozz, nálad mennyire több vagyok én!

106. DE SE IPSO, CUM VIRGINITATEM AMISISSET

Virginitas valeas; hodie mihi forpice crinem
Tondeo, et abiectis, sumo togam, nucibus.

MIKOR ÁRTATLANSÁGÁT ELVESZTETTE

Ég veled, ártatlanság; fűrtjeimet lenyírom most.
s félre a gyermeki pucc, férőruhát veszek én.

107. DE PORCIA

Sic ait, ardentis haurit dum Porcia prunas:
Vos, venerande parens, care marite, sequor.

PORCIÁRA

Porcia, hogy parazsat tettek nyelvére, kezes lett,
s így rebegett: „Igenis, jó uram, édesapám!”

108. IN BLASIUM POMILIONEM

Pomilio Blasi, cum te mirantia spectant
Lumina, succendit protinus ira iecur.
Esse pudet si te nanum, fuge solis ad ortus,
Inter Pygmaeos vel Polyphemus eris.
Illic sublimis solio, veneratus, in alto,
Gentibus exiguis iura severa dabis.
Illic tota tuo pugnabunt agmina ductu,
Advena cum pacis foedera rumpet avis.
Sed tibi terga tument putri deformia gibbo,
Surgit et e medio pectore turpe caput.
Amplius hoc, fateor, nos te ridemus, at illis
Maiorem incutiet tam nova forma metum.
Unde tamen subiti, tanta inclementia, morbi?
An nihil est quod non improba fata petant?
Certe sospes eras, certe conviva sedebas
Nobiscum ad festas, nuper et ipse, dapes.
Mortuus ecce iaces, nec adhuc te fabula vulgi,
Distulit in moesto decubuisse toro.
Terra tibi reliquos quantumlibet ingravet artus,
Sit tantum gibbo, non onerosa, tuo.

A TÖRPE BALÁZSRA

Törpe Balázs, amikor téged viszolyogva csodálnak,
fölforr háborgó indulatodban epéd.
Hát ha csököttségéd bánt, menj el messzi Keletre,
óriás leszel ott, hol csupa pigmeus él.
Majd ott trónra kerülsz nyilván, és tisztelet övez,
apró népednek majd szigorú jogot adsz.
Harcaik is te vezérled hősiesen, ha a vándor-
darvak fölérnek újra a békekötést.
Hátad torz-formátlan domborodik csunya púptól,
s mintha a melledből nőne ki durva fejed.
Megvallom: mi ha látunk, legfeljebb mulatunk csak,
ők ott szeppenten nézik aszott alakod.
Ó, de vajon honnan jön a sok-sok rettenetes kór?
Haj, a gonosz végzet nem nyugoszik soha meg?
Lám, a minap még asztaltársakként mulatoztunk,
együtt élveztünk némely izes lakomát,
s most holtan fekszel, s még nem terjedt el a hír sem,
hogy ravatal tetején lett szomorú pihenőd.
Hadd nehezedjen a föld tested más részire bárhogy,
púpodnak ne legyen terhes a síri göröngy.

109. AD LINUM

Posse domi fieri sapientem te, Line, credis,
Unum cuncta aetas Μητροδίδακτον habet.

LINUSHOZ

Azt hiszed, otthon már bölcsé válsz? Minden időben
anyja-nevelte tudós jó, ha csak egy születik.

110. DE THEATRO VERONENSI

Est tibi prostibulum, quod erat, Verona, theatrum;
Assidue Floram nunc colit ille locus.

A VERONAI SZÍNHÁZRÓL

Bordély lett, ami volt eddig Veronában a színház,
folytonosan Flórát tiszteli most ez a hely.

111. IN BERTUM

Tollis femellas, occidis, Berte, puellos,
Ne durum tandem, prospice, Abaddir edas.

BERTUSRA

Bertus, nőcskéket pusztítasz, a fiúknak is ártasz,
ám Abadir szívós - csak ne harapj te belé.

112. IN CRESSAM

Lacte tuum nutris caprino, Cressa, puellum,
Numquid vis alium tollere, Cressa, Iovem?

CRESSÁRA

Kecske tejét fejed, így táplálod, Cressa, fiacskád.
Serdüljön másik Iuppiter, ezt akarod?

113. DE URSO CINAEDO

Nemo est Etrusco iuvenum lascivior Urso,
Possedit mollem tanta libido virum.
Lascivam aestiva nactus qui nocte puellam,
Nil putat esse vices continuare novem.
Idem septenos discidit ut inguine culos,
Quae fecit maribus, sustinet ipse libens.
Ergo, vera licet nobis si dicere: non est,
Non est hic Ursus, Rufe; quid ergo? lepus.

A FAJTALAN URSUSRÓL

Etrusz, Ursusnál nincs pajzánabb a fiúk közt,
akkora nagy kéjvágy égeti őt, a buját.
Nyáréjen ha talál egy pajzántestű leányra,
meg se kottyán akár sorra kilenc ölelés.
Aztán meg, noha hét fart is szétdúl meredője,
mit tesz férfiakon, állja is azt örömet.
Így hát, hogyha szabad nekünk megvallani, Ursus
nem jó név - ő nem „medve”; mi hát? ugye, „nyúl”?

114. IN GRYLLOM

Grylle, Lycambeos vacui mittemus ĩambos,
Hoc breve sufficiat nunc epigramma tibi.

GRYLLUSRA

Máskor kapsz te lükambeszi jambust. Most epigrammát
Küldöttem, Gryllus, legyen elég neked ez.

115. IN BASINUM

Cum sis Basinus, cur esse Basinius optas?
Aptius ut fiat, littera prima cadat.

SZAMÁRDYHOZ

Csúf a Szamárdy családnév; kívánsz lenni Samárdy.
Hagyd inkább el a „dy”-t, - jobb cserenév marad így.

116. IN LEONEM CINAEDUM

Nunc facit id, quod vir, nunc id, quod femina debet,
Parte tamen patitur posteriore, Leo.
Hunc ego Tiresiam, vel Caenea dicere possum,
Ni melius dici posset Hyaena Leo.

A FAJTALAN LEÓRA

Egyszer nőt játszik, máskor meg férfiszereplő,
hátulsó fele ám túri, el is viseli.
Tiresiásnak vagy Caenisnek mondhatom én ezt,
nincs jobb név őrá, mint a „hiéna”, hiszem.

117. IN GUIDONEM

Cum sis pauperior Codro vel Iro,
Cur dives, Guide, quaeris aestimari?
Conducti tibi quid, rogo, clientes?
Quid falso virides vitro smaragdi?
Quid mentita Tyron lacerna prodest?
Sortis praestigiae beatioris.
An passim tibi ducis invideri?
Nec cuiquam esse putas cor aut ocellos?
Sed iam te licet esse ditiozem
Lydorum simul et Phrygum tyrannis
Ostendas, Guide; credimus, fatemur,
Dum sis pauperior Codro vel Iro.

GUIDÓRA

Koldusabb te, Guido, akár a koldus
Irus, Codrus, ugyan mivégre ugrálsz?
Mért csábít fogadott kliensi tábor?
Mért lássék az üveg való smaragdnak?
Tyronnak a köpeny mit ér, ha képzelt?
Jobb sorsot mire jó hazudni, kérdem?
Tán így több irigyed lehet, - reméled?
Nincs vajon szeme, szíve, senkinek sem?
Dúsabbnak ha magad mutatni vágysz,
mint a lúd meg a fríg tirannusok rég,
Guido, elfogadom, ha koldusabb is
vagy mint Codrus, Irus, e két nyomorgó.

118. AD LUNAM

Quid metuis? terraene umbram? magicosne susurros?
A torvo potius, Luna, Leone cave.

A HOLDHOZ

Égi neszeztől rettegsz? Árnya a Földnek ijesztget?
Beste Leóra ügyelj, Hold, csakis ő fenyeget.

119. AD PERINUM

De te nos (tamen innocente) dicis
Incassum mala multa suspicari.
Recte id forte putas, Perine, verum
Culpa non vocat ille, qui meretur
(Insons sit licet) esse sons putari.

PERINUSHOZ

Mondod, hogy noha semmi vétked, ám mi
sok rosszat gyanítunk, s hiába, rólad.
Mégis, bár igazad lehet, Perinus,
bűn sem kell, ha megérdemelted egyszer
ártó híred, akárhogysis nem ártasz.

120. IN INCONSTANTEM

Fortunae non hac tantum ratione videris
Filius, assidue quod favet illa tibi;
Sed quod proposito nec tu persistis in uno,
Evehis et pravos, pellis ad ima probos.
Quid precor ergo tibi? nisi quod tua, pessime, mater,
In te etiam solitis moribus esse velit.

AZ ÁLLHATATLANRA

Nemcsak azért egyedül látszol te Szerencse fiának,
mert ő szüntelenül óva vigyáz tereád.
Abban is: egyetlen szándékodban se ragadsz meg,
felveted azt, ami rossz, messze hajítod a jót.
Mit kívánjak hát? Csakis azt, rosszcsont, hogy anyácskád
kísérjen folyvást, régi szokása szerint.

121. IN MENDACEM

Cum tua non ullus de te mendacia credat,
Mentiris soli, scilicet ipse tibi.

EGY HAZUGRA

Most, hogy lódításaidat már nem hiszi senki,
S nincs, kit félrevezess, hát becsapod magadat.

122. AD LIBERAM

Cum volo, tu non vis; cum nolo, Libera, tu vis;
Quando igitur sumes, Libera, quando dabis?

LIBERÁHOZ

Én akarok, - te nem; én nem, - hát pont akkor akarsz te;
tisztázzuk, Liberám, végre: mikor mit akarsz.

123. QUAESTIO ARDUA ET DIFFICILIS

Cur penem cunnus, cur contra mentula cunnum
Appetat, haec, vulgo iudice, causa facit:
Cum primos homines uda ex tellure Prometheus
Confinxit, geminum non variavit opus.
Membra nec apposuit duplicem dirimentia sexum,
Unde novum posset se reparare genus.
Mox cum non aliter naturae iura manerent,
Discrevit propriis, corpora bina, notis.
Quippe puellari raptam de pectine carnem,
Alterius mediis fixit in inguinibus.
Inde suam partem semper locus ille requirit,
Inde suum semper pars petit illa locum.

SÚLYOS ÉS KELLEMETLEN KÉRDÉS

Mért áhítja a fütykös a puncit, a punci a fütyköst?
- ennek a jámbor nép így magyarázza okát:
akkortájt, amikor Prometheus ős-szüleinket
gyúrta agyagból, még egyfelé járt a keze.
Nem formált testrészt, amitől szétválík a két nem,
s mellyel az emberi faj újrateremti magát.
Majd azután később, hogy a természet legyen úrrá,
más-másfélékké tette az embereket.
Úgy, hogy emennek öléből egy keveset kiszakított,
s tette a másik lény lába közé e csomót.
Most ama vájat folyton kergeti ezt a csomócskát,
és e csomó folyton visszakivánja helyét.

124. AD LUPUM

Vel metuunt vel amant, qui te, Lupe, non bene norunt;
Ast ego qui novi, nec metuo, nec amo.

FARKASHOZ

Retteg vagy szeret az, ki nem ismert téged eléggé;
Én egyiket se teszem: jól tudom azt, te ki vagy.

125. IN PROSPERUM

Quam te, Prosper, amem, potes hoc cognoscere solo,
In coelum e terris te quod abire velim.

PROSPERRA

Mennyire kedvellek, Prosper, megtudhatod ebből:
földi terekről juss égbe, csak ezt akarom.

126. AD AMICAM

Heu mihi! tam tarde congressi, tam cito quare
Digredimur? nec fas longius esse simul?
Hos ego complexus tunc vellem, vita, resolvi,
Quercubus implexae cum caderent hederæ.
Haec ego tum cuperem disiungi basia, quando
Desereret concham lubrica concha suam.
Consortes utinam Veneris sic vincla catenent,
Haeret ut implicito cum cane nexa canis!

BARÁTNŐJÉHEZ

Jaj nekem! Oly későn leltünk egymásra, minek kell
ily hamar elválnunk, s nem lehetek veled én?
Haj! pedig, életem, én, addig vágy nálak ölelni,
míg a futó repkény fönt van a tölgy derekán;
s akkor szünnék csak meg csókolni, ha már a
kagyló kagylóját önmaga hagyja oda.
Vénusz láncai bár úgy kötnék a szeretőket,
mint ahogy a nőstény- s kankutya összeragad.

127. AD GALLIONEM

Gallio, quid prensas? quid adhuc, infeste, resistis?
Si caveat, satis est, qui rediturus abit.

GALLIÓHOZ

Gallio, mit kapkodsz? Mondd, mért ellenkezel egyre?
Jó, ha vigyáz, aki megy s jönni szeretne megint.

128. IN NON RESTITUENTEM MUTUUM

Plus me tu perdis, data quod duo reddere non vis,
Si duo reddisses, mille daturus eram.

ARRA, AKI NEM ADJA MEG A KÖLCSÖNT

Engem is elvesztesz, ha a két aranyat nem adod meg,
hogya megadsz kettőt, ezret adok szívesen.

129. IN LUCIAM

Immerito plane succenses. Lucia, nobis,
Proditā sit tanquam res tua voce mea.
Proditā voce mea non est. Unde ergo loquuntur
Vicini? et tota rursus in urbe sonat?
An, rogo, tu quenquam tam surdum existere credis,
Qui non ballistas audiat et tonitrus?

LÚCIÁRA

Nincs igazad, ha megorroltál rám, Lúcia, lelkem,
mert - úgymond - ügyeid szétsusorogta a szám.
Nem susorogta, bizony! Hogy honnan tudja a szomszéd?
Hogy s mint tölt velük a város is annyira meg?
Mondd, oly töksüketet láttál-e, Lucám, aki azt sem
hallja, ha ágyú szól, azt se, ha dördül az ég?

130. IN MENDACEM

Te, non nos, fallis, cum nos ea credere credis.
Credere tute, alio quae referente, neges.
Desine mentiri, iam desine dicere, demens,
Quae vix crediderit morio Musicius.

EGY HAZUGRA

Hogyha hiszed: hisszük mindezt, magadat csalod és nem
minket; nem hinnéd másnak el azt te magad.
Hagyd a hazugságot, hagyd abba szavalni, bolond, mert
nem hiszi még a gyagyás Musicius se talán.

131. IN CAROLUM

Aureolos abs te peterem cum forte novenos,
Utebar multis, Carole, blanditiis,
Nec dominum, nec te regem appellare verebar,
Tunc frugi et pulcher, doctus et acer eras.
Miraris quod te contra nunc, Carole, culpo;
Non ego, sed tempus dixerat illa tibi.

KÁROLYRA

Addig, amíg szükségem volt a kilenc aranyadra,
Hízelgő szó folyt, Károly, az ajkaimon;
Váltig uraztalak én téged tisztelve királynak,
Voltál bölcs és szép, szellemes, éles eszű.
Meg ne lepődj, amiért ellenződ lett a beszédem:
Mert nem is én, az idő mondta meg ezt teneked.

132. IN PRISCAM

Quid tibi cum claudio, dicebam, Prisca, marito?
Optimus est claudus, Prisca, fututor, ait.

PRISCÁRA

Mit mondtam, Priscám, látván férjed bicegését?
Nincs bicegőnél jobb - szólsz - s ügyesebb szerető.

133. DE AMORE SUO IN LEDAM PUELLAM

Flava Cupidineis laesit me Leda sagittis,
Nubere digna Deo; gignere digna Deos.
Haec mihi nescio quas continget capta per artes,
Nam servat clausas, Tyndarus ipse fores.
Si via nulla patet, nisi quam mens alta Tonantis
Commenta est; et me candida pluma tegat.

LÉDÁHOZ FÜZŐDŐ SZERELMÉRŐL

Megsebzett szerelem-lövedékkal aranyhaju Léda;
isten nászra való, istenek anyja lehet.
Hogy mily fortéllyal nyerem el, biz nem tudom én még,
mert maga Tündareosz őrzi a zárt kapukat.
Más út nem nyílik, Mennydörgő szelleme ad csak
ötletet és hattyútoll lepi testemet el.

134. FRAGMENTUM EPIGRAMMATIS ALICUIUS

Tu mihi per terras, nec non iurata per undas,
Laeva tibi pontum, dextra premebat humum.

.....

EGY EPIGRAMMA TÖREDÉKE

Esküt tettél már földekre nekem s a vizekre,
tengert érte balod, jobbod a földi talajt.

.....

135. AD RINUCIUM

Sunt natae tibi nobiles, Rinuci,
Moratae satis et satis decentes.
Has tu tradere nuptui laboras,
Ac toto generos foro requiris.
Sed sic aedibus intimis retrusas
Custodis, uti Perseos parentem
Argivus socer aurei Tonantis.
Non illas, miser, ad sacella, sanctas
Non accedere praedicationes
Permittis, quoties pater Rubertus.
Rauca se crucifigit in cathedra.
Nedum visere festa, vel choreas,
Per convivia vel sinis vagari,
Aut communibus interesse ludis.
Non est haec via filias locandi,
O vicine pater; meo nec unquam
Hunc tu consilio modum sequeris.
Sed venalia mercium tuarum,
Prima fronte locabis officinae,
Imis nec penetralibus recondes.
Tali tractus ut hospes illecebra,
Vel nolens emat, et nec autumanti
Securum tibi promat arrhabonem.
Omnis, iudicio meo, Rinuci,
Maturae genitor viro puellae,
Mores debet habere venditoris.

RINUCIUSHOZ

Van néked nem is egy anyányi lányod,
S erkölcsös, takaros, Rinucius, mind.
Dugnád őket a főköttő alá már;
Így hát vökre vadászol utca hosszat.
Am rejtekhelyen őrzöd őket, úgy, mint
Árgus-szemmel a színaranyt esőző
Istenség ipa Perseusnak anyját.
Nem tűröd, hogy a szent helyekre járva
Hallgassák meg a prédikációkat,
Hol Róbert atya, szószék-rengetően
Felbömbölve, magát keresztre szegzi.
Nem tűröd meg az ünnepélyt, a táncot,
Sem, hogy részt vegyenek baráti lagzin,
Játékon s a közös mulatgatáson.
Nem jó mód ez a lány fejét bekötni,
Ó, szomszéd apa, és ha adsz szavamra,
Mást próbálj meg a célod érdekében.
Árucikkeiden túladni vágyva
Rakd őket kirakatba, műhelyedben.
Ház mélyére ne rejtse, ne dugd a sutba.
Portékádra a jó vevő becsából,
Rátukmálni se kell - akarja, vagy sem,
Szédülten viszi már s előleget szór.
Szomszéd, hogyha a lányka férjre érett,
Akkor lányos apáknak, úgy találom
Át kell vedleniök kereskedőkké.

136. AD PROSPERUM

Qui centena tuo numeravit nomine nobis,
Attulit is nullum, Prosper, epistolium;
An veritus non es centum cui credere numos,
Es veritus totidem credere litterulas?

PROSPERHOZ

Küldöncöd száz pénzt számlált le kezünkbe nevedben,
ám nem nyújtott át semminemű levelet.
Prosper, hogyhogy száz aranyat rábízni merészelsz,
s félsz rábízni talán épp ugyanannyi betűt?

137. DE AMBROSIO

Non instrumento grandi, non testibus amplis
In causa quicquam proficit Ambrosius.
Lis sibi cum Thecla est, sed quicquid pondere magno
Proferat Ambrosius, nil nisi Thecla negat.

AMBRUSRÓL

Hogyha dologkerülőként teng-leng jókora lőcsöd,
Ambrus, zsémbes a nőd, Tekla pöröl, csupa vád.
Ám ha feszíti a készség, máris fordul a kocka:
Ekkora érv láttán Tekla megadja magát.

138. IN CELSUM

Dico prudentem, dico te, Celse, disertum,
Omnia tu credis, mentiar ipse licet.

CELSUSRA

Bölcs vagy, igen, Celsus, szólok, s ékesszavu, mondom;
és te hiszel mindent, bárhogyan is hazudok.

139. CONQUERITUR, QUOD SE SOCI AD LUPANAR SEDUXISSENT

Quo me, quo trahitis, mei sodales?
Ad foedum, puto, adimus lupanar.
Nam quis tam procul hic locus recessit,
Post pomoeria sacra, post tot hortos,
Cellis vilibus et frequens cathedris?
Fucatae quibus insident puellae,
Structuris caput arduae superbis,
Collo pendula vela gestitantes,
Nec pressae teretes sinu manillas.
Quidnam hoc? ille manu retractat,
Ille amplectitur, hic perosculatur,
In cellam praeit ille subsequenter.
Ite hinc, ite, malam in crucem, scelesti;
Non vos ducere me deambulatum
Dixistis, simul ire cum negarem?
Hoc me iam indice resciet Guarinus.

PANASZKODIK. HOGY TÁRSAI BORDÉLYHÁZBA CSALTÁK

Mondjátok, hova visztek, cimboráim?
Rút bordélyba cipeltek, úgy gyanítom.
Más ház állhat-e itten, messze túl a
Szent gyümölcsösök és tanyák határán,
Telve ennyi silány szobával, ágygal?
Lám, itt felcicomázott lányok laknak;
Gőgösen meredő magas hajéket
S vállukon lebegő lepelt viselnek,
Érett mellüket el se rejtve abban.
Hát ez meg mit akarhat? Ej, de nyúlkál!
Más ölelkezik, ott meg csókolóznak,
Ismét mások amott szobára mennek.
El innét a pokolba, el, paráznák!
Nem mondtátok-e, hogy csak sétaútra
Visztek? Mert ide - jönni sem kívántam.
Ezt megtudja ma még Guarino tőlem.

140. QUALEM OPTET AMICAM

Si iaceat mecum laeta et lasciva, licebit
Ne sit bella nimis, neve puella nimis.
Non tristis facies, non me rudis allicit aetas.
Omnibus his unam plus amo nequitiam.

MILYEN BARÁTNŐT SZERETNE

Hogyha velem fekszik, legyen ingerlő, fenekedvű,
nem fontos, hogy túl szép legyen és szüzies.
Hatni ne kislánykodva, ijedt sutasággal akarjon:
mindennél inkább kell bujasága nekem.

141. IN ADULTERUM

Cum vicina magis sectare cubilia Crispo,
Uxorem quare non potes, Arbe, tuam?
An tibi securo languet permissa voluptas?
Nec nisi in illicito mentula amore viget?

EGY HÁZASSÁGTÖRŐRE

Mért koslatsz még Crispusnál is jobban a szomszéd-
asszony után, Arbus? Mért nem a nőd öle kell?
Ellankaszt-e talán a szabadság és a jogos kék?
S nem hergel föl egyéb, mint a tilos szerelem?

142. IN CYPRIANUM

Quo tibi personam? Nudo licet ore vageris,
Omnes larvatum te, Cypriane, putant.

CYPRIANUSHOZ

Nincs szükséged a maszkra, csupasz képed se valódi
s azt hiszi úgyis a nép: arcodat álca fõdi.

143. AD GALEOTTUM

Cum nec amicitia nobis sit iunctior ullus,
Nec Permessiacis tam madefactus aquis,
Carmina Marcelli patrios solantia luctus,
Iudicio misi discutienda tuo.
Non ego nunc abs te plausus expecto crepantes,
Nec vanum clames ut, Galeotte, σοφως;
Ista dabit vulgus, vel garrula turba clientum,
Tu fac, Quintilio me recitasse putem.

GALEOTTÓHOZ

Jobb pajtásom nincs, aki még kedvelne is engem,
És Permessia-vizet többet ivott valaha.
Marcellus gyászolja fiát. Vigaszára megírtam
Versemet. Itt küldöm s várom ítéletedet.
Nem kell tőled a taps, sem az ujjongó egyetértés,
Jó Galeottóm, sőt még te σοφως-t se kiálts!
Megkapod azt a kegyencek hitvány, rossz seregétől,
Hadd véljem, hogy e vers Quintiliusra talált.

144. EPITAPHIUM VALERII MARCELLI

Improba ni tenerum, Valeri te, fata tulissent,
Esses Marcellae, fama secunda, domus.
Tecum spes Venetum, tecum solatia matris,
Tecum deliciae disperiere patris.
Si probitas, si forma, Deos, si lingua moveret,
Nestoris aetatem vivere dignus eras.
Mota erat his Clotho, Lachesis non ipsa negabat,
Tertia, sed rupit stamina, pulla soror.

VALERIUS MARCELLUS SÍRIRATA

Drága Valér, ha kegyetlen sorsod nem visz a sírba,
Marcellus-háznak hírneve nő teveled.
Íme, Velence reménye s vígasza édesanyádnak
Elszállt már, s oda van híres atyád öröme.
Hatná csak meg erény vagy szép szó isteneinket,
Méltó voltál, hogy érd meg a nesztori kort.
S bár ezt óhajtá Lakheszisz s Klothó helyeselve,
Zord nővérük el így vágta e szép fonalat.

145. DE SIGNO AMPHITRYONIS

Phoebus quadriiugo surgit cum lampade curru,
Bellantis signum hoc Amphitryonis erat.

AMPHITRYON JELÉRŐL

Phoebus négyfogatú fáklyás kocsiján kel az égre,
ez volt Amphitryon hősnek a harci jele.

146. IN LUCIAM

Hunc cum, Lucia, mentulatiorem,
Qui nasatior est, inepta credas,
Rivali puto me carere summo,
Quod nondum tibi visus est Philemon.

LÚCIÁRA

Minthogy, Lúcia, azt hiszed, butácskám:
orrosabb a legény - nagyobb tagú is:
nem kell félnem a fő riválisomtól,
mert hisz még nem akadt eléd Philémon.

147. DE GALESO

Non credis nostro cur Praetor inique, Galeso?
Legitimos testes nonne Galesus habet?

GALESUSRÓL

Prétor, ugyan mért nem méltó hiteledre Galesus?
Szorgalmas tanuként hozza eléd a herét.

148. IN AULUM

Nil satis, Aule, tibi est, cupis omnia et omnia captas,
Quid dignum factis imprecer, Aule, tuis?
Aut tibi, quanta Midae fuerat, sit copia rerum,
Aut Erysichthonia discruciare fame.

AULUSRA

Minden után kapkodsz, vágyadnak nincs zabolája.
Mit kívánjak ugyan megfelelőt neked én?
Hajdani Mídász híres kincsei dús özönét tán
vagy Erysichton örök böjtre ítelt beleit?

149. AD GALLIONEM

Si nec legitimi curas chirographa ligni,
Nec te nostra fides, numina nostra movent,
Securum faxo te praestet idoneus auctor,
An dubitas etiam credere pontifici?

GALLIÓHOZ

Hát nem elég-e neked rendes hiteles kötelezvény
És nem a szent becsület, és nem az eskü se még?
Jó, ha kezes kell, hát megnyugtathatlak egészen:
Főpapnak csak mersz bármikor adni hitelt?

150. AD GUARINUM

Perlegeres nostrum cum forte, Guarine, libellum,
Dixisti (ut perhibent): haec ego non doceo.
Non haec tu, venerande, doces, Guarine, fatemur,
Sed quibus haec fiunt, illa, Guarine, doces.

GUARINÓHOZ

Így szóltál, Guarino, míg olvasgattad a könyvem:
Nem tanítottam ilyet. - Íme, bevallom, igaz.
Mesterem, erre te nem tanítottál, ám amiből ez
Sarjadt - kérdezem én - nem te vetted-e azt?

151. IN PINDOLAM

Quid mihi, nescio cur, arrides, Pindola, semper?
Istud non novi, qua ratione facis.
Nil unquam de te merui bene; nil tibi certe
Ante dedi, sed nec forte deinde dabo.
Crustula tu nobis tamen et diapasmata donas,
Vel ficos plena castaneasve manu.
Saepe ultro calamum largiris, saepe papyrum,
Saepe mihi dicis: sum tuus, esto meus.
Qui reblandiri norunt, blandire Latinis,
Pindola, dedidici nondum ego barbariem.

PINDOLÁRA

Mért mosolyogsz úgy rám, áruld el, Pindola, folyton?
El sem képzelem én, erre mi adhat okot.
Jót veled én soha nem tettem, de az is bizonyos, hogy
adni sem adtam még, s tán ezután sem adok.
Illatozó púdert küldsz mégis, gesztenye hullik
két markodból vagy friss füge vagy sütemény.
Tollal halmozol el sokszor, gyakran papirossal,
több ízben szólsz így: „Én a tiéd, te enyém!”
Hízelkedj a viszont hizelegni tudó latinoknak,
barbárságomat én még nemigen feledem.

152. IN LUPUM

Grandem te et luscum, vere Cyclopa vocamus,
Verius id fiet cum, Lupe, caecus eris.

FARKASRA

Félszemű vagy, óriás, joggal Küklopsz neve illet,
több joggal lesz az, félszemed is ha kihuny.

153. DE MONADE ET DYADE, NUMERIS

Quid sit prima Monas summae Deitatis imago,
Mascula dividuas admittere nescia partes,
Non numerus, verum numeri pollentis origo.
Haec Dyadem geminata creet, quam prima secare
Possit, et imbellem referat, ceu femina, sexum.

A MONÁSZRÓL ÉS A DÜÁSZRÓL

Legfőbb Istenség első képmása az Egyes,
hímnemű, még osztott feleket nem tud befogadni,
nem szám ő, hanem épp a hatalmas szám születése.
Megduplázva teremt Kettest, ezt tudja először
szétvágni, s mint nő, meghozza a gyöngé nemet majd.

154. IN THECLAM

Dum culta incedis, maior mihi, Thecla, videris,
Quam fuit Alcmena, quam fuit Andromache;
Stringere cum nudam volui, tunc corpore maius
Deplumata tuo noctua corpus habet.

TEKLÁRA

Úgy tűnt, Alkméné vagy Andromakhé, ki elem állt,
oly cselesen dagadó, csábteli volt cicomád.
Ám ha lehúzkod a göncöd, Teklám, rémes a látvány:
egy behemót, csupa csont, tolla kihullt bagolyé.

155. DE SUA AETATE

Sextus hic et decimus vitae mihi ducitur annus,
Si nato verum tradidit ipsa parens,
Septimus accedem, cum flava cucurrerit aestas,
Mitior et Phoebum devehet Erigone.
Iam mihi vox gravior, iam pubes inguina circum-
Serpit, et in Venerem mentula saepe tumet.
Ignea iam visa vibrantur corda puella,
Iam mihi per somnum linthea saepe madent.
Eminus hinc igitur moneo, liberte, recedas,
Quem puero comitem cura paterna dedit.
Cedat et hircoso trux cum tutore magister,
Nec iuris quisquam me vetet esse mei.
Hac nucibus, teneris hac luce renuntio bullis,
Hac decus Ausoniae sumo virile togae.

ÉLETKORÁRÓL

Rég elmúlt a tizenhatodik születésnapom is, ha
Édesanyám el nem véti a dátumokat;
Jó a tizenhetedik, mire elfut a szőkehajú nyár
És a szelíd ősz felváltja a kánikulát
Hangom vastagodik, s ágyéka körül kotorászik
Már a kamasz; vágtyól duzzad a vesszeje is.
Szívem lángba borul, ha csupán ránézek a lányra,

Forró álmoktól lucskosodik lepedőm.
Mondom, hagyj békét hát nékem, házitanítóm,
Rád csak a gyenge pulyát bízta a gondos atya.
Máshova üsd ezután, zord iskolamester, az orrod!
Bakbúzü nevelő, dolgaimat ne kutasd!
Pár hét, s elhagylak, gyermekruha, gyermeki boglár;
Férfíhoz illő szép tóga lesz öltözetem.

156. AD IUSTINAM

Mel, Iustina, meum, mea cara sororcula, quare
Missa remisisti, munera nostra, tibi?
Non ideo misi, quo te corrumpere vellem,
Sit procul a nobis hic, mea vita, furor.
Sed magis ut scires, quam te devotus amarem,
Vult aliquo nosci pignore castus amor.
Qualiter offensam valeas pensare, requiris?
Tu mihi fac mittas, ut nec ego accipiam.

JUSTINÁHOZ

Mondd, az ajándékom mért küldted vissza, felelj csak,
Justina, mézecske, drága húgom, no felelj!
Hisz nem akartalak én megrontani ezzel, e téboly
Fel se merült bennem, életem, elhiheted.
Lásd, csak azért küldtem, hogy hű szívemet bizonyítsam,
Mert az igaz szerelem zálogot szívesen ad.
Abban fő a fejed, mint bosszuld rajtam e sértést?
Rajta, no, küldj valamit, hadd ne fogadjam el én.

157. IN LAPPUM

Pauper eram, tunc me nec noscere, Lappe, volebas,
Sum locuples, offers mutua, Lappe, decem.
Sume, triplum dono, sed conditione sub illa,
Ut miser, adverso Numine, semper agas.

LAPPUSRA

Ínségben nem volt kedved meglátni se, Lappus:
gazdag lettem, s most kölcsönöket felajánlsz.
Vedd háromszorosát adományul, csak kikötésem:
hogy mindig nyomorogj, ennyire sújtson az ég.

158. IN SYLLAM

Cum debes mihi, Sylla, fingis iram,
Ne te scilicet aes meum reposcam,
Sed dicam: tibi habe, modo gravari
Desistas, et ut ante, sis amicus.
At nunquam hoc ego dixerim, sed illud:
Quantum me libet oderis, licebit,
Obtrectes, miniteris, insequaris,
Dum tantum mihi creditum refundas.

SYLLÁRA

Színlelsz bösz haragot, ha tartozol, hogy
pénzescském követelni én ne tudjam,
s mondjam: „Tartsd meg, a mérget felejtsd csak,
és mint rég, ugyanúgy legyél barátom!”
Ám én ezt soha számra nem veszem, sőt:
gyűlölj, rajta! ha jólesik, nyugodtan,
ócsárolj, fenyegezz, gyalázz, te, Sylla, -
csak közben ne feledd a pénzt megadni.

159. DE SACRILEGO

Terreus iste Iovem spectans, quasi talia fatur:
Terra, volo, mea sit, tu, pater, astra tene.

A SZENTSÉGTÖRŐ

Meglátván Jupitert, így szólt egy földi halandó:
Nem kell más, csak a föld; légyen az ég a tiéd.

160. IN ADULTERUM

Dum quasses aliena fulcra moechus,
Uxori propriae, Severe, parcis.
Sic, cui cellula rumpitur Falerno,
Vicina bibit Hodus e taberna.

EGY HÁZASSÁGTÖRŐRE

Míg más ágya ropog, ledér, alattad,
nőd ágát, Severus, nagyon kiméled.
Mint Hodus, ki aszút ihatna otthon,
s a szomszéd lebujokba jár vedelni.

161. AD LUCIAM

Laesisti stultae morsu me, Lucia, linguae,
Nunc ego me culicem scilicet esse velim,
Ut possem contra te laedere; nunc ego maestus
Quam iaceo, fieret tam tibi amara quies.

LÚCIÁHOZ

Lúcia, jócskán megszurkált engem buta nyelved;
válni szunyoggá most épp emiatt akarok.
Vissza szeretnék szurkálni: nyugalmad azonképp
megkeserüljön, ahogy megkeserült az enyém.

162. DE NEGANTE MUTUUM

Mutua nescio cui dederam duo nuper amico,
Accepisse tamen, perfidus ille, negat.
Iactura o felix! o nobis utile damnum!
Si duo solvisset, mille daturus eram.

ARRÓL, AKI LETAGADJA A KÖLCSÖNT

Nemrég két aranyat vett kölcsön némi barátom,
s most letagadja a gaz, hogy neki adtam a pénzt.
Áldott kárvallás! Ha megadtad volna a kettőt,
adtam volna talán ezret is újra, ha kérsz.

163. IN IUDAEUM FOENERATOREM

Lucanum et iuncto pariter Nasone, Maronem,
Redde mihi Iuda, seu mage tu Salomon.
Quid dubitas? ego tres olim tibi nempe libellos,
Inspice si Iani chartula nomen habet.
Quis modus usurae? sortem, inquis, foenus adaequat.
Si verum dicis, perfide, non redimo,
Hic pereant; tanti vix illos auctio vendet;
Insanit saumet pignora quisquis emit.

EGY UZSORÁSRA

Lucanust, vele még Ovidot s még Vergiliust is
Add már vissza, Judás, vagy Salamon a neved?
Még habozol? Hisz e könyveket én már rég odaadtam,
Ott van a Janus-név, nézd az adóslevelet.
Mennyi kamat kell? Azt feleled, főlemészti a tőkét.
Úgy ki se váltom hát, vesszen a zálog is ott.
Hajh, gazlelkű, ki adna ily árt az árverezésen?
... Újra ki megveszi, mit zálogul ad, eszelős!

164. DE SE QUOD AMARE COEPISSET

Quod mihi divino tu saepius ore solebas
Dicere, nunc, Michael, exitus ecce probat.
Haesimus, et totis concepimus ossibus ignem.
Concidit et tandem spiritus ille meus.
Cum te dementem dementia nostra vocabat,
Cum mox ridendo tu mihi risus eras.
Quare in amore rudi, doctissimus ipse, sodali,
Consilium, quaeso, confer et auxilium.

MIKOR SZERELEMBE ESETT

Íme, amit megjósoltál, amit isteni ajkad
Mondogatott, Michael, most bizonyítja a sors.
Fogva vagyok, lángok mardosnak minden izemben,
S végül a tűzbe merész szellemem is belehull.
Én örült, örültnék téged hívtalak egykor,
És kinevettelek én, én a nevetnivaló.
Kérlek azért, hiszen értesz jól a kemény szerelemhez,
Szóval s tettel nyújts támogatást nekem is!

165. IN LINUM DOCENTEM PAEDICARE

Praeco salutiferi, Line flagrantissime, verbi,
Siccine deterres turpibus a vitiis?
Cum quis paedicat, fugere inquis daemonas omnes,
Quis non paedicet, si, Line, vera refers?

A FARCICERÉT JAVALLÓ LINUSRA

Lánglelkű Linusom, mondd üdvösséges igéddel,
azt hiszed, eltérítség bárkit a bűneitől?
Iszkol az ördög - ilyent magyarázol - a farcicerétől.
Hát, ha igaz, miért nem farcicerél kicsi, nagy?

166. DE EODEM

Orabam frustra, frustra ieiunus agebam,
Nil opis in donis, nil erat in crucibus;
Nam tanto diris gravius tentabar ab umbris.
Sed nunc paedico: daemones aufugiunt.

UGYANARRÓL

Hasztalanul hánytam régóta keresztet; a böjtöm,
Sok-sok ajándékom, s kárba vészett az imám.
Egyre erősebb volt a kísértés. Ámde mióta
Hágom a férfiakat: futnak az ördögeim.

167. DE EODEM

Infesti possent qua daemones arte fugari,
Nemo prius norat; nunc Linus edocuit.

UGYANARRÓL

Hogy mily fortéllyal lehet ördögöt űzni, eleddig
senki se tudta - Linus megtanította nekünk.

168. DE EODEM

Ite procul supera lapsi de sede maligni;
Formosus nostro, est Troilus, in gremio.

UGYANARRÓL

Mennyekből lezuhant gonoszok, távozzatok innét,
szépséges Troilust vettem ölembe imént.

169. IN EUNDEM

Interpres, Line, codicum sacrorum,
Francisci rigidam secute sectum;
Audires mea forte confitentem
Dum me crimina; saepe non negavi,
Lascivo cubuisse cum cinaedo.
Tu zelo, ilicet, ac furore plenus,
Clamasti subito per omne templum,
Cur tantum facinus miser patrassem?
Hoc egi, Line, non libidinose,
Sed tetros uti daemonas fugarem.

UGYANARRA A LINUSRA

Szent könyvek tömegét tudó Linus, te,
zord rendjében a jó Ferenc atyánknak,
szándék nélkül a fültanúja voltál,
hogy meggyóntam: elég gyakorta űztem
egy-egy farcicerét ramaty buzikkal.

Szentséges dühöd oly magasra hágott,
hogy mindenfele prédikációdban
megróttad nyomorult viselkedésem.
Nem tettem, Linus, én bujálkodásból:
a csúf ördögöket riasztom ezzel.

170. DE THESPI

Coepit sordidus ore faeculento
Plaustis carmina vectitare Thespis.

THESPISRŐL

Borseprő maszatolja össze száját,
és dalt kezd kocsijára venni Thespis.

171. DERIDET EUNTES ROMAM AD IUBILAEUM

Mille quadringentis Hyperion aureus annis
Adiicit haec decimae tempora Olympiadis,
Natus ut aeterni, qui condidit omnia, patris,
Prodiit intacta virgine factus homo.
Nunc propius quaerenda salus, et ac aethera clarum
Vilibus e terris maxima porta patet.
Iam Zephyri et Boreae gentes, Occasus et Arctos,
Omne quod hinc Tanais claudit et inde Tagus,
Romam festinant, et confluit orbis in Urbem,
Nec capiunt ipsae millia tanta viae.
Nescio credulitas haec si sua proderit ipsis,
Hoc scio: Pontifici proderit illa satis.

KIKACAGJA A RÓMAI BÚCSÚSOKAT

Egyezer és négyszáz esztendő telt el azóta
És tiz olimpiaszi év az arany nap alatt,
Hogy szüztől született szeplőtlen s emberi formát
Vett fel az égi örök Gondviselő fia itt.
Most közelebb van az idv, és fényes nagy kapu nyílik
Földi silány rögn át fényteli éterekig.
S lám, kelet és észak, nyugat és dél messze vidékén
A Tajo meg a Don partjai közt lakozók
Róma felé tódulnak, a föld előzőnli a várost
És az ezernyi utas már az utakra se fér...
Nem tudom én azt, vajjon e vakhitből van-e hasznuk?
Ám hogy a pápának haszna van, én tudom azt.

172. DE EODEM

Hispani, Galli, Sclavini, Teutones, Hunni,
Clavigeri petitis limina sancta Petri.
Quo ruitis stulti, Latios ditare Telonas?
Salvari in patria siccine nemo potest?

UGYANARRÓL

Szlávok, hiszpánok, gallok, hunnok, teutonok,
Mennyire ellepítek Péter aranyküszöbét!
Mért töritek magatok gazdaggá tenni a talját?
Hát a hazájában senki sem üdvözüln-e?

173. DE EODEM

Iam fora cuncta viris, meritoria cuncta replentur
Agmine tam denso barbara turba venit.
Ipsum divitiis nullus non caupo lacesset
Cosinum, si talis proximus annus erit.

UGYANARRÓL

Már minden piacot, kocsmát megtölt ez a népség,
Úgy gyűl az idegen sűrű tömegben ide.
Hogyha jövőre is így megy majd a csaposnak a boltja,
Oly dúsgazdag lesz, mint Cosimo Medici.

174. DE CAUPONE QUI ANNO IUBILAEI DITATUS EST

Pastor veris opes, aestatis carpit arator,
Vinitor autumnus, lenta quiescit hiems.
Nec nisi raro capit quicquam piscator et auceps,
Caponis nullo tempore lucra vacant.

KOCSMÁROS A JUBILEUM ÉVÉBEN

Pásztornak tavasz ad munkát, aratónak a hő nyár,
Vincellérnek az ősz; ám pihenőjük a tél.
Hosszan vár a halász s madarász, míg megjön a zsákmány:
Ámde a kocsmáros minden időbe' keres.

175. DE EODEM

Nec mercatori, nec nunc ego bella gerenti,
Nec nautae invideo, nec, Macer, agricolae,
Nec medico, nec causidico, nec, crede, poetae,
Coponi multum sed, Macer, invideo.

UGYANARRÓL

Bárha sovány vagyok is, nem irigylek sem katonákat,
Sem földműveseket, sem jogi doktorokat,
Elhiheted, költőt, medikust és büszke hajóst sem,
Kocsmárosra vagyok most irigy én, a Sovány.

176. DE EODEM

Utere, copo, tuo, nunc utere, si sapis, anno,
Quam longe distant altera lustra decem.

UGYANARRÓL

Most használd ki, ha orrod van, kocsmáros, az évet,
Tíz lustrum hoz csak újra ilyen napokat.

177. GALEOTTI PEREGRINATIONEM IRRIDET

Cur et tu, rogo, cur, poeta cum sis,
Parnasi tamen arce derelicta,
Cum capsula, Galeotte, cum bacillo,
Romanam peregrinus is in urbem?
Hoc plebs credula gentium exterarum,
Hoc larvas solitum timere vulgus,
Hoc turbae faciant hypocritarum.
Tu senti mihi, quod putavit olim
Vafri callidus Euathli magister,
Aut Divum Theodorus abnegator,
Vel sectae pater ille delicatae,
Summum qui statuit malum dolorem.
Sin devotio iam beata cordi est,
Si torto iuvat ambulare collo,
Cuncta et credere, quae dies per omnes
Rauca praedicat altus e cathedra
Albertus pater et loquax Rubertus,
Gaudens lacrymulis anicularum;
Dilectis, age, dic valere Musis,
Sacras rumpe fides, et alma Phoebi
Claudo carmina da fabro Deorum.
Nemo religiosus et poeta est.

KIGÚNYOLJA GALEOTTO ZARÁNDOKLÁSÁT

Mondd, miért, ha poéta vagy, miért hogy
Parnasszus magasát elhagyva, immár
Bottal - ó, Galeotto - és iszákkal
Még Rómába te is zarándoklatra?
Külföld zagyva, hiszékeny csőcseléke
És kísértetek-üzte balga népség
És álszent sokaság csinálja mindezt!
Valld te azt, mit az oly furfangos ifjú
Euathlos nagyeszű tanára tartott,
S istenek tagadója, Theodorosz,
És az élvezeteknek atyja is, ki
Legfőbb rossznak a szenvedést találta.
Ám ha elragadott az ájtatosság
S ferde nyakkal akarsz zarándokolni,
És ha mind hiszed azt, amit naponta
Szószékről prédikál recsegve páter
Alberto s az a szókelep Roberto,
Csöpp, vénasszonyi könnyeket vadászva,
Múzsáktól, nosza, végy örökre búcsút,
Törd szét lantod, Apolló énekét meg
Vesd a sánta kovács-istennek akkor,
Mert hívő soha nem lehet poéta.

178. DE MARCELLI TROPHEO

Rettulit hos late victis Insubribus angues
Marcelli nuper bellica dextra ducis.
Exuviae domitum testantur fortiter hostem;
Accipe, Sancte Leo, civis opima tui.
Qui modo vibrantes trifidas, qui guttura linguas
Fundebant celsis sibila dira iubis,
Collecti in parvos cristis languentibus orbes
Servitura tuo colla dedere iugo.
Taliam Virromari tergo detracta ferocis
Obtulit Iliadae Claudius arma patri.

MARCELLO GYŐZELMI JELVÉNYÉRŐL

Marcello, a vezér, jobbjobban az insuberektől
rablott kígyókkal tért meg a háborúból.
Polgárodtól zsákmányát, Szentséges Oroszlán,
vedd át győzelem és hős diadal jeleként!
Nemrég rettenetes torkukból nyelvük, a három-
ágú még sziszegett, égre meredt tarajuk,
Ám ernyedtek most, körré tekeredtek a kígyók,
mind önként szolgál, s hajtja igádba nyakát.
Claudius ily diadaljelvényt nyert Virromarustól,
s Ilia sarjának vitte áldozatul.

179. AD AENEAM SYLVIUM

Si Bilblitani tibi sunt epigrammata vatis,
Protinus huc ad nos, fac precor, illa volent,
Nonne vides quantos moveat Fortuna tumultus?
Nec sperare sinat nos meliora timor?
Tempore sollicito tragicos deponere luctus
Convenit, et levibus pellere maesta iocis.

AENEAS SYLVIUSHOZ

Martialist, ha epigrammáit őrzí polcod,
Kérlek, küldd meg olyan gyorsan, amint teheted.
Nem látod, Fortuna reánk mily szörnyű zavart hoz?
Nő a szorongásunk és tőle alél a remény.
Nyugtalan órákban legjobb felhagyni a gonddal
S könnyű bohósággal, élccel elúzni a bűt.

180. RESPONSIO

Causaris senium, ne mecum carmine certes,
Sed plus eloquio pectora cana valent.
Aptior est tirone rudi veteranus in armis,
Certius et vitulo taurus aratra movet.
Nos petimus, tu summa tenes; spes lubrica nobis
Spondet adhuc, quod iam res dedit ipsa tibi.
Nec dum Pegaseis te Cynthus arcet ab undis,
Non vox refrixit, non lyra muta silet.
Ergo cave, ne qua cupis excusatus haberi,
Accuses illa te ratione magis.
Quod Bilblitani rogitavi epigrammata vatis,
Suspecta est, video, nostra iuventa tibi.
Crede, precor, melius! relegi non improba possunt,
Lascivos, oculo praetereunte, modos.
Ille quidem gressu profugo mea castra petivit,
Sic tamen, ut redeat, cum revocabit herus.

VÁLASZ

Írod, megmértközni velem versekben, öreg vagy.
Már pedig ékes szó mestere mindig az ősz.
Jó veterán hadban több nyers, éretlen ujoncnál,
Szántáshoz sem üsző, jóerejű bika kell,
Lásd, ami cél nekem, azt te elérted már, a remény, mely
Engem csal, teneked régi beteljesülés.
Cynthus nem tiltott el még a pegasusi habtól,
Hangod nem tört meg, dalra fogékony a lant.

Így amit érvnek szán a szerénység s mentegetőzés,
Nem ment fel sehogyan, hát a szavadra vigyázz.
Martialis könyvét kértem tőled minapában,
És te gyanút fogtál: vére milyen fiatal!
Hidd el, kérlek, a trágár szó nem is érdekel engem,
Kétértelmű soron hirtelen átszaladok.
Itt van a könyv, megjött, elhagyta Itália földjét,
Ám ha a gazda üzen, szófogadón hazamegy.

181. EIUSDEM AD EUNDEM

Desine, quaeso, meas, Aenea, poscere Musas
Auribus et dignas esse putare tuis.
Non radios Phoebus Lunari sumit ab umbra,
Nec petit a rivis maxima Tethys aquas.
Adde, quod Italiae veni novus hospes ab oris,
Nec, si quod lusi, me comitatur opus.
Ipse tuos potius nobis trans mitte libellos,
Nec dibutes, censor non ero, lector ero.

UGYANAZ UGYANAHHOZ

Verseimet kéred, hogy elolvasd. Ezt sose kívánd,
Meg nem elégítik vers-szerető füledet.
Phoebus nem kér fényt soha Luna gyér sugarától,
S kérte-e nagy Thetis gyenge erecske vizét?
S hidd el, olasz földről érkeztem látogatóba
És onnan haza nem hoztam a verseimet.
Jobb, ha te örvendeztetsz meg majd verskötetetteddel,
Olvasom, élvezem és nem kritizálgatom én.

182. AD PETRUM

Quid tibi, Petre, meo tulerim, scitaris, ab Istro;
Quod pridem e Cypro, tu mihi, Petre, tua.

PÉTERHEZ

Azt kérded, Péter, mit hoztam a nagy Duna mellől?
Azt, mit Cyprusból visszajövet te nekem.

183. DE SE IPSO

Sextus hic et decimus vitae mihi degitur annus,
Narravit nato si modo vera parens.
Septimus incipiet Septembres ante Calendas,
Si modo producant tres mihi fila Deae.

MAGAMAGÁRÓL

Múlik az év, a tizenhatodik, amióta születtem,
hogya ugyan helyesen mondta fiának anyám.
Még szeptember előtt - sorsom fonalát ha a Párkák
meghagyják -, itt lesz már a tizenhetedik.

184. IN CRUDELEM PRAETOREM

Quis Sulla hoc sanxit? dudum reus in cruce pendet,
Praetor nunc demum trista tribunal adit!
Nunc demum miseri causam cognoscit inanem!
Quid prodest, si iam pareat innocuus?
O Theta infandum! iura o praepostera dirae
Legis et Arctoi moribus apta poli!

A KRUDÉLIS PRÉTOR ELLEN

Ilyet Sulla se túrt: már függ a kereszten a vádlott,
S végre megérkezik, és bölcsen ítél a bíró,
És kinyilatkoztatja: a vád csak pusztá koholmány;
Ártatlanságát láthatod, ámde mit ér?
Szörnyű Théta betű! Törvény visszás folyománya!
Csak hozzád méltó, távoli Északi-sark!

185. DE AMBROSIO

Mentiris, Theodore miser: sunt Numina coelo,
Nec vacat omnino regia celsa poli.
Nil sentis, Epicure: dii mortalia curant;
Nec frustra in terras fulmina torta cadunt.
Numina, clamemus, sunt et mortalia curant,
Pendentem postquam cernimus Ambrosium.

AMBRUSRÓL

Ó Tódor, te hazudsz, nyavalyás; van isten a mennyben:
Mert hisz az égi lakok mégsem egész üresek.
S nincs igazad, Epikúr, gondolzza a földi halandót:
Mennyköve éppen ezért csap le közénk tüzesen.
Van Isten! - zengjük - gondolzza a földi halandót:
Abrust látjátok? Lóg, felakasztva, a fán.

186. IN MALCUM

Ieiunam tolerare sitim, sudare sub armis,
Frigus et insani caumata ferre canis,
Cum belle possis haec omnia, non potes illud.
Ne, facias, male sit, cum bene, Malce, tibi est.

MALCUSRA

Éhséget, szomjat, fegyverzetben veritéket,
téli fagyot s örült kánikulát remekül
állsz ki talán, mindezt együtt el mégse viselnéd.
Malcus, a jó sorsod rosszra ne váljon, ügyelj.

187. IN DIONYSIUM

Perpetuis totus, Dionysi, sordibus horres,
Hoc vera dignum religione putas.
Nimirum porco non esset sanctior ullus,
Si faceret quenquam sordida vita probum.

DÉNESRE

Szinte ijesztően piszkos vagy, Dénes, örökké,
S úgy véled: szentként tisztel a nép emiatt.
Hogyha a mocskosság az erényt gyarapítja, a disznót
Szentség dolgában senki se múlja felül.

188. IN PHILIPPUM

Esse meum mihi te dicebas saepe Philippum.
At tu, iam video, Pseudophilippus eras.

FÜLÖPHÖZ

Sokszor mondtad nékem, hogy te az én Fülöpöm vagy,
Már tisztán látom, hogy te vagy ál-Fülöpöm.

189. AD GEORGIUM

Nil mihi das, quando tristi das fronte, Georgi,
Larga suam faciem debet habere manus.

GYÖRGYHÖZ

Mit se kapok, ha borús képpel nyújtod nekem át, György,
nyílt kézhez járul mindig a nyílt, derűs arc.

190. AD PAULUM

Occurris quoties, toties me, Paule, salutas,
Ut resaluteris scilicet, ista facis.
Quindecies una, si fias obuius, hora,
Consuetum repetis sedulus officium.
Si quando in summa scribo meditorve fenestra,
Clamatum e platea semper avere iubes.
Sic vaga sollicitae pereunt meditamina mentis,
Avolat et cerebro pulsa Thalia meo.
Ni fallor digitis, hodie centesima nobis
A te dicta modo est, et puto, quinta salus.
At nobis esset vitam satis una per omnem,
Ut superent Pylios tempora nostra dies.
Dum queror, ecce iterum misero fers, Paule, salutem,
O quam te longe, Paule, valere velim!
Parce, precor, tenero capiti, et crudelia differ
Taedia; sic semper sit tibi, Paule, salus.
Quodsi forte placet numero certare salutis,
More potes vulgi dicere mille semel.

PÁLHOZ

Pál, valahányszor látsz, mindannyiszor újra köszöntesz,
Persze, hogy így kizsarolj tőlem is egy köszönést.
Egy órában jöjj bár szembe velem tizenötször,
Buzgón újra köszönsz s ezt soha meg nem unod.
Sőt ha az ablakban mélázok, vagy pedig írok,
Úgy is felkiabálsz s válaszomat kicsalod.
Könnyed gondolatom szétkergeted így a fejemből,
Múzsám is megijed s ihlete messze repül.
Hogyha az ujjaimon jól számláltam, ma csupán csak
Százötször nyílt szád köszönésre felém.
Hej, ez az egy nap elég az egész életre nekem, ha
Többet is élek, akár Nestor, a pylosi agg.
Jaj nékem! Panaszom közben már újra köszönsz, Pál!
Szívemből köszönök, csak sohse lássalak én!
Kíméld érzékeny fejemet, kánpadra ne vonjál,
És örök üdvözlét járjon ezért teneked!
Vagy ha szerinted a sok köszönés becsesebb, nosza, mondj egy
„Légy üdvöz százszor”-t, így köszön itten a nép.

191. IN GRYLLUM

Socratis effigiem damnavit Zopyrus olim,
Quid si vidisset, pessime Grylle, tuam?

GRYLLUSRA

Szókratész arcát fitymálta le Zópyrosz egykor,
mert nem látta sosem, Gryllus, a ronda pofád.

192. AD URSUM

Urse, rogas, Ocní fuerim quot in urbe diebus?
Septem perpetuis noctibus urbe fui.
Quippe ubi continue nebulis latet obsitus aër,
Illic auctore te quis locus esse potest?

URSUSHOZ

Mantova tájékán hogy hány napon át is időztem,
kérdesz, Ursus? Hét végtelen éjjelen át.
Mert hol szüntelenül felhőtakaró van az égen,
és ahol Ocnus az úr, mondd, az a hely mi lehet?

193. AD BARTHOLOMAEUM

Mutua da septem; superos et sidera testor,
Semper debebo, Bartholomaeae, tibi.

BERTALANHOZ

Nem sértvén a bizalmaid, meg sosem adtam a kölcsönt;
Mert bízatsz-e, ha majd visszafizettem a pénzt?

194. CUIDAM PETRO

Ante revertetur tepidos Hyperion ad ortus,
Excipiet stabilem Tethyos unda polum,
Riphaeis nivibus canescere desinet orbis,
Nullus in Oceani gurgite piscis erit.
Mella ferent rupes, quercus producet aristas,
Quam meus in Petrum diminuatur amor.

EGY BIZONYOS PÉTERNEK

Sokkal előbb megy az égen visszafelé az örök Nap,
s önti el a tenger habja a pólusokat,
szűnnek meg hótól csillogni az északi ormok,
s hal ki a hal mind egy szálig a vizek ölén,
csorran a kőből méz, nő lenge kalásza a tölgynek:
mint meglankad e hő szív tüze Péter iránt.

195. PRO CONVIVIO, AD PHILIPPUM BIBIUM

Quas tibi pro tanto referemus munere grates?
Quae dabimus meritis praemia digna, tuis?
Tu decus es Bibiae lumenque propaginis ingens,
Tu patriam insigni laude sub astra feres.
Urbs Genuae semper tanto exultabit alumno,
Et quondam Idaliae Cypros amata Deae.
Rerum opifex summus tibi det quaecunque rogabis,
Et tribuat factis praemia digna tuis.

BIBIO FÜLÖPHÖZ, VENDÉGLÁTÁSÁÉRT

Hála-viszonzást hogy kaphatna e ritka ajándék?
Érdemedért méltó-szép jutalom mi legyen?
Ékessége, sugár-napfénye a Bibio-törzsnek,
nagyszerűségeddel égbe emelted a hont.
Génua mindig örül majd néked, drága fiának,
s Vénusz kedvence, Ciprus ugyancsak örül.
Bármit kérj is, kérjük az Istent, meg ne tagadja,
s tetteidért méltó-szép jutalomra találj.

196. AD BARTHOLOMAEUM

Non idcirco fidem laesi, quod credita nondum
Persolvi; laedam, si data reddidero.
Nam bene si memor es: semper debere, nec unquam
Reddere juravi, Bartholomae, tibi.

BERTALANHOZ

Nem szegtem szavamat, ha a kölcsönt meg se fizettem,
hogya megadnám most, lenne csak esküszegés.
Emlékezz hát jól: „Le vagyok kötelezve, mig élek!”
szólt fogadalmam s nincs benne a „visszaadom”!

197. AD ORNITUM

Habin cerva, canis Cyrum, lupa nutriit illos,
Quos grvida armifero Silvia Marte dedit.
Par Dis cura tui fuit, Ornite; nam tibi parvo
Admovit mammas sus lutulenta suas.

ORNITUSHOZ

Cyrus eb-emplőt szítt, Habist meg szarvas etette,
Silvia Marstól-lelt kölykei ordas-anya.
Mint ahogy ők, te is, Ornitus, istenként nevelődtél:
sár-latyakos disznó dugta a szádba csecset.

198. AGIT GRATIAS SIGISMUNDO MAZONO

Ocius ite Deae, celeres, precor, ite Camenae,
Corripe dulcisonam, pulcher Apollo, lyram;
Et tot Mazono, pro munere, reddite grates,
Quot tenues umbras regia Ditis habet.
Quot flores pratis, quot sunt super arbore frondes,
Quot fulgent rapido sidera fixa polo.
Aequoreum flavis quot abundat litus harenis,
Quot gignit rabidas terra Libyssa feras,
Et quot in Adriaco versantur gurgite pisces,
Quot gerit horrentes Pannonis ursa pilos.

KÖSZÖNETET MOND MASONI ZSIGMONDNÁK

Frissebben, kérlek, Múzsák, szent, isteni lányok,
bájos Apolló, vedd szépszavu lantod elő!
Áldja Masoni ajándékát oly sok köszönő szó,
mint amilyen sok lényt Dis birodalma lenyelt,
réten ahány a virág, s a levél amilyen sok a fákon,
forgó égbolton csillag amennyi ragyog,
mint amilyen sok a tengerpartok sárga homokja,
s Líbia földje ahány vad születési helye,
Adria örvényében amily sok hal kavarog, s a
pannon medve-nyán sörte ahány meredez.

199. IN LUPUM FALLACEM

Fert aliud Leucon, aliud Leuconis asellus,
Dicere, si memini, Graecula turba solet.
Forsitan ista tuos tangunt proverbialia mores,
Nam, Lupe, mens aliud, quam tibi lingua gerit.

AZ ÁLNOK FARKASRA

Jól emlékszem-e? Ilykép szólt a görög szava egykor:
Mást hordoz Leukon s mást Leukon számara.
Farkas, mintha csupán rád szabták volna e mondást,
Mert az eszed mást hord, mint ami nyelveden ül.

200. IN LUPUM

Mutua dissimules cum solvere; munera mittis;
Redde meum primo, da, Lupe, deinde tuum.

FARKASRA

Nem fizeted meg a kölcsönt, ám adományt ideküldesz?
Add oda mind, mi enyém, s majd azután mi tiéd!

201. IN OVILLUM

Esse super terras si quis genus Acephalorum
Haesitat, is vultus cernat, Oville, tuos.
Nam tibi tam pervum caput est, ut sit prope nullum,
At minor et nullo est sensus, Oville, tibi.

OVILLUSRA

Él-e fejetlen nép? Ha netán kétkedne a tényben
Bárki, Ovillusom, az nézzen előbb tereád.
Mert oly csepp a fejed, hogy szinte a semmi is ennyi,
S annál is kevesebb benne, Ovillus, az ész.

202. AD ANTONIOLUM PLACIDUM

Marsupium nummo, nummus custode crumena
Indiget; hoc etiam munera nostra probant.

ANTONIOLUS PLACIDUSHOZ

Erszényedhez pénz, pénzedhez tárca hiányzik.
Íme, ajándékom: - tudtam e két bajodat.

203. IN HODUM

Pomorum genus est, quae turpia, sed bona dicunt,
Tu dici bellus, sed potes, Hode, malus.

HÓDUSRA

Csúnyának látszik, noha jó almában a „turpis”.
Hódusom is turpis: szemrevaló, de gonosz!

204. IN LADVANCUM

Est, mollis Ladvance, tibi tam mascula coniux,
Uxoris possis uxor ut esse tuae.

LADVANCUSRA

Férfias asszony a nőd, Ladvancusom, és te puhány vagy;
Meglásd, még a saját nőd felesége leszel.

205. CYMINOPRISTES

Quid nam sit, rogitas, cyminopristes?
Tu, Paule, es proprie cyminopristes.

CYMINOPRISTES, AZAZ KÖMÉNYHASOGATÓ

Kérded, Pál, mi e szó: cyminopristes?
Épp az vagy, te fukar: „cyminopristes”.

206. AD RUFUM

Cum domus arsisset penitus tibi, decidit imber,
Agnoscis liquido, iam puto, Rufe, deos.

RUFUSHOZ

Lángolt fönn a tetőd, amikor megeredt sűrű zápor;
Máris üvöltöztél: íme, csodát tesz az ég!

207. IN DEMETRIUM

Morio Demetri, nempe intellecta patescit
Ars tua, deprenso fallere parce dolo.
Nam sapis, immo equidem plus quam sapis: omnia lustras
Tu loca, nec te usquam lauta culina latet.
Mentiris, numos poscis, dicteria dicis.
Qui facit haec, non est morio, sed nebulo.

DEMETRIUSRA

Bamba Demetrius, ím napfényre került a felismert
furfangod, hagyd hát abba a pőre csalást.
Hisz van eszed, sőt, van sok eszed; mindent bebarangolsz
és kifizelsz - nincs jó konyha, ahol nem eszel,
pénzt követelsz, lódítsz, csípős tréfákat eresztasz -
léhűtő tesz ilyet és nem a bamba hülye.

208. IN EUNDEM

Fingis te, miser, esse morionem,
Vivas scilicet ut labore nullo.
Nobis morio non tamen videris;
Nunquam morio taliter iocatur,
Nullus morio litigare novit,
Nescit morio corrogare numos,
Nil non morio praestat exigenti,
Quicquid praecipio, statim facessit,
Quicquid porrigo, corripit libenter:
Tu structae petis unctiore mensae,
Turdos, sumina, Phasidas, botellos;
Lambis crustula, devoras placentas,
Nec potas, nisi de priore musto.
Quare morio verus est habendus,
Qui te censeat esse morionem.

UGYANARRA

Megjátsszod, nyomorult, magad hülyének,
csak hogy munka se kelljen és megélhess.
Tévedsz, mert hülye mégse vagy szememben.
Így nem tud hülye mégse viccelődni,
és nincsen hülye, kit pörölni látnál,
nem képes hülye pénzt se kéregetni,
és csak nagy hülye adja meg, ha kéri.
Még csak gondolom - ez csinálja máris,
még csak nyújtom - ez elragadja tüstént,
Dús asztal finom ízeit kívánod:
kolbászt, emse tejes csecsét, rigócskát,
majszolsz sok süteményt, bekapsz kalácsot,
és újbort iszogatsz, alább nem adnád.
Gondoljuk csak ezért hülyének azt, ki
téged vélne s ítélne tán hülyének.

209. DE UVA

Est simul et potat, qui dulci vescitur uva,
Hoc tibi, sed solo, cedit, Īacche, Ceres.

A SZŐLŐRŐL

Szőlőt élvezel: ím, egyszerre iszol s eszel; és ezt
Cerestől Bacchus kapta, csak ő egyedül.

210. DE FRANDO NAUFRAGO

Naufragus Eridani dum Frandus mergitur undis,
Siccine me miserum fata necatis? ait.
Si fueram liquida periturus morte, perissem
Per latices potius, dulcis Īacche, tuos.

A HAJÓTÖRÖTT FRANDUSHOZ

Frandus a Póba merült s vergődve az égre kiáltott:
Ó ez a csúnya halál ér utol engemet is!
Hogyha a végzet pont folyadékba akar beleölni:
Bacchusom, annyi a bor, mért igyam én a vizet?

211. DE MANCO

Arva fodit mancus, regit et iumenta flagello.
Redde manus illi: desidiosus erit.

EGY NYOMORÉKRÓL

Ássa a földet, s bár nyomorék, még szántani is tud,
add neki vissza kezét s lopja megint a napot.

212. AD LAURUM

Mortem, Laure, times? frustra mors, Laure, timetur,
Sive Platon verum, sive Epicurus ait.

LŐRINCHEZ

Félsz a haláltól? Kár. Epikuros híve legyél bár,
Vagy Platoné, Lőrinc, úgyis elért a halál.

213. IN ANELLUM

Donec, Anelle, tibi solus portabat asellus
Flava volubilibus farra terenda molis,
Nunquam iusta dimum misero mensura redibat,
Aut erat externo semine mixta ceres.
Hoc et Praetori longo narrare libello,
Vicino et memini te mihi saepe queri.
Sed nunc egregiam vafer invenisse videris,
Qua caveas posthac talia damna, viam.
Nam custos coniux molitoris furta dolosi
Servat, et ad saccum pulverulenta sedet.
O quam falsus homo es! cui credere granula centum
Non potes, uxorem credere, Anelle, potes?

ANELLUSRA

Míg egyedül szamarad vitt hátán zsákot, Anellus,
Olykor a molnárhoz őrleni sárga buzát:
Nem tért vissza sohasem helyesen mért lisztadagokkal,
Vagy zsákodba vegyest néha a korpa került.
Hosszan a bírónak leveledben felpanaszoltad
Ezt, s szomszéd lévén újra meg újra nekem.
Hogy többé neked így már kárt ne tehessen a molnár,
Most tervet szőttél, íme a terv, a ravasz:
Mától kezdve az őr feleséged lesz, tele porral
Nézi a tolvajlót, ülve a zsákjaidon.
Hej, sok eszed van, mert akitől úgy félted, Anellus,
Zsákjaid, attól nem félted az asszonyodat.

214. AD LAZARUM

Valde crassus homo es, crebro mi, Lazare, dicis.
Qui te non novit, Lazare, crassus homo est.

LÁZÁRHOZ

Balga fiú - mondod, pedig én ismerlek eléggé
s balgább tán, aki nem ismeri lángeszedet.

215. UBI ASINI EXONERANTUR

Dura, viatores, deponite pondera lassi,
Nam iubet hic asinos exonerare locus.

SZAMÁR-BESZÁLLÓ

Ó, utazók, rakjátok e helyt le a terheteket, mert
Ím az írás biztat: itt a szamár-pihenő.

216. AD GRATIANUM

Fregisti mihi sinciput misellum,
Dum mecum male, Gratiane, ludis,
Ac fortis nimium cupis videri.
Nunc laesum miseraris, et cruentam
Plagam, tutemet alligare tentas,
Errorem petis et tibi remitti.
Sed tristes remove procul medelas,
Non, caeso veluti prius catello,
Collum postmodo mulceas et aures.
Tangi carnificis manu recuso.
Non sum Telephus, ut lever per hostem,
Nolo sis mihi, Gratiane, Achilles.

GRATIANUSHOZ

Balsorsú kobakom minap beverted,
játszottál, Gratianus, ámde csúnyán,
kívántad: nagyerosnek így mutatkozz.
Most sajnálsz sebesültet, és a vérző
vágást is magad áhitod bekötni,
bánod vétkeidet és bocsánatot kérsz.
Vidd innét a csudába gyászos írod,
én nem pincsikutyád vagyok - ha rávágysz,
később annak a fültövét cirógasd.
Hóhérom keze engemet ne érjen!
Ellenség, ne segíts, ne légy Achilles
hozzám, mert biza, Téléphus se volnék.

217. AD RUFUM

Scripta quod et ludunt et amant mea, Rufe, modestis
Illa placere negas? pluribus ergo placent.

RUFUSHOZ

Közkedveltek a verseim, ám teszerinted a jámbort
Botránkoztatják. - Ez sikerük növeli.

218. AD PAULUM

Cum dare non valeas quantum petit improba Lais,
Iudice me, frustra, Paule, Corinthon adis.

PÁLHOZ

Laisz, a céda leány, oly drága, hogy íme tanácsom:
Útra Korinthoszba jobb, ha te, Pál, sose kelsz.

219. IN CYPRIANUM

Quod toties ficta tua velas ora figura,
Non solo facis hoc, tu Cypriane, ioco;
Sed magis ut foedus tali sub imagine vultus
Deliteat; larvam sic tibi larva tegit.

CYPRIANUSRA

Nemcsak tréfából szereted betakarni a képed
maszkkal, nemcsak ezért csalsz, ugye, Cyprianus;
inkább azt akarod: rút arcod rejtse az álarc,
így aztán lárvád éppen a lárva fedi.

220. CONQUERITUR DE SUA INOPIA

Nec remanere queo, sed nec discedere possum,
Talia iussa vocant, talia vincla tenent.
Pressus in angusto quid agam? quae Numina clamem?
Sunt, puto, sed miseris dura favere negant.
Te precor, affer opem, Mutinae placidissime praesul,
O decus! o Musis, prime patrone, meis!
Non tamen aut Boreae pulsorum flabra cucullum,
Aut mulae posco mollia terga tuae,
Nec frenum, aut sellam, nec quicquam tale; quid ergo?
Debeo Guarino pauca; fide iubeas.

SZEGÉNYSÉGÉT PANASZOLJA

Nincs maradásom e helyt, távozni se bírok e helyről:
hív a parancs, de maraszt éppoly erős kötelék.
Mit tehetek? Milyen isteneket hívjak segedelmül?
Vannak ugyan, de szorult helyzetemet nevetik.
Ó, Múzsám első patrónusa, ó, te dicső, ki
kormányzod Mutinát, most te segíts, kegyes úr!
Nem kámzsát kérek, hogy elűzze szelét Boreasnak,
nem szelid öszvért és nem ragyogó zabolát,
Sem nyerget, vagy bármi ilyesmit. Hát mire kérlek?
Egy kis adósságom volna: te légy kezesem!

221. IN LIPPUM

Mendicissime de meis amicis,
Si censum tibi, Lippe, dent equestrem,
Mensores levium Dei bonorum,
Iam nunquid eris memor sodalis?
Vel centum tibi mutuabo numos,
Nec totis, ais, exigam Kalendis.
Nolo sim tibi, Lippe, tam molestus;
Istud, nunc quod es, esse persevera.

LIPPUSRA

Legfőbb koldus az én barátaim közt,
Lippus, hogyha lovag-vagyonnal áld meg
isten, mérnöke ingatag javaknak,
vajjon majd az eszedbe jut barátod?
„Még száz pénzt is adok, ha kell, de kölcsön,
és mindet be se hajtom elsején!” - szólsz.
Ó nem, nem; ne legyek neked bajodra,
inkább légy, ami vagy, tovább ezentúl.

222. EPITAPHIUM HOMERI

Mole sub hac situs est Heroum orator Homerus,
Qui transis, dicas: summe poeta vale.

HOMÉROSZ SÍRFELIRATA

Hősök megdalolója, Homérosz fekszik e sírban.
„Légy üdvöz, költők csillaga!” - mondd, utazó!

223. PRO CONSTANTINOPOLI DIRUTA

Concidit antiquae Byzantion aemula Romae;
Heu peragunt quales lubrica fata vices!
Sub Constantino nomen sublime paravit,
Sub Constantino depopulata perit.
Nomen idem geminum miserae sibi praestitit omen,
Funestum nunc est, quod fuit ante bonum.

KONSTANTINÁPOLY ELESTÉRŐL

Ókori Róma vetélytársnője, Bizánc, leomoltál.
Jaj, hogy váltja a sors kétszinű arculatát!
Constantinus alatt emeled nevedet fel az égig,
Constantinus alatt dőlt le a porba fejed.
Egy név rejt kétféle jövőt néked, nyomorultnak:
gyász jele most, ami jó sors jele volt azelőtt.

224. DE ARQUADA

Arquada Euganeos inter celeberrima pagos,
Quondam Antenorei quos tenuere Phryges;
Quamvis pulchra situ, quamvis sis ubere felix,
Nec tua morbiferum noverit aura canem;
Inde tamen longe major tibi gloria surgit,
Vatis Petrarchae sancta quod ossa foves.

ARQUÁHOZ

Ó hires Arqua, kies lakhely dombsorba-szegetten,
Hol hajdan fríg nép és uruk, Antenor élt:
Bár szépséged s dús aratásod kincse özönlő,
És lágy szellőid hűtik a kánikulát:
Mégis hírneved égen-földön azáltal öregbül,
Hogy Petrarcának csontjait őrzi öled.

225. AD GALEOTTUM PRO DONO QUODAM

Pectora si magnum redolerent nostra Maronem,
Divinusque meo sub corde lateret Homerus,
Et mea centenis resonarent guttura linguis:
Vix, Galeotte, tibi meritas persolvere grates
Munere pro tali facundia nostra valeret.
Tot tibi sint igitur grates, quot litus harenas,
Tmolus habet vites; maturas Gargara messes,
Dulcis Hymettus apes, vastas Hyrcania tigres,
Quot gruibus Strymon, niveis palus Asia cygnis,
Glandibus Epirus, quot abundat frondibus Ide,
Quot fluvii pisces, quot sidera stellifer axis,
Terra feras nutrit, volucres agitabilis aër,
Quot segetes aestas, vernalia tempora flores,
Quot pater Autumnus dulces in vite racemos,
Humantes pluvias quot bruma novissima gignit,
Irrigui pictis quot abundant floribus horti,
Arboribus montes, maturis frugibus agri.
Ergo vale, et nostri reminiscere semper amoris.

GALEOTTÓHOZ, AJÁNDÉKA VISZONZÁSÁUL

Lelkemben ha a nagy Maro szólalna, ha szívem
mélyén isteni költőm rejtőzködne: Homérosz,
torkomban ha akár száz nyelv muzsikája dalolna:
ékesszólásom nem volna elég, Galeottóm,
ritka ajándékhoz méltón mondani hálát.
Hallj köszönő szót annyit, amennyi homok van a parton,

Tmulus szölleje, Gargara sárga buzája amennyi,
s méhe Hymettosnak, bősztigrise Hyrcaniának;
Strymon ahány daruval, hattyúval Ázsia, makkal
zöld Epirus, s Ida csúcsa ahány lombbal dicsekedhet;
vízben amennyi a hal, fénylő égbolton a csillag,
földön a vad, s amilyen sok a szárnyas a híg levegőben,
nyáron a termés, fesledező bimbó kikeletkor,
fürtöt amennyit atyánk hoz, az Ősz a sötét venyigéken,
nyirkos esőt amilyen sokat enged ránk a zimankó,
kerti virág amilyen sok nyílik, hogyha locsolják,
bércen ahány fa, a síkon ahány jófajta gyümölcs nő. -
Hát Isten veled, és csak gondoldj arra: szeretlek.

226. AD MARCELLUM

Non ego te idcirco vatem, Marcelle, negarim,
Vulgares numeros quod tua Musa sonat.
Quid refert que quis scribat bona carmina lingua?
Laudamus mutam, si bene cantat, avem.

MARCELLÓHOZ

Nem tagadom, Marcello, költő vagy te valóban,
Bár a hazád nyelvén zengi Muzsád a dalát.
Mindegy, jó verset mily nyelven írunk; madarunkat
Dícsérjük, ha dalol, még ha nem is csalogány.

227. MANUELI

Accipe quaeso tui munuscula parva Ioannis,
Exhilaras frontem, dum capis, ipse tuam.
Ante tamen nobis memor esto ignoscere, quod non
Redduntur meritis praemia digna tuis.

MANUELISNEK

Híved, János küldi, fogadd el e pár kicsiséget,
és ha kezedbe veszed, fussa be arcod öröm.
Mégis: eszedbe ne jusson, hogy tán érdemeidhez
méltó hálának gondolom én ezeket.

228. AD LIBROS SUOS

Vos, Ovidi, Lucane, Maro, si forte potestis,
Mutua praestetis bis mihi, quaeso, decem.
Cessatis? iam vos saxo Iudaeus habebit,
Qui servat magnae, lintea iuncta, viae.
Istic ignavi tineas et pascite mures,
Nil opus est vestris nunc mihi carminibus.
Nunc mihi opus numis; quarto vos mense videbo,
Venerit interea si quid ab Hungaria.

KÖNYVEIHEZ

Vergilius, Lucanus, Naso, ti segitsetek engem!
Kölcsön húsz aranyat kell ma szerezni hamar.
Meddig késtek még? Jösztek szaporán a zsidóhoz,
Ponyvás sátor alatt pislog a nagy piacon.
Ott csak a moly s egerek lakhatnak jól betütkből,
Jó darabig nem kell már nekem éneketek.
Négyszer fordul a hold, amíg újra kezembe kerültök,
Hogyha magyar földről megjön időben a pénz.

229. DE VITAE MUTATIONE

Sat cuivis semel est habitum mutare priorem;
Felices! quibus id contigit in melius.

ÉLETÜNK VÁLTOZTATÁSÁRÓL

Untig elég egyszer megváltoztatni sorunkat;
nagy boldogság az, hogyha cseréd sikerül.

230. TETRASTICHON IN BORSUM

Ipse suas laudes toto memoratus in orbe
Ponat Alexander, ponat et ipse Titus;
Gaude Estense genus! foelix Ferraria gaude,
Maior Alexandro, maior et ille Tito est.

TETRASTICHON BORSÓRA

Hírneve fényében kérkedhet széles e földön
mind ama Nagy Sándor, mind maga hős Titus is;
örvendj, Estei-ház, te szerencsés Ferrara, örvendj,
több ő, mint Sándor s mint Titus, ő a nagyobb.

231. DE IACTURA VITAE HUMANAЕ

Nocte cadente orimur, nihil anterioris habentes
Temporis, excepit nos simul alma dies.
Semper et hesterni vitam deperdimus aevi,
Principium reliquae lux modo nata facit.
Esse tibi multos senior se dixeris annos,
Nam de praeteritis nil hodie retines.

AZ EMBERI ÉLET VESZTESÉGÉRŐL

Éj múltán születünk, semmink sincs már az előző
Órákból, amikor virrad a nap kegyesen.
Elvész nyomtalanul számunkra a tegnapi élet,
Most születő fény csak kezd maradék napokat.
Aggastyán ha leszel, sem mondhatod: oly sok az évem,
Elmúlt évekből mára biz egy se tiéd.

232. MARTINO PHILECTICO

Magna tuis ficis scribis me bella minari!
Nescio quid de me suspicionis habes.
Non vox nostra tibi, non lancea missa duellum
Indixit, pugne nullaue signa dedi.
Si quis avet tecum certamen inire vorandi,
Adversus illi dentibus hostis eas!
Me parce ad tales, Martine, lacescere pugnas,
Dedecet ingenuos vincere ventre viros.

MARTINUS PHILECTICUSNAK

Ostrommal fenyegetném én a fűgéidet - írod!/?
Sejtelmem sincs, mért vádol e furcsa gyanúd.
Nem hívott ki szavam, sem a lándzsám párviadalra,
Nem küldtem harcnak semmi jelét teneked.
Hogyha veled mérközni falánk nagyevésben akarna
Bárki, az ellen küzdj, ellene fend a fogad!
Engem, Martinus, kímélj efféle csatáktól,
Hassal győzni nemes férfi nem áll ki soha.

233. IN FORMOSUM NOMINE BALTHASAREM

Cum tibi sit facies, qualis Iovis alite rapto,
Convenietque tuis moribus ipsa Charis.
Tertia si extremae vanescens littera cedat,
Rectius etrusco nomine dictus eris.

A SZÉP NEVŰ BALTAZÁRRA

Jóllehet arcod olyan, mint egykor a szép Ganümedész,
S oly kegyes erkölcsöd, hogy Khariszé se különb:
Ám ha az l betűdet kiveszed, s felváltod az r-rel:
Etruszk lesz a neved, mondani így helyesebb.

234. IN TRES CARDINALES CAMERARIOS

Exstincto vitulo, vivo bove cornua praesunt,
Roma, tibi: en facta es altera Pasiphaë.

A HÁROM KAMARAI BÍBOROSRA

Rég a tinó, az ökör most: védnek, Róma, a szarvak;
Éppen olyan vagy, mint egykori Pasziphaé.

235. IN MONOCULUM PRAEFECTUM URBIS

Vaccam oculis centum Argos custodire nequivit:
Quomodo erit custos nunc tibi, Roma, Cyclops?

RÓMA FÉLSZEMŰ PREFEKTUSARA

Argosz száz szemmel sem védte meg egykor a csordát,
Hogy véd majd téged, Róma, a félszemű őr?

236. IN URBEM ROMAM

Roma diu medicis male sana immitibus usa est,
E medicis diram decidit in phrenesim,
E phrenesi rigidum in montem delata, verendum est,
Ne rigido e monte praecipitata ruat.

RÓMA VAROSÁRA

Nagybeteg ágyadnál huzamost zord orvosok álltak,
Ők hozták tereád, Róma, a tébolyulást.
Tébolyból hegycsúcs: sikerült feljutni, de félő,
Onnan a hegycsúcsról gyorsan a mélybe zuhansz.

237. MOLZAE

Dux Pharia quamvis iaceas inhumatus arena,
Non ideo fati est saevior ira tui.
Indignum fuerat tellus tibi victa sepulchrum,
Nec decuit caelo te nisi magno tegi.

MOLZÁNAK

Bár te vezér voltál, s temetetlen fekszel a földön,
Ezzel a sors mégsem volt igazán szigorú.
Nem lett volna helyes, hogy a vesztes phároszi földben
Kapj sírt, s az se nagyon, hogy ne takarjon az ég.

238. ROGAT MAGISTRUM GREGORIUM, UT INCEPTAM CUIUSDAM FONTIS DESCRIPTIONEM

Te precor, inceptum peragas describere fontem;
Quid facit in mediis ancora fixa fretis?
Certe erit optatos melius contingere portus,
Irrita ne media vela morentur aqua!

KÉRI GREGORIUS MESTERT, HOGY FEJEZZE BE EGY BIZONYOS KÚT LEÍRÁSÁT, MELYET ELKEZDETT

Kérlek, végre fejezd be a verset, a kút leírását.
Horgonyt vetni a nyílt tenger ölén mire jó?
Jobb lesz elérni bizonynyal az áhított kikötőbe,
Mint ha vitorlád áll tétlen a víz közepén.

239. AD NICOLAUM SCHOLAM

Dum, Nicolae, tuos cuperemus adire penates,
Intempestivus decidit imber aquis.
Postmodo purgato melius cernemus Olympo,
Cum clarus pulsus nubibus axis erit.
Ausonium interea nobis huc mitte, precamur,
Si iam forte tuas contigit ille manus.

Vale.

NICOLAUS SCHOLÁHOZ

Épp amikor hozzád készültem látogatóba,
Miklós, rosszkor jött záporosó zuhogott.
Jobb a viszontlátás akkor, ha kitisztul a mennybolt,
Oszlik a ködtakaró és ragyogó lesz az ég.
Addig is azt kérem, küldd Ausoniust ide hozzám,
Hogyha netán e kötet már a kezébe került.

Vale!

240. AD CAROLUM

Irrita si nostram non fallit opinio mentem,
Pegasei cultor, docte Carole, chori,
Hisce tibi verbis me conciliare solebas,
Cum novus inter nos incipiebat amor:
Si quid opus fuerit, si quid tibi forte iubebit,
Arbitrio nobis utere, Iane, tuo:
Dura licet iubeas, non tantum dura iubebis,
Quae pro te merito defugienda putem.
Efficiam quodcumque voles, quodcumque rogabis
Et dabitur precibus nulla repulsa tuis.
Iusta tibi dignas persolvant numina grates;
Nil peto, nil abs te, care Carole, rogo,
Hoc praeter, labris ne figas oscula nostris;
Cuncta dabis certe, si minus illa dabis.
Quippe tibi tetri putet malus halitus oris,
Et subito nares suffocat ille meas.
Non gravius redolent centena cadavera, nec qui
Ex Acheronteis fontibus halat odor;
Ergo sulphureas malo sentire mephites,
His etiam si quid tristius esse potest.
Mille ego me capras, mille olfecisse recordor
Ante capros, animam non queo ferre tuam.
Saepe tuis virides marcent afflatibus herbae,
Et quae praetereunt emoriuntur aves.
Ite procul volucres, tenuem quae carpitis auram,
Hic scatet infestis ater Avernus aquis.

KÁROLYHOZ

Téves vélekedés ha ugyan nem csalja meg elmém,
bájos Múza-csapat híve, tudós Carolus,
effélékkel próbáltál megnyerni magadnak,
igy szóltál gyöngéd kapcsolatunk elején:
bármire lesz szükséged, akármire szottyan a kedved,
teljesitem mindig, Janus, az óhajodat;
bármilyen nehéz is, olyannyira mégse nehéz a parancsod,
hogy ne fogadjak szót érted, az érdemedért.
Megteszem én, bármit kívánsz, kérj tőlem akármit,
meg tőled semmit nem tagadok sohasem.
Hálálják meg méltóképpen az égi hatalmak;
drága Carolus, nem kérek azért egyebet,
ezt az egyet csak: csókot az orcáimra ne nyomjál,
hogyha nem adsz, az lesz csak gyönyörű adomány.
Mert ocsmány szádból rohadékszag, rút lehelet száll,
fojtogató búzzal gyötri az orrlíkaim;
ennél borzasztóbb szagokat száz hulla sem áraszt,
mély forrásaiból nem lök elő Acheron;
kénes gőzeit is szimatolnám én örömeztőbb,

bár náluk szomorúbb hangulatú nem akad.
Jól emlékszik az orrom ezer nőtényre, ezer bak
kecske szagára, de nem bírja lehelletedet;
elhervad zsugorodva a zöld fű, hogyha te ráfűjsz,
arra ha járnak, meghalnak a gyors madarak.
Szálljatok innét messzire, lágy levegőre ha vágytok,
itt a sötét poklok vészvizü kútja bugyog!

241. AD RUFUM

Scripta quod et ludunt et amant mea, Rufe, modestis
Illa placere negas? pluribus ergo placent.

RUFUSHOZ

Állítod, Rufus, hogy verseimért a szerények
Nem lángolnak. Igaz, ámde a többi igen.

242. IN CINAEDUM

Nec vis nec poteris, cinaede, tangi,
Dico, non poteris volens, cinaede:
Es totus quia nil nisi foramen.

EGY FAJTALANRA

Sem mást, sem magadat te hág-ni, -atni
Nem tudod, noha néha úgy szeretnéd,
Mert tested maga semmi más: nyílás csak.

243. IN QUENDAM

Aversam Glycerem premeret dum Cinna, cavernae
Fluxit ab alterius parte soluta Venus.
Miranti sic illa: „Retro percussa refundit
Pyxis odoratum parte priore piper.”

VALAKIRE

Hátulról Glicerét míg megtömi Cinna erősen,
Más lyukból azalatt folyt szabadon - ami folyt.
Meghökken, de a lány szól: „Lökd meg jól a szelencét
Hátul, s máris elől ömlik a jószagu bors.”

244. DE VULVA URSULAE

Blanda est lingua tibi, mollis caro, vultus honestus,
Ante opus et nobis, Ursula, tota places;
Cum vero incubui, tum laxo mentula cunno
Incidit, ut cunnum nec subiisse putet.
Non latus aut fundum sentit, velut aëre nudo
Palpitet, in liquidis vel spatietur aquis.
Sed vasto infelix late bacchatur hiatu,
Ac frustra in votum nititur aegra suum.
Nec vibrare nates, aut stringere brachia prodest,
Alta nec in scapulas tollere crura iuvat.
Conatus pereunt, perit omnis sudor anheli
Pectoris, et ruptis ilibus ossa dolent.
Dii tibi vel tollant quo digna videris amari,
Vel tribuant possis, Ursula, quo futui.

ORSOLYA ÁGYÉKÁRÓL

Édes a nyelved, a hús puha rajtad, az arcod is ékes,
Tetszik minden ized, Orsolya, - aktus előtt.
Csak ha reád fekszem, hiszem én, hogy kútra feküdtem,
Fütykösöm akkora lyuk várja, hogy elveszek én.
Hasztalanul keresem, de sem alja, sem oldala nincsen,
Mintha körülvenne: víz meg a tág levegő.
Ebben a nagy lyukban vergődöm, a céloom elérni -
Ó, boldogtalan én! - már soha úgy se fogom.
Mit se segít a farod mozgása, a fojtogató kar,
Sem, hogy a vállaimon csapkod a combod, a láb.
Minden kárba veszett: mellem lihegése, veríték,
Érzem, megszakadok, fájnak a csontjaim is.
Orsolya, adjon az ég vagy kellő méretű férfit,
Vagypedig ágyéket, mely szerelemre való.

245. DE EADEM

Quantus ad aethereum, coeli suspectus, Olympum,
In praeceps tantum bis tibi vulva patet.
Huius non toto, sentirem Cerberon, antro,
Non Stygis hanc obeant flumina tota novem.
Haud illinc, Castor fraterna morte, redisset,
Virtute Alcides, carmine Threicius.
Si sciat hoc rector Superum, qui iactat ab alto,
Facta Pyracmonia, tela trifulca, manu.
Hac et Aloidas geminos demergat abyssos,
Huc pariter Coeum truat et Iapetus.
Si Parnasiacae, sciat hoc, Deus incola, Cirrhae
Vulture rodendum, porrigat hic, Tityon.
Nec quinquagenis immanem faucibus hydram,
Ipse alio, Pluton mallet hiare, loco.

Omnia sed quamvis concurrant monstra, nequibunt
Dimidia cunnum, parte replere, tuum.

ISMÉT ORSOLYA MINDZSÓJÁRÓL

Mint amilyen magasan nyúlik föl az égbe Olympus,
kétszer olyan mélység nyílik öledben élém.
Ekkora barlangot nem ugatna be Cerberus, és nem
foghatná be kilenc ággal a Styx vize sem.
Váltani testvérét nem húzná semmi ki Castort,
s Alcidest sem erő, s ének a Tráciait.
Hogyha a Főisten, ki felülről szórja a három-
csúcsú s cyklopsok-verte tüzes nyilakat,
ismeri ezt a lyukat, nyilván a gigászokat ebbe
szórja, ahogy Coeust és Iapetust is ide.
És ha Apolló ismeri már, Tityust ide zárja:
újra-növő máját tépje a saskeselyű.
Plútó is szívesen látná itt annak az ötven-
torkú kígyónak tátogató fejeit.
Ám, ha az összes szörny itt egybeszaladna is, órjas
mindzsód félig sem lenne velük, kicsikém.

246. DE VULVA URSULAE

Totus devoror Ursulae barathro,
Alcide, nisi subvenis perivi.

ORSOLYA ÁGYÉKÁRÓL

Elnyel Orsolya kútja teljesen már,
Elvesztem, ha te nem segítsz, Heraklész.

247. DE EADEM

Taenarias videor fauces, alta ostia Ditis
Ingressus, quoties, Ursula, te futuo;
Tam patet inguinei siquidem descensus Averni;
Sed revocare gradum plurimus inde labor.
Nam quanto pressi magis, hoc magis atra vorago
Panditur, et late cedit inane Chaos,
Quod caperet teneri, coeuntia semina, mundi,
Quo possent atomi pervolitare leves.
Nec tantum penem, sed testes, ilia, lumbos,
Devorat, ac pariter brachia, crura, caput.
Pridem me trepidi, planta eduxere, ministri,
Tractus ab Alcida Cacus ut ante fuit.
Desine iam miseros, Erebo deducere manes,
Amplius hic barathrum, Pliade nate, patet.

UGYANARRÓL

Tainarosz ős üregét érzem megnyílni alattam
Mindenkor, ha netán, Orsolya, rádfeküszöm.
Annyira tág ugyanis már ott a te alfeled útja,
Hogy belemenni lehet, ámde kijutni nehéz.
Hogyha erőltetem, úgy még jobban tágul az örvény,
És feltárul a nagy Káosz, a végtelen úr,
Melyben az ősi világ ős magvai egybevegyülnek,
Hol szabadon szállnak pillesulyú atomok.
Nemcsak a fűtkös tűnik el itt, eltűnik a comb is,
Láb, a herém, ágyék, majd meg a kar s a fejem.
Hajdan szolgasereg védett, most íme e barlang,
Cacus is itt halt meg, Herkules ölte meg őt.
Mercurius, ne vezess már lelket a lenti világba,
Pléiasz szülte fiú, bőven elég ez a lyuk.

248. AD TELESOPHOPUM CINAEDUM

Lis magna est nobis, formose Telesphore, tecum,
Non tamen illa foro, verum agitanda toro.
Quid frustra ambigimus? testes admitte, probabo.
Nec tibi magnus erit succubuisse dolor.

A KÉJENC TELESOPHOPUSZHOZ

Bár nagy a per teveled, te csinoska Teleszforusz, ámde
Mégse paragrafus-agy, döntsön a perben az ágy.
Mért ez a cívódás? bizonyítok, fogd be a dákom,
Nem fog fájni nagyon, hogyha lefekszel alá.

249. AD LUCIAM

Quid nos, Lucia, temnis et repellis?
Nunquam displicuisse me puellae,
(Sic vivam et valeam) recordor ulli.
Quodsi credere forsitan recusas,
Magnis testibus approbare possum.

LÚCIÁHOZ

Engem, Lúcia, mondd, miért taszítasz el?
Hidd el, eddig a lányok mind szerettek,
Esküszöm, valahányra még emlékszem.
Ám ha nem hiszed el szavam, ha kétkedsz,
Vastagabb nyomatékom is tanú rá.

250. DE EADEM

Astutus modo Luciam sodalis
Miri fraude nova doli subegit.
Nasum, qui sibi non satis tumebat,
Nam crabronibus obtulit notandum.
Sic dum turgidus ore subrubenti,
Transire assimulat, vocatus ultro est.

MÉG EGYSZER LÚCIÁRA

Lúciát minap egy ravasz barátom
nagy fondorlatosan horogra kapta.
Mert vékony s pisze orra volt szegénynek,
hát egy megdühödött bögölyt rakott rá.
Bunkó arca, dagadt frinyója láttán
tüstént hívta is őt a lány szobára.

251. DE LUCIA

Cum sese nobis futuendam Lucia praebet,
Dum fero sublatos, ad mea colla pedes,
Terribilem foedo misit de podice bombum,
Qualiter aestiva fulmina nube crepant.
Territus avertor, digitis simul obstruo nasum,
Vena retenta cadit, cogit abire pudor.
Lucia, nulla tuo, contingent gaudia, cunno,
Tam male moratus, si tibi culus erit.

LÚCIÁRÓL

Lúcia már lefeküdt, széttárva ajánlja a testét,
S már felemelt lábát érzem a vállaimon:
Íme, mikor szörnyen megdördül az alfele, mintha
Felhőből villám csapna le nyár idején.
Megrettenve hagyok mindent, beborítom az orrom,
Kedvem már lekonyult, szégyenem el-tovaűz.
Lúcia, ágyékok nekem így örömet sose ad majd,
Fékezd alfeledet, hagyja el ezt a szokást.

252. IN EANDEM

Lucia, vis futui; faciam, sed lege sub illa,
Ut teneas culi, murmura foeda, tui.
Spondes; non equidem credo, nisi pignora ponas;
Sed nec sic credit mentula nostra tamen.

UGYANARRA

Lúcia, újra akarsz? Jó. Megteszem, ámde csak akkor:
Fékezed úgy magadat, semmi se dördül alatt.
Bólintsz, ám szavad úgy hiszem el, ha te zálogot adsz rá,
Másképp fütykösöm is kétli, mit egyre ígérsz.

253. IN LUCIAM EANDEM

Dum iuvenes poppysma rogant, tu, Lucia, nasum
Inspicis, et quantum prominet ille, notas.
Hoc perpendiculo virgas metire viriles,
Hic tibi pro palmo est scilicet, et cubito.
Si placuit nasus, placet illico mentula, amantis,
Nec plus blanditiis addita dona valent.
Nil iam in te, lenone opus est, nil arte magistra,
Lenonis vires nasus et artis habet.
Nec nisi nasatus tecum decumbit adulter,
Ut iam ego me fieri rhinocerota velim.
Lucia, crede mihi, multum prognostica fallunt,
In me nam certe regula vana tua est.

UGYANARRA A LÚCIÁRA

Lúcia, hogyha legény fütyönt, mért nézed az orrát,
S méregeted, hogy az orr mennyire nagy s meredek?
Hímnél ezzel a mércével méred te a vesszőt,
Orr a te mértéked, tudjuk: a rőf, az arasz.
Hogyha az orr tetszik, tetszik tüstént vele más is,
Külldhet ajándékot, ámde az orr becsesebb.
Nincs szükség se kerítőnőre, se közvetítőre,
Téged az orr csábít, orrnak a csábereje.
Nem fekkhet le veled más, csak pompás túlökorrú,
Lennék orrszarvú én bizony éppen ezért.
Lucia, csalnak e jósjelek, egy próbád ha velem lesz,
Meglátod magad is, mennyire rossz e szabály.

254. DE LUCIAE PROGNOSTICO

Fecit Virgilius prognostica, fecit Aratus
Praesciat unde imbres rusticus, unde notos.
Hoc iuvenes, vestris, prognosticon addite libris,
Quod nec Virgilius, sed nec Aratus habet.
Pisaeo a stadio doctissimus ille sophorum,
Mensuram plantae repperit Herculeae;
Lucia cum nasum cuiusquam mensa videndo est,
Inguinis extemplo coniicit inde modum.
Vel physiognomon es, Lucia, vel geometres,
Tale magisterium sola mathesis habet.

LÚCIA JÓSLATÁRÓL

Számos jóslatot ontott Vergilius meg Aratus,
mindezeket régről ismeri már a paraszt.
S nézd a tudós írásokat: ők is hirdetik egyre,
mit rejt fátylaival, s mit hoz ölén az idő.
Lám, mire képes a látnok is, ámulj, Pisa mezőin
Herkules ormótlan lába nyomára talált.
Lúcia bárkinek orrát ránézésre beméri,
s ebből máris ítél fütyköse mekkora nagy.
Mérnök-e, arcbúvár tán Lúcia? Arra gyanakszom,
ily szabatos tudomány iskolapadja az ágy.

255. IN MERETRICEM LASCIVAM

Cum ventrem ventri, femori femur, ora labellis
Conserui, et cunno mentula delituit,
Principio cunctas vincis lasciva puellas,
Nequitiae, et cedit nostra libido, tuae.
Amplexus hederas superant, et basia conchas,
Nec deest officio, dextera, lingua, natis.
Postquam effusa tibi est nimium festiva voluptas,
Iam satis est, clamas, Lucia, iam satis est!
Quid medium praecidis opus? quid inepta repugnas?
Expecta, nondum, Lucia, defutui.

EGY BUJA KÉJHÖLGYRE

Mellem a mellre, ha combom a combra, ha ajkam az ajkra
Rátapad, és dákom mélyen öledbe merül:
Kezdetben te legyőzől minden lányt bujaságban,
S lassan indul az én kéjem a kéjed után.
Repkénynél szorosabb ölelésed, a csókod a kagylót
Múlja felül, besegít nyelved, a kéz, a farod.
Ám amikor szétárad a gyors kéj, Lúcia, rajtad:
Már ez elég, liheged, már ez elég, jaj, elég.
Mért lankadsz már most? mondd, Lúcia, mért hagyod abba?
Dákom még meredez, ez neki még nem elég.

256. AD ANTONIUM MARIAM

Sensimus, Antoni, Romanam pergis ad urbem,
Felices, dextro sidere carpe, vias.
Sed quoniam Romae pollet tua plurima virtus,
Est tibi cum summis, gratia magna, viris,
Te norunt omnes et amant; te maximus unum
Praese Romanae diligit Ecclesiae,
Quare age cum dominam terrarum intraveris urbem,

Ne mea Lethaeis, nomina trade, vadis.
Esto memor Musae, quae te cecinitque canetque,
Succurrant animo, munera nostra, tuo.

ANTONIO MARIÁHOZ

Hallom, jó Antoniusom, Rómába igyekszel:
jó csillaggal utazz, rajta, szerencse veled.
S mert Rómában erényeid oly ragyogón kivirulnak,
sok magasállású férfi kegyel, szeret ott,
jól ismert téged mindenki, s a római Egyház
szentséges feje is nagyrabecsül, kiemel:
kérlek, a minden-földeken-ur városba ha érsz majd,
zord Léthére ne bízd, lassu vizére, nevem.
Emlékezz Múzsámra, a téged megdalolóra,
lelked támasza lesz, nem csitul énekem el.

257. IN UGONEM

Divitior cum sim, cum sim te iunior, Ugo,
Sanguinis et clari nobilitate prior,
Cum melius cantem, cum pulchro pectore praestem,
Cur dat nulla mihi? cur tibi nulla negat?
An te tam gratum fecerunt balnea nuper?
Nempe illic multis mentula visa tua est,
Memmula, Sileni quantam nec vector habebat,
Hellespontiaco, mentula digna, Deo.
Nimirum huic omnes devovere puellae,
Haec premit, haec dotes obruit una meas.

HUGÓRA

Jobb módú vagyok én bár, mint te, Hugó, s fiatal még,
Ősibb mind a család, mind meg a vérem ugyan,
Szebben szól a dalom, s derekabb testem, de a lány csak
Érted eped valahány, s engemet el-kitaszít.
Honnan e nagy sikered, mondd, csak nem a múltkori fürdő
Tette, mikor csupaszon hordtad a fütykösödet?
Szílénosz szamarán sem lóg bizony ekkora bájrúd,
Hellészpontoszon is isteni lényre való.
Nos, hát itt a titok, hogy mért epekednek a lányok!
Ez több, mint amit én - dús noha - adni tudok.

258. IN PINDOLAM

O scelus! o facinus! quare mihi saepe solebas
Pindola, blandiri, iam scio, iam video.
Quippe meum, pudet heu! paedicas ecce sodalem,
Nam sic praeceptor nominat illud opus,
Quando incurvati pueri fodit inguine culum
Major, et obscenis turpe tremit natibus.
Istud idem tu nempe mihi patrare volebas,
Hinc illae illecebrae, dona et amicitiae!
Nil tibi nobiscum, nil nobis, pessime, tecum
Iam tua sunt etiam munera amara mihi.
Reddo datos calamos, malesvadas reddo papyros,
Quin et, si possim, poma comesa vomam.
Vana loquor, nihil ille rubet, nihil improbus horret,
Mulcet adhuc blanda sed mea colla manu.
Desinis? an clamo: succurrite! Pindola nunquam
Dat requiem! vel sic, o scelerate, fugis.

PINDOLÁRA

Ó, gaztett! Ó, szörnyűség! Most már tudom, értem,
mért oly mézédes, Pindola, folyton a szád.
Persze, hiszen, pfuj! pajtásommal rég sodomázol,
- így hívják ama csúf dolgot a jó nevelők,
hogya az ifjabb hátulján döfigél az idősebb
sudrija, és közben reszket a két feneke -,
s énvelem is nyilván ezt kívántad cselekedni:
jött az ajándék és csábmosoly és bratyizás.
Semmi közünk egymáshoz, vedd, hitvány, tudomásul!
Vidd, amiket hoztál, tőlük is undorodom.
Visszaadok papirost, kalamárist, bűnre csalókat,
s visszaokádnám, haj, még a gyümölcsöket is!
Járhat a szám! Nem ijed meg a rongy, nem sül le a képe,
nyájas mancsával csak simogatja nyakam.
Hess innen! Vagy üvöltök: nem hagy Pindola békén!
Erre talán, ocsmány fajzata, eltakarodsz.

259. (EPIGRAMMA)

Nam vicia ipsa uno vel tota apprendere captu
Perfacile est, via prona patet, nec longius absunt.
[Prodere] virtutis sudorem aeterna locarunt
Numina, longa illuc et praeceps semita ducit,
Aspera et inprimis, sed cum stetit arce supraema,
Quae modo dura fuit, facilem se praestat eunti.

(EPIGRAMMA)

Mert a hibákat akár egy kézzel is el tudod érni,
Széles az út, értük nem kell soha messzire menned.
Ám ha a célod a jó, az erény, tudd, azt a magasba
Tették isteneink; oda hosszú és rögzös úton
Juthatsz el; de ha már célodnál jársz a magasban,
Onnan nézve az út: sima, kellemes és gyönyörű volt.

260. FRAGMENTUM

Tum subiti sonitus et clamor et horrida matrum
Lameata, abstruso gaudet procul hostis in antro.

TÖREDÉK

Hirtelen ordítás, iszonyú az anyák zokogása.
Távoli barlangban pedig örvend titkon az ellen.

261. FRAGMENTUM SINE LEMMATE

Quantum nec Titus Anthia flagravít,
Nec Marusius arsit Angelinam,
Nec Lauram Sicula satus Panormo.
Anthia pulchra Titum, Jovianum Cinnama torquet,
Aut odorati strue cinnamomi.

CÍM NÉLKÜLI TÖREDÉK

Nem lángolt Titus ennyit Anthiáért,
Sem Marasius érted, Angelina,
Lauráért se Palermo nagy szülötte.
Anthia bája Titust, Jovianust Cinnama gyötri,
Vagy tán illata sűrű fellegével.

262. AD ANTIMUM

Quid frustra miseros vitta tegis Anthyme canos,
Celari nequeunt tussis, amor senium.

ANTIMUSHOZ

Mért ez a mentegés, mondd, Anthimus? Úgyse a vénnek
Rejteni nem lehet azt, hogyha szeret, ha köhög.

263. DE THALETE AB ANU IRRISO

Hauserat, intentum stellis, scrobs caeca Thaletem,
Cum super illudens talia dixit anus:
Tu, qui fata aliis te pandere posse serebas,
Nescisti vitae fata videre tuae.

THALÉSZRŐL, AMIKOR EGY ÖREGASSZONY GÚNYOLTA

Csillagokat néző bölcs épp belehullt a verembe,
Fentről gúnyolni kezdi a vén banya őt:
Mondd, te, ki feltárod, mondtad, másoknak a sorsát,
Hogyhogy nem láttad azt, ami vár tereád.

264. DE LEPORE ET VULPE

Dum lepus instantes, cursu effugit Umbros,
Vulpinam subito vanuit in foveam.
Cui vulpes; Vos qui pedibus sic fiditis, inquit,
Cernite quam lentum plus valet ingenium!

A NYÚLRÓL MEG A RÓKÁRÓL

Már-már umber ebek szájába került a futó nyúl,
Ekkor hirtelenül róka lyukába esett.
„Nos kik a gyors lábban, most láthatod, annyira bíztok,
Lassú ész sokat ér” - mondta a róka neki.

265. IN PUMILIONEM

In latebris habita, ne te petat oris acuti
Cuspide Pygmaeus, grus inimica, viris.

A TÖRPÉRE

Bújj el a házad ölén, mert rád támadhat az éles
Csőrű vad daru, ő csípi a pigmeusit.

266. DE PHRYNE, A QUA THEBAE RESTITUTAE FUERUNT

Quas ut Agenorides fundarat Apolline Cadmus.
Amphion dulci carmine munierat;
Restituit stratas, Phryne meretricula, Thebas,
Dum peritur multis, candida forma, procis,
Risit Vitisator, contra at Tirynthius heros;
Nunc, inquit, vere moenia nostra jacent.

PHRÜNÉRŐL, AKI HELYREÁLLÍTOTTA TÉBÁT

Kadmosz Apollóval rég rakta le Téba alapját,
Amphion éneke zeng: védfala máris erős.
És mikor elpusztult, ragyogóvá Phrüne, a kéjhölgy,
Tette, lakásán sok látogatót fogadott.
Jót nevetett Bakkhosz meg a nagy hős, Herkules, ekkép
Szólt: most már igazán fekszenek ős falaink.

267. DE POMPEIO MAGNO

Magnus, magnorum modo maximus ille Quiritum,
Nuper habens aras, nunc caret et tumulo.

A NAGY POMPEIUSRÓL

Nagy volt Rómában, neki ünnepi áldozat égett
Tegnap az oltárán, és ma a sírja sehol.

268. DE POMPEIO MAGNO

Quod nuper Magni, quod erat simul orbis et urbis,
Obtulit ut socero perfida dextra, caput;
Ingemuit Caesar; sed nec Fortuna videndo
Lacta fuit, quamvis Caesariana foret.

A NAGY POMPEIUSRÓL

Gyilkos kéz amidőn a fejét, a világ feje egykor,
Hízelgőn leteszi földre apósa elé:
Felsóhajt Caesar; nem örül még Fortuna asszony
Sem, pedig ő mindig védte a győztes apóst.

269. CUR AETATEM EXUANT SERPENTES, CUM SENIO INTEREANT HOMINES

Ab Iove perpetuam, mortalis turba, iuventam
Cum peteret, vanas audiit ille preces.
Impositum tardo, reserabat munus, asello,
Ad liquidas, sitiens flexit asellus, aquas.
Non, ait, inde bibes, servator gurgitis hydrus,
Quae portas dorso, ni mihi dona dabis.

MIÉRT VEDLIK LE KORUKAT A KÍGYÓK, AZ EMBEREK PEDIG ELPUSZTULNAK AZ ÖREGSÉGTŐL

Szép örök ifjúság, mikor ezt kérték a halandók,
Teljessé tette Juppiter óhajukat.
Vitte a kert adományt, terhét, hátán a számár, de
Szomjas torka miatt tiszta folyót keresett.
„Nem lehet itt innod - szólt rá víz őre, a hidra -,
Azt a cipelt málhát míg nekem át nem adod.”
És a silány vízért, az az ostoba állat, a terhét,
Nektárnál drágább, mégis eladta neki.
Így az öreg kígyók ifjává vedlenek újra.
Ám ha öreggé lesz, pusztul az emberi nem.

270. DE XERXE ET TITO

Duxerat et Xerxes Medos in Achaida terram,
Duxit et Ausonidum belliger arma Titus;
Ille sed Inachidas missurus sub iuga, venit;
Hic tibi demturus, Graecia, triste iugum.

XERXÉSZRŐL ÉS TITUSRÓL

Xerxész is vezetett méd hadsereget, Görögország,
Ellened, és Titus is római fegyvereket.
Ám az előbbi azért jött, hogy leigázzon erővel,
Ennek a célja nem az: fegyvere felszabadít.

271. DE TROIA EVERSA ET ROMA IMPERANTE

Cum gravis Herceas, Priamus procumbit; ad aras,
Summus, sit Lachesis, sit cruor iste Phrygum,
Nam procul, Ausonios portus, Aeneia classis
Iam subit, aeternae principium patriae.
Quam bene, Troia, iaces, de cuius tanta ruinis
Urbs oritur, mundi quae tenet imperium.

A FELDÚLT TRÓJÁRÓL ÉS AZ URALKODÓ RÓMÁRÓL

Oltár lábainál Priamosz mikor összeesett már:
Végső trójai vér ez legyen - int Lakheszisz.
Aeneas horgonyt vet Itália távoli partján,
S élni örökké ott kezd a hazája megint.
Lám, hogy Trója lehullt, mily jó, mert romjaiból lett
Róma, s az ő jogarát ismeri mind a világ.

272. DE ACHILLE

Rector bellipotens, sub terris sicubi sentis,
Salve, et pro patria, quaesio, resurge parum;
Civibus innumeris en! Pergama sacra coluntur,
Haud tibimet paribus, sed tamen egregiis,
Thessalia at nulla est; accede, et dicito Achilli,
Legibus Aeneadum Thessala regna premi.

AKHILLEUSZRÓL

Ödvözlény, seregek nagy, hős ura! Hallasz-e minket?
Sírodból mégis kelj ki, hazád könyörög.
Már sokezer polgár, ládd, lakja a városainkat,
Bár nem ütöttek rád, mint kitűnő, valahány.
Ám nézd Thessaliát, nincs! Jöjj ide, szólj a vezérnek:
Római törvénytől szenved a thesszali föld.

273. COMPARATIO TROIAE ET PHOENICIS EXUSTI

Non secus e Phrygiis surrexit Roma ruinis,
Morte sua Phoebi quam reparatur avis.
Nam simul ac fessam solvit longaeva senectus,
Rursum e reliquiis, nascitur illa, suis.
Sed phoenice tamen melius iacet Ilia tellus,
Maiorem cinis hic reddidit, ille parem.

TRÓJA ÉS A HAMVAIBÓL ÚJRA ÉLEDŐ FŐNIX ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Éppúgy támad fel fríg romjaiból a hatalmas
Róma, ahogy főnix kél fel a holta után.
Mert amidőn fáradt testén már győz az öregség,
Újra születve megint éled a hamvaiból.
Ámde a trójai sors mégis más, mint a madaré:
Ez csak a régi, ha új, az pedig egyre nagyobb.

274. DE SUPERBIA XERXIS

Per freta dum pedibus, per summa cacumina remis
Eoum Xerxes improbus agmen agit;
Confusas rerum leges natura gemebat.
Cum dedit hos sacro Iuppiter ore sonos:
Pone metus, aliter quam nunc venit, iste redibit,
Pensabit Salamis dedecus omne tuum.

XERXÉSZ GÖGJÉRŐL

Száraz lábbal a víz színén, evezővel az ormon
Át amidőn Xerxész ment seregével, a gaz;
Összekuszált rendért szomorú Természet is egyre
Búsul, ezért így ád Juppiter ajka vigaszt:
Félre a sírással, másként megy visszafelé majd,
Minden szégyenedért lesz jutalom: Szalamisz.

275. VERBA ANDROMEDAE, PUGNANTE DIVERSUS CETUM PERSEO

Me miseram! quae triste manet fortuna duellum?
Cur mea nunc gravius quam modo corda pavent?
Haerebam duris, fateor, minus nuxia saxis;
Propugnator adhuc cum mihi nullus erat.
Ipsis cum vinclis utinam fera monstra vorascent
Me prius, huc volucrem, quam tulit iste, gradum!
Indefensa quidem, sed certe sola perissem,
Nec noster cuiquam letifer esset amor.
Nunc timeo pereat ne insons, servare nocentem
Dum studet, et pietas sit sibi causa necis.
Quid tibi nobiscum pulcherrime? non ego mater,
Non ego sum coniux, non tua cara soror;
Ut tanto nostram quaeras discrimine vitam.
Impulsus non vi, non prece, non pretio.
Vel forsán nostrae movit te gratia formae.
Haud ego sum tanti, nec genus omne meum.
Me satis permitte meis, tu sospes abito,
Quae secet aerias est tibi penna vias.
Dum loquor e mediis ter se ardua sustulit undis
Bellua, ter fuso, contigit astra, salo.
Heu! quam vix diros fugit celer ales hiatus,
Quam paene occasus, occidit ante, meos.
Dii, si quos lingua, genitrix non laesit, iniqua,
Hoc vos iam solum, vivat ut ille, rogo.

ANDROMEDÉ SZAVAI, AMIKOR PERSZEUSZ HARCOL A TENGERI SZÖRNNYEL

Ó én, ó nyomorult! mily sors vár erre a harcra?
Mért ver jobban a szív, mért ez az aggodalom?
Ennyire nem féltem, mikor én kint függtem a sziklán,
És mikor értem még küzdeni senki se jött.
Bárcsak a tengeri szörny falt volna fel itt a bilincsben,
Még mielőtt szárnyas léptein ő idejött.
Védtelenül, de magam pusztultam volna el, és nem
Várt itt volna halál arra, ki megszeretett.

Most remegek, félek, hogy az ártatlan, nem a bűnös
Bűnhődik meg azért, mert szive védi a jót.
Mondd csak, szép daliás hős, mindezt mért teszed értem?
Nem vagyok én feleség, jó anya, sem kicsi hűg.
Ekkora nagy vésszel szállsz szembe, hogy életemet véd;
Kérés, kényszer, erő hajt vagy a vélt jutalom?
Arcom, szép alakom látványa, mi készteni tetted?
Túlzod az értékem, s túlzod egész fajomat.
Hagyd sorsom, teljék, de te épen menj el e helyről,
Van szárnyad, teheted: szeljed az ég-levegőt!
Míg szavaim mondom, háromszor jött fel a mélyből
Már ez a tengeri szörny, s zúg vele, árad a víz.
Jaj, iszonyú torkát szárnyad még épp kikerülte,
S elhulltál magad is majdnem a hulltom előtt.
Sértett istenek, ó, ha anyámért nem haragusztok,
Nincs más kérésem tőletek: éljen e hős.

276. AD NUMMOS

Palponum patres, curarum pignora nummi,
Vos habuisse, timor; non habuisse, dolor.

A PÉNZHEZ

Hízalgőt nemző atya, gondok gyermeke is vagy!
Bírní a pénzt félek; fáj, deha nélkülözöm.

277. E GRAECO

Nudus humum scandi, nudus terrae ima subibo,
Quid frustra afflictor, nuda suprema videns?

GÖRÖGBŐL

Meztelenül jöttem, mez nélkül tesznek a sírba:
Mért ez a gyötrődés, meztelen, ím, ha a vég?

278. DE AGNA, QUAE PAVIT LUPUM

Agna lupum pasco propriis invita mamillis,
Pastoris fatui sed iubet imperium.
Nutritus per me, rursus, scio, saeviet in me,
Vertere naturam, gratia nulla potest.

EGY FARKAST TÁPLÁLÓ BÁRÁNYRÓL

Szoptattam farkast tőgyemmel, bár nem akartam,
Pásztor az én gazdám, tőle e balga parancs.
Szoptattam noha őt, tudom, ismét tépi a testem,
Ős természet ez, és nem lehet ez soha más.

279. E GRAECO

Tu, qui nocturnum tentas accendere lychnum,
Ne filicis venas quaerito, neve focos.
Cor tribuet nostrum lumen tibi, nam mea saevis
Flammavit facibus pectora durus amor.

GÖRÖGBŐL

Gyújtani hogyha akarsz éjjelre te éjjeli lámpát,
Ahhoz sem tűzhelyt, sem kovakőt ne keress.
Lángot majd eleget nyújt néked az én szívem, abban
Kínzó lángokkal nagy szerelem tüze ég.

280. E GRAECO

Nullus Amor, Deus est, hominum sed prava voluptas,
Praetendit vido, Numinis arma, suo.

GÖRÖGBŐL

Isteni lény Ámor? Nem! Csak buja emberi érzés,
Isten fegyvereit tartja a bűne elé.

281. DE CUPIDINE PHARETRATO

Ture pharetratum quidam formavit Amorem,
Hunc, quae saepe Deum sentit et ipse pater.
Vulcano obicitur tandem, qui debuit olim,
Non nisi flammaram tabe liquefieri.

A TEGZES CUPIDÓRÓL

Tömjénből faragott Ámort ki az egyszeri ember,
Azt, akitől szenved néha az ég ura is.
Végül Vulcanus nyeri, mert régen csak a tűznek
Lángjaitól lehetett fölmelegedni neki.

282. DE AMORE

Ad fontes quidam tornatum erexit Amorem,
Dum putat has unda extinguere posse faces.

ÁMORRÓL

Egyszer egy emberi lény forráshoz vitte ki Ámort,
Vélte: a habjaiban oltani tudja tüzét.

283. DE GRATIA

Gratia cum properat, fit dulcior, ast ubi tardat,
Tota perit, nec iam nomine digna suo est.

A HÁLÁRÓL

Édes a hála, ha gyors, de ha későn jött, oda minden,
Akkor nem méltó már a nevére sem ő.

284. VENUS AD PALLADEM

Tu quid me Venerem Iovis edita vertice virgo,
Laedis? et arripiens praemia nostra tumes?
Esto memor quod me, frondenti nuper in Ida,
Non te, formosam censuit ipse Paris.
Hasta tua est et parma; meum, Tritonia, malum,
Sunt isti malo pristina bella satis.

VÉNUSZ PALLASZHOZ

Mondd, szűz, kit Jupiter feje szült, vajon engem, a testvért,
Mért gúnyolsz? s almám tartva miért ez a gőg?
Ída hegyén nemrég, emlékezz, volt az ítélet,
Nem győzött a tiéd, győztes az én alakom.
Sem lándzsád, sem a pajzs nem kell nekem, add csak az almám:
Érte elég harc volt, érte elég viadal.

285. PTOLEMAEUS

Novi ego mortalem, nec meesse ignoro diurnum,
At cum sidereas, mente requiro vias,
Non iam tellurem pedibus contingo, sed alma,
Cum Iove discumbens impleor ambrosia.

PTOLEMAIOSZ

Ismerem én a halált, tudom, életem egynapi élet,
Ám ha az égi mezőt nézem, a csillagokat:
Lábam már nem a föld rögein jár, ott vagyok, ott fenn
Vendégként Jupiter vár, s eszem ambroziát.

286. VERBA TROIAE AD PALLADEM

Parce, precor, Pallas; colui nam semper honores,
Aureis in templis, Troia misella, tuos.
At tu me vastas, et pomi unius ob iram,
Decerpis tristi, moenia tota, manu.
Pastor ut occideret fuerat satis; improbus, esto,
Ille fuit, patriae non ea culpa tamen.

TRÓJA SZAVAI PALLASZHOZ

Ó, könyörülj, Pallasz! hisz a pompás templomainkban
Kaptál áldozatot, Trója ezért könyörög.
Elpusztítsz mégis, pedig erre okod csak az alma,
Gyászos két kezed is tépi az ős falakat.
Nem lett volna elég hullásra a bűnös, a pásztor?
Mért bűnhődik az ő vétke miatt a hazánk?

287. DE THRASYBULO LACEDAEMONIO

In clypeo exanimis Pytanen venit Thrasybulus,
Septena Argolico vulnera ab hoste ferens,
Cuncta adversa tamen, perfusum sanguine, flammis,
Tynnichus iniiciens, protulit ista senex:
Dent timidi lacrymas, ego te sine fletibus uram,
Nate, meum nec non et Lacedaemonium.

A SPÁRTAI THRASZÜBULOSZRÓL

Pajzsán hogy hazatért Pytanéba a holt Thraszübulosz,
Hét seb volt testén, adta az argoszi kéz.
Hét seb volt, de elől mind; rögtön a vérbe borultat
Égő máglya fölé rakta a thynnai agg.
„Gyáva, ki most pityereg - szólt -, én így adlak a sírnak
Könnytelenül, mert te spártai vagy s a fiam.”

288. DE BYZANTIO

Prima mihi Odrysius praetendit moenia Byzas,
Proxima Amyclaeo, debeo, Pausaniae.
Haec postquam Libyci, trux verterat ira, Severi,
Abstulit Augustis, qui sua, tribus,
Reddidit hinc lapsos, mutato nomine, muros,
Dum secat Ausonium, Flavius, imperium.

BIZÁNCRÓL

Trácia-béli Byzász volt nékem az ős alapítóm,
Felszabadít később: spártai Pauszaniász.
Majd Severusnak bős katonái töröltek el engem,
Három császártól vettek el életet ők.
Dőlt falaim később fölemelte, de új nevet adva,
Flavius, országát míg darabokra szeli.

289. VERBA CLYTAEMNESTRAE AD FILIUM ORESTEM

In ventremne, tuum, vel mamma, dirigis ensem?
Haec te mamma aluit, venter at iste tulit.

KLÜTAIMNÉSZTRA SZAVAI FIÁHOZ, ORESZTÉSZHEZ

Mondd, hova szúr kardod, méhem vagy a mellemet éri?
Ez táplált, egykor az viselős teveled.

290. DE ROMANORUM POTENTIA

Iulius aethereas divus cum scanderet arces,
Iuppiter ad Superos, talia dicta dedit:
Nec pontus, rerum dominos, nec terra, Quirites,
Iam capit, en etiam sidera nostra petunt!

A RÓMAIAK HATALMÁRÓL

Mennyei várba jutott amidőn fel az isteni Caesar,
Juppiter ekképp szólt isteni társaihoz:
Lám, sem a föld, sem a víz nem elég már Róma urának,
Új terület kell már néki: a csillagos ég.

291. DE EODEM

Aeternum magni, Deus, obstrue lumen Olympi,
Arces custodi, Iuppiter, aethereas.
Iam mare, iam terras, virtus Romana subegit,
Nec nisi sidereum scandere restat iter.

UGYANARRÓL

Oltsd ki a fényt, ne legyen szabad út az olümposzi hegyre,
Védeld, Jupiter, égben a váraidat.
Földön, tengereken szétárad Róma hatalma,
Nincs más célja neki, már csak a csillagos ég.

292. DE THESPI ET AESCHYLO

Primus plaustrisono mirandus carmine Thespis
Unxit picta sui, faecibus ora, chori.
Proximus ingentem traxit per pulpita pallam,
Aeschylus, et fictas addidit arte genas.

THESZPISZRŐL ÉS AISZKHÜLOSZRÓL

Kordés verseiért megbámult Theszpisz az első,
Borseprőt akinél ken fel a kórusi arc.
Később nagy függőnyt húz által a színpadi deszkán
Aiszkühülosz, és álarc rejti az arcokat el.

293. HYMNUS IN MUSAS, APOLLINEM IOVEMQUE, AB HOMERO PUERO EDITUS, LATINUS FACTUS JANO PANNONIO INTERPRETE. AD LUDOVICUM CYPRIUM

Vos o Thespiades, et carminis auctor Apollo,
Et tu stelliferi pater ac moderator Olympi,
Ardor inest vestras nobis exponere laudes.
Vos o Thespiades, et carminis auctor Apollo
Orbe viros toto vocali carmine claros,
Redditis, et dulces cithara datis edere cantus.
At tu magna parens radiantis rector Olympi,
Purpureos ornas pulchro diademate reges,
Imperiale decus et sceptrum nitentia donans.
Ille tamen cunctis felicius, ille beatus,
Scilicet, et merito fortunatissimus ille est,
Dulcia cui doctae, tribuerunt carmina, Musae,
Cui dedit ipse suum, iaculator Apollo, furorem.
Illi nectareus sacro de pectore sermo
Svavio et flavi manat dulcedine mellis;
De Iove nunc igitur genitae salvete sorores!

**HIMNUSZ A MÚZSÁKHOZ, APOLLÓHOZ ÉS JUPPITERHEZ;
ÍRTA A GYERMEK HOMÉROSZ, LATINRA FORDÍTOTTA
JANUS PANNONIUS. A CIPRUSI LAJOSHOZ**

Theszpia lányai, ó, és hallga te, lantos Apolló,
És te a csillagos ég kormányzó istene, atyja,
Hajtja a lelkem a vágy, hogy zengjek rólatok én most.
Theszpia lányai, ó, és hallga te, lantos Apolló,
Hangzatos énekkel híressé teszték a földön
Férfiakat; lanton meg az édes, lágy dalotok szól.
S bár te atyánk, ragyogó nagy Olümposz nagy vezetője,
Szép diadémokkal díszíted a trónon ülőket,
Adva ajándékul bíbort, fejedelmi jogart is;
Mégis a boldogság csak azé, valamint a szerencse,
Sorsa szerint méltán, igazán az az ember a boldog,
Édes dalra akit, dalolásra tanítanak a Múzsák,
És akinek szívét ihletre nyilazza Apolló.
Annak a lelkéből nektárként árad a szép szó,
Mint az aranyló méz, neki éppolyan édes az ajka.
Isteni nővérek, titeket hát áldva köszöntlek!

294. AD LUDOVICUM CYPRIUM, DE HYMNO

Nos tibi versiculos, Ludovice, dicavimus istos,
O decus, et saeculi, gloria magna, tui!
Hos ego de sacro converti nuper Homero,
Qui tibi mansuri pignus amoris erunt.

CIPRUSI LAJOSHOZ, EGY HIMNUSZFORDÍTÁS KAPCSÁN

Tiszteletedre fogalmaztam, Lajos, ezt a néhány sort,
ó, te az évszázad fénye, dicső eleje!
Égi Homérosztól fordítottam minap őket:
a szeretet biztos záloga lesz ez a vers.

295. DE LITTERA PYTHAGORAE

Turma gruum bifido tranat connexa volatu,
Inde novae Samio ducta figura notae.

A PÜTHAGORASZI BETŰRŐL

Ék formájában szállnak csapatostul a darvak,
innen vette az új rajzot a számoszi bölcs.

296. IN VALLAM

Ipse Deas ausus reprehendere Valla Camenas,
Iudicium fertur pertimuisse suum.

VALLÁRA

Valla az isteni múzsákat gáncsolta, ha kellett
s oly szigorú volt, hogy féltek ezek maguk is.

297. COMPARATIO MARCELLORUM, VENETI ET ROMANI

Si Marcellorum componas facta duorum
Romani Venetus, vincet avi acta nepos.
Transeo quam praestet servatam Brixia Nolam,
Quantum septenas, perpetuae, trabeas;
Nunquam illi visas, toties hic contudit Alpes,
Vecta illi caesis, nulla carina, iugis.
Illum unus Siculo, superatum depulit unda,
Parvus adhuc toto luserat iste mari.
Ille Syracusas trinis vix cepit in annis,
Verona huic trinos ante recepta dies.
Ille egit vetitos Albano in monte triumphos,
Posse sua hic nunquam plus voluit patria.
Alter Virdumari tulit, alter opima Philippi,
Si palmam pendas hoste, prior Venetus.
Hic urbem obsedit Ligurum, Romam ille potentem,
Vallari Libycis pertulit agminibus.
Primo illi Poenus cessit, Picininus at isti.
Sed victi insidiis concidit ille tamen.
Desine Marcellum veterem conferre novello,
Omnes Scipiadas hic premit et Fabios.

A KÉT MARCELLUS, A VELENCEI ÉS A RÓMAI ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Hogyha a két Marcellust mérnéd össze, kitűnne:
római ősenél több a velenceiük.
Védeni könnyebb volt Nolát, mint Brixia várát,
s állandó főrang túltesz az átmenetin.
Az sose látta az Alpokat, ez megmászta nemegyszer,
sőt a hegyormokon átvitte naszádjait is.
Azt egy vén ember tovaűzte Szicília mellől,
ez már gyermekként járta a tengereket.
Az három kerek évig dúlt Siracusa falánál,
ez - három nap sem múlt, s Veronába vonult.
Az tiltott diadalmenetet tartott a hegyekben,
ez nem akart egyebet, mint a hazája akart.

Az rég Virdomarust veri meg, ma ez itt Fülöpön győz:
bőszebb ellenség volt a velenceié.
Ez Genuát, az erős Rómát foglalta el, ámde
úgy, hogy lib csapatok törtek a sáncokon át.
Annak a Pún, ennek Picininus enged először,
majd az a vesztési csel áldozatául esik.
Állj! Az a Marcellus nem bírja ez ujjal a versenyt:
túlnőtt ez minden Fabiuson, Scipión.

298. DE BORSIO PRINCIPE FERRARIAE

Qualis, ubi plena per noctem lampade fulsit,
Pallida, mox orto Cynthia fratre, latet;
Succedens patria, Leonello, talis, in aula,
Splendida germani Borsius acta premit.
Comprime plangores, cohibe, Ferraria, luctus,
Iure potes fatis parcere, iure Deis.
Quod rapuere tibi, cumulo en maiore refundunt.
Ingenti pensant et tua damna lucro.
Felix, qui tanto rediit cum foenore, iactus;
Quae sic convaluit plaga, salubris erat.

BORSÓRÓL, FERRARA HERCEGÉRŐL

Sápad a hold, mely lámpásként ragyogott le az éjben,
S kél tündöklő fény: égi fivére, a nap.
Most Leonellónak Borso lépett örökébe,
Bátyján fényével túlragyogott a fivér.
Nyeld le a könnyeidet Ferrara, csituljon a gyászod,
Bús, panaszos szókkal isteneid ne gyötörd.
Azt, amit elvettek, bőséggel visszafizették,
Károd a múlté már s nagy nyereség a jövő.
Bármit vesztettél is, megkaptad kamatostul,
Gyógyírrá így vált mind, ami ért, a csapás.

299. DE BILBILI

Bilbilis et ferrum, pariter producit et aurum,
Perdere mortales ista metalla solent.
Aurum nam bellis causas et pabula praebet,
Cudit de ferro noxia tela faber.

BILBILISRŐL

Bilbilis egyformán termel vasat és aranyércet,
mindkét fém pusztít, irtja az embereket.
Háborukat szított s folyvást táplált az arany, míg
vasból vert a kovács vésteli fegyvereket.

300. IN EXCOMMUNICATUM

Interdicta tibi est hominum communio, et aude
Vadere nemo una, nemo comesse simul.
Ast ego, censurae quamvis id, Marce, iuberent,
Nec conviva tibi, nec comes esse velim.

A KIKÖZÖSÍTETTRE

Tiltja az egyház, hogy veled érintkezzen a hívő,
Senkise jár veled, és tiltva az asztalod is.
Márkus, hát ide hallgass: hogyha parancs kötelezne,
Akkor is elfutnék asztalod s arcod elől.

301. AD ANELLUM

Centum convivas, tam pauper, Anelle, vocasti,
Cum te non pascas, pascis, Anelle, canes.

A HALOTT ANELLUSHOZ

Száz asztaltársat hívtál, ínséges Anellus,
nem laksz jól, s lakatod jól a kutyák seregét.

302. DE SUA AETATE

Sextus hic et decimus vitae mihi ducitur annus,
Si verum nato rettulit ipsa parens.
Septimus incipiet, medio cum ardebit Olympo.
Mensis ab Augusti tertia fine dies.

ÉLETKORÁRÓL

Íme az év, a tizenhatodik, amióta születtem,
persze ha nem rosszul mondta fiának anyám.
Augusztus végénél három nappal előbb, ha
pirkad az ég, itt lesz már a tizenhetedik.

303. IN SEVERUM

Sripsisti egregium, Severe, librum,
Quo contemnere gloriam docemur.
Quae si vile quid est putanda cinctis,
Ut credi cupis, et probare tentas;
Quare tu minio tuum rubenti,
Summo margine nomen adnotasti?

SEVERUSRA

Pompás könyv a te könyved, ó, Severus;
Arra int: a dicsőség megvetendő.
Rendben van, de ha már oly megvetendő,
Mint azt hirdeted és fülünkbe rágod,
Mért rajzoltatod akkor a neved fel
A lapfejre pirosuló míniummal?

304. DE BONONIA

Quae poterat dici studiosa, Bononia, quondam,
Nunc eadem dici seditiosa potest.

BOLOGNÁRÓL

Régebben Bolognát mondhatták még a „tudósnak”,
ám most már inkább „harc-keverő” a neve.

305. DE VINCENTINO NAVIGANTE

Vincentinus eques, tumidi rudis ante profundi,
Miratus Venetae, dum redit, urbis opes,
Post vomitus crebros, et versum paene cerebrum,
Post fractum, rigido robore, molle latum,
Contigit ut litus; Non me vehet amplius, inquit,
Ad culum quisquis frena caballus habet.

A HAJÓKÁZÓ VINCÉRŐL

Megbámulva Velencét s mit sem sejtve viharról,
Vince lovag büszkén, nézd, a hajóra felült,
És miután agya forgott, gyomra gyakorta kiloccsant,
S nagy puha hajait is kékre zötyölte a fa,
Így szólt nyögve a parton: többet sem cipel ily dög,
Melynek a kantárját épp a farára kötik.

306. AD STOICUM QUENDAM

Virtutem nihil exteris egentem,
Invictam, inviolabilem, incoactam,
Semper, Stoice, praedicas εὐφροῶν
Quam qui pectore possidebit alto,
Nudus, mille licet ferat labores,
Plagas, vulnera, carceres, catenas,
Quamvis per cumulos Libyssae arenae,
Arctoaeve nivis, vagetur exul;

Non, inquis, poterit miser vocari,
Sed semper bene vivet ac beate,
Respondere sinas tibi me, εχερρων
Concedo, bene, sed nego, beate.
Aut pugnantia copulare si vis,
Dicas hunc, misere, licet, beatum,
Sin perstas, et adhuc tenere crudum,
Ac defendere dogma perseveras;
Dii talem tibi dent beatitatem!

EGY SZTOIKUSHOZ

Mint mondod, csak a másra nem szoruló,
Mindig sziklaszilárd, legyőzhetetlen
És önkéntes erény, ez az εχερρων
Mondod, hogy ki e drága kincsre szert tesz,
Könnyen tűri a sors ezer csapását,
Kínzást, tömlöcöt, éhezést, bilincset,
Bár forró szerecsen homokra űzve,
Vagy Grönland örökös havára vetve;
Ott sem kell soha szánakozni rajta,
Mert boldog s helyes életet fog élni.
Várnád, mondjam utánad az εχερρων
Ám éljen helyesen, de mégse boldog.
Ellentétek is összeköthetők, hát
Mondd, hogy szánnivaló e boldog élet.
Vagy jó, tarts ki tovább is tételelnél,
Védelmezd makacsul sületlen elved.
S légy ily boldog az istenek kegyéből!

307. IN MARCUM

Tempora, Marce, soles praeponere nostra vetustis;
Adiicis hoc etiam qua ratione putes.
Nunc, inquis, media nemo iam nocta salutat
Astutum portans irrequietus ave,
Nunc fallit nemo, nemo nunc inguina lingit.
Nemo facit Florae sacra Bonaeve Deae,
Paedicant pauci, recitant mala carmina pauci,
Omnia cum scaenis amphitheatra silent,
Crimina seu portenta magis quibus ista vigeant.
Saecula quis merito praeferat illa novis.
Vis tibi versiculo me respondere sed uno,
Quod verum non est, dicere, Marce, soles.

MÁRKUSHOZ

Mondogatod, Márkus, hogy előbbrevaló ez a század
régi koroknál, és ontod az érveidet.
Mostanság - így szólsz - nem jár baljós üzenettel
senki az éj közepén, álnokul ejtve AVE-t,
senki se csal meg mást, feneket nem nyal buja kedvvel,
ősi Cerest, Florát senki se tiszteli már,
oly kevesen vannak ma a fajtalanok meg az ocsmány
verset hajtogatók, amphitheatrumok is
hallgatnak, hogy színpad bünt, babonát ne tenyésszen;
messze jövődönnek példa lehetne korunk.
Vajh erről mit gondolok én? Egy sor csak a válasz:
Márkus, mindebből egy fia szó sem igaz.

308. ARISTOTELES ARGYROPYLO

Gratia magna tibi, de Graio qui facis ut sim
Italus; et facilis, qui modo durus eram.
Vix bene nota meis, olim mea dicta, Pelasgis,
Te duce nunc Latiis, en patuere, viris!
Quid, consanguinei quod sunt, interpretes et auctor?
Possidet et geminum, Graecia nostra, decus?
Scriptores alios, ipsi vertere Quirites,
At me, gentili munere, Roma legit.

ARISZTOTELÉSZ ARGÜROPÜLOSZNAK

Forró hála neked, ki latinná tett a görögből,
s könnyeddé - be nehéz voltam is én ezelőtt!
Rég mondott szavaim nem is ismeri jól a pelazg nép,
s most, vezetéseddel, tárva a rómainak.
Mit mondjunk, ha rokon lelkű író meg a tolmács?
Hellászunk földjén ékes iker-ragyogás.
Hajdani szerzőit már unta, cserélte a polgár,
s szívességedből Róma betűzi tanom.

309. DE AMORE DEO

Passio, non Deus est amor; ast humana libido,
Praetendit vitiis, nomen inane, suis.

ÁMOR ISTENRŐL

Emberi vágyakozás Ámor s kín - nem pedig „isten”.
Légbuborék-címmel leplezi vétkeit ő.

310. DE DIONYSIO TYRANNO SYRACUSARUM

Cum Siculis dapibus trepidus male vescitur hospes,
Ac suspensa horret tela; tyrannus ait:
Haec mea conditio est, quem tu rabare beatum,
I, nunc, felicem, qui timet, esse puta!

DIONÜSZIOSZRÓL, A SZIRAKÚZAI ZSARNOKRÓL

Míg kapkodva eszik vendége a bő lakomából,
s függő kardtól fél, szól Szirakúza ura:
„Lásd, ez az én sorsom; vélted, hogy boldogan élek.
Menj, próbáld ezután hinni: örül, ki remeg.”

311. IN GRAECIAM

Improba deleta, gavis est Graecia, Troia,
Postmodo sed dominos pertulit Aeneadas.

GÖRÖGORSZÁGRA

Trója bukásának be örült a gonosz Görögország,
s később túrta nyakán Aeneasunk fiait.

312. EPITAPHIUM ANDREOLAE, MATRIS NICOLAI V. PONTIFICIS ROMANI

Matronale decus, et moribus inclita sanctis,
Andreola, obscuro cubat hic celebrata sub antro,
Quae gemino, fudit Christo, duo sidera partu;
Retia Nicolaum moderantem mystica Petri,
Cardina Bononiae sacratum iure Philippum.
Hanc igitur natis illustrem mundus adoret.

ANDREOLÁNAK, V. MIKLÓS PÁPA ANYJÁNAK SÍRVERSE

Méltán nagyra becsült és hön szeretett nemes asszony,
Andreola tetemét őrzi örökre a sír.
Krisztus egén fönn csillag két fia, méhe gyümölcse:
Miklós égi halász, pápai trónon utód,
s bíborosát, Fülöpöt meg joggal áldja Bologna.
Általuk anyjukat is tiszteli most a világ.

313. ALIUD IN EANDEM

Cui Deus immensi patiens consortia regni,
Et coeli et rerum mundi permisit habenas,
Pontifici summo, Nicolao ex ordine Quinto:

.....
Andreolae hunc sacro genuerunt viscera partu.
Adde et puniceo redimutum sacra galero
Tempora, Bononiae servantem iura Philippum.
Quae defuncta, brevi iacet hoc contenta sepulcro.
Cui probitas morum, nec sancta modestia vitae,
Incluta nec soboles produxit longius annos.
At praelustre suum fecere in saecula nomen,
Mens quoque sidereas, qua venerat, ivit ad arces.

MÁSÍK SÍRFELIRAT UGYANANNAK A SÍRJÁRA

Annak, akit társsá fogadott a nagy Isten a trónján,
s földi meg égi ügyek gyepölőjét adta kezébe,
s Miklós néven már ötödikként római pápa:

.....
Őt kegyes Andreolának boldog méhe teremté.
S testvérét Fülöpöt szintén, ki tudós Bolognában
bíborszín-főveges, szent fejvel bírja a kormányt.
Meghalt, s itt e parányi gödörben nyugszik ez asszony.
Foltatlan erkölcsű, jámbor-szép élete mellé
méltó rangút nem hoztak régóta az évek.
Ám az övét fényessé tették messzi előre,
s lelke is égi magasba suhant, ahol élt azelőtt már.

314. DE ARGYROPYLO PHILOSOPHO

Iure dedit clarum, tibi porta argentea, nomen;
Qui nitidum ad sophiam tam bene pandis iter.

ARGÜROPÜLOSZ BÖLCSÉSZRŐL

Még a neved se hiába adá az ezüstkapu néked,
Bölcsességhez aki törted e fényes utat.

315. DE SIGISMUNDO MALATESTA, TYRANNO ARIMINI

Cum Malatestaeos, aetas ventura, triumphos,
Cum tot Sismundi splendida facta leges,
Nil nisi vana leges levium mendacia vatum,
Quorum sola fuit Calliopea fames.

MALATESTA ZSIGMONDRÓL, RIMINI ZSARNOKÁRÓL

Majd ha a kései kor Zsigmondról olvas, a hősről,
s a Malatesta-család nagy diadalmairól:
olcsó költők léha meséi ezek, ne feledje,
korgó gyomrukból súgta a Múza nekik.

316. DE EODEM

Urbis Ariminea modicus Malatesta tyrannus,
Caesaribus summis maior in orbe sonat.
Sic e formica, faciunt elephanta, poetae,
Cogunt et muscas fulmina ferre Iovi.

UGYANARRÓL

Rimini apró zsarnoka csak Malatesta, e kényúr,
s minden császárnál több, - ahogy emlegetik.
Így fújnak föl a költők hangyácskát elefánttá,
s kapja az istenség mennyköveit kicsi légy.

317. EPITAPHIUM IN BARTHOLOMAEUM MONTAGNAM PHYSICUM

Qui fueras medicae doctor celeberrimus artis,
Hoc situs in tumulo, Bartholomae, iaces.
Credo te Stygias, mundo invidisse, sorores,
Miratas raras Tartara ad ima trahi.
Quippe incredibiles poteras depellere morbos,
Et vitae, exanimis reddere paene viros.
At licet extinctus sis corpore, nomine vivis,
Nam longe Ausonio clarus in orbe viges.

MONTAGNA BERTALAN TERMÉSZETTUDÓS SÍRFELIRATA

Legjobb hírű doktora régen a gyógytudománynak,
Bertalanom, te pihensz itt a nehéz rög alatt.
Elirigyelték a földtől téged a styxi leányok,
meghökkenve, milyen ritka az áldozatuk.
Mert hisz győztködtél soha nem képzelt nyavalyákkal,
s visszasegítettél szinte halottakat is.
Bár testben távoztál, emléked, neved él még:
szerte olasz földön mitse fakulva virul.

318. EPITAPHIUM IN HECTOREM SACRATUM

Sacratae hoc tumulo gentis decus occubat Hector,
Cui virtus claro sanguine maior erat.
Hunc pietas Superis, probitas mortalibus, olim
Principibus gratum fecerat alma fides.
Tunc etiam aethereis, animam cum redderet, astris,
Rodigio praeses jura verenda dabat.
Extinctum cuncti flerunt; nam comis in omnes,
Iustitiae salva sed gravitate, fuit.

SACRATO HEKTOR SÍRFELIRATA

Áldott törzse virágát, Hektort rejti e sírbolt;
vére nemességén túl csak a jelleme nőtt.
Isten a jámbort, ember a jót, fejedelmek a hívet
látták benne, ezért fogta körül szeretet.
Épp tisztos jogot ad vala - mint ura - Rodigiushoz
akkor is, amikor a lelke az égbe röpült.
Sírt kicsi-nagy, hiszen ő kedves volt mindenkükhöz,
és az igazságon csorba azért nem esett.

319. EPITAPHIUM IN ANDREAM MARIONUM SOPHISTAM

Quisquis ad hoc rigidum, flectis tua lumina, saxum,
Perlege flebilibus, carmina scripta, notis.
Andreas parva, iacet hac Marionus, in urna,
Qui doctor Logicae maximus artis erat.
Vincere sed duram, nequiere sophismata, mortem,
Quis fertur reliquos exsuperasse viros.
Nil tibi, quin caderes, iuvenilis profuit aetas,
Nec genus et mores, ingeniumve capax.

MARIONUS ANDRÁS SZOFISTA SÍRFELIRATA

Ó te, ki erre a zordon kőtáblára tekintesz,
olvasd rajta a bús verset, a gyászos írást.
Marionus András porait hordozza ez urna,
a logika-tudomány nagyhirű mestere volt.
Ám a szofizmák nem győzhettek a durva halálon,
bár mindenki felett bánni tudott velük ő.
Meg nem védte családjá, sem ifjúsága a sírtól,
sem szép jelleme, sem ritka-hatalmas esze.

320. IOANNI SAGUNDINEO

Ioannem pete, Musa, Chalcidensem:
Pontani hendecasyllabos poetae
Ad nos mittere ne moretur, insta;
Illos nam cupio videre plus quam
Dilectam iuvenis cupit puellam;
Ut non insipidos nec invenustos,
Sed quales tenero prius Catullo,
Aut Marso lepidove Martiali
Dictavit iocus et levis Cupido.
Quodsi mittere forsitan gravatur
Pontani hendecasyllabos poetae,
Saltem mittere ne suos gravetur.

JOANNES SAGUNDINEUSNAK

Muzsa a chalcisi Jánost ó keresd fel,
Pontanus tizenegy-láb verseit kérd!
Azt is kérd mielőbb, hogy küldje nékem,
Ki utánuk epedve, vágyva vágyom,
Mint akár a leány után az ifjú.
Mert bizony nem izetlen, durva egy sem,
Ám milyent a finom Catullnak, édes
Marsusnak vagy az élces Martialnak
Játszi tréfa sugallt s ledér Cupido.
Hogyha tán nem akarná nélkülözni
Pontanus tizenegy-láb verseit, hát
Küldjön ő legalább saját művéből.

321. ALLOQUITUR MUSAS

Unde huc laeta venis, Camoena? Numquid
A nostro remeas Sagundineo?
Agnosco in tenero sinu letantem
Pontani lepidum tui libellum,
Qui plus quam fueram precatus affers
Ioannis pariter gerens tabellas.
O dulces lyricos et elegantes
Ac plenos salis et facetiarum!
Hos nobis dedit ille corrigendos?
Hos lima putat indigere nostra?
Tam sunt iudicio meo politi,
Tam belli, ut merito politiores
Ac bellos magis edidisse nullum
Nostris temporibus rear poetam.
Quod vero implacide iugum puellae
Captivo gemit imminere collo,
Hoc fatum premit eruditiores,

Saevo ut semper amore macerentur,
Nec Phoebus magis aut pater Lyaeus
Illis, quam puer imperat Cupido.
Nec sane mea tam potens Thalia est,
Ut magnae Veneris levet catenas,
Quae Martis validos ligant lacertos,
Et telo spoliant Iovem trisulco.
Ipse, inquam, potius lyra sonanti
Blandas, eia iterum canat querelas,
Exoretque sibi suam puellam:
Infernum prece mitigavit Orpheus.

A MÚZSÁKNAK SZÓL

Honnan jössz oly örömmel, oh Camoena?
Jó Sagundineustól térsz-e vissza?
Látom, ott van öledbe rejtve, ottan
Hű Pontanusod édes hangu lantja.
Ámde többet is adsz, mint kértelek volt.
Jánosomnak is elhozád művét te.
Oh mily édes e költő minden verse,
Mennyi tűznek a lángja, mennyi szellem
Csillanása cikáz azokba folyton!
Ő adá javításra nékem őket?
Ő hívá, csiszolásra hogy szorulnak?
Ám oly szépek ezek s olyan csiszoltak,
Hogy több csínnal irottat, zengzetesbet
Költő még nem íra korunkba senki:
És mi illeti költőnk bús panaszát;
Hogy szerette-lány igája nyomja:
Mindig végzete ez meleg sziveknek,
Hogy szerelmük epessze, kinozza őket
Nékik Phoebus avagy Lyaeus isten
Nem parancsolhata úgy, amint Cupido,
És bizony Thaliám sem oly hatalmas,
Hegy enyhítse Venus kemény igáját,
Mit még Marsnak is izmos válla hordott,
És villámaitól megfosztja Zeust is.
Jobb lesz, zengjen e lanton hangos ének,
Rajta sírja el édes-bús keservét
És a lányka szerelmét esdve kérje,
Orpheust esdve megindítá a poklot.

322. IN BASINUM PARMENSEM DE HESPERIDE AB EO COEPTA IAM DUDUM ET NON DUM FINITA

Pagina cum longo pridem tua certat Oreste
Longius aut ipso si quid Oreste fuit.
Parcere iam sacro debes, Basine, furori,
Iam dudum requiem fessus Apollo petit!
Qualis, io, Latiis ea lux fulgebit in oris:
Quantus in Aonio vertice risus erit!
Hesperis illa tuas quotiens compassa lituras,
In populi veniet conspicienda manus!
Non metuet scombros, sed thuris plena Sabaci
Ante deos omnes stabit et ante deas.

A PÁRMAI BASINUSNAK A HESPERISRŐL, AMELYET MÁR RÉGEN ELKEZDETT, DE MÉG MINDIG NEM FEJEZETT BE

Műved a hosszú Oresteiával szinte vetekszik,
vagy még hosszabbal, hogyha netán van ilyen.
Kíméld kérlek szent dühödet, Basinus, Apollo
rég belefáradt és végre pihenni akar.
Ó, dicsfényed mily ragyogást ad majd Latiumnak:
mily hahotától zeng majdan az aoni csúcs!
Hesperised, mely már oly sok törlést, vakarást tűrt,
közszemlére kerül, nézi, csodálja a nép!
Nem halaké lesz már, tömjénnel telve fog állni
istenek, istennők mennyei színe előtt.

323. DE NARCISSO ET PYGMALIONE

Visa in aquis suamet Narcissum torsit imago,
Pygmalion mutum stultus amavit ebur.

NÁRCISSZUSZRÓL ÉS PÜGMALIÓNRÓL

Vízbeli másától gyúlt Nárcisz örök szerelemre,
holt elefántcsonttól Pügmalión, a buta.

324. AD RULLUM

Quantum Phryx Mida, Lydiusve Croesus,
Vel Xerxes habuit, paterve Xerxis;
Tantum si tibi, Rulle, opum suarum,
Pleno Copia fundat alma cornu,
Dici non poteris tamen beatus,
Affectum nisi comprimas habendi.
Non, cum plurima, Rulle, possidentur,
Sed cum nil cupitur, beatitudo est.

RULLUSHOZ

Líd Krózus vagy a fríg Midas király vagy
Xerxes vagy maga Xerxes atyja kincsét
adná néked a drága égi Bőség,
Rullus, telt szaruját eléd borítva:
boldognak nemigen lehetne hívni,
hogyha benned a kapzsiság tovább él.
Mert, Rullus, nem a pénz a boldogító,
inkább az, ha kevéssel is beérjük.

325. ARTEMISIA AD MAUSOLUM

In coelum si te poteram, dulcissime coniux,
Tollere; coeliferi pondus Atlantis eras.
Quod licuit, pelagi fluida nec mersus in unda,
Nec tegeris vili contumulatus humo;
Sed levat arte nova suspensum tertius aer,
Mortales ultra non valuere manus.

ARTEMISIA MAUSOLOSHOZ

Hitvesem, én, tudod, éig emeltem volna a sírod
s Atlas tartana most, hogyha van annyi erőm.
Lásd, amit emberi szív tehet, itt áll, víz se borítja,
föld se takarja bután, nem földi hamvaidat.
Fönt a magasban, szűz levegő lepi el tetemed csak,
emberi kéz, szeretet, nem tehetett egyebet.

326. EPITAPHIUM CLARISSIMAE MATRONAE, DOMINAE ANDREOLAE, NICOLAI V. PONT. ROMANI ET PHILIPPI ARDINALIS BONONIENSIS MATRIS

Cuius puniceum proles gerit una galerum,
Altea Romanae praesidet ecclesiae,
Andreola hoc sacro recubat conclusa sepulcro,
Membra solum repetunt, spiritus astra tenet.
Postera venturae vix credent saecula famae,
Tam brevis ut teneat viscera tanta locus.

V. MIKLÓS RÓMAI PÁPA ÉS FÜLÖP BOLOGNAI BÍBOROS ÉRSEK ANYJÁNAK, ANDREOLA ÚRASSZONYNAK, A LEGKIVÁLÓBB MATRÓNÁNAK SÍRFELIRATA

Ő kinek egyik gyermeke bíborszín főveget hord,
másik Rómában pápai trónuson ül,
Andreola pihen itt, őt rejti ölében e szent sír:
teste a földbe merült, lelke az égbe suhant.
Majdan a kései századok el se hiszik, hogy e kiseded
zugba miképpen fért ekkora emberi szív.

327. IN SENECA M LIPPUM

Quid, Seneca, obtusos, frustra causaris, ocellos?
Ingenium clades adiuuat ista magis.
Testis Democritus, qui, quo sapientior esset,
Luminibus tenebras intulit ipse suis.
Caecus erat Cyclops, calamis cum dulce creparet,
Cum caneret Troiam, caecus Homerus erat.
Caecus et ille senex, Pyrrho qui pace negata,
Reppulit a Latio dedecus imperio.
Stesichorus sonuit melius, cum lucis egebat;
Plus etiam Thamyris tunc placuisse ferunt.
Caecum divitiis dominatur Numen; an hoc est,
Tam male quod mundi distribuuntur opes?
Caecus Amor, Graio si verum carmine lusit
Sicelis arguti fistula Simichidae,
Quid, quod et ipsa caret nitido Rhamnusia visu,
Omnia quae rapidae, ventilat orbe rotae?
Hoc tamen illa unum recte iustissima vidit,
Quod de te, Seneca, reddidit Oedipodem.

A CSIPÁS SENECA

Vaksi szemed, Seneca, ne idézgesd mentegetőzve!
Szellemi embernek jót tesz ilyen fogyték.
Démokritosz a példa, ki testi szemét legyötörte,
váljk látóbbá ezzel a lelki szeme.
Vak volt Cyclops is, ki csodásan fűjta a sípját,
s Trója elestének bárdja: Homérosz is az.
És ama vén, aki nem békült Pyrrhusszal, azért, hogy
Latiumot s népét meg ne gyalázza vele.
Stesichorus jobb hangú lett szemefénye kihunyán,
s - úgy hírlík - szebben szólt Thamyris dala is.
Vak maga Plutus, a gazdagság neves istene szintén,
(ettől oszlanak el rosszul a földi javak?)
Ámor ugyancsak vak, - ha igaz volt Simichidásnak
éneke, mely görögül szólt a sicul szigeten.
Mit mondjak még? Nem lát ő, Nemezis se, ki szélként
mozgat gyors kerekén minden eföldi ügyet.
Azt helyesen meglátta viszont, hogy, Seneca, téged
vakká tennie kell, mint Oedipust valaha.

328. DE CORPORIBUS MATHEMATICIS

Punctum sit, cuius non possis sumere partem.
Extento gracilis decurrat linea puncto.
Inde superficiem geminato linea tractu
Efficiat, nullo pateat quae lata profundo.
Bina superficies solidi vim corporis edat,
Quod longo, et lato dimensum constat et alto,
Tessera, seu cubus, seu quadrantale vocatum;
Quod promptum semper quovis consistere iactu,
Sena superficies, octonus et angulus ambit.

A GEOMETRIAI IDOMOKRÓL

Pont az, melynek már részét felfogni se tudnád,
megnyújtod, s karcsú egyenes fut bármely irányban.
Sík felület születik, ha meg is duplázza futását:
széltében terjed, nem nyílik meg soha mélye.
Két-két sík a szilárd testet jellemzi, kiadja
hosszúságát és szélességét, meg a mélyét.
Kockának, köbnek hívják s négyzetlapu testnek,
bárhogy esik, mindig jól látni a részeit ennek;
hat síkot foglal be magába, a szöglete épp nyolc.

329. AD MARCELLUM

Quod fuit astuto pugnax Aetolus Ulixi,
Quod duro Telamon Amphitryoniadi;
Quod fuit inflexo mitis Patroclus Achilli,
Formoso Nisus quod celer Euryalo;
Quod fuit e Thebis profugo Calydonius exul,
Pirithoo casti quod pater Hippolyti,
Quod fuit Emathius domitori Hephaestio rerum,
Trux Epaminondae, quod Pelopida, suo,
Quod totidem Libyae victoribus unus et alter
Laelius; Augusto quod gener ipse fuit;
Hoc tu magnanimo, nunc es, Marcelle, Renato,
Felix, qui regum dignus amore venis.

MARCELLÓHOZ

Mint ami volt Diomedes furfangos Odysseusnak,
Heraclesnek meg hős Telamon valaha;
csöndes Patroklos vad Achillesnek vagy a formás
Euryalusnak a gyors Nisus, a drága barát;
Thébából menekültnek a száműzött Meleager,
Pirithousnak a szűz Hyppolit atyja-ura,
és mi Hephaestio volt, ez a trák, Sándornak, a Nagynak,
s Epaminondasnak volt a Pelops-ivadék,

Líbia két hódítójának a Laeliusok, vagy
Augustusnak ami volt fejedelmi veje:
az vagy, Marcello te, Renének, e nagyszerű lénynek,
s boldog vagy: méltán néz a király kegye rád.

330. EPITAPHIUM IOANNIS HUNYADI, MATTHIAE REGIS PATRIS

Pannoniae murus, Turcorum terror in armis,
Si qua, Ioannes hac tegetetur, humo;
Sed sub Belgrado mundi superavit ut hostem,
Morte simul domita, sidera vivus adit.
Multi laurigeris Capitolia celsa triumphis
Conscendere duces; solus at iste polum.

HUNYADI JÁNOSNAK, MÁTYÁS KIRÁLY ÁTYJÁNAK SÍRFELIRATA

Pannonföld bástyája, török had mennyköve, János
álmodik itt, ha ugyan fedheti sír röge őt.
Mert ahogyan Belgrádnál győzött volt a pogányon:
lett a halálon is úr, s látta meg élve a mennyt.
Ős Capitóliumot koszorús diadalmenet élén
sok hős járta be, - ám égbe csak ez maga szállt.

331. DE LAURENTIO VALLA

Saecula tot cervus, tot vivit saecula cornix;
Valla obit ante diem; quis putet esse Deos?

LORENZO VALLA HALÁLÁRA

Hány esztendő ér meg a szarvas! hányat a holló!
Valla korán meghalt, s higgyük az isteneket?

332. DE GRAECO

Nec Pelopis regnum, nec sit mihi divitis auri
Copia, neve leves antevolem Zephyros;
Hic te complexus modular sed rupe sub alta,
Inter oves, Siculum prospiciens pelagus.

GÖRÖGBŐL

Nem vágyom se Pelopsz birodalmát, dús aranyat sem,
és röpülésben sem győzni le lágy szeleket;
szikla tövén, juhaim közt keljek dalra, karolva
téged s fürkésszem Messina messzi vizét.

333. DE MARCELLO VENETO

Hoc mihi Marcellus, sacri quod vatibus aevi,
Pollio, Maecenas, et Proculeius erant.
Hoc ego Marcello, quod Xerxi Choerilus olim,
Quod tibi nescio quis, perfide Sulla, fuit.
Hoc modicum est, inquis; nihilo tamen esse videtur
Maius, nam nihilo quid minus esse potest?

A VELENCEI MARCELLUSRÓL

Marcellus nekem az, mint volt Maecenas, Proculeius,
Pollio régi idők versfaragói előtt.
Én Marcellusnak - Xerxésnek Choerilus egykor,
s néked, Sulla, te gaz, mit tudom én kicsoda.
Vajmi kevés, így károgsz. Mégis a semmi fölött van,
s zérónál kevesebb, mondd, te okos, mi lehet?

334. EPITAPHIUM THADDAEAE

Hic tumulata iacet magni Thaddaea Guarini,
Sero secuturum laeta praeisse virum.
Nullum se tanto iactabit nomine marmor,
Artibus haec vicit Pallada, prole Rheam.

THADDEA SÍRIRATA

Nagy Guarinus neje, Thaddea testét rejti e sírhant,
Boldog volt, amiért itt megelőzte urát.
Ennyire méltán még márványkő sem dicsekedhet,
Ékes mű Pallast, sarja legyőzte Rheát.

335. DE THEODORO GAZA

Nobile linguarum dexus, o Theodore, duarum,
Inclyta quem nobis Thessalonica dedit.
Accipe magnifici clarum rectoris honorem,
Accipe purpureae, pallia rubra, togae.
Festa sit in fastis, et semper maxima, qua tu
Luce magistratum gymnasiarchus inis.

THEODORUS GAZÁRÓL

Két nyelv dísze, nemes szépsége te vagy, Theodorus,
kit nekünk a neves Thessalonica adott.
Vedd fel a tündöklő s a magasztos rektori tisztet,
vedd fel a rőt tógát és a vörös pelerint.
Ünnep a naptárban s mindig nagy nap legyen az, mely
iskola élére s főhivatalba rakott.

336. EPITAPHIUM ULADISLAI REGIS

Romulidae Cannas, ego Varnam clade notavi:
Discite mortales non temerare fidem.
Me nisi Pontifices iussissent rumpere foedus.
Non ferret Schythicum Pannonis ora iugum.

ULÁSZLÓ KIRÁLY SÍRVERSE

Cannaet római vér: az enyim Várnát örökíté;
Ember, okulj innen: vétek az esküszegés.
Engem is a papság ha nem indít békeszegésre,
Most Magyarország nem hordana ozmán igát.

337. DE AVE, QUAE, CAPITE LICET ABSCISSO, ADHUC VOLABAT

Quis credat? bifido sagitta ferro
Currenti caput abscidit volucris,
Desit currere non tamen volucris,
Dum deesset caput. Unde vis peremtae
Cum sic curreret, unde iners eunti?
An pars mortua, pars erat superstes?
Nec, quamvis posito procul cerebro,
Cor disperdiderat suum vigorem?
An casus levis hoc repente lusit,
Dum vivae tenor ille motionis
Nec iam frigida membra derelinquit?
An dum, mors subito vocata, tardat,
Lentus substitit, et morae vocantis
Momentum breve sensus occupavit?
An quoddam medium locare tempus,
Vitam inter licet, et necem supremam?
Quod neutrum magis altero putari,
Confusis pariter queat duobus?
Ceum confinia noctium et dierum,
Nec lux, nec tenebrae solent vocari,
Sed mixtum et dubium tenere nomen.
Verum quae potius fuere causae,

Vos inquire, quos fatigat ingens
Naturae labor, et profunda rerum.
Me facti satis est venire testem.
At tu Graecia fabulosa, profer,
Si quid tale tui tulere agones,
Quos Pytho, Nemea, Isthmos, Elis egit.
Dic centum celebrata Roma ludis,
Viderunt tua si theatra quando,
Truncum vivere, mortuum moveri.

EGY MADÁRRÓL, MELY FEJÉT VESZÍTVE IS ROHANT MÉG

Egy madárka fejét, mikor szaladt épp,
kéthorgas-hegyü nyíl lecsapta; mégis,
bár nem volt feje - elhiszed? -, tovább ment.
Hogy lehet vajon egy futó halott, és
hogyan tudhat vajon egy halott szaladni?
Részben múlt ki csupán, de részben él is?
És holott az agy elszakadt a szívtől,
megtartotta a szív a frissességét?
Vagy véletlen eset, csalóka játék,
hogyan már megmeredő husát az élet
gyors mozgása azért se hagyta cserben?
Vagy, míg késik a hirtelen hívott vég,
érzéklése lelassul, és a csábos
elnyugvásnak időre ellenáll még?
Vagy tán van kicsi táv a két határkő:
az élet meg a végleges halál közt?
Mint annak, mi az éj s a nap között áll,
sem nap sem pedig éj nevét nem adták,
s így bizonytalan és vegyes nevet hord.
Mégis, hogy mi a legvalószínűbb ok:
rátok bízom, a természet s a dolgok
fő rejtélyeinek kutatói,
s én elég, ha csupán tanú leszek majd.
Nos hát, mondd te, csodálatos Göröghon,
Pytho, Nemea, Iszthmosz, Élisz oly nagy
versengései szültek-e hasonlót?
Száz játék helye, Róma, és tebenned
láttak-e valaha fejetlen élő
s mozgó holtat a tág teátrumokban?

338. DE ROMA

Non secus e Phrygiis surrexit Roma ruinis,
Quam de reliquiis, ales Eoa, suis,
Sed Phoenice tamen melius iacet Ilia tellus,
Maiorem cinis hic rettulit, ille parem.

RÓMA

Nem másként támadt fel Róma a trójai romból,
Mint ama fönix kelt önmaga hamvaiból.
Ámde a fönixnél jobban járt mégis a fríg föld:
Trója nagyobb lett így, míg a madár ugyanaz.

339. EPITAPHIUM IOANNIS HUNIADIS

Ioannes iacet hic, Turcorum ille horror in armis,
Ille gubernatae gloria Pannoniae.
Huniadum creat hunc, comitem Bistricia sumit,
Nandoris Albe rapit, hunc tenet Alba Iulae.

HUNYADI JÁNOS SÍRFELIRATA

Itt nyugszik János, harcokban réme töröknek.
Dicsfényben ragyogott őrhelye Pannonián.
Szülte Hunyad, majd, mint ispánt, Beszterce uralta.
Nándori Albán halt - nyughelye Alba-Iulae.

340. ROMA AD HOSPITES

Quisquis es, ignotis huc vecte a sedibus, hospes,
Advena nunc, olim civis et ipse meus;
Seu levis ambitio, seu lis te huc improba duxit,
Seu peregrinandi religiosus amor;
Hoc te, care hospes, precor urbs veneranda Quirini,
Cum secura tuis otia rebus erunt;
Percensere meas, pia sit tibi cura, ruinas,
Sic videas patriae, moenia salva, tuae;
Vel si festinas, semel udo lumine saltem,
Aspice sim qualis, concipe qualis eram.

RÓMA VENDÉGEIHEZ

Bárki vagy, ó idegen, ki a távolból ide jöttél,
egykor polgárom, most jövevény e helyen,
bár hiu nagyratörés vezetett ide, vagy peres ügylet,
vagy jámbor szándék, messzi utakra vivő,
kedves vendégem, Quirinus városa egyre
kér, ha a dolgaidat végre pihenni hagyod:
romjaimat kegyelettel végigjárni ne késsél,
úgy lásd újra szülővárosod ép falait;
vagy, ha sietsz, legalább vedd rám könnyes szemed egyszer,
s képzelj el: ha ilyen Róma, milyen lehetett!

341. CUR STELLATUM SIT COELUM?

Ante fuit simplex coeli color; ast ubi furto
Titanum, paene est regia capta Iovis,
Arcis Olymplacae tum demum in turribus altis,
Astrorum excubias disposuere Dei.

MIÉRT CSILLAGOS AZ ÉG?

Régen az ég színe egy volt, ám amidőn a titánok
Szinte bevették már lopva a szent palotát,
Akkor rendelték ki az istenek égi lakuknak
Roppant tornyaira csillagok őrszemeit.

342. QUANDO PRIMUM ROMAE MUSIS SIT HONOR HABITUS?

Cum sola antiqui tractarent bella Quirites,
Aonidum studiis non erat ullus honos.
Nec nisi quas nuper contexerat aerea cassis,
Postmodo cingebant laurea certa comas.
Mox ubi paulatim fratris surrepsit in urbem
Delius, et fluxit Castalis in Tiberim;
Dulcisona invictam vicerunt carmina gentem,
Nec litu coepit vilior esse chelys.
Tunc et Liviaceis applausit Roma cothurnis,
Festivos Plauti risit et illa sales.
At postquam magno, per somnia plenus, Homero
Ennius, Herois condidit arma modis;
Huic eques, huic mixta plaudebat plebe senatus,
Nec non belligeri, nomina clara, duces.
Sed sacrum in primis coleret cum Scipio vatem,
Vatis ut ipse sacri maxima cura fuit.
Praecipue Libycos, nam rettulit ille, triumphos,
Detractum et Latiis arcibus Hannibalem.
Nec minus Hispanas acies, et foedere iniquo
Contentum Tauri finibus Antiochum.

MIKOR KEZDTÉK RÓMÁBAN TISZTELNI A MÚZSÁKAT?

Hajdan a rómaiak folyton-folyvást hadakoztak,
s múzsai dolgokkal senki se törte magát.
S legföljebb ama fejre került a babér, amelyen még
néhány nappal előbb harci sisak ragyogott.
Majd hogy Apollót Marsnak e városa már befogadta,
s már Kasztália is a Tiberisbe vegyült:
lágyszavu ének győzött a zordon katonákon,
s kezdett egyenlő lenni a kürt meg a lant.
Tapsolt Andronicus drámáinak ekkor a Város,
jót nevetett Plautus színpadi fíntorain.
S később, hogy megszállta Homérosz is Ennius álmát,
s hőseposzokba fogott, zengeni harcokat ez:
ujjongott a szenátus, a köznép és a lovagság
és a hadak fejei, messzehíres daliák.
Ám amikor Scipio már szentnek nézte a költőt:
őt ez a szent költő vette nagyon komolyan.
Főként, mert diadalt aratott líb harci mezőkön,
s Hannibált elűzé a honi várak alól.
S mert győzött hispán földön, s távol Taurusnál
súlyos békéjét tűrte nagy Antiochus.

343. DE MORTE AMICI

O nunquam mihi mors odiosior! o mihi nunquam
Stamina Parcarum flebiliora trium!

BARÁTJA HALÁLÁRÓL

Ó, te halál, sose voltál gyűlöltebb, s te sem eddig
ennyire sírnivaló, Párka-anyak fonal!

344. AD IOANNEM ANTONIUM

Quod tibi, Ioannes Antoni, nulla refertur
Tam magnis in me gratia pro meritis;
Ne crede ingratum, neve admirere; referri
Gratia tunc debet, cum satis aequa potest.

IOANNES ANTONIUSHOZ

Ámbár, Ioannes Antonius, eddig a sok-sok
jótetted hálám nem viszonzta soha,
mégse tekints hálátlannak vagy furcsa különnek:
méltó alkalmat vár ki e hála csupán.

345. EPITAPHIUM IN FRANCISCUM BARBARUM

Heu! qualem Veneti Francisci funere civem,
Amittunt! qualem gens Barbara perdit alumnum!
Quantus doctrina fuerit, gesta inclita monstrant;
Quantus iustitia, sex rectae legibus urbes
Testantur. Iaceat licet hoc sub marmore corpus,
Nomen in orbe tamen, superis mens vivit in astris.

SÍRFELIRAT FRANCESCO BARBARÓRA

Ó, a velencei nép Francescót sírba temetve
mily polgárt vesztett, a család mily nagyszerű sarjat!
Mily sok volt tudománya! Dicső tettek tanúsítják,
bölcs törvénnyel kormányzott hat városa áldja.
Végre pihenjen a test, márvány fedi, ám az egész föld
őrzi nevét és él fönn lelke a csillagos égen.

346. EPITAPHIUM PAULI LOGICI

Arte potens logicae iacet hoc sub marmore Paulus,
Quem rapuit subiti funeris atra lues;
Scilicet idcirco Parcae properastis iniquae,
Ne vos arguto vinceret ille sono.

PAULUS LOGICUS SÍRFELIRATA

Paulust rejti e sír. Logikához mily kitűnően
értett! Hirtelenül vitte el őt a ragály.
Párkák, tudjuk jól, sürgettétek kora vesztét,
félvén, hogy zengő hangja legyőz titeket.

347. DE MESSIO

Cum spoliare parat deiectum Messius hostem,
Quod faciat lucri conspicit esse nihil.
Percitus ergo ira, supra caput ense levato,
Hoc, inquit, solum, quod rapiamus, habes.

MESSIUSRÓL

Győzött ellenségén Messius és kirabolni
készült; látta viszont: nincstelen a nyomorult.
Megdühödött, s kardjával rásújtott a fejére:
„Nem vehetek mást el, hogyha csak ennyi tiéd!”

348. DE VENATIONE

Corripuit campo leporem sacer ales aperto,
Prendere quem celeres non valere canes.
Quaeritur aucupium dici, an venatio debet,
Cum volucris captam detinet unca feram.

VADÁSZAT

Szent madarak nyílt síkságon le-lecsapnak a nyúlra,
melyet elérni sosem tudnak a fürge kutyák.
Kérdés: jobb-e vadászást mondani, mint madarászást,
hogya a horgas csőr foglya a préda, a vad.

349. DE EODEM

Prostratum leporem cum iam ferus ungue secaret
Daedalion, adsunt improba turba canes.
Quo ruitis segnes? captae iam parcite praedae,
Dum fera diripitur, ne lanietur avis.
Ignavi stupuere canes, dum viscera victor
Devorat et praeda pascitur ille sua.

UGYANARRÓL

Karmaival foglyát, a nyulat tépázza javában
Daedalion, s a kutyák bőszejének megjelenik.
Lusták, merre rohantok? Kíméljétek a zsákmányt,
míg azt tépdesitek, sértve lehull a madár!
Megtorpannak a lomha kutyák, míg közben a győző
elnyeli prédáját, falja a friss beleket.

350. EPITAPHIUM ALFONSI, REGIS NEAPOLITANI

Si Iovis ossa iacent Dictaeo condita busto,
Alfonsi hic regis condita membra iacent.
Iuppiter aethereas sin possidet integer arces,
Integer Alfonsus, sidera summa tenet.

ALFONZ, NÁPOLYI KIRÁLY SÍRFELIRATA

Mint Jupiter tetemét Dictae-hegy hantjai rejtik,
itt e hely Alfonznak rejti királyi porát.
Nagy Jupiter sok mennyei várat tart a kezében,
Alfonz, Nápoly ura őrzi a csillagokat.

351. CRYSTALLINA

Esse putas si nos, Crystallina, falleris, hostes,
Murani aequoreae vitrea vasa sumus.

CRYSTALLINA

Ellenségnek vélsz minket, Kristályka? Csalódot,
tengeri Murano fényes edényi vagyunk.

352. EADEM

Vitrea crystallo Murani pocula certant,
Non sunt bella minus, sed pretiosa minus.

ISMÉT RÓLA

Muranói üveg kristállyal is állja a versenyt,
mondván: szép, mint ő, ára viszont kevesebb.

353. LAUDAT NICOLAUM PEROTTUM

Mittere laurigero tentabam nostra Perotto
Carmina, cum domino sic ait ipse liber:
Inspice quid facias, doctissimus ille novorum
Dicitur, et priscis non minor esse viris.
Acria formido subtilis acumina limae,
Neve notet nugas, stella veruve, meas.
Quodsi contingat tanto me vate probari,
Tunc ego vel Vario, Quintiliove legar.

DICSÉRI PEROTTI MIKLÓST

Verset akartam küldeni - híve - Perottinak egyszer,
s könyvem megszólalt, intve eképpen urát:
„Gondold meg, hogy e férfi a legjobb elme manapság,
s nem kevesebb, mondják, mint aki bármikor élt.
Roppantul félek szúrós kritikája hegyétől,
hogy csillag, hibajel hinti be majd soraim.
Mert ha ilyen nagy költő mégsem vetne el engem,
többé Varius és Quintilius sem ijeszt.”

354. DE TITI LIBELLIS

Si quem forsitan in Titi libellis
Illum comperies, amice lector,
Illum protinus esse me putato.
Hoc, ne deciperemur ambo, dixi.

TITUS KÖNYVEIRŐL

Tudd meg hát szíves olvasó, barátom,
Titus könyveiben netán ha Janust
látnál, én vagyok az. Nehogy csalódás
érjen minket, e vers azért íródott.

355. EPITAPHIUM IN LAZARUM MARCHIONEM MALASPINAM

Gente Malaspina deducens Lazarus ortum,
Hac cubat in parva contumulatus humo;
Qui quondam viridis primaevae in flore iuventae
Mortis inaudito procubuit genere.
Cum famulo nitidis sese exercebat in armis,
Nec galea, ut famulus, tempora tectus erat;
Curritur, et falsum pugnae certamen initur:
Corruit inflictis unus et alter equis;
Pars galeae anterior iugulum perrupit herilem,
Dum famulum praeceps desuper urget herus.

LAZARO MALASPINA ŐRGRÓF SÍRFELIRATA

Ősi Malaspinák törzsének a sarja, ki itten
elhantolva pihen. Mily kicsi föld az övé!
Lazaro még viruló fiatalként lett a halálnak
- eddig hallatlan módon - az áldozata.
Fényes fegyverrel ketten gyakorolni siettek,
ám csak az apródnak volt sisak arca előtt.
Száguldtak lovaik, kezdődvén ál-viadal, s ők
földre terültek már, összezsapó paripák
hátáról. A sisak vasa torkát szegte az úrnak,
apródjára bukott, s ezzel a sorsa betelt.

356. EPITAPHIUM NICOLAI PONTIFICIS MAXIMI

Quintum quae tegit urna Nicolaum,
Cunctarum tegit artium parentem.

V. MIKLÓS PÁPA SÍRFELIRATA

Miklóst rejti ez úrna már, a pápát,
minden széptudománynak atyja volt ő.

357. AD FRANCISCUM ARETINUM

Francisce, interpres legum, Aretine, sacrarum,
Nec minus Aonia nobilis in cithara;
Iustitiae mensura tibi servatur in omnes,
In solo nostri est nullus amore modus.
Nam me plus multo laudas, miraris, honoras,
Quam mea quod virtus ingeniumve capit.
Quare tu plus, quam mereor, mihi, ne, rogo, praestes,
At tibi dent faciles, quanta merere, Dei.

ARETINUSHOZ

Szent törvényeknek tolmácsa, derék Aretinus,
Kit híressé tőn éppúgy az aoni lant,
Míg mindenki iránt az igaz mértékre ügyelsz te,
Nincs mód, nincs se határ, engem ahogy te szeretsz.
Annyira bámulsz és tisztelve, csodálva szeretsz te,
Hogy nem bírja meg azt érdemem és nem erőm.
Érdememen felül oh te ne adj hát, kérlek esengve,
Ám amit érdemlesz, adja csak azt meg az ég.

358. DE EPISCOPO MUTINENSI

Aonios nullo vates nunc esse querebar
In pretio, et nostri temporis hostis eram;
Cum mea respexit Mutinensis carmina praesul,
Coepit et ingenio mitis adesse meo.
Sic inopem, nec adhuc notum tibi, Roma, Maronem,
Tyrrhenus, placida mente, refovit eques.
Pergite Pierides, vestris me inducere lucis,
Nunc mihi molle iugum, nunc mihi plana via est.

A MODENAI PÜSPÖKHÖZ

Már panasztartam, hogy nincs többé becsben a költő,
És gyűlölem hevesen én a saját koromat.
Ám a modenai művelt főpap kezdte kegyelni
Verseimet s kegyesen fölkarol engemet is.
Róma, szegény Maródat, akit még senki sem ismert,
A türrhéni lovag, nyájasan így fogadá.
Rajta Muzsák, vigyetek szent berkeitekbe ma engem,
Most már könnyű nekem, nyitva előttem a tér.

359. AD EUNDEM EPISCOPUM

Unde mihi hoc, quod me sic diligis optime praesul?
Nempe tua id solum de pietate venit.
Nil ego promerui, tibi quippe alienus, et ante
Ignotus; tu me vis tamen esse tuum.
Tu legis et laudas, tu carmina nostra tueris,
Tu patrio externum solus amore foves.
Nec satis est quod me, ipse pia complectere cura,
Ut veniam tota clarus in urbe, facis.
Nec dubitas sacri mihi conciliare favorem
Principis, et per te, nos Leonellus amat.
Vir bonus est, meritis qui scilicet aequa rependit,
Omnia qui dat ubi nil merui, Deus est.

UGYANAHHOZ

Drága uram, főpásztor, mért hogy annyira kedvelsz?
Mert hisz irántam a kegy kútfeje csak szeretet.
Nem volt érdemem és idegen létemre nem ismert
Senki se, s azt akarád, hogy legyek én a tied.
Olvasol és dicsérsz sőt sokra becsülve a versem
Mint atya, jószívvel pártolod az idegent,
És nem elég, hogy nagy szeretettel tenmagad ápolasz,
Terjeszted városszerte a híreket is.
S nem habozol megnyerni kegyét fejedelmi uradnak,
Általad, érted van, hogy Leonello szeret.
Jó az a férfi, ki hálaadóként jól viszonzozza,
Isteni férfi, aki érdememen felül ad.

360. AD GALLUM

Galle, rogas quae sit perfectae regula vitae?
Ne facias, nolis quod fieri ipse tibi.

GALLUSHOZ

Érdeklődsz a tökéletes élet titka után? Nos:
Mit te nem óhajtasz, másnak olyat sose tégy.

361. AD LECTOREM

Parco tibi, parco vobis iam candide lector,
Finis adest; primum sit leve semper onus.

AZ OLVASÓHOZ

Megkíméllek téged, gyöngéd olvasó, immár
Vége; legyen mindig könnyű az első teher.

EPIGRAMMATA IN PANNONIA SCRIPTA MAGYARORSZÁGI EPIGRAMMÁK

362. LAUS PANNONIAE

Quae legerent omnes, quondam dabat Itala tellus,
Nunc e Pannonia carmina missa legit.
Magna quidem nobis haec gloria; sed tibi maior,
Nobilis ingenio, patria facta, meo.

PANNÓNIA DICSÉRETE

Eddig Itália földjén termettek csak a könyvek,
S most Pannónia is ontja a szép dalokat.
Sokra becsülnek már, a hazám is büszke lehet rám,
Szellemem egyre dicsőbb, s általa híres e föld!

363. DE ELECTIONE MATTHIAE REGIS HUNGARIAE

Cum videt Hungarici vectum ad fastigia regni
Matthiam; presso gutture corvus ait:
Illa ego vaxillis, ales gestata paternis,
Iam fateor geminae cedere laeta cruci.
Sin vel sculpar adhuc, vel pingar forte sub illa,
Ingens, et voto gratia maior erit.

MÁTYÁS MAGYARORSZÁG KIRÁLYÁVÁ VÁLASZTÁSA

Hogy Magyarország trónján megpillantja a holló
Mátyást, örvend s így károg az ősi madár:
Én, akit atyjának lobogóin vittek a harcba,
Átadnám örömet már a helyem, s ha talán
Én lehetek Mátyás zászlója s címere éke,
Több lesz mindennél és becsesebb ez a kegy.

364. COMPRECATIO DEORUM PRO REGE MATTHIA IN TURCOS BELLUM PARANTE

Rex pia Matthias in Turcos signa resumit,
Nunc age de toto numina adeste polo.
Da clavam, Alcide, iuveni, da, Phoebe, sagittas,
Mars, gladium; Pallas, Gorgona; Castor, equum.
Mulciber arma para non ullis pervia telis,
Qualia Pelidae, Dardaniove duci.

Hunc inter pugnae certamina, vulnere ab omni,
Aegide praetenta, Iuppiter, ipse tegas.
Quodsi lenta iuvant residis vos otia vitae,
Solum siderea, mittite ab arce patrem.
Sufficit ille suo custos in praelia nato,
Ille modo in coelo missile fulmen habet.

KÖNYÖRGÉS AZ ISTENEKHEZ A TÖRÖK ELLEN HADBA INDULÓ MÁTYÁS KIRÁLYÉRT

Bontja a szent lobogót, viszi Mátyás a török ellen;
Rajta, segítsétek mind, egek istenei;
Add neki kardod, Mars; paripád, Castor; Phoebus íjjad;
Pallas, a vértedet; add, Herkules a buzogányt!
Vulcanus, kalapálj páncélt, mit a dárda se tör be,
Achilles aminőt hord vala és Aeneas;
A csatavész közepette, fölébe borítva a pajzsod,
- Meg ne sebezhessek - védj te magad, Jupiter!
Ámde ha jobban esik lustán heverésznetek ottfenn,
Szóljatok atyjának, küldje le őt körötök,
S nem kell más, maga is megvédi fiát a csatában,
Szórja az égből is gyorstüzü mennyköveit.

365. SE IPSUM EXCUSAT, QUOD NON PROELIA TRACTET

Belligeri proceres, me regia castra sequentem,
Ne frustra ignavi, carpite quaeso, metus,
Quod nunquam adversos decurro armatus in hostes,
Scando nec obsessi, moenia celsa, loci,
Sed spectator iners aliena pericula miror,
Non timor hoc, vestri, credite, cura iubet.
Gloria nempe, viri, petitur longissima vobis,
Haec faciles plagas, funera grata facit.
Quodsi pugnantem, rapiat sors ulla, poetam,
Quis vestras mortes, funera vestra, canet?

MENTEGETŐZIK, HOGY NEM ELEGYEDIK A HARCBA

Bajnok urak, mikor én a királyt táborba kísérem,
Nem kell gyávának szidnotok engem azért,
Mert magam ellenségre kivont karddal sose rontok,
Nem kuszom ostromlott vár meredek falain
És rest nézőként szemlélem a más veszedelmét:
Nem félelmem tart vissza, csak érdeketek.
Minden férfi dicső, nem múló hírnevet óhajt,
Így lesz a seb könnyű, kedves a hősi halál.
Ám ha a költő is harcol s odavész a csatában,
Hősi halálotokat versbe ki szedje vajon?

366. DE AENEA PIO SUMMO PONTIFICE

Qui fuit Aeneas, mutato nominis usu,
Nil aliud certe, quam Pius, esse potest.

AENEAS SYLVIUSRÓL, PIUS PÁPÁRÓL

Aeneas aki volt, megváltoztatta nevét, más
nem lehetett nyilván új neve, mint a Pius.

367. EPITAPHIUM GUARINI

Guarinus iacet hic, linguam diffudit in orbem
Qui Latiam; Latio reddidit Inachiam.

GUARINO SÍRFELIRATA

Itt nyugszik Guarino; Latium nyelvét a világba
szórta, latin népnek hozta el Inachusét.

368. EPITAPHIUM GUARINI

Calliope, Clio, Polyhymnia, flete; Guarinus
Ecce iacet, vestri gloria, vester honos.
Occiderit licet ille senex, absolvere nemo
Fata potest, semper vivere dignus erat.

GUARINO SÍRFELIRATA

Kalliopé, Kleio, Polühümnia, sírjátok érte,
Mert meghalt Guarino, íme dicső fiatok.
Nagy kort ért el, igaz, de a sorsa csak emberi sors, bár
Méltó volt az örök életet élni le itt.

369. AD GALEOTTUM

Candida seu vultu ridet fortuna sereno,
Seu praefert tristes nubila fronte minas,
Semper habe fidi secretum pectus amici,
Affectus credas cui Galeotte tuos:
Collatae levius mordent praecordia curae,
Gaudia plus multo participata iuvant.

GALEOTTOHOZ

Hogyha derűs arccal nevet olykor rád a szerencse,
vagy felhőbe borult homloka megfenyeget,
mindig együttérző, szerető szív vár, Galeottóm,
légy bizalommal hű, régi barátod iránt:
nem gyötör oly sok gond, ha a terhet mással is osztod,
sokszoros élvezetet nyújt az öröm, ha közös.

370. AD EUNDEM

Tu nunc in patria laetum me vivere credis,
Cum tamen in dubio, sit mihi vita, loco.
Nunc fluidus laxa, procumbit sanguis ab alvo,
Nunc saevit rapida tertia febre dies.
Si natalis humus nobis tam triste parabat
Hospitium, melius, non rediisse, fuit.
Quodsi te incolumem superi, Galeotte, reservant,
Dimidia videor parte valere mei.

UGYANAHHOZ

Persze, te azt hiszed, itthon vígan töltöm időmet...
Már pedig azt se tudom, holnapig élek-e még.
Löttyed a gyomrom, vér kavarog ki híg ürülékkel,
Harmadnapja emészt gyors lobogással a láz.
Tudtam volna, ilyen nyavalyákkal vár a szülőföld,
Jobb lett volna talán vissza se térni soha.
Óvjon téged az ég minden bajtól, Galeotto,
S félig már magam is újra erőre kapok.

371. CONQUERITUR DE MORA REGIS

Horrida saevit hyems, et adhuc, rex inclyte, bellas,
Excutiunt densae, nec tibi tela, nives.
Ipsos triste gelu vaginis detinet enses,
Nec possunt rigidae, frena movere, manus.
Tu tamen et pugnās misces et moenia frangis,
Tantum vel Martis, vel genitoris habes.
Otia iam placeant; castris mox rite locandis,
Commodiora novi tempora veris erunt.

PANASZKODIK A KIRÁLY HOSSZAS TÁVOLLÉTE MIATT

Tombol a téli hideg, s te csatázol a hős sereg élén,
Nem tart vissza, tudom, sem havazás, sem a szél.
Ebben a zordon időben a kard befagy ám hüvelyébe
És a lovat se lehet fogni, ha dermed a kéz.
Harcolsz, várfalakat döntesz le titáni erővel,
Mars se különb, de hiszen benned atyád szive ver.
Jobb, ha pihensz a hidegben s táborozásra csak akkor
Gondolsz, hogyha beáll újra a szép kikelet.

372. DE CAPTIVITATE DRAGULAE WAIVODAE TRANSALPINI

Dicite, Io Paeon! captus fert vincla tyrannus,
Si modo non falsum publica fama sonat.
Dicite rursus, Io Paeon! et carmina festis,
Pierides Nymphae, iungite festa choris.
At tu, cui nullo decus hoc cum sanguine venit,
Ut quid iam medio frigore victor abes?
Hoc unum cuncti te supplice voce rogamus,
Redde tuos vultus, rex venerande, tuis.
Sin populi nil vota movent; hoc sponsa precatur,
Hoc genetrix; an et his, dure, negare potes?

DRAGULA HAVASALFÖLDI VAJDA FOGSÁGBAESÉSÉRŐL

Zengjetez ünnepi dalt! Láncot hord végre a zsarnok,
Már ha igaz, mit a hír szerterepülve susog.
Zengjetez ünnepi dalt ismét s víg dallamotokhoz
Járjátok, Múzsák, ünnepi táncotokat.
És te, ki ekkora nagy diadalt vér nélkül arattál,
Bár győztél, mért vagy távol a tél közepén?
Egyet kér mindönk esdő szava, drága királyunk:
Arcod után vágyunk, térj haza végre közénk!
Néped hasztalanul hív? Lásd, ezt kéri arád is,
Ezt az anyád; mondhatsz zordonan erre „nem”-et?

373. AD MATTHIAM REGEM

Iure colis Venerem mediis, rex inclute, castris,
Illa tibi Martem conciliare potest.

MÁTYÁS KIRÁLYHOZ

Bölcs a király, ha a harc mezején se felejt el ölelni,
Vénusz a csóknak örül s megnyeri Mars kegyeit.

374. AD POLYCARPUM

Gratulor a terra, salvum rediisse, Latina,
Numina nec votis, surda fuisse, tuis.
Gratius hoc fiet, si nos, Polycarpe, revisas,
Ni post tam longum, tam breve taedet iter.
Quando ego te tota suspensus luce tenebo,
Narrantem vastae, dura pericla, viae?
Quis status Ausoniae, quae sint ibi tempora rerum,
Quas urbes, quales videris ipse viros.
Quodsi non fallit cupidam, spes irrita, mentem;
Tota, tuo nobis pectore, Roma, venit.

POLYCARPUSHOZ

Jó, hogy megtértél a latin földről, Polycarpus,
S meghallgatta az ég, íme, fohászaidat.
Még jobb volna, ha eljönnél hozzám, ha kibírnád
Hosszu utad végén még e rövidke utat.
Akkor egész nap csak szavadon csüggnék figyelemmel,
Míg te mesélsz a nagy út furcsa kalandjairól.
Mit láttál odalent? Mi világ van? Merre utaztál?
Mondd el a városokat, mondd el az embereket!
Ó, ha a léha remény nem játszik szomju szivemmel,
Benned egész Rómát zárja magába karom.

375. CONQUERITUR DE MORA REGIS MATTHIAE IN MOLDAVIA

Sarmatici montes, et vos septemplicis Istri
Caerulea Euxino cornua mixta mari,
Ac tu Romanis olim possessa colonis,
Sed iam corrupto, barbara terra, sono;
Quid dominum lentis longe retinetis in armis?
An gelidum Tanain vultis ut ille bibat?
Plena quater, totidem complet iam Cynthia menses
Dicere adhuc magno, nec licet ore: venit!
Quando erit ut redeat? quando redimita coronis
Plaudet laeta suo Buda Neoptolemo?
Reddite, si pudor est, absentem reddite tandem,
Nubere parva viro, iam Catharina, potest.

PANASZKODIK MÁTYÁS KIRÁLY MOLDVÁBAN VALÓ HOSSZAS IDŐZÉSE MIATT

Szarmata táj hegyei s te, Dunánk kék árja, amely hét
Ágra szakadsz s Fekete-tengeri vízbe vegyülsz,
Vad, barbár tájék, hol régen a római volt úr,
Csakhogy megromlott köztük a római nyelv;
Mért tartjátok urunk távol súlyos hadi-vértben?
Már ezután csak a hús Don vize lesz itala?
Négyszer telt meg a hold, négy hónap telt el azóta,
S még ma se zenghetjük boldogan: itt a király!
Vissza mikor tér hát! Mikor ujjong majd Buda pompás
Díszben, mert megjött hősi Neoptolemos?
Küldjétek haza őt, ha akad még bennetek érzés:
Már kivirulva a nászt várja a kis Katalin!

376. DE CATHARINA REGINA HUNGARIAE

Nostri primus amor, stirps regis clara Boemi,
Post matris lacrymas, oscula pauca patris,
Cum iam Pannonicas avecta inviseret oras,
Edidit hos praesens Calliopea sonos:
Mutasti patriam, mutare vocabula debes,
Sis Catharina, volo, quae Cunegundis eras.

KATALIN MAGYAR KIRÁLYNÉRÓL

Drága szerelmünket, cseh királynak szép ivadékát
Atyja a csókjaival, s anyja a könnyeivel
Búcsúztatja s amint meglátja Pannoniát ő,
Megjelenik, s így szól Calliopea legott:
Régi hazáddal együtt illik neved is kicserélni:
Légy Kunigunda helyett már ezután Katalin!

377. DE CERVO REGIUM TRAHENTE VEHICULUM

Quod nemorum oblitus, posita formidine, cervus,
Non homines metuit, nec rabida ora canum;
Mollia sed leviter docili trahit esseda collo,
Inclyte rex, meriti, quis neget esse tui?
Talis cornigeris Diana iugalibus alte,
FronDOSi vehitur per iuga Taygeti.
Talis erat nondum famulorum praeda suorum,
Compos adhuc mentis, versus Agenorides.
Quis iam adeo ferus est, tibi qui servire recuset,
Accipiant ipsae cum tua frena ferae?

A KIRÁLYI KOCSIT VONÓ SZARVAS

Hogy pagonyára sem emlékezvén, most ez a szarvas
Embert nem retteg, sem harapós ebeket,
Sőt tanulékony nyakkal könnyen bírja a hámot:
Mind a te érdemed ez - el ki vitatja - király.
Ilyen igába hajolt gímszarvas húzza Diána
Gyors szekerét lombos Taygetos ormain át.
Ilyen volt, amíg ép ésszel járt és az ebek nem
Marcangolták szét, délceg Agenorides.
Ember oly vad lehet-é, hogy nem szolgálna neked, hisz
Még a vad is szívesen hordja erős zabolád!

378. AD MATTHIAM REGEM

Hic me rogare tua modo est humanitas
Dignata, summe Principum;
Quid tibi meorum, vis, poeta, impertiam?
Secreta praeter quidlibet.

MÁTYÁS KIRÁLYHOZ

Azt tudakoltad előbb, kegyes királyom, ó,
Uralkodók legjobbika,
Abból, amit magadénak tudsz, mit adj nekem?
Akármit, csak ne titkaid!

379. VERIS PROGNOSTICON

Texit ut e virgis arguta ciconia nidos,
Hibernum vel quae temperat aequor avis.

.....

A TAVASZ ELŐREJELZÉSE

Mint vesszőkből font fészket kelepelve a gólya,
vagy viharos tengert csillapító rokona.

.....

380. FRAGMENTUM

Turris avicularum, qua cincta palustribus undis
Instrepat argutis persona passeribus.

TÖREDÉK

Tornya madárcáknak mocsaras tócsák közepében,
tarka verébcsipogás zúg ki belőle vadul.

381. DE CORONA REGNI AD FRIDERICUM CAESAREM

Quid retines nostram, caesar Friderice coronam?

Fausta unquam genti non fuit illa tuae,
Testis erit primae fraudatus flore iuventae,
Henricus, Stephano quem pia Gesla dedit.
Testis bis pulsi letum miserabile Petri,
Ac Salomoniacae, crebra ruina, fugae.
Testis quin etiam spoliati casus Othonis,
Nec non Alberti, mors properata, tui.
Testis et ille tua puer enutritus in aula,
Qui nuper thalamos occidit ante novos.
Horum tu, si quid sapias, exempla timebis;
Felix, alterius qui cavet ipse malo.
Nec tanti facies tam vani nominis umbram,
Fatorum ut similes experiare vices.

FRIGYES CSÁSZÁRHOZ A KIRÁLYI KORONÁRÓL

Császár! Mért tartod koronánkat vissza, mivége?
Hisz rátok sohasem szállt a szerencse vele.
Jó tanu erre a nyíló ifjúként disze-vesztett
Imre, kit Istvánnak tiszta Gizella adott,
Vagy tanu Péter, a kétszer elűzött szörnyü halála,
Vagy kit olyan gyakran ért vereség: Salamon.
Sőt tanu Ottó is, kit megfosztottak a tróntól,
S Albert testvéred oly kora vége tanu.
És tanu rá az a gyermek, az udvarban nevelődött,
Kit lakodalma előtt elragadott a halál.
Hogyha van egy kis eszed, jó lesz intésnek a példa:
Boldog a más kárán bölcsen okulni tudó.
Jó lesz hát hiu cím árnyát nem sokra becsülnöd,
S nem hívnod ki magad ellen a sorsharagot.

382. EPITAPHIUM BARBARAE MATRIS SUAE

Nobilior vitae meritis quam praesule nato,
Hac sub marmorea, Barbara, mole iacet.
Dum licuit, stirpis fovit pia cura parentem,
Illi dulce fuit sospite prole mori.
Nunc pro se vicibus numen coeleste precantur,
Filius in terris, mater in arce poli.

ANYJÁNAK, BARBARÁNAK SÍRFELIRATA

Élete inkább, mint főpap fia tette híressé
Azt, kit e márvány föld: Barbara volt a neve.
Míg lehetett, az anyát fönn tartá hű fia gondja,
Néki halála se fájt, hogy fia élve maradt.
Mostan is egymásért könyörögnek ketten: a földön
A fiu és az anya fönn az egekbe könyörg.

383. IN VITUM

Nomine te vitulum qui dixit, Vite, minuto,
Verius hic potuit dicere, Vite, bovem.

VITUSRA

Mondd, Vitusom, nevedet Vitulusnak kell-e becézni?
Mert hát nem kicsi borj vagy te, barátom: ökör!

384. AD FRIDERICUM CAESAREM

Romula res olim Fabio cunctante revixit,
Nunc, cunctante eadem te, Friderice, perit.
Nam tu continue consultas, nec facis unquam,
Mallem aliquid faceres vel sine consilio.
Quid tibi cum gelido Saturni sidere inertis?
Caesaribus mores Martis inesse decet.

FRIGYES CSÁSZÁRHOZ

Róma ügyét Fabius habozása emelte magasra,
Most habozásoddal elveszited, Frigyes, azt,
Mert te örökké csak fontolgatsz, tenni sosem mersz.
Bár hebehurgyán is, csak valamit cselekedj!
Mondd, mi közöd néked Saturnus hűvös egéhez?
Császároknak a Mars harci erénye való.

385. DE PIO PONTIFICE MAXIMO, QUI OBIIT IN EXPEDITIONE CONTRA TURCOS

Cum Pius in Turcos pia tollit signa Secundus,
Dum culpant segnes, strenua bella, patres,
Dum simul Occasus sequitur, simul Arctos euntem,
Solvere dum classem, dum dare vela parat;
Hadriaci extinctus Piceno in litore ponti,
Famosum subito funere rupit iter.
Sis licet ingentis, vana spe lusa, triumpho,

Da veniam fatis, anxia Roma tamen.
Praecisas neu plange vias; fortasse fuisset
Pervenisse minus, quam properasse fuit.

II. PIUS PÁPÁRÓL, AKI A TÖRÖK ELLENI FELVONULÁS KÖZBEN HALT MEG

Már felemelte Pius törökök hada ellen a zászlót
- Bár szidták a serény harcot a lomha atyák -,
Már a nyugat, valamint észak menetelt a nyomában,
S már a hajók szedték épp fel a horgonyokat:
Akkor jött a halál, Ancóna siratta a pápát,
S hírhedt útja ezért hirtelen itt elakadt.
Jóllehet így a remélt győzelmed, Róma, elűszott,
Vétlen a sors ebben, s kár a nagy aggodalom.
És ne sirasd, hogy az út már félbeszakadt, hisz a célját
Tán sosem érheti el, bárhogyan is sietett.

386. EPITAPHIUM PAPAE PII II.

Cum totus petit astra Pius, de praesula tanto,
Indignata sibi est terra manere nihil;
Sed frustra conata animam retinere volucrem,
Hic cupido, pressit corpus inane, sinu.

II. PIUS PÁPA EPITÁFIUMA

Minthogy a csillagos égbe repült pápánk, Pius immár,
Így zugolódik a föld: vajh mi marad neki most?
S mert elszálló lelkét nem tarthatta magánál,
Most csak sóváran zárta be porhüvelyét.

387. DE TRANSLATIONE IOANNIS EPISGOPI VARADIENSIS IN ECCLESIAM STRIGONIENSEM

Pangite laurigerae, laetum Paeana, sorores,
Festius et solito, Calliopea sonet.
Metropolitanae supremum sedis honorem,
Dat Princeps domino, dat pia Roma, meo.
Haec vox per populos immensi transeat orbis,
Vox haec a terris sidera summa petat.
Cedat Strigonio Varadinum, Chrysus Histro,
Sit patrum primus, qui modo quartus erat.

VITÉZ JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEKKÉ VALÓ KINEVEZÉSÉRŐL

Zöldkoszorús múzsák, ti vidám dalt zengjete egyre,
S ünnepi énekeit zengje ma Kalliopé.
Mert a király és Róma kegyelme magasba emelte
Nagylelkű uramat, s érseki székbe tevé.
Szálljon a népek nyelvén szerte a messi világba,
S távoli csillagokig csapjon örömmel e hír.
Esztergom vezet, ékes Várad, az Ister a Kőröst;
Most első atya lesz, ki negyedik atya volt.

388. DE TECTIS PER IOANNEM ARCHIEPISCOPUM STRIGONIENSEM INSTAURATIS

In cathedra Petri, Paulo residente Secundo,
Tertius imperium dum Fridericus habet,
Haec instauravit Ioannes tecta Sacerdos,
Funditus obruerat quae prius ignis edax.
Pro quibus officiis aeternum vivat Olympo,
Sed postquam in terris vixerit ille diu.

AZ ÉPÜLETEKRŐL, MELYEKET JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEK ÁLLÍTTATOTT HELYRE

Péter székén míg Pál pápa, a második ült és
császárság élén megkoronázva Frigyes,
János, az érsek e rég pusztító tűzben elomlott
házsorokat földből már fölemelte megint.
Buzgóságaért éltesse örökre Olümposz,
ámde csak aztán, hogy földön is élt eleget.

389. INVITAT REGEM MATTHIAM AD HOSPITIUM SUUM

Sic tibi, sed sero, pateat domus aurea Divum,
Matthia regi, rex adamate, Iovi;
Huc ades, et nostris succede penetibus hospes,
Nec modicum Princeps, despice magne, larem.
Fertur et immensi pacator maximus orbis,
Parva Molorcheae, tecta subisse casae.

VENDÉGSÉGBE HÍVJA MAGÁHOZ MÁTYÁS KIRÁLYT

Úgy várjon rád egykor a menny aranyos palotája,
Ó, Mátyás, kit övez Juppiter égi kegye,
Mint ahogyan házam vendégül várja királyom.
Felség, el ne kerülj, bárha szerény a lakom!
Azt mondják, hogy a föld nagy Békehozója Molorchust
Nem fitymálta le szűk kis kalyibája miatt.

390. DE PAULO SUMMO PONTIFICE

Qui modo Petrus eras, Paulus nunc diceris idem,
Ac Petri et Pauli culmina summa tenes.
Clave potens, meritis reserat coelestia Petrus,
At Paulus gladio noxia cuncta secat.
Sic et tu amborum fungens vice, maxime praesul,
Percute sacrilegos, sidera pande piis.

PÁL PÁPÁRÓL

Eddig csak Péternek hívtak, Pálnak is immár,
Péter s Pál erejét egyesítet te magad.
Péter az érdemeseknek nyitja az ég kapuját meg,
Pál meg a vétkeket kergeti kardja előtt.
Rád is, atyám, ezután már épp ez a két feladat vár:
Kardod a rosszra lecsap, s mennybe segíted a jót.

391. DE PAULO SUMMO PONTIFICE

Pontificis Pauli testes ne Roma requiras,
Filia quem similis sat docet esse marem.

PÁL PÁPÁRÓL

Róma, ne vizsgálgasd, hogy a szentatya férfi-e, vagy sem;
Lánya, ki rája ütött, hirdeti férfinemét.

392. DE EODEM

Sanctum non possum, patrem te dicere possum,
Cum video natam, Paule Secunde, tuam.

UGYANARRÓL

Szentnek nem tudlak, de atyának mondani tudlak,
Mert hisz látom a lányt, Pál, kinek atyja te vagy.

393. AD EUNDEM

Cum sit filia, Paule, sit tibi aurum,
Quantum pontifices habere raros
Vidit Roma prius; pater vocari
Sanctus non potes, at potes beatus.

UGYANAHHOZ

Van lányod s aranyad van, Pál, ugyancsak,
Hogy pápának alig volt még ilyen sok
Rómában; ha nem is vagy „szent”-atyának
Jó, boldognak azért beválsz valóban.

394. DE HOMINE PRAEPOSTERO

Quem tenebris vigilare iuvat, dormire diebus,
Cur non et versis vestibus ire iuvat?

A FONÁK MÓDRA ÉLŐ EMBERRŐL

Éjjel virrasztasz, nappal szunnyadni szeretsz csak;
mért nem a visszáján hordod az öltönyödet?

395. QUARE NUNC, UT QUONDAM, SUMMORUM PONTIFICUM TESTICULI NON EXPLORANTUR

Femina, Petre, tua quondam ausa sedere cathedra,
Orbi terrarum iura verenda dedit.
Indeprensa quidem cunctos latuisset in annos,
Facta foret partu, ni manifesta, novo.
Post haec Roma diu simili sibi cavit ab astu,
Pontificum arcanos, quaerere sueta, sinus.
Nec poterat quisquam reserantes aethera claves,
Non exploratis sumere testiculis.
Cur igitur nostro, mos hic iam tempore cessat?
Ante probat quod se quilibet esse marem.

MIÉRT NEM VIZSGÁLJÁK MEG MANAPSÁG A PÁPÁK HERÉJÉT, MINT HAJDAN?

Asszony mert, Péter, szent trónodon egykoron ülni,
Tiszteletet keltvén szerte a föld kerekén.
És a lepel sohasem hullt volna le tán a titokról,
Hogyha, mutatva nemét, gyermeke nem születik.
Róma azóta az ily csapdától félve sokáig,
Jól megnézte, mit a pápa ruhája takar.
Senki a mennyei üdv kulcsát nem kapta kezébe
Addig, ameddig nem tűnt ki: heréje van-é?
Kérdem, mért lehetett e szokást elhagyni korunkban?
Hím-voltának előbb adja jelét a jelölt!

396. DE INTEMPESTIVE COMEDENTE

Ante diem prandes, medio vix pronus Olympos,
Deflexit Titan; coena parata tibi est.
Quis ferat haec? Illud tamen indulgebimus omnes,
Exul ab octava si, Ludovice, bibas.

EGY HÓBORTOS HENYÉRŐL

Reggelid éjszaka költöd el, és ha a kék hegyek ormán
fölfele kúszik a Nap, máris ebédre terítség.
Ennyi szeszély, Lajosom, jól rejtheti már a szabályt is:
bár még messze az est, inni mohón nekilátsz.

397. IN OTACUSTAS

Inter tot mala, pessimi otacustae,
Hoc unum facitis bonum: siletur.

A BESÚGÓKRA

Sok gazságtok után egy jót is tesztet,
Aljas, rút besugók: most mélyebb csend van.

398. DE EISDEM

Tanta est malorum copia otacustarum,
Ut ipse taceat Eustachi Ladislaus.

UGYANAZOKRÓL

Oly sok gaz besugó van már, hogy végül
Eustach fia, László sem szól semmit.

399. DE EISDEM

Plus iam, Lazare, quam tacere oportet,
Nil dicas, licet: audit otacustes.

UGYANAZOKRÓL

Lázárom, nem elég most már, hogy nem szólsz;
Hallgathatsz, besugóink azt is hallják.

**400. EPITAPHIUM PETRI ZOBII,
MILITIS PRAESTANTISSIMI**

Petrus in hoc Zobius tumulo iacet alter Achilles,
Iste Bohemorum terror, at ille Phrygum.
Morte tamen prior hic; Paridis cadit ille sagitta,
Hunc ballista, modo fulminis acta, rapit.

**SZOBI PÉTERNEK, A NAGYSZERŰ
KATONÁNAK SÍRFELIRATA**

Itt nyugszik Szobi Péter, Achilles mása, e sírban,
Ő csehek, az pedig a dardanok ostora volt;
Ám a halálban övé a babér, hisz amazt lenyilagták,
Míg bele mennydörgő ágyu golyója csapott.

401. DE SCLAVINIA

Pars ea Pannoniae, quae nunc Sclavinia fertur,
Pagos complures, oppida rara gerit.

SZLAVÓNIÁRÓL

Pannon föld részén - neve most Szlavónia ennek -
falvakból van elég, városa épp hogy akad.

402. MICHAELI VITÉZIO NEPOTI

Misisti clypeum nobis, si miseris hastam,
Martis ero, Phoebi qui modo miles eram.

UNOKAÖCCSÉNEK, VITÉZ MIHÁLYNAK

Pajzsot küldtél, ám ha dzsidát küldesz nekem, akkor
Phoebust elhagyom én, s Mars katonája leszek.

403. EPITAPHIUM GEORGII MORE

Fida iacet nostrae tutela Georgius arcis,
Amissam Martis nunc ego credo manum.
Vix reducem castris, rapuit domus; occidit aeger,
Inter tot sospes qui modo tela fuit.
I nunc, et placidae lentus confide quieti,
Cum minime speras, mors inopina venit.
Ille tamen pulchro fuerat per vulnera leto
Dignior; ignavos segnia fata decent.

MÓRÉ GYÖRGY SÍRFELIRATA

Várunk húszivü gyámola, György úr, nyugszik e sírban,
Nyilván véle veszett Marsnak erős keze is.
Táborból hazatérve, betegség ölte meg otthon
Őt, kit a harc mezején annyi gerely kikerült.
Menj hát s szokd meg lassanként a derűs nyugodalmat,
Senki se sejti, mikor éri utól a halál.
Hősi sebekkel halni dicsőn, lett volna tehozzád
Méltóbb; gyávákhoz illik a rest, tunya vég.

404. DE ACCIPITRIS VENATIONE

Latratu dum silva canum, clamore virorum
Personat, ecce dedit callida praeda fugam;
Sed pede quem nulli possunt aequare molossi,
Accipiter penna consequitur leporem.
Nunc tergum rostro carpit, nunc verberat alis,
Obsessum multo nunc premit ungue caput.
Oscula iam tutae iungant impune columbae,
Secura in medio flumine ludat anas.
Cognatis avibus parcit iam raptor aduncus,
Saevit et in solas alitis ira feras.

A VADÁSZSÓLYOM

Zeng a vadon, s mialatt ugatás és férfi-kiáltás
tölti be, lám a ravasz préda futásnak eredt.
Még a vadászkutya sem tudná futtában elérni,
ám a sebes röptű sólyom a nyúlra lecsap.
Hátát csépelei csőrével, majd verdesi szárnnyal,
horgas karmaival tépi, megülve fejét.
Büntetlen válthatnak csókot végre a gerlék,
bátran ringhat a kis réce a tó közepén,
mert a rokon madarat most megkíméli e rabló,
célja magányos vad, rá pazarolja dühét.

405. AD GALEOTTUM

Esse quid hoc dicam? rediit, Galeotte, libellus,
Pagina sed nullas, rettulit alba notas.
Ast ego Aristarchi stellas et acuta verebar
Spicula, Maeonium quis iugulatur opus.
Quid faciam, nisi uti placuisse vel omnia credam,
Omnia vel prorsus displicuisse tibi?
Omnia qui possunt placuisse? relinquitur ergo,
Omnia iudicio displicuisse tuo.
Est quiddam ulterius; facturas taedia nugas,
Ne legisse quidem, te, Galeotte, puto.

GALEOTTÓHOZ

Mit szóljak hozzá, hogy a könyvecském, Galeotto,
Megjött s oly tiszták lapjai, mint azelőtt?
Én meg Aristarchos nyilait vártam s a Homeros
Művét tarkító cenzori csillagokat.
Mit tegyek? Azt higgyem, hogy minden vers kitűnő, vagy
Azt, hogy minden vers ostoba, csapnivaló?
Tetszett minden sor? Nem, nem. Nincs más lehetőség,
Azt kell gondolnom: rossz az egész kötetem.
Vagy tán untat a könnyű költészet, Galeotto,
És nem is olvastad verseim, úgy hiszem én.

406. AD ANTONIUM

Vitrea quae nuper mittebas pocula nobis,
Antoni, media, rupta fuere, via.
Nos tamen haud alias agimus, carissime, grates,
Integra quam nobis si tua dona forent.
Peccat, ab eventu mentem qui pensat amici,
Semper in officiis, est voluisse, satis.

ANTALHOZ

Antal, a kristályserleg, amit küldtél a napokban,
összetörött, sajnós, míg ideért az uton.
Mégis: oly őszintén hálás vagyok érte, fiúkám,
mint ha ajándékok ép marad, úgy jut eléem.
Nagy hiba tettei hasznából megítélni barátunk,
kell, hogy elég legyen a jóakarat maga is.

407. AD EUNDEM

Perfusam rutilo, pateram tibi mittimus, auro,
Aspice quam praestent munera nostra, tuis!
Ex hac materia, vellem tua vasa fuissent,
Fracta licet quererer, non tamen abnuerem.
At tu non ullis, obnoxia dona, ruinis,
Exemplo, Antoni, mittere discas, meo.

UGYANAHHOZ

Sárga arany-mázás csészét küldtem neked, Antal.
Nos, mivel is több ez, mint a tiéd: idesüss!
Ebből készült volna az is, bár fájna, hogy eltört,
nem tennék nyilván semmi komoly kifogást.
Antalkám, tőlem végy hát példát a jövőben:
bármi ajándékot, csak ne törékenyet adj!

408. AD GALEOTTUM

Et poma, et crudas, sumam securior, uvas:
Qui medicum mittis, tu Galeotte, facis.

GALEOTTÓHOZ

Éretlen szőlőt, almát bátrabban eszem majd;
mért, Galeottóm? mert küldöd az orvosodat.

409. EPITAPHIUM CHRISTOPHORI GALLI, MEDICI

Nomine Christophorus fuerat, cognomine Gallus,
Cuius in hoc tumulo condita membra iacent.
Heu quantum distat natali a sede sepulcrum!
Pannonia extinxit, Brixia progenuit.
Saepe colos medica fatales arte morantem;
Tres indignatae praeripuerunt Deae.

CHRISTOPHORUS GALLUS ORVOS SÍRFELIRATA

Christophorus volt ő egykor s a családneve Gallus,
s most, sírdomb mélyén, csontjai nyugszanak itt.
Mennyire messze esik születési helyétől a sírja!
Pannon földbe zuhant, Brescia szülötte pedig.
Végzet rokkáit tartotta fel orvos-erővel
gyakran, s Párka-harag, lám, elorozta korán.

410. IN CRISPUM

Nil danti tibi, Crispe, quod nihil do,
Dicis me minus esse liberalem.
Qui nil dantibus ipse multa donat,
Non est, ut puto, Crispe, liberalis,
Quidnam est ergo? rogas? furens et excors.

CRISPUSRA

Tőled mit se kapok, tehát nem adtam
néked, s bőkezűségemet kicsinyled.
Crispus, mit sem adóknak adni mindent
épp nem bőkezűségre vall szerintem,
kérded, hogy mire? Balga örületre.

411. IN EUNDEM

Das mihi, Crispe, nihil; vis dem tibi multa petenti,
Os tibi deest; deerit cor mihi, si faciam.

UGYANARRA

Mit se kapok tőled, Crispus, s mennyit kunyorálsz te!
Arcátlan vagy s én esztelen úgy, ha adok.

412. IN EUNDEM

Vina rogas; dabimus, si tu des, Crispe, caballum
Nam tua belligerum, vix capit herba, pecus.
Da gratis, inquis; nescis, puto, lege caveri,
Ut curatorem prodigus accipiat.

UGYANARRA

Bort kérsz - jó, adok én, Crispus ha, ígáslovat adnál
(mert még fűre valók harcba vivő lovaidd).
Adj ingyen - mondod. De a törvényen ki te sem fogsz,
félek, gondviselőt kap, ki fecsérli javát.

413. IN BRIGIDAM PODAGROSAM

Brigida dum molli podagrosa quiescit in herba,
Repsit ad infirmum, longa colubra, pedem.
Quam simul aspexit toto circum orbe volutam,
Prosiliens stratis currere coepit anus.
Nec deinceps ullos sensit curata dolores,
Contulit et casus quod medicina negat.
Seu timor id fecit, seu tactos forsán in artus,
Paeonia arcanam bestia misit opem.
Heu! sua quam meritis redduntur praemia raro,
Ille opifer serpens fuste peremtus obit.
Iudice me, reduci fueras mox digna chiragra,
In benefactorem, femina iniqua, tuum.

A KÖSZVÉNYES BRIGITTÁRA

Lágy fűben fekszik - mert köszvény gyötri - Brigitta,
s lám, hosszú kígyó csúszik a lába felé;
aztán érzi, amint gyűrűsen rátekerőzik,
hej! az anyó pattan, s már az uton menekül.
Vége a fájásnak! Mire nem volt képes az orvos,
azt egy véletlen megcselekedte hamar.
Tán az ijedtség volt oka? Vagy, hol elérte, a testbe
titkon Apolló szent állata vitt be erőt.

Ó, de milyen ritkán kap méltó díjat az érdem!
Azt a szegény kígyót bot veri máris agyon.
Hálátlan, ki a jótettet rútul viszonzotad,
kapjon el új köszvény görcse, de most kezeden!

414. FRAGMENTUM

.....
Magna fuere quidem, et quae ullis promittere votis,
Vel quamvis avidus non foret ausus homo.
At quantum est minimo totum se immittere pani,
Et magnum exiguo claudere in orbe Deum?
Quantem est, se nobis totum praeberere fruendum,
Et tamen a toto comminuisse nihil?
Cum dedit illa quidem, vicit sua munera Christus,
Cum dat se, donis vincitur ipse suis.
O amor, o pietas! post omnia se dedit ipsum,
Qui se iam dederat, plus dare quid poterat?

TÖREDÉK

.....
Mindez olyan nagy volt, hogy az ember kérni imában,
Még a nagyon fősvény kapzsi se merte soha.
Bámulatos nagy tett: kicsi bár, e kenyérbe leszállni,
És a nagy istenség lakhelye itt e kenyér.
Nagy tett, nagy bizony ez, hogy egészben nyújtja magát itt,
És az egészből, lám, még pici résznyi se fogy.
Krisztus urunk mikor ezt átadta nekünk, vele minden
Régi ajándékot végtelenül megelőz.
Ó, szeretet, kegyelem! bizony önmaga itt ez ajándék,
S az, ki magát adja: adhat-e mást, mi nagyobb?

415. IN ANTONIUM HOSPITEM

Cum me minori fors locarat in gradu,
Conviva, meministi, non semel fui tuus.
Nec par fuisset denegare me pari.
Sed clericum tunc, non vocasti Antistitem.
Nolo superbum me putes, venio libens.
Papae! rotata cocta rapa testula,
Quam belle acernis afferuntur alveis!
Hanc sibi parabat Curius ipse coenulam.
Ergastulis hoc convenit convivium.
Quid hoc rubelli est? tolle funestam picem,
Lanae hoc laventur, aut equorum colei.
At iam secunda mensa, sublatis adest

Fictilibus, uvae rancidae et fici putres.
Quid hoc amabo? nilne ponis amplius?
Vale, ut mereris, hospes Antoni, vale!
Tam non putabam familiarem me tibi.

A VENDÉGLÁTÓ ANTALRA

Hogy lentibb sorban tartott fogva még a Sors,
Emlékszem én, vendéged voltam többször is.
Egyrangúnak ezt megtagadni nem szokás.
De kispap voltam, nem mondtad még: püspök úr!
Ne vélj dölyfösnek, jöttem most is szívesen.
Ajaj! Cserépfazékban főzött répa ez,
És ékesen, finom fatálon tálalod,
Ily lakomát főzött magának Curius;
E dözsölés börtönlakókhoz illenék.
Mi az a rőtes kotyvalék ott? El vele!
A gyapjút mossák ebben, vagy a ló monyát!
Cserépfazék megy, jó a második fogás:
Rohadt szőlőt és poshadó fűgét kínálsz.
Mit! Hogy én ezt örömmel enném? S mást nem adsz?
Amint érdemled, Vendéglátó Antalom,
Úgy áldjon ég, ennyire jóban nem vagyunk.

416. LAUDAT OPUS THEOLOGI CUIUSPIAM

Quae dictas, ea nec dulci Lactantius aequet
Lacte fluens, nec culta Leonis homilia primi.

VALAMELY TEOLÓGUS MŰVÉT DICSÉRI

Túltesznek szavaid most már Lactantius édes
tejpatakán meg a bölcs pápának fejtegetésén.

417. AD GALEOTTUM

Qui pueros elementa doces, rutilare capillum
Si doceas, facias plus, Galeotte, luci.

GALEOTTÓHOZ

Ábécére tanítod a gyermekeket, Galeotto;
Oktass hajfestést, s fölvet a pénz mihamar.

418. AD EUNDEM

Unde tibi, ut, nuper quod erat pice nigrius atra,
Tam subito rutilum sit, Galeotte, caput?
Non magis intonsi, radiat coma torta, Sicambri,
Nec si quam Crathis perluit aut Sybaris.
Quae, precor, ars istud, vel quae fortuna peregit?
An potius Divum nobile munus habes?
Hoc mirum, posset mutatis addere formis,
In nova discrevit qui rude membra chaos.
Ipse ego te primo dubitavi agnoscere visu,
Mox fictum dixi ferre capillitium.
Iam tango, vix credo tamen; cura irrita multis,
Canitiem tincto dissimulare pilo.
Hic nihil est fuci, sed de radicibus imis
Pullulat, et penitus nascitur iste color.
Ergo ut vera tibi est, ita sit longaeva iuventus,
Nec decus hoc senio laeserit ulla dies.
Quae fieri e pulla potuit sic flava, meretur
Ut fiat nunquam candida caesaries.

UGYANAHHOZ

Még a szuroknál is feketébb főd, én Galeottóm,
hogy lett, hadd halljam, lángvörös egyszeriben?
Nem lobog úgy a szikamber hosszú farkosa, mint ez,
s az sem, amit Crathis vagy Sybaris mos: a fűrt.
Mondd, mi okozta: milyen véletlen vagy milyen álca,
vagy tán még inkább: isteni kéz nyoma ez?
Ily csoda nem telnék mástól, csak a Formaadótól,
aki a Káoszból hozta a Rendet elő.
Első pillantásra nem is tudtam, ki vagy: aztán
dünnyögtem kábán: álhaj ez, álhaj, igen.
Majd odanyúlok, alig hiszem így is: hányan akarják
- balgán - festéssel rejteni ősz hajukat.
Ám ez nem kölcsönszín: lentről jő, a gyökérből,
annak a legcsúcsán már ilyenül születik.
Hát, ha igaz fiatalság ez, tartson ki örökké,
s fejdíszed vénség meg ne gyalázza soha.
Hisz ha vörössé bírt változni koromfeketéből,
nyilván méltó rá, hogy kikerülje a dér.

419. GASPARI TRIBRACHO SALUTEM

Centum luminibus cinctum caput Argos habebat,
Sed tamen alipedis concidit ense dei;
Nec tibi sit mirum bifrontis lumina Iani,
Non expectatis succubuisse dolis.
Quin etiam nobis damnum fortuna redemit,
At nunquam fieri viribus ipse potest!

ÜDVÖZLET GASPARE TRIBRACÓNAK

Argos százszemű volt, s meg kellett halnia, szárnyas
lábú égi követ kardja lecsapta fejét.
Azt se csodáld, hogy a kétarcú Janus szemefénye
nem várt álnokság áldozatául esett.
Most Fortuna adott nekünk bajban menedéket:
isteni végzet dönt, és sosem önnön erőnk.

420. AD TRIBRACHUM POETAM

Tibrache, candentes (si nos ea cura teneret),
De rubris, gemmas erueremus, aquis.
Gentibus ex Arabum varios peteremus odores,
Vellera Ser nobis mitteret, Indus ebur.
Nunc animum capiant cum tantum carmina nostrum,
Non nisi ab Oenotriis poscimus illa plagis.
Vobis ingenium, vobis dedit ore rotundo
Musa loqui; externi barbara turba sumus.
Nec Geticum, Pallas colit aut Cyllenius, Histrum,
Sed Phaëthontei, brachia amoena Padi.
Istrum concreto vectantem praelia dorso,
Mars colit, et Martis sanguinolenta soror.
At frustra mendico procul, quis solus abundo,
Scilicet Ausonia clarus et ipse lyra.
Dicunt pastores; sed non ego credulus illis,
Inter nam cygnos anseris ore crepo.
Quodsi non etiam prorsus triviale, sonarem,
Haud ideo legerem, Tibrache, vestra minus.
Ipse Maro assidue Varium Flaccumque terebat;
Non bene se novit, cui sua sola placent.

TRIBRACÓHOZ, A KÖLTŐHÖZ

Tibraco, hogyha finom tárgyakhoz vonzaná kedvem,
Távol a nagy Vörös-ár gyöngyöket adna nekem,
Szép elefántcsontot majd India népe kínálna,
Selymét Kína, arab föld meg az illatait.
Ámde nekem most csak vers fogja s bűvöli lelkem,
Mindig Itália ért verseit áhitozom.

Szépen szólni tudást csak nektek juttat a Múza,
Külföld népe; mi: csak barbarusok lehetünk.
Pallas, Cyllenius nincs otthon a géta Dunánál,
Lent a phaetoni Pó ágainál lakozik.
Téli Dunánk befagyott hátán csak bajt, hadivészt hoz,
Ádáz Mars lakik ott s húga: a szörnyű Viszály.
Mért kolduljam messze, miből bőven nekem is van,
Hogyha latin lanttal hírt aratok magam is?
Mondják pásztoraim rólam, node nem hiszem én el,
Szépszavu hattyúk közt gágog a szám libaként.
S mégha nem is szólnék soha nyers és köznapi hangon,
Szívesen olvasnám, Tribraco, verseidet.
Vergilius Flaccust olvasta... Látja magát az,
Kit mindig a saját verse zenéje bűvöl?

421. IN PETRUM

Tu, qui Fabricius foris es, sed Apicius intus,
Parcius in nugas, quaesio, vehare meas.
Qualia verba tibi, tales, Petre, sunt mihi mores,
Quomodo tu vivis, sic ego, Petre, loquor.

PÉTERRE

Fabricius kifelé, de belül csak Apicius: ez vagy,
Péter, ezért kérlek, hagyd a verseimet.
Nálad a szó szigorú, szigorú bennem meg az erkölcs,
Pajzán életet élsz, nálam a vers szabados.

422. AD GALEOTTUM

Quaeris, amem quam te? breviter, Galeotte, docebo:
Ante mori, quamvis junior, opto tibi.

GALEOTTÓHOZ

Kérdezed egyre: szeretlek-e? Megmondom, Galeotto:
Bár ifjabb vagyok, én térjek a sírba előbb.

423. DE MARSILIO FICINO

Nuper in Elysiis animam dum quaero Platonis,
Marsilio hanc Samius dixit inesse senex.

MARSILIUS FICINUS

Míg Plátó lelkét keresem az Elysiumban
Marsiliusba lakik, mondta a számoszi agg.

424. DE FORTUNA AULICORUM

Qui modo summus erat, nunc tota est imus in aula,
Est hodie summus, qui fuit imus heri.
Tene juvat rebus, Fortuna, ita ludere nostris?
Regia vel potius ludere corda suis?

AZ UDVARONCOK SZERENCSEJÉNEK FORGANDÓSÁGÁRÓL

Azt, kit imént felemelt, most mélybe taszítja az udvar,
És aki tegnap alul volt, ma felülre kerül.
Fortuna játszik-e így, sorsunkkal töltve a kedvét,
Vagy tán önsorsát így szedi rá a király?

425. IN CRISPUM

Hispani ne, quaeso, legas epigrammata vatis
Cum mea legisti, sed tua, Crispe, legas.

CRISPUSRA

Jaj, a spanyol költő epigrammáit ne is olvasd,
csak magadét olvasd már az enyéim után.

426. DE CARMINIBUS SUIS

Accipitrum et leporum si te repetita fatigat
Fabella, Hispani respice vatis opus.
Invenies illic, toto quam saepe libello,
Velox Marmarico, ludat in ore lepus.

VERSEIRŐL

Hogyha kifáraszt már ölyvek-nyulak untalan ismert
kurta meséje, tekints arra, mit írt a spanyol.
Megléled ott, az egész könyvben, mily gyakran enyelgett
Afrika vadjának szája előtt a nyuszi.

427. DE AMYGDALO IN PANNONIA NATA

Quod nec in Hesperidum vidit Tiryntius hortis,
Nec Phaeaca, Ithacae dux, apud Alcinoum,
Quod fortunatis esset mirabile in arvis,
Nedum in Pannoniae frigidior solo;
Audax per gelidos en! floret amygdala menses,
Tristior et veris germina fundit hyems.
Progne, Phylli tibi, fuit expectanda; vel omnes
Odisti iam post Demophoonta moras?

EGY DUNÁNTÚLI MANDULAFÁRÓL

Herkules ilyet a Hesperidák kertjébe' se látott,
Hősi Ulysses sem Alkinoos szigetén.
Még boldog szigetek bő rétjein is csoda lenne,
Nemhogy a pannon-föld északi hűs rögein.
S íme, virágzik a mandulafácska merészen a télben,
Ám csodaszép rügyeit zuzmara fogja be majd!
Mandulafám, kicsi Phyllis, nincs még fecske e tájon,
Vagy hát oly nehezen vártad az ifju Tavaszt?

428. IN VITUM

Lector et auditor cum desit, Vite, requiris
Cur scribam; Musis et mihi, Vite, cano.

VIDNEK

Nincs, aki olvasná, mondod, Vid, hát minek írok?
Írok a Múzsáknak, Vid, s magamért dalolok.

429. FRAGMENTUM ALICUIUS EPIGRAMMATIS SINE LEMMATE

Invia saxa prius, Matthias pervia fecit,
Haec erat Herculeae, gloria digna, manu.

EGY CÍM NÉLKÜLI EPIGRAMMA TÖREDÉKE

Úttalan ormokon át vágott Mátyás utat immár,
héraklészi dicső hírnevet így szerez ő.

430. VEL ALITER

Invia que fuerat pediti nunc pervia plaustro
Sunt loca, Mathie nobile regis opus.

EGY HASONLÓ

Erre szekér is jár, noha nem járt még gyalogos sem
itt e helyen. Mátyás nagyszerű műve az út.

431. AD REGEM MATTHIAM

Quae te ultra tellus, quae gens feret, inclute regum?
Quis non auditas procidet ante tubas?
Quandoquidem saevi tibi iam cessere Boemi,
Haud unquam externum natio passa iugum.
Sic venit insignis de quolibet hoste triumphus,
Hactenus invicto qualis ab hoste venit.

MÁTYÁS KIRÁLYHOZ

Mondd, van-e föld, van-e nép valahol még harcra kiszállni?
Mert ki nem omlana le, hallva a kürtjeidet?
S minthogy a hős csehek is meghajtva előtted a zászlót
Hódolnak, pedig ők még soha senki előtt:
Így hát bárki fölött győztes lesz majd a te harcod,
Mert már vesztes az is, kit sosem ért vereség.

432. AD PHILELPHUM

Tu scribis Graio, scribis sermone Latino,
At tibi nos contra, barbara dicta damus.
Tempus erat cum me Musarum plectra tenebant,
Dulcis et Aonio potus ab amne liquor.
Nunc Marti miles, non Phoebo servio vates,
Obstreperet et molli, buccina rauca, lyrae.

PHILELPHUSHOZ

Írsz görögül, latinul, ha akarsz, egyként fut a tollad,
Ámde a vers barbár, véled, amit kezem írt.
Régen volt, amikor még pendült dalra a lantom,
S áoni forrásból ittam az édes italt.
Most Marsot követem, nem Apollót, s bennem a költő
Lágy hangját riadó harsonaszó nyeli el.

433. BELENES

Brigida Belinis, sive haec tibi nomina, regum
Bela parens, certae, sive dedere, ferae,
.....

BELÉNES

Brigida Belinis, neked ezt a nevet vagy az ősi
Béla király, vagy tán adta egy erdei vad,
.....

434. IN ABBATEM SZEKSZÁRDIENSEM RELIGIONIS ERGO SE CASTRANTEM

Testibus exectis duo grandia dona tonanti
Obtuleras nuper religiose pater.
Munera coelestes dum conspexere puellae,
Versa est in risum regia celsa Jovis.
Juppiter exclamat: Mentem castrare necesse est,
Haec obscoena lupis tradere membra potes.

A VALLÁSSÁGA MIATT ÖNMAGÁT KIHÉRÉLŐ SZEKSZÁRDI APÁTHOZ

Ó te, kivágva heréid, tőled két nagy ajándék
Szállt az egekbe minap, istenes édesatyánk.
Áldozatod meglátva, kacagtak az égi szüzek mind
S a Jupiter-kastély hars nevetésre fakadt.
Szólt Jupiter, hogy az elméd kellene csak kiherélni
S illetlen részed farkasok étke legyen.

435. SINE LEMMATE

Lumen ad hiberne vigilans, Matthaeae, lucerne,
Dum situlo aethereas queris in orbe vias.
Improvisa leves rapuere incendia circos
Nec se deprendi sustinuerunt dei.
Quis tam mentitos contenderit omnia vates?
Forsitan hoc Phaëton usserat astra modo.

CÍM NÉLKÜL

Máté, míg te a mécslágnál virrasztva figyeltél
víz tükrében a mennyi éteri útjaira,
Íme a lenge körök váratlan tűzbe borultak,
hogy meglesni ne tudd orvul az isteneket.
Joggal mondja-e bárki: hazudnak mindig a költők?
Így égette talán csillagait Phaëton.

436. ROMAE

Roma vetus, veteres dum te rexere Quirites,
Nec bonus immunis, nec malus ullus erat.
Defunctis patribus successit prava iuventus,
Quorum consilio precipitata ruis.

RÓMÁBAN

Hajdani Róma! A jó és rossz elnyerte jutalmát
Érdeme, bűne szerint régi atyáid alatt.
Ám elhaltuk után hitványak jöttek utódul,
Végvesztedbe rohansz, hogyha szavuk követed.

437. AD BARTHOLOMAEUM MELCIUM MEDIOLANENSEM

Laetor Apollineis studium te impendere Musis,
Gratulor ingenio, Bartholomae, tuo.
Fama quidem nostras celebris pervenit ad aures
Te cecinisse gravi carmina multa pede,
In quibus insignem coelesti voce triumphum,
Nec non Sfortiadem tollis ad astra ducem.
Imputrescibili dignissima carmina, credo,
Tu facis et Clarido pectine digna lyrae.
Miror et ingenium, miror lectissima verba,
Et quod sit mixtus cum gravitate lepos.
Aut latet ipse tuo Smyrnaeus pectore vates.
Aut tibi Apollo suam tradidit ipse fidem.
Iam te post morsas quod recte (est) dicere lauros
Hippocreneo labra rigasse lacu,
Castaliasque sacra vidisse in valle Sorores,
Quas simul Ascræus viderat ante senex.

A MILÁNÓI BARTHOLOMEUS MELCIUSHOZ

Szívemből örülök, hogy a Pieridákkal időzöl,
Ritka tehetséged, Bertalan, áldva legyen!
Híre fülünkbe jutott, immár dicsérve idézik
Hexameterbe szedett ünnepi hősi dalod,
Melyben a nagy diadalt énekled mennyei hangon,
S mint ragyogó csillag fénylik a Sforza-vezér.
Állítom, dalaid méltóak a klároszi isten
El sose porló szent hangszere húrjaihoz.
Szellemes, ékes, válogatott szavaid be csodálom,
Mert a komolysággal jól elegyíted a báj.
Lelked mélye a szmirnai költőt rejti: Homérust,
Tán a saját lantját Phoebus od'adta neked.
Őszintén szólok: szakítottál már a babérból,
Majd Hippokréne habja locsolta a szád,
S láttad a szent völgyben Kasztália szüzeit, épp így
Látta az aszkrai vén, Hésziodosz valaha.

438. DE REBELLIONE REGNI TRANSSILVANI

Castrorum septem crudelis et impia tellus,
Quid dominum contra, perfida colla levas?
Oblita es famulam, saltem te agnosce parentem.
Hic tibi, ni Princeps esset, alumnus erat.
Divitiisne tumes? cecidit Campania dives.
An populo? Marathon milia quanta premit?
Sed tibi forte animos periurus proditor auget,
Aspice quam stultum, stulta, sequare ducem!
Sit licet ille ferox, et sit bellare peritus,
Sit licet ille potens: improba causa sua est.
Vincitur ut causa, pariter vincetur et armis,
Bella placent iusto, non nisi iusta, Deo.

AZ ERDÉLYI FELKELÉSRŐL

Hét irgalmatlan vár isten nélküli földje,
Hogy mered esküszegőn megfenyegetni urad?
Szolgárod feleded, de szülő voltodra figyelj hát,
Hisz ha meg is tagadod, gyermeked ő, a király.
Büszkévé tesz a kincs? Hova lett Campania kincse?
Népeddel fenekedsz? Ezreket ölt Marathon.
Tán van egy esküszegő, aki szítja tebenned a lángot,
Vedd csak számba: milyen balga vezérre hajolsz!
Bármily bátor, erős és bármily jártas a hadban,
Bármilyen hatalmas, ügye bűnös az isten előtt!
Nemcsak az ügy vész el, de a harc se vezet diadalra,
Mert csak a harc igazát nézi az Úr kegyesen.

439. GRATULATUR DE DUPLICI VICTORIA MATTHIAE

Nunc age, si quando, sacrum Paeana, Camenae,
Tollite dulcisonis, sidera ad alta, modis;
Qualem Phlegra Iovi cecinit, vel Lydia Baccho,
Sub iuga, cum tigres India victa, dedit.
Sed Iovis et Bacchi felix victoria quondam
Magna licet fuerit, non duplicata fuit.
Matthiae gemini simul accessere triumpho,
Una simul fixit, bina tropaea, manus.
Nam Transsilvanae, subit en! Moldavia, palmae,
Non tam astu, ferro quam superata gravi.
Succubere duae, diversis artibus, orae,
Hanc virtus, illam contudit ingenium.
Pugnavit nullo solers ibi sanguine Pallas,
Hic Bellona suos, perculit ipsa Getas.
Quid nunc sancte, tuis optemus, Iane, calendis?
Talibus auspiciis proximus annus eat!

MÁTYÁS KETTŐS GYŐZELMÉT ÜNNEPLI

Múzsák, most igazán oly szent himnuszra fakadjon
Ajkatok, édes dalt zengve a csillagokig,
Mint Jupiternek Phlegra, Bacchusnak Lydia, míg ő
Hámba kötötte levert India tigriseit.
Ám Jupiter s Bacchus fényes győzelme akármily
Nagy lehetett -, ez most kétszeresen ragyogó.
Mátyás két diadalt aratott egyszerre a harcban,
Egy kézzel szerzett két diadalkoszorút.
Lám, Erdélyben, majd Moldvában nyert hadipálmát;
Ottan a csel győzött, itt meg a harci erő.
Két tájék hódolt más-más módon leigázva;
Itt a vitézség volt győztes, amott meg az ész.
Ott az ügyes Pallással vértelen ütközetet nyert,
Itt Bellona saját géta-hadára rohant.
Most újév napján, szent Janus atyánk, mire kérjünk?
Ily jó kezdet után teljen is így el az év!

440. DE SIGNO IOANNIS VITÉZII ARCHIEPISCOPI

Dum fera Matthiae premitur Moldavia regi,
Ioannis signum praesulis istud erat.
Rettulit hoc domino, fuis, sua turma, Valachis,
Devota templis obtulit ille manu.

VITÉZ JÁNOS ÉRSEK HADI JELVÉNYÉRŐL

Míg koronás Mátyás a szilaj Moldvát leigázta,
János püspöknek volt hadi zászlaja ez.
Szétkergetve a vlácht a csapat meghozta urának,
ő meg a templomnak hozta el áldozatul.

441. DE SIGNIS, QUAE MOLDAVIS EREPTA IN TEMPLO BEATAE MARIAE VIRGINIS BUDAE SUSPENDEBANTUR

Rex, tibi, Matthias, haec signa, puerpera Virgo,
Moldavis forti, nuper ademta, manu.
Quae modo barbaricas duxere in bella catervas,
Nunc sacro pendent conspicienda tholo.
O mactum virtute decum! cui contigit uni,
In propria duos sternere sede Getas.
At tu, Diva, suis iterum sic annue votis,
Victor ut e Turcis mox tibi plura ferat.

**A MOLDVAIAKTÓL SZERZETT HADI JELVÉNYEKRE,
MELYEKET A BUDAI NAGYBOLDOGASSZONY
TEMLOMÁBAN FÜGGESZTETTEK KI**

Hősi király, Mátyás, számodra a moldvaiaktól
Vette a Szűzanya el hadban e harcjeleket.
Melyek alatt eddig barbár hordák tusakodtak,
Most közlétványul függnek a szent falakon.
Ó, a vezéri erény, amely egymaga verte tulajdon
Odvuknak mélyén tönkre a thrák hadakat!
Istennő, te pedig hallgasd meg újra imáját:
Győzzön az ozmánon s hozzon újabb jeleket.

442. PALAESTRA GALEOTTI

Qualis in Aetola moerens Achelous arena,
Herculeae legit cornua fracta manu;
Talis luctator Galeotto fusus Halesus,
Turpia pulvereae signa reliquit humo.
Matthiae regi Latiae placuere palaestrae,
Risit Strigonia clarus ab arce pater.
At te ne pudeat ludi cessisse magistro.
Improbe, Mercurius noster et ista docet.

GALEOTTO BAJVÍVÁSA

Mint amilyen búsan szedegette föl egykor Achelous
roncs bikaszarvát, mit Herkules ökle letört:
éppúgy hagyta Halesus, akit megvert Galeotto,
csúfolt címereit lent a porond fővenyén.
Mátyásnak tetszett e latin párbaj, s a nagy érsek,
Esztergom feje is jól kacagott az ügyön.
Hát te se bánd, hogy az iskolamester lett az erősebb:
Merkur néha tanít minket ilyesmire is.

443. AD MATTHIAM REGEM

Quae te ultra tellus, quae gens feret, inclute regum?
Quis non auditas procidet ante tubas?
Quandoquidem saevi, tibi iam cessere, Boemi,
Haud unquam externum, natio passa, iugum.
Si venit insignis, de quolibet hoste, triumphus,
Hactenus invicto qualis ab hoste venit?

MÁTYÁS KIRÁLYHOZ

Büszke király, hány ország hódol még meg előtted?
Hány sereget roskaszt térdre a harsonaszó?
Ím, győztek hadaid legutóbb a vitéz csehek ellen,
Bár külföldi igát még sose túrt ez a nép.
Mondd, hát mindig oly ellenségen aratsz diadalmat,
Kit soha meg nem vert még idegen hatalom?

444. DE LEONIBUS PER FLORENTINOS MISSIS, AD MATTHIAM REGEM

Non tibi, Matthia, rex invictissime, frustra
Gens Massyleum misit Hetrusca pecus.
Multarum fecit par convenientia rerum,
Haec merito possent ut tibi dona dari.
Tu princeps hominum, princeps leo nempe ferarum,
Nobilis ille iuba, pulcher es ipse coma.
Unguibus ille ferox, gladio tu fortis et hasta,
Parcere tu victis, parcere et ille solet.
Quid, quod idem ducibus, clarum est insigne, Boemis?
Grande novi sceptri scilicet omen habes.

A FIRENZEIEK ÁLTAL MÁTYÁS KIRÁLYNAK KÜLDÖTT OROSZLÁNOKRÓL

Nem véletlenül adja tenéked Tuscia népe
Győzhetlen Mátyás, Afrika állatait.
Van többféle dolog, miben ők s te bizony megegyeztek,
s méltán küldték így tiszteletük jeléül.
Első ember vagy s vadként első az oroszlán,
ékít téged a haj, díszíti őt a sörény.
Megkönyörülsz a legyőzöttön, s ezt megteszi ő is;
Karddal vívsz te csatát, ő meg a karmaival.
Mít! Hogy most cseh királyok címere dísz e ez állat?
Új birodalmat nyersz, annak a jósjele ez.

445. DE IISDEM LEONIBUS AD EUNDEM REGEM

Iunge, licet, sacros, iunge ad tua frena, leones,
Hoc tibi, Matthia, dat Cybele ipsa, decus.
Seu te per terras vectari forte iuvabit,
Non cadet illorum sub pede laesa seges.
Sive voles pelago, Neptuni currere ritu,
Planta levis summa non madefiet aqua.
Tu tamen in coelum potius, sed serus, abito,
Novere has etiam, talia monstra, vias.

UGYANARRÓL UGYANAHHOZ A KIRÁLYHOZ

Rajtad a sor, Mátyás, az oroszlánt fogd fogatodba,
Ékességként ezt adta neked Kübelé.
Hajtsad bár e nemes vadakat nagy iramban a szántón,
Lábuk alatt sohasem roskad a drága vetés.
Vagy ha netán Neptunként vágatsz tengerek árján,
Nem lesz nedves a mancs futva a víz tükörén.
Ámde te inkább hajts - de minél később - az egekbe,
Mert új táltosaid ismerik ott az utat.

446. DE IISDEM AD EUNDEM

Nil est, magnorum, Matthia maxime, regum,
Quod iam dite, petas amplius, e Latio.
Tota tibi in varios Oenotria certat honores,
Quaelibet et proprias, ora ministrat, opes:
Aurum, Roma parens, Veneti sua serica mittunt,
Praebet cornipedes Appulus, arma Ligur.
Contulerat nullum, Florentia sola, tributum,
Quae nunc Marmaricas, obtulit, ecce, feras.
Dignum te, nostro, vectigal et illa pendit
Iudicio, fortem, fortia dona, decent.

UGYANARRÓL UGYANCSAK HOZZÁ

Ó Mátyás, nagyhírű királyok legjelesebbje,
dús Latiumtól már nincs követelnivalód.
Széles Itália megbecsül és versengve jutalmaz,
minden táj önként ontja eléd javait.
Róma adója arany, selymét ideküldi Velence,
Bari lovat szállít, fegyvereket Genua.
Végre Firenze maradt egyedül, ő még nem adózott,
s ím itt hozza a két Afrika-szülte vadat.
Lám, hozzád, méltó adomány, mit e város ajánlott:
úgy véljük, hogy erő illik erődhöz, urunk.

447. DE IISDEM AD EUNDEM

Haud leviter quondam laetatum Eurysthea dicunt,
Nec decus id titulis, vile putasse, suis,
Alcides cum prima viri mandata secutus,
Torva Cleonaeae, protulit ora, ferae.
Clarior at quanto est, Matthiae gloria regis?
Cui venit hic longe, sed duplicatus, honos.
Quippe illi extremis, geminam, nec iussus, ab oris,
Sponte tua mittis, monstrifer Arne, iubam.

UGYANARRÓL UGYANCSAK HOZZÁ

Nem kellettlen örült, mondják, Eurystheus egykor,
s rangjához se silány volt az a hősi erény,
mellyel Héraklész, végezve a férfi parancsát,
hozta Cleonaeből néki a rusnya vadat.
Ám ennél Mátyást ragyogóbb hírnév koronázza,
távoli megbecsülés érte, de dupla öröm:
szörnyeteli Arnó, mert hiszen önként küldted a messzi
partodról hozzá, s párban a büszke sörényt.

448. CHRISTOPHORO CRISPO

Scribere, Crispe, iubes regis me praelia nostri,
Nec non magnanimi, fortia facta, patris.
Si superent vires, nec desint otia nobis,
Exequar hortatus forsan, amice, tuos.
Sed sunt non culicis memorandi voce leones,
Nec bene grandisonas, cantat avena, tubas.
Tu, cui cura minor, simul et facundia maior,
Cur aliis mandas quod magis ipse potes?

FODOR (CRISPUS) KRISTÓFNAK

Crispus, akarnád, írjam meg nagyurunk hadi dolgát,
s éppúgy azt is, amit hősen a hős atya tett.
Hogyha erőm lesz rá, és lesz kellő nyugodalmam,
buzdításod tán megfogadom valaha.
Ám az oroszlánokról nincs rendjén, ha szunyog szól,
s pásztorsíp nem jól fújja a kürtmuzsikát.
Mondd, te, kinek gondod kevesebb, s hangod kicsiszoltabb:
mért tegye más, amihez senki, ahogy te, nem ért?

449. AD POLYCARPUM

Occurrit quicquid, tu mox epigrammata poscis;
Nec fieri hoc debet, nec, Polycarpe, potest,
Nec valet ex omni signata moneta metallo,
Sed quae vel rutilat fulva, vel alba nitet.
Tum demum facili componam pectore carmen,
Si dederis dignam carmine materiam.
Hanc olim festiva tenent epigrammata legem,
Commendet pungens semper ut illa sapor.
Sunt quaedam, nullo quae possim dicere metro,
Sunt quaedam, quae vel dicta leporis habent.

POLYCARPUSHOZ

Megverseltetnél tücsköt-bogarat, Polycarpus;
Nem kötelességem, sőt lehetetlen is ez.
Jó tallért sohasem vertek még fénytelen ércből,
Ahhoz a tiszta ezüst kell, vagy a sárga arany.
Könnyű ihletemet sem táplálhatja akármi:
Adj méltó anyagot, úgy születik meg a vers.
Épp ez a klasszikus ékes epigrammáknak a titka:
Csíp és csattan a vers, hogyha a tárgya csipős.
Némely téma nem alkalmas rigmusra se, míg a
Másikból pazarul árad a szellem, a báj.

450. DE MUNITIONIBUS AB ARCHIEPISCOPO STRIGONIENSI CONSTRUCTIS

Pannonici dum sceptrum tenet felicia regni
Matthias clarum stirps imitata patrem;
Condidit hoc pastor Ioannes nobile septum.
In patulo positae ne raperentur oves.
Pro quibus officiis, superae tu ianitor aulae,
Sidera, Petre, duci, sidera pande gregi.

AZ ESZTERGOMI ÉRSEK ERŐDÍTÉSEIRŐL

Most, amikor, boldog Magyarország, trónodon immár
Mátyás, hős apa hős sarja, dicső fia ül:
János, a pásztor, akolt épít, hogy a nyájnak a síkon
Biztonsága legyen, el ne ragadjon gonosz.
Tettéért, Péter, ki az égi bejáratot őrzöd,
Mennyei a pásztor előtt tárd ki a nyája előtt.

451. AD IOANNEM ARCHIEPISCOPUM STRIGONIENSEM

Quo tibi tot duros et luce et nocte labores,
O nunquam curis non agitate pater?
Hoc ave Caucasia est sine fine Promethea rodi,
Hoc fulcire humeris semper Atlanta polum.
Tamne iuvat nulla mentem requiete remitti,
Sic leve continuis insensuisse malis?
Nil est in terris, quod non aerumna fatiget,
Nec tua perpetuo membra adamente rigent.
Trux quondam Alcides, vagus et requievit Ulixes,
Credimus et dominum saepe vacare Iovem.
Si sapis, ex aliqua, tuus esto, parte, nec unquam
Sic aliis vivas, ut tibi met pereas.

JÁNOS ESZTERGOMI ÉRSEKHEZ

Nappalon, éjjelen át mért küszködöl oly szakadatlan,
Ó, atya, kit sohasem hagy lenyugodni a gond?
Csak Japetus fia tűrt ennyit szörnyű madarától
S Atlas görnyedt így földteke súlya alatt.
Élvezed azt, hogy nem jut percnyi időd se pihenni,
És örökös gond közt várod öregkorodat?
Nincs e világon, mit meg nem rokkant a törődés,
Még te se vagy vasból, téged is öröl a kor.
Herkules is nyugodott olykor s a kóbor Ulysses,
Azt hiszem, még maga az ég ura, Juppiter is.
Míg másokra ügyelsz, ne feledd hát önmagadat sem,
Úgy élj társaidért, hogy bele majd te se halj!

452. AD HENRICUM POETAM GERMANUM

Henrice, nostri quando preclaras voles
Cantare laudes presulis.
Ne, queso, longis excites prohemiiis
Iuncto Camenas Pythio!
Cocco rubenti tu modo summa sacrum
Prescribe nomen pagina:
Irrevocatus ultro Musarum chorus
Tuo advolabit carmini;
Nec cepta solum promovebit Delius,
Fulmen reponet et simul plectro levi
Tentabit argutas fidis.
Nam cuius unquam tanta diis magnis fuit,
Aut esse cura debuit,
Quantam irreprentis noster emeruit parens
Mentis beate dotibus;
Fabiis, Metellis, Quinctiis, Catonibus,
Curiis, Camillis sanctior -
Melioris illos seculi sinceritas
Virtute fecit preditos -
Iste, iste maior, labe quem nulla inquinat
Nec ultimi fex temporis,
Sed sic nitescit improbos inter probus,
Spinas ut inter liliū,
Quare superbas parce mirari domos,
Sacer colit quas pontifex!
Haud ulla talem ceperit digne virum
Sedes, nisi aether igneus,
Anime molestis qua solute vinculis
In Orbe gaudent Lacteo.
Diu tamen tu, si sapis tellus, tene
Sortita quod vix es decus;
Tot pictus astris nec tibi invidet polus
Sidus (quod semper) unicum!

HENRIKHEZ, A GERMÁN KÖLTŐHÖZ 1470-BEN

Ha arra készülsz Henrik, hogy magasztaló
Verssel köszöntsd a főpapot,
Ne hívd Apollót és a Múzsák szent karát
Segítségül, bár úgy szokás.
Skarlátvörössel írd csak tündöklő nevét
Az első lapra cím gyanánt:
Meglásd, hivatlan ott terem a Múzsahad,
S a versírásban megsegít.
Nemcsak Apolló támogatja tervedet,
De aki úr az égben is,
Villám-letéve nyúl a lantverő után,
Pöngetni kezdi majd a húrt.
Ki mást óvnának - illendőképp - akkora
Gonddal a halhatatlanok,
Mint őt, ki mindig, minden ügyben gáncstalan,
Tehetségében oly pazar,
Catót, Metellust, Fábiosokat megelőz,
Camillusoknál derekabb?
Azokra egy jobb kor vetette sugarát,
Attól tanulták az erényt;
Nagyobb, nagyobb ő náluk, mert e pusztuló
Kor szennye sem mocskolta be,
De úgy tündöklök - a *gazok* között *igaz* -,
Mint tövisek közt liliom.
Ne azt csodáld hát, hogy milyen szép otthona,
Amelyben főpapként lakik;
Ily férfinak más, mint a csillagos nagy ég,
Nem szolgál méltó udvarul.
Annak Tejútján örvend, ki a földi gond
Béklyóit levetette már.
De őt marasztald, föld, okos légy, ritka, hogy
Ilyennel büszkélkedhetek
A csillagokkal ékes ég ne hívja még
E legvakítóbb csillagot.

453. AD EUNDEM ODE

O novem cultor iuvenis dearum
Patrius cui non generosa Rhenus,
Sed Medusae liquor Hippocrenes
Ora rigavit.

(Orpheis) plectris mea tu caveto
Plectra componas; bene comparari
Stridulus nunquam potuit canoro
Passer oleri.

Nos levi raucum strepimus cicuta,
Quod rudis carbo putrideve crete
Annotet pulvis, piper unde vel thus
Iure legatur.

At vetustorum pater orgiorum
Editus Musa Rhodopeus Orpheus
Belluas nec non elementa blando
Carmine movit.

Movit et duri mala regna Ditis,
Omne penarum genus ut vacaret
Nec prius cuiquam revocata Parce
Fila renerent.

Orba quin vatis lyra iam perempti
Garrulas nullo feriente chordas,
Dum natat ponto strepuisse fertur
Flebile murmur.

Ergo Musei veteris magistrum
Ipse non vincat numeris Apollo,
Ipse non equet genetrix sonore
Prima caterve.

Tu tamen tantem teneris in annis
Indolem prefers, fore te poetam
Ut rear summum, modo in alta cepto
Limite pergas.

Perge per sacras Heliconis umbras
Arta qua raro via trita gressu
Phebeum celsi per opaca montis
Ducit in antrum.

Te vocant (lauri); viden ut Citheron
Grande responset, tibi iam beatis
Implicant lete digitis Camene
Nobile sertum.

Turbidi me sors miseranda regni
Tristibus curis tenet involutum
Nec sinit dulces meminisse rhythmos
Metraque Phebus.

ÓDA UGYANAHHOZ

Ó kilenc nővér fiatal kegyence,
Bátor ajkadat nem az ősi Rajna,
Inkább a Múzsák csodakútja mosta
Tiszta vizével.

Orpheus lantját s az enyémet össze-
Méred vétek volt; csipegő verébhang
Hogy mérkőzhetnék egeket betöltő
Hattyui dallal?

Vad bürökszárat nyesek én le sípna,
Énekem gyarló, csak a kréta vagy szén
Jegyzene méltón, csomagolni lesz jó,
Amire írom.

Ám a Múzsától dalos ünnepeknek
Mesteréül szült rodopéi Orpheus
Büvölő verssel vadakat csitított
És vak erőket.

Még az alvilág ura is megindult,
Minden kínok közt szünetet parancsolt,
És ki nem bomló fonalát a Párka
Bontani kezdte.

Holt kezéből hogy kiesett az árva
Líra, húrjait nem ütötte többé;
Tengerek tükrén lebegett, s a bús hab
Zengeni kezdett.

Így a Musaeus zeneoktatója
Még Apollót is megelőzi, nála
Nem dalolhatott a dalos csapatnak
Anyja se szebben.

Ám te már zsengén, fiatal korodban
Oly tehetséggel kezeled a lantot,
Hogy minden költőt megelőzől, éig
Ível a pályád.

Lépj tovább, a szent helikoni árnyak
Közt a járatlan hegyi úton, amely
Phoebusz barlangját a magas fokok közt
Bizton eléri.

Hív a pályabér: szavad a Cithaeron
Visszazengi már, koszorút Camena
Fon szelíd kézzel fiatal fejedre,
Kész a jutalmad.

Engem a balsors viharos hazámnak
Sűrű gondjával rabul ejt, behálóz,
Elszakít Phoebusz gyönyörű dalától,
Verseitől is.

454. FRATRI TIMOTHEO SALUTEM

Tardavere mee nimium, Timothee, tabelle;
Pollicti dudum preteriere dies.
Aequa tamen causa est, quae me tardere coegit.
Da veniam iuste, prece verende, more.
Non lethea meam tenuere oblivia mentem:
Curarum magna mole gravatus eram,
Et peragendarum torquebar pondere rerum.
Haec nobis tante causa fuere more.
Quantum laudata sese exerceret in arte,
(Essetve) officium turba sequuta suum,
Que sacras leges divinaque verba docendo
Instruit humanum religione genus,
Pandere iussus eram. Rerum taceamne loquarne:
Non facit ingenio sarcina tanta meo.
Exigis, ut monstrem, cum sim rudis equoris unde,
Navita velivolam qua regat arte ratem;
Ut doceam valere duces, et arare colonos,
Cum sim terrarum militieque rudis.

TIMOTHEUS TESTVÉRNEK ÜDVÖZLETÉT KÜLDI

Írásomra felette sokat vártál, Timotheus
Rég elmúlt az a nap, melyet ígértem előbb.
Kérlek, nagyra becsült hitszónok, nézd el e késést,
méltányold jogos és kényszerítő okomat.
Mert nem a léthei bús feledés borította be elmém,
ám a nyomasztó gond terhe reámnehezült,
és végeznivalóm nagy súlya gyötört szakadatlan.
Ez volt ily hosszú késlekedésem oka.
Tárjam fel, hogyan él a dicsért, fennkölt tudománynak,
munkáját hogyan is végzi azok tömege,
kik vallásra tanítják - szent törvényt s az igéket
hirdetvén - az egész földön az emberi fajt,
így hangzott a parancs. A valót ha kimondom, avagy nem,
képességeimet meghaladó teher ez.
Én, ki nem értem a vízen járást, hogy mutogassam,
bárkáját a hajós part fele hogy viheti?
Én oktassak harcra vezért, szántásra parasztot,
azt akarod, ki sosem láttam ekét, se csatát?

455. (EPIGRAMMA)

Laus tua, non tua fraus, virtus non copia rerum
Scandere te fecit hoc decus eximium.
Conditio tua sit stabilis. Nec tempore parvo
Vivere te faciat hic deus omnipotens.

(EPIGRAMMA)

Jóhíred s nem a hívság; erkölcsöd, nem az erszény:

Adta dicsőséged fönnragyogó sugarát.

Jól őrizd helyedet. Ne alantas szürke időben

Bízzon rád hivatást, dolgot a mennyei Úr.

456. VATICINIUM CALCHANTIS DE EXCIDIO TROIAE

Ferte animis et adhuc durate in tempus, amici,
Ut pateat, si vera canit vel inania Calchas.
Pectoribus siquidem facile retinemus, et omnes
Vos estis testes, quos nondum fata tulerunt,
Sive here, seu pridem, Phrygibus cum damna ferentes
Ac Priamo, Graie complebant Aulida classes.
Nos vitreum ad fontem sacrata altaria circum
Sancta precabamur mactatis numina tauris,
Pulchra sub platano, caput unde liquentibus undis;
Hic ingens ima visum prorumpere ab ara
Prodigium, rubri species horrenda draconis,
Iuppiter aetheres quem miserat ipse sub auras,
Tum ferus ad platanum magno mox agmine cessit;
Passeris hic alte densis sub frondibus are
Pendebant foetus, mater quos nona fovebat.
Devorat hos miserum stridentes (alta) petentes;
At circum volitans flebat sua pignora mater.
Hanc etiam prensa strepitantem corripit ala.
Ast illum pullis pariter cum matre comesis,
Qui modo protulerat deus, idem in sede reliquit,
Nam lapidem fieri iussit Saturnia proles.
Dire ut monstra igitur sacra invasere deorum,
Talía continuo profert oracula Calchas:
„Quis stupor attonitas mentes turbavit Achivi?
Nobis hoc magnum portendit Iuppiter omen,
Fama, sed eventus seros, aeterna sequetur.
Quippe ut hic octonos consumpsit in arbore pullos,
Nona fuit genetrix, que pignora parva creatat:
Sic et nos illic totidem bellabimus annos,
At decimo latam Priami expugnabimus urbem.”
Ille autem ut cernit, sic exitus omnia complet.

KALKHÁSZ MEGJÓSZOLJA TRÓJA PUSZTULÁSÁT (Homérosz, Iliász, II. 299-330)

Tűrjetek itt, társak, kissé, hadd lássuk utána,
hogy Kalkhász a jövőről jól vagy helytelenül szólt.
Mert hisz az elménkben tudjuk jól és ti is éppúgy
Mind tanuink vagytok, kiket el nem vittek a Kérek:
Tegnap, tegnapelőtt volt csak, hogy az argoszi gályák
Aulisz alá gyűltek, hogy vést vigyenek Priamoszra;

a szentelt oltáron forrás köribe gyülekezve
áldoztunk a haláltalanoknak nagy hekatombát,
szép boglárfa alatt, hol a víz tisztán bugyogott fel;
nagy csodajelt láttunk: sárkány jött vérszinű háttal,
rettenetes, melyet maga Zeusz küldött a világra;
oltárunk mögül ez nekilendült gyorsan a fának:
ott fönny meg verebek voltak, kicsi gyöngy fiókák,
legmagasabb ágán, levelek sűrűjébe lapulva,
nyolc kicsi, és a kilencedik anyjuk volt, aki szülte;
mind fölfalta a szánnivalón csipogókat a sárkány;
sírt a fiókákért, repesett körülöttük az anyjuk,
s az tekerőzve, a szárnyánál elkapta a sírót.
Majd miután elnyelte a többi után az anyát is,
véle csudát mutatott, aki hozzánk küldte: az isten:
csalga Kronosz fia kővé dermedtette a sárkányt;
és mi csak álltunk ott, s bámultuk, hogy mi esett meg.
Hát hogy ez isteni szörnyű jel jött áldozatunkhoz,
Kalkhász nyomban utána eképp mondotta a jós-szót:
„Mért némultatok el, hosszú haju harcos akhájok?
Terv-eszelő bölcs Zeusz e csodát minekünk maga küldte,
későt, késve beteljesülőt, hírét sose vesztőt.
Mint ahogyan verebet falt fölt kicsinyestül a sárkány,
nyolc kicsit és a kilencedik anyjuk volt, aki szülte,
úgy mi kilenc évig küzdünk majd Trója tövében,
széles utú várak tizedikben már a miénk lesz.”
Így szólt ő, s most már ez megy mind teljesebbé.

457. DE PRODIGIO, CLADEM SUMMO PONTIFICI SIGNIFICANTE

Quem meus aligera venator cuspide cervum
Perculerat, ravi diripuerunt lupi.
Omine perturbor, ne forsitan improbus hostis,
Petre, tibi sacras depopuletur oves.
Astra minantur idem; sed tu sanctissime mundi
Ianitor, in melius, tristia monstra, refer.
Summa tibi terrae, coeli est tibi summa potestas,
Solvere sive aliquid, sive ligare velis.
Quodsi non aptas, haec ad tutamina claves
Causaris, gladium te prope Paulus habet,
Armato manda collegae praelia inermis,
Ille tuum stricto proteget ense gregem.

EGY BALJÓSLATÚ JELRŐL

Kopjavetéssel mit leterítve vadászom, a szarvast
Íme üvöltve vadul farkasok elragadák.
Péter, a jel megdöbbent. Aklod nincs-e veszélyben,
Rút, gonosz ellenség nem viszi szent juhod el?
Rossz csillag jár, óh te világnak az őre az éjben
Fordítsd jóra e bajt, mellyel e jel fenyeget,
Mert hisz a földön, az égbe' te bírsz legfőbb hatalommal,
Oldani hogyha akarsz és ha te kötni kívánsz.
Vagy ha talán nem a kulcs alkalmas védni a nyáját,
Ezt te ne mondd: karddal Pál közeledbe' van ott!
Fegyveres ő, ha magad békén fegyvertelen állasz,
Védje kivont karddal Pál tehelyetted a nyáját.

458. AD GALEOTTUM NARNIENSEM

Haec tibi Pannonicis, epigrammata mittit, ab oris,
Inter Hyperboreas, maximus Ister, aquas.
Nec te mirari nimium, Galeotte, decebit,
Esse videbuntur vix mea, si qua tibi.
Scilicet ingenio multum locus addit et aufert,
Inter et est sub quo sidere carmen eat.
In Latiis, scripsi fortasse Latinius, oris,
At nunc barbarico, barbara, in orbe crepo.
Hic Maro ponatur; fiet lyra rauca Maronis,
Huc Cicero veniat, mutus erit Cicero.
Tu tamen haec tali poteris deducere lima,
Vel critici ut medio nata Helicone putent.

A NARNI GALEOTTÓHOZ

Ezt a néhány epigrammát néked Pannoniából
a Duna küldi, a Föld északi főfolyama.
Hogyha talán egy-egy közülük nem látszik enyémnek,
jó Galeottóm, hát meg ne lepődj emiatt.
Mert ad a hely, de el is vesz a szellemtől - ki tagadná?
S látszik a versen, hogy merre, hol is született.
Rég a latin környék latinabbá tette a versem,
barbár táj barbár szóra kaptja a szám.
Hozd ide Vergiliust: hamisan fog szólni a lantja;
vagy Cicerót; itt elnémul a nagy Cicero.
Ám te segíthetnél: ha göcsörtjeiket lecsiszolnád,
azt hinné az ítész: mind Helikonra való.

459. PRO PACE

O pater omnipotens, qui coelum et sidera solus,
Aeterna ditione premis; defige potentes
His miseris oculos terris, quas Marte feroci,
Vastari cernis, longoque perire duello.
Et nobis tandem, tribuas pater optime pacem,
Quae mala cuncta procul, mortesque repellit acerbas.

BÉKÉÉRT

Ó, fenséges Atyánk, ki a csillagos égben örökké
Tartó szent hatalommal uralkodsz, vedd ma e gyászos
Földre királyi szemed, hol Mars dühe féktelenül dül,
És hosszú pusztító háboru irtja a népet.
Adj nekünk most már, ó, legkegyesebb Atya, békét,
Mely a nehéz bajokat s a halál rémét tovaűzi.

460. DE ARBORE POMIS GRAVATA

Furca levat, quam poma gravant; sic saepe fuerunt
Praesidio externi, quis nocuere sui.

A GYÜMÖLCSTŐL ROSKADOZÓ FÁRÓL

Húzza gyümölcse, karó támasztja a fát: idegen már
sokszor védte, kinek kárt okozott gyereke.

461. AD MARTEM, PRECATIO PRO PACE

Gravide, quinti clare dominator poli,
Spargens coruscas luca sanguinea iubas,
Iunone magna genite; Saturni nepos;
Tutela coeli; summe Titanum timor;
Gaudens tropaeis; pacis ac belli arbiter;
Decorator hominum; consecrator Numinum;
Gradive, ferro tecte semper fulgido,
Vastator agrum, dissipator urbium,
Vacuator orbis; Tartari impletor trucis,
Potor cruorum; devorator corporum;
Lues virorum; mulierum execratio;
Ditator inopum; pauperator divitum;
Osor quietis; genitor obscenae famis;
Auctor pavorem; concitor formidinum;
Iam parce fessis, quaeso, Pannoniis, pater.

MARS ISTENHEZ BÉKESSÉGÉRT

Ötöd szférán hatalmas, súlyos léptű Úr,
Kinek sisaktaréja véres fényt ragyog,
Saturnus sarja, nagy Junónak gyermeke,
Te égi őr, te nagy titán-rettegtető,
Te prédaéhes, úr hadak s a béke sorsán,
Te férfit ékesítő, hőroszt szentelő,
Te súlyos léptű, talpig vasba öltözött,
Határt kipusztító, várost leromboló,
Ki által árva lesz a föld és telt a Tartarus,
Te szörnyü vérivó, halottra éhező,
Te férfiromlás, asszonyoktól átkozott,
Szegénynek kincset adsz, kifosztasz gazdagot,
Te békegyülölő, vad éhhalál-szülő,
Szerzője rettenetnek, pánikindító
Atyánk, kiméld megfáradt pannon népemet!

462. JANUS PANNONIUS MORIENS

Abstulit atra dies una cum corpore nomen;
Sic miseri nobis accumulamus opes.

A HALDOKLÓ JANUS PANNONIUS

Együtt lett prédád élet s hírnév, te sötét nap.
Kincset mért gyűjtünk, ó, mi szegények? Ezért?

Elégiák

ELEGIAE IN ITALIA SCRIPTAE ITÁLIAI ELÉGIÁK

1. LAUS ANDREAE MANTEGNAE, PICTORIS PATAVINI

Qualem Pellaeo fidum cum rege sodalem
Pinxit Apelleae, gratia mira, manus;
Talis cum Iano tabula Galeottus in una,
Spirat inabruptae nodus amicitiae.
Quas, Mantegna, igitur tanto pro munere grates,
Quasve canet laudes, nostra Thalia, tibi?
Tu facis ut nostri vivant in saecula vultus,
Quamvis amborum corpora terra tegat.
Tu facis, immensus cum nos distermine orbis,
Alter in alterius possit ut esse sinu.
Nam quantum a veris distant haec ora figuris?
Quid, nisi vox istis desit imaginibus?
Non adeo similes speculi nos lumina reddunt,
Nec certans puro splendida lympa vitro.
Tam bene respondet paribus distantia membris,
Singula tam proprio ducta colore nitent.
Num te Mercurius divina stirpe creavit?
Num tibi lac, quamvis virgo, Minerva dedit?
Nobilis ingenio est, et nobilis arte vetustas,
Ingenio veteres vincis, et arte, viros.
Edere tu possis spumas ex ore fluentes,
Tu Veneris Coae perficere effigiem.
Nec natura valet quicquam producere rerum,
Non valeant digiti quod simulare tui.
Postremo, tam tu picturae gloria prima es,
Quam tuus historiae gloria prima Titus.
Ergo operum cultu terras cum impleveris omnes,
Sparseris et toto nomen in orbe tuum;
Illicet, accitus superas transibis ad arces,
Qua patet astriferae, lactea zona, viae;
Scilicet ut vasti pingas pallatia coeli,
Stellarum flammis sint variata licet.
Cum coelum ornaris, coelum, tibi praemia, fiet,
Pictorum et, magno sub Iove, Numen eris.
Nec tamen his fratres cedent pietate poetae,
Sed tibi post Musas proxima sacra ferent.
Nos duo praesertim; quorum tua dextera formas
Perpetua nosci posteritate facit.
Interea haec gratam testentur carmina mentem,
Vilior his Arabi turis acervus erit.

ANDREA MANTEGNA PADOVAI FESTŐ DICSÉRETE

Mint ahogy Appelles csodaszép képén a királlyal,
Nagy Sándorral együtt ott van a régi barát,
Úgy áll Janusszal most egy vásznon Galeotto,
Szét nem tépheti már semmi erő frigyüket.
Mantegnám, kegyedet meghálálhatja-e Múzsánk,
Érdemeid teljét éneke zengheti-e?
Képeden élni fog arcunk sok-sok századon által,
Bár testünket a föld mély öle nyelte be rég.
Képeden, álljon bár a világ roppant tere köztünk,
Mégis szomszédok, mégis együtt lehetünk.
Más-e vajon festmény-arcunk és más a valódi?
Egy a különbség csak: néma a kép ajaka.
Képmásunk a tükör hívebben vissza nem adja,
Sem kristálypatakok hártyszerű üvege.
Pontos a törzs és végtagok egymásközti aránya,
Élethű a színük, pontos az alkatuk is.
Tán maga Mercurius nemzett, ama isteni ágból
S szoptad, mint csecsemő, szűzi Minerva tejét?
Lánglelkű művek készültek az antik időkben,
Lánglelkű műved mindezeket leveri.
Néked nem feladat sem a száj szélén lefolyó nyál,
Sem Cos Vénusza, ím, máris a vásznadon él.
Szüljön a természet bár száz meg száz csudadolgot,
Száz meg száz remekét ujjaid újrászülik.
Első vagy te a festészetben, mint ahogyan más
Történészek előtt Titusodé a babér.
Műremekekkel gazdagítod te az emberiséget,
S velük hírneved is terjed a földkereken.
Holtod után fel fogsz szárnyalni az égi hazába,
Melyet a büszke Tejút csillagos éke övez,
És telepingálsz képekkel a menny palotáját,
Bár ragyogó falain csillagok ezre tüzel.
Míg az eget fested, legyen égiek üdve a béred:
Juppiter adja, hogy ott piktorok istene légy.
Lásd, költő-testvéreik is híven bemutatják
Nemcsak a Múzsáknak, néked is áldozatuk.
Majd ketten sietünk elsőnek elédbe, hisz arcunk
Általad ismeretes lesz az utókor előtt.
Addig e vers dicsérjen, melynél gyűjtani nem tud
Illatosabb tömjént néked Arábia sem.

2. AD BORSIUM ESTENSEM, MARCHIONEM FERRARIAE, IOANNES DE GAIBANA, PER IANUM PANNONIUM

Marchio, magnorum, decus immortale parentum,
Marchio, Ferrariae, portus et aura, tuae;
Unde meum sumet primordia debita carmen,
Dum studeo laudes commemorare tuas?
Iustitiamne tuam coner prius edere, qua nec
Immunes pravos, nec sinis esse bonos?
Qua fraus supplicium, qua fert sua munera virtus,
Qua reddis cunctis, praemia digna, viris.
An potius referam, salvo quod iure sacratae
Iustitiae, pergas non tamen esse ferox?
Sed persaepe reo poenae de parte relaxes,
Et caedas virgis, qui cruce dignus erat?
Quam doleas cum te cogunt scelera esse ferocem?
Parcere quam properes, laedere sero velis?
Quanta tuumne canam decoret prudentia pectus?
Qua clarus canas factus es ante comas.
Cuncta per hanc praesens quae fert, intelligis, aetas,

.....
.....
Ipse fui aspectus ausus adire tuos.
Et me qua reliquos, regum placidissime, fronte
Excipis, et dulces fundis ab ore sonos.
Quando loqui volui, pro voto cuncta loquebar,
Et tua erat verbis, auris aperta, meis.
Obtuleram quae sunt a paupere dona feranda,
Quantula erant, vidi grata suisque tamen.
Verum quae tandem meritorum summa tuorum
Erga me fuerint, commemorare iuvat:
Optavi medicas perdiscere saepius artes,
Quae multum ante omnes utilitatis habent,
Opto, sed est nostris paupertas invida votis,
Et nullo tenuis asse crumena tumet.
Me tua sancta manus largo relevavit egentem
Munere, quae multos saepe levare solet.
Quippe emtis, rex magne, tuo fruor aere libellis,
O rex coelitibus aequiparande Deis!
Et tua quotidie foribus stat aperta reclusis,
Ingredienda meo bibliotheca pede.
Nec tua Lethaeas fluitant benefacta per undas,
Nec nant a rapidis per freta rapta Notis.
Vel lux est, vel nox, et nocte et luce laboro,
Ingratae mentis ne reus esse ferar.
Ut per multa tuam producant saecula vitam,
Quod possum Superos, supplice voce rogo.
Cum nequeam dignas verbis persolvere grates,
Est saltem meritis, mens mea grata, tuis.
Est, et semper erit, donec mea vita sub auras

Evolet, et flamma totus edace cremer.
 Plus ego Tithono quamvis et Nestore vivam,
 Et mea praetereat saecula terna colus.
 Ante Padus gelidas cursum reflectet ad Alpes,
 Ante petet vetitum Parrhasis ursa mare,
 Quam cesset mea Musa tuas percurrere laudes,
 Et te qua poterit concelebrare lyra.
 Praecipias; saevis pro te freta turbida ventis
 Ingrediar, telis pectora nuda dabo.
 Scyllam, atque adversam Scyllae haud horrebo Charybdin,
 Et quas eructat Sicelis Aetna faces.
 Quin etiam postquam tenuis me clausurit urna,
 Non parcam laudes enumerare tuas,
 Quicquid ero, aut rursus me membra humana tenebunt,
 Sive fugax cervus, sive volucris ero.

**ESTEI BORSIÓHOZ, FERRARA ÓRGRÓFJÁHOZ,
 JOANNES DE GAIBANA, JANUS PANNONIUS SZAVAIVAL**

Ó Örgróf, örök ékessége dicső szüleidnek,
 Örgróf, Ferrara fő támasza és ereje,
 hogy kezdjem dalomat méltóképpen, hogy a versem,
 céljához híven, zengje dicséretedet?
 Próbálkozzam igazságosságoddal, amely nem
 engedi büntetlen járni a bűnösöket?
 Ármányt bűnhődésre ítél, az erény a jutalmát
 elnyeri tőled: mind érdeme díja szerint.
 Inkább arról szóljak-e, hogy - bár véded a jog szent
 törvényét - ha lehet, mégse kemény a kezed?
 Gyakran iparkodol enyhébben büntetni a vétkest,
 s csak vesszőztetsz, hol más a keresztre feszít?
 Mennyire bánt, ha keménységet követelnek a bűnök?
 Mily gyors vagy, ha kimélsz, lassu, ha sujtani kell?
 Zengjek-e bölcsességedről, hogy díszíti kebled?
 Hogy csillogsz, bár még messze az őszhaju kor?
 Érted jól, hogy ezen szűr mindent át a jelenkor,

.....

 mertem a színed elé lépni, Nagyúr, magam is;
 arcod, legkegyesebb fejedelmünk, úgy fogad engem,
 mint mást, s ajkadról édesen árad a szó.
 És mikor én szóltam, mindent elmondtam, a szívem
 vágyát, s kérésem nyitva találta füled;
 átnyújtottam ajándékom, csak amennyi szegénytől
 telhet, s láttam, örülsz mégis, akármi csekély.
 S végül, irántam amit tanusítottál, a kegyesség
 legpazarabb tettét szedje sorokba e vers:
 elmélyülni kívántam a szent orvostudományban,
 mert hasznosságát semmi sem éri utól,

kívántam, de szegénységem gáncsolta e vágyam:
 erszényem lapos, egy hetyke fitying se tömi.
 Ekkor azonban könnyített rajtam nyomoromban,
 mely sokakon könnyít, bő adományu kezéd;
 pénzedből vett könyveimet most élvezem, Ögróf,
 mennyeiekkal egyenrangú, királyi Nagyúr!
 És mindennap vár könyvtárad, az ajtaja tárva,
 lábam bármikor átlépheti szent küszöbét;
 sok jótetted a léthei hullámok sosem érik,
 nem viszi tengeren át őket a fürge Notus.
 Nap van akár éj, éjjel-nappal fáradozom hát,
 hogy hálátlanság vádja ne érje fejem,
 s életedet hogy fenntartsák még számtalan évig,
 esdeklő szóval kérem az isteneket.
 S hálámat szavaim bár nem tudják kifejezni
 méltóképp, köszönet tölti be hű szívemet:
 tölti be most és mindig, amíg majd életem elszáll
 egykoron és a falánk tűz nyeli testemet el;
 bár öregebb lennék vén Nestornál, Tithonusnál,
 és a kilencvenen át penderül is guzsalyom!
 Jégborított Alpokhoz a Pó hulláma előbb fut
 vissza, a Medve előbb hullik a vízbe alá,
 mint Múzsám a dicsőségedről zengeni szűnne,
 ünneplésedhez pengeni szűnne a lant.
 Szállhatok érted a zord viharok-zaklatta vizekre,
 keblem meztelenül tárom a dárda elé;
 nem rettent el Scylla, se szemben véle Charybdis,
 és a lövellő láng sem, mit az Aetna okád.
 Sőt, ha igénytelen urnám zárja magába a hamvam,
 akkor sem fogom elhagyni dicséretedet;
 bármi leszek, költözzék emberi testbe a lelkem,
 gyors szarvas, vagy akár röpke madár ha leszek.

3. IANUS PANNONIUS DE ANNULO, AD TITUM VESPASIANUM STORZZAM

Legimus, o vates, tua carmina, carmina Phoebos
 Digna, nec Orpheis inferiora sonis;
 Pulchra quibus tenerae commendas dona puellae,
 Grata refers animo quae nimis esse tuo.
 Nec tantum dono, quantum donante moveris,
 Auctor momentum munere maius habet.
 Ast ego, pace tua liceat modo vera referre,
 Quod sedeat nobis commemorare velim.
 Nec quia Thersites videar moniturus Ulixen,
 Hoc nostrum debes spernere consilium.
 Cernere amor rectum, te non sinit, ast ego cerno
 Plurima, quem vinctum nulla puella tenet.

Censeo, ut hoc dubium suspectae munus amicae,
 A digitis iubeas eminus esse tuis.
 Femineae mentes multum levitatis abundant,
 Et semper varium femina pectus habet.
 Femineo impulsu (non est ea fabula falsa),
 Occidit prolem, trux Catilina, suam.
 Tarquinius socero, rapuit male regna, necato,
 Tulla caput sceleris consiliique fuit.
 Quem detestato quondam iugulaverat ense,
 Nunc gemit ereptum, garrula mater, Ityn.
 Ad Styga deportant terebratas Belides urnas,
 Agmina cognatos ausa necare viros.
 Quod fertur quondam per saecula cuncta suisque
 Orba viris Lemnos; femina causa fuit.
 Quam simul insanis, tangens Venus improba, flammis,
 Intima vibratas, fixit in ossa, faces,
 Naturale malum funesto augetur amore,
 Tunc furit, ut patrio Thebais acta Deo.
 Tunc vel Chalcidicis est inconstantior undis,
 Tunc est Hyrcana tigride saeva magis.
 Tunc levibus levior stipulis et fronde caduca,
 Quam raptam praeceps, fert per inane Notus.
 Nec curat famam; nullum patrare veretur
 Flagitium; caecus quidlibet audet amans.
 Esse potest aliquis vestrorum inimicus amorum,
 Invidus esse potest; aemulus esse potest;
 Qui te forte alias confinxit amare puellas,
 Et rem, vesanam detulit ad dominam;
 Illa fidem falsae tribuit temeraria culpa,
 Quisquis amat, nimium credulitatis habet.
 Inde venenatam, simulato munere, gemmam,
 Imposuit digitis insidiosa tuis.
 Nec mirere quidem tam magna audere puellam,
 Non famam ex tanto crimine prima feret.
 Cum relegas veterum divina poemata vatum,
 Qualibet exemplum de muliere cape,
 Quam malesanus amor diras committere caedes
 Impulit, et promptam fecit ad omne nefas.
 Scylla suum roseo spoliavit crine parentem,
 Ausa Mycenaeum nupta necare ducem.
 Sanguine natorum polluta est barbara mater,
 Privignum leto Cressa noverca dedit.
 Ustus in excelsa cecidit Tirynthius Oeta;
 Causa fuit mortis Deianira malae.
 At non esse tuam tam prava mente puellam,
 Et bene te mores nosse, loquere, probos.
 Non erat Aeolidae coniux suspecta marito,
 Induit arma tamen prodicione sua.
 Nec te securum tanto in discrimine praesta,

Nec nimium dominae credulus esse velis.
Quae, minime sperant freta sunt infesta, carinis,
Qui minime rentur piscibus esca nocet.
Dum secura sedet ramo super arboris ales,
Aspicit implicitos, aucupis arte pedes.
Dum penitus misso, guadebat laeta, timore,
Capta fuit Graio, Dardana Troia dolo.
Excute de digitis malesanae dona puellae,
Excute; amara sub hoc melle venena latent.
Quis demens adeo, quis tam vesanus et excors,
Ut velit in proprium ferre venena caput?
Fac tamen occultis ea dona carere venenis,
At magicum certe carmen habere queunt,
Quod te posse aliam, quam vis adamare puellam,
Et quam nunc ardes, deseruisse vetet.
Infelix, cura torquebere semper eadem,
Et nulla aeternum finiet hora malum.
Cantatas alio transferre vetabere flammis;
Sic semper turpis te retinebit amor.
Et cum legitimas, poscent tua corpora, taedas,
Tardabit iustas, fax inhonesta, faces.
At nec Sisypiden Circe, nec Iasona Colchis,
Carminibus potuit detinuisse suis;
Sic erat in fatis, tenuisset Iasona Colchis,
Sisypiden Circe; tres vetuere Deae.
Tu bene per magicas, in amore tenearis, herbas,
Nec tu Parcarum flamine tutus eris.
Aspice Thessalicis sit quanta potentia succis,
Carmina ne, tantum iuris habere, neges.
Carmine sol pallet; traducunt carmina messes,
E coelo Lunam carmina saepe trahunt.
Haec stellas fuscant, nebulas ex aethere pellunt,
His pluviae in terras, vel sine nube, cadunt.
Carmina terra tremet, iuvenescet carmine Nestor,
Carmina tranquillum, cum tumet aequor, erit.
Eliciunt manes, refrenant flumina cantus,
Et faciunt hominem protinus esse lupum.
Hae te non poterunt artes in amore tenere,
Quae coelum, terras, aequora tota tenent?
Pone, quod hoc donum, nullum cum carmine virus
Portet; ut amoveas, altera causa monet.
Quod te cunque solum, quae te loca cunque tenebunt,
Sive propinquus eris, sive remotus eris,
Immitem ex animo nunquam delere puellam,
Te sinet in digitis, gemma locata, tuis;
Continueque suum coget succurrere nomen,
Cum paene ex animo fugerit omne tuo.
Ac velut extinctum levis aura resuscitat ignem,
Quem superinductus texerat ante cinis;

Sic recrudescant tua vulnera semper in horas,
 Quae te sollicitet, causa perennis erit.
 Quos tunc, infelix, quos tunc effundere questus,
 Singultu vocem praepediente gravi,
 Quos dare cogeris gemitus, suspiria quanta?
 Invitis quoties illacrymare genis?
 Pone age de digitis malesanae dona puellae,
 Quae te sollicitum saepe, retenta, dabunt.
 Gemma laborato, quae clausa refulget, in auro
 Cur te delectet, sola ea causa subest,
 Quod fuit in digitis carae gestata puellae,
 Quod dedit hanc digitis, cara puella, tuis.
 Quo magis ingenuas animum debemus ad artes
 Flectere, quas nobis magnus Apollo dedit.
 Quas bona Melpomene, quas cetera turba sororum,
 Pectore quas gestat Calliopea suo.
 Nec quod ad has sacras esses minus impiger artes,
 Id nunc me verbis insinuasse puta;
 Sed tamen humanas persaepe retardat, et arcet
 A studio mentes desidiosus amor.
 Quare age non solum malesanae dona puellae,
 Munera de digitis, excute quaeso, tuis;
 Sed cum te haud lateat, quam sit male blanda Voluptas,
 Cum bene perspicias, quam sit acerbus amor;
 Excute damnosas captivo e pectore curas,
 Deme Cupidineis, et tua colla, iugis;
 Prorsus et ingenuas convertere totus ad artes,
 Et grave neglecto carmen amore, cane.
 Quisnam, cui sese redimendi est ulla facultas,
 Malit servili subdere colla iugo?
 At Deus est, referes, et habet sua tela Cupido,
 Non valeo tantum vincere Numen homo,
 Vulnificos arcus, celeres, quibus evolat, alas,
 Nec non ignitas fertur habere faces.
 Esse Deum, genitumque Dea, confinxit amorem,
 Servitio obsceno caeca libido favens;
 Numinis et titulo voluit velare furorem,
 Dignior ut venia, liberiorque foret.
 Scilicet aligerum terras Erycina per omnes,
 Admissis natum gressibus ire iubet!
 Ille levem rapido conscendens aethera cursu
 Contorquet tenera spicula lenta manu!
 Ac genus humanum, et Superos dominatur in omnes,
 Et quicquid pascunt sidera, terra, fretum!
 Hoc hominum quondam finxit temerarius error,
 Et Venerem, et pharetras, nude Cupido, tuas.
 Ocyus abscedant commenta Cupidinis arma,
 Ocyus abscedat luxuriosa Venus.
 Pegasides veniant, veniat citharoedus Apollo,

Et cum Maenalia, candide Iacche, Deo.
 Quos gravis ingenti comitetur gloria passu,
 Et late rapido quae pede, Fama, volat.
 Scribere quae valeas, sunt plurima praeter amorem,
 Sive nova arrident, sive vetusta placent.
 Bellica sive iuvat clarorum gesta virorum,
 Carmina materiae conveniente suae;
 Sive referre togam; per quas tua naviget undas,
 Cymba, dabit Latium, terra Pelasga dabit.
 Sunt quae Cecropidae, sunt quae Spartana iuventus,
 Et Rhodos, et populus, clare Corinthe, tuus,
 Sunt et quae magnae quondam gessere Mycenae;
 Oedipodionidum plurima facta vacant.
 Plurima Lydorum, Persarum plurima restant,
 Et Macetum gentes multa tenenda dabunt.
 Sunt res Albanae, Carthaginis acta supersunt,
 Et dare, quae referas, maxima Roma, potest,
 Roma triumphatas inter celeberrima gentes,
 Terrarum domitrix, imperiale caput.
 Nam quota gestorum pars est memorata Quiritum?
 Cantatis longe plura canenda vacant.
 Forte minus te prisca iuvant; nova multa dabuntur,
 Saecula sunt claris nostra reserta viris.
 Rex Alfonsus adest; sunt quos Malatesta propago
 Edidit; est Princeps, Mutina clara, tuus.
 Seditiosa gerit civile Bononia bellum,
 Par Genuae status est; haec memorare potes.
 Florentina potes, Venetum potes arma referre,
 Et potes anguigenum concelebrare ducem.
 Ecce autem gentes adversum iusta profanas,
 Numine pro vero Pannonες arma ferunt.
 Horum bella potes mansurae tradere famae,
 Et tot praestantes occubuisse viros;
 Cum quibus et regem validis cecidisse sub armis,
 Pro sacra aeterni religione Dei.
 Quippe ego non possum tantis me accingere rebus,
 Cum meus in primo pulvere sudet equus.
 Tu potes hoc longe melius decurrere campo,
 Nam tuus e stadio saepe recurrit equus.
 Neve externa sequar, pelago dare vela propinquo
 Incipe, et Estenses tolle, age, ad astra viros.
 Quorum qui nunc sunt, populos in pace gubernant,
 Et Musas, et te, pulcher Apollo, colunt.
 Hos toga delectat, Martem coluere priores,
 Et bello magnum promeruerunt decus.
 Quamvis materiam domus haec celeberrima praebet,
 Sive velis Martem dicere, sive togam.
 At desunt vires numeris, nec credere sese
 Audet tam vasto nostra carina salo!

Solve ratem, curret; nervos intende, valebunt;
 Inceptis aderit Calliopea tuis.
 Quid tamen ingenio valeas, bene novumus omnes,
 Tu singis Clario, carmina digna, Deo.
 At sine me paullum tantis praeludere rebus,
 Ut sternant magnis metra minora viam.
 Labuntur sensim, dum te praeludere fingis,
 Tempora; sic aetas praeterit omnis iners.
 Prolusum est, ventis, pelagus patet omne, fugatis,
 Strataque carminibus satque superque via est.
 Incipe, quid metuis? Phoebus favet; incipe tandem,
 Et freta de parva magna palude pete.
 Post molles rixas, certamina magna canantur,
 Et quae sunt alio bella canenda pede.
 Sit finis ludo, valeat lasciva Dione,
 Sume gravem, plectro cum graviore, lyram.
 Nox erat, irriguo dederam mea lumina somno,
 Est Deus ante oculos visus adesse meos;
 Phoebus erat certe, Phoebum chelys ipsa probabat,
 Et pharetra, et lauro nexa virente coma.
 Hos ad te incommotos monuit me scribere versus,
 Excipe tu placido, carmina nostra, sinu.

JANUS PANNONIUS A GYŰRŰRŐL, TITUS VESPASIANUS STROZZÁHOZ

Olvastuk, költő, dalodat, mit akár maga Phoebus
 vállalhat, s Orpheus lantja se zengzetesebb;
 szép lány drága ajándékát köszönöd meg a versben,
 azt írod: lelked semminek így nem örült.
 Általadója hatott rád inkább, mint az ajándék;
 az, ki adott, becsesebb, mint adománya, neked.
 Márpedig én, engedd meg, most két-három igaz szót
 szólnék: jól védd hát, kérlek, eszedbe ígém:
 bár Thersitesnek nézhetsz, aki inti Ulixest,
 ezt a tanácsom azért át ne ereszd füleden.
 Én sok olyat látok, mit néked a nagy szerelem nem
 enged látni, hiszen nem köti lány szivemet;
 hallgass rám! a gyanús szerető baljós adományát
 vedd le az ujjadról s messzire dobd, de hamar.
 Könnyelműséggel teli mindig az asszonyi lélek,
 változik, ingadozó, hidd el, az asszonyi szív!
 Nő biztatta a vad Catilinát, ölje meg önnön
 magzatját gonoszul (nem kitalált mese ez);
 Tarquinius meg apósát meggyilkolva jutott szép
 országához a bűnt Tulla sugallta neki.
 Egykor akit ledöfött átokvert kardja vasával,
 most gyászolja Ityst anyja, pityegve jajong;
 Styxhez hord lyukas urnákat félszáz Danaos-lány,

férjük vérrokonuk volt, s kezük áldozata.
 Lemnos féfilakóktól megfosztatva, hogy árván
 élt sok századon át: nőt okol érte a hír.
 Kit Venus egyszer tébolyító lánggal komiszul sújt,
 izzó fáklyáit fúrja a csontjaiba;
 rossz természete még gonoszabb lesz a hév szerelemtől,
 s dúl, mint Bacchustól űzve a thébai nő;
 lelke csapongóbb Chalcidice hullámainál is,
 vagy Hircania vad tigrise sem gonoszabb,
 könnyű szalmánál könnyebb s hulló falevélnél,
 mit leszakít, felkap s messze röpít a Notus.
 Jó hírére fűtül, gonoszat cselekedni nem áttal,
 mindent mer, bármit megtesz a vak szerető.
 Van, ki szerelmeteket rossz szemmel nézi, esetleg,
 van, ki vetélytársad, vagy ki irigyli talán;
 tán kisütötte egy álnok, hogy más lányok után jársz,
 s esztelen úrnődhöz futva jelenteni ment;
 az hazudott bűnöd tüstént elhitte, a dőre,
 mert a szerelmes nők szörnyű hiszékenyek ám,
 s bosszúból húzott, adományt színelve, kezedre
 méreg-drágaköves gyűrűt alattomosan.
 És ne csodáld, hogy ilyen gázságot mert cselekedni,
 hisz nem az első, kit szárnyra ezért kap a hír!
 Olvasd el csak a régiek isteni verseit újra,
 példa gyanánt bármely nő esetét veheted:
 észvesztő szerelemtől hogy lesz bármire képes,
 gyilkosságba hogyan hajtja vak indulata.
 Scylla vörös fűrtjétől megfosztotta az apját,
 sírba a hitvesi kéz küldte Mycene urát;
 két fia vérétől szennyes Medeia, a barbár,
 gyilkos mostoha volt Phaetra, a krétai nő.
 Oeta hegyén lángsírba Tiryns hős sarja miért halt?
 Deianeirától érte az isszonyu vég.
 Ő nem ilyen gonosz, azt mondod, szeplőtlen a lelke,
 ismered: erkölcsös, büntelen életű lány.
 Aeolus egyik sarja ugyancsak mitse gyanított,
 s lám, fegyvert ragadott asszonya esküszegőn!
 Résen légy, a kemény harc felvértezve találjon,
 úrnődnek ne akarj hinni, ha hinni nehéz.
 Hol leggondtalanabb a hajós, ott leskel az örvény,
 hol leggondtalanabb, nyel csali horgot a hal:
 mitsem sejt a madár a fa ágán, s látja, a lábát
 fűfángos madarász hurka bilincseli meg:
 félelmét mikor elkergette s örült vigadozva,
 akkor szállt hellén kézre a trójai vár.
 Dobd le az ujjadról a bolondos lány adományát,
 dobod le: a méz alján mérget iszol, keserűt!
 Hogy lehet ennyire együgyű és kelekótya egy ember,
 hogy maga kérje a rút mérgeket esztelenül?

S még ha talán nem rejt is mérget a csalfa ajándék,
 az biztos, hogy hat rád a varázsereje:
 elbűvöl, hogy meg ne szeress más lányt, ha szeretnél,
 és akiért most égsz, hűtlenül el ne feledd.
 Ó, te szerencsétlen! gyötrelmed szűnni sosem fog,
 végórája nem üt, társad örökre a kín.
 És a belédbűvölt lángot más tárgyra terelned
 szintúgy nem lehet, úgy megköt e rút szerelem;
 s majd ha a törvényes fáklyát kívánja a tested,
 megszentelt frigyed is tiltja e céda kötés.
 Nem tarthatta dalával Circe vissza Odysseust,
 tudjuk, Iasont sem hajdan a kolchisi nő;
 így rendelte a sors. Circe bűvölte Odysseust,
 azt meg a kolchisi: nem hagyta a Práka-triász.
 Tartson bár szerelemben a lány e varázsfüvek által,
 Párkák ellen nem véd meg a bűvölete.
 Lám, Thesszália nedveiben mi hatalmas erő van;
 ámde a dal jogait, kérlek, azért ne tagadd.
 Sápád tőle a Nap, hamarabb érik be a termés,
 Holdat az égről is néha lehozhat a dal;
 csillagokat besötétít, fellegeket tovakерget,
 kék égből is küld olykor a földre esőt.
 Földet renget a dal, Nestor újból fiatal lesz,
 tőle a háborgó tenger azonnal elül;
 holtakat is megidéz, vizeket tud megzabolázni,
 emberből farkas lesz, ha akarja a dal.
 Épp téged szerelembe igézni ne tudna az ének,
 mely eget és földet, tengereket megigéz?
 S még ha, tegyük fel, e kétes ajándék csábdalu mérget
 nem rejt is: hogy dobd el, van egyéb okod is.
 Bármely földre kerülsz, bárhol lesz majd a lakásod,
 élj közelében, akár messzire vessen a sors:
 nem pusztíthatod el lelked mélyén a cudar lányt,
 ujjadon ékszere nem hagyja, a kő, sohasem;
 folyton felfrissíti nevét emlékezetedben,
 majd ha reméled már: végleg a semmibe tűnt.
 S mint kialudt tűz csöpp fuvalattól újra feléled,
 mert, mit rászórtál, csak hamu fedte előbb,
 úgy újul ki sebed minduntalan, újra meg újra,
 szüntelen izgat, nem mulik a kínod oka.
 Mily panasz ömlik majd szádról, boldogtalan, akkor?
 Szólni sem enged a vad, csukladozó zokogás,
 nem lesz vége jajongásodnak, sóhajaidnak,
 tiltakozó orcád mennyiszer öntözi könny!
 Vedd le kezadról hát a bolondos lány adományát,
 mely szaporítja csupán bánatodat-bajodat!
 Jól tudom én, hogy a míves aranyból rádragyogó kő
 néked mért szerez oly ritka nagy élvezetet:
 mert a szivednek drága leányka viselte az ujján,

mert ujjadra is ő húzta, a drága leány.
Jobb, ha a fennkölt művészet fele fordul a lelkünk,
mit nagy Apolló ad, az nemesebb feladat,
és mit Melpomené s testvérei, mind a kilencen,
szívében mit a szép Calliopea visel.
Persze nem állítom, hogy a Múzsák dolgaiban rest
volnál, ily bűnnel nem gyanúsítalak én;
mégis, a lustító szerelem késlelteti gyakran,
bölcs tudománytól elvonja az ember agyát.
Éppen azért ne csupán a bolondos lány adományát
dobd el az ujjadról, kérlek, a drágakövet,
ám, ha tudod, milyen álnok kéj az a nagy gyönyörűség,
s látod, mily keserű méz az a nagy szerelem,
vesd ki e gyötrelmes gondot rabszolga-szivedből,
húzd ki Cupido rab-járma alól a nyakad;
lelked egészen a fennkölt művészet fele fordítsd,
és ne szerelmet zengj: szebb, ha magasztos, a dal.
Lelsz-e olyat, ki ha könnyűszerrel megszabadulhat,
inkább tűr mégis szolga-igát a nyakán?
Isten, válaszolod, s nyilakat hord játszi Cupido,
ekkora istennel szembe hiába szegülsz:
íja sebosztó, szárnyai gyorsan messzeröpítik,
s fáklyát tart, azzal szórja tüzét szanaszét.
Isten, s istennő fia az, ki e kórt kitalálta,
csáberejét ezzel menti a vak, buja vágy;
örülségét isteni névvel leplezi inkább,
így szabadabban dül, s bűne bocsánatosabb.
Azt mondják ugyanis, szárnyas sarját Erycina
küldi a földre, azért jár föl-alá sebesen,
majd levegőbe emelkedik ismét gyors suhanással,
s gyöngéd kézzel megvonja az íj idegét;
hódol néki az emberi nem, meg az égiek is mind,
és mi a csillagokon, földön, a tengeren él.
Hajdan az emberek ostobasága találta ki mindezt,
céda Venust s puzdrás, játszi-pucér Cupidót;
most hát, játszi Cupido költött fegyvere, tűnj el,
tűnj el hát mielőbb, céda, parázna Venus.
Jertek elő, Múzsák, jöjjön citerával Apolló,
tündöklő Bacchus s Maenalon istene, Pán!
Szent csapatuk kísérje a súlyos léptű Dicsőség,
és gyors talpaival szerte repüljön a Hír.
Írnivalód a szerelmen kívül bőven akad még,
választhatsz: jobban tetszik a régi? az új?
Híres férfiakat, hadi tetteiket dalolod meg?
Tárgyához méltó lesz, ha megírod, a vers:
inkább nyúlsz a togáért? bármely vízre bocsátod
sajkád, Hellas is tág tere, Latium is.
Van, mit Athén tett, van, mit a spártai hős fiatalság,
és Rhodos és te, dicsőhírű korinthosi nép,

ősi Mycenében szintúgy sok még megiratlan,
 és amit Oidipus és sarjai tettek, az is.
 Várnak a lydek, a perzsák híres dolgai csőstül,
 nyújt Macedónia sok népe is írnivalót,
 hátra van Alba, s Karthágó története is még,
 s kínál, mit megzengj, Róma is épp eleget;
 Róma, a nagyszerű, minden népek leghiresebbje,
 Róma, a főváros, szárazon és vizen úr.
 Mert mi csekély részét írták meg a rómaiak nagy
 múltjának? Sokkal több, ami várja a dalt.
 És ha a régieket nem kedveled, új is adódik,
 híres férfiakat bőven ajánl ez a kor:
 itt a király, Alfonz, a neves Malatesta-család sok
 sarja, s Modena jeles városa, herceged is.
 Polgárháboru dül ma Bolognában, s ura ellen
 éppúgy fellázadt Génua: róla is írj;
 foglald dalba Firenze, Velence hadát, s kik a kígyós
 büszke vezért zengik, lépj soraikba legott.
 S fegyvert fogtak a jogtiprók, a hitetlenek ellen
 bátran a pannónok, lásd, igaz Istenükért:
 róluk is írhasz, hadd őrizze a fennmaradó hír
 harcaikat s elesett, nagynevű hőseiket;
 ott küzdött a vitézek közt s elhullt a király is,
 vallásunk, az örök szent Atya bajnokaként.
 Nem gyürkőzhetem én neki ily fontos feladatnak:
 most lepi első por harmatozó paripám;
 ily veszedelmes pályán sokkal jobb, ha te vágatsz,
 mert a porondot jól ismeri már a lovad.
 S hogy ki ne mondjam: síma vizen próbáld ki vitorlád,
 s éig emeld a dicső Estei-ház fiait!
 Békességben kormányoznak most akik élnek,
 Phoebust tisztelik és Pierisek csapatát;
 ők a togát, míg Marsot kedvelték az elődök,
 háboruban szerzett mindegyik érdemeket:
 így ez a híres ház mindenképp bő anyagot nyújt,
 válaszd tárgyul akár Marsot, akár a togát.
 Nékem nincs versemben erő, és ekkora tenger
 hullámára hajóm nem meri bízni magát;
 oldd el a bárkád: siklani fog; hangold fel a lantod,
 győzi e nagy munkát: Calliopea veled.
 Jól ismerjük mind a tehetséged, mire képes,
 vállalná Claros szent ura is dalaid.
 S engeddd meg, hogy előjátékot zengjek, utat most
 nagyszerű versednek tárjon ez egyszerű vers;
 míg te előjátékkal szórakozol, fut az élet,
 így tétlen telik el, semmibe csúszik időd.
 Játsoztál eleget; nézd, tárva a tenger, elültek
 mind a szelek, van elég, bőven elég szabad út.
 Kezdd hát el, mire vársz? Phoebus kegyel, itt az idő, kezdd,

kis pocsolyádat hagyd, várnak a tiszta vizek!
Gyöngéd cívódások után zengj hősi csatákat,
más mértékre szabott, háborus énekeket.
Érjen véget a játék, küldd el a céda Dionét,
súlyos lant vár, és még súlyosabb az ütő.
Éj volt, harmatos álom permetezett a szememre,
s íme, egy istenség tűnt fel az ágyam előtt;
Phoebus volt bizonyára, reá vallott citerája,
tegze is, és a babér zöld koszorúja fején.
Ő buzdított rá, hogy ilyen kócos-kusza verset
írd hozzád: vedd hát szívesen dalomat.

4. IANUS PANNONIUS TITO VESPASIANO STROZZAE

Dicite, quae sacro mittam responsa poetae,
Pierides; vestri Numinis istud opus.
Dicite; nam verbis coelo me talibus aequat,
Oblitus cogar prorsus ut esse mei.
Si quem sensisset de se Maro tanta sonantem,
Signasset vatis conscius ora rubor.
Saxea quin etiam potuissent signa moveri,
Aut si quid saxo durius esse potest.
Irrisitne meas, simulans extollere, nugas?
An potius nostri falsus amore fuit?
Non est tanta eius levitas in pectore, non est,
Ut soleat similes ille referre iocos.
Ipsam praeterea non cari fallit amici,
Sed qui blanda manu spicula torquet, amor:
Quodsi tale nihil fas est me credere, solum
Restat, ut hortandi nomine dicta rear.
Hoc sancti mores, probitas hoc insita linguae,
Hoc mens invidiae clausa putare iubet.
Qui cum sit nostri longe doctissimus aevi.
Exoptat plures surgere posse Titos.
Hinc me commendat, titulis ut concita virtus,
Castaliam pronò largius ore bibat.
An, si pavo suas spectari viderit alas,
Expandet caudae, sidera picta, suae,
Nos nihil his stimulis, nihil hoc animabimur oestro?
Haud adeo nobis ferrea corda rigent.
Sint tibi mille igitur, misso pro carmine grates,
Quod duplicis meriti pondus et instar habet,
Nam semper cura nitar studiosius omni,
Laudibus inveniar ne minor esse tuis.
Aut si non dabitur proprio clarescere versu,
Nostra satis per te fama perennis erit.
Vivus apud vivos memorabile nomen habebo,
Mortuus a sera posteritate legar.

JANUS PANNONIUS TITUS VESPASIANUS STROZZÁNAK

Súgjátok meg, a szent költő versére mit írjak,
Múzsák, isten-erőt kér ez a nagy feladat.
Súgjátok, mert ő úgy dicsért engem az édig,
hogy már-már feledem: mennyi vagyok, mi vagyok.
Hogyha magáról hall ily himnuszt zengeni Maro,
bűntudatos lángot vetne a látnoki arc.
Még kőből faragott szobor is megmozdul e szókra
(vagy ha talál sz kőnél is merevebb anyagot).
Díbdábságaimat gúnyolta talán, ha magasztalt?
Vagy szeretetből volt ennyire képmutató?
Nem - nem olyan léha s nem olyan könnyelmű a szíve,
ily buta tréfákat meg nem ereszt sohasem.
És a barátság sem szedi rá, amit érez irántam -
Ámor lődözi szét csalfa, csalárd nyilait.
Bár nem volna szabad gondolnom, hátra csak egy van:
buzdítás végett mondta a szép szavakat.
Hószín jelleme és megrögzött nyíltszavusága,
rosszakarattól ment szelleme ezt hiteti.
Ő, akinél már nem műveltebb senki korunkban,
új Titusok jöttét várja, kívánja nagyon.
Éppen ezért biztat: szép címtől hajtva az érdem
Castaliából mind többet igyon, s szívesen.
Látja a páva, mikor bámulják szárnyait - és már
bontja a farktollát, csillog a szín-legyező.
Engem nem bök a bot csak, nem serkent ez a bőgöly?
Ennyire nincs vasból, nem merevült meg e szív.
Hadd mondjak hálát elküldött énekedért hát,
kétszer is annyit nyom latban e nagy jutalom:
arra törekszem majd mindjobban, minden erőmmel,
hogy ne legyek kisebb, mint a te nagy szavaid.
Vagy ha saját versem sehogyan sem tenne dicsővé,
általad éppen elég és örökös lesz a hír.
Míg élek, nevemet megjegyzik s őrzik az élők,
s hogyha halott leszek én, olvas a kései sarj.

5. RESPONSIO AD TITUM VESPASIANUM STROZZAM

Quae lento partu genetrix natura profudit,
Illa solent multos vivere firma dies.
Tardius Actaeae quia crescit truncus olivae,
Arboribus reliquis saecula plura videt.
Corrigitur, spatium durandi, segnior ortus,
Pensat crescendi longa senectus moram.
Sic tu sera meis reddens responsa tabellis,
Misisti dignos posteritate sonos.
Lentum appellabam quondam, nunc fingere miror
Tam cito tam doctos, te potuisse, modos.

Si vel septenos esses cunctatus in annos,
Ignavi nomen vix subiturus eras.
Ah! nimis argute blandum defendis amorem,
Dispeream si iam crimen, amare, puto.
Quantum non ulli vates habuere vetusti,
Tantum dicendi, tu Tite, robur habes.
Aegrius humanas siquidem crudelibus iras,
Frangi posse feris, multa pericla docent.
Non potuit Bacchas, placavit Cerberon Orpheus,
Asperior monstro barbara turba fuit.
Non potuit nautas, flexit delphinas Arion,
Piscis opem tribuit, cui nocuere viri.
Iam, video, nil est sermone potentius ipso
Iam, video, nimium lingua diserta valet.
En! Ego qui fueram Veneris durissimus hostis,
Cedo, relanguagescit spiritus ille meus.
Haud tamen idcirco similes delabar in ignes,
Invidiam sucrit deposuisse satis.
Sed te, quis Divum docuit tam nobile carmen?
Qui tibi dictavit, Phoebus Amorne fuit?
Discipulum teneri iam me profitebor Amoris,
Si tam facundos, efficit ille, sonos.
Hactenus alterno decuit contendere versu,
Certandi hic fiat, dulcis amice, modus.
Exin' pacifero placidus me carmine visas,
Et crebro a nobis te patiari legi.
Quippe tuas quanti faciam, doctissime, Musas,
Alterius fias certior ore volo.
Ipse ego contineo conautem erumpere vocem,
Ne qua blandiri me tibi parte putes.
At tu cum molli velox genetrix Cupido,
Figite de nostra nulla tropaea fuga.
Quod cessi, haud ideo laetos agitate triumphos,
Nec vestros currus florea sarta tegant.
Non me captivum, sed amicum ex hoste parastis,
Pacem vobiscum conciliatus ago.

VÁLASZ TITUS VESPASIANUS STROZZÁNAK

Mit a szülő, természet nagy nehezen hozza létre,
Biztosan izmos az és hosszas időig élél.
Mert lassan szökken sudárba a termő olajfa
Több száz évet is ér az valamennyi fa közt.
Mert késő születést jóvá tesz hosszú nagy élet,
És ami lassan nőtt, lassu öregkora is.
Így leveled, mely késve hozá levelemre a választ
Oly hangon szól, mely messzi korokra kihat.
Késve sokára: hívém, de ma már bámulva csodálom,
Hogy te felette korán ily csodaszépet írá.

Késtél volna egész hét évet is ezzel a művel,
 Senki se mondhatná, hogy te mi renyhe valál.
 Óh, a szerelmet oly édes ajakkal védte e vers, hogy
 Vesszek el én, ha ma is bűn nekem a szerelem.
 Senki se bírna a régi idők költői között sem
 Annyi erővel még, mint Titus, a te szavad.
 Bárha ezernyi veszély tanít, int, hogy a szörnyü vadaknál
 Emberszív haragát győzni le még nehezebb.
 Cerberus Orpheust nem bánta, széttépte a Bacchans,
 Szörnynél is szörnyebb a szilaj asszonyi szív.
 Hallva Ariont durva hajós nem, a cselle megindult,
 Hal neki nyújtja segélyt, emberek üldözik őt.
 Mégis, o mégis nincsen a szónál semmi hatalmasb,
 Látom, o látom, hogy mit tesz az ékes ajak.
 Ím, magam, aki valék bős ellene a szerelemnek,
 Engedek és lelohad nagy hevem és haragom,
 Ámde ne essem azért e lángnak az áldozatául,
 Őt ha nem gyűlölöm, már legyen ennyi elég.
 Mondd, ki taníta e szép, emez édes dalra, mely isten,
 Mondd, ki sugallt: Phoebus volt vagy Amor maga tán?
 Még megvallom is, én hogy Amor hive leszek ezentúl,
 Hogyha dalolni ilyen édesen ő tanított,
 Eddig illet tán minekünk versengeni lanttal,
 Zárja, fejezze be ma ezt a vetélyt eme dal.
 Békés verset küldve neked, viszonzod te is azzal
 Olvashassam már gyakran a te dalodat,
 Mert művelt költő, Múzsád, hogy mennyire tartom,
 Halld azt mástól meg, azt akarom, csakis ezt.
 És elfojtom a szót is ez ajkon, ha ki-kitör már,
 Félve, ne véld, hogy e szó csak hizelegni akar.
 Ámde azért henye, bájos anyáddal röpke Cupido,
 Ne állítsd, ha futok, fel diadaljeledet.
 Bár engedtem, még diadalt ti ne üljetek és ne
 Fedje azért kocsitok sok diadalmi füzér:
 Foglyotokul nem esem, de az ellenség ma barát lett,
 Békét kötve aki nyugton is él veletek.

6. AD FRANCISCUM DURANTUM FANENSEM

Quas tibi pro tali referemus carmine grates?
 O decus, o patriae, gloria magna, tuae!
 Ut placido cantu nostras demulseris aures,
 Grande foret verbis explicuisse meis.
 Nec me adeo gelidae demulcet spiritus aerae,
 Nec me adeo murmur lene sonantis aquae,
 Nec me delectant aestivae gratius umbrae,
 Arbore nec mollis sub viridante sopor.
 Nec suavis tepidi veris mihi gratia, nec Sol
 Dulcior hibernis est mihi temporibus.

Terque quaterque tuos uno stans in pede versus
Perlegi, et fixo lumine semper hians.
Protinus obstupui, cuius de gurgite fontis
Fluxerit ingenii, copia tanta, tui.
Et merito obstupui; numerus iucundus in illis,
Et lepor, et gravitas, et sonus ipse facit.
Aut tu grandisonom servas sub corde Maronem,
Aut tibi in arcano pectore Homerus adest.
Non opus est notrae dignas tibi reddere grates,
His me quii studiis invigilare mones.

FRANCESCO DURANTE DA FANÓHOZ

Ily gyönyörű versért méltó köszönet mi lehetne?
Dísz hazádnak, nagy fénye, dicső fia vagy!
Lágycsengésű dalodról, mint simogatta fülünket,
szólani kellőképp nincs szavaimbán erő.
Nem simogat finomabban a hús estvéli fuvallat,
sem lágyan zsongó víz csobogó moraja,
nyár derekán nem esik jobban pihenésül az árnyék,
sem puha szendergés zöldkoronás fa alatt.
Langy tavasz illata sem gyönyörűbb, s télvíz idején nem
ennyire édes a Nap rámragyogó sugara.
Versed háromszor-négyszer, féllábamon állva
olvastam, s a szemem falta, reá tapadón.
Ámuldoztam: mily forrás örvénye kavarta,
ontja tehetséged bővizű áradatát?
Ámuldoztam, s joggal: olyan jó bennük a mérték,
együtt báj meg a súly, csengnek a verssoraid.
Szívedben zengőszavu nagy Maro lakozik tán,
vagy kebeled mélyén Trója Homérosza él!
Nem vagyok én képes méltó köszönetre, csak arra,
hogy buzgón tanulok, megfogadom szavadat.

7. DE MORTE ANDREOLAE, NICOLAI V. PONTIFICIS ROMANI ET PHILIPPI CARDINALIS BONONIENSIS MATRIS

Vos, quibus est humilem concessum degere vitam,
Et fragiles inter consenuisse casas;
Discite naturam, non incusare, potentem,
Cum vobis vitae debita finis adest.
Respicit ad nullos, Lachesis communis, honores,
Nec curam ullius nobilitatis habet,
Parcere nec senibus, nec parcere novit ephebis,
Non a formoso continet ore manus.
Nulla fugat virtus inevitabile letum;
Non coacervatas mors reveretur opes.
Nec scit conspicuos gemmata veste tyrannos,
Nec regum matres, nec trepidare ducum.

Respicite Andreolam, parvo quae clausa sepulcro,
 Aequales Parcas omnibus esse docet.
 Haec matrona fuit virtutibus inclyta summis,
 Haec fuit aeterna clara pudicitia.
 Haec gravis, haec prudens, haec integritatis amatrix,
 Haec sanctae cultrix religionis erat.
 Sed licet implerit magnis virtutibus orbem,
 Plus tamen est natis nobilitata suis.
 Nara peperit dextro Nicolaum sidere quintum,
 Quo Roma et totus praesule mundus ovat.
 Et te, purpureo, redimite Philippe, galero,
 Praeside quo gaudet Bononiense solum.
 Spargite felicem tumulum viridantibus herbis,
 Spargite sanguineis, ossa beata, rosis.
 Quicquid odorifero, sudant xylobalsama, trunco,
 Puniceum rubeis qua tepet aequor aquis,
 Quicquid plorantes lacrymant de cortice myrrhae,
 Colligit Eous quicquid odoris Arabs,
 Hos ungat cineres, hanc defundatur in urnam,
 Menstruus huic busto concelebretur honos.
 Ut colimus sanctas, pompis solennibus umbras,
 Huic praestet similes quilibet exequias.
 At vos, qui sub humo tumulatos roditis artus,
 Et facitis partem pulveris exiguam,
 Parcite: nec vobis sacras violare medullas,
 Dentibus infestis suadeat ulla fames.
 Molliter inclusum, mitis premat urna, cadaver,
 Suspensus metuat membra gravare lapis.
 Nemo sacros manes pedibus calcare profanis
 Audeat; admisso crimine, facta luet.
 Quin aliquis, licet officium properare iubebit,
 Compescat celerem praetereundo gradum.
 Et genibus flexis, gelido ferat oscula saxo,
 Nec pigeat tales, ore dedisse, sonos:
 Salve magna parens, sublimem enixa columnam,
 Quae grave totius sustinet orbis onus!
 Salve Luna micans, Solem connixa coruscum,
 Cuius divino lumine cuncta nitent!
 Salve clara parens, cuius veneranda propago
 Iura super terras omnipotentis habet!
 Te super haud multum potuit mors iuris habere,
 Non est cum membris fama sepulta tuis;
 Sed viget, et mundum celebris perlabitur omnem,
 Nec, nisi cum mundo deperitura simul.
 Est consanguineae, fragilis caro reddita, terrae,
 Spiritus unde prius venerat, astra colit.
 Sed cur turicremis te non veneramur in aris?
 Cur te religio non sinit esse Deam?
 Numina placavit peregrinae, Roma, Cybelles,

Manibus haec laus est inficienda tuis?
Cum vel progenie totum quae temperat orbem,
Plura, vel officio promerere tuo?
Gentiles Divos mendax Rhea protulit, et quem
Utilius fuerat non peperisse, Iovem.
Editus, alma, tuo summus de ventre sacerdos,
Laudibus Oceanum tangit et astra suis.
Iura velint, et sancta fides, donabere templis,
Coelestem augebis, Diva novella, chorum.

ANDREOLÁNAK, V. MIKLÓS RÓMAI PÁPA ÉS FÜLÖP BOLOGNAI KARDINÁLIS ANYJÁNAK HALÁLÁRA

Kiknek a sors úgy adta, hogy egyszerűn éljete, és hogy
kisdéd hajlékban jöjjön el alkonyotok:
helytelenül szidjátok a természet szigorát, ha
végül a rendelt vég nálatok is bekopog.
Mert ugyanúgy nem néz senkit meg semmit a Párka,
ősi nemesség, rang: megveti ő ezeket.
Nem kíméli a vént, és nem kíméli az ifjút,
s a gyönyörű arctól sem veszi vissza kezét.
Nincs oly erény, mely a biztos sírtól megmenekíthet,
kincsek halmaira sem hederít a halál.
Nem torpan meg a zsarnok díszes göncei láttán,
sem fejedelmek, sem hercegek anyja előtt.
Lám, ez az Andreola, kit e csöpp sír rejt, bizonyítja,
mennyre egyformán bánik a Párka velünk.
Ritka erényei folytán terjedt úgy el a híre,
tisztá szemérmével folttalanul ragyogott.
Bölcs volt, fenséges, tisztességet szerető s a
szent vallás buzgó híve maradt, amíg élt.
Ám ha erényeit ismerték is szerte a földön,
fénylővé mégis két fia tette nevét:
mert ő hozta nekünk V. Miklóst a világra
- áldja uralmát most Róma s a föld kereke -,
s szült téged, bíborsüvegű Fülöp, aki Bologna
egyházának vagy pásztora, kedves ura.
Szórjátok be a boldog sírt friss zölddel, a drága
csontra zuhogjon dús, vérszinű rózsá-eső;
és, mit a balzsamfák jóillatu kérge kigyöngyöz,
ott, hol a pún tenger rőt vize langyosodik,
vagy mi a síró mirrhák törzséből cseperészget,
és ami illatszer-félt arab Kelet ad:
mind hamvát tisztelje meg, urnájába ömöljék,
s tartsunk sírjánál hónapos áldozatot.
Mint ahogy ünnepi díszelgéssel övezzük a szentek
árnyait, öneki is jusson olyan temetés.
És ti, akik megemésztitek a föld mélyin a testet,
hogy munkátok után kis por, egyéb se marad,

ó ti, ne bántsátok, ne vegyen rá semmilyen éhség,
 belső részeibe vájni gonosz fogatok!
 Gyöngéden vegye ölbe holttetemét a koporsó,
 és a nehéz sírkő óvja a lágy tagokat.
 Senki se merjen a megszentelthez lépni profánul,
 hagyja a bűnt, s mit már tett, vezekeljen azért.
 Sőt, kit dolga után hajszolna talán a sietség,
 járjon lassabban még az is errefelé,
 s térdet hajtva leheljen csókot a kő hidegére,
 és sose szégyelljen mondani ily szavakat:
 „Üdv neked, áldott öl, ki a roppant oszlopot adtad,
 melyre a teljes föld terhe reánehezül!
 Üdv, ragyogó Hold, tiszta szülője a fényteli Napnak,
 mely mindent, ami van, égi sugárba borít!
 Üdv, pompás asszony, kinek egyik sarja a legfőbb
 főhatalom-viselő, s tiszteli mind a világ.
 Rajtad vajmi csekély jogokat szerzett a halál, hisz
 nem szállt testeddel sírba a hírneved is;
 nem, mivel él, és gyakran szétröppen bizonyára,
 s nem múlik soha el, csak ha a Föld maga is.
 Ím, a törekeny test por lett, ami volt azelőtt is,
 és a nemes lélek vissza a mennybe suhant.
 Oltáron s tömjénnel téged mért nem imádunk?
 Légy te is istennő: - tiltja hitünk. De miért?
 Róma behódolt a jövevény Cybelének is egykor;
 nálad mért kellett törnie ezt a szokást?
 Hisz te fiad révén, aki kormányozza világunk,
 vagy szentséged okán nem vagy-e érdekesebb?
 Fortélyos Rhea isteneket szült, s köztük, akit tán
 jobb lett volna, ha meg sem szül: a nagy Jupitert.
 Méhedből, Áldott, ama Szentatya jött a világra,
 akinek érdeme a tengerig, égisig elér.
 Adja a hit meg a jog, hogy majd templomba kerülhess,
 új istennővel nőjön a mennyei kar!”

8. THRENOS IN RACACINUM CUBICULARIUM

Currite; festinet medicus, quid, inepte, moraris
 Tonsor? equo citius quam pedes ire potes.
 Currite; forsan adhuc dabitur reperire calentem;
 Forsan adhuc misero flatu in ore manet.
 Omnia nunc ego te, tibi per carissima rerum,
 Oro; Machaonia, si quid in arte vales;
 Si decus accendit, si mentem praemia tangunt,
 Quanta foret nostri, sit tibi cura sui,
 Incolumem quod si nobis, Henrice, repones,
 Tunc mihi tu Paeon, tunc mihi Phoebus eris.
 Tunc ego te magni venerabor Numinis instar,
 Virbius in lucem, quo revocante, redit.

Fulmina nec metuas; perhibent nam saepe Cyclopes,
 Vindictae illius poenituisse Iovem.
 Iussa viri properant; sed quo tamen omine, laeva
 In terram e quercu, fusca volavit avis?
 Nimirum vitam notat arbor opima Tonantis,
 Nam fertur priscos glans aluisse patres.
 Functorum locus est tellus; nigrantia letum
 Significant; leto convenit ille color.
 Quam timeo auspiciū, ne quid ferele minetur!
 Ni releuet melior, tristia visa, Deus.
 O facinus! moesti redeunt! Ne dicite quiquam.
 Scimus! inest tacitum vultibus indicium.
 Occidit infelix! Non formae profuit illi
 Gratia, non leves et sine veste genae!
 En jacet, ut riguo languens amaranthus in horto,
 Improba quem verni subruit aura Noti!
 Aspice quam roseos nondum sua purpura visus
 Liquerit! et vivus spiret in ore decor!
 Hanc faciem feretro Pallas extentus habebat,
 Talis et ante rogos Parthenopaeus erat.
 Quae iam spes hominum? quae iam fiducia vitae?
 Quo se momento quis putet esse suum?
 Quam cito bullatae, pluvius tumor interit, undae,
 Tam postrema cito cuilibet hora venit.
 Nos longos nobis, stulti, promittimus annos,
 Linquendas aliis et cumulamus opes;
 Sic, tanquam torvi nusquam sint ostia Ditis,
 Nauta nec in Stygia remiget ater aqua.
 Sic, tanquam nobis Iunonia temperet Hebe,
 Quod potat sumpta, Iuppiter, ambrosia.
 Haec nos credulitas et terris iactat et undis,
 Haec nostrae sortis nos meminisse vetat.
 Illa perosus humum, pelago natat; aequoris alter
 Impatiens, arvis, applicat arva, novis.
 Hunc levis ambitio tumidum popularibus auris,
 Ventilat; in ferrum, ferreus ille, ruit.
 Exsecat hic montes, et culmina nubibus altis
 Inferit, ad Superos scandere velle putes.
 Interea totum, Somni germana, per orbem,
 Haud ulli late conspicienda volat,
 Sternit et incautas, nullo discrimine, gentes,
 Nativa immiti vincula falce metens.
 Nec viridi specie, viridive aetate movetur,
 Non fortem ignavo ferius illa rapit.
 Nirea Thersitae, Paridem sed iungit Achilli,
 Troilus et tremulum mittitur ante patrem.
 Hic, hic funereos qui nunc effertur ad ignes,
 Quam modo robustus, quam modo sanus erat!
 Non illo duras quisquam insertare palaetras

Aptior, aut agili ducere frena manu.
 Hoc sibi Tyndarides dederat, Cyllenius illud;
 Ambos nam pueri torserat acer amor.
 Nunc etiam cum iam supremum tempus agenti,
 Fatalem legeret Persephonea comam;
 Spartanae functus iuvenili munere luctae,
 Per virides ierat currere laetus agros.
 Illic dum laxis per devia fertur habenis,
 Praecidere truces licia pulla Deae.
 Praecidere Deae simul, et simul ille volucris,
 Colla superlapso candida fregit equo.
 Si vos Coelicolae, rerum, status ordo, iuvabat,
 Fata super steriles cur statuistis anus?
 Mens securi sui, misereri nescit alius,
 Quilibet exemplo fit pius ipse suo.
 Essent si matres, audirent vota parentum,
 Affectu proprios respiciente metus.
 Nunc illas non turis odor, vittatave placat
 Victima, non blandae, lenia verba, precis,
 Ultio si pateat, si vos ego vindice possim,
 Crudeles vetulae, corripuisse manu,
 Dilaniem canos rugoso a vertice crines,
 Confringam fusos, stamina, pensa, colum.
 Disiiciam tabulas, solido ex adamante, rigentes,
 Sed magis his ipsis pectora vestra rigent,
 Lumine quae primo talem fraudastis ephebum,
 Parsisset Libycis, cui lea foeta, iugis.
 Quem nec pro catulis laessisset Caspia tigris,
 Nec ferus adversa cuspide fixus aper.
 Non vigil Hesperidum serpens, non bellua ponti,
 Nec quicquid saevum, terra fretumve creat.
 Dicite, qua culpa meruit tam funus acerbum?
 Cuius erat tanti criminis ille reus?
 Scilicet hic Delphos, Triviaeve incenderat aedem!
 Mactaratve boves, Sol venerande, tuas!
 Poenigenaeve sacrum mento deraserat aurum!
 Dempserat aut summo, pallia fulva, Iovi!
 Scilicet hic Veneris violarat vulnere dextram!
 Pallada sanguinea surpueratve manu!
 Sanctarum aut thalamos tentarat inire Dearum!
 Aut arcana Deum garrulus extulerat!
 Scilicet hic scopulis involverat Ossan Olympi!
 Impius Iapeti miles et Enceladi!
 Atqui nec dicto quenquam irritarat amaro,
 Mitis, et innocua simplicitate bonus.
 Sed quid vana queror? tu te, furiose, necasti,
 Dum nunquam nostris utere confiliis.
 Praecepi quoties, et te quam saepe rogavi,
 Tam temere indomito, ne rapereris, equo?

Exitiale adeo nullum mortalibus aegris
 Est animal, nullum quod mala plura ferat.
 Bella geruntur equis, vacuant quae gentibus orbem,
 Quae replent Erebum, bella geruntur equis.
 Hoc genus effecit, caderet ter ut Ilia tellus,
 Agmine cum toto Rhesus ut occideret,
 Hoc genus Hippolytum, genus hoc Phaëthonta peremit,
 Cum terras patriis, ussit et astra, rotis.
 Ipse Chimaereas, potuit qui vincere, flammās,
 Pegaseam fertur non tenuisse iubam.
 Quis Diomedei crudelia pabula nescit
 Armenti, et nullo gramine pingue pecus?
 Potniadum rabiem quis non audivit equarum?
 Constat et unde nocens defluat hippomanes.
 Haec ego iactabam; sed te, tua fata, pericli
 Urgebant causas semper amare, tui.
 Semper tu phaleras, semper tu lora volebas,
 Semper erat tergo dulce sedere tibi.
 Nec tergo pigrioris equi; sed naribus ignem
 Qui vomat, et summam vix pede signet humum.
 Nec te insuccussi requies tam lenta iuvabat
 Pileti, et remis molliter acta ratis,
 Quam fuga cornipedis, quam lata vel ardua vincens
 Saltus, et in gyros colla reflexa breves.
 Respice nunc, tua quid peperit tibi grata voluptas,
 Quae tibi deliciae lucra tulere tuae.
 Nempe quod Elysio volitas in pulvere victor,
 Automedon cursus et stupet ipse tuos.
 Heu! miserande puer, quo iam nitetur alumno
 Vestra domus, cui tu spes modo solus eras?
 Quando mihi similem continget habere ministrum?
 Moribus, ingenio, sedulitate, fide?
 Morte tua totam, resonant lamenta, per urbem,
 Muta nec assuetis perstrepat aula iocis.
 Morte tua attoniti, senior simul et puer, horrent,
 Ille suis eadem dum timet, ille sibi.
 Sed mea praecipua formidine corda tremiscunt,
 Nulla fuit cui nox te sine, nulla dies.
 O quam saepe mihi reducem te somnia fingent!
 Somnia, quae fallax irrita mittit ebur.
 Saepe expergiscens, nota te voce vocabo,
 Ceu non aeternus, sit sopor iste tibi.
 Quin et nunc flavos, vidi si pone capillos,
 Protinus a flavo, tu mihi, crine subis.
 Alterius validos conspexi sorte lacertos;
 Illius talis, dico, lacertus erat.
 Ante igitur gelidae, mea fient ossa, favillae,
 Quam tua, de nostro pectore, cura cadat.
 Nec tibi, credo equidem, venient obliviae nostri,

Non, tu si Lethes flumina tota bibas.
Unum est quod verear; nam dum mihi tempora vitae
Spondeo longa tuae; dum reor esse Deos;
Tardavi demens meritas tibi solvere grates,
Nec tribui obsequiis, praemia digna, tuis.
Forsitan et tetricam, Dictaei ad iudicis, urnam,
Ingrati magno nos agis ore reos.
Parce age, parce puer; vivo neglecta, rependam
Exanimi; officium sentit et ipse cinis.
Si mihi fas esset, quod Dis licuisse quibusdam
Traditur in facies vertere membra novas;
Non vaga tu volucris fieres, nec turbidus amnis,
Non in flagrantes arbor itura focos;
Sec crocus aut smilax mollis, vel amaracus herba,
Sed Cephisiades, Oebalidesve fores.
Vel nova odorati prodiros gloria veris,
Gloria nec violis, nec superanda rosis,
Quam prodixerunt nondum Zephyritides auras,
Quam nondum carpsit pollice Flora suo.
Nec magis e quoquam strueret sibi germine virgo,
Serta puellares implicitura comas.
Mella magis nec apes legerent e floribus ullis,
Nec magis ulla mihi dulcia mella forent.
Nunc homini quoniam non est data tanta potestas,
Accipe de domini, carmina moesta, lyra.
Carmine adhuc Attis, et carmine vivit Adonis,
Carmine Troiades, carmine claret Hylas.
Sume simul lacrymas, fratri paullo ante negatas,
His madeat tua qui contegit ossa lapis.
Tum gemini extremo scribantur margine versus,
Haud cuiquam siccis, verba legenda, genis:
Hic, Racacine, iaces, vati gratissime Iano,
Hic pariter Iani gaudia cuncta iacent!

SIRATÓÉNEK RACACINUSRÓL, KISINASÁRÓL

Mért állsz tétlenül itt felcser, szaporázzon a lábad,
Gyorsan az orvost hívd, szállj a nyeregbe, ügess!
Hozd sebesen, tán még pislogva találja a mécses,
S lelke szegénynek nem röpöppen el ajkairól.
És ha - miként Makhaón - gyógyítasz, esdve könyörgök,
Mind, ami kedves, szép, mind, ami drága neked.
Buzdítson becsvágy, bízzál bár bő jutalomban,
Ápold gondosan őt, úgy, ahogy engemet is.
Új Phoebus te leszel, vagy az istenek orvosa, Paeon,
Hogyha föléleszted, Henricus, ezt a fiút.
S mint holt Virbius éltét egykor visszaigézö
Istenségnek is, úgy hódolok én teneked.
Villámtól sose félj, sok Küklopsz mondja gyakorta,

Hajdani bosszúját bánja nagyon Jupiter.
 Gyorsan szállt a parancs. De miféle madár az a tölgyön,
 Mely tompult feketén libben a földre amott?
 Életet is jósolhat zord Jupiternek a fája,
 Makkját ették még hajdan az ősi atyák.
 Földben a holt helye van, s a sötét szín már a halálé,
 Így feketét látván tudjuk, a gyász jele az.
 Bárcsak a baljós jel ne halálnak a hírnöke lenne,
 És változtatná jóra az isteni kéz.
 Ó siralom! Búsan jönnek, jaj, kár a beszédért,
 Néma bizonyosság már bánatos arcotok is.
 Meghalt! Nem segített már rajta derűs, üde képe,
 S bajban a megmentő zsenge szakállá se volt.
 Úgy hever, oly mereven, mint elfonnyadt amaranthusz,
 Melynek a böjti vihar törte derékba tövét.
 Lássátok: szép arcáról a mosoly le se hervadt,
 S örzi pirosságát, mintha csak élne szegény.
 Gyászpadján kiterített Pallász arca ilyen volt,
 S Parthenopeiosznak, sírba rakása előtt.
 Hol van hát a remény, melyben megbízhat az ember,
 És van-e röpke idő, mely egyedül az övé?
 Mint pocsolyában szétpukkan zápor buboréka,
 Ránk tör végóránk éppen ilyen hevesen.
 Sok-sok hosszú évben bízunk ostoba fővel,
 Gyűjtünk s másra marad mind, amit összeszedünk.
 Hádész mintha nem is ránk lesne kitárt kapujával,
 Csáklyás révész sem várna a Styx vizein,
 S Hébé adna nekünk az öröklét hús italából
 (Istenek étke után issza a nagy Jupiter).
 Van sors, van végzet, ám ezt mi kutyába se vesszük,
 Élünk balhitben szárazon és vizeken.
 Hátat fordít a földnek s száll tengerre az egyik,
 Másik szánt és vet, vízre reá se tekint.
 Itt ez nagyratörő, keres olcsó népszerűséget,
 Talpig vértben amaz gyűjti a harci babért.
 Föld méhébe kutat, felhők közt mássza a csúcsot,
 Sőt az eget - vélnéd - ostrom alá veszi ő.
 Közben az Álom bátyja sötéten száll a világban,
 Megpillantani őt még sohasem sikerült,
 És a gyanútlan népeket így taglózza le orvul,
 Nincsen fölmentés csorba kaszája elől.
 Meg nem hatja a szép ábrázat s ifjui kor sem,
 Elragad egyformán délceget és nyavalyást.
 Rút Therszitész, szép Nireusz, majd Párisz, Akhillész,
 Atyja előtt Troiloszt érte a végzet utol.
 Máglya tüzen aki most rőt lángok közt elenyészik,
 Harcos volt az imént, életerős fiatal.
 Nem lelt méltó párta a játékos viadalban,
 És lova nyergében senki se múlta fölül.

Tündareosztól ezt, Hermésztől azt örökölte,
 Szívből kedvelték ők is az ifju vitézt.
 Most pedig, éppen az élet végső pillanatában
 Dús haja egy fürtjét vágta le Perszephoné.
 Spártai harcban az ifjak mérték össze tudásuk,
 Ő is vígan a zöld pázsiton átlovagolt.
 Míg laza kantárral toványargalt úttalan úton,
 Élte sötét fonalát vágta el Atroposz így.
 Földre bukott paripájáról tört nyakcsigolyával,
 S teste fölött siklik máris a szürke madár.
 Mennybeliek! Rend ez? Mért tűritek el, hogy e három
 Meddő vénasszony döntse a sorsokat el?
 Irgalomérzés abban nincs, aki önmaga nem fél,
 Részvétet várhat mind, aki példaadó.
 Mért nem anyák, hogy felfognák a szülői könyörgést,
 S rádöbbenének, hogy mi az aggodalom.
 Tömjénáldozat illata sem békíti meg őket,
 Elhal az esdeklés, lelve süket füleket.
 Rút banya-népség! Bárcsak bosszúm sújtana rátok,
 S megtépázhatnám vén csuparác fejetek!
 Őszült üstökötök markomba kerülne csak egyszer,
 Hullana máris szét rokka, motolla, fonál.
 Sorsok acéltábláit tüstént összetipornám,
 Mert a szilárd vasnál kőszivetek ridegebb.
 Még tán Afrika bős fenevadja sem ártana annak,
 Kit fiatal fővel most ti ragadtatok el.
 Kaszpia kölykes tigrise őhózzá sose nyúlna,
 Sőt még vadkan sem, melyet a dárda sebez.
 Heszperiszek sárkány kígyója se bántja ez ifjút,
 Sem földön kúszó, sem vizi szörnyetegek.
 Adjátok meg a választ, mit követett el a jámbor,
 Halljuk hát, mi a vád, mért ez a szörnyü halál?
 Delphit, Trivia házát lobbantotta-e lángra?
 Néked, Apolló, ő ölte meg ökreidet?
 Állad arany díszét, Ammon, ő nyírta le orvul?
 Ő szaggatta le tán köntösödet, Jupiter?
 Ő lett volna, ki Vénusz jobb karján sebet ejtett,
 S Pallászt ellopván még csupa vér a keze?
 Istennők ágyába osont rút indulatokkal,
 Vagy közhírré tett mennyei titkokat ő?
 Ossa hegyét gurította reá az olümposzi csúcsra?
 Ő szolgálta talán Enkeladoszt s Japetoszt?
 Márpedig ő senkit még szóval sem keserített,
 Ártatlan, békés, egyszerű életet élt.
 Ám mit rágódom? Vadságod okozta halálod,
 Mint pusztában a szó, kárba vezett a tanács.
 Hányszor szoltam ezért, és kértelek és könyörögtem,
 Meggondoltabb légy, lóra ne ülj, ha szilaj.
 Nincs az a négy lábú, mely jobban bajba keverne

Földi halandókat, mint a tüzes paripa.
Ott a csatában a ló, mely rendet vág a sorokban,
S tölti a mély Ereboszt újra meg újra a ló.
Ló műve volt Ilion háromszori porba bukása,
Így pusztult Rhészosz s vele egész serege.
Ló volt Hippolütosznak végzete és Phaëtoné,
Tűzben enyészett el két lova és kocsija,
Sőt te, Khimérával megvívó Bellerophón is,
Fogtad bár a sörényt, csak ledobott Pegazosz.
És Diomédész Rhészosztól rablott paripái
Tudjuk, a húst ették, és nem a zsenge füvet.
Potnia ádáz kancáit ki nem ismeri hírből,
Hippomanész mit tett s honnan a bűne vajon?
Minderről szóltam neked, ám te kihívtad a sorsot,
Kedved a bajban telt, s egyre kerested a vést.
Ékes szerszámdísz, kantár - ez járt a fejedben,
Lóra ha pattantál, már repesett a szived.
Tűzfúvó táltos, nem hitvány, rossz gebe hátán
Száguldván a mezőn, még patanyom se maradt.
Nem vonzott úgy téged hintó lomha nyugalma,
Sem békés evezés csónakon ülve, tavon,
Mint vad vágatában nekivágni a nagy meredeknek,
S körbeügetni a gyors, szárba fogott paripán.
Lám, ki az élvezetet habzsolja, hová viszi vágya,
És mit hajszoztál, merre sodort a gyönyör?
Élüszion mezején győztesként futsz te bizonynyal,
S száját tátva figyel Automedon tereád.
Ó, te szegény gyermek, mindnyájunk büszke reménye,
Most a szülőháznak támogatója ki lesz?
Jó szolgát, ki hasonló hozzád, merre talállok?
Hű legyen és szorgos, fürge a szelleme is.
Sírástól visszhangzik a város, néma az udvar,
Nyüzsgését, zsvaját már elemésztí a csend.
Ifjat, vént egyaránt megdöbbsentett a halálad,
Félti családját ez, fojtja a félelem azt.
Ámde kiváltképp én rémsültem meg, hiszen eddig
Mellettem voltál nappal is, éjszaka is.
Éj idején hányszor látom majd szép, derős arcod,
Álom, mely csalfán száll az agancskapun át.
S ébredvén hányszor hívlak még újra meg újra,
Mintha csak álmod nem lenne örök nyugalom.
Szőke fejű ifjú ha netán felbukkan előttem,
Lenszín fürtjeidet sejteti képzeletem,
Izmos, természetes atlétát pillantva meg éppen,
Széles vállaidat látja a lelki szemem.
Dermedt csontom sokkal előbb elporlik a sírban,
Mint emlékedet én egyszer is elfeledem.
Él a remény, hogy megtarthatsz emlékezetedben,
Bár feledést nyújtó Léthe vizét megiszod.

Egy aggaszt: azt hittem, hosszú életet élhetsz,
 S úgy véltem, hogy még élnek az istenek is.
 Törlesztést a kapott jóért balgán elodáztam,
 Hű szolgálatodat nem viszonzozva neked.
 Még tán - Minosz ítélőszéke elé, ha idéznek -
 Hálátlanságért száll a fejemre a vád.
 Kímélj, drága fiam! Hadd pótlom most a mulasztást,
 Késett hálaadást érzi porában a holt.
 Lenne csak úgy rá mód, mint isteneinknek is egykor,
 Így mondják a regék, öltetni új alakot.
 Csacska madár, örvénylő víz nem válna belőled,
 Fává sem nőnél, mely a tüzekben elég,
 Inkább sáfrány, délszaki kúszó vagy majoránna,
 Szép fürtös jácint, nárcisz, e sárga virág,
 Vagy kikelet szép illatozó üde hírnöke lennél,
 Mely túltesz rózsán, túltesz a telt violán.
 Langyos déli szelek nem csálnak ilyet ki a földből,
 Nem gyűjtött szebbet Flóra finom keze sem.
 Nálad üdébbre a szűz sem akadna, ki szép koszorúját
 Fonja, hogy az ragyogó fürtjei éke legyen.
 Jobb ízű nektárra a szorgos méh se találna,
 Ennél illatosabb mézre magam se lelek.
 Ám e csodákhoz az embernek nincs semmi hatalma,
 Gazdád lantjának halljad e bús dalait:
 Nem némult el a vers Attiszról s él Ganümedész,
 Él Adonisz s Hülász, élteti őket a dal.
 Könnyem, mely a fivérért jó múltkor ki se csordult,
 Most omlik bőven s koppan a sírköveden.
 Végső versként véssétek lapjára e kőnek,
 Melyet elolvassván gyűl a szemekben a könny:
 Janus hű Racacinusa testét rejti e sírhant,
 S Janus lelke felét vitte magával a holt.

9. MARCO GEORGIO ET ANTONIOLO SCIENTAE RUSTICANTIBUS

Illos felices, illos reor esse beatos
 Ante omnes, qui nunc rus geniale colunt.
 Nam ruri nihil est mage dulce; molestior urbs est,
 Rure manet Genius semper, ab urbe fugit.
 Vos nunc aut canibus, lepores agitatis odoris,
 Ast ego continue, grammasin invigilo.
 Aut lentis virides peragratiss passibus agros,
 Ast ego continue, grammasin invigilo,
 Aut pingues turdos iucunda fallitis arte,
 Ast ego continue, grammasin invigilo.
 Vos iocus et ludus, vos blanda fronte voluptas,
 Vos requies et pax, vos comitatur amor.

Adsunt conspicuae, formoso corpore, Nymphae,
 Quae vobis possunt oscula mille dare.
 Vos bene potaris, vos pingues manditis escas,
 Inde premunt mollem, corpora vestra, torum.
 Ambo igitur superum merito scandetis Olympum,
 Hoc mercedis habet, qui bene semper agit.
 Opto nimis, placidi, nunc rus celebrare, Scientae,
 Opto nimis vestra commoditate frui.
 O si Pegaseis liquido ferar aethere pennis!
 Et nunc ad vestros deferar ipse Lares!
 Quis prohibet plures cera me iungere pennas,
 Et iunctas humeris applicuisse meis?
 Hoc tuus, ut memorant, certe pater, Icare, fecit,
 Et cur plus nobis ingeniosus erat?
 Atlantis facunde nepos, sate Pliade pulchra,
 Aliger aligero qui pede carpis iter;
 Oro tuas nobis pennas concede parumper,
 Ipse Scientaeas donec adibo domus.
 A te concessis iuvenis Danaëus alis,
 Fertur ad horrendas Gorgonis isse domos.
 Aureus inde tuas a me statuatur ad aras,
 Taurus, et hibernis candidior nivibus.

MARCO GIORGIÓNÁK ÉS ANTONIOLÓNÁK, MIKOR SCIENTÁBAN NYARALTAK

Az csak a boldog most igazán, az a boldog a földön,
 Kit kedves faluján ér el a könnyű idő.
 Mert csudajó falun élni - a városi élet unalmas;
 Génusz él a falun - innen az is menekül.
 Hej, ti ma fűrge kopókkal nagyfülű nyúlra vadásztok,
 Én pedig itt egyedül grammatikát magolok.
 Lassan lépkedtek most lankás zöldfüvű réten,
 Én pedig itt egyedül grammatikát magolok.
 Törrel fogjátok meg a lomha, kövérke rigókat,
 Én pedig itt egyedül grammatikát magolok.
 Hízogő gyönyör és játékos tréfa kíséret,
 Csendesség, nyugalom, szívderítő szerelem.
 Formás nimfákat láthattok a sűrű ligetben,
 S kaphattok tőlük isteni csókokat is.
 Isztok jóízűen, tele vagytok jó falatokkal,
 Friss, puha ágy öleli elnehezült hasatok.
 Érdemetekhez méltón éltek e menny közepében,
 Jótét lelkeitek díja e szép jutalom.
 Hej, de szeretnék én is az enyhe Scienta vidékén
 Csendbe faluzgatni, kedveseim, veletek.
 Bár Pegazusnak szárnya emelne a híg levegőbe!
 Ó, bár juthatnék házatokig valahogy!
 S mért ne ragasszak tollból szárnyat tiszta viasszal:

Majd vállamra veszem s könnyeden ellebegek,
Azt mondják, Ikarus, hogy apád tett így legelőször.
S mért ne lehetnék én éppoly ügyes repülő?
Atlas szépszavu sarja, szülötte a tünde Maiának,
Szárnyas lábon akit ringat az égi világ.
Kérlek, tollas szárnyadat add kölcsön kis időre,
Míg a scientai víg ház küszöbére jutok,
Úgy hírlík, Danaé fia is gyors tollaidon szállt
Gorgó rettenetes iszonyu fészke felé.
S áldozatul gyönyörű aranyos bika-szobrot ajánlok,
Tündöklöbbit, akár télen a hótakaró.

10. AD APOLLINEM, CUM E PEDE LABORARET

Ardua sacratae celebras seu moenia Cirrhae,
Seu colis excelsae, moenia clara Rhodi,
Parrhasium flexo, seu lustras Maenalon, arcu,
Seu Claron aut Lyciae templa sacrata colis;
Seu quondam aequoreis, fluitantem Delon, in undis,
Aurea seu magni tecta Tonantis habes;
Huc ades intonsis, Paeon formose, capillis,
Huc ades o medicae, Phoebe repertor, opis!
Te coluisse mihi teneris, rogo, prosit, ab annis,
Atque Sabaea tuis, tura dedisse, focis.
Scilicet auxilium Iuno parientibus affert,
Ruricolis dat opem Liber et alma Ceres.
Lanigeras Pan curat oves, oviumque magistros,
Persephone magicis artibus ipsa favet.
Pastorem alma Pales, miserum Venus audit amantem,
Quique volat toto notus in orbe puer.
Facundos Hermes, bellantia pectora Mavors,
Respicit, et castos casta Diana iuvat.
Pallas versato, ducentem stamina, fuso,
Spectat ab excelsi culmine Diva, poli.
Quisque suos Divum cultores spectat, et illis
Propitio semper numine mitis adest.
Tu quoque, Phoebe pater, lacrymas ne sperne tuorum,
Neu sinito vacuas praeteriisse preces.
Praemia digna manent, vinctum tibi cornua vittis
Taurum ad turicremos sacrificabo focos.

APOLLÓHOZ, LÁBFÁJÁSAKOR

Bárhon légy: szent Círrha magos bástyái körül vagy
zöld Rhodos ős-hírű falmeredélyei közt,
íjjal a kézben kószálj éppen Maenala táján,
tiszteld Clarost vagy Lycia templomait,
s Délosz csöpp szigetét, amely egykor a tengeren ingott,
lakjad a Mennydörgő ünnepi csarnokait:
jőjj ide most, szép Orvos, nem-nyírt fürtű fejeddel,
jőjj, Paeon, akitől kaptuk a gyógytudományt!
Vedd, kérlek, figyelembe, milyen régóta imádlak,
s tömjén-áldozatot mily sokat adtam eléd!
Junó, lám, a szülő nők gyámola, míg Liber és a
jó Ceres a falusi népre vigyáz kegyesen.
Pán meg a gyapjas nyájakat és őrzőiket óvja,
Persephone a csodás, mágusi ügyleteket;
a pásztort Pales és együtt Vénusz s a közismert
szárnyas gyermek a bús, darvadozó szeretőt.
Hermes a szépnyelvűknek, Mars a hadrakelőknek
támasza, és a szüzek védnöke szűz Diana.
Orsóját míg pörgeti Pallasz: az ég tetejéről
szemmel tartja a gyors, kelmeszövő kezeket.
Mindenik isten övéire néz, és hogyha segítség
kell: soha nem fárad jószívük, indulatuk.
Phoebus atyám, te se vesd meg hát könnyét tieidnek:
esdekléseimet szélbe röpdülni ne hagyd!
Nem marad el méltó hálám: tömjén-szagos oltár
s rajta szalag-cicomás szarvu, kövér bikatest.

11. AD GALEOTTUM NARNIENSEM

Si, Galeotte, meo te collaudavero versu,
Det veniam nobis cetera turba, precor,
Quippe licet multos habeam praedives amicos,
Vincitur a meritis, cetera turba, tuis.
Et, si versiculos facio non prorsus inertes,
Doctrinae fateor munus id esse tuae.
Per te conscendi celsas Heliconis in arces,
Gorgonei fontem pes ubi rupit equi.
Per te Parnasi peragravi rosida Tempe,
Tu monitor, tu dux, tuque magister eras.
Accipe nunc carmen, quod nobis ante dedisti.
Collati fructum muneris, auctor, habe,
Par est ut carpat de palmitibus vinitor uvas.
Cultori messem reddere debet ager.
Et iam ut propositas exordiar edere laudes;
In primis patriae nobilitate nites.
Nemo adeo est amens, quin Umbros praeferet agros
Omnibus Italiae fertilitate locis.

Nec quoque gauderet se hac gente Propertius ortum,
 Ni studio belli, ni foret apta, togae.
 Urbs ibi consurgit praerupti in vertice saxi,
 Nobiliumque ducum, pontificumque parens.
 Cui victrix fortes transcripsit Roma colonos,
 Nar fluvius nomen, mons Nituusque dedit.
 Haec tibi sat clarae, genus haud ignobile, stirpis
 Praebuit, et quantas, exigit usus, opes.
 Quae cum corda fero producat idonea Marti,
 Bella quibus semper sanguinolenta placent;
 Tu potius Phoebi voluisti evadere miles,
 Haud veritus citharam praeposuisse tubae.
 Nam simul ac teneri permisit flosculus aevi,
 Coepisti Musis invigilare sacris.
 Donasti viridem castris tamen inde iuventam,
 Et satis hac etiam parte peritus eras.
 Rursus te saevis studium revocavit ab armis,
 Et tibi Thespiadum signa ferenda dedit.
 Nec te militiae miror tentasse laborem,
 Herculeo dignum robore corpus habes.
 Praecipue sortem scis exercere palaestram,
 Et superas cunctos strenuitate viros.
 Sed non est tantum robusto in corpore laudis,
 Ingenio quantus semper habetur honos.
 Hoc te Bellonae suasit praeferre Minervam,
 Doctaque posthabito Numina Marte sequi.
 Multa pererrasti Latiae vagus oppida terrae,
 Pectora dans doctis erudienda viris.
 Demum Ferrariam felici es forte profectus,
 Et Phaëthontei, flumina clara, Padi.
 Hic erat eloquio praestans undante Guarinus,
 Pieridum Latio summus in orbe parens.
 Hunc tu per geminos audis cum sedulus annos,
 Luce cibi parcus, nocte soporis eras.
 Ipse ego tunc Italas primum devectus ad urbes,
 In castris coepi tiro merere suis.
 Magnus amicitiae iunxit nos protinus usus,
 Ex illo noster tempore crevit amor.
 Idem nos tenuit thalamus, tum mensa duobus
 Communem semper praebuit una cibum.
 Saepius ad mediam noctem vigilavimus ambo,
 Cum cuperent somnos lumina fessa dari.
 Saepius ante diem ternis surreximus horis,
 Cum foret in tepido dulce cubare toro.
 Fidere cui possem, nullum te praeter habebam,
 Nullum, qui curam velle habere mei.
 Tu pariter fratrisque vicem, patruique gerebas,
 Inque loco matris inque parentis eras.
 Quantum sis de me meritis, si dicere vellem,

Ora prius nobis mille petenda forent.
 Nec me alius docuit, (soleo quod saepe fateri),
 Aptā in legitimos cogere verba pedes.
 Nunc quoniam vates inter numerare vetustos,
 Imbutus monitis gloriōr esse tuis.
 Et merito; Nam te fingendi carminis artem,
 Callidius, quovis iudice, nemo tenet.
 Singula tu proprias servare vocabula vires
 Cogis, et in sedes dirigis apta suas.
 Nec nisi delectos curas annectere sensus,
 Et quos antiqui non posuere patres.
 Cum multa historici, cum scribant multa poetae,
 Illa tamen memori pectore cuncta tenes.
 Nosti stagna, lacus, nosti aequora, flumina, montes,
 Quo populi iaceant, ille vel ille, loco.
 Nil, cuius nequeas rationem reddere, profers,
 Hoc et Maeonides fecit, et ipse Maro.
 Utile scis dulci, brevitati iungere lucem,
 Seu sequeris summum, seu mediocre genus.
 Et velut ursa suos narratur lingere partus
 Consimili versus sedulitate polis.
 Ergo fluunt, apteque sonant, quotiesque leguntur,
 Nescio quid tecti nectaris intus habent.
 Haec satis ad numeros. Nunc carmine prorsus omisso,
 Enitar mores commemorare tuos.
 Hi nisi dicantur, simul ac moriere, latebunt.
 Illud in arbitrio posteritatis erit.
 Non ego divitias parvi te pendere miror,
 Quas tantum demens vulgus habere cupit.
 Sed longe est ipsas maius te spernere laudes,
 Quae sanctos etiam, philosophosque movent,
 Nulla libido potest te frangere, nullus honoris
 Ambitus; argenti nulla domare sitis.
 Comis es ut Caesar, vincis pietate Metellum,
 Attiliumque fide, religione Numam.
 Res hominum, praesens, animo sic arduus alto
 Despicias, ut coelo iam videre frui.
 Nec tibi terrori est horrendae mortis imago,
 Maximus in terris, sit licet ille timor.
 Qui cum virtutum tanto sis agmine septus,
 Audeo te cuivis aequiparare Deo.
 Quin etiam spes est, aevo te posse futuro,
 Has animi dotes accumulare tui.
 Nunc tibi bis denis, successit septimus, annis.
 Cum sis doctus, adhuc doctior esse potes.
 Quod facere ut valeas, longaevam ducere vitam,
 Dent tibi torquentes, ferrea fila, Deae.
 Hoc, Galeotte, tuo breve dedico carmen honori,
 Ingratae mentis ne reus esse ferar.

At vos, lectores, ne fictis credite verbis
Me illi blanditias composuisse leves.
Sic vivam Phoebo, sic vivam gratus Īaccho,
Ut mea de vivo pectore dicta fluunt!
Assentando quidem nam cur ego vener amorem,
Si me plus oculis, diligit ipse, suis?

A NARNI GALEOTTÓHOZ

Hogy rólad dalolok versemben, jó Galeottóm:
Nézzék el nekem ezt, kérem a többieket.
Lenne barátom bár tehetős és gazdag akárhány,
Nálad azért - tudom én - egy se lehetne különb.
S megvallom, ha akad műveimben némi csin itt-ott:
Nem magam érdeme az, csak tanításaidé.
Mert vezetésseddel hágtam fel a szent Helikonra,
Hol forrás bugyogott fel paripánk nyomain.
Véled jártam a Parnasszus bőharmatos alját,
Jó ösvényt mutató mesterem és vezetőm.
Most hát vedd: a tiéd ez a vers, a tiéd, aki adtad,
Íme, fogadd a közös munka gyümölcse gyanánt.
Jó, ha a vincellér szüretel szőlőt a borágról,
Bő termése javát kapja a földművelő.
Ámde elég! Immár hadd zengjen rólad az ének.
Első érdemed az, hogy ragyogó haza szült.
Nincs oly balga, ki nem tudná, hogy Itália földjén
Termő tájaival Umbria áll legelől.
Boldog volt egykor Propertius: innen eredt, hol
Béke- s háboruban nagyszerű nép lakozott.
Ott a kiugró szirt tetején magasul fel a város,
Fényes hercegeket s főpapokat nevelő.
Hős telepes népet küldött ide Róma, a győző.
S adta nevét vize és bérce: a Nar s Nituus.
Ez nyújtott teneked, neves ősök nagyszerű sarja,
Oly javadalmat, amely gazdagon élni elég.
S bár ez a föld bátor, harcedzett embereket szült,
Kiknek a vérpatakos háború is vad öröm:
Inkább állottál Phoebus seregébe vitéznek,
Inkább csábit a lant, mintsem a harci tölök.
S így, mihelyest engedte korod még zsenge virága,
Foglaltos voltál máris a Múza körül.
S ifjukorodban, lám, mégis mentél katonának,
S most van e téren is így némi tapasztalatod.
Fegyveredet később ismét csak a könyvre cserélted,
S újra a költészet zászlaja lett vezetőd.
Nem csoda, hogy próbát tettél a kemény hadi pályán,
Mert hisz az izmod erős, Herkulesé alakod.
Legfőképpen a bajt, a vitéz viadalt gyakoroltad,
S rettenetes jobbod sok diadalt aratott.

Ám nem olyan méltán illetve dicséret érdéért,
Mint amilyen joggal illeti szellemedet.
Bellonánál hát te Minervát többre becsülted
S művelt isteneket Marsnak elébe teszel.
Sok várost jártál be, bolyongva Itália földjén,
S szomjú lelked ivott bölcs szavakat, tanítást,
S jó sorsod mutatott egy várost: Ferrara volt az,
Hol phaëtoni folyó árad: a bővizű Pó.
Ott tanított a tudós és ékes nyelvű Guarino:
Nem látott Latium nála külön tanítót.
Két év óta szaván csüggtél már, nappal az ételt
Megtakarítottad s éjjel a kis pihenést.
Én akkor láttam legelőször Itália földjét
És lettem sereged tagja: tudatlan újonc.
Összekötötte szívünk a barátság szép köteléke,
S folyton-folyvást csak nőtt a meleg szeretet.
Egy ágyban háltunk azidőtájt, és közös asztal
Nyújtott kettőnknek egyszerű ételeket.
Sokszor még virrasztva talált bennünket az éjfél,
Bárha az álomtól majd leragadt a szemünk.
Hányszor keltünk együtt háromkor, pedig édes
Hajnali álmot ígért volna a langymeleg ágy.
Csak benned bíztam, kívüled senkit se szerettem,
S nem volt más, aki rám mindig oly óva ügyelt.
Testvérem voltál s érett nagybátya is egyben,
Édesanyám voltál szinte meg édesatyám.
Mit köszönök néked? Nem mondhatom el, hiszen ahhoz,
Lenne ezer nyelvem, az se lehetne elég.
És nem más tanított, vallom s vallottam előbb is,
Versbe sorolni a legmegfelelőbb szavakat.
Most, hogy a régi, neves költők közt emlitenek már,
Mondom, nem lennék nélküled én avatott.
S úgy van: a versírást nálad nem tudja különbül,
Ördöngösebben senki sem, az bizonyos.
Súlyt meg erőt kölcsönzöl a versben minden igének,
Minden jól kiszemelt szót a helyére teszel,
S oly tartalmat is adsz különös figyelemmel azoknak,
Mint aminőt sohasem adtak a régi atyák.
Bár régtől sokat írtak a történészek, a költők,
Jó emlékezeted őrzi a műveiket.
Nagy hegyeket, tavakat, tengert ismersz te, folyókat,
Mint él, merre lakik ez s az a nép: te tudod.
Azt írod csak, amit meg tudsz magyarázni, mit értesz,
Így tett Maeonidas, így maga Vergilius.
Édesen írod a hasznost és kurtán a velőset,
Fenséges tárgyról szólj, vagy a köznapiról.
És amiként - mondják - bocsait nyalogatja a medve,
Úgy csiszolod te, olyan gonddal a verseidet.
Éppen azért folynak gyönyörűen, zengenek épen,

S nem tudom én: bennük honnan az isteni íz?
Ennyit a versekről, s mellőzve az énekeid, most
Szép erkölcsidet jellemezem röviden.
Hogyha nem írok róluk most, majd rejtve maradnak,
És a jövő - méltán - engem ítél el ezért.
Nem lep meg, hogy a gazdagságot semmire tartod,
Melyre oly esztelenül vágyik a kapzsi tömeg.
Ám te dicsőséget se kívánsz, pedig annak a vágya
Szenteket ösztönzött, bölcsüket elragadott.
Kívánság nem igéz és nem hajt nagyratörés sem,
Nem vesz rajtad a pénz vágya erőt sohasem.
Caesar nem szelidebb nálad, se Metellus, a jámbor,
Nem buzgóbb Numa és Attilius se hivebb.
Bár itt élsz köztünk, úgy nézed a földi tülekvést,
Mint egy égi lakó, szellemed ormairól.
Nem rémít meg még az ijesztő arcu halál sem,
Bár régtől s nagyon is rettegi őt a világ.
S mert az erények olyan tömegével vagy felővezve,
Nem túlzok, ha merem mondani: isteni vagy.
Sőt hihető nagyon is, hogy később csak növeled még,
Csak gyarapítod majd szellemi kincseidet.
Most mindössze huszonhét éves vagy, s ime, máris
Mennyi sokat tudsz, s még többre viszed, hiszem én.
Hosszú életet adjanak ehhez néked a párkák,
Kiknek az ujja közül perdül a sors fonala.
Ezt a rövid verset neked írtam, jó Galeottóm,
Hogy hálátlannak senki se mondja szívem.
És akik olvassák, még föl se tegyék, hogy a költő
Szép szavakat kitalál s álnokul így hizeleg.
Úgy legyek én kedves Phoebusnak, s Bacchus úgy áldjon,
Hogy szívből mondom mind e dicséreteket.
Mért is kellene hizelkedve kegyére vadásznom,
Hisz szemefényénél jobb szeret ő, tudom én.

12. AD ANTONIUM MARIAM, DE CONIUGE DUCENDA

En novus ad nostras perfertur nuntius aures,
Te studium sacris applicuisse toris.
Gaudeo, et hoc coeptum ne mens tua deserat, hortor,
Propositum laudo, consiliumque tuum.
Est bona pars hominum, thalamos quae damnet et odit,
A quorum numero me procul esse velim.
Ipse Deus fertur lectum statuisset iugalem,
Cum lutulenta hominem composuisset humo.
Neve aliquis seros caelebs remaneret in annos,
Romanae cautum legibus urbis erat.
Ergo et Romulidis sacratae vincula taedae,
Constat et aeterno complacuisse Deo.

Iure tua est igitur cuivis laudanda voluntas,
 Iure igitur coniux, et pater esse cupis.
 Sed festas matura faces cum tempora poscent,
 Luxque celebrandis venerit apta toris;
 Quilibet egregio tecum certabit amicus
 Munere, dans animi, pignora certa, sui.
 Nos nec ebur nitidum, nec fulvi dona metalli.
 Nec dabimus culta, tegmina facta, manu.
 At saltem argutum numeris Hymenaea canemus;
 Dicemusque aptos, ore sonante, modos.
 Sed tamen interea Superos orabimus omnes,
 Fundemusque preces, et pia vota Deis,
 Ut te dignentur casta donare puella,
 Quae referat mores, non aliena, tuos.
 Praecipue nostris offertur idonea votis,
 Diva, domum cuius sustinet altus Eryx.
 Hanc igitur votis, et supplice voce, vocabo,
 Haec placido iustas excipit ore preces.
 Alma Venus, cuius, quicquid fert pontus et aether
 Quicquid alit tellus, gignitur officio;
 Nata Tonante Venus, qua nulla potentior alto
 Regnat Diva polo; nata Tonante Venus!
 Sive Cytheriaca segnis spatiaris arena,
 Sive Gundi celebras litora, sive Paphi,
 Sive sub Idalia requiescis molliter umbra,
 Sive in Acidalio corpora fonte lavas,
 Huc ades, et niveas frenis adiunge columbas,
 Te Charites, geminus te comitetur Amor.
 Et quoniam duce te, Phrygius sua praemia iudex
 Vexit ad Iliacas, per freta longa, domos;
 Da, valeat castam, duce te, reperire puellam,
 Hic, pro quo blandas fundimus ore preces.
 Tu cultus matrum, tu formas, Diva, recensens,
 Tu loca sidereo lumine cuncta notas.
 Quicquid agunt terrae, coelo specularis ab alto,
 Cernis quo maneat bella puella loco.
 Tu sis monstratrix, tu mutua foedera iunge,
 Tu compone suo, corpora bina, toro.
 Hoc, precor, efficias; sic, dum cum Marte iacebis,
 Impediant lectum, vincula nulla, tuum!
 Sic habeas iuvenes, semper tua signa sequentes,
 Militiamque tuam multa puella colat!
 Sic tua Panchaeis nunquam vacet ignibus ara,
 Nec timeat saevos, Idalis umbra, Notos!
 Sis semper niveis superes Tritonida membris.
 Nec vincat formam, Iuno superba, tuam!
 Sic nunquam trepidae fugiant tua frena columbae,
 Sub iuga nec iussus, ire recuset olor!
 Disce autem, qualem poscant mea vota puellam,

Ne te quaerentem, devius error agat.
Effice, praeclaris sponsum virtutibus aequet,
Labe vacent mores, corpora labe vacent.
Nobilis est sponsus; generosam quaere puellam;
Est facilis; facilem quaerere, Diva, stude.
Est pius, est prudens, gravis est, moderatus et aequus,
Sit pia, sit prudens, aequa, modesta, gravis.
Fac servet castos, plus quam Lucretia, mores,
Quippe vir est ipso castior Hippolyto.
Integer est sponsus; sanctam perquire puellam,
Est mitis; mitem quaerere, Diva, stude.
Et quoniam ingenuas, sponsus non negligit, artes,
Quodvis femineae celleat artis opus.
Stamine praegnantem, norit bene volvere, fusum.
Et Tyrium Phrygia pingere tegmen acu.
Palladio raras, denset bene pectine, telas,
Velleraque artifici, molliat alba, manu.
Sic facie praestans, ut sidera vincat ocellis,
Eius, sit formae, forma secunda, tuae.
Purpureisque genis candorem misceat; aequent
Lactea colla, nives: rubra labella, rosas.
Haec si praestiteris, violas et lilia passim,
Spargam, devota, per tua templa, manu.
Tum laudes cantabo tuas, et tura cremabo,
Quae legit in silva divite mollis Arabs.

ANTONIUS MARIÁHOZ A NŐSÜLÉSRŐL

Hozzám új hír szálla felőled, drága barátom.
Hogy te a szent házasság frigyre adád a fejed.
Örvendek nagyon és kérlek ne hagyd föl a tervvel,
Mert helyes; üdvözlöm szívből a szándokodat.
Van sok, aki nem akar női életet, ezt elítéli;
Ámde ezekkel nem értek egyet soha én.
Régi a hit, hogy a nászt maga szerző bölcsen az isten,
Még amikor sárból gyúrta az emberi lényt.
És Rómába hogy senki se érjen nőtlen öregkort
Törvénnyel szentül buzdit a nép a tanács.
Így helyeselte a fáklya frigyét a római nép is,
Megszentelte az Úr ezt a kötést maga is.
Szándokod éppen ezért méltán dicsérheti bárki,
Lenni te férj meg atya joggal ohajtasz eként,
Rajta, ne késs, ha lehet, csak gyűjtsd meg az ünnepi fáklyát,
Ha meghozz' az idő szép lakodalmi napod.
Egymással majd száll versenyre, neked ki barátod,
Adva ajándokul a szívnek a zálogait.
Én ragyogó elefántcsontot nem adok, aranyat sem,
Sem himzett szőnyegek drága művészi nemét.
Ám szép hymendalt fogok zengeni édes ajakkal

S zendül hozzá majd szépen a dallama is.
 Ámde előbb az isteneket kérjük könyörögve
 S szent fogadalmat ajánl föl nekik áldozatunk.
 Adjanak ők neked oly szűz tiszta leányt, aki hozzád
 Méltó, homályt nem vet tiszta nevedre soha.
 Főként őhozzá, akinek szent temploma ott van
 Fenn az Eryx ormán, száll fogadalmi fohász.
 Őt hívom én hát szent fogadással esdve, könyörögve,
 Hozzá tör fel imé, buzgó fohászsom eképp:
 „Drága Venus te, o minden a földön, az égben, a vízben,
 Ami csak él, születik, általad él, születik.
 Zeusnak a lánya, Venus, nincs istennő az egekben
 Nála hatalmasb nincs, Zeusnak a lánya, Venus.
 Bárha bolyongsz a Cythera homokján álmodozás közt,
 Cnidos, vagy ha Paphos szent szigetén lakozol,
 Vagy ha pihensz te az idali berkek ölén lenyugodván,
 Vagy ha acidali hab fürdeti tagjaidat:
 Jöjj ide, jöjj a fehér galambpárt fogd fogatodba,
 Hozd ikrével Ámort, hozd a Charisokat!
 És ha a phryg bíró Pris elviheté a jutalmát,
 Mert Ilionba a nagy tengeren átvezeted,
 Oh, te vezesd, hogy tiszta szüzet leljen föl ez ifjú,
 Ő, akiért hozzád száll ma esengve imánk.
 Mert te, ki látod a nők szép képét, nőknek alakját,
 Csillagszemmel látsz, s mindenüvé te ügyelsz.
 Bármi legyen földünkön, látod az égi magasból,
 Szép lány hol vagyon, azt észreveszed te legott.
 Légy kalauz, s e kötést kösd jól meg hű szerelemmel
 Két test egy nyoszolyán egy legyen, azt te segítsd,
 Így cselekedj, kérlek, de csak így nyugodj te le Marssal
 Úgy, hogy háló ne fogja körül nyoszolyád.
 Így, de csak így kövesse a zászlód mindig az ifjú,
 Így kedvelje a lány mindig a harcaidat.
 Panchaeában is így füstöljön mindig az oltár.
 Idali lombokat is így ne tarolja a szél.
 Így, csakis így kelj habtesttel ki ragyogva a habból,
 Így ne győzze le, így Juno dicső alakod.
 Így ne kerüljék félve riadtan igád a galambok.
 Hattyú is önként így vonja szelíd fogatod.
 Ámde ügyelj, hogy a lányka milyen legyen, kire vágyom,
 Hogy tévútra ne térj, míg e leányt keresed.
 Legyen erénye kiváló, mint jegyesének erénye,
 Teste s a lelke legyen tiszta, mocsoktalan, ép.
 Ifja nemes: hozzá te keress hát ősi, nemes leányt,
 Könnyű, finom modorú: legyen a lányka is az.
 Bölcs komoly ifja, igaz lelkű, de kegyes, de szerény is:
 Legyen igaz, de szerény; bölcs, komoly és kegyes ő.
 Hadd őrizze, miként Lucretia tiszta erényét.
 Mert tisztább a fiú, mint maga Hippolytos.

Gáncstalan az ifjú: szűzlelkű légyen a mátká.
Ő szelid, ó Venus, légyen a lányka is az.
És mivel ifja kegyelve komoly művészetet ápol,
Hadd kedvelje a lány asszonyi kéz műveit.
Értse guzsaly fonálát eregetni serényen az asszony,
Hímzeni tudjon szép tyrusi szőnyeget is.
És surrantsa sűrűn a vetélőt pallasi módon
És a fehér gyapjat mossa művészi keze.
Arca legyen szép és szeme szebb, mint csillag az éjjel
És az alakja olyan, épp amilyen temagad.
Fénylő fehér tejszín csillanjon az arc biborán át,
Mint hó, melle fehér, rózsaszín ajka legyen.
Ha megadod mindezt, fogok akkor szórni halommal
Szent oltáraidon liljomot és violát
Zengi dicsőséged dalom és fog is élni örökké
Illat, amit szed a dús berkek ölen az arab.

13. DE CERTAMINE MENSIIUM

Bissen Phoebo certant dum iudice menses,
Primus in hos solvit Martius ora sonos:
Ipse ducem veteri statuit me Romulus anno,
Iussit et auctoris nomen habere sui.
Excipit Aprilis: Cum venero, mitior aer,
Floridior tellus, densior arbor erit.
Temporibus nostris ferro desecta recurvo
Procumbunt late gramina, Maius ait.
Iunius insequitur: Cum me fervere videbit,
Maturas segetes rustica turba metet.
Quas tu succidis spicas, ego, Iulius inquit,
Contero et in cellas grana recondo cavas.
Subiicit Augustus: Praecingo vasa columnis
Orbibus et patulos praeparo rite lacus.
Plurima September de se cum dicere posset,
Contentus musti mansit honore novi.
Vox fuit Octobris: Quotiens me signa reducent.
Aut sere Palladias, aut lege cultor opes.
Nec mea, respondit, spernuntur dona, November,
Si suibus glandes, ligna ministro focis.
Pauca December ad haec certe festiva profatur:
Horreo, sed genio frigora nostra calent.
Post hunc ambiguo proclamat gutture Ianus,
Continuas aevi se renovare vices.
Ultimus antiquis certo a purgamine dictus,
Haec et tot, meministi si bene, verba dedit:
Qui Ladislai regis natalibus ornor,
Ut iam praeteream cetera, non ne sat est?
Sic fato crines Titan stellante corona
Cingit, et id nutu comprobatur alma soror.

A HÓNAPOK VETÉLKEDÉSE

Mind a tizenkét hónap előáll, s Phoebus a bíró,
Frissen az első mond, Március, ily szavakat:
„Év elején a helyem, hova még Romulus helyezett rég,
Sőt, ami ennél több, nekem is adta nevét.”
Április így szól: „Én jöttemre a lég szelidebb lesz,
Földön a rét kivirul, sűrű, tömött a falomb.”
„Eljön időm, amikor hajlott sarló vasa lendül,
S messze terülve a fü.” - Május ez, most aki szólt.
Június ott áll már: „Amint hevem izzani elkezd,
Künn a mezőn a paraszt, s vágja az ért gabonát.”
„Mit te kalászt a földre ütöttél - Július úgymond -
Csépelem én, s a csürök hűvös ölébe kerül.”
Augusztus hava most meg: „Én készítem a sajtárt,
Puttonyt, öblös edényt, kádakat is, nagyokat.”
Legtöbbet noha Szeptember mondhatna magáról,
Néki az új mustnak tisztos edénye elég.
Október mond: „Rám ha az égi jelek sora fordul,
Pallasi magvat vess, és mi beért, szüreteld!”
„Mit nyújtok, meg nem veti senkise - mondja November -
Makkot a disznónak, rönköt a tűznek adok.”
Bár röviden szól kurta beszéddel örülve December:
„Isteni gyermektől lángol az én hidegem.”
Janusnak kettős ajakán megzendül a szó most.
Ő újítja korunk váltakozó menetét.
Végül amely tisztít (neve ez volt római nyelven),
Jött ama hónap, s szólt (csak felidézze a vers):
„Ím László, a király, szakaszomban jött a világra!
Dísznek nemde elég? Mást nem is emlegetek!”
Végzet akarta: Apolló csillagzó koszorúval
Őt koronázza s lám! szép huga ráhelyesel!

14. EPITHALAMIUM AD GULIELMUM CALEFINUM ET FLORDEMILIAM GUARINAM

Princeps, magnorum laudes transgresse parentum,
Inter Romuleos, dux numerande, duces,
Horum praeclaras sponsorum expromere dotes
Constitui, et nulla, dicere verba, mora.
Nec vero summo Phoebum de culmine Cirrhae,
Non dulces Musas, non Hymenaea voco,
Ad mea metra tuum, Princeps memorande, favorem
Confer; inexpertae, dirige vela, ratis.
Tu nobis Hymenaeus eris, tu magnus Apollo,
Tu mea Castalio nectare labra fove.
Vos autem nobis placidas praebebitis aures,
Sic maior nostro vis erit ingenio.
Offert se primum nobis Calefina propago,

Quae vetus, et claris est generosa viris.
 Ferrariae civem quae te, Gulielme, creavit,
 Cui datur haec lecto, grata puella, viro.
 Quem probat effectus; doctorem insignia monstrant,
 Hoc tibi sacra decus philosophia dedit.
 Accedit quod avus Calefina e stirpe Ioannes,
 Est tibi, quem gravitas lustrat et alma fides.
 In quo tanta viget virtutis opinio, tantum
 Iustitiae nomen cuncta per ora volat,
 Ut Princeps gravium maiora negotia rerum,
 Eius mandarit semper agenda fide.
 Nunc quia tota tuas callet Ferraria laudes,
 Maioresque tuos, progeniemque tuam;
 De te haud plura loquar, nec quae te forma decoret
 Edam, cum formae cedat Apollo tuae;
 Sed sponsae egregias percurram ex ordine laudes,
 Cuius me nomen, metra referre vetant.
 Ast valeat nomen, praestet cognoscere mores,
 Et quam forte nequit nomen, imago notet.
 Ut flos, de mille una gravi redimita pudore
 Inter matronas nomen adepta micat.
 Formosa huic formam tribuit Cytherea decentem,
 Huic pharetrata sacram, Diva, pudicitiam.
 Huic Pallas multo replevit pectora Phoebo,
 Edocuitque artes, Penelopea, tuas.
 Cum quid acu insignit, Coas superare videtur,
 Sidoniasque simul Dardaniasque nurus.
 Huic regina Deum, coniux Iovis, aurea Iuno,
 Matronale decus cum gravitate dedit.
 Cernitis eximias specioso in corpore dotes,
 Qualis et in niveo splendeat ore decor?
 Sed tamen has animi superat virtutibus altis,
 Nec minus ornatum corpore pectus habet.
 Haec pietate Deum colit, haec pietate parentes,
 Et formam morum nobilitate premit.
 Forte roget quisquam, quo sit generata parente,
 Attenta voces imbibat aure meas:
 Hanc de doctiloquo genitam sciat esse Guarino,
 Mercurius geminum cui dedit eloquium.
 Quem loquor en! praesto est, quisnam de sanguine natum
 Humano talem censeat esse virum?
 Hunc genuit Verona parens, aluere Camenae,
 Hunc docuit resona pulcher Apollo lyra,
 Hunc genus, integritas, hunc forma augusta decorat,
 Et gravitas, et cum religione fides.
 Quid tantum sanctos stupet urbs Romana Catones?
 Quidve stupet septem, terra Pelasga, viros?
 Socrate quidve suo doctae laetantur Athenae?
 E quibus huic aliquem praeposuisse nefas.

Doctus Romano, doctus sermone Pelasgo,
 Sive velit prosa scribere, sive metro.
 Cum dicit prosa, Ciceronem dicere jures,
 Cum cantat numeris, creditur esse Maro.
 Plurima conscripsit per se sermone Latino,
 Plurima de Graia transtulit historia.
 Inclyta semper erunt rerum monumenta, vigeant
 Cum tot magnificis scripta voluminibus.
 Semper erunt libri; qui scilicet ipsius omnes
 Praescriptum summo margine nomen habent.
 Per quos aeternum vivet mage splendida fama,
 Donec erit Phoebus, sidera donec erunt.
 Nec plus a magno scripti Cicerone libelli
 Stabunt, aut nomen, Quintiliane, tuum.
 Et cum Getulo, saevus Catilina, Iugurtha,
 Et cum Romana Livius historia.
 Clarus ab Eois qua sol iubar exierit undis.
 Qua rubro emeritos gurgite condit equos,
 Zona vaporifero qua subiacet ardua Cancro,
 Qua micat in gelido Maenalis ursa polo,
 Hunc omnes novere hominem, nec laudibus ullis
 Clara potest tanti crescere fama viri.
 Finem igitur praestat longis imponere verbis,
 Ne reus immensae garrulitatis agar.
 Sed prius aeterno, qui colligat omnia nexu,
 Orabo summum, supplice voce patrem;
 Ut det coniugibus concordem ducere vitam,
 Vos placido dictis ore favete meis.

NÁSZÉNEK GULIELMO CALEFINO ÉS FLORDEMILIA GUARINA ESKÜVŐJÉRE

Ó Herceg, ki dicsőbb vagy nagyhírű szüleidnél,
 s ott a vezéri helyed Róma vezérei közt!
 Most e jegyespár ritka tulajdonait szedi versbe
 késelem nélkül művem, amelybe fogok.
 Nem Phoebust hívom meg a Parnasszus tetejéről,
 sem Hymenaeust, vagy Pierisek csapatát:
 téged hívlak, örökdicső Herceg, jöjj segedelmül,
 járatlan sajkám vászna fölé te hajolj.
 Légy te nekem Hymenaeus, Herceg, légy nagy Apollo,
 múzsai nektárral hintsd be az ajkaimat;
 és ti kegyes füllel hallgassátok meg a versem,
 ez táplálja erőm, ihletemet növeli.
 Elsőnek kínálok írom az ő Calefino
 törzsről, mely számos nagyszerű férfit adott:
 Ferrara polgárának szült téged, ki e bájos
 lányt most, Gulielmo, asszonyodul veheted.
 Dícsér téged elért sikered: hisz doktori jelvényt

hordasz: e díszbe a szent, bölcs filozófia vont;
 s hozzájárul, hogy nagyapád Calefino Joannes,
 kit, mint jámbor, igaz férfiut, úgy becsülünk.
 Oly nemes erkölcsűnek vallja a hír, az igazság
 oly példás tükörét tartja elénk a neve,
 hogy mindig, ha nagyobb feladatra kerül sor, a Herceg
 órá gondol, rá bízza a tennivalót.
 S most, hisz egész nagy Ferrara úgyis zengi a híred,
 ismeri őseidet jól, s a családodat is,
 nem szólok rólad többet, külsőd se dicsérem,
 hogy nagy Apolló is visszavonul, ha belépsz,
 inkább zengem a mátkád számos nagyszerűségét,
 bár a nevét versem ritmusa visszaveti.
 Jó, ha a név ragyogó, de előbbrevaló az, amit rejt:
 mit neve nem tud tán, azt felidézi a kép.
 Mint a virág, mely - ezer közül egy - szép szűz koszorúban
 csillog a sok tisztos nő, feleség s anya közt:
 bája a szépalakú Cytherea csodás adománya,
 szende erénye pedig szűz Dianára utal.
 Phoebus ajándékát Pallas plántálta szívébe,
 s mesterségedet is, Penelope, ügyesen
 megtanította a lánynak: a himzésére ha néznek,
 elbűjhatnak Kos vagy Szidon asszonyai.
 Néki arany Júnó, Jupiter felesége adott szent
 méltóságot, a fent legmagasabban ülő;
 látjátok, hogy e test szépsége milyen leigázó,
 s hó arcán hogy mily tiszta, magasztos a fény?
 S mindezekén túltesz páratlan erényeivel, mert
 ékes testénél lelke se dísztelenebb:
 illőképpen tiszteli Istent és a szülőket,
 szép formái mögött jelleme sem marad el.
 S tán azt kérdezitek, ki az apja e lánynak? a kérdő
 tartsa fülét ide jól, szívja magába szavam:
 őt a tudósszavu férfi, Guarino adta nekünk, kit
 ékesszólással Mercurius diszitett.
 Ám jelen is van az emlegetett: látott-e akárki
 még egy ilyen pompás férfit a föld kerekén?
 Szülte Verona, nevelték-táplálták a Camenák,
 mestere volt azután Phoebus, a szép citerás;
 nemzetsége, a jelleme, ékes külseje, minden
 nagyszerű rajta: komoly lelke, erős hite is.
 Mért bámulja a szent Catókat olyannyira Róma?
 Mért bámulja a hét férfit a hellasi nép?
 S mért örvendez Athén, a tudós, úgy Socratesének?
 hisz Guarinónál egy se különb közülük.
 Jól tud a rómaiak nyelvén, hellénül ugyancsak,
 értőn ír, prózát s verseket is, ha akar:
 prózában ha beszél, esküdnél, hogy Cicero az,
 mértékben ha dalol: mint maga Vergilius.

Írt már rengeteget latinul, s átültet a hellén
 történetből is rengeteget pazarul;
 művei mindig fennmaradók, pompás kötetekben
 őrzik az emlékét kései százakon át.
 Élnek e könyvek örökké, s fent címlapjukon ott áll
 Guarino neve, mind ezt a nevet viseli;
 könyvei által a híre is él majd minden időkben,
 míg fénylik Phoebus, csillog a csillagos ég.
 Nem lesz nála nagyobb becsben híres Cicero sem,
 s Quintilianust is messze mögéje teszik;
 visszavonulhat a vad Catilina, a hetyke Jugurtha,
 s krónikaíró nagy római Livius is.
 Ott, hol a hajnali hullámokból fölkel a Nap, s hol
 bíbor hab nyeli el megpihenő lovait,
 hol meredek sugarakkal a Rák izzasztja a földet
 és a fagyos Sarkon, merre a Medve ragyog,
 ismeri jól mindenki e férfit; nagyszerű hírét
 semmi dicséret nem tudja növelni tovább.
 Éppen ezért a beszédemet illő már befejeznem,
 hogy szószátyárság vádja ne érje dalom;
 ámde előbb, ki örök friggyel köti párba az összes
 lényeket: esdeklőn kérem az égi Atyát,
 adjon e házaspárnak egy életen át egyetértést,
 és ti fogadjátok szívesen énekemet.

15. EPITHALAMIUM IN MATTHAEUM HERBAM MEDIOLANENSEM ET MARGARITAM COSTABILEM FERRARIENSEM

Non opus est citharis, ad sacra iugalia, vestris.
 Bellerophontei, turba verenda, chori;
 Huc potius, reseo, redimitus tempora, vinclo,
 Legitimas dextra concutiente faces,
 Huc ades, et taedis faveas, Hymenaeae, maritis,
 Haec est tutelae, subdita cura, tuae.
 Tu mea plectra move, dignis ut versibus aequem,
 Sponsorum laudes, tu mea plectra move.
 Te duce, pulcher Hymen, Matthaeo iungitur Herbae,
 Costabilis casto, casta puella, viro.
 Sive velis formam, sanctosque requirere mores,
 Praestat et illa nurus, praestat et ille viros.
 Sive domos veteres, et stemmata noscere, mavis,
 Nobile, sponsa, genus; nobile, sponsus habet.
 Demum sive genus maternum, sive paternum
 Quaeras; et matre est, et generosa patre.
 Ipse etiam amborum, vir, nobilitate parentum
 Pollet, et antiquis inclytus extat avis.
 Patria non eadem est; Ferraria protulit illum,

Anguigeræ pater huic urbis alumnus erat.
Una puellarum formas supereminet omnes,
Postquam in virgineo, constitit apta, choro.
Non aliter totum cum plena receperit orbem
Condit fraternas, obvia luna, rotas.
Ne tamen ignores, cuius sit nata parentis;
Costabilis genuit Bartholomæus eam,
Vir gravis et prudens, fortis, moderatus et æquus,
Multum Principibus gratus et inde suis.
Cum foret orator Venetam legandus in urbem,
Anguigerumve ducem; Bartholomæus iit.
Omnes vero, quibus Ferraria pulchra superbit.
Costabilem notum est, exsuperare domos.
Sive vetustatem grandesve requiris alumnos,
Haec vetus, haec claris est generosa viris,
Sed mora longa foret percurrere singula verbis,
Nec caperet tantum, grande volumen, opus.
Finem igitur faciam, videar ne longior æquo,
Sermonem longum non amat hora brevis.
Ante tamen, cui terra, fretum, cui sidera parent,
Supplice communem voce rogabo Deum;
Sospitet ut nuptam tranquilla pace, virumque,
Et duo cara bona pectora iungat ave.

NÁSZDAL A MILÁNÓI MATTHEUS HERBA ÉS FERRARAI MARGARITA COSTABILIS LAKODALMÁRA

Nem szükséges e nászhoz a bellerophonti karének,
Nem kell most citerák mûzsai zengzete sem.
Jöjj inkább, ó jöjj, fejedet rózsák koszorúzzák,
És kezeidben most ünnepi fáklya legyen.
Jöjj Hymen, jöjj ó te jelenj meg mostan e frigynél.
Mert a te ünneped ez, mert ez a gond a tied.
Jöjj pengesd te a húrt, méltóképp zengnem az új párt,
Jöjj, pengesd te a húrt, jöjj te segíts, o Hymen!
Ó te vezesd Herbát és Costabilisnek a lányát;
Keljen így egybe e pár: szűzies ifju s e szűz.
Ketten oly egyenlők s az erénnyel is ékes e kettő,
Mátkához vőlegény, ifjúhoz illik a lány.
Hogyha te nézel alakra, ha tiszta erényre, kitűnik
Lányok közt e lány, társai közt e fiú.
Vagy ha e kettőnél te tekintesz a házra, családra,
Mátka s az ifju jegyes ősi családból ered.
Nézve viszont, honnét származtak atyárul, anyárul;
Mindkét ágon e pár: atyja s az anyja nemes.
Régi családjával kettőjük közt is a férfi
Tűnt ki mivel néki sok jeles őse vagyon.
Más a hazájuk: a lányka növekvék Ferrara keblén
És a kígyós cimerű város ölén a fiú.

Túlszárnyalta a többbit e lánynak bájos alakja,
Hogy felnőve szüzek szép kara vette fel őt.
Mint ha a hold telefénye ragyogva tűnik fel az égen,
Rejtezik, elbújik égnek a csillaga mind.
Azt is halld meg e percbe' kitől eredett is a mátká,
Nemzé Constabilis Bertalan ezt a leányt.
Bölcs, komoly és higgadt, méltányos, erélyes e férfi,
Éppen ezért volt ő hű fejedelmi barát.
Hogyha Velencével tárgyalni akart követ útján
Kígyópajzsu vezér: Bertalan, úgy te menél,
És ama házak közt, amelyekkel Ferrara pompáz,
Costabilis híres háza kitűnve ragyog.
Őseredetre tekints bár, vagy sarjakra ha nézel,
Régi e ház, e család s nagyhirű sarjaiért.
Hosszú volna nagyon mindent elmondani sorra
S nem fogná be biz' egy nagy kötet ezt a művet.
Végezzek, ne legyen hát hosszú beszédem e percben,
Nem vár, nem tűr sok szót, fut az óra, a perc,
Ámde előbb az atyát, kinek ég és föld, meg a tenger
Enged, meghódol: kérje így esdve imám.
Boldog jólét s béke övezze e nőt s eme férfit,
Forrjon is egybe szívük, áldja meg őket a sors.

16. AD PERINUM

Iipse sator mundi, precor, et sanctissima virgo
Dent tibi felicem, care Perine, viam.
I, precor, i, cautus, faveant tibi numina cuncta,
Ac tibi tuta bonum semita praestet iter;
Et tua te incolumem videat placidissima Cypros,
Cypros Acidaliae semper amata deae.
Ipse tuos multis discessus flebo diebus,
O quoties nostrum flebile carmen erit!
Deserui patriam, matrem cum fratre reliqui,
Et potui lacrimas tum retinere meas,
Quas modo non possum te digrediente tenere.
Aspice, quam fletu lumina nostra madent!
Cum ferus Aeacides notis seductus ab antris
Intravit falso Scythia tecta dolo,
Non adeo abreptum doluit Patroclum Achilles,
Cui fuerat summa iunctus amicitia;
Non mihi consuetae veniunt in carmine vires;
Mutescet longo nostra dolore chelys.
Te flebunt nostrae lugubri carmine Musae,
Te flebit posita noster Apollo lyra.
Multa mea pro te mactabitur hostia dextra,
Urentur sacris thura Sabaea focus.
Assidue precibus superos mactabo benignis,

Ut tibi dent faciles per freta longa vias.
Qui me cunque status, quisquis feret orbis in alto,
Tu mihi, tu semper pectore fixus eris;
Tu pariter fixum serves sub corde Ioannem,
Et nobis facito mutuus adsit amor.
Dicere plura vetor; dolor abstruit ora loquentis,
Extremumque tibi nil nisi dico: Vale.

PERINUSHOZ

Adjon néked az égi Teremtő s anyja, a Szent Szűz,
drága Perinus, baj nélküli, jó utazást.
Menj, de vigyázz; kívánom, a mennybeliek kegye óvjon,
s ösvényed simán nyúljon a lábad elé;
kedves Ciprusod épségben lásson meg, a nyájas
Ciprus, a drága Venus hön szeretett szigete.
Én távoztodat itt siratom sok-sok napon át majd,
ó mily sokszor zeng majd zokogón a dalom!
Elhagytam honomat, testvéremet, édesanyámat,
és féken tudtam tartani könnyeimet,
melyek most gát nélkül omolnak, mert elutaztál.
Nézd, hogyan áztatják fátyolozott szememet!
Mint a neves barlang-oduból kilopott Aiakos-sarj,
kit cselesen rejtett Scythia háza soká,
nem gyászolta halott Patroklost így vad Achilles,
bár a barátságuk nem lehetett szorosabb;
most versembe sem árad erőm, mint máskor, a lantom
elnémítja a mély fájdalom, elhal a dal.
Múzsáim gyászénekeket pengetve siratnak,
Phoebusom is lantját földre eresztve sirat.
Áldozatul jobbam sok-sok barmot leöl érted,
sábai tömjén ég illatozó tüzemen.
Esdeklésem az égiet zaklatja szünetlen:
kérem, könnyü legyen tengeri hosszú utad,
Bárhova is jussak, sorsom bármerre sodorjon,
keblemben mindig őrzöm a képedet én;
és te is éppúgy zárd a szivedbe örökre Johannest,
köztünk kölcsönösen tartson örök szeretet.
Nem bírom folytatni, a kín lepecsételi ajkam,
búcsuszavam nincs több, ennyi csak: óvjon az ég.

17. EPITHALAMIUM IN LIBERAM GUARINAM ET SALOMONEM SACRATUM

Coelicolae magni, thalami quis foedera curae,
Vos primum coeptis, quaeso, favete meis.
Te voco post Divos, Italae, dux inclyte, gentis,
Quam virtus illis reddidit alma parem.
Tertius ad tantos accede, Guarine, favores,

Post Superos merito proxime, postque duces.
 Quem si consilio mortales ante putabam
 Vincere; nunc ipsis praefero iure Deis,
 Quod talem natae delegeris ipse maritum,
 Quo te non poterat dignior esse gener.
 Ipse est en Salomon, quem praesto hic stare videtis,
 Cui semper cordi est intemerata fides.
 Vir locuples, facilis, iustus, sectator honesti,
 Antiquo prudens nec Salomone minus.
 Nun cupiebat opes; quas si illi fata dederunt,
 Fundit non parca, munera multa, manu.
 Hunc autem genuit, talique superbit alumno,
 Sacrata haud falso nomine dicta domus;
 Qua non hac tantum nulla excellentior urbe,
 Sed ferme tota floret in Ausonia.
 Haec Maiola fuit prius appellata propago,
 Cum coleret terras, Parma beata, tuas.
 Iam bis centenos exegit Cynthus orbes!
 Ut liquit patrium seditione solum.
 Pars inde anguigeram, pars hanc migravit in urbem,
 Ornavitque altis, oppida bina, viris.
 Sunt huic tot clari, tanta de stirpe, nepotes,
 Sunt Priamus, fratres, Laomedonque simul.
 E quibus ille reos, aegrotos iste tuetur.
 Has illis artes magnus Apollo dedit.
 Nec quod ter denos sponsus transegerit annos,
 Optio Guarini corripienda venit.
 Haec est conveniens taedis genialibus aetas,
 Haec extrema fugit, temperiemque tenet.
 Nec matura nimis siquidem, nec cruda videtur,
 Sed media aetates tangit utrimque duas.
 Namque senectutem citra est, ultraque iuventam,
 Corporis hinc pollet viribus, inde sapit.
 Nunc sponsae ad dotes, animos convertite vestros;
 Quae re, non casu, Libera, nomen habet.
 Sunt illi castusque pudor, moresque probati,
 Artificesque manus, formaque digna Dea.
 Si tamen haec deessent, pater extat nempe Guarinus,
 Hoc uno posset laudis habere satis.
 Quam nisi de summo, nobis misisset, Olympo,
 Iuppiter, in tenebris lingua Latina foret.
 Sed fateor, veniam tribuat precor ille fatenti,
 Haud statui laudes, nunc memorare, suas.
 Seu quod, quo potui, prius illas, carmine dixi,
 Seu quod diffido viribus ipse meis.
 Nec me multa loqui patitur vis parva canendi,
 Nec fas de tanto, dicere pauca, viro.
 Sat fuerit Divos miti rogitasse precatu,
 Ut tribuant istis, omnia laeta, toris.

NÁSZÉNEK LIBERA GUARINA ÉS SALOMON DE SACRATO ESKÜVŐJÉRE

Égilakók, kik a nászi kötésre vigyáztok, először
benneteket szólít, hív segedelmül e vers.
Téged, Itália népének nagyhírű vezére,
másodikul: jámbor híred az égig emel.
Támogatóim közt most lépj be a sorba, Guarino:
isteneket s a vezért harmadikul te kövesd.
Mindig tudtam, a többi halandónál okosabb vagy,
ám de ma túltettél, vallom, az isteneken:
férjet olyat sikerült a leányodnak kiszemelned
most, hogy méltóbb vót nála keresve se lelsz.
Itt áll, ím ő az: Salomon, kit láttok, e férfi;
csorbítatlan hit tölti be tiszta szívét;
gazdag, igazságos, könnyed, becsületre törekvő,
bölcsességét nem győzi le bölcs Salamon.
Nem vágyott a vagyontra; amit nyújtott a szerencse,
pénzéből sokat oszt bőkezűen szanaszét.
Büszke e sarjra, amely nemzette, a ház: neve joggal
Sacrata, „megszentelt”: nem hamis elnevezés;
nemcsak ez egy városban nincsen nála kiválóbb,
szinte alig kínál más ilyet Ausonia.
Régebben Majolának hívták törzsüket; akkor
földed volt, boldog Párma! a lakhelye még.
Csak mikor égi körét kétszázszor járta be Phoebus,
hagyták forrongó ősi hazájukat el.
Egyik részük a kígyós várba, a másik e földre
jött, két városnak küldve jeles fiait:
annyi dicső sarjat nemzett ez a két fiútestvér,
mint Priamus hajdan s Laomedon közösen.
Egyik a vádlottakra ügyel, betegekre a másik:
hála Apollónak jár e tudós javakért.
Bár ez a férfiú túl van már harmincadik évén,
Guarino kegye nem kései bús menedék:
mert a menyegzős fáklyákat meggyújtani éppen
jó: mértéktartó, csendesedő ez a kor.
Még nem túl érett, de nem is nyers, szertecsapongó,
két kor mezsgyéjén jár, a határvonalon;
mert az öregségen még innen, az ifjúkoron túl:
ifjú erőben a test, ám a tudása öreg.
S most a menyasszonyról szólok, mindenki figyeljen:
nem véletlen, hogy Libera épp a neve.
Szűzi szemérmesség jellemző rá s nemes erkölcs,
istennői alak s mesteri kéz egyesül.
S még ha erényei nem lennének is: apja Guarino;
ily kitűnő ember lánya, ez éppen elég.
Kit ha Olympos csúcsáról nem küld le minékünk
Juppiter, árny-mélyben rejlik a római nyelv.
Ám megvallom, s érte bocsánatot esdek azonmód,

nem kívánom most zengeni őt, a nagyot;
mert hisz a lantomról zengett már róla dicséret,
s mert az erőmből nem futja e dalra, tudom:
hisz daloló képességem nem győzi sokáig,
s nem szólhat kurtán ekkora férfiuról.
Most csak az isteneket kérjük szeliden könyörögve:
áldják meg minden jóval e násznyoszolyát.

18. VALEDICIT MUSIS

Thespiades et Bacche parens et candide Paeon,
Debetur nostro iam rudis officio.
Natales numerate meos, sic tiro videbor;
Pendite militiam, sic veteranus ero.
Tantus vix recolo vestra olim signa subivi,
Nunc dubitat nostras barba operire genas.
Iam satis est; depono lyram, depono coronam,
Ac flavis hederas detraho temporibus.
Nescio, quae graviora iocis concepimus istis,
Advocat et nostros area maior equos.
Grande patet pelagus, quod littora nulla coercent
Saevis Euxino
Hac libet, hac rapidis intendere carbasa ventis,
Qua penitus fundo nigrior unda caret.
Nec me ulla immensi terre bunt monstra profundi,
Sint licet Ossaeis aequa cacuminibus,
Non scopuli, non si currentem forte carinam
In media teneat parva echeneis aqua;
Vel meus optatas uncus mordebit arenas,
Vel moriar vasto piscibus esca mari.
At tu, quae populos populis, humana supernis
Concilias, cuius vis elementa fovet,
Sive Cleonaeos ne tentet Scorpius unguis,
Dividis iratas blanda sequestra feras,
Sive Deos inter sceptro veneranda superbo
Appares magno fida ministra Tovi;
Leges ecce tuas et Romula iura capesse,
Huc ades et coeptis aurea virgo fave.
Sic rursus terras possis habitare relictas,
Saevia et rara caede coacta manus,
Delitiae pigros ac prodigiosa morentur
Carmina, quos mollis lectus et umbra iuvat,
Illos et lauri pascant in montibus altis
Ebrius insana cuspide Liber aget,
Quae vitam debere suis se credit et audet
Publica conspicuo frena tenere loco.
Discat quid tetrici iubeant ora claustra Lycurgi,
Quid sapiens docto sanxerit ore Solon,

His aeternae urbes, his inclita regna reguntur,
Hic placito gentes nodus amore ligat.

BÚCSÚ A MÚZSÁKTÓL

Lágyszavu Múzsák, Bacchus atyám s Paeon, te sugárzó,
jó szolgálatomért végre bocsássatok el.
Éveimet ha tekintitek, újonc áll a porondon;
tetteimen látszik, hogy veterán katona.
Tökmag voltam, s már zászlótok alá bevonultam,
orcámon most is tétova még a szakáll.
Végeztem; leteszem lantom, leteszem koszorúmat,
szőke halántékom már ne borítsa babér.
Eddigi játszadozásomnál komolyabb feladat vár,
végtelenebb síkság várja szilaj paripám.
Tárva a nyílt tenger, semilyen part nem köti árját,
zordabb, mint a sötét
Erre feszítsem a gyors szelek ellen vásznamat, erre,
hol feneketlen a mély, hol feketéllik a hab.
Nem rettent el a szörnyektől dagadó hasu hullám,
ossai csúcsoknál bár magasabb tarajú,
sem vad szirtfokok, és az sem, ha a víz sima tükrén
sikló bárkám csöpp tengeri sülre akad;
vasmacskám vagy a vágyott parti homokba haraphat,
vagy halak étke leszek kint a vizen magam is.
És te, ki néppel a népet, mennybeliekkal az embert
megbékíted, erőd tiszteli minden elem,
közbenjársz, hogy az argosi skorpió húzza be csápját,
szétkergetsz szeliden feldühödött vadakat,
s nem kissebb a tekintélyed, ha kevély jogaroddal
nagy Jupiter mellett isteni körbe belépsz:
jöjj ide, óvjad a Romulus-adta jogot meg a törvényt,
s pártold művem, arany köntösű, isteni szűz.
Megtelepedhetsz így az elárvult földeken újra,
ritkábban dúljon gyilkosok-adta halál;
élvezetekkel, rémversekkel időt csak a lusták
töltsenek, árnyék s lágy pamlag az ő örömük,
légyen övék a babérkoszorú is, s hajtsa csak őket
hegy-völgyön Bacchus thyrsusa mámoradón:
az, ki megérti: az élete nemcsak övé, az övéit
illeti, nyilvános helyre kiáll a közért.
Nem röstelli tanulni, Lycurgus amit kijelentett,
s szentesített a tudós száju Solon, az igaz;
ők állnak, híres birodalmak, városok élén,
s összekötik szeretet-szállal a nemzeteket.

19. PRUDENTISSIMO IURIS CONSULTO BARTHOLOMAEO CEVOLAE VERONENSI

Iure fuit nobis niveo notanda lapillo,
Iure beata fuit, Bartholomae, dies,
Quae nos alitibus faustis et sidere dextro
Notitiae primos fecit habere gradus,
Ac duraturi vinclo religavit amoris,
Quem faciam, quanti dicere lingua nequit.
Hunc ego nec clavis dubitem praeferre smaragdis,
Quos legit in rubro gurgite nudus Arabs;
Hunc ego congesti praepono montibus auri,
Quos habuit Croesus, quos Phrygis aula Midae;
Hoc sine flos nobis violae puteret olentis,
Hoc sine dulcedo mellis amara foret.
Non hoc desposito Siculis in ruribus optem
Iugera fecundi mille tenere soli;
Non digitis Hebes porrectum haurire liquore,
Ipsius in solio non residere Iovis.
Dum calido nostrae fervebunt sanguine venae,
Dum mea vitalis spiritus ossa reget,
Huius amicitiae stabit venerabile foedus,
Narrabunt nostram saecula futura fidem.
Nec plus Tyndaridae clarissima sidera fratres,
Hic agilis frenis, cestibus ille potens;
Nec plus Aegides, nec plus Ixione natus,
Nec duo per Samium pectora docta senem;
Nec cum Patroclo plus laudis habebit Achilles,
Nec Diomedes cum Polynice parens.
Euryalum veniens extollere desinet aetas,
Et tuus in tenebris, Nyse, iacebit honos.
Vilis et Aeneas, et vilis fiet Achates,
Nec feret his ullam Musa Maronis opem.
Sordebit Strophio genitus, sordebit Orestes,
Utpote quos vatum fabula falsa canit.
Iunctus Alexandro concedet Hephaestio nobis.
Sit licet antiqua nobilis historia.
Ipse Epaminondas, Pelopidas ipse peribit,
Parva est Romanis fama futura viris.
Nostra secuturos acuent exempla nepotes,
Caetera non magnae nomina laudis erunt.
Sed cum tot latae dirimant confinia terrae,
Quis venit ex ista fructus amicitia?
Vivimus absentes, nec amatos cernere vultus,
Nec dare, nec verbis reddere verba licet.
Quod loqueris mecum, solae sunt causa tabellae,
Quod mea dicta legis, littera sola facit.
Te dulcis Verona tenet, nos obsita servat
Aere nubifero Ferrariensis humus;
At bene consuluit nostris sors prospera votis,

Stabimus, ut spero, proximior loco;
 Accipiet duplices unum navale carinas,
 Et geminas idem nidus habebit aves.
 Ecce parat patrias remeare Guarinus ad arces:
 Non potero tanto non comes esse viro.
 Evolet argentes Schythiae glacialis ad oras,
 In Schythiam nobis ille sequendus erit;
 Vadat ad aestiferas Libyae ferventis arenas,
 In Libyam nobis ille sequendus erit;
 Naviget ad Mauros, ad Mauricas ibimus urbes;
 Persidos arva petat, Persidos arva petam.
 Nedum Veronam secum migrare recusem;
 Hanc ego vel patria malo videre mea.
 Ergo tui nobis, fiet tibi copia nostri;
 Illa erit, illa sacris annumeranda dies.
 Tunc tecum longis ducam sermonibus horas;
 Plurima tunc tecum tempora laetus agam,
 Et quam nunc absens scriptam tibi mitto salutem,
 Tunc praesens vivo cominus ore feram.
 Tunc Athesim faciam citharas audire sonantes;
 Qua nunc Alpini perstrepat unda Padi,
 Istuc Pierides, istuc transibit Apollo,
 Et cum thyrsigero docta Minerva deo.
 Istuc incipiam mansuras quaerere laudes,
 Ut clarus titulis multa per ora volem.
 Sed quid me famae tenet ambitiosa cupido?
 Inrita de stolido pectore cura cadat.
 Iam Verona parens nos ornat honoribus amplis,
 Quos nec Thespiades promeruere deae.
 Sit tibi propitius cum divis omnibus aether,
 Sit pro collatis gratia magna bonis!
 Te celebres nostrae fiunt praecone Camoenae,
 Per te nostra satis Musa favoris habet.
 At quae pro meritis referam tibi commoda tantis?
 Unica pro rebus reddere verba pudet;
 Reddere verba pudet, sed verba rependere oportet:
 Haec vis in nostro pectore sola viget.
 Deme labris linguam, remanebit inutile corpus,
 Debilis et nullis usibus aptus ego.
 Scilicet Eoas vagus offert navita merces,
 Offert picturas pingere docta manus,
 Cui satis est auris, tribuendo est largus in auro,
 Cui satis est pecoris, mille dat ille pecus.
 Pampineis dulces mittit de vitibus uvas,
 Cui bona Baccheas vinea fundit opes;
 Arboris fructus mittit cum suavibus herbis
 Messibus his si quem fertilis hortus alit;
 Et donat pisces, didicit qui prendere pisces;
 Donat aves, didicit prendere quisquis aves.

Agricolae fruges sunt munera militis enses,
Venantis captae casse latente ferae.
Nos quoniam Phoebus docuit leve fingere carmen,
Et rude quod rauca concrepuisse lyra,
Praestamus caris tantum leve carmen amicis,
Et rude cum crepuit si quid inepta chelys.
Hoc est quod de me pretium carissime speres;
Caetera fortunae conditione iacent.
Scripta modo senecta,
Nomen in ore tuum posteritatis erit.
Te sine non prosam, sine te non carmina scribam,
Te sine non pacem, non fera bella canam.

BARTHOLOMAEUS CEVOLA VERONAI JOGTUDÓSNAK

Álljon hősizinü kő emlékezetéül a napnak,
Mely nekünk méltán lett a szerencsenapunk,
Bertalanom, jó csillagom összehozott veled engem,
S első lépcsőként összekötötte szívünk.
Állhatatos szeretet láncának erős köteléke,
Zengeni értékét - arra szegényes a nyelv.
Féltettebb kincs ez, mint mély tűzű drága igazgyöngy,
Melyet a bűvár gyűjt tengeröböl fenekén.
Kroisosz aranyhegye, Midasz kincses fríg palotája
Elmarad értékben, nem becsesebb nekem az.
Nélküle bűze, nem illata lenne a szép violának,
S édes méztől is megkeseredne a szám.
Sőt, ha Szicília földjén várna reám vagy ezer hold,
Nélküle nem csábít engem a jó televény;
És örök ifjúság nektára se Hébe kezéből,
Sőt még nagy Jupiter trónja se kéne nekem.
Mindaddig, míg pezsdül a forró vér ereimben,
Míg a velőmet is így fűti az életerő,
Addig fog fennállni e drága baráti szövetség,
És felidézik majd kései századok is.
Tündöklőbb még Tündareosz két csillaga sem lesz,
Ez kitűnő lovas, azt fűti a harci erény.
Nem híresebb Aegeus s nem is Ixion ivadéka,
S számoszi aggastyán még akiket tanított;
Patroclus sem hírnevesebb, se barátja, Akhillész,
És Polüneikésszel sem Diomedesz atya.
Eurüaloszt se magasztalják úgy messze jövőben,
S tiszteleted, Nizosz elfödi sűrű homály.
Aeneas s Akhatész ragyogása is elhalaványul,
Nem tartják már fenn Vergilius sorai.
Sztrophioszok fiai s nagy Oresztész hírneve elhal,
Hisz csak csalfa mesék őrzik az ő nevüket.
Már lazulóban Hephaisztion és Sándor köteléke,
Bár történetüket hirdetik ősi sorok;

Sőt Epameinondas s Pelopidasz is tovatűnik,
 S eltörpülnek a nagy római férfiak is.
 Példánkat buzgón követik késő unokáink,
 Más név nem kap már ekkora fénykoszorút.
 Ámde ha ily roppant távolság lett miközöttünk
 Mondd, e barátságból hogy növekedne gyümölcs?
 Egymástól távol, sajnos, nem látom az arcod,
 Nélkülözöm szavadat, s válaszom így marad el.
 Más lehetőség most nincs, mindössze az írás,
 S csak levelemben kap szárnyat a gondolatom.
 Tégedet édes, szép Veronád ejtett rabul, engem
 Ferrara földjének szürke, borús ege vonz.
 Él a remény bennem, hogy ezúttal kedvez a jó sors,
 És közeledbe kerül újra a régi barát.
 Fújja vitorlánkat jó szél ugyanabba a révbe,
 S fészken párjával zengje dalát a madár.
 Ím, a szülőhelye is mindinkább vonzza Guarinust,
 Nincs választásom: lába nyomát követem.
 Szküthia jég borította vidékén vinne az útja,
 Bármily zord az a táj, mégis utána megyek;
 Libya tűzforró homokára netán ha utazna,
 Rám is Libya vár, arra vezetne utam;
 Mór vizeken ha evezne, hajóznék én a nyomában,
 S árnyékként követem Perzsia földjein is.
 Vándorutam ne vigyen Veronába, ha ő odamenne?
 Még tán jobb' szeretem, mint a szülőfalumat.
 Így lesz egymás látására megint lehetőség,
 És így mindkettőnk ünnepe lesz ez a nap!
 Szép órákat töltünk el kiadós csevegéssel,
 Kellemes eszmecserénk elviszi majd az időt,
 És a köszöntést, melyet most küldök levelemben,
 Majd szemtől szemben mondom el ott teneked.
 Akkor Adige kies partján szólal meg a lantom,
 Melynek zengését Pó zaja elnyeli itt.
 Eljönnek Pierisz szép lányai s eljön Apolló,
 S thyrsusos istenség, Pallasz, a bölcs maga is.
 Hírnevet ott szerzek, mely fényes lesz s maradandó,
 S lesznek bőven, akik szerteviszik nevemet.
 Ó, de miért ragadott el a becsvágy ennyire engem?
 Árva, szegény szívem, vessed e gondodat el!
 Annyi dicsőség lett osztályrészem Veronától,
 Mindez már Múzsám érdemein felüli.
 Lássanak el jó szívvel az istenek is kegyeikkel,
 Jusson a sok jóért bő jutalom teneked.
 Hála is illessen, hogy már költészetem ismert,
 S Múzsám általad így nagy figyelemre talált.
 Hogy viszonzozhatnám én kellőképpen e jókat?
 Nincs egyebem, csak a szó, ennyi az össz vagyonom!
 Bárha tudom, hogy e pár szóval törleszteni szégyen,

Nékem a szó az erőm, és egyedül csak a szó.
 Hallgattasd el a szám s testem máris tehetetlen,
 Szánalmas nyomorék, néma mihaszna csupán.
 Mert Kelet ékszere lesz a hajóstól drága ajándék,
 Képet a művész ad, hogyha ecsetje ügyes,
 Szívesen oszt aranyat, ki aranynak bővibe dúskál,
 Barma kinek sok van, ezret is ad szívesen.
 Mézédesszőlőt küld hajlékony venyigéről,
 Szőlőjén akinek csordul a bacchusi lé.
 Kerti gyümölcsöt rak finom szénába a kertész,
 S adja szüret napján azt, mit a kertje terem.
 Küldi halát a halász, ha sikerrel dobta a hálót,
 És az ügyes madarász adja a vadmadarat.
 Búza a gazdától, katonától kard az ajándék,
 Zsákmányt küld a vadász, melyet a tűre fogott.
 Phoebus volt, aki minket könnyed dalra tanított,
 Megpengetve a hűrt, érces a hang, ami szól.
 Szóljon az ének, csengjen néktek, drága barátok,
 Még ha a dal nyers is, s néha nehézkes a kéz.
 Számíts erre, hisz ez legdrágább kincsem e földön,
 Másban a vaksors dönt játszi szeszélye szerint.
 Még az öregkor bús terhét is enyhítet ezzel,
 Sok késői utód ajkain él a neved.
 Nélküled én prózát nem írok s nem kezdek a dalba.
 Harcról, békéről zengeni sem fogok én.

**20. NAÏADUM ITALICARUM PRINCIPI DIVAE
 FERONIAE IANUS PANNONIUS CECINIT
 IN REDITU EX URBE NONIS IUNIIS ANNO 1458.**

Sacri fontis ave, mater Feronia, cuius
 Felix Paeonias, Narnia potat aquas.
 Iam prope litorei tetigit sol brachia cancri,
 Sentit et Icarium, fervida terra, canem.
 Tolle sitim; saevis tulerat Langia Pelasgis,
 Quae nostra exurit pectora, tolle sitim.
 Sic tibi magna parens alimenta aeterna ministret,
 Sic nunquam vena pauperiore fluas!
 En semel, en iterum, quos ferrea fistula fundit,
 Excipiunt latices, guttura sicca, tuos.
 O quantus rediit membris vigor! o mea quanto
 Viscera divinus liberat igne liquor!
 Nec venter, quamvis repetito murmurat haustu,
 Sudorem subitum nec gravis humor agit.
 Ergo operae nobis pretium fuit alta labantes
 Ad iuga clivoso tramite ferre gradus.
 Iam libet et pulchram mirari turribus arcem,
 Quae surgit sanctis proxima gurgitibus,

Audire et strepitum, quem subter, valle profunda
 Spumea sulfurei fluminis unda facit,
 Ac totos circum lustrare ex ordine montes,
 Pura salutiferi, quos foveat aura, poli.
 Ante, voluptatem spectacula nulla movebant
 Cum premeret torrens ora perusta vapor.
 Ocyus huc adsit toto grege pinguior haedus,
 Mutet et effusus, vitrea stagna, cruor.
 Adsint et liquido Bacchi cum munere flores,
 Nec cesset laudes vox resonare pias:
 Salva iterum e Latiis, longe celeberrima, Nymphis,
 Hospitis et grati suscipe dona libens!
 Tu placidam miseris requiem mortalibus affers,
 Corpora morosis febribus aegra levans.
 Nec soli debent homines tibi, debet et aether,
 Aurea cum pascas roribus astra tuis.
 Prhyx puer haud alias miscet cum nectare lymphas,
 Nec sua Mars alio vulnera fonte lavit.
 Debita solventur semper tibi vota quotannis,
 Dum mea vitalis spiritus ossa reget.
 Nec plus Castalias, quam te, venerabimur undas,
 Musarum et nobis Numinis instar eris.
 Sed tamen in fessas unde haec medicina, medullas,
 Omnia quae nostis, dicite, quaeso, Deae.
 Evander ternis Herilum spoliaverat armis,
 Crudeles genetrix invocat orba Deos.
 Iuppiter est flentem coelo miseratus ab alto,
 Corpus et in tenues iussit abire lacus.
 Nec voluit rivis esse ex vulgaribus unum,
 Sed Superis magno fecit honore parem.
 Praecipua hinc levitas, hinc vis contraria morbis,
 Hinc clarum tota nomen in Ausonia.

**AZ OLASZ NIMFÁK LEGDICSŐBBIKÉNEK.
 FERONIA ISTENNŐNEK ÍRTA JANUS PANNONIUS,
 VISSZATÉRŐBEN RÓMÁBÓL, 1458. JÚNIUS 9-ÉN**

Üdvözlégy, szent forrás anyja, Feronia, itt, hol
 gyógyvizedért hálás Narnia városa áll.
 Majdnem a Rák karjáig hajlott félre a Nap már.
 s Nagykutya lángjától szinte parázslík a föld.
 Mint ahogy egykor a vad görögöknek Langia, oltsd el
 bensőm-szikkasztó szomjamat, oltsd hamar el!
 Úgy tápláljon anyád, a dicső, örökös vizerekkel,
 s úgy ne fogyatkozzék áradatod soha meg!
 Lám, ami egyre bugyog csak a fémcsőből, a kiszáradt
 torkok mind benyelik föltoluló habodat.
 Ó, mily friss kedv ömlik bennem szét, milyen izzó
 testbeli máglyától ment meg ez isteni víz!

S gyomrom sem fordul, bár jócskán nyeltem a kortyot,
s izzadság se ragyog tőle a homlokomon.
Hát az a fáradtság, hogy e csúcsra nehéz kerülőkkel
fölmásztam, nem volt mégse hiábavaló.
Mebámulhatom innen a tornyokkal teli várat,
itt nyúlnak föl a szent kút peremén falai,
s elhallgathatom azt a zenét, mit a völgyben a kénes
csermely tajtékzó hab-zuhogása okoz.
Végigpásztázhatja szemem sorjában az ékes
hegykoszorút, amelyet balzsamos ég simogat.
Addig nem töltött el e látvány semmi örömmel.
míg a dühödt hőség marta tüzével a szám.
Rajta! a legszebbik hízott gödölyét ide gyorsan!
fesse a víz tükrét gyöngé-vörösre a vér!
Hulljon zsenge virág, bőséggel ömöljön a jó bor,
zengje a szó folyton, zengje dicséreteid:
„Áldott légy, Latium nimfái között a legelső,
vedd kegyesen hálás tiszteletem jeleit.
Könnyű enyhületet bűvölsz a szegény kimerültbe.
s meggyógyítod a láz-törte nehéz beteget.
S nemcsak az ember adósod, - a lég birodalma is éppúgy:
fénylő csillagait föl-fölüdíti habod.
Ezt a nedűt teszi nektárjába az isteni gyermek,
Mars is e vízből mer, hogy borogassa sebét.
Évenként megadom néked fogadalmam ezentúl,
míg csak csontjaimat fűti az életerő.
Nem becsülöm Kasztália habját többre tiédnél,
múzsá helyett múzsám lesz ezután a vized.”
Isten nők, kik mindent tudtok, ugyan milyen ír az,
mondjátok, mely a tört emberi testbe hatol?
Evander Herilustól háromszor veszi lelkét,
s kérleli anyja, szegény, a rideg isteneket.
Mecsapja a síró nőt Jupiter, letekintve,
és e kicsiny víz alá rejteti a tetemet.
Ám nem akarja, hogy egy legyen annyi közül csak e csermely,
s ég nagyok rangját adja örökre neki.
Innen a könnyűsége, betegség elleni haszna,
s végig Olaszhon ezért ismeri, áldja nevét.

ELEGIAE IN PANNONIA SCRIPTAE MAGYARORSZÁGI ELÉGIÁK

21. ABIENS VALERE IUBET SANCTOS REGES, WARADINI

Omnis sub nive dum latet profunda
Tellus, et foliis modo superbum
Canae dum nemus ingravant pruinae,
Pulchrum linquere Chrysium iubemur,
Ac longe dominum volare ad Istrum.
Quam primum, o comites, viam voremus.
Non nos flumina, nec tenent paludes,
Totis stat rigidum gelu lacunis.
Qua nuper timidam subegit alnum,
Nunc audax pede contumelioso,
Insultat rigidis colonus undis.
Quam primum, o comites, viam voremus.
Non tam gurgite molliter secundo,
Lembus remigio fugit volucris,
Nec quando Zephyrus levi suburgens,
Crispum flamine purpuravit aequor,
Quam manni rapiunt traham volantem,
Quam primum, o comites, viam voremus.
Ergo vos calidi, valete fontes.
Quos non sulfurei gravant odores,
Sed mixtum nitidis alumen undis.
Visum luminibus salubriorem,
Offensa sine narium ministrat.
Quam primum, o comites, viam voremus.
Ac tu, bibliotheca, iam valeto,
Tot claris veterum referta libris
Quam Phoebus Patara colit relictas,
Nec plus Castalios amant recessus,
Vatum Numina, Mnemonis puellae.
Quam primum, o comites, viam voremus.
Aurati pariter valete reges,
Quos nec sacrilegus perussit ignis,
Dirae nec tetigit fragor ruinae,
Flamnis cum dominantibus per arcem.
Obscura latuit polus favilla;
Quam primum, o comites, viam voremus,
At tu, qui rutilis eques sub armis
Dextra belligeram levas securim,
Cuius splendida marmorum columnis,

Sudarunt liquidum sepulcra nectar,
Nostrum rite favens iter secunda.
Quam primum, o comites, viam voremus.

BÚCSÚ VÁRADTÓL

A végtelen mezőket hó takarja
S a zöld berekre is, hol lomb virított,
Most téli zúzmarás lepel borul rá.
A Kőrös szép, de jobb, ha indulunk tán,
Soká tart, míg elérünk Ister úrhoz;
Fel hát az útra, társaim, siessünk!
Folyón, mocsáron át gyerünk előre,
A mély tavak fölött is jég feszül már,
S hol imbolygó ladikján félt a gazda,
Most bátran jár-kel, hetvenkedve vágat
S rugdossa tán a holt hullámok élet;
Fel hát az útra, társaim, siessünk!
A szél se hajtja úgy a fűge sajkát
(Csapkodhat hozzá még a gyors lapát is),
Ha bíboros vizén a lusta tónak
Zefír szaladgál s fölborzolja bőrét,
Mint kis szánkóm, ha jó lovak röpítik;
Fel hát az útra, társaim, siessünk!
Búcsúzom én, ti lanyhán buggyanó, dús
Források is; nem terjeng kénszagú köd
Fölöttetek. Be jó is volt szemünkre
A timsós víz, mely csöndesen patakzik
S még orrunkat se bántja tiszta gőze;
Fel hát az útra, társaim, siessünk!
Isten veled, te híres ritka könyvtár,
Hol ráakadtam annyi régi műre,
Itt szállt meg Főbusz is, hűtlen honához,
S innét a szüzi múzsák sem sietnek
Kasztáliának erdejébe vissza,
Fel hát az útra, társaim, siessünk!
Búcsúzom töletek, királyi szobrok,
A tűz sem foghatott ki rajtatok s a
Nehéz romok sem roppantottak össze,
Mikor vad lángok perzselték a várat
s a füstfelhőtől elborult az égbolt,
Fel hát az útra, társaim, siessünk!
S te is lovas király, rőt vértzetben,
Ki roppant bárdot markolsz harcra készen,
Kinek márványövezte síri szobrát
Kiverte egykor gyöngyöző verejték,
Szent László, oltalmaz s te légy vezérünk:
Fel hát az útra, társaim, siessünk!

22. BLASIO MILITANTI IANUS FEBRICITANS

Dum te castra tenent pictis fulgentia signis,
Nec trepida raucas excipis aure tubas;
Nos, Blasi, aestifera correpti febre iacemus,
Desidis et leti triste timemus iter.
Nil igitur prodest quod longe bella geruntur,
Si fata in media vivere pace negant.
In Turcos utinam tecum simul arma tulissem,
Non foret in tanto nunc mea vita metu.
Hic nec opinanti gelidos tremor occupat artus,
Illis quam veniat cernitur ante malum.
Nos pugnam inviti capimus; nist tempora suadent,
Vos detrectatis conseruisse manum.
Non ulla hic caecos astutia defugit ictus,
Illic vitari missa sagitta potest.
Debilis a morbo semper prosternitur aeger,
At miles fuso saepius hoste redit.
Nobis praeterea certamine nulla molesto
Lux vacat; in vestro est multa labore quies.
Ludit in mediae securi sidera noctis,
Hostiles, vallo nil metuente, minas.
Fert clypeus talos, dat pocula cassis, et altum
Ebrius ante ignem carmina lixa canit.
Succedit ludo somnus, pallentibus astris,
Curantur raptō, corpora fessa, cibo.
Praeda venit; totus laxatur in otia mensis,
Debita nec dives postulat aera cohors.
Dicere nulla queas languentis gaudia, cuius
Ipse fugit vini primus ab ore sapor.
Fercula contortis libat male grata labellis,
Prandia nec miseris questubus ulla carent.
Decubat excluso commissis sole fenestris,
Nec sinitur coelo liberiore frui.
Membra gemens stratis versat; si membra vocamus,
Ossibus haerentem vix sine carne cutem.
Pallia nunc poscit, nunc rursus pallia ponit,
Lumina nec placidus mulcet adacta sopor.
Verum sive tua est, seu sors mea durior, oro,
Nos tibi, te nobis, reddat ut una dies.
Ac reduci sanus large nova musta propinem;
Tempora signabit candidus illa lapis.

A LÁZBETEG JANUS A TÁBOROZÓ BALÁZSNAK

Míg te, Balázs, cifrán lakozol most a tábori traktán,
És oda sem fittyentsz, bőgjön a kürt szava bár,
Én magam addig lázban heverve, vacogva tünődöm.
Tétlen felelem ül és a halál szivemen.
Érhet-e ily sors távol a harctól egy fagarast is.

Hogyha a béke ölén tiltja a sors, ami szép?
 Hogyha veled lennék most és a pogányt riogatnánk,
 Nem citerázna szívem úgy, ahogy itt remegek.
 Itt a gyanakvó sejtés reszket minden izemben.
 Ott a mezőn látnám, mint közelítget a baj.
 Míg ti, ha kedvetek úgy jön, méritek össze a kardot,
 Engem a láz tüze tart s kényire, kedvire ráz.
 S túrnöm kell e csapást, jaj! Ám ti ügyelve a harcban,
 Csak mosolyogtok, amint száll tovazúgva a nyíl.
 Jaj, a betegnek sorsa keserves, nyög elesetten.
 Hej, biz a fürge legény csak letiporja a bajt.
 Míg ti a harcok ölén is gyakran jókat alusztok,
 Nékem, egy óra kevés, annyira sem jut időm.
 Csillagos íve alatt heverésztek a mélytüzű égnek,
 Játszva fecsegtok, mert sáncotok árka kerít.
 Táncol a kocka, az érc, sisakokból habzik a nektár.
 Vaskos víg dalokat zengtek a máglya körül.
 És ha hanyatlik a csillag, s rablott, jó pecsenyékkel
 Dobra feszült hasatok, nyögve ledőltek a fűn.
 Így telik olykor egész hónap körötökben, a zsákmány
 Gazdag ölén a csapat még fizetést se kíván.
 Bíz a betegnek sorsa, ha mondom, szörnyű keserves,
 Lázteli ajkától elfut a must ize is.
 Hozhatják a szakácsok, nyelvemen elsavanyodnak,
 Minden jó falatuk felpanaszolva nyelem.
 Ablakomat zsalu védi, a napsugarat kirekesztve.
 Fulladozom, s orvos tiltja a friss levegőt.
 Tagjaimat nyöszörögve emelgetem ágyam ölén, már
 Poszka, soványka vagyok, bőröm a csontra aszott.
 Paplanomat lehajítom s fölhumzom újra sietve.
 Hűs, üde szendergés nem simogatja szemem.
 Mégis bármi keserves a sorsunk, óhajom ennyi:
 Küllöző kocsiján hozzon az égi sugár,
 S én kancsóm felemelve köszöntselek újra, Balázsom;
 Fénylő márványkő hirdeti majd e napot.

23. DE STELLA AESTIVO MERIDIE VISA

Quodnam hoc tam clara sidus sub luce refulget,
 Nec timet in medio praenituisse die?
 Fulva Cleonaei certe per terga Leonis,
 Celsius aestivos, sol agit acer, equos.
 Nec prodire vagas permittens longius umbras,
 In caput Aethiopum spicula recta iacit.
 Omnia nunc flagrant, nec caligantia puri
 Aspectum coeli lumina ferre valent.
 Cetera caeruleam Noctis variantia pallam,
 Praestricum radiis occuluere iubar,

Una tamen longe reliquis audacior astris,
 Contemto Phoebi Stella nitore micat.
 Quantus conspicuo rutilans fulgore cometes,
 Nuntiat horrenda, bella cruenta, iuba.
 Sed tu, (five Iovem mavis te forte vocari,
 Grata ist Idaliae, seu tua flamma, Deae,
 Sive novum coelo modo te Deus addidit ignem,
 Ac solis fessae, iussit adesse, faci.
 Felix cui soli fas est haud cedere Phoebos,
 Non tantum noctis quae potes esse decus.)
 Nil dirum, nil triste fras; sed lumine dextro,
 Pelle procul quicquid fata sinistra parant.
 Saturni tu frigus iners, tu Martis iniqui
 Ardore, placida corrige temperie.
 Perfice ne terris noceant Arcturus et Haedus,
 Arcturus ventis, saevior Haedus aquis.
 Grandine flavescentes ne pulset Scorpius uvas,
 Ne segetes nimio torreat igne canis.
 Neu miseros turbet nautas nimbosus Orion,
 Orion clava, nec minus ense ferox.
 Sed pius insanis defendat Castor ab undis
 Limite quas certo duxerit Ursa rates.
 Semina centeno reddat cum fœnore tellus,
 Unda ferat pisces, aura salubris aves.
 Per te vexato redeat concordia mundo,
 Ianus et aeterna comprimant arma fera.
 Esto quidem late populis tu prospera cunctis,
 Sed magis afflictas respice Pannonias,
 Verte pharetratos Phrygi trans aequora Turcos,
 Quos male nunc Hister submovet amne suo.
 Fac regem observent proceres, rex ipse, fidei
 Consilio procerum, se regat et patriam.
 Omnia sic roseis cedant tibi sidera flammis,
 Sic tuus occiduas, nesciat ignis aquas.

NYÁRDÉL EGÉN RAGYOGÓ ÜSTÖKÖS

Déli verőfényben mért villog az üstökös ott fenn?
 Rendbontó csillag: nappal a földre ragyog.
 Már az Oroszlánnak feketés-rőt fűrtözetén át
 Fölfele hajtja a nap nyári, heves lovait,
 És nem hagyva a sok kusza árnyat hosszúra nőni,
 Független nyilat ont Afrika népeire.
 Minden lángol most: ilyenkor a szép szüzi égbolt
 Nem tűr egy szeplőt, foltot az arculatán.
 Mélykék köntösű éjt telehintő mennyei fények
 Lángba vakult seregét rejti a nappali ég,
 Ám egy nagy jövevény, bátrabban, mint valamennyi,
 Fenn-égő nappal mit se törődve, vakít.

Minden időszakban süt e bíbor-tűzű kométa,
 Csóva-uszálya nehéz háboruval fenyeget.
 Ó, te, akár Jupiter légy, legfőbb út a magasban,
 Vagy Venusz kedvelt, bájteli csillaga tán,
 Vagy fiatal lobogás, kit az isten rendel az égre,
 Hogy te segéld Phoebus lankadozó erejét,
 Ó, te szerencsefi, fent versenghetsz nap sugarával
 S nemcsak a zord éjnek mennyei ékszere vagy,
 Gyászt, szomorúságot sose hozz, kedvezzen a fényed,
 Űzd el a balvégzet gyilkait és cseleit.
 Győzd le Saturnus vad hidegét; és Marsot, az ártót,
 Mérsékletre tanítsd, nagy heve kárt ne tegyen;
 Add, hogy az Arcturus viharitól félni ne kelljen;
 Hosszas záporosót már sose öntsön a Kos;
 Édes arany szőlőnk a Bököl jéggel le ne verje;
 El ne aszalja a dús völgyet a Kánikula;
 Bősz Orion a hajóst tenger mélyére ne döntse
 Szablyát és buzogányt rázva a bárka felett,
 S óvja a jó Castor tarajos habu áradat ellen,
 S révbe vezesse a hét-csillagu Medve kegye.
 Föld a vetett gabonát majd százszor visszafizesse,
 Sok halat adjon a víz, jó levegő madarat.
 Kínzott földünkön veled újra viruljon a béke,
 Zárjaj be végképpen Janus a fegyvereit.
 Minden népnek hozz virulást és tiszta szerencsét,
 Mégis főképpen Pannoniára tekints:
 Űzd a nyilas törököt mind Hellespontuson által,
 Kit most hűtelenül hoz mifelénk a Duna.
 Tiszteljék a királyt az urak, s a király velük együtt
 Kormányozza szivét, jóra vezesse honát.
 Így léssz legnemesebb a rózsá-világu tüzek közt
 S lángot ölő habokat már sose érj nyugaton.

24. DE APRO ET CERVO

Quantum Iunoni Tegee, Calydonve Dianae,
 Dicitur Aetolis progenuisse iugis;
 Tantum nostra suem fudit pagana iuventus,
 Vix capiunt vastam, stridula plaustra, feram.
 Haec Meleagreo poterat procumbere ferro,
 Haec erat Herculeae, bellua digna, manu.
 Asspice curvatos alte, duo fulmina, dentes,
 Asspice, setosae, spicula densa iubae!
 Abrupit quam saepe plagas! quam saepe morantes
 Turbidus obliquo discidit ore canes!
 Non illi solae, praebebant pabula, silvae,
 Nec quae de patulis, glans cadit ilicibus,
 Arva diu miseri flebant populata coloni,

Saevior haec omni grandine pestis erat.
 Sed iam securos resonet pastoria cantus
 Fistula, respirant, pascua, rura, greges.
 Nunc etiam timuisse iuvat cessante periclo,
 Dulce est praeteritos commemorare metus.
 Macte animi, dirum, primus qui figere, monstrum
 Ausus es; aeternum carmine nomen habe.
 Vos simul agricolae memores, victoris ephebi
 Populea meritum, cingite fronde, caput.
 Ecce sed ingentem, pubes fert altera, cervum!
 Silvia, qualis erat, vel, Cyparisse, tuus.
 Ardua bis denis, assurgunt cornua, ramis,
 Suspendenda tuo, Cynthia Diva, tholo.
 Iam foecunda foveat centesima femina, tellus,
 Iam posuit totidem, vinea laeta, comas;
 Postquam hunc solliciti longe mirantur agrestes,
 Ducere cornigerum, per nemora alta, pecus.
 Taedia nam longi quoties persenserat aevi,
 Noverat anguineo, se renovare, cibo.
 Nec modo veloces captum stravere molossi,
 Aut tenuere suam, linea texta, fugam,
 Quamvis alte levi superabat retia saltu,
 Ocyor aligero Bellerophontis equo;
 Sed magno e silvis actuc clamore sequentum,
 Incidit in fragili, stagna adoperta, gelu.
 Hic saepe incassum surgenti et saepe cadenti,
 Succidit celeres, lubrica testa, pedes.
 Sic tandem victus toto dedit altera pago
 Gaudia quae pariter contulit una dies.
 Una dies multos, olim recolenda, per annos,
 Quam niveus prisco signet honore lapis.
 Hanc vos unanimi, mecum celebrate, sodales,
 Dum favet hinc aetas, hinc genialis hyems.
 Dilutae Baccho fugiant ante omnia curae,
 Ille potest moestos exhilarare Deus.

A VADKAN ÉS A SZARVAS

Tegea Junónak, Calydon Dianának az erdős
 Arkadiában adott ekkora üznivalót,
 Mint aminő vadkant ma megölt a vidéki legénység;
 Épp hogy bírja kocsink, nagy-nyikorogva viszi.
 Csak Meleagernek vasa ejtett ekkora zsákmányt.
 Méltó volna akár Herkules ökleire.
 Nézd hosszú agyarád, - két villám görbül elő ott!
 Nézd a sűrű sörték dárdaszerű hegyeit!
 Hány csapdán kifogott! Ferdén álló agyarával
 Fölhasított hányat, ráuszított ebet is!
 Nem volt néki elég, amivel táplálta az erdő:

A terebélyes tölgy makkja, a bőven eső.
 Sírt letarolt földjén kárát panaszolva a jobbágy:
 Oly kárt, mint ez a kan, jég zuhogása se tett,
 Ám most gondtalanul zeng már a juhász furulyája:
 Föllélegzik a táj és a mezőkön a nyáj.
 Jólesik ám borzongani most a veszély tovatűntén.
 Így - földidőzésben - édes a szívnek a félsz!
 Üdv neki, elsőként, ki vasát beleverte a vadba;
 Hála a bátornak, vers örökítse nevét!
 El ne feledjétek soha, földmivesek, ti sem őt, a
 Győztest! Födje fejét nyírfalevél-koszorú!
 De ime, más csapat ott mit hoz? - Lám, akkora szarvast,
 Mint Cyparissos vagy Silvia szarvasa volt.
 Ível föl magasan szépen tárt tízes agancsa.
 Díszül függene szent kegyhelyeden, Diana.
 Százszor érte meg ő a tavaszt, amikor kicsirázik
 Földben a mag s új rügy zöldel a víg venyigén.
 Hökken ilyenkor a nép, ha agancsos csorda robog ki
 A berek-aljból ilyen csorda-vezér nyomain.
 Néz a paraszt: hogy száll az a vad! Erejét, ha veszíti,
 Kígyó-étellel föl- s fölüdíti magát.
 Üldözték, de hiába; a gyors kutya-falka se tudta
 Sem bekeríteni, sem földre teríteni őt:
 Szállt, mint Bellerophon szárnyas paripája, szökellve
 Könnyeden és gyorsan csapda, kelepce fölött,
 Mígnem az erdőből kizavarta a lárma, a hajtás,
 És beszakadt a mocsár friss jege lába alatt!
 Hasztalanul próbált most ugrani, újra leomlott,
 Elmetszette a jég éle futó inait.
 Végre legyűrték hát... úszott nagy örömben a község.
 Másodszorta adott rá okot így ez a nap.
 Évek hosszú során lesz szép emlék ez a nap még,
 Antik módra fehér kő tegye ünnepivé.
 Lakjuk hát ki torát kedvünkre, barátaim! Erre
 Biztat az ifjukurunk, erre a szép kikelet.
 Öntse le hát mielőbb Bacchus torkunkon a gondot!
 Ó, ez az egy isten váltja öröme a bút.

25. THRENOS, DE MORTE BARBARAE MATRIS

Quid querar? unde novo quaeram fomenta dolori?
 Ecce iacet lacrymis, mater humanda, meis.
 Ergo erit ista dies nobis dum vita manebit,
 Semper acerba licet, rite colenda tamen.
 Sive illam Libyco longe deprensus in aestu,
 Sive Lycaonio sidere pressus agam.
 Nam quoties agilis sese converterit annus,
 Nostra recrudescet tempore plaga suo,

Admonitus plangam, pietas renovabit honorem,
 Moesta pius tumulo munera reddet honos.
 Atra dies, Nonas, sequeris quae quinta, Decembres,
 Accipe non albae, tristia signa, notae.
 Turbidior nobis caligine noctis opacae,
 Semper eris, puro tu licet igne mices.
 Quanquam nunc etiam non laeta luce coruscas,
 Sed nigris horres concolor exequiis.
 Aethereos tractus radiis impervia nubes,
 Abstulit, et nebulis obsita terra latet.
 Talibus obsequiis talis bene convenit aër,
 Non sunt funereis, apta serena, rogis.
 Nec gravis hoc egit nimboris flatibus Auster,
 Ipsa ultro nostris condolet aura malis.
 Tu vero nimium nobis infense December,
 Cur toties in me perfida bella moves?
 Nonne semel, rapto tibi me laesisse Guarino
 Sat foret? en iterum vulnera nostra novas!
 Ultime bis senis rapidi de fratribus, anni,
 Invidiose viris, invidiose Deis!
 Tu damno lucis nocturnas porrigis horas,
 Ducis et exiguo tramite solis equos.
 Tu pigro informem contristas frigore mundum,
 Exuis et campos gramine, fronde nemus.
 Mense tuo nec prata greges viridantia tondent,
 Nec leve sub foliis garrula cantat avis.
 Tu facis ut late populantibus omnia Turcis,
 Tecta gelu faciles praebeat unda vias.
 Te quondam Genio sacravit vana vetustas,
 At tu debueras manibus esse sacer.
 Vana queror demens, nil unquam tempora peccant,
 Quae peragit verso mobilis orbe polus.
 Vos potius nostri moeroris crimen habetis,
 Sidera, fatales volvere nata vices.
 Vos penes est vitae pariter cum morte potestas,
 A vobis causas inferiore trahunt.
 Quid iuvat o Superi, fixisse nocentia coelo
 Astra? quid errantes constituisse globos?
 Sponte sua letum mortalibus imminet aegris,
 Sponte sua, e fragili corpore vita fugit.
 Si laesura homines stellarum signa fuerunt.
 Debebat simplex aetheris esse color.
 At vos me frustra petitis lenire sodales.
 Parcite nunc, forsitan postmodo tempus erit.
 Non facile est iram dictis mollire recentem,
 Non bene, curantes, fert nova plaga, manus.
 Sed, puto, maius habent vulnus mea pectora, quam quod
 Vel diuturna queat consolidare dies.
 Quodsi cui nostra haec pietas culpanda videtur,

Ceu muliebre animi debilioris opus:
 Is certe ignorat naturae iura potentis.
 Ignorat veterum tot pia facta virum.
 Marcius ingratam properabat vincere Romam,
 Victa ad maternas languit ira preces.
 Fugerat Hesperium Sertorius exul in orbem.
 Plurima sed profugo cura parentis erat.
 Sancta humeris Siculi portarunt pondera fratres,
 Aetnaeus flammās dum vomit ore gigas.
 Nec plus Tyndaridas Sparte, quam praedicat Argos
 Trita parentali fortia colla iugo.
 Saecula nec solos coluerunt prisca parentes.
 Quin etiam nutrix tunc veneranda fuit.
 Caietam e mediis Phrygius tulit hostibus heros.
 Illa dedit Latiis nomina litoribus.
 Arca in Romuleis meruit solennia fastis,
 Ambiguae mulier nomine tecta lupae.
 Iuppiter altrici donavit sidera caprae.
 Splendet adhuc liquido nobilis illa polo.
 Nec minus hac Hyades gratum testantur Iacchum.
 Quas vernus nitido Taurus in ore gerit.
 Nec vero illorum quisquam neget esse gemendos
 Interitus, vitae quis mora longa fuit.
 Sincerus nullos affectus computat annos.
 Quicquid ames, nunquam consenuisse putes.
 Tene ego, post duodena licet quinquennia raptam,
 Non fletu et lacrymis prosequar alma parens?
 Tu me conceptum genitali in sede tulisti,
 Exigeret menses, dum vaga luna, decem.
 Forsitan et duri rupissent viscera partus,
 Ni tibi nitenti Iuno tulisset opem.
 Exin progenitum gestasti mollibus ulnis,
 Ac tua sunt labris ubera presse meis.
 Tu me complecti, tu me, velut unicus essem,
 Comere, tu blando sueta fovere sinu.
 Longe Livor eat; geminos me praeter habebas,
 Sed tamen ambobus carior unus eram.
 Omen inest genitis, et habent praesagia, matres,
 An magis in sera stirpe moratur amor?
 Hinc ubi iam certo fixi vestigia gressu,
 Desiit et blaesos frangere lingua sonos;
 Protinus ingenuas docilem transmittis ad artes,
 Otia nec pateris ducere lenta domi.
 Quicquid lana tibi, quicquid tibi tela lucelli
 Attulerat, merces erudientis erat.
 Imbiberam tenerae vix prima elementa Minervae,
 Nec mala venturi iam documenta dabam,
 Cum tuus Ausonias tradit me frater ad oras,
 Longinquo et Musas quaerere in orbe iubet.

Illius impensa Venetas celebravimus urbes,
 Dum sol undecies per sua signa redit.
 Quod desiderium tanto tibi tempore nostri?
 Quanta inter dubios gaudia saepe metus?
 At postquam patriae me reddidit Itala tellus,
 Obtigit et iuveni pontificalis honos,
 Non fuit ulla tuae, sedes tam grata, senectae,
 Quam prope me modicos incoluisse Lares.
 Hic modo delicias nobis studiosa parabas,
 Nunc trepida nebas, linea texta, manu.
 Donec fila tibi torquere novissima Clotho
 Coepit, et extremos annumerare dies.
 Convenit audito tristis vicinia casu,
 Nec capiunt densas atria lata nurus.
 Flebant cognatae, nuper tua cura, puellae,
 Clausura et visus, filia moesta, tuos.
 Ast ego blanditiis animum solabar anilem,
 Tristitiam vultu dissimulante tegens.
 Scilicet augeret mea ne tibi cura dolorem,
 Anxia neu fieres anxietate mea.
 At tu nec tanto genetricem oblita periclo,
 Dulce tibi aiebas, me superante, mori.
 Quaerebant nostros iam caligantia vultus
 Lumina, nec nomen deerat in ore meum.
 Cum subito in vacuas discedens spiritus auras,
 Destituit tepido, frigida membra, toro.
 Mater io cur me rerum inter prospera linquis?
 Hoc tibi vivendum tempore, mater, erat.
 Cum me florentem, cum me spectare beatum,
 Cum poteras omni commoditate frui.
 Pupillae et certe nondum nupsere, sorores,
 Turba magisteriis instituenda tuis.
 Quarum quis molles nunc imbuet artibus annos?
 Quis tenerae custos virginitatis erit?
 Accipe cara parens nostri monumenta doloris,
 Non ampla artificii structa sepulcra manu.
 Nec Mausolei pendentis in aëre molem,
 Nec ruiturarum culmina pyramidum,
 Psallentum sed rite choros, sed turis odores,
 Sed cum flebilibus, verba tremenda, modis.
 En feretrum celebri praecedunt agmina pompa,
 Pulsata et sacris turribus aera sonant.
 Dives ad innumeras offertur cereus aras,
 Ac requiem templum concinit omne tibi.
 Ipse ego solenni pullatus veste sacerdos,
 Ad tumulum pro te, mystica dona fero.
 Quamvis haud dubitem felici sede receptam,
 Orbe manent alio praemia si qua pios.
 Vixisti innocue, coluisti labe remota,

Officiis homines, religione Deum.
Incolumi sane fueris quam fida marito,
Declarat viduae non repetitus Hymen.
Mansisti caelebs dum vertens saecula Titan,
Iungeret autumnis, lustra quaterna, tribus.
Ergo apud antiquos olim tibi iure Quirites,
Rara pudicitiae parta corona foret.
Nec mors praeteritis dispar tibi contigit actis,
Fine bono claudi vita probata solet.
Omnibus expletis sacra quae lege iubentur,
Libera terreno carcere ad astra volas.
Sed iam sancta vale genetrix, et civis Olympi,
Cunctantem in terris, voce precante iuva.
Mutua nos rursum iunget praesentia, cum mox
Audiet extremam, machina tota, tubam.
Interea facili corpus requiescat in urna,
Nec gravis incumbens urgeat ossa lapis.

SIRATÓÉNEK ANYJÁNAK, BORBÁLÁNAK HALÁLÁRA

Mért jajgassak? Friss gyászomra akadhat-e gyógyír?
Ó, de hisz édesanyám halt meg, a könnyem övé.
Hát az a nap keserű nap lesz míg élek a földön,
s bár keserű, mégis megmarad ünnepinek.
Virradjon rám messze, parázsló Líbia táján,
vagy Lycaonia zord égöve nyissa fölém.
Mert amikor csak pályáján megfordul a gyors év,
újjátépi sebem mindig a régi idő,
megríkatnak az emlékek, fölcsúdik a hálám,
sírjánál lerovom, jámbor, a tiszteletem.
Gyászom napja, decemberben tizedik te, figyeld csak:
mily tompák lesznek, mily szomorúk jegyeid.
Morcabbnak látlak majd, mint a ködülte, sötét éjt,
még ha sugárfényed folttalanul ragyog is.
Bár most sem csillog különös jókedvben az arcod:
végtisztességek gyász-feketéje szined.
Át nem látszó felhő rejti az égi tetőket,
lent meg a föld vastag ködbe takarva lapul.
Hogy temetésre-való az efajta idő, ki tagadná?
Nem jó, hogyha derűs nap süti a ravatalt.
S ezt nem a déli esős széljárat hozta fölébünk,
együtt bánkódik bánataimmal a lég.
Ám te, ki legfőbb ellenségem vagy, te december,
mért zúdítsz rám, mondd, annyi goromba csapást?!
Hát nem volt-e elég elvenned jó Guarinómat?
Lám sebet ütsz ismét, új sebet ütsz szivemen!
Ó, te az év kétszer hat kölykéből az utolsó,
mennyire gyűlöl a Föld, mennyire gyűlöl az Ég!
Hisz te a fény kárára kinyújtod az éji sötétet,

s kurtább ív-pályán hajtod a Nap lovait.
Renyhe fagyod szomorúan sínyli az összeaszott rög,
erdei lombsátrat, réti füvet letarolsz.
Nem lakomázik a nyáj sem ilyenkor a zöld legelőkön,
nem csicseresz a madár vígan az ág hűvösén.
Annak sincs oka más, hogy a pusztító török ádáz
talpa alá jég-út nő a vizek tetején.
Védőszellemeként tisztelt hajdanta az ember,
jobb lett volna, ha a síri világ teszi ezt.
Haj! botorul vádaskodom én, az idő sose vétkes,
hisz csak a föld-tengely pörgeti ránk az időt.
Csillag-had rátok nyilván helyesebb haragudnom:
sorsot szabni elénk vagytok az ég tetején.
Egyformán úrkodtok az életen és a halálon,
vagytok az alsóbb lét dolgainak gyökere.
Istenek, ártó csillagokat mért tűztetek égre,
mért fut a sok bolygó körben a boltozaton?
Nélkülük is fölfalja a biztos sír a halandót,
és a szegény testből úgyis elillan a lét.
Hogyha csupán vesztünkre ragyognak a csillagok: inkább
egyszínű, puszta maradt volna az éteri táj.
Hasztalanul próbáltok megnyugtatni, barátok,
hagyjatok! egyszer még sor kerül erre talán.
Friss fájást szókkal nemigen szelidíthet az ember,
új seb a gyógyító kéz elől is menekül.
Én pedig úgy érzem, hogy kínom sokkal erősebb,
mintsem időmúlás tudna segíteni rajt.
És ha e gyötrődésem helyteleníti akárki,
s gyarló asszonyi szív dolgainak veszi csak,
nyilván nincs sejtelve a természet erejéről,
s arról, mennyi ilyent tettek a régiek is.
Marcius ott állt már hálátlan Róma határán,
s anyja siralmaitól büszke haragja csitult.
Messze Nyugatra futott Sertorius, úzve honából,
legfőbb gondja azért drága szülője maradt.
Szent súlyként hordozta az édest két fia vállon,
Etna gigásza mikor szórta-okádta tűzét.
Több lett, mint ama spártai ikrek, az argosi páros:
vinni kocsin szülejük hámba hajolt a nyakuk.
S nemcsak anyával bántak ilyenformán az elődök,
dajka is éppúgy megkapta a tiszteletet.
Ellenségtől vette Cajetát vissza a fríg hős,
egy Latium-beli part-rész a nevét viseli.
Romulus emlékünneppel tüntette ki Accát,
(farkasanyát bújtat, hitte a nép, ez a név).
Csillag lett Jupiter révén, mely etette, a kecske,
most is a kristály-ég boltjain ég nemesen.
Bacchus is így viszonzta a nimfák fáradozását:
a Bika szájában fénylenek ők tavaszon.

Azt meg senki se mondja: kevésbé fáj a halála
annak, akit később vesz ki az Úr közülünk.
Őszintén érző nem számolgatja az évet,
s azt hiszi, hogy sohasem lesz öreg a szeretett.
Én téged, mert hatvanon onnan esett a halálod,
lelkem-anyám, emiatt tán ne sirassalak el?
Addig hordoztál méhedben magzatot, engem,
míg tízszer nem járt körbe az egyhavi hold.
Tán a nehéz vajudás kárt is tesz gyöngé hasadban,
hogya Junó akkor nem siet ágyad elé.
Aztán csöpp fiadat lágyan melledhez emelted,
számba erőltetted kedvesen emleidet.
Folyton ölelgettél, s méghozzá, minthacsak egykét,
rejtegetett, dajkált édesen édes öled.
Ó nem irigykedtek! Noha másik két fiad is volt,
drágábbnak láttál engemet egymagammat.
Jel van a gyermekben? Jósképesség az anyákban?
Vagy késő sarjat több szeretet melegít?
Majd amikor már biztos lábbal jártam a földön,
s ejteni már tisztán tudta a nyelvem a szót,
tüstént rá fogtál, tanulékonyt, a tudományra,
hogy ne fecséreljem otthon a napjaimat.
És ami hasznót a gyapjú hoz neked és a szövése,
tandíjként viszi el mind a te kis tanulód.
Még csak alig kezdtem kóstolni a szép-tudományba,
s jól bizonyítottam, hogy mit ígér a jövőm.
Bátyád akkor Olaszba utaztat: e távoli földön
gyűjtsen a tudnivalót, - annyi az óhaja csak.
Költségén meglaktam sorra Velence vidékét,
épp tizenegy évkört járt be eközben a Nap.
Mennyit vágyhattál e tömérdek időben utánam!
Mennyi öröm, féltés lepte be váltva szived!
Majd, hogy Itália végképp visszaadott a hazámnak,
s itt gyerekemberként főpapi szék fogadott,
hazámban töltötted öregkorod, egyszerű módon,
s jobban tetszett, mint bármily egyéb menedék.
Egyszer azon fáradtál, hogy kedvemre mivel légy,
máskor reszketegen fontad a lenfonalat.
Míg nem kezdte a Párka utolját sorsfonaladnak,
s nem számolta eléd a maradék napokat.
Összeszaladt a keserves hírre az árva rokonság,
annyi fehérnép, hogy már a szobákba se fért.
Sírtak a kislányok, gondjuk nemrég te viselted,
s egy-lányod készült ríva lefogni szemed.
Én meg az asszonyos ajkjait higgadtan csitítottam,
színlelt jókedvvel dugva a bánatomat.
Hogy gondommal fájdalmad jobban ne növeljem,
s látva szorongásom, hogy ne szorongj magad is.
Ám te anyám voltál még most is, e szörnyeteg órán,

édes a sír, mondtad, hisz fiad élve marad.
 Már-már fátylasodó szemmel fürkészted az arcom,
 s hűlő szád folyton súgta-motyogta nevem.
 Ekkor: pillanat! és kisuhant jó lelked a légbe,
 dermedt tagjaid otthagytá az ágy melegén.
 Mért most még el, anyám, amikor jobb sorba jutottál?
 Ó hiszen éppen most kellene élned, anyám!
 Boldognak láthatsz, mert látod fölvirulásom,
 s minden kényelmet meg tudok adni neked.
 Gyámhugaid, kik még nem mentek férjhez idáig,
 mennyire kívánnák támogató kezedet.
 Ifjú éveiket ki ragyogja be széppel ezentúl?
 Zsenge szüzességük pásztora, őre ki lesz?
 Drága anyám, halld meg, milyen emlékművet ígérek:
 nem tágas kriptát, nagyszerű műremeket,
 s nem mauzóleumot, mely tömbjével kimagaslik,
 sem csúcsos piramist, majdan alázuhanót,
 ám zsoltár-karokat, tömjént, bűgő siratókat,
 mikben reszketnek meg-megakadva a szók.
 Gyászmeneted díszöltözetű csapatok vezetnek be,
 templomaink tornyán tiszta harang szava szól.
 Gyertya-sorok lángjától csillog rengeteg oltár,
 s érted sírnak föl szerte a rekviemek.
 Én magam ünneplő papi köntöst öltve, sirodnál,
 ott mutatok be, anyám, misztikus áldozatot.
 Bár nincs kétségem, nyilván föl, a mennybe jutottál,
 hogyha a jámborokat várja örök jutalom.
 Büntelen éltél, példásan végeztél a dolgod:
 szolgáltál embert, s félted az Égi Atyát.
 Végig hű voltál urad emlékéhez, a sirig,
 nem kellett új-nász özvegyülésed után.
 Férj nélkül kínlódtál, s húsz meg három esetben
 hozta magányodban földre az őszt a Titán.
 Így hát hajdan a római polgárok bizonyára
 méltán tiszteltek volna erényeidért,
 Meghaltál, s összhangban tetted az addigiakkal,
 jó élet végén jó a halál maga is.
 Mindent megcselekedve, amit rendelték a dogmák,
 földi bilincsektől menten a mennybe röptél.
 És most, szent anya, égi lakó, áldjon meg az Isten,
 s engemet, itt maradót élni segítsen imád.
 Látjuk még, tudom én, egymást, ha a harsona fölzeng,
 s mind a világegyetem sarkai visszaverik.
 Addig aludjon tested békességgel a sírban,
 és a nehéz kőlap könnyű legyen porodon.

26. INVEHITUR IN LUNAM, QUOD INTERLUNIO MATREM AMISERIT

Vos divini ignes, mundi quibus ima reguntur,
Aurea quis magni pingitur aula Iovis;
Tam quos legitimus propriis agit orbibus error.
Quam quorum coelo lumina fixa micant;
Vos inquam aeternis animati mentibus ignes,
Ad quorum motus, stamina fata trahunt;
Erravi fateor, consessae ignoscite culpaе,
Contingat vobis sic aliquando quies;
Uni debueram, cunctis convicia feci,
Omnes damnavi cum foret una nocens.
Privatum quod crimen erat, communia putabam.
Non bene mens verum, caeca dolore videt.
At nunc depensus numeris innotuit auctor,
Causa fuit cladis, Cynthia sola, meae.
Quo pudibunda figus? quid te post nubila celas?
Plus prodit timidos, vana latebra, reos.
Tu certe, obscurae tu fax, Latonia, noctis,
Sumsisti radios, in mea damna, novos.
Nam tua, germani dum proximat orbita, flammis,
Paulatim morbo, tabuit illa, gravi.
Ac pariter te lux, illam sua vita reliquit,
Heu quod deterior sors sua, sorte tua est!
Tu quippe ecce nites reparato splendida cornu,
Illius aeterna lumina nocta rigent.
Ergo salutiferum, quisquis te dixerit astrum,
Hunc ego convincam vana et inepta loqui.
Summa tuae cum sint virtutis, frigus et humor,
Esse salutaris qua ratione potes?
Frigus et humor agunt, ut vexent corpora morbi,
Ut nata intereant, frigus et humor agunt.
Nec dubie toto quod sis vilissima coleo,
Possessi series arguit ipsa loci.
Esses ni vilis, non aetheris ima teneres,
Conveniens meritis, hic fuit ordo, tuis.
Quod fluidis nempe est elementis infima tellus,
Hoc te sidereis, novimus esse, plagis.
Unde etiam reliqui modulantur acutius orbes,
Implacidum nimia, tu gravitate, sonas.
Quisquis et in terras aliis descendit ab astris,
Pestifer influxus, per tua regna fluit.
Est et in hoc aliquid, quod munere sola refulges
Alterius, proprium cetera lumen habent.
Inde fit, ut nullo tua lux fervore calescat,
Ceum cum de speculo flamma remissa redit.
Adiice quod simili splendent alia omnia vultu,
Nec tenor est unquam, forma nec una, tibi.
Nam modo sera venis, totis modo noctibus ardes,
Nonnunquam medio curris opaca die.

Nunc admota polo, nunc montibus addita serpis,
 Ardua nunc Boreae, nunc petis ima Noti.
 Saepe hodie major, cras saepe futura videris,
 Saepe repente peris, saepe rotunda nites.
 Interdum candes, interdum lurida palles,
 Est, cum purpureo rubra colore venis.
 Quod tamen in medio sordet tibi lividus orbis,
 Constat polluti pectoris esse notam.
 Nec sane indignor, quod deficis ipsa frequenter,
 Ista tibi semper sors patienda fuit.
 Sed cum fraternos intercipis obvia currus,
 Quis non ingratham, quis putet esse piam?
 Omnia tu varias, et cum vertaris in horas,
 Exemplo pateris nil stabile esse tuo.
 Ad tua mutatur momenta agitabilis aër,
 Sive furit ventis, sive madet pluviis.
 Ad tua mutatur momenta reciproca Tethys,
 Sive tumet, refugas sive resorbet aquas.
 Quod discrimen habent in agendis tempora rebus,
 Hoc etiam pendet de levitate tua.
 Nec nisi te quinta nasci potuere Gigantes,
 Natalem hunc Furiae, tristis et Orcus habent.
 Omnia tu vitias, per te resoluta putrescunt,
 Viscera sub dio, si qua peremta, iacent.
 Tu sata per campos sterili rubigine aduris,
 Materies vitio sit cariosa tuo.
 Decubuit lassus si te lucente viator,
 Surgenti torpor roscida membra ligat.
 Te paritura vocat ventri matrona levando,
 Saepe tamen, foetu commoriente, perit.
 Saepe moves subitos, conserto Marte, tumultus,
 Femina sis quamvis, praelia saepe moves.
 Crimine saepe tuo corruptus inhorruit aër,
 Corripuit populos publica saepe lues.
 Hinc et letiferas equidem tibi iure sagittas,
 Crediderim priscos attribuisse patres.
 His quondam innocuae Niobes cecidere puellae,
 Dilecta et summo Laodamia Iovi.
 Sed longe est ipso, gravior dementia, leto,
 Cum torquet miseros, te stimulante, furor.
 Nam nec philtro magis, nec pocula mixta veneno,
 Quam tua vis mentes exagitare solet.
 Quid facit insano peius Bellona flagello?
 Aut serpentinis torva Megaera comis?
 Verum cum semper noceas, plus omnia laedis,
 Quando lates, nam tunc quod iuvat, alter habet.
 Tunc magis Euripi fervent refluentibus undis,
 Tunc tempestates turbida flabra cient.
 Nec caput est cerebro, nec plenae sanguine venae,

Fluctibus et mediis ostrea sema natant.
 Ipsa arent teneris exhausta arbusta medullis,
 Nec formica suum segnior urget opus.
 Pessima sed nostro generi interlunia semper
 Sunt tua, tunc Lachesis ferrea fila metit.
 Aut saltem occuleris nunquam, quin durius aeger
 Languet, et medicus fidat in arte minus.
 Quid? quod diversos perhibent te sumere vultus?
 Fallor, an idcirco trina figura tua est?
 Nunc Styga Persephone selebras, et foedere certo
 Tempora maternis aequa maritus habet.
 Nec (vatum ut fingunt mendacia) rapta fuisti,
 Sponte rapi voluit si qua redire negat.
 Nunc specie Phoebes tacitum metiris Olympum,
 Nec tamen hac etiam sede pudica manes.
 Nam quis te castam, quis dicat amore carentem?
 Cum tibi lentus adhuc dormiat Endymion?
 Cum rorem magno generes ex aëre? cum te
 Iunxerit Arcadio candida lana Deo?
 Nunc saltus iunctis peragras pharetrata Napaeis,
 Nec finis illaesas montibus ire feras.
 Perde malas tigres, et saevos perde leones,
 Dum tantum silvis tutus inerret homo.
 Esto tamen figi meruit violentus Orion,
 Invitam stupro dum maculare parat,
 Quid miser Acteaon sceleris commisit, ut illum
 Obiiceret canibus, forma ferina, suis?
 Unum transieram, (sed et illo plura supersunt),
 Nequitiae residet pars ubi magna tuae.
 Tu magicos cantus, et noxia gramina monstras,
 Tu sacra Naturae vertere iura doces.
 Caulpa tua est, quicquid fecit Titania Circe,
 Quicquid et Aeetae filia, culpa tua est.
 Sed bene quod proprias torqueris saepe per artes,
 Tum, cum carminibus, facta cruenta, rubes.
 Nossem utinam quae te deducunt murmura coelo,
 Quas nobis poenas mox scelerata dares?
 Iam tuus in terras rueret globus axe revulso,
 Frangeret et versos, biga supina, boves.
 Nec tibi prodesset, quamvis tuba multa sonaret,
 Vulgus et attonita rumperet aera manu.
 Quo feror? aut quid ago? veniam, Dea magna, precamur,
 Offendit numen, si mea lingua, tuum.
 Parce, ita non unquam tenebrescas obice terrae,
 Non ego, sed saevus protulit ista dolor.
 Ille domat fortes, ille impia saepe coëgit
 Improbus, in sanctos dicere verba Deos.
 Illo, quid deceat, mens obruta, cernere nescit,
 Illo sit natis saepe noverca parens.

SZIDALMAZZA A HOLDAT, MIVEL ANYJÁT ELRAGADTA

Isteni lángok, kik kormányozzátok a földet
S tarkálltok Jupiter fényes, arany mezején,
Mind, ki szabott pályán önnön bolygása szerint fut
S mind, ki a boltozaton égre szögezve ragyog,
Szellemeik által gyúlt, ti örök, lélekteli lángok,
Kiknek járta nyomán fonja a sors fonalát:
Tévedtem - s ha a bűnt megvalljuk, jár a bocsánat,
Úgy jusson majdan részetekül nyugalom;
Egyre igaz csak a vád, s átkoztalak én titeket mind,
Egynek a vétke miatt mind elítéltelek én.
Úgy véltem, hogy a bűn, bár egy felel érte, közös bűn,
Gyásztól elvakított ész nem ítél jogosan.
Ámde a számok most kimutatták rajtakapottan:
kínom kútfeje csak Cynthia volt egyedül,
Merre szaladsz, te szemérmetlen, mit bújod a felhőt?
Épp hiu rejtekezés jelzi a vétkeket.
Már tudom én: a sötét éjben te, diánai fáklya,
Szórtad, vesztetted, újdonságod sugarad,
Mert amikor bátyád nap-lángjaihoz közeledtél,
Akkor sorvadt el lassu halálban anyám.
És, mint téged a fény, úgy hagyta el akkor az élet,
Ám, jaj, sorsodnál sorsa bizony keserűbb.
Ime, te fényeskedsz, lángszarvaid újra kinőttek,
Míg örök éjszaka ül, dermed az ő szemében.
Bárki szerencsehozó csillagnak mondana téged,
Meggyőzném hogy e szó pusztá, üres fecsegés,
Mert hisz a nedvesség s a hideg teszi főleg erődöt,
Hát mi jögon lennél üdvöt adó hatalom?
Nedvesség s a hideg kínozza a testet a kórral,
Nedvesség s a hideg hoz születőre halált.
Nem kétes, hogy a legnyomorultabb vagy te az égen,
Ezt bizonyítja a rang, mely neked ott kijutott.
Nem volnál hitvány, nem az aljba taszítva az éter,
Ámde csak így méltó érdemeidhez a hely.
Tudjuk, a híg elemek rendjében a föld az utolsó,
Épp így a csillagrend fényei közt te vagy az.
Innen van, hogy a többi világ gyönyörű dalokat zeng,
Míg te keservesen és fülhasítón nyöszörögsz:
És ha egyéb, csillag küld bármi gonosz nyavalyát ránk,
Nem jut a földre hatás, csak birodalmadon át.
Mások ajándékát fogadod - s van is ebben igazság -
Hogy vele fényleni tudj; fénylik a többi maga.
Innen van, hogy nincs az a hő, amitől kihevülnél,
Mint a tükörből is visszaverődik a láng.
Vedd hozzá, hogy a többi csak egy arccal ragyog ott fenn,
Míg te utat s normát újra meg újra cserélsz.
Olykor későn kelsz, olykor telefényled az éjjelt,
Majd meg a nap közepén fátylasan égre suhansz.

Csábit a Sarkcsillag, majd földi hegyekre ereszkedsz
 És magas észak után délre le, délfele törsz.
 Mára nagyobb vagy, s lám holnap, zsugorodva, korongod
 Hirtelen eltűnik, majd kereken kiragyog.
 Izzol, akárcsak a hó, majd sápadoz arcod, a sárga,
 S újra cseréled a színt: bíbor akárcsak a vér.
 Képednek közepén ólomszínű kör feketéllik,
 Mocskos melled eképp hirdeti bélyegedet.
 Nem hánytorgatom én, hogy szüntelen, újra csak elfogysz,
 El kell túrnöd, amit sorsod örökre kimért.
 Ám amikor bátyád szekerének elébe tolakszol,
 Mondjam-e: hálás vagy, mondjam-e: jószívű vagy?
 Mindent változtatsz s magad óránként kicserélődsz,
 Így bizonyítva be, hogy semmisem állhatatos.
 Mozgásodra mozog könnyen lebegő levegőnk fenn,
 Hogyha szelek szántják, vagy ha esőssel esős.
 Mozgásodra figyelmez a föl-lefutó habu tenger,
 Hogyha dagad s ha vizét hörpöli visszafelé.
 Bármi veszély, válság fenyeget s fordítja világunk,
 Mindez tőled függ, mind a te csalfa műved.
 Éppen ötöd-holtnál született a gigász-sereg, éppen
 Ekkor a bús Orcus, ekkor a fúria-had.
 Minden bűn oka vagy, temiattad rothad a hulla
 Kint a szabadban, ahol nem földi semmi a húst.
 Meddőn perzseli el rozsdád a vetést a mezőkön,
 Korhad, redvesedik - mert te kívánod - a fa.
 Fényednél lepihen fáradtan a földre a vándor.
 S fölkel harmatosan, zsibbad a teste, merev.
 Téged hív, ha vajúdik a nő: könnyítsd a terhét,
 S hányszor pusztul el és magzata is vele hal.
 Cinkosa hányszor vagy Marsnak, vele háborukat szítsz,
 Asszony létedre mennyi csatára tüzelsz.
 S hogyha elundokodik levegőnk, te vagy abban a bűnös,
 Pusztul a nép szanaszét, pusztul a pestis alatt.
 Elhiszem én: nagyon is jogosan mondták ama régi
 Tisztas atyák rólad, hogy nyilad öldöklő.
 Elhulltak Niobé ártatlan lányai ettől
 S fölséges Jupiter kedvese, Laodamia.
 S jaj, a halálnál is szomorúbb sokkalta a téboly,
 Mely, ha te ösztöngzöd, űzi az embereket.
 Nincs az a bájital és a kehelyben nincs az a méreg,
 Mely nálad jobban gyötri, csigázza az észt.
 Mert tesz-e rosszabbat Bellona vad ostora ennél?
 S kígyófürtű, sötét arcu Megaera tesz-e?
 Ártasz szüntelenül, de a legtöbbet, mikor elbújsz,
 Mert ami értékes, akkor a tolvajoké.
 Akkor a tenger apálya vadul kavarogva habot hány
 Örvénylő szeleken szállnak a bösz viharok,
 Akkor a fejbe az agy meg az érbe a vér beleszárad,

Félig üres kagylók úsznak a víz tetején.
Tikkad a zsenge bokor, kiapadt velejében a lágy nedv,
Sürgő munka után nem fut a hangya se már,
Ámde az emberi fajnak az újhold végzetes, ekkor
Metszheti el Lachesis élete vasfonalát.
Eltűnsz és a beteg betegebb lesz; s nem tud az orvos
Mesterségében bízni, miként azelőtt.
Azt mondják, hogy az arcodat újra meg újra cseréled?
Három alakban jársz - tévedek-é, ha hiszem?
Most odalent élsz, Persephoné, s ahogy írja a törvény,
Egyenlően időz véled urad meg anyád.
Nem rabló ragadott el (csak hazudoznak a költők),
Hagyta rabolni magát az, ki maradni akar.
Majd meg a csöndes Olymposzt méri diánai lépted,
Ám tisztességes még odafent se maradsz.
Mert ki is állítná, hogy szűz vagy, erényeid épek,
Hisz temiattad alél, szunnyadoz Endymion.
S lámcsak, a harmatot is megszülted a nagy levegőből,
S pásztori istenhez hószinü gyapju csatolt.
Majd nimfákkal jársz puzdrásan a bérci bozótban,
S nem fut sértetlen szirtjeiden soha vad.
Öld a gonosz tigrist és öld a kegyetlen oroszlánt,
Így lesz az embernek biztos a sűrű vadon.
Joggal tűzted a nyílra veszett Oriont, hisz erővel
Becsteleníteni tört arra, ki ellene állt.
Ám mit tett a szegény Actaeon, hogy vad-alakban,
Szarvasként tépték szét a saját ebei?
Egy példát hoztam (bár mennyi, de mennyi akad még),
Melyből jól kitünik: rosszakarát vezetett.
Felforgatni tanítod a szent természeti törvényt,
Tőled a bűvös ígék, tőled a bájitalok.
Circe varázslónő temiattad tette, amit tett,
S Médea elkövetett bűneiért te felelsz.
Ám örülök, ha saját csapdádba zuhansz te is olykor
S véres tetteidért, bűvös ígére, pirulsz.
Bár tudnám ama bűvös ígét, mi ledobna a mennyről,
Bármily bűnhődést szánsz is utána nekem.
Bár már rogya a földre kifordult tengelyü gömböd,
Sújtana ökröket és lökne hanyatt szekeret.
S nem használna neked, bár zengne a harsona ezre,
S dörgő ércdobokat verne szünetlen a nép.
Merre visz indulatom? Jaj, mit teszek? Adsz-e kegyelmet,
Nagyszerű istennő, sértegető szavamért?
Légy kegyes és ne borítsd soha árnyékoddal a földet,
Gyötrő fájdalom szólt az imént, de nem én.
Mert leigazza a bú és készíti még az erőst is,
Hogy kegyeletlenül sértse az isteneket.
Tőle az elfeketült lélek nem látja, mi illik,
S édes bár a szülő, általa mostoha lesz.

**27. MATTHIAS REX HUNGARORUM,
ANTONIO CONSTANTIO, POETAE ITALO**

Non levis Aonidum, Constanti, cura sororum,
Qui nos, qui nostrum tollis ad astra patrem,
Diffusum Ausonias rumore scribis in urbes,
Me pia pro sancta bella movere fide;
Pannonicam mecum pariter descendere pubem,
Ac procerum coetus regia signa sequi.
Vera quidem nostros vulgarat fama paratus,
Nec quicquam vani finxerat illa ioci.
Hoc siquidem toto, castris indulsumus, anno,
Gessimus et Mysis non reticenda tuis.
Nam patrium iuxta vires dum cogimus Histrum,
Venturum Martis dum meditamur opus;
Ecce protervus Halis, fiducia summa suorum,
Sirmia traiecto, pervolat arva Savo.
Nimirum egregia sperans se laude potiri,
Ureret ante oculos, si mea regna, meos.
Iam praedam referebat ovans, iam victor abibat,
Per modo transmissas, mox fugiturus, aquas:
Cum subito nostras praesensit adesse phalanges,
Quamvis nox medium densa teneret iter.
Illicet, instructas agit in certamina turmas,
Hinc litui, ast illinc tympana rauca sonant.
Infesta adversis, concurrunt agmina, telis,
Fit fragor, et multo, terra cruore, madet.
Ter mutata vices Victoria vertit, et hostis
Ter pugnam fertur, ter repetisse fugam.
Sed postquam aeratas acies lux clara retexit,
Turbatum visu rettulit ille pedem.
Magna cadit campo pars, maxima mergitur amni,
Pars fert captiva, tristia vincla, manu.
Ipse per adversas evadit saucius undas,
Mittitur ad proprios praeda recepta Lares.
Non tamen accepta vesanus clade quiescit,
Sed stimulat victum bella novare pudor.
Danubium rursus, collecto milite, transit,
Rursus et ingenti caede repulsus abit.
Hic ego turpe ratus tantummodo nostra tueri,
Nec rerum oblata commoditate frui;
Continuo hostiles, transcendendo laetus, in agros,
It comes a tergo Luctus, et ante Pavor.
Mysorum spoliantur opes, trux omnia late
Gradivus ferro, Mulciber igne rapit.
Nusquam torvus Halis, nusquam ampla potentia Turci,
Nusquam arcu et conto vincere doctus eques.
Postquam nulla datur quaesitae copia pugnae,

Vertimus ad patrias, frena retorta, domos.
 Sed quoniam pratis etiam nunc herba virebat,
 Nec fera militiam praepediebat hyems,
 Fortunam ulterius placuit tentare secundam,
 Nec tam praesenti tam cito deesse Deo.
 Pars fuit Illyrici, quam nunc vocat incola Bosnam,
 Dura sed argenti munere dives humus.
 Non illic virides, spatioso margine, campi,
 Nec sata qui multo foenore reddat ager;
 Sed rigidi montes, sed saxa minantia coelo,
 Castella et summis, imposita alta, iugis.
 Hanc tunc invicto tutam munimine terram,
 Quam vix excindi fulmine posse putes,
 Ceperat ille ferox hac ipsa aestate tyrannus,
 Principis et miseri dempserat ense caput.
 Huc feror, et regni confestim sede potitus,
 Cetera partitis viribus aggredior.
 Arx erat impendens captae modo moenibus urbis,
 Praesidio et positu non adeunda loci.
 Admoveo illius tormenta tonantia muris,
 Sed tamen obsessos machina nulla movet.
 Quid tibi nunc memorem, quam saepe e turribus alta
 Iactarunt crebras tela imitata nives?
 Quidve loquar quoties ausi prorumpere noctu,
 Haud parva excubiis damna dedere meis?
 Non illos validi stridens aquilonis hiatus,
 Nec domat hiberno sidere triste gelu.
 Continuus donec labor et penuria lymphae,
 Infregit tandem pectora dura virum.
 Venerat alma dies, peperit qua Virgo salutem,
 Nuntius optatae deditionis adest.
 Ergo agimus laeti geminato gaudia festo,
 Ac fessis nasci est, altera visa salus.
 His demum exactis, patrias remeamus ad oras,
 Nec dabimus lentae, tempora longa morae.
 Nam simul asstrictas Zephyrus relegaverit undas,
 Fuderit et molli gramina prima solo;
 Nostra virens iterum tentoria campus habebit,
 Forsitan auxilium cetera turba feret.
 Ut tamen ipse refers, nemo est sub tegmine coeli,
 Qui studeat nostris addere rebus opem.
 Gallia dormitat, nec curat Iberia Christum,
 Anglia gentili seditione ruit.
 Improba conventus Germania cogit inanes,
 Permutat merces, Italia terra, suas,
 Nec quenquam praeter Venetos ea cura remordet,
 Quos iungunt satis, foedera parta, meis.
 Hos dudum audimus moliri nobile bellum,
 Horum iam multa Nerea classe tegi.

Sed meus a reliquo longe status ordine differt,
 Nec volo, nec possim, si piger esse velim.
 Turcorum nostro nimium gens proxima regno,
 Securos nobis non sinit ire dies.
 Hanc ego perpetuis statui insectarier armis,
 Mollia proposito sint modo fata meo.
 Magnifici sic alta iubent exempla parentis,
 Sic sacer aeternae religiones amor.
 Talis Romanum Poenus iurarat in hostem,
 Talis in invisos ultor Atrida Phrygas.
 Nec prius absistam coeptis, si vita supersit,
 Quam pulsus, Phryxi trans mare, Turcus eat.
 Quanquam non solos is perdere nititur Hunnos,
 Sed Christum immenso quisquis in orbe colit.
 Praecipue Hesperiam votis petit omnibus unam,
 Quam sua si mittat sub iuga, cuncta domet.
 Nam postquam Eoae possedit moenia Romae,
 Occiduam periter subdere fidit atrox.
 Hanc ferro, hanc rapidis inhiat subvertere flammis,
 Fecit ut ante Senon, fecit ut inde Getes.
 Quare age magnanimi consurgite quaeso Latini,
 Neve cadet vestro tempore avitus honos.
 Vidit ab occasu sol omnia, vidit ab ortu,
 Vestrorum quondam sub ditione patrum.
 Nec tam ulli debent lapso succurrere mundo,
 Quam mundi imperium qui tenuere prius.
 Nonne pudet, vestrae, quod mater Graecia, linguae,
 Barbarico discit frendere verba sono?
 Quod vestrae, veneranda soror, seu filia, Romae,
 Iam pridem serva est, quae domina ante fuit?
 Si vos nulla movet priscarum gloria rerum,
 Proximitas hostis, iure movere potest.
 Gallia si dormit, vel Iberia, nil ego miror,
 Neutra est instanti nempe propinqua malo.
 Mene adiuturos ausim sperare Britannos,
 Quos procul extremus submovet Oceanus?
 Ipsa autem nunquam favit Germania nobis,
 Quin potius votis obstitit illa meis.
 Vos et communis, vicinia certa, pericli,
 Mutuus et nobis conciliavit amor.
 Nec dubito Italiam praestare vel omnia solam
 Posse, ubi tot populos, tot liquet esse duces.
 Sunt illic acres, Genuae discordis, alumni,
 Oppida sunt Tuscis, libera multa, plagis.
 Sunt Veneti, dominos gens aequatura Quirites,
 Unde volant toto, rostra Liburna, mari.
 Est illic, veteris retinet qui frena Tarenti,
 Est magni Alfonsi regia progenies.
 Est pater ille Pius, rerum cui summa potestas,

Pontificum princeps, Urbis et orbis apex.
Est qui te placida, Ferraria, pace gubernat,
Est qui te forti, Mantua, Marte regit.
Multi praeterea clari virtute, sed omnes
Supra, Sforciades nobile nomen habet.
Sunt et opes Latio, reliquum nec tanta per orbem,
Humanum ferme possidet omne genus.
Quocirca unanimes trepidum properemus in hostem,
Magna manent terra praemia, magna polo.
Vita polo, quae nos servet sine fine beatos,
At terra innumeris laus cumulata bonis.
Nos patriae tamen, et fidei, non deerimus unquam,
Seu magnam, exiguum seu tuleritis opem.

MÁTYÁS MAGYAR KIRÁLY VÁLASZA ANTONIO CONSTANZI OLASZ KÖLTŐNEK

Jól tudom én, Constanzi, nem éppen a múzsai ihlet
ösztönzött, hogy atyám s engem az égig emelj,
s elhordd jóhírem verseddel Itália-szerte:
szentséges hitemért hogy hadakat viselek;
s hogy mellém tömörült az egész pannon fiatalság,
és az urak zöme is zászlaimat követi.
Színigazat mondott a beszéd: ismét cihelődünk,
s nem valamely könnyű tréfa agyalta ki ezt.
Bár én mind az egész évben táborban időztem,
s tettem lantodnak zengeni érdemeset.
Hisz még csak gyülekeztünk lassan a mély Duna mellett,
s elmélkedtem csak még haditerveimen,
lám, Ali bég, roppant büszkén erejére, a Száván
átúsztat, s a Szerém-földre orozva lecsap.
Úgy gondolta: vitézi dicsőségét gyarapítja,
hogya szemem láttán égeti, dúlja hazám.
Már győztesként vitte a zsákmányt, már sietett a
nemrég-járt vizen át visszafelé szaporán,
ám ekkor, noha éji sötétség hullt a terepre,
megsejtette, hogy ott rejtekezik seregem.
Harcra vezette hadát tüstént, csatarendbe terelve,
kürtök, durva dobok hangja rivallt, dübögött.
Egymásnak zúdult a dühös két fél kopiákkal:
pusztul minden, a föld vériszaposra puhul.
Háromszor fordult a szerencse: előre a félhold
háromszor tört, és annyiszor is menekült.
Majd miután a kelő nap az érc-vértekre sugárzott,
véggépp megbomlott, s visszavonult a pogány.
Sok vérzett el a parton, még több fúlt a folyóba,
egy részük szomorú láncot emelt a kezén.
Ő, Ali megsebesülten túloldalt kievickélt,
mindent elvettünk tőle, mit összerabolt.

Mégse maradt békén a bolond, noha jól kiporoltuk,
 szégyene, hogy felsült, harcra tüzelte megint.
 Átkel hát ismét újjá-tákolt seregével,
 s ismét viasszaszökik csúf vereségek után.
 Ekkor - mert úgy tűnt, csak enyéim védeni: önzés,
 és ki nem aknázni jobban a pillanatot -,
 bátor kedvvel az ellenség mezejére nyomultam:
 Gyász követett, Iszonyat vitte előttem a hírt.
 Mysia kincsei már a mieink, Mulciber és Mars
 tűzzel-vassal ront, rombol, amerre megyünk.
 Bösz Ali nincs sehol, és a török had sincs: e süvöltő
 nyíllal, dárdával győzni-szokott lovasok.
 Majd, hogy - bár mi akartuk -, nem volt mód a csatára,
 zablát rántva hazánk földje felé ügetünk.
 Ám, mivel ekkor még zöldült a mezőkön a fű, és
 nem gátolta a tél mérge a hadviselést,
 úgy látszott: jó lesz megpróbálnunk a szerencsét,
 mert aki nem habozik, hű marad ahhoz az Ég.
 Rég Illyria, - Bosznia most, így hívja a népe,
 meddő felszín alatt benne tömérdek ezüst.
 Nincsenek itt viruló rétek téres kerülettel,
 nincs magokat szorozó, bőreijű televény,
 csak zord sziklák és egekig nyúló, köves ormok,
 s fönt a gerinc magasán erre meg arra erőd.
 Ezt a lebíthatlan tájat, mellyel csak a villám
 küzdhet meg - hinnők -, ámde az is nehezen,
 kímélet nélkül leigázta a zsarnok e nyáron,
 karddal vétetvén volt fejedelme fejét.
 Megrohanom: nos, a főváros tüstént az enyém lesz,
 aztán szétküldöm többféle jó seregem.
 Fellegvár trónolt az imént elesett falakon túl,
 őrei s fészke miatt nem közelítheti láb.
 Dörgő ágyúim bástyáira szegzem, azonban
 meg nem félemlik tőle a benti pogány.
 Mondjam-e el, mily gyakran zúdult hózivatarként
 tornyai ormáról dárda-eső közibénk?
 Vagy hogy az éji sötétben hányszor tört ki a várnép,
 s őrhelyeinkben mily jókora kárt okozott.
 Nem gátolta az északi szél rémes sziszegése,
 és a zimankós tél kedvet ölő fagya sem.
 Végül a sok-sok kín s az ivóvíz fogyta legyűrte
 mégis a sziklakemény, marcona férfiakat.
 És ama drága napon, melyen egykor a Szűz a világra
 hozta az üdvöt, a vár népe megadta magát.
 Kétszeres ünnepet ültünk fölzajgó örömeinkben:
 második üdvünk is megszületett ma nekünk.
 Mindezekén túl aztán újra hazánkba siettünk,
 ám nem szándékszunk tétlenül ülni soká.
 Majd ha a lenge zefír széttörte a jégtakarókat,

s elhintette a lágy földön a friss füveket,
 sátoraink ismét a virító réteken állnak,
 s tán valahonnét majd támogatónk is akad.
 Most még - hisz te tudod - nincs nemzet a földön olyan, kit
 árva ügyünk mellé vonna a lelkesedés.
 Gallia alszik. Ibéria? Nem fontos neki Krisztus.
 Anglia pártharcban veszti sovány erejét.
 Elvetemült Germánia meg csak ülésezik egyre,
 ad-vesz Itália, és pénzügyeket bonyolít.
 Senkit sem bánt gondunk, legföljebb ha Velencét,
 öt szerződéses jog köti össze velünk.
 Hallottuk, hogy igen komolyan gyürkőzik a harcra,
 karcsú gályáit rengeti máris a hab.
 Mennyire más a mi sorsunk, mint azoké: mi közömbös
 lenni nem óhajtunk, s persze nem is lehetünk.
 Sokkal szomszédabb annál a gyalázatos oszmán,
 semhogy hosszabban hagyna nyugalmi időt.
 Úgy döntöttem ezért, hogy folyton zaklatom én is,
 csak ne emeljen a Sors gátat e tervem elé.
 Erre tanít fennkölt példája magasztos atyámnak,
 erre, amely hitemért éget, a szent szerelem.
 Így esküdt föl a rómaiak vesztére a hős Pún,
 s hogy Tróján bosszút áll, nagy Achilles is így.
 És amit elkezdtem, mindaddig nem hagyom abba,
 mígnem a tengeren átűzöm a vad törököt.
 Bár nemcsak népünk hulltát kívánja, az összes
 Krisztus-hívőkét szerzte a föld kerekén.
 Mindenképp próbálja betörni Nyugat derekát: ha
 ez sikerül valahogy, már az övé a világ.
 És a Kelet Rómája után, úgy véli, bizonytal
 talpa alá veti majd végre a másikat is.
 Fegyverrel, tűzvésszel igyekszik ezért lerohanni,
 úgy, ahogy egykor a gall, máskor a géta hadak.
 Talpra tehát, daliás latinok, ne romoljon a régi
 nagyság éppen most s épp ti miattatok el.
 Egykor a nap keleten, nyugaton, mindenfele, mindig
 ott járt őseitek tág birodalma felett.
 S nyilván nem felelős jobban más nép a világért,
 mint amelyik hajdan már a világ ura volt.
 Hát nem szégyen-e az, hogy nyelvetek anyja, Göröghon
 barbár ejtéssel tördösi szép szavait?
 Hogy Rómátok tisztos nőtestvére vagy inkább
 lánya, ki úrnő volt, annyi sok éve cseléd?
 Ám ha a régi dicsőség nem hat rátok, az ádáz
 ellenség közelét tán komolyan veszitek.
 Gallia alszik? Ibéria is? Csöppet se csodáljuk:
 közvetlen vész nem döngeti még kapujuk.
 S hogy mernénk álmodni az angol támogatásról?
 Messzire vannak, sőt tenger is áll közibénk.

Még soha nem pártolt Germánia minket, azonban
mindig készséggel szegte meg esküszavát.
Benneteket mellénk állít azonos veszedelmünk
és a szívünk mélyén gyúlt viszonos szeretet.
Nem kétséges: Itália több maga, mint azok együtt:
oly sok benne a nép, s annyi derék ura van.
Ott a civódó Génua hős ivadékai, ott a
toszkán föld szabad és nagyhirű városai,
ott a velenceiek - vetekednek a rómaiakkal -,
tőlük futnak szét mindenüvé a hajók,
ott él ősi Tarentum kormányzó fejedelme,
sarja nagy Alfonznak, büszke királyi utód.
Ott van atyánk, Pius is, nincs nála nagyobb hatalom,
jobb főpap: Róma és a világ eleje.
Ott, aki békeségben trónol, Ferrara, rajtad,
és aki kardot fog, Mantua érdekéért.
És még sok-sok más kitűnőség, ámde az összes
közt legjobb nevűek mégis a Sforza-fiak.
S pénz is akad Latiumban, másutt nincs sehol ennyi:
még együtt sem ilyen gazdag az emberi nem.
Rontsunk hát a szorongó ellenségre serényen:
meghálálja, tudom, bőven a Föld meg az Ég.
Túl örök élet vár ránk s boldogság, sose muló,
itt lent megbecsülés, dús evilági javak.
Persze, akárhogy lesz: kicsi vagy nagy támogatás, mi
nem hagyjuk cserben drága hazánk s a hitünk.

28. DE SE AEGROTANTE IN CASTRIS

Castra sequor vates, non spicula, castra sequentem
Terrent, nec celeri barbarus hostis equo,
Tristia sed dirae torquent incendia febris,
Saevior et ferro, pectora flamma premit.
Seu vivis; sit amara diu tibi vita, Prometheu,
Sive iaces; durus degravet ossa lapis.
Tu generi humano tantorum causa malorum,
Abs te feralis gentibus orta lues.
Ante nec insani vexabant corpora morbi,
Lurida nec macies nec dolor ullus erat.
Avia tunc nemorum mortalis turba colebat,
Inter montanas inviolata feras.
Quippe cibos rami praebebant, pocula rivi,
Antra casas, mollem, gramina laeta, torum.
Nulli tum arcanas radicum noscere vires,
Herbarum aut medicas vellere cura comas.
Nec cuiquam studium varios contundere succos,
Ulcus et artificii persecuisse manu.
Necdum etiam pressae redolenti merce carinae,

Portabant rubri, quod creat ora, maris.
 Vita rudis, sed sospes erat, nec tabida pestis,
 Angustum fati praecipitabat iter.
 Sera sed annosae, cum venerat hora, senectae,
 Solvebat placidus, languida membra, sopor.
 Tu postquam aetheria nitidi de lampade solis,
 Subduxisti astuto, lumina adempta, dolo,
 Mox letum et leti causas diffudit in orbem,
 Vindex decepti scilicet ira Iovis.
 Iure igitur Scythica vinctus sub rupe sedebas,
 Qua riget aeterno squalida zona gelu.
 Nes quicquam Alcides minus hoc laudabile fecit,
 Quam quod in ultricem, tela tetendit, avem.
 Verum prisca nimis queror, et communia cunctis:
 Ista fuit culpa, debita poena, meae.
 O ego ter demens, umbra qui et pace relictis,
 Tentarim lituos, et fera bella, sequi!
 Hic Labor, et pallens Metus, et deformis Egestas,
 Hic Furor, et vultu, Mors violenta, truci.
 Nec dubito, quin sol, quin aura, et pulvis et imber,
 Laeserit insuetum, talia ferre, latus.
 Quanto erat o melius densave sub ilice fusum
 Aut ubi rauca levi murmure lympa sonat,
 Nunc his, nunc illis mentem oblectare libellis,
 Pomave curvatis demere ab arboribus.
 Dicebant multi; quae te vecordia ducit?
 Quo raperis? nervos consule, tiro, tuos.
 Scyria celatum quam lana decebat Achillem,
 Herculis aut validas, Lydia pensa, manus.
 Tam femori gladius, capiti tam fulgida cassis,
 Fraxina tam dextrae, convenit hasta, tuae.
 Ast ego praeccludens monitis veracibus aurem,
 Aptabam suris, aerea suta, meis.
 Nec nisi duratum flammis thoraca volebam,
 Nec nisi ferrato, ferreus ire, fero.
 Ergo animis fruor ipse meis, et iusta profecto
 Optatae capio praemia militiae.
 Dum loquor, horridulos sensim rigor occupat artus,
 Sentio tormenti, praevia signa, mei.
 Iam labra plus multo livent, iam mucidus alget
 Nasus, et incussae concrepuere genae.
 Nec minus ima pedum, manuum quam summa gelantur,
 Acrius et longe, quam modo, vena salit.
 Adiicite o famuli, tremulis velamina membris,
 Post licet exigua reiicienda mora.
 Quin iam flagranti penitus succendimur aestu,
 Sulfura ut admotas, cum rapuere, faces.
 Nec late vibrata semel cito flamma residit,
 Mulciber ut siccis cum strepit in foliis,

Sed manet, et miseras, urit sine fine, medullas;
 Tolle molesta procul pallia, tolle puer.
 Num me flammivoma, quisquam Deus obruit, Aetna?
 Per mea num Phlegethon viscera forte fluit?
 Uror io, immensum restinguite fluctibus ignem,
 Da gelidum laticem, siquis amicus ades.
 Nunc quicquid volvunt Tagus, et Pactolus et Hermus,
 Vilius est gutta frigidioris aquae.
 Talis in Oetaei Tirynthius aggere busti,
 Arsit Nessea saucius a tunica.
 Crudeles Superi! merui quo crimine tantum?
 Quidve in me vobis displicuisse potest?
 Si scelera odistis, removete cruenta latronum
 Agmina, sacrilegos, tollite mille viros.
 Me servate, precor, Phoebi pia sacra colentem,
 Dum saltem in lucem carmina nostra volant.
 Plurima sunt nobis, summam poscentia limam,
 Sunt quae dimidia parte parata manent.
 Si vos ingenium, si florida tangeret aetas,
 Si species, certe vivere dignus eram.
 Quanquam haud infitior, patravimus improba quaedam,
 Improba, non nimium flagitiosa tamen.
 Verum quicquid id est, meminisse absistite, si quem
 Poenitet, hoc ipso desinit esse nocens.
 Oramus frustra, nec talibus atra movetur
 Atropos, et ventis irrita verba damus.
 Agnosco vicina meae confinia vitae,
 Spiritus et, numero desiciente, fugit.
 O coleum! o colles, et amicti gramine campi!
 O vitrei fontes, o virides silvae!
 Ergo ego vos dulci, pariter cum luce relinquam,
 Nec reliquum de me iam, nisi nomen, erit?
 Heu! quod nec frater, nec ad est soror optima nobis,
 Quae digitis oculos condant, et ossa legat.
 Tu vero multum felix carissima mater,
 Cui cadere ante meas, contigit, exequias.
 Quid nunc? quid faceres, seu praesens ista videres,
 Sive esset subiti, nuntia fama, mali?
 Huc age ceratas, quam primum afferte tabellas,
 Quis animi tradam, vota suprema, mei.
 At vos defuncto tamulum componite amici,
 Roscida qua multo gramine vernat humus.
 Frondosos inter saltus, et amoena virentis
 Prata soli, et Dryadum concelebrata choris.
 Assidue Zephyri spirent ubi mitibus auris,
 Semper ubi argutae, suave querantur, aves.
 Quin etiam tacita iaceam ne ignotus in urna,
 Signari hoc cineres carmine mando meos:
 His situs est lanus, patrium qui primus ad Histrum,

Duxit laurigeras, ex Helicone, Deas.
Hunc saltem titulum, Livor, permitte sepulto,
Invidiae non est in monumenta locus.

MIKOR A TÁBORBAN MEGBETEGEDET

Táborozom költő létemre s nem remegek, ha
Gyors paripán száguld és nyilat ont a pogány;
Más rémít: ártalmas láz fene lángja emészt el,
Kardnál metszőbb tűz marja, fogyasztja tudóm.
Hogyha talán élsz még, hosszan kínlódj, Prometheus,
Sírban mázsás kő nyomja a csontjaidat,
Mert te vagy emberi fajtánk legfőbb bajkeverője.
Vétked lett valahány rút nyavalyánknak oka.
Nem sorvasztották azelőtt járványok a testet,
Nem volt sápkór és fojtogató köhögés;
Akkor még vadonok csendjében élt a halandó,
S meg nem támadták erdei dúvadak őt;
Fákon lelt eledelt, italát kristálpatak adta,
Otthona barlang volt és nyoszolyája a gyepe.
Senki se sajtolt még gyógyírt a növény-gyökerekből,
Senki se gyűjtött még gyógyerejű füveket;
Sebre kenőcsöt nem kentek, nem vágta ki akkor
Hozzáértő kéz még a lobos kelevényt;
Nem járták az arab kikötőket még a hajók s nem
Hoztak a tengeren át illatozó rakományt.
Vad, de egészséges volt akkor az élet, a kórok
Nem kurtították úgyis araszyi utunk,
És ha az aggastyán végső órája közelgett,
Fáradt teste szelíd álom ölébe alélt.
Ám te ravasz csellel megloptad az ég kupoláján
Tündöklő napnak mennyei fáklyatüzét;
Bosszúból a halált s a halált okozó nyavalyákat
Küldte reánk a dühös, megcsalatott Jupiter.
Skythia szikláin méltán vagy fogva azóta,
Láncra veretve örök jégsivatag közepén;
S mert az egek bosszúálló madarára nyilat lőtt,
Csúnya hibát követett el maga Herkules is.
Régi közös bajokon síránkozom én, de miattuk
Méltó megtorlás sújtja ma bűnömet is.
Ó, én háborodott, odahagytam az árnyat, a békét,
Csábítottak a vad harcok, a trombitaszó!
Kórság, sápadt Félelem és Düh, rút Nyomor, ádáz
Arcu Vérontás táborozik ma velem,
És e nehéz életmódhoz túl gyöngé tudómnak
Hőség, por, zivatar s éji hideg sokat árt.
Mily jó volt csacsogó csermely partján heverészni
Hús árnyékot adó tölgy terebélye alatt,
Válogatott könyvek szépségein elgyönyörödni

S almát szedni a fák roskatag ágairól.
 Többen mondták már: „Vess számot erőddel is, újonc!
 Mily vészes hevület hajt ide esztelenül?
 Éppúgy festhet Achilles, míg fon a scyrosi rokkán,
 S Herkules izmos két marka között a guzsaly,
 Mint te a szablyáddal, fejedén fényes sisakoddal,
 S mint jobboldban a nagy dárda kemény fanyele”
 És én mégis vas lábvérttel öveztem a lábam,
 Bölcs intelmük elől eldugaszolva fülem,
 S testem olasz földön vert páncéllal borítottam,
 Vértben vért ellen vívni vitéz viadalt.
 Most élvezhetem azt, mire oly makacsul törekedtem,
 Hős haditetteimért itt a magas jutalom.
 Írok s érzem eközben a lázrohamot közeledni,
 Dermesztő fagya már terjed a tagjaimon.
 Kékül már ajakam, híg nedv csöpög orrlyukaimból
 És hallom vacogón összeverődni fogam.
 Ujjhegyeim s lábujjaim is már eljegesedtek,
 Olykor szinte megáll, majd szaporáz üterem.
 Födjétek, szolgák, remegő testem takarókkal,
 Bár azokat később sorra a földre dobom,
 Mert már szinte kigyúlok a hőtől, mint az a fáklya,
 Mely kénhez közelít, s lángja magasra lobog.
 És ez a lopva növekvő láng nem huny ki azonnal,
 Mint az a másik, amely falja a száraz avart;
 Ez makacsul pusztít idebenn nyomorult kebelemben:
 Vidd a meleg takarót, vidd a pokolba, fiú!
 Mely isten zúdítja reám, ó, Etna, a látód?
 Tán ereimben forr lánghabod, ó, Phlegeton?
 Jaj nekem, égek! Látogatóm, adj hús vizet innom,
 Tengert árasz rám, oltani lángjaimat!
 Pactolus, Hermus, Tajo, ma aranyporotoknál
 Egy korty hús folyadék százszor előbbrevaló.
 Nessusnak vértől csepegő ingével a testén
 Herkules égett így egykor az Oyta hegyén.
 Mily bűn hozta, könyörtelen istenek, árva fejemre
 Bosszutokat? Mi lehet bennem a gyűlöletes?
 Büntessétek a bűnt, hadd vesszen a gyilkos, a rabló
 S templomfosztogató, hisz van ilyen sok ezer.
 Phoebus papja vagyok, s dalaim még szárnyra se keltek,
 Óvjátok legalább addig az életemet.
 Sok versem van, amely végső csiszolásra szorul még,
 Sok versem töredék lesz, ha be nem fejezem.
 Méltó lennék élni, tudom, csak hatna reátok
 Ész és ifjúság, kellemes orca s alak.
 Elkövetett bűneim soha nem tagadom, de ha még oly
 Bűnösen éltem is én, becstelenül sohasem.
 Mentsetek engem fel, bármit cselekedtem, a bűnös
 Bánata egyszersmind bűne bocsánata is.

Hasztalan esdekelek, nem fog megszánni a zordon
 Atropos, és szavaim messze sodorja a szél.
 Érzem, mint közelít a végső pont, hol e testből,
 Napjai fogytával, lelkem is elmenekül.
 Ó, kéklő égbolt, ó, dombok s zöldfüvű rétek!
 Ó, kristálpatakok s zöldbe borult ligetek!
 Együtt távozom innen az édes napsugarakkal
 S mit hagyok emlékül? Jaj, csak a pusztá nevem!
 Ó, hogy a bátyám s jó nővérem messze van innen,
 S nincs, ki lefogja szemem, nincs, aki sírba tegyen!
 Édesanyám, kegyesen bánt véled a sors, neked is jobb,
 Hogy temetésem előtt elragadott a halál.
 Mit tennél, ha tusámat végig kellene nézned,
 Vagy ha a gyászos hír hirtelen érne utól?
 Gyorsan az írótablámat, mert úgy akarom, hogy
 Lelkem legvégső óhaja álljon azon.
 Drága barátaim, ott ássátok nékem a sírt, hol
 Harmatgyöngyöktől csillog a zöld s buja fű,
 Dúslombú erdők s kies rónák közepette,
 Hol nimfák járnak ünnepi táncaikat,
 Ott, hol a lég szellőfuvalom csupa balzsamos illat
 És a dalosmadarak bús dala zeng epedőn.
 S hogy ne boruljon mély feledés rám néma siromban,
 Azt akarom, hogy e vers álljon a sírkövemen:
 Itt nyugszik Janus, kivel ősi Dunánkhoz először
 Jöttek a szent Helikon zöldkoszorús szüzei.
 Ezt a dicsőséget, ó, hagyd meg a holtnak, Irigység;
 Rosszakarat, kíméld hűlt porait legalább.

29. CONQUESTIO DE AEGROTATIONIBUS SUIS, IN MENSE MARTIO ANNO 1466.

Ergo ego quae nobis fuerint data tempora vitae,
 Infelix inter tot mala semper agam?
 Semper erit, nostras urat quae flamma medullas?
 Nunquam ego non aeger, nunquam ego sospes ero?
 Ut taceam mater pia quae narrare solebat,
 Aetatis tenerae mille pericla meae;
 Reddiderat patriae reducem vix Itala tellus,
 Damnavi reditus protinus ipse novos.
 Nam male profluvio ventris cruciatus amaro,
 Turbavi attonitae, gaudia paene, domus.
 Mox avibus laevis regalia signa sequenti,
 Funestae tantum non sonuere tubae.
 Sic gravis, heu! miserum flammaverat hemitritaeos,
 Tantus in accensis ossibus ardor erat.
 Saevior en rursus capiti Fortuna minatur,
 Incolumi tanquam faverit illa diu.

Quippe velut telis, costae punguntur, acutis,
 Sputa simul large sanguinolenta fluunt.
 Additur his, pulmo quod vix respirat anhelus,
 Nec tamen interea torrida febris abest.
 At sopor almus abest; nec luce aut nocte quiesco,
 Sed vigil horrendis vexor imaginibus.
 Tristis morosi lucratur taedia morbi,
 Aeger, cui pressit languida membra quies.
 In me nulla truces interpolat hora dolores,
 Cogor et in gemitus pervigilare meos.
 Sic quondam Libyca, fidei servator, in urna
 Traditur abscisis excubuisse genis.
 Qualis erit nobis (si forte erit ulla) senectus,
 Cum sit in assiduis, prima iuventa, malis?
 Tricenis geminos tunc annumerabimus annos,
 Cum peraget senas, menstrua luna, vias.
 Tollite me potius, nec in hos servate labores,
 O si quos tangunt inferiora, Dei!
 His ego cum poenis vel Croesi regna recusem,
 His ego cum poenis, nec Deus esse velim.
 Nam quid me tam dura inter tormenta iuvarent,
 Ambrosiaeve dapes, nectareusve latex?
 Ipsa ministraret nobis licet Herculis uxor,
 Pennatove Iovi raptus in astra puer.
 Vita valetudo est; jugi qui peste laborat,
 Non vivit, lenta sed mage morte perit.

BETEGESKEDÉSE MIATT PANASZKODIK 1466 MÁRCIUSÁBAN

Hát én azt az időt, amit életemül szab a sorsom,
 Már így tengetem el testi baj átkai közt?
 Már ezután így lesz: titkos tűz égeti bensőm,
 Csak betegeskedem, ép nem leszek én sohasem?
 Mért hallgassam el, édesanyám is szokta mesélni:
 Már a gyerekkoromat leste ezernyi veszély;
 Majd meg Itália földjéről megtérve hazámba,
 Megbántam keserűn ezt a nehéz utamat.
 Mert iszonyú hányinger kínozott engemet akkor
 S éreztem: zavarom bajjal a ház örömet.
 Majd, amidőn a királyt jó jelre a hadba kísértem,
 Már-már szólt a sötét, gyász-szavu trombitaszó.
 Jaj, harmadnap, visszajövő láz törte a testem
 S gyulladt csontjaimat marta, gyötörte a láng.
 S most ismét fenyeget s lesi testem a megdühödött sors,
 Mely rég éveken át óvta: ne érje veszély.
 Mintha vad, éles nyíl verné át, oldalam úgy fáj,
 Számban sűrűsödik s véresen ömlik a nyál.
 Még hozzá: lélegzet alig jön gyenge tüdőmből,
 S közben a száraz láz rossz tüze perzsel, emészt.
 Nincs pihenés; kerül éjjel-nappal a jószívű álom,

Virrasztok, s iszonyú képsorokat hoz a láz.
Más beteg annyit elér sorsától bús jutalomként,
Hogy kimerült testét álom erősíti meg.
Ám gyötrelmemben soha sincs egy órai csendem,
Csak nyögök és epedek, s nem hagy aludni a kín.
Líbia földjén rég az a megvakított Szavatartó
Tán a koporsóban így feküdt a szegény.
És - ha megérem ugyan - mit hozhat rám az öregkor,
Hogyha örök baj közt telnek az ifju napok?
Még hatszor teszi meg holdunk fenn hónapos útját,
S harminckettedik év, jelzed az életidőm.
Inkább oltsatok el, de ne tartsatok itt csupa kínra,
Hogyha a földi világ érdekel, isteneink!
Krózus sem lennék, ha velem jön a sok nyomorúság,
Isten sem, ha a kín ennyire mardos, emészt.
Ennyi nehéz baj közt nem tudna segíteni rajtam
Nektár, drága ital ambroziás lakomán,
Még akkor se, ha Herkules asszonya tölti pohárba,
Vagy kit az égbe ragadt szárnyas, erős Jupiter.
Élet: egészség. És akiben nem szűnik a kórság,
Csak sorvad, nem is él, végzete lassu halál.

30. AD SOMNUM

Cimmeria seu valle iaces, seu Noctis opacae,
Axe sub occiduo mollia strata premis;
Seu tua, gentili madidum te nectare, Lemnos,
Pasithea tepido detinet in gremio;
Seu lovis ad mensas, resides conviva, supernas;
Inter siderei, Numina sancta, poli;
(Nam quis tam mitem crudelibus inferat umbris,
Orci qua fauces, horrida monstra tenent?)
Huc ades, o hominum, simul et rex, Somne, Deorum!
Huc ades, et placidus, languida membra leva!
Septima iam fulget pulsus aurora tenebris,
Pectora ut in duro volvimus aegra toro.
Multum equidem morbus, sed plus insomnia torquet,
Ante diem vires, obruit illa, meas.
Quod modo corpus erat, nunc est cutis ossibus haerens,
Nunc tantum larva est, qui modo vultus erat.
Comprimo saepe genas, et lentum invito soporem,
Nec tamen in pressas, labitur ille, genas.
Tantum dira meis monstra obversantur ocellis,
Quis nasi ingentes, et Stygiae effigies.
Quales Alcmaeon, quales cernebat Orestes,
Quales tu caeso, Romule moeste, Remo.
Immites Superi! faciles, per litora phocas
Sternitis, et gliri, tota cubatur hyems.
Iam pecudum vobis, maior quam, cura virorum,

At genus hoc vestrae femina stirpis habet.
 Si tamen Endymion triginta dormiit annos,
 Causa erat, ut Lunae gaudia longa forent.
 Huc ades, o hominum, simul et rex, Somne, Deorum.
 Huc ades, et placidus languida membra leva!
 Quod fuit humanae, totum tentavimus, artis,
 Inventa est nostri, nulla medela, mali.
 Nil rosa, nil violae, nil semina lactucarum,
 Nil me, cum lolio iuvit hyoscyamus.
 Frustra aloe, frustra nobis fragravit anethum,
 Nec gelidis linier profuit unguinibus.
 Non habuere suas in me ulla papavera vires,
 In me mandragorae non habuere suas.
 Ergo ego vel Phariae possim perferre venenum
 Aspidis, unde tibi mors, Cleopatra, fuit.
 Blanda nec arguta Siren me voce resolvat,
 Nec Circe Aeaeis daedala graminibus.
 Nec si pollenti tangat mea corpora virga
 Mercurius, tactu quo, vigil Arge, iaces.
 Huc ades, o hominum, simul et rex, Somne, Deorum!
 Huc ades, et placidus languida membra leva!
 Te Lethaea, parens ad flumina, progenit Nox,
 Cyaneos multo sidere picta sinus.
 Praebuit et plantis alas, et cornua fronti,
 Ac ferrugineam texuit ipsa togam.
 Addidit et comites, totis tibi moribus, apros,
 In quibus est segnis Torpor et uda Quies,
 Sunt et mordaces pulsura Oblivia curas,
 Sunt testudineos Otia nacta pedes.
 Muta sed in primis tibi adesse Silentia jussit,
 Assidue murmur quae procul omne fugent.
 His tu, quicquid agis, semper stipare ministris,
 His, quicquid toto vivit in orbe, domas.
 Huc ades, o hominum, simul et rex, Somne, Deorum!
 Huc ades, et placidus languida membra leva!
 Serus ab obscuris te suscitatur Hesperus antris,
 Clarus in atra iterum Lucifer antra fugat.
 Luce vacas ipsive tibi, dulcive Lyaeo,
 Facta e nigranti fulcra premens hebeno.
 In tenebris volitas, et latum spargis in orbem,
 Lecta soporiferis grana papaveribus.
 Quae postquam in terras ceciderunt; oppida et urbes,
 Aequoris et fluctus, et nemora alta silent.
 Tu potes et patulo luctantes aëre ventos,
 Tu potes et rapidi sistere Solis equos.
 Si libeat, stabunt iam fusi nubibus imbres,
 Haerebunt medio, fulmina torta, polo.
 Te quondam custos aurati velleris hydrus,
 Sensit, et anguineis, torva Medusa, comis.

Dum tibi victa fovet Tithonum longius Eos,
 In Iovis officium, Nox geminavit iter.
 Huc ades, o hominum, simul et rex, Somne, Deorum!
 Huc ades, et placidus languida membra leva!
 Non ego te hostiles iubeo defigere turmas,
 Caedibus ut subitis castra inimica premam.
 Fraude nec audaci magnum sopire Tonantem,
 Iunonis toties quod meruere preces.
 Vel cum decepto Trynthia vela marito,
 Egit ab Iliacis, litora Coa, vadis;
 Vel cum cedentes Phrygibus miserata Pelasgos,
 Callida in Idaeis rupibus accubuit.
 Obsequium posco, Divum quod nemo queratur,
 Quod pater aethereus consulat ipse boni.
 Obsequium posco, tutum tibi et utile nobis;
 Nam nec servari per tua damna velim.
 Quod nisi tu nostros claudas paullisper ocellos,
 Aeternum claudet mox tua furva Soror.
 Huc ades, o hominum, simul et rex, Somne, Deorum!
 Huc ades, et placidus languida membra leva!
 Non ingratus ero; Viridi de cespite surget,
 Fumatura tuis, haud semel ara, sacris.
 Hic tibi ponetur tenerum iecur anseris albi,
 Altera cristatus victima gallus erit.
 Haec super adiciam flavi duo cymbia mellis,
 Ac totidem lactis cymbia mixta mero.
 Alme pater rerum, miserae pars optima vitae,
 Mens simul et corpus, quo recreante, vigent,
 Index venturi; superas qui mittis ad oras,
 Somnia, per geminas, illa vel illa, fores;
 Sic tibi parva dies, et sit nox annua semper,
 Nec desit longae copia desidia;
 Sic sine fine, tuo facilem se praestet amori
 Inter Acidalias maxima Naïadas;
 Huc ades, o hominum, simul et rex, Somne, Deorum!
 Huc ades, et placidus languida membra leva!

AZ ÁLOMHOZ

Hogyha a kimmeri völgyben fekszel, vagy ha a hűs éj
 Párnáján nyugoszol s napnyugat árnya befed,
 Vagy Lemnos szigetén nektáros fűbe heversz le
 Pasitheának lágy, isteni, langyos ölén,
 Vagy lakomán Jupiter vendégel a mennyei lakban
 S társad a csillagos ég szent ragyogó serege,
 - Ily szelidet sose zárnak a Tartarus árnyai közzé,
 Ott, hol a szörnyü kaput őrzik a szörnyetegek -
 Jöjj, te segíts, ó, istenek, emberek ős ura, Álom!
 Jöjj ide, áldd lankadt izmaimat kegyesen!

Már hetedízbe' ragyog fel a hajnal, elűzve az éjet,
 Hogy mellbaj gyötör és forgok a rossz nyoszolyán.
 Kínozt a kór, s méginkább, hogy nem nyugtat az álom;
 Félek, időnap előtt ifju erőm odavész.
 Ládd, mi a testem volt, az most csontokra tapadt bőr,
 És mi az arcom volt, fanciesali lárva csupán.
 Gyakran szempillám lehunyom, hívogatva az álmot,
 Fekszem hunyt szemmel, várva reménytelenül;
 Látok ijesztő rém-sereget táncolni vadultan,
 Szörnyű nagy orrmányuk leng s a fejük pokoli;
 Egykoron ilyeneket látott Alcmaeon, Orestes,
 Remus-ölő Romolus, balhírű tette után.
 Szívtelen égi-sereg! Lám, könnyen elalszik a főka,
 Szunnyad a kis pele, míg szerte nem oszlik a tél;
 Több gond néktek az oktalan állat, mintsem az ember,
 Mintha nem is volnánk vérrokonok veletek.
 Endymion harminc évig bírhatta az álmot:
 Tudta, hogy akkor is őt Luna tovább szereti.
 Jöjj, te segíts, ó, istenek, emberek ős ura, Álom!
 Jöjj ide, áldd lankadt izmaimat kegyesen!
 Próbáltam mindent, mit az ember gyógyszerre nyújthat,
 Minden hasztalan: ily bajra sosem terem ír.
 Rózsát és violát nyeltem s kutyatejnek a magvát,
 Durva beléndeket és részegítő gyomokat:
 Egy se segít! Aloé s jóillatu tiszta kapor sem,
 Vagy sűrű hús kencék, síkos erős olajok.
 Nékem a mák sem ad álmot, nincsen semmi hatalma.
 Hasztalanul szedek én erdei nadragulyát.
 Még az egyiptomi áspiskígyó mérge hiányzik,
 Mely siri nyugtot adott, szép Cleopatra, neked.
 Nem nyugtatna, ha csalfa szirén hizelegne dalával,
 Sem fondor Circe, földje virágaival,
 Sem ha a testem Mercur bűvös vesszeje érné,
 Melytől Árgusnak száz szeme éjbe-fagyott.
 Jöjj, te segíts, ó, istenek, emberek ős ura, Álom!
 Jöjj ide, áldd lankadt izmaimat kegyesen!
 Téged a Lethe folyamnál szült meg anyád, a nagy Éjjel;
 Kék öle tarkálló csillagokat tereget.
 Szárnyat adott talpadra, hegyes szarv-dísz a fejedre
 És maga szőtt teneked vas-szinű barna ruhát
 S bölcsen adott feddhetlen társakat, örül utadra:
 Köztük a Tétlenség és a hűvös Nyugalom
 És Feledés, ki a kínzó gondot messzire hajtja
 És teknőc-talpon bandukoló Henyeség;
 Melléd mégis először a Csendet küldte, a némát,
 Űzze a torz lármát, semmi se sértse füled;
 Bármit téssz, ezek állhatatos szolgálid örökre,
 S téged imád minden, mely fut a földkereken.
 Jöjj, te segíts, ó, istenek, emberek ős ura, Álom!

Jöjj ide, áldd lankadt izmaimat kegyesen!
 Árnyteli odvából kel az alkonyi csillag: a keltőd;
 Süllyed a fénylő Nap s elmenekül, lepihen.
 Napközben te magadba merülsz, mézes bor a társad,
 Ébenből remekelt lágy nyoszolyán nyugoszol;
 Éjszaka repdesel és elhinted mind e világra
 Lassan az enyhet adó mákszemeket szanaszét,
 Halkan a földre lehullnak: elalszik a pusztas a város,
 Erdők rejtekei s tengerek áramai.
 Intésedre a szél, mely harcol a tág levegőben,
 Menten megdermed, s állnak a Nap lovai;
 Hogyha kívánod, azonnal eláll a heves sűrű zápor;
 Már kilövellt villám fennakad ég közepén.
 Enged néked a hydra s rosszul őrzi a kincset,
 És a kigyófürtű ronda Medusa rabod;
 És hogy a szép Hajnal később váljék Tithonustól,
 Kétszeres éjt szerzett nékik a nagy Jupiter.
 Jöjj, te segíts, ó, istenek, emberek ős ura, Álom!
 Jöjj ide, áldd lankadt izmaimat kegyesen!
 Nem kérem, hogy az ellenség hada megmerevedjék
 S rájuk mérhessek szétaposó rohamot;
 Nem kérem, hogy a nagy Jupitert gyors csellel elaltasd,
 Mint cselekedted már, asszonya kedve szerint:
 Trójai partról Cos fele rég a tiryinsi hajókat
 Így hajtatta veled, félrevezetve urát,
 S trójaiaktól elmenekült görögökre hajolva
 Ida hegyén csábbal vont a égi királyt.
 Annyid kérek, amennyit még az irigy se sokallhat
 S mennyit a mennyei úr bárkinek ingyen is ad:
 Nincs károdra, nekem meg kell, amíg élek a földön,
 Bár terhedre sosem nyújtom az életemet:
 Hogyha le nem zárnád égő szememet kis időre,
 Éjszinű nővéred zárja le már, a Halál.
 Jöjj, te segíts, ó, istenek, emberek ős ura, Álom!
 Jöjj ide, áldd lankadt izmaimat kegyesen!
 Majd zöld gyeptéglából épült előtted az oltár
 És tetején hozzád füstölög áldozatom:
 Néked adom fiatal hősín gúnárnak a máját;
 Zsenge kakast, tarajost, második áldozatul;
 Erre teszek még jószagu mézet dupla csuporral
 S tejbe kevert borral még ugyanannyi edényt.
 Föld kegyes atyja, silány éltemnek fő-java, kincse,
 Hogyha te újírod, pezsdül a lélek, a test.
 Sorsunk megmutatója, te küldsz jós-álmot a földre
 Két kapun át: hol ezen, hol meg a másodikon.
 Légyen néked percnyi a nappal s évnnyi az éjjel,
 És ne hiányozzék hosszú, kövér pihenés;
 Így óhajtja a hálám; s adja neked szerelemre
 Legszebb nimfáját szép Acidalia-táj.

Jöjj, te segíts, ó, istenek, emberek ós ura, Álom!
Jöjj ide, áldd lankadt izmaimat kegyesen!

31. AD ANIMAM SUAM

Mens, quae lactiferi niveo de limite circi,
Fluxisti has nostri corporis in latebras,
Nil querimur de te, tantum probitate refulges,
Tam vegeto polles nobilis ingenio.
Nec te, dum porta Cancri egrederere calentis,
Lethaeae nimium proluit humor aquae.
Mystica qua rapidum tangit Cratera Leonem,
Unde levis vestrum linea ducit iter.
Hinc tibi Saturnus rationem, Iuppiter actum,
Mars animos, sensum Phoebus habere dedit.
Affectus Erycina pios, Cyllenius artes,
Augendi corpus Cynthia vim tribuit.
Cynthia, quae mortis tenet et confinia vitae,
Cynthia sidereo, subdita terra, polo.
Carnea prae coelo, sed si tibi testa placebat,
Hac melior certe testa legenda fuit.
Nec me staturae, vel formae poenitet huius,
Sat statura modi, forma decoris, habet.
Poenitet infirmos teneri quod corporis artus,
Molle Promethea, texuit arte, lutum.
Nam mala temperies discordibus insita membris,
Diversis, causas dat sine fine, malis.
Continua ex udo manat pituita cerebro,
Lumina, nescio quo, saepe fluore madent.
Effervent renes, et multo sanguine abundat,
Sub stomacho calidum frigidiorie iecur.
An te forte ideo gracilis compago juvabat,
Ut saperes, tenui carcere clausa magis?
Sed quid in aegroto sapientia pectore prodest?
Non ego cum morbo Pittacus esse velim.
Nec molem Atlantis cupio, roburve Milonis,
Sim licet exilis, dummodo sospes agam.
Aut igitur commissa diu bene membre foveto,
Aut deserta, cito rursus in astra, redi.
Verum ubi millenos purgata peregeris annos,
Immemoris fugito pocula tarda lacus.
Tristia ne priscis reddant te oblivio curis,
Neu subeas iterum vincla repostata semel.
Quidsi te cogent immitia fata reverti,
Quidlibet esto magis quam miserandus homo.
Tu vel apis cultos, lege dulcia mella, per hortos,
Vel leve flumineus concine carmen olor.
Vel silvis pelagove late; memor omnibus horis,
Humana e duris corpora nata petris.

LELKEMHEZ

Én lelkem, ki az égi tejúton a földre suhantál
S bennem az életerő drága zsarátnoka vagy,
Nincs panaszom rád, mert ragyogó és szép a tehetség,
Mely fölemel s nemesen gyűjtja ki szellememet.
Úgy léptél ki a Rák kapuján fönt, hogy nem is ittál
Búsan a Léthe szelíd habjaiból feledést.
S ott, hol a fürge Oroszlánt éri a mennyei Serleg,
Ott siklott le az út, életem útja megint.
Észt a Saturnus adott kegyesen, Jupiter meg erélyt, Mars
Bátorságot, a Nap lánggra csiholta szived.
Vénusz a jóra, az isteni Hermész a szépre tanított
S életed öserejét Cynthia adta neked.
(Cynthia állt őrt ott, hol a Lét a Halálba fut árván,
Ő ez a földi világ s hódol az égnek a föld!)

Ámha megunva a csillagokat bús porhüvelyembe
Költöztél, ne feledd, hogy nyomorult ez a test!
Mert ha az arca nem is rút és az alakja se félszeg
S termete is daliás: más, ami engem emészt!
Nézd csak e nyűtt tagokat, nincs bennük erő, csenevészek,
Renyhe a sár, amiből mesteri kéz faragott.
Hol csupa jég a kezem, hol lüktet láztól a bőröm,
Nap-nap után ez okoz gondot; olyan beteges!
Nátha gyötör folyvást, a fejem zúg és belesajdul,
Majd meg a két szemem ég s könnyezik, annyira fáj.
Sokszor a vér is előnt, gyulladt a vesém s ha a gyomrom
Dermedten didereg, májamat örli a láz.
Tán e törékeny test is azért volt kedves előtted,
Hogy csak e gyöngefalu fogda lakója legyél.
Ó de mit ér a csudás lángész is, hogyha a test roncs,
Bölcs se leszek, ha ilyen vézna a szervezetem.
Atlasz zord erejét s Miló testét se kívánom,
Lennék törpe is én, csak ne gyötörjön a kór.
Így vagy időzz inkább oly testben, amely derekabb, vagy
Költözz vissza megint s járd be az égi mezőt.
S míg ezer esztendőt vezekelsz fönt, arra vigyázz, csak,
Hogy ne borulj a botor Léthe fölé epedőn.
És ne feledd, hogy nyűg volt rajtad e test s ha az égből
Újra leszállsz, ne akard régi bilincseidet.
Hogyha pedig vak végzeted az, hogy e földön is élj, légy
Bármilyen, csak ily szomorú emberi pária ne!
Röpködj inkább, mint a szelíd méh s gyűjtsd csak a mézet
S légy ragyogó hatyú, mely a tavon dalol is,
S rejtse bár el a tenger, az erdő; mindig az ember
Sorsa elől menekülj, mely csupa fájdalom itt!

32. DE INUNDATIONE

Tantus ab assiduis, quid vult sibi, nubibus imber?
Quid tempestatum copia tanta parat?
Unde tot humores nebulis? tot nubila coelo?
Quando potens madidi, tam fuit aura Noti?
Quisve unquam tantum variae bibit Iridis arcus?
Pontus an arcana scandit in astra via?
Saepe exhalatos, ima de parte, vapores,
Smintheos igniferi sustulit acre iubar.
Nec potuit tantum radiis consumere, quantum,
Traxerat, in tenues, sed solvit pluvias,
Non tamen a levibus, manant tam grandia, causis,
Nec de consuetis, rara venire solent.
Iste poli furor est, ista est gravis ira Deorum,
Aëris et fluxus, sidera summa iuvant.
Nunc omnes Hyades, Haedi ambo, totus Orion,
Liquitur, et Delphin aequora multa vomit.
Nunc pariter geminas inclinant funditus urnas,
Hinc pater Eridanus, Troius inde puer.
Aut certe suprema alti convexa tegentes,
Aetheris, in terras praecipitantur aquae;
Ingeminant densi, valido sic turbine, nimbi,
Sic agit abruptum, machina laxa, Iovem.
Infelix deflet non unum rusticus annum;
Nam tritura simul cum satione perit.
Squalentes nuda, marcent in vite, racemi,
Putris et effuso, diffluit uva, mero.
Deficiunt pecudes, et clausi millia vulgi,
Urbibus in plenis, obsidet atra fames.
Dum queror, incubuit gravior metus; en vaga late,
Excurrunt victis flumina litoribus.
Ac primum valles, et plana iacentia complent,
Mox etiam campis editiore premunt.
Nec iam de totis, nisi summa cacumina, silvis,
Extant, et rapido gurgite pulsa tremunt.
In tumulos fugere ferae, fugere volucres,
Pellit et e tumulis has tamen unda sequax.
Quadrupedum pisces subeunt loca; volvitor ingens
Pelamys, in lustris dente minantis apri.
Collecta in spirae nodos anguilla recumbit,
Auritus jacuit qua modo parte lepus.
Vulpinam cancer foveam petit; ova natantum
Nunc gerit, alituum, qui tulit ante locus.
Ludimus. Innumeros hominum nova fata paventes,
Cum grege, cum stabulis, corripit uda lues.
Pagus erat, subito palus est, et mersa profundo,
Quaerunt montivagi culmina ruricolae.
Nec res ulla magis miseros, spe perdit inani,
Dum mala crementum non habitura putant.

Huic nimium celsae fidenti margine ripae,
 Subsedit media subruta nocte domus.
 Transtulit ille lares sublimis in ardua clivi,
 Cautus, et, hoc, inquit, vertice tutus ero.
 Parva mora est, et parte omni surgentibus undis,
 Nec, stet ubi, nec, quo progrediatur, habet.
 Iam Savus et Marisus, iam Dravus et ipse Tibiscus,
 Inter et Arctoas, maximus Hister, aquas;
 Terrarum quamvis longo discrimine distent,
 Confusis, inter se coïere, vadis.
 Noscere nec possis, ubi rus, ubi collis, ubi arbor,
 Omnia sic facies aequoris una tegit.
 Haud secus Emathiam Penei stagna tenebant,
 Unus cum vertex Ossa et Olympus erat.
 Passa sub Ogygio, est aliud nec Graecia, regno,
 Inachiae si quid credimus historiae.
 Tale fuit Latium tunc, cum superantibus Umbris,
 Ausoniam gemini, condidit unda, maris.
 Nimirum natura suas praepostera leges
 Vertit, et autumnus veris ademit opus.
 Vere tument amnes, et per montana voluti,
 Lubrica, terribili murmure, saxa rotant.
 Iam tepidum extremi cum solvunt aëra pisces,
 Cum zephyro afflatae, dimaduere nives.
 At modo successit flavae vindemia messi,
 Coepit et aequatum, nox superare diem.
 Nunc etiam torrens Nilus redit, et pia Memphis,
 Reddit lunato, mystica sacra, bovi.
 Pannoniae in fluvios pluvialia toxica misit
 Iam refugis Phoebi Scorpius ustus equis.
 Quanquam non solis illos reor imbribus auctos,
 Nec tantum guttas evaluisse leves;
 Sed penitus gravidas terrae patuisse cavernas,
 Cuspide percussas Ennosigae tuae.
 Quicquid et in venis cava celat abyssus opertis
 Lympharum, ad superas emicuisse plagas.
 Hoc nobis, hoc nempe atri nova cauda cometae,
 Est nuper longa vaticinata iuba;
 Qualis tunc, Helicen cum et Buran sorbuit aequor,
 Vicini casus nuntia signa dedit.
 Cum Thetis ignotas stupuit sub marmore turres,
 Dormiit et medio phoca supina foro.
 Quid tamen o Superi? nosne haec tantummodo clades,
 Tot petit e populis, quos alit uber humus?
 An totum involvit strages simul unica mundum?
 Imus et illuxit gentibus iste dies?
 Si pereunt omnes, nec nos superesse rogamus,
 Aequo animo quivis, publica fata subit.
 Sin soli, luimus communia crimina, Chuni,

Humanum, nobis dulce piare, genus.
 Sed partis non esse malum, docet ipsa mali vis,
 Tanta mole decet non nisi cuncta rapi.
 Nunc et lata natat fuso, Germania, Rheno,
 Sarmaticum Tanain nec sua ripa capit.
 Proluit et Rhodanus Gallos, et Baetis Hiberos,
 Nec Padus Hesperiiis clauditur aggeribus.
 Acer et Argolicas supra furit Inachus urbes,
 Improbe, nec parcis Thracibus, Hebre, tuis.
 Nunc Indi sub Gange iacent, sub Tigride Parthi,
 Sub Cydno Cilices, et sub Oronte Syri.
 Nec sic est unquam pontem indignatus Araxes,
 Nex sic Cappadocas turbidus hausit Halys.
 Maior in invisum nec crevit Xanthus Achillen,
 Diffudit tantas, ante nec Hernus, opes.
 Sicca prius, nimios incusans Africa soles,
 Mutata nimias, nunc vice, damnat aquas.
 Saevit in hanc olidus Cinyps, et Bagra da monstro
 Nobilis, et Triton, casta Minerva, tuus.
 Ac Gir, Divum hospes, cum spreto nectare coeli,
 Aethiopum viles appetiere dapes.
 Flumina sed levius, pelago cessante, nocerent,
 Eminent e totis, insula nulla, fretis.
 Non pomosa olim Corcyra, nec impia Lemnos,
 Non indeprensi, conscia Creta, Iovis.
 Non Sardo sunt Cynos; nullos, restincta profundo,
 Flammaram eructat Sicelis Aetna, globus.
 Vasto iterum Rhodos est, iterum sub gurgite Delos,
 Tristia nec ratibus navita saxa timet;
 Non Libycis alte stantes in fluctibus aras,
 Non vestrum, Syrtes, magna minorve, vadum.
 Quin ipse Oceanus, rerum genitalis origo,
 Qui certa ambitam, lege coërcet, humum,
 Transilit per tot servatos saecula fines,
 Nec satis ora sibi quattuor esse putat;
 Per quae se possit mediis immittere terris,
 Sed passim ruptis ingruit obicibus,
 Non qualis reflu, Cimbros aut Santonas, aestu
 Territat, ad motus, menstrua luna, tuos,
 Verum quantus erat, cum sidera celsa petentes,
 Obruit impulsis montibus anguipedes.
 Ille et frondosos saltus iam mersit Eoae
 Taprobanes, ipso cum grege dentifero.
 Mersit et adversos, tecum Iuerna, Britannos,
 Nec fortunatis temperat a populis.
 Illius immensis iam fluctibus astrifer Atlas
 Tunditur, et collo non bene fulcit onus.
 Nec dubito coeptum, Fortuna urgente, tenorem,
 Quin vivum, toto restet in orbe, nihil,

Sed quicquid tellus, quicquid levis educat aër,
 Omne vagis fiat praeda natatilibus.
 Ullo Carpathius potuit nec tempore vates,
 Tam nitidum dominis annumerare pecus.
 Ergo vetus veterum verax est dogma sophorum;
 Saepe homines igni, saepe perire salo;
 Deleri et toties toties deleta renasci,
 Omnia, Phoebeae scilicet instar avis;
 Quae se morte parit, vitam cui funera reddunt,
 Natalem cineres, ultima principium.
 Nec certum quis scire potest, quotus iste senescat
 Mundus adhuc quot erunt, quotve fuere prius.
 I nunc, ventosae petitur cui gloria famae,
 Casurum nullo tempore nomen ama!
 Cum tibi sive toga partum, seu Marte cruento,
 Tangere non valeat saecula secunda, decus!
 Nec ventura minus te nascitura sit aetas,
 Quam Phaëthontes, quae fuit ante faces.
 Magne Deum genitor, tantos qui fusus in artus,
 Vitali hoc ingens, flamine corpus alis;
 Qui propria humanas dignatus imagine mentes,
 Nostra ad cognatos, erigis ora, polos;
 Nonne semel stabili, mundum tu, pace ligasti?
 Iam tum, pulchra rudi, cum data forma chaos est?
 Frigida ne calidis instarent, humida siccis,
 Sed par temperies conciliaret opus.
 Nunc adeo nil flamma et humus, vereamur et omnes,
 Ne fiant unus, cuncta elementa, latex.
 Nonne semel firmo sanxisti foedere pactum,
 Diluvio haud ultra perdere velle tuos,
 Dum picturato signaret nubila tractu,
 Iunoni gratae semita curva Deae?
 Aspice nunc, et quem nunquam sententia vertit,
 Promissis memorem mitibus adde fidem.
 Quodsi fatali constrictum lege teneri,
 Parcarum et tabulis scis superesse triumphum,
 Quondam submersas, tantum succendere, terras
 Ut possis iterum; quid vetita arma moves?
 Sin rerum iam sinis adest, iace solus ab alto,
 Facta Pyracmonia, tela trisulca, manu.
 Undosam cohibe pestem; revocetur in antrum
 Auster, et expurgent Thracia flabra diem;
 Fluctibus et reduces, Tritonia concha, receptus,
 Neptuno gentes iam miserante, canat.
 Vota nihil prosunt; et quae fert omnia secum,
 Haec eadem nostras, fert simul unda, preces.
 Ecce magis, dirus, magis ecce ad sidera, pontus,
 Se levat, et tantum non, iuga summa premit.
 Iam iam contigui iungentur nubibus amnes,

Nec spatium, per quod defluat imber, erit.
Surge age cara soror, superentem nubila Olympum,
Scandamus, celeri, dum licet, ambo fuga.
Vel Parnasiacae, potius fastigia, Cirrhae,
Altior est lymphis omnibus ille locus.
Hic ego post tergum lapides, magnae ossa parentis
Iactabo, extinctos et reparabo viros.
At tu temineam renovabis femina turbam
Saxa pari mittens, sed leviora, manu.
Sic ego Deucalion, sic tu Pyrrha altera fies,
Sic erimus mundi, semina prima, novi.

AZ ÁRVÍZ

Ekkora zápor ugyan mit akarhat a terhes egekből??
Ó, mire készül e sok fergeteges zivatar?
Honnan e bő viz a felhőkben, felhők a magasban?
Volt-e a Dél szele már ennyire bőszerű?
Máskor ivott-e ilyen habzsolva a tarka szivárvány?
Vagy tán rejtekuton szállt föl a tengeri hab?
Gyakran emelt a tüzes nap forró fénysugarával
párázó levegőt innen a csillagokig,
s nem bírván megemészteni mind, elszórta a terhét
szerte a földön mint szálas, erőtlen esőt.
Ám nem semmi okok szülnek nagy dolgokat, és nem
szürkén-köznapiból kelnek a ritka csodák:
a Föld-sark dühe ez, bosszúja az égi lakóknak,
csillag, szélvihar és áradat összefogott.
Most a Hyadok, egész Orion mindkét Gödölyével
vízzé vált, s tengert köpköd a Delfin alá.
Most a fejünkre borítja iker-cseberét fenekestül
itt öreg Eridanus, gyermeke Troius amott.
Vagy nyilván a magas levegő öblös tetejéről
zúdul földre a fönt szétterülő vizes ár.
Így sokasítja az ón-felhőket a forgatag-orkán,
s váza lazulván, így roskad a mélybe az ég.
Ó, nem is egy évet gyászol csak a gazda! A termés
vesztével vele vész már a jövői vetés.
Szennyes a néhány rothadt fűrt a csupasz venyigéken,
s szétszorgatva borát pattan a gyöngye bogyó.
Állat sincs sehol, és a zsufolt sok város ezernyi
népét éhínség várja, hab önti körül.
Míg itt jajgatok, új iszonyat támad: kidagadnak,
s bögve elárasztják partjuk a nagy folyamok.
Megtöltik legelőször a völgyeket és a lapályos
tájakat, aztán túlnőnek a dombokon is.
Már a rengeteg erdőknek csak a csúcsai állnak
szárazon, és szilajul verdesi zöldjük az ár.
Fölmenekült a magas pontokra a vad s a madár, de

talpuk alá csap a hab, hajtja, riasztja tovább.
Hal megy az emlősök vackába, a szablya-fogú kan
barlangjába sötét tinhal uszik nehezen.
Körbe tekergő kígyó nyugszik a zugban, ahol még
nem régen bundás, nagyfülü nyúl remegett.
Rák ül a rókaverembe, hol eddig a szárnyasok éltek,
s költöttek, most ott tojnak a vízi lakók.
Ez mind semmi! De sorsa miatt vacogó sereg embert
nyájjal, akollal visz messze a nedves özön.
Kis falu volt? mocsaras táj most, a hegyekbe bolyongó
pórok a mélybe merült bérc tetejét keresik.
Legfőképpen a talmi remény kínozza meg őket:
végre megáll, s nem fog nőni tovább a veszély.
Közben emezt, aki megbízott az oromszerű partban,
éjszaka nyomta agyon rájalapulva a ház.
Az meg a holmijait meredek dombhátra cipelte,
s szólt: itt fent nyilván semmi bajom se lehet.
Kisvártatva köré-kanyarul mindenhol a hullám:
nincs pihenőhelye, és nincs, hova futnia sem.
Már a Száva, a Dráva, Maros, sőt még a Tiszánk is,
és a Dunánk, mely a Föld északi főfolyama,
ámbár éppen elég köz van köztük, valamennyi
egybeszakadt, és most egy-közös ágyba folyik.
Azt sem látni, hol is volt egyszer domb, falu, fák, csak
tengert látni, a víz jeltelen arculatát.
Peneus is nyilván így tört rá Emathiára,
hogy csak az Ossa s Olymp orma maradt szabadon.
És ha lehet hinnünk Inachos mondáinak, így járt
ősi Görögföld még Ogygius idején.
És így járt Latium, hogy a páros tenger a cimber
partra tolult, s a latin tájakon összecsapott.
Megkúszálta csunyául a bal természet a törvényt,
és a tavasz dolgát végzi fonákul az ősz.
Hisz tavaszon hízik meg a víz, s zúdulva a hegyről
görget sziklákat, bög iszonyú ereje.
S már a Halak hava megmelegíti ilyenkor a szellőt,
és a zefírtől szétolvad a hó a mezőn.
Ám most még csak alig vágtuk le a sárga búzát, még
éppen hogy csak nő újra az éj, fogy a nap.
Most a sebes Nilus is megtér medrébe, s a jámbor
Memphisz a holdas ökör tiszteletét keresi.
Skorpió mégis, noha messze a Nap paripái,
most veri záporral Pannoniánk vizeit.
Így se hiszem, hogy esőhullás táplálja csak őket,
és ily erőssé tud válni a sok kicsi csöpp.
Az történt inkább, Szigonyos, hogy a földbe ütötte
villád, s föltépted duzzadozó ereit.
És ami forrás csak megbújt a kivájt üregekben,
szerteszökellt a vidék felszíni tájaira.

Ezt, bizony ezt jósolta nekünk nemrég az ijesztő
üstökös, a hosszú, szem-sose-látta sörény.
Mint amikor Helicét s Burát elnyelte a tenger,
hogy nincs messze a vész, kaptak előre jelet.
Tenger tükre alatt bámulta a tornyokat akkor
szűzi Thetis, s fókák nyúltak a főtereken.
Égiek, ó mért, mért csak ránk szakad ekkora átok?
Oly sok más népet hordoz a föld kívülünk!
Vagy tán mind a világ elvész most, és az utolsó
nappal fénye ragyog máris a nemzeteken?
Hogyha veszünk, vesszünk! Mi se vágyunk élni tovább, és
nyugton várjuk, amit ránszab, a Sors közösen.
Sőt, ha mi, hunnok az emberiség bűnét egyedül le-
moshatjuk, minekünk édes az áldozat is.
Ámde nem egy rész pusztul csak, hiszen oly nagy a romlás,
oly vad, hogy nyilván senki sem élheti túl.
Rajna vizébe bukott téres Germánia földje,
és az orosz Don sem fér meg a partjai közt.
Rhône a gallokat önti ki, Baetis ibérekét áztat,
és az olasz töltés sem regulázza a Pót.
Argos városait dühösen rombolja Inachus,
rossz Hebrus, magad is gyötrőd a trákjaidat.
Indeket úsztat a Gangesz, a Tigris parthusokat hord,
Cydnus Cíliciát nyúzza, Orontes a szírt.
Nem gyűlölte Araxes sem még ennyire hídját.
Cappadocia sem nyögte Halys rohamát.
Nem nőtt ennyire meg Xanthus sem Achilleus ellen,
Hermus sem pazarolt szét soha ennyi vagyont.
Afrika, mely nemrég szikkadtan szidta a túlsok
napfényt, most meg a víz árja miatt nyavalyog.
Szörnyes Bagrada és a bűdös Cinyps vadul ott és
Triton, amely téged szült, szűzi Pallas anyánk.
És Gir, az isteneket fogadó, mikor unva a nektárt
etiópok nyomorú étkire fáj a foguk.
Ám a folyók tenger nélkül: hagyján! De a tenger
habja benyel minden vízenülő szigetet.
Corcyrát, a gyümölcsöst, rossz Lemnost, vele Krétát,
mely maga tudta, hogy ott él a dugott Jupiter.
Nincs Sardinia, Korzika, sincs, az Etna lefojtva
nem vet mélyéből ég fele tűz-tömeget.
Zord örvénybe merült ismét Delos, Rhodos együtt;
zúzó szirtjeiket nem lesi gyáva hajós.
Líbia habjaiban sem vizslat a sziklafejekre,
s már nem rettegi, két Syrtis, a zátonyaid.
Sőt maga Oceanus, minden dolog atyja, ki biztos
törvény rendje szerint védi a föld jogait,
általhágta sok évszázad kijelölte határát,
véelve: a négy partszél szűk, nem elég neki már;
és a szakadt gátaknak mindenhol nekiront, hogy

beljebb törjön a föld távoli tájaira.
 S másként, mintha dagály rémíti s apály a szegény gallt
 s cimbert, Hold, amikor váltakozik delejed:
 úgy dül, mint amikor hegyeket hajigált ama kígyó-
 lábúakra, kiket ellene vitt a harag.
 Vízbe merült Keleten lombos Ceylon hegye-völgye,
 vízbe kemény agyarú, bőszen elefántjaival;
 s földrészünkkel szemben a brittek földje s az ír hon:
 nem kíméli a dús nemzeteket sem az ár.
 Roppant habjai már az Egethordóra verődnek,
 s Atlasz két vállán terhe erősen inog.
 Ó, tudom én, hogy az átok nem múlik, s hogy a földön
 ami csak élőlény van, valamennyi kivész.
 Itt nevelődött lent vagy a mozgó légben: a kóbor
 vízbenuszók könnyű áldozatául esik.
 Hisz Proteus sem bírt soha még ily tündöklő-nagy
 nyáját hajtani a Tengeri Isten elé.
 Hát igazat mondtak hajdanta a bölcsök: az embert
 víz és tűz gyakran fogja kiirtani majd.
 Mégis a romlásból újjákél minden esetben,
 mint ahogyan Phoebus messzehíres madara,
 melynek a por: bölcső, a halál: életrehívó, és
 végső napjából napjai kezdete lesz.
 Nincs, aki tudja: e mosti világ hányadszor öregszik,
 hány lesz, és hány volt ennek előtte maig.
 Menj csak, menj, kit a talmi dicsőség vágya von, és csak
 kergess hírnevet, és hidd, hogy e hír örökös!
 Polgár vagy harcos voltál: emléked aligha
 örzi tovább az idő távoli századokig.
 Annyi marad rólad, mint mára maradt ama korról,
 melyben a Nap még nem gyúlt ki az ég tetején.
 Istenek Atyja, ki roppant tagjain általömlöttél,
 és e világot tűz-életerőd eteti,
 aki saját képed mására faragtad a lelket,
 s arcunk a rokon ég boltja felé emeled,
 nem kordáztad-e egykor a földet a rend erejével,
 már amikor formát vett föl a zagyva Kaosz,
 hogy ne zavarja a hőt a hideg, sem a száraz a nedvest,
 s boldog mérséklet védje a dolgaidat?
 Annyira nincs most föld és tűz, hogy a félelem aggaszt:
 elvész minden elem, és csak a víz maga lesz.
 Hát nem ígérted meg hajdan szigorú fogadással:
 vízözön addig nem veszti tiéidet el,
 míg csak a felhőket megfesti színes vonalával
 Júnó istennő útja, a félköríves?
 Gondolj erre, ki nem játszottál még a szavaddal,
 s mint ahogy emlékszünk, tartsd be ígéreteid.
 Mert ha tudod, hogy a Végzet vas törvénye köt, és a
 három Párka rideg rendje fölött visz utad,

ó, hogy bírod a régen elöntött földeket ismét
 s ennyire bántani, ó mért cselekszsz tilosat?
 Hogyha meg itt van a vég, az egekből sújtsd le a hármast,
 Vulkán-verte szigonyt, sújtsd le reánk temagad.
 Vess a vizes vésznek gátat, zárd vissza Aystert,
 barlangjába, s a trák szél lehe járja legünk.
 S Neptun - szánva az embert - fújjon már a haboknak
 hátrálót egyszer trítóni kürtjeivel.
 Ámde mit ér a könyörgés? Elviszi ezt is a sodró
 hullám, mint ahogyan már egyebet tovaavisz.
 Majdnem a csillagokig tör a víz, oly nagyra dagad már,
 semmi sem áll ki, csupán fönt a hegyek teteje.
 Egybefeszülnek a felhők és a folyók, hogy a zápor
 esni se bír: köztük akkora hely se marad.
 Nos hát, rajta, hugocskám, fussunk gyorsan Olimposz
 felhőn túl nyomuló isteni bérceire,
 vagy, míg van szabad út, parnassiusi Cirrha hegyére,
 ez magasabb annál, hogysem elöntse az ár.
 Földanya csontjait, a köveket mögibém vetem ott én
 s feltámasztom majd ezzel a férfinemet.
 Te kavicsot markolsz föl, s éppúgy hátradobálod,
 ez meg a nők seregét hozza a földre megint.
 Új Deukalion így leszek én, új Pyrrha te, és így
 kél majd magvunkból újra e lenti világ.

33. DE ARBORE NIMIUM FOECUNDA

Illa ego, quae recto coelum modo vertice adibam
 Arbor, humum pronis verro cacuminibus.
 Nec me externa gravant alienae pondera molis,
 Sed premor infelix, foetibus ipsa meis.
 Evertere alias cum faevis fulmina flabris,
 Fertilitas nobis exitiosa venit.
 Mansissem incolumis, si non foecunda fuisset,
 Nunc iaceo propriis obruta pignoribus.
 Nec iam aliud superest, nisi ut atra caesa bipenni,
 Ingerar ingiferis officiosa focis.
 Quam nucis est peior mea sors; ego laedor ab ipsis,
 Fructibus, ob fructus laeditur illa suos.
 Hac mercede fuit genetrix Agamemnonis uxor,
 Vel quae celatum, misit in arma, virum.
 Talia de natis referent si praemia matres,
 Sacra ubi naturae iura potentis erunt?
 Scilicet haec ratio est, nolint ut gignere nuptae,
 Ut medio crescens ventre necetur onus.
 Dira utinam nostros ussissent frigora flores,
 Tum, cum prima novo germina vere dedit
 Aut ubi mox teneris stabam densissima baccis,

Ventus abortivas diripuisset opes!
Praeberem vacuas aestum vitantibus umbras,
Maximus hinc platanis conciliatur honos.
Vos ego proceri, moneo, pulcherrima trunci
Ligna, quibus late brachia longa patent;
Pomiferam cultis laudem ne quaerite in hortis,
Sit vobis sterili fronde virere satis.
Poma gravamen habent, et se gestantibus obsunt,
Innocui foliis forma decoris adest.
At te qui transis, furcam supponere lapsae
Ne pigeat, stratas et relevare comas.
Saepe peregrinae fovit clementina dextrae,
Tristia cognata vulnera facta manu.
Ergo aliquod miseris, fulcimen subiice, ramis
Forte quod hinc carpas, cum remeabis, erit.
Sic leve, quod portas, sit onus, sic ipse tuorum,
Nil unquam possis, de pietate queri!

A ROSKADOZÓ GYÜMÖLCSFA

Én, aki nyílegyenest törtem sudarammal az égnek,
Seprem most leborult lombozatommal a port.
Nem külső, idegen terhek roskasztanak engem,
Önnön termésem húzza le bús fejemet.
Társaimat viharos villámok döntik a földre,
Rám ez a dús termés hozza a szörnyü halált.
Ép volnék ma is én, ha nem önt el a százszoros áldás;
Mind az enyém a gyümölcs, mely ime porba terít.
Nincs más hátra: a balta setét vasa vágja el éltem,
S máglyák lángjai közt pusztulok el megadón.
Jobb a diófának: termése miatt verik őt le,
Engem a termésem súlya tör össze maga.
Épp ily díjat nyert Agamemnon hitvese hajdan,
S az, ki a háboruba küldte gyanútlan urát.
Ó, de ha így fizet, ily gonoszul anyjának a gyermek,
Akkor a természet szent joga, jaj, hova lesz?
Azt diktálja az ész: ne akarjon szülni az asszony,
Vesszen a magzat, amely duzzad az anyja ölén.
Bárcsak durva fagyok perzselték volna le szirmom,
Amikor ifju tavasz csalta ki bimbaimat!
Vagy letarolták volna a vad szelek a be sem érett,
Zsenge bogyót, sűrűn nőtt, buja kincseimet!
Meddő árnyam várna csak arra, ki lankad a hőtől,
S nem másért, csak ezért tisztelik úgy a platánt,
Karcsú, szép, sudaras törzsek, hallgassatok énrám,
Széttárván ölelő, széles-erős karotok:
Díszes kerti gyümölcs ne legyen soha szívetek álma,
Éppen elég, ha a lomb lep, noha magtalanul.
Rátör a büszke gyümölcs a sudárra, mely élteti-hordja,

Egyszerűen, szeliden díszlik a fán a levél.
És te, ki erre kerülsz, ágast állítani ne restelj
Csüggő gallynak, emeld helyre a dült terebélyt,
Gyakran gyógyította be már gyöngéd idegen kéz
A rokon által ütött mély, szomorú sebeket.
Rakj hát holmi karót e szegény ágaknak alája,
Szednivaló is akad, újra ha erre kerülsz.
Tennen terhed is úgy könnyüljön, s véreid ádáz
Tetteit úgy ne legyen felpanaszolni okod.

34. DE VENATIONE STEPHANI DE BAION ORATORIS

Hunnorum orator Stephanus Baionia proles
Ad Tiberim primo dum spatiat equo,
Inventum cursu praeverterat alite cervum,
Ocius et sociis, ocior et canibus:
Excitat et timidus animos sors ultima rerum
Aspera, cum Stephano praelia cervus init;
Cornibus urget equum, dorso citus ille supremo
Desilit et celsum percussus ense caput.
Desiluit fractus duris in cornibus ensis
Dardaneum Turno ceu feriente ducem.
Heu quid inermis agat, cum trux tanto acrius instet
Hostis; erant summo ludicra plena metu;
Quam paene audaci nocuit temerarius ardor!
Quam paene ille domum fabula sola redit!
Sed comitem miserata suum Tritonia sacro
Armavit trepidas protinus ense manus.
Huius tam validas excepit corniger ictus,
Ut raperet geminos unica plaga pedes.
Tum demum vano renovans certamina nisu
Labitur et vasto corpore plangit humum.
Adsunt et lenti sera ad iumenta sodales,
Nec pudet exanimum iam violare pecus.
Pande, age, si fas est, Phoebi soror, an ne feroces
Sola adeo cervos Martia Roma gerit.
Sic ego sic... quid tu tam grandia cervis
Ad nullos usus cornua nata putas.
Bellant et cervi, sive exitiale coëgit
Discrimen, calidus seu stimulavit amor.
Nec palmo saepe est homini letalior ursus,
Nec magis ungue leo, dente timendus aper,
Quod si devictis levis esset adorea cervis,
De bis sex unus non foret iste labor.
Dixit et in silvas dubito migravit in auras.
Est certe ex oculis rapta repente meis.
Praeda gravi interea plaustro defertur in urbem,
Astupet at pompae Romula turba novae.

Picenus nec tanta dedit spectacula rhombus
 Quem cepit subito testa rotata luto.
 Curritur Acronis spolia ut referente Quirino,
 Ut Caco flammis immoriente suis.
 Dicite, Romani septena cacumina montes,
 Tot tulerint fortes cum iuga vestra viros,
 Quis potuit simili Capitolia adire triumpho?
 Quis pede, quis dextra tale peregit opus?
 Par decus Alcides dominis non intulit Argis,
 Cum levis aeripedem fixit arundo feram,
 Non illic clave, non illic gloria plantae
 Hercula tunc potior parva sagitta fuit,
 Grator est virtus, quam munificentia vivit,
 Noster et hoc titulo crevit adauctus honos.
 Nam solus tanto quas quaesiit ille periclo,
 Delitias propriae noluit esse gulae.
 Pontifici primum caput et sua cornua dantur,
 Cornua ter senis ardua verticibus.
 Purpurei sumunt lumbos, et pingua patres
 Ilia, diversum cetera vulgus habet.
 Aequaret Phrygiis venatica dona carinis
 Naufragus in Libyco littore Troïades
 Hic minor in plurimis numerus confertur, et unus
 Romanum cervus spargitur in populum.
 Tibri pater, tales Hister tibi mittit alumnos,
 Tu tamen hunc salvum, sed cito, redde suis.

BAJONI ISTVÁN KÖVET VADÁSZKALANDJÁRÓL

Húnok szószólója, Bajon híres fia, István,
 egyszer a kék Tiberis partja felé lovagolt,
 s meglátván egy szarvast, vágtaiban nekirontott,
 gyorsabban, mint hű társai, mint a kutyák;
 félelem ébred a lelkekben, már azt hiszik, István
 végórája ütött, harcba hogy indul a vad;
 szarva lovát szurkálja, de ő leugorva a lóról
 karddal az ellenfél büszke fejére lecsap.
 Ámde a kard az agancsról kettétörve lesiklik,
 Turnusszal járt így egykor a trójai hős;
 most, fegyvertelenül, jaj mit tegyen? És a vad annál
 bőszebben támad: rettenetes viadal!
 Ily forrófejűség majd hogy vesztét nem okozta!
 Majd hogy nem meseként tért a merész haza csak!
 Nagy Pallas könyörül meg, s felfegyverzi barátját:
 mennyei szent kardot fog remegő keze már.
 Oly nagy erő van benne, hogy egyet sújt, s az agancsos
 két lábat vesz el, célbatalál a csapás.
 Ekkor, a küzdelmet bár felveszi hasztalan újra,
 végre lerogy, vaskos teste a földre zuhan.

Lassú társai is most, késve, segíteni jönnek,
sebzeni nem restek holta után a vadat.
Áruld el, ha lehet, Phoebus testvére, ilyen bösz
szarvasokat harcos Róma nevelt-e csupán?
„Én úgy ... miért hitted, hogy szarvasaimnak
céltalanul nőtt ily díszes agancs a fején?
Hisz harcolnak a szarvasok is, ha halál veszedelme
készíti őket, vagy hő szerelem tüze.
És nem végzetesebb, megesik, mancsával a medve,
karmos oroszlán, sőt: isszonyu vadkan-agyar!
Nem lett volna, ha könnyű babér leteperni a szarvast,
egy a tizenkét nagy héroszi munka közül.”
Eképp szólt, s elment ligetébe - talán az egekbe -
egy biztos: szemeim színe elől tovatűnt.
Elszállítják közben a szent városba a zsákmányt:
társzekeres menetet bámul a római nép.
Nem volt ily látványosság a picenumi hal sem,
melyre cserépkorsó várt a csalárd iszap;
nem keltett, csak prédával hazatérve Quirinus,
s Cacus, a lángba haló, ekkora csődületet.
Mondjátok hát, hétsucus római dombok, akiknek
háta olyan sok hős férfi nyomát viseli,
ment-e hasonló győzelem-ünneplő hegyetekre,
kézzel vagy lábbal vittek-e véghez ilyet?
Argos urához nem hurcolt ily nagyszerű prédát,
érelábú vadját nyíllal elejtve, a nagy
Herkules, és a dicsőséget nem fütyköse, sem jó
lába szerezte: a csöpp nyíl, nem a durva erő;
jobban tetszik a bátorság, ha a bőkezűséggel
párosul, és hősünk ebben is élre került.
Mert nem akarta csak ő élvezni, ha társtalan ínyét
csiklandozná csak bajjal elért gyönyöre;
kapta tehát, legelőbb, a fejét s az agancsot a pápa,
ága tizennyolc volt, sokhegyű, díszes agancs,
comb jut a bíborosoknak, a városatyáknak a zsíros
belső részek; a nép jussa a fennmaradó.
Libya partján fríg bárkáknak adott a hajója
roncsáról menekült trójai hős valaha
épp efféle vadászzsákmányt: soknak keveset; most
így nyert egy szarvast étkül a római nép.
Látod, atyánk, Tiberis, hogy az Ister mily fiakat küld
hozzád? Épen ereszd vissza azért, de hamar.

35. CONSULTATIO DEI PATRIS ET FILII DE PERDENDO HOMINUM GENERE; QUOS TANDEM BEATA VIRGO EXORAT

Sederat omnipotens, medio sublimis Olympo,
Subdideratque oculis, condita cuncta, suis.
Lustrabat tractusque maris, terrasque patentes,
Quicquid et astriferi clauditur axe poli.
Paulatimque hominum defixit lumina rebus,
Ut studia humani cerneret ingenii;
Ut vitam et mores, ut vota et gaudia nosset,
Quod quisque effugeret, quod sequeretur opus.
Conspicit implicitum tam multis fraudibus orbem,
Tot scelerum facies et mala tanta videt.
Insanas hominum curas, vota improba cernit,
Et nullo in terris esse in honore Deos.
Hic petit excidiis urbes, per tela, per ignes
Tendit, ut innumeras undique cogat opes.
Ille armis violat leges, hominesque Deosque,
Subdat ut imperio, regna aliena, suo.
Ense petunt alii fratres, carosque parentes,
Cumque suis alii bella nefanda gerunt.
Furta iuvant multos, foenus, saevaeque rapinae,
Fanaque direptis expoliata Deis.
Decipit hic dominum, fraudem parat ille parenti,
Emtori varios iniicit ille dolos.
Pars amat ingentes sumtus, luxumque superbum,
Lactaque magnificas aedificare domos.
Pars Venerem sequitur, caecique Cupidinis ignes,
Pars sequitur rabidam, luxuriosa, gulam,
Hi spernunt Stygiosque lacus poenasque malorum,
Quaeque manent animas, praemia certa, pias.
Contemnunt illi Superos, Superumque parentem,
Nec pudor est, ullos esse, negare Deos.
His pater attonitus studiis, votisque virorum,
Hoc, doluit vili posse licere luto.
Indoluit simul et magnas exarsit in iras,
Aestuat ira gravi mista dolore fremens.
Ut quondam piano fluctus surit actus in alto,
Aut ubi sulfureis mons sonat intus aquis.
Tandem ubi conceptus paulum deferbuit aestus,
Concilium toto, convocat indepulo.
Undique conveniunt Superi, circaque residunt,
Incipit a solio, sic prior ipse, suo:
Ecquid coelicolae vestros spectatis alumnos?
Cernitis humanum, quo ruat usque, genus?
Quem tandem inveniet nostra haec patientia finem?
Aut haec dusemus quam toleranda diu?
Quis iam virtuti locus est toto orbe relictus?
Quis toto sceleri non patet orbe locus?

Quid non dira fames auri, regnique cupido,
 Fas putat? imo sibi quid putat esse nefas?
 In Venerem ruit omne genus, gula conficit omnes,
 Vitaque pro rapida perditur ingluvie.
 Iam mores, legesque omnes, iura omnia pulsa,
 Religio, pietas, canaque pulsa fides.
 Caedibus et bellis, et fuso sanguine flagrat
 Terra, nec est nati tutus ab ense parens.
 Concurrit, ruptis inter se legibus, orbis,
 In clademque, ruunt omnia versa, suam.
 Mersa est flagitiis tellus, de culmine summo
 Pendet, et in praeceps corruit omne genus.
 Nos neque iam norunt, nec coelo vivere credunt,
 Aut quenquam aetherei sceptras tenere poli.
 Fulmina contemnunt, poenas et Tartara rident,
 Et quisquam in terris Numina nostra colat?
 Heu! genus ingratum, nostra sub imagine cretum
 Poenitet, e facili compositumque luto.
 Nonne mare, et terras, quemque ipsi habitamus, Olympum,
 E nihilo nostrae constituere manus?
 Quisnam opibus terram, quis piscibus imbuit undas?
 Quis posuit nitido, sidera clara, polo?
 Edita sunt nostro, (quis nescit?) Numine cuncta,
 Sunt tamen ingratis, edita cuncta, viris.
 Nos illis gravidam, numeroso munere, terram,
 Nos dedimus latum, qua patet usque, mare.
 Spem quoque praebuimus regni post omnia nostri,
 Atque huius socios iussimus esse poli.
 Illi autem elati imperio, rebusque, secundis,
 Vertere in cladem, munera nostra, suam.
 Segnitie, mollique animos deperdere luxu
 Coepere et miris degenerare modis.
 Sed neque destitimus carum praestare parentem,
 Humanumque omni parte iuvare genus.
 Tradidimus sacras coeli de vertice leges,
 Sed spreuit leges, impia turba, meas.
 Misimus et vates, vates sprevere sacratos,
 Misimus atroces, nec timuere, viros.
 Denique conceptum divini Numine verbi,
 In terras Natum mittere non piguit.
 Imo ego descendi, pariter descendimus ambo,
 Sedimus et gremio, Diva pudica, tuo.
 Vos mihi coelicolae testes, quis ma impia poenis
 Sustulerit, leto, turba redempta, meo.
 Sed mea praetereo, pereunti debita mundo
 Fata; quis e vobis non mala mille tulit?
 Quot ferro, quot aqua absumti, quotque igne cremati?
 Corpora quot rabidis dilaniata feris?
 Ecquid, ut aetherea pellant nos sede, moramur,

Et coelo admotis montibus arma ferant?
 Tollamus scelerum auctores, causasque malorum,
 Deleat invisum, flamma inimica, genus.
 Iam satis humani tulimus ludibria fastus,
 Sat vobis Superi, sat tibi, Diva, datum.
 Desine me genitrix lacrymosis flectere verbis,
 Desinite ingratas vos mihi ferre preces.
 Consulite in medium, et varias deponite mentes,
 Solvatur tantis terra polusque, malis.
 Talibus attoniti dictis, diversa fremebant,
 Obscuroque dabant, murmura caeca, sono.
 Ut procul in silvis cum surgere ventus opacis
 Incipit, aut imis murmurat unda vadis.
 Atque ibi deiecto, mater moestissima, vultu,
 Suppliciter tales, fundit ab ore, sonos:
 Nate tuae, (quid enim superest?) spes unica matris,
 Quo solo videor nomine freta loqui.
 Nate, quid indignas, mitissime, surgis in iras?
 Quae nova tam subiti causa furoris adest?
 Et quae tanta tuum laeserunt crimina Numen,
 Ut nullus veniae iam locus esse queat?
 Quid? tua non omnem superat clementia culpam?
 Anne animum minuit noxa aliena, tuum?
 Ulcisci quos, Nate, paras? quos perdere tentas?
 Cum quibus, o Superum maxime, bella geris?
 Nonne hominum genus ecce tuum, tua pignora pardis?
 Duxerat e molli, quos tua dextra, luto.
 Quid iuvat invalido Martem exercere sub hoste?
 Quid iuvat in praedam saevior esse tuam?
 Quae tibi cum vili bella ac certamina gente?
 Aut quae deletis, laus tibi parta, viris?
 Cui mare, cui terras, cui cetera tradis habenda?
 Quae rerum facies, Nate, quis usus erit?
 Frustra igitur magni moles erit edita mundi?
 Frustra erit ad motus irrequieta suos?
 Fulgebunt nitodo nequicquam sidera coelo?
 Et peragent notas, per sua signa, vias?
 Cui feret innumeros, tellus uberrima, fructus?
 Servabit tantas cui gravis alvus opes?
 Cui pecudes alet illa suas, volucresque ferasque?
 Et vaga cui pisces nutriet unda suos?
 Sublatis tot, Nate, viris, tua dona perire,
 Et squalere tuum, sic patieris, opus?
 Ferre potes vacuum, caesis cultoribus, orbem?
 Haeredem tantis, nec superesse bonis?
 Sed tibi sic placitum; sint omnia condita frustra,
 Et pereat tanti, Nate, laboris opus;
 Tune etiam poteris coelo delapsus ab alto,
 Nequicquam in nostro procubuisse sinu?

Num poteris laceros variis cruciatibus artus,
 Nequicquam indignae, Nate, dedisse neci?
 Nequicquam tantos poterit tolerasse dolores,
 Obsequitur iussis, dum pia turba, tuis?
 Si te nulla movet tantorum causa laborum,
 At moveat, debet quem tibi mundus, honor.
 Quis tibi sacra feret? quis templa arasque dicabit?
 Quis sparget nomen, cuncta per ora, tuum?
 Nemo aderit qui vota ferat, qui Numen adoret,
 Quin nullum in terris iam tibi Numen erit.
 Otia ages coelo, duces inglorius aevum,
 Et tua te facient munera nulla Deum.
 Cui veniam dabis? admisso quem crimine plectes?
 Ostendes cui te, per tua iura, Deum?
 Iactabis vacuis, nequicquam fulmina, terris,
 Fulminibus nemo, qui moveatur, erit.
 Non pater, exhausto, non rex, non arbiter, orbe,
 Quid multa? exhausto, non eris, orbe, Deus.
 Non faciunt simulacra Deos, non templa, nec arae,
 Imperium in cunctos, arbitriumque facit.
 Cui porro imperites? tua quem sententia damnet,
 Si tibi subiectum deleat ira genus?
 At vitiis intenti homines, iacet obruta virtus,
 Nec quisquam toto iam colit orbe Deum.
 Labitur interdum, verioque errore tenetur,
 Infirmum, fateor, desipiensque genus.
 Quid faciant vili membrorum carcere septi?
 Quid faciat vili, massa subacta, luto?
 Tu quoque, deposito, fateamur vera, timore,
 Das tantis causam, materiamque malis.
 Imbelles homini sensus, stimulosque, dedisti,
 Duxisti e fragili mollia membra luto.
 Quid referam tot opes, insani pabula luxus?
 Quid Veneris stimulos, ingluviemque gulae?
 Praeterea quantis obnoxia vita periclis!
 Me miseram! quantis continuata malis!
 Et mirum est, si quid mortalia pectora peccant!
 Quis valeat tantos exsuperare dolos?
 Sed tamen agnoscunt crimen, culpamque fatentur,
 Et facti veniam, supplice voce, petunt.
 Nec sunt magna tamen mortalis crimina culpaе,
 Si modo de miseris credere vera potes.
 Quin virtus totum, pietasque est magna per orbem,
 Totaque delubris terra referta tuis.
 Aspice, quae plenis hinc atque hinc sedibus omnes
 Circumstant, animas, quis nisi terra dedit?
 Sed sane sint magna hominum peccata, nec usquam
 Sit pietas, esto, sit tibi nullus honos;
 Si tamen haud ullae possunt te flectere causae,

Et certum est poenas sumere ab orbe graves,
Affice suppliciis soutes, et noxia tantum
Corpora, at immeritum perdere parce genus.
Suppliciis soutes (nisi mavis parcere cunctis).
Da, decet; hoc omnes aequius esse putant.

.....

AZ ATYA- ÉS FIÚISTEN BESZÉLGETÉSE AZ EMBERI NEM ELPUSZTÍTÁSÁRÓL, AKIKHEZ VÉGÜL A BOLDOGSÁGOS SZÚZ KÖNYÖRÖG

Fent az olümposzi tér közepén ült Isten a trónján,
Arca elé tárult szét a világegyetem.
Végighordta szemét vizeken, sík földi mezőkön,
S látta a tért is, amit zár be a csillagos ég.
Végül az embereken nyugodott szeme: látni akarta,
Mit művelt odalenn, mit tesz az emberi nem.
Élete hogy telik el, milyen és van-e vágy, öröm, erkölcs
Tetteiben; mi elől fut vajon és mi után?
Ám mit lát: a világ tele rengeteg emberi csellel,
Annyi, de annyi a bűn, oly sok a rossz, a hamis.
Emberi fáradtság, gond esztelen, álnok a vágy is,
Senki se tiszteli már földön az isteneket.
Lám ez a városokat lobbantja fel, ostromol, éget,
Nincs pihenés, csak a pénz úzi előre, a kincs.
Az meg fegyveresen sért emberi, isteni törvényt,
S trónt bitorol, hódít, bár az a föld idegen.
Testvért gyilkol a kéz, kard átdöfi már a szülőt is,
Édes övéi között nincs nyugalom, csak a harc.
Országban leli már sok a kedvét és uzsorában,
Dúló rablással fosztja a templomokat.
Itt ez a gazdaurát szedi rá, ott az meg az apját,
Álnok fortéllyal csalja vevőit amaz.
Egy rész költekezik, pénzt szór, örömet csak a pompa
Ad neki, azt szereti és a csodás palotát.
Mást Vénusz rabul ejt, Cupidó tüze egyre emészti,
Tobzódó lakomák élvezetébe merül.
Van, ki a Sztüx mocsarát veti meg, bizton mi követ bűnt,
Nem kell az se neki, majd ami vár igazat.
Van, ki az isteneket veti meg, velük istenek atyját,
Sőt ilyet is kijelent: isteneket tagadom.
Istenek atyja midőn ezeket meglátta szemével,
Fájt neki végtelenül, hogy mire képes a sár.
Fájt neki és iszonyú érzés lobog, ég a szívében,
Forr, zúg már a harag, s benne a fájdalom is.
Úgy, amiként felzúg a haragvó tengeri hullám,
Es amiként felforr hegyben a kénköves ár.
Végre midőn lassan meghalkul, nyugszik a lelke,
Tüstént trónja elé hívja az égieket.

Jönnék is ők, ki-ki más tájról, körülötte leülnek,
 S ő, ki a trón ura itt, kezdi először a szót:
 - Nézték-e, égilakók, mondjátok, néha a földre?
 És tudjátok-e ti, emberi faj hova ront?
 Meddig tart bennünk, van-e még türelem s hol a vége?
 Meddig véljük még: túrni, az isteni kegy?
 Hát van-e hely valahol, csak távoli is, hol a jóság
 Él, s nyíltan nem a bűn rejteke már ez a föld?
 Hát ez a pénzéhség, uralomvágy! Nyitva előtte
 Minden! S véli talán: már neki nincs tilalom?
 Már csak tobzódás, bujaság, ezt éli az ember,
 S élete elpusztul torka nagy éhe miatt.
 Nincs már ott erkölcs, törvény, jog; onnan elűzve
 Jámborság, becsület, néma a hű kegyelet.
 Gyilkol a harc, vértől csuszamos már minden a földön;
 Gyilkos gyermek elől bújhat-e még a szülő?
 Itt csata, ütközet ott, törvény sehol, íme az ember
 Így rohan, így pusztul, s egy fia sem menekül.
 Bűnbe merült ez a föld, szakadék szélére került már,
 Ott függ és ha zuhan: meghal az emberiség.
 Már azt sem tudják, hogy vannak-e istenek itt fenn,
 S nem hiszik azt se talán: tartom az égi jogart.
 Mennyköveim nevetik, mosolyognak a sztüxi világon;
 Tisztel-e még valaki minket, az isteneket?
 Hej, hálátlan faj, ki a sárból kaptad a formád,
 Bánom már, hogy e kéz létrehozott valaha.
 Nemde a tengereket, földet valamint az Olümposzt
 Semmi anyagból mi hoztuk a létre: e kéz?
 Kincseket és halakat le a földbe, ki tette vizekbe?
 És ki rakatta vajon égre a csillagokat?
 Itt mindent csak e kéz alkothat (s ezt ki ne tudná?),
 És neki még hálát ember ezért nem adott.
 Kincsekkel teli föld, ezt őneki nemde mi adtuk?
 Tengert adhat-e más, messzire szétterülőt?
 Adtunk arra reményt, hogy az éltét ott befejezván
 Feljöhet, és társként élhet a holtá után.
 Ennyi szerencsével, hatalommal, lám, mire vitte,
 Bajt, romlást okozott minden a gőgje miatt.
 Fényűző tunyaság, puha élet rontani kezdte
 Lelkét, s így lehetett nemtelen ő, a nemes.
 - Ámde mi nem szüntünk könyörögni az égi atyánknak,
 Irgalmas legyen, és védje az emberi fajt.
 - Adtunk szent törvényt lebecsátva az égi magasból,
 Ám amit adtunk, azt megveti lenn a tömeg.
 Küldtünk prófétát, nem kell neki, megveti őket,
 Zsarnokokat, s ime nem féli a zsarnokait.
 - Végül az Istentől nemzett ige szállt le a földre,
 Nem restellte bizony: gyermeke ment oda le.
 Én vagyok az, ki leszállt, de a kettőnk szállt le az egyben,

És a te méhed volt, isteni Szűz, a lakás.
 Égilakók ti tanúk vagytok, hogy mekkora kinnal
 Ölt meg a megváltott emberi, léha tömeg.
 Ámde az én sorsom hagyjuk, vele mert az esendő
 Földnek tartoztam; nézzük a sorsotokat.
 Hányan hulltatok el kardtól, tűz által, a vízben?
 Hányótok testét tépte a bőszen fenevad?
 - És hát hagyjuk-e azt, hogy az égből már el akarnak
 Úzni, magas hegyeket rakva a mennyek alá?
 Irtuk hát ki a bűn, a gonoszság rút okozóját,
 Lángok emésszék el végleg az emberi fajt.
 Már eleget túrtuk, szenvedtük az emberi gögőt,
 S ennyi elég legyen, ó, istenek, isteni Szűz.
 - Hagyd hát könnyeidet, ne akarj rám hatni, anyám, már,
 És ti se, kérést nem szívesen veszem én.
 Inkább döntsetek itt arról, meghányva a kérdést,
 Hogy bűnhődjön a rút bűneiért a világ.
 Hallván ily szavakat tüstént felzúg a morajlás,
 Mindent elnyel a zaj, senki se érti a szót.
 Mint amikor szél ébred az árnyas távoli erdőn,
 Vagy mikor örvénylik, s tombol a tengeri mély.
 Ámde a legszomorúbb anya - még meghajtva fejét is -
 Szólani így kezdett, ajka remeg, könnyörög:
 - Gyermekem, egyetlen (tudod) élte, reménye anyádnak,
 Feljogosít ez a cím kérni, kimondani szóm.
 Gyermekem, ó te szelíd, miért gerjedsz nagy haragodban?
 Hirtelen indulatod, mondd, mi okozta megint?
 Mekkora nagy bűnök sértették isteni lényed,
 Hogy már nincs kegyelem, nincs se bocsánat ezért?
 Mondd, van-e akkora bűn, mi nagyobb, mint benned a jóság?
 Gyengítette talán lelked az emberi bűn?
 Bosszúd, mondd, kiket ér, kit akarsz elveszteni, ölni?
 Kikkel vívsz te csatát, istenek atyja-ura?
 Nemde az emberi fajt, a te gyermekidet, kiket egykor
 Sárból formáltál életet adva nekik.
 És mi a jó abban, ha legyőzöd a gyenge erőtlent?
 Zsákmányt szerzel, ami úgyis a régi tied.
 Mért harcolsz e silány nép ellen, mért ez a küzdés?
 És ha legyőzöd, mondd, jár-e dicséret ezért?
 Földet, a tengereket, mindent kinek adhatod akkor?
 Gyermekem, ó, milyen is lesz a világ azután?
 Hát ez a létrehozott mindenség hasztalanul vár?
 És mozdulni se tud ennek a nagy tömege?
 Hasztalanul ragyog itt fenn fénylő csillag az égen?
 Hasztalanul járják végig az égi utat?
 Sok-sok termését kinek adja a dús, televény föld?
 Méhe kinek lesz majd kincseivel viselő?
 Nyájakat, állatokat, szép szárnyasokat kinek őriz?
 Mért táplál halakat kis patak és a folyam?

Gyermekem, elpusztul ha az ember, pusztul a föld is,
Ezt ha te eltűröd: parlag a szép adomány.
Elviseled, hogy üres lesz? nincs, aki műveli: holt már,
S ekkora jószágra nincs örökös, se utód.
Ám ha te úgy akarod, legyen immár hasztalan ott lent
Minden, s pusztuljon végleg a műved, a föld.
Akkor ugyan mért volt, hogy az égből földre leszálltál,
S mért kellett azután lakni a méhem ölén?
Kínzott tagjaidat, megkínzott testedet, édes
Gyermekem, ott a halál kapta-e hasztalanul?
Akkora fájdalomat vállalasz-e magadra hiába,
Hogyha az emberi faj tartja parancsaidat?
És ha nem indít meg nagy kínjaid érdeme, célja,
Hasson rád: odalenn eljön a tiszteleted.
Áldozatot ki mutat be neked, szán templomot, oltárt?
Föld terein majd ki hirdeti nagy nevedet?
Senki se lesz, aki kér, nem lesz, ki személyed imádja,
Nem tudom, istenként tisztel-e még valaki.
Majd nyugalomban élsz dics nélkül fenn az egekben,
És akit alkottál, nem hiszi: istene vagy.
Elkövetett bűnért kinek adsz te bocsánatot akkor,
Sújtasz-e majd, ahogyan sújthat az isteni kéz?
Hasztalanul szórod majd mennyköveid le a földre,
Nem lesz senki se ott, féli ki mennyköveid.
Lenn az üres földön se király, bíró, atya sem vagy,
Nem leszel isten sem, isteni lény minek ott.
Nem lát isteneket se szobor, sem templomi oltár,
Senki fölött törvény, senki fölött hatalom.
Lesz-e, kinek szól majd a parancs, kire sújt az ítélet,
Elpusztul ha a faj, bünteti nagy haragod?
Jól tudom, azt mondod, sok a bűn, az erény letiporva,
Földön az isteneket senki se tiszteli már.
Botlik néha bizony, megvallom, téved is olykor,
Gyenge, erőtlén még, néhanap esztelen is.
Ámde hogyan tegyenek, ha silány test rabja az ember.
S mert sárból készült, gyenge, silány a tömeg?
Valld be, fiam, bátran, ne habozz, tedd félre a félést,
Ekkora bűnöknek jó oka vagy magad is.
Ingatag ösztönöket, halovány érzelmeket adtál,
Lomha, törékeny agyag: lomha, törékeny anyag.
Elmellőzzem-e tán luxus tápját, az aranyt most,
Hát buja ösztöneit s torka nagy ingereit?
Mennyi veszély vár rá, környékezi folyton az embert,
Ó, nyomorult nő, én! mondjam-e gondjaikat?
Mért csoda hát mégis, ha az ember vétkezik olykor?
Ennyi tömérdek baj sújtja ha, nyomja le őt?
Ámde ha vétkeznek, töredelmes szívvel a vétküik
Megvallják, értük esdve bocsánatot is.
Így nem is annyira nagy, súlyos már vétkeik árja

Hogyha te mindent tudsz róluk: a szent igazat.
Nézzed hát, az erény meg a jámborság lakik együtt,
És az egész földön mennyi a templomod ott!
S nézd, akik itt téged körülülnek, a lelkeket, íme
Mindezeket csak a föld adta, a föld egyedül.
Ámde legyen, nagyok ott - te szerinted - az emberi vétkek,
Nincs ott jámborság, úzve a szent kegyelet;
És ha reád végleg nem hat már semmilyen érv sem,
És szavad úgy döntött: büntet az isteni kéz:
Sújtsad a bűnösöket, ne kiméld, bűnhődjenek ők hát,
Ámde az ártatlant, véd meg a tiszta szívűt!
Sújtsad a bűnösöket (bárcsak könyörülne a szíved!),
Ez jogos, úgy véljük mind, akik itt lehetünk.
.....

Hosszabb költemények

1. A SZELEK VERSENYE

Engem az ihlet dalra tüzelt, amidőn a szelek közt
Vad versengés tört ki Aeolus hús odujában.
Jöjj hát, szőke Apolló, s Múzsáid seregének
Élén adj példát te, ki büszkén téped a lantot.
Jöjj s te magad lendítsd a magasba a zsenge igyekvőt,
Jöjj s te ügyelj habozó sajkámra a tengerek árján,
Mert noha csónakom útja sekély vizeken vezet által,
Gyakran csap fel a hullám itt is, part közelében,
Míg a vihar tombol, s fenyegetve süvölt a veszett szél.
Egykor a gyors szelek egymással hevesen vetekedtek,
Hogy közülük melyiküknek rettentőbb a hatalma.
Meghallván e vitát, Aeolus sebesen besiet tág
Barlangjába, ahol láncokkal fékezi őket
S börtönüket tüstént szigorítja, ha ellene kelnek.
Majd, hogy a pört eldöntse közöttük, zord palotája
Messze magasló trónszékébe telepszik azonnal:
Tyros bíbora vállán, kormánypálca kezében,
S így szól ekkor a háborgókhoz bölcs nyugalommal:
„Halljam hát, mi e fékeveszett vita célja valóban,
Tudnom kell, bár én egyik pártjára sem állok,
S az, ki királynak igaz, mint bírátok se lehet más.”
Ennyit mondott csak, s a vad Eurus kezdte beszédét,
Az, ki, akár a nap, ott születik keleten, piros égen:
„Ó balgák! Soha el nem nyerhetitek ti a pálmát!
Mégmérközni velem? Mikor engem urának elismer
Víz s levegő? Mikor én a sötét felhőket elűzöm
S hajtom odáig, ahol lezuhan Phoebus szekerével,
Messze Hibéria földjéig kergetve a tengert.
Száguldok, s a nagy ég beborul, hűsítve a színes
Hindút is, kit a fölvert Ganges habjai mosnak,
Majd nyugatig zavarom nagy erővel a fellegek árját,
S reszket a hullám nyugtalanul, de a bérc se kevésbé,
(Megfagy a hó menten s jégpáncél símul a vízre,
Zúzmara hull s betakarja a dermedt földet egészen)
S hogyha hajóra talállok, amint vergődik a habban,
Tornyosul, árad a fölvert tenger máris az égig.
S sziklakkal marakodva, a partokig űzi a szélvész.
Ámde a nap lehanyatlik előbb, mintsem hogy eléggé
S méltóképp ecsetelhetném szavaimmal erőmet.”
Itt befejezte beszédét, s Auster tört ki azonnal,
Homloka felhős, más neve Notos s Líbia szülte.
Harciasan szól: „Hasztalanul versengtek erőmmel,
Testvérek, hiszen én az egész eget elködösítem,

S oly sűrű e gomolygás, hogy csillag se süt által
 Éji sötétjén, s mindent ellep a pára komorlón.
 Elfeketítem a nap ragyogását, s mintha szurokból
 Lenne a hold, vakon úszik. S látjátok ti is arcom
 Ködbe merülve, e mell csupa harmat s nyirkos a szárnyam,
 Éj borul egyre fölém, vizesen csüng rajtam e köntös,
 S hajzatom ontja örökké, mint a csatorna, a záport.
 És ha a lógó fellegeket megrázom, az orkán
 Feldübörög, s belezendül az égbolt, majd az eső hull,
 Ömlik a földre, de még a folyók is zúgva dagadnak
 S medreiket szétvetve, mohón előzönlík a partot.
 Tombol az ár a mezőkön, a templomokat lesodorja,
 Omlanak össze a házak, az erdők fái recsegnek,
 Pusztul az ember, az állat, a földeken úszik a termés,
 Szállnak a felhők, s hömpölyög egyre a víz, a sok árok
 Megtelik undok iszappal, erőtlenséggel eldül a búza,
 S rontva, csobogva zuhognak a vad patakok le a hegyről.
 Kárbaveszett a paraszt munkája, a föld nyöszörögve
 Tér ki az ár robogása elől s reszketve utat nyit,
 Nőnek a zord felhők, s visszhangzik a csillagos égbolt.
 Borzalom űzi a népet, az elmék megzavarodnak,
 S félve, remegve sereglenek össze, hogy itt az utolsó
 Nap, s a világra az ősi Káosz kora sújt le haraggal.
 Rálehelek bőszen, s borzongva viharzik a tenger,
 És ha föléborulok, feketén széttárva a szárnyam,
 Fellegekig csap fel tüstént dübörögve a hullám,
 Harsog az örvény s elnyeli máris a gyöngye hajókat.
 Zeng az egész part, úgy tajtékszik a rettenetes víz,
 S oly nagy a köd, hogy a csillagok is mind sorra kihunynak.
 Nő a homály, a tüzes villámok fénye kialszik.
 Ömlik a zápor s összemosódik a lenti habokkal.
 Förfögetget szítok s leigázom Líbia földjét,
 (Ősi tanyám ez a táj, nincsen számomra külön hely)
 S végigszántva homokját, oly felhőt kavarak fel,
 Hogy magasan szálló por zúdul a csillagos égiig.
 S hozzá néhány fegyveres embert és hadi mént is
 Elragadok s a nehéz fatetőket az űrbe röptem
 S pörgetem így a hiába futókat, amíg beleunva
 Fordul a szél gyorsan, s ők messzi vidékre zuhannak.
 S mint a pehely, vagy a szalma, keringenek ott a magasban
 Kard, lobogó tarajú sisakok, puzdrák s a nehéz pajzs.
 Szárnyam a parthus röpke nyilánál is sebesebben
 Siklik a légben, akárhogy is pendítse meg íjját,
 Mint Jupiternek mennyköve, vagy baleári parittyája,
 S mint zuhanó csillag, száguldok a térben örökké.
 Nincs elegendő szó kifejezni titáni hatalmam,
 Ámde a tett, s ne a szó döntsön köztünk e vitában.”
 Így szólt s úgy nekibuzdult, hogy folytatni akarta,
 Ám a király megvonta a szót s Zephirusra parancsolt,

Álljon elő most ő, kinek alkonyi ég a hazája.
 S ez belekezdett: „Keljen a nap nyugaton fel ezentúl,
 S oltsa ki lángbaborult szekerét keleten heves örvény,
 Visszafelé zúduljon a Nílus, az Ister azonképp,
 Rőt lángját ne lövellje az Etna, ragyogjon az Orcus,
 Hő perzselje a szarmata népet, a dél garamantját
 Hó dermessze; eként alakuljon az ősi világrend!
 Fürge hajóra ne szálljon a brit, de a Göncöl a vízen
 Járja be útját, száradjon ki fenékig a tenger,
 S zátonyokon tutajok surranjanak át, ha velem ti
 Esztelenül mérközni akartok. A pálma enyém lesz,
 Nem kétséges előttem. A tengert is leigázom,
 Tornyosuló hullámba merítem a büszke hajókat;
 S van jogom ahhoz, hogy felhőket az égre terelve,
 Pusztító zivatart zúdítsak a földre dühömben.
 Ámde Zephir nevet én nem ezért kaptam! Ki ne tudná?
 Lét fakad ott zsendülve, amerre belengem a tájat.
 Általam éled a rét, a mezőt vígan telehintem
 Tarka virággal, s zölddel a rónán szerte a pázsit,
 Lombosodik fa, bokor, legelőknek zöld füve sarjad,
 Nektártól csöpögő szárnyam ha kitárom a rózsás,
 Szép tavasz első napjaiban, s minden csupa illat.
 Olvad a dermedt jégtakaró a szelíd fuvalomtól,
 Enyhül a föld fagyja, múlik a tél, s kivirulnak a lankák,
 Tarka virágdísz öltve megint mosolyognak a kertek,
 Feslik a rügy, lágy zöldje kibomlik, a fák leveleznek,
 Szerte vajúdik a föld, föl kúszik a szilre a szőlő,
 Ujjong, zsong a határ, nyoma sincs már régen a hónap,
 Újra susognak a rengeteg erdők, selymes a dombhát,
 Drága ruhában kelleti báját újra az évszak!
 Illatozó ibolyák bújnak meg a lágy berek alján,
 Nyílik a rózsa megint, kivirít s buja szirma piroslik,
 Ring a fehér lilium, csupa fűszer az illatos ánizs,
 Itt a kecses nárcisz pompázik, amott meg a jácint,
 Kint a mezőn a kakukfű, ott a fahéj meg a sáfrány,
 S szűzi fagyal veti árnyékát a sötét violára.
 S végre, midőn kivirágzik a part, gyülekeznek a méhek,
 Rajba verődve a dús kertekben gyűjtik a mézet,
 S lágy zizegésük az embert mély álomba meríti.
 Bárhova lépsz, a tavasz ragyogása fogad mosolyogva,
 Enyhe ligetben a gyeppuha szőnyege tárul elébed,
 Kertek ölen sárgán lobog és rádbókol a sáfrány,
 Hívnek a lágy, susogó ligetek, kivirult az egész föld,
 S jólesik elheveredve a fák árnyában, az álom,
 Hol madarak dala száll csicseregve a szűzi magasban.
 Majd meg a hattyúk éneke csendül a tó közepéről,
 S halk csobogással kúsznak előre a völgyek öléből
 Szerte a hűs patakok, kiömölve a zsenge mezőkre,
 Így hozom én a tavaszt évente, varázsom a földet

Így díszíti virággal, a holt rög is általam éled;
Nos hát nincs vita itt, a király pálmája megillet!”
Szólt Zephirus büszkén, s valamennyi dühöngve felelt rá,
Ám Boreas, akinek hajléka az északi tájék,
Túlbömbölte komor hangjával a többieket mind:
„Nincs-e erőm nekem is? S nem a zord Astraeus-e nemzöm?
Tiltja-e bárki, hogy én is szóljak végre magamról?
Vagy, ti vakok, nem látjátok, mily ostobaság volt
Megmérkőzni velem, mikor én lehetek csak a győztes?
Kár hadakoznotok ily önhitten s ennyi eséllyel!
Mert ha ti nagynehezen pár felhőt összetereltek,
Mozdulok én, s a világ végére röpül valamennyi.
Irgalmatlan erő, dühös őrzöngés, zabolátlan
Indulat és a harag kitörése vezérel örökké,
S csapkod a villám esztelenül, ha lesújtok a földre.
És valahányszor a barlangból kitörök szabadon, fönt
Tisztul az ég tüstént, szakadoznak előttem a felhők,
Foszlik a pára, a köd, s ragyogó fény árad a napból;
Ám ha utamba esik roppant tükrével a tenger
S oly nyugodalmas, akár a mocsár, vagy az álmodozó tó,
S méla merengéssel terül el, mozdulni se kíván,
Rettenetes hullám csap föl tüstént a magasba,
S felkavarodva azonnal reng, tajtékzik a tenger,
Majd nekilódul a partnak s földübörögnek a sziklák.
Mint Atlas, ki az égboltot hordozza a vállán,
S két ormával a Parnasszus, vagy Erix, vagy a Taurus,
Mint Othrys, vagy az Etna, a fényes Olympos, az Athos,
Oly magasan csapdos föl az ár e dühödt zivatarban.
Megzavarodnak a szörnyek a tenger ölén s menekülnek,
Csattog a hegyfok, a szirt, s a morajlást úgy veri vissza
Szerte a táj, hogy az ég belerendül, azonban a szélvész
Erre se nyugszik, s hajtja az örvényt oly vad erővel,
Hogy lemerülnek a tenger alá s eltűnnek a bércek.
Pezsdül a hab s előzönli a földet, amerre kiárad.
Nyögnek az ormok, a sziklák, majd megnyílik a mélység,
Mely a sötét iszapot gyomrából messze okádja.
S megtörténik az is, hogy a forgó ár a hajókat
Elnyeli hirtelen és harsogva csap össze fölöttük,
Vagy nekivágja a szirteknek s széttördeli őket.
S lendül a hullám egyre tovább, a magasba szökik fel,
Ring a hajó nyikorogva, a víz tobzódva dobálja,
Fönt a komor felhőket eléri az ingatag árboc,
Lent a meder sziklás fenekét súrolja az alja,
Vagy beletúr recsegő orrával a szürke homokba.
Így merül el, mély örvényt vájva, a gyenge hajó, s csak
Széttört roncsai hányódnak még szerte a vízen.
Csonka vitorlák, megpattant evezők, s a hajósok,
Bukdácsolnak, amíg rájuk nem törnek a főkák.
Fent a jeges szél tombol, lent a habokban a hőség,

Elkeverődik az Adria árja s az Égei-tenger,
Míg az ióni a tyrrhén hullámokba özönlik.
Akkora már a vihar, hogy a tengeri állatok ádáz
Száguldása elől szanaszét surrannak ijedten,
Bújnak a fókák s elrejtőznek a mély üregekben.
Mert a vad őrijöngés nem hagyja aludni sem őket.
Nem szökken fel a pajzán delfin a légbe ilyenkor,
Megrémülnek az istenek is viharom robajától,
Protheus elfeled ölteni új alakot zavarában,
S Aegeon se szorítja halálra a szörnyeket, úgy fél,
Bár e gigásznak száz rettentő karja van éppen.
Még Nereus maga is reszkette bukik le a mélybe,
Phorkys a gorgókkal menekül s döbbenve figyel fel,
Reszket az anyja Palaemonnak, míg ő maga elhül,
Triton is elnyargal, míg tombol a tengeri orkán,
Kürtje se harsan, amint tovasiklik, a Nereidák meg
Anyjuk ölére lapulva siratják rémületükben
Feldúlt otthonukat s nem csillapodik zokogásuk.
Thetis is aggódik, hogy a fürgeteg egyre vadabb lesz,
S majd beleőrül a vén Oceán maga is, pedig órá
Meghódolva tekint föl e szörnyetegek hada folyvást,
S minden tengeri isten tiszteli bösz szigonyáért.
Ő se emelkedik arcával ki a szürke habokból
S nem meri gyors kocsiján berobogni egész birodalmát,
Akkora hullámok táncolnak üvöltve körötte.
Azt, hogy a tengereken ki vagyok, föltártam eléggé,
Tudja meg itt mindenki tehát, hogy a földet is épp ily
Rettenetes hatalommal dúlom föl, ha lesújtok,
Mert legelőször a drága vetést tépem ki tövestől,
Szétszórom haragomban a termést s messze röpítem.
Fájlalhatja soká a paraszt, hogy mindene elvész!
S hasztalanul gondozta a szőlőt, nincs azon ép szem,
Mert ha maradna, jeges zivatarral mind leszakítom,
S hullik az ólmos eső, s megcsípi a dér a gyümölcsöt.
Szárnyaim is jegesek, s ha legyintek, a fagy szele árad,
Jég a szakállam, s hó merevíti keményre gunyámat,
Zúzmara hajzatom éke, darától csillog az arcom.
S megtehetem, hogy porfelhőt kavarak fel az égig,
Megtehetem, hogy az erdőket letarolva kiirtom,
S megtehetem, hogy a várakat is szétrombolom olykor.
Sőt, megesik, hogy vasdarabot s köveket ragadok fel
S oly nagy erővel sodrom a végtelen ürbe magammal,
Hogy felakadnak a felhők közt, de a szél rohamában
Lángot vetve zuhannak alá s röptükben elégnék.
Majd amikor beköszönt a kemény tél, s vége az ősznek,
Szárnyaimat megrázom, s máris hózivatar kél,
Dermed a föld, s a rögök csonttá merevednek a fagyban.
Hullik a jég s házak tetején kopog egyre vadabbul,
Messze fehérlik a bérc, bukdácsol a nyáj is a völgyben,

Míg odavész, mert süpped a hó, s nincs útja semerre.
Hasztalanul fut a szarvas, a vadkan erős agyarának
Sincs foganatja, a medvét sem melegíti a bunda.
Jég köti gúzsba a téli folyókat, a fürge habokra
Jégpáncél nehezül s megakasztja a víz rohanását.
És hol előbb bárkák, tutajok sodródtak az árban,
Most kocsik és lassan döcögő szekerek menetelnek.
Még a vas is szétmállik, olyan szörnyű a kemény fagy.
Néha az erdőket se kiméli szeszélyem, a fákat
Úgy megtépázom, hogy utána sután meredeznek
S díszes lombkoronájukat árván, nyögve siratják.
Zörren az ág a berekben, a törzs behasad s lehanyatlik,
Rettenetes zúgás, recsegés veri föl nyugodalmát,
Megszakad annyi gyökér, s a csupasz fák rendre kidőlnék.
Roppan a tölgy s dől tében a szilfát is leteríti.
Pusztul a cser s az erős kőris, mely dárda lehetne,
Nem marad épen a mirtusz, bár maga Vénusz az őre,
Mind kiszakítom a bükköt, a gyertyánt és a fenyőfát,
Dőlnek a hársfák, s nem menekülhet a gyenge juhar sem,
Itt mogyoróbokrot tarolok s ott delphosi repkényt,
Ritkul a fenyves, a tengert már nem járja hajóként;
Roskad a fűzfa, a halvány puszpáng szálldos a szélben,
Hull a platánfa, a meddő, szálas nyárfa, elömlik,
Herkules éke, de földre terítem a gyenge borókát,
Majd az olajfát s égert, mely jó lenne hajónak,
Sárba zuhannak a cédrusok és meginognak a gyászos
Ciprusok is, pálmák meg a lándzsának kitűnő som,
Reszket az ártalmas tiszafa, s nem lesz a fenyőből
Büszke hajó, mert pusztulnak recsegőn a nagy erdők,
S megzavarodva e zajban, az erdő tétova vadja
Mind menekül, futkos s hegyi barlangokba igyekszik.
Ott sincs nyugtuk, a szél megrázza, cibálja a bérceket,
Megmozdulnak a sziklák és lezuhannak a lejtőn
S hulltukban sok fát lesodornak vad robogással.
Mint amikor várak bástyái leomlanak, úgy zeng
Tompá morajjal a nagy mélység, dübörögve sokáig.
Eldicsekedjem-e azzal is én, hogy mily riadalmat
Keltettem Pallasnak népe körében, amint rőt
Szárnyammal fölkapva Erechteus remegő, szűz
Lányát vittem a végtelen égbe ragadva magammal.
S végre letettem az odrysi parton örök diadallal?
S így ha a föld repedésein át a sötét szakadékok
Mélyeit is beözönlöm az orkán bösz erejével,
Retteg az emberi fajzat, a kő, a talaj belerendül,
Meghasad aztán, s tornyaival beleomlik a város.
Csúszik a roppant hegy s leszakad, maga Orcus is elhül,
Ő, ki az árnyak békétlen fejedelme, nejével
Reszket, amint a világosság, behatolva honába,
Fölzaklatja a félénk szellemeket sugarával.

Nyugton az ég se maradhat, mert belerontok az ürbe,
Vad szeleket lehelek, s földülva üvölt az egész föld,
Oly szörnyű jeges örvényt ver föl a szárnyam a légben.
Tudjátok ti is ezt, megmérkőztünk mi gyakorta.
Küzdöttem veletek, s döngött riadozva a mennybolt,
Lobbant szerte a láng, feketén szikráztak a felhők,
Szállt a sötét égen s lecsapott pusztítva a villám,
Megremegett a világ, borzadva vacogtak a népek,
S félt az egész természet a földrengés morajától.
Elmenekült a vadállat az erdőkből, s a magasból
Dőltek a csúcsok alá, pusztított szerte a tűzvész,
Akkora volt a vihar, hogy a földnek sarka kibillent,
S borzalmas morájára az űr maga is belerendült.
Sőt még engem is elfog a félsz, s most is vacogok, hogy
Oly nagy erővel dúltam föl haragomban a földet.
Mit szaporítsam a szót, úgy vélem elég a beszédből,
Úgyse tudom bemutatni erőmet gyenge szavakkal,
S már a nap is lehanyatlik, a mélybe rohan kocsijával.
Azt hiszem én, nem kétséges, hogy a pálma enyém lesz,
S győzni fogok! Nos, rajta, királyunk, dönts a vitában!”
Ennyit mondott, s harsány láрма fogadta e szókat,
Csörgő láncokat rázták, s zengett a magas hegy,
Mind morgott dühösen s követelte magának a pálmát,
S éktelenül lármázva, zajongva, vadul civakodtak.
Hogyha kezük nem volna keményen hátrakötözve,
S szárnyaikat sem fékezné meg durva acéllánc,
Elmérgezne a szóharc, s vad csata törne ki köztük.
Látva magas trónszékéből a király a dühöngést,
Durva szavakra fakad s tüstént így inti le őket:
„Hát már színem előtt mertek marakodni? Mi történt?
Meghibbantatok, ó, vakok? Itt lázongtok előttem?
Honnan e bátorság? Ily bűnre hogyan vetemedtek?
Vagy kivesszett szívetekből minden tisztelet, érzés?
Csend legyen itt!” Így fedte meg őket a zord Aeolus, s lám
Megrettentek azok, pisszenni se mertek azontúl,
Elfojtották háborodott dühüket nagy erővel
És a királyra figyeltek alázatos arccal a mélyből,
S bár látszatra szelíden ügyeltek a zsarnoki szóra,
Durva szívükben az ősi harag s a vad indulat izzott.
Rácsaikon túl így marakodnak a tigrisek is, míg
Rájuk nem ver az ór, hogy hagyják abba azonnal,
Fékeveszett vadságuk mégsem csillapodik le,
Méltatlankodnak némán, de korántse szelídek,
S arra is oktalanok lévén, hogy féljenek olykor,
Mégis a félelem és a vad ösztön küzd a szívükben.
Így miután a király elnyomta dühük kitörését,
Szólt s Boreasnak, a szittyának, nyújtotta a pálmát,
S megtiltotta legott, hogy ekép versengeni merjen
Bármelyik is közülük s meghúzta keményen a láncot,

Börtönüket szigorítva a béklyókat szorosabbra
Fogta, s a roppant barlangból rögtön nekiindult
S ment föl a Vulkán-építette magas palotába.
Ujjongott Boreas, dicsérve a bölcs fejedelmet,
Győztese lett a vitának, örült s vad képe sugárzott.
Eurus azonban méltatlankodik így megalázva,
Búsul a lágy Zephir is, méltán fájlalja bukását,
S Auster, a nyirkos, gyakran sóhajt fel szomorúan.

2. DICSŐÍTŐ ÉNEK LODOVICO GONZAGÁHOZ, MANTUA HERCEGÉHEZ

Ó, ki a spártaiak meg az Attika-szülte vezérek,
hős barbár törzsfők és régi vitéz fejedelmek,
s nagynevű rómaiak hírét túlszárnyalod, ősi
nemzetséged fénybeborítva, dicső Lodovico!
Vajh melyik égilakó önt annyi erőt a dalomba,
hogy dicséretedet méltán hirdesse az ajkam?
Őseid is nagy tettekkel váltak jelesekké,
nagyságuk visszhangja a föld kerekét befutotta,
ám te felülmúlod mindazt, amit ők cselekedtek,
és nem az ő rangjuk díszít, ad fényt a nevednek:
mint sugarát Nap-testvérétől szerzi a Hold, úgy
kapják ők a nevük tündöklését a nevedtől.
Így tett túl Fabius, Pompeius, Scipio, Caesar,
Így Cato az övéin. S nemcsak az otthoni hősök,
ámde korunk valamennyi vezére fölé kiemelkedsz
lelked erényeivel: mindnél ragyogóbb a te fényed,
egy más név se sugározhat melletted eléggé,
mind elveszti saját pompáját, hol te ragyogsz fel.
Mint, ha a hajnali hullámokból felkel a Nap, mély
árnyba borul minden csillag, nem tartja a fényét.
Volt-e atyádnál jobb, békében s hadviselésben
hírnevesebb? nagyságán, ím, egyedül te teszel túl.
Így kisebb Priamus Hectornál, így ama Neleus
Nestornál; Tydeus Oeneust és Cadmus Agenort,
így hengerli le Amphitryont a tiryinsi jeles hős.
Így tett túl Telamonon Ajax, s Fülöpöt fia, Sándor,
tudjuk, mennyire túlszárnyalta, Fülöp meg Amyntast.
Ritka igazságosság szelleme élt az atyádban,
nem késett soha jobbja jutalmakat osztani, éppúgy
bűnösöket büntetni, ahogy kellett, szigorúan;
ám teveled se Zaleucus nem versenghet e téren,
sem nagy Aristides, s a görög nép számos erényes
férfia sem, kik a krónika lapjain élnek örökké.
Bámulatos volt elméjében az isteni szikra,
mintegy látta atyád, olykor megesett, a jövőt is,
megjósolta mi lesz, gyakran sok nappal előbb már;
Téged, mint Dodona galambjait és a nagy Ammont,

vagy Delphoiban a népnek jósló Phoebus Apollont,
úgy tisztelnek, imádnak, híred zengik az élők.
Volt-e atyádnál higgadtabb nagyság? agyafúrtabb
államférfi? ki ért a nyomába a bőkezűségben?
Mindig tudta, busásan ajándékozni mikor kell,
ámde minél magasabbra emelte atyád a Szerencse,
annál messzebb állt a kevélységtől; a barátok
számíthattak rá, s ellenségét ha legyőzte,
irgalmas volt hozzá; külseje szép, szíve érett,
élete szeplőtlen, könnyű megnyerni bizalmát,
ám szava súlyos; vallásos, mindenben ügyes volt,
készt nála a sértés, ám sietett a bocsánat.
Mégis, minden erénye homálybaborul, ha te fellépsz;
így szárnyal magasabbra az éther a többi elemnél,
így szárnyal túl minden várost Róma, az anyjuk,
így ragyogóbb, mint minden más csillag, Lucifer, s így
tesz túl rajta a Hold, s fényes sugarával a Holdon
Phoebus; a kósza folyókat is így veti hátra a tenger.
Föltámadhat a fríg Őlulus késői utóda,
Julius, és Nagy Sándor, térjen vissza a földre
császárok közt kit tizenegyedikül becsülünk, bölcs
Flavius: egyik sem pazarabb nálad, se szelídebb.
Bőkezűségedről mit mondjak? Most e dalomban
hogy dicsérjem, amit Guarinónknak minap adtál,
hercegi fényedhez méltó, pompás adományod?
Annyira, félek tőle, nem ihlethet meg Apollo,
háladalom, hogy méltóképp zenghesse e tettet.
Kívánságaidat, nagyhírű vezér, valamennyi
istenség hallgassa meg és vad háborúidban
pártoljon fegyverviselő Mars, és vele Pallas!
Olvastuk, mit athéni Platon írt egykor, a híres,
hogy csakugyan boldog minden város közül egy lesz:
melynek a könnyű szerencse tudósok közt elidőző,
vagy bölcslelkű, tudós fejedelmet adott, a kegyes sors
ritka ajándékával tette ma Mántua várost
boldoggá: virulón ünnepli tudós, s a tudósok
közt elidőző, bölcs fejedelmét; mert gyönyörűség
néked, akárcsak atyádnak, a Múzsákkal mulatozni.
Sőt, kora ifjúságodban, mondják, magad is még
illesztgetted a lelked a múzsai szent tudományhoz,
mit ki beléoltott, Vittorino volt a tanítód,
hogy, miután buzgón habzsolta hazánk irodalmát,
szívja magába a hellént is; mestert ki találhat
jobbat? a hír dicséri nevét Ausoniaszerte,
ámde nagyobb tisztesség néki, hogy tanítója
épp e tanítványnak lehetett, hogy övé e dicsőség:
ő tanította e nagyszerű férfit, akit soha senki
nem szárnyalt túl, és a jövő sem szülheti párját.
Azt, kit az északi Rajna vidékén zengnek a népek,

s ismeri nagyságát a középső égövi forró
 táj, a britannusok is, kik a távoli tengeren élnek,
 és, melly ott fekszik, hol a Nap kél, India éppúgy.
 Régieink vallják: az Igaz melléknevű császár
 úgy hódolt, Aurelius, egykor az általa művelt
 művészetnek, hogy szobrot kaptak tanítói,
 s holtuk után istenként engesztelte a lelkük;
 véle tudós voltod dicsszóm méltán veti össze.
 Végülis, én úgy látom, a természet maga döntött
 így, hogy a Gonzaga-nemzetség mindenkor a Múzsák
 híve legyen: mert nemcsak a férfiszívek, melyeket szült,
 készek a régi tudós könyvek mélyén bogarászni:
 Pírisek méltó társnői a Gonzaga-lányok,
 testvérhúgaid is, mint példák, ezt tanúsítják.
 Fegyveresen mit vittél véghez, nem sorolom föl,
 mert a vitézséged nem férhet amúgyse dalomba,
 s mert sok időt elvenne, ha szólnék róla, hiszen még
 százkötetes műben sem volna dicsérni elég hely.
 S mégis, akárcsak a többi erényben, a hadviselés meg
 béke amit kíván, túlszárnyalod itt is apádat.
 Ő ugyanis maga állt a velencei hadsereg élén
 s jól megerősített várat gyakran kerített be,
 végül örök hírt azzal szerzett, hogy Veronának
 színházára kitűzte sokat próbált lobogóit.
 Ám tőled megijedt a csatában a harcias Astor,
 s végül megfosztatva lovától, fegyvere veszvén,
 futnia kellett, hátát fordítván seregednek:
 nagytudományu Bologna ugyancsak félté erődöt,
 mert a lakóit elűzve, megözvegyitett a népes
 falvakat és kapuit katonáid sánccal övezték.
 Érezhette Picenum földje, mit érsz, amikor Mars
 támogatásával feldúltad a városait mind,
 elsőnek földig rombolván Assisi várát.
 Elszámoljam-e, mennyire értesz a hadvezetéshez?
 Mily fortélyos módon erősítet meg a tábort?
 Csellel félre hogyan vezeted, bekerítve, az ellent?
 Hogy buzdítod harcra phalanxaidat csata napján?
 Tábort verni hogyan keresed, hol a megfelelőbb hely,
 hogy fedezett úton kapják katonáid az étket,
 s hogy viruló föld lássa a barmokat el legelővel,
 hol bőven bugyog édes hullámával a forrás?
 Majd hogy zárja körül sereged védelmül a sáncsor
 és azután széles koszorúban övezze az árok,
 mit meredek töltés véd: hogy végeztetted ezt el?
 És hogy az ellenség be ne lépje a halmokat, azt is
 szemmel tartod: az étel-ital hozzá ne kerüljön,
 méreggel se töltsé csalárdul a fürge folyókat.
 Majd ha a nappali fényt fölváltja az álmadó árny
 sűrű homályba borítva az ég sarkát, a sötét éj,

nyugtalan ellenséged fürkészed ki titokban,
s őrszemeket küldesz; mind mennek örömmel, e munkát,
mit jónak láttál, szívesen vállalja a hadnép.
És amikor csata hív, harcolnak a csillagok is mind
érted, s trombitaszódra leszállva a nagy levegőég;
harci tüzet Bellona lehel csatakész hadaidba,
Pallas, a vad gorgókigyós, állítja fel őket,
fürgé lovascsapatok rendjét bölcsen kijelölve,
s összecsapáskor lelkeket és fegyvert maga Mars áld;
ám a te műved mégis mindez. Mert ügyesebben
ékbe ki rendezné a hadat, vágná el a völgyek
útjait, oly módon, hogy a hadrend jól alakuljon,
értve: a dombokról szálljon le az élvonal inkább,
vagy síkon támadjon; erősebb hogy lesz a balszárny
és a derékhad védelmére melyik csatasor jobb,
meg hogy erősíttesse a hátvédet, hogy a frontot,
és hogy a jobboldalt; milyen őrség óvja a tábornok
és kiket állítson föl kétfele megfigyelőnek.
Majd amikor felharsan a kürt, visszhangzik az ether
s összeszaladnak a szembefutó zászlókkal a zászlók,
visszahivod, ki futásnak eredt, fegyvert, aki harcol,
tőled kap; kit a kardod elér hadakozva, jaj annak.
Mert sem csel, se vitézség, és hétrétegű pajzs sem,
vaspáncél sem védi a mély sebtől meg a férfit,
és a haláltól sűrű pikkelyű vértje sem óvja;
összerogy és ott fekszik a harctér barna homokján,
mint ahogyan, csatagép ha ledönti, a bástya rogy össze,
mint ahogyan forgószéltől kicsavarva a tölgyfa,
vagy ha az összecsapó felhő hasadéka tüzet köp,
mely csúcsok magasán villanva leszökken a földre,
estében csavaros karikák sorait kanyarítva,
reszket a menny tengely-meredekje, szorong a halandó,
és az alatta levő levegőnek súlyos a földet
tartani; vagy gyors lánggal szelve a fellegeket szét
kettévágja a karcsu fenyőt Rhodopén, vagy az Athos
hajnali sziklafokán, mely vész a hajókra, a villám,
s megtöri Kaukázus hóburkát, Pangaea szirtjét:
úgy sújtasz le az ellenségre, lecsapsz sebesen rá;
téged s harcaidat dicsérik az ég magasából
nézve az istenek, és katonáid félve csodálnak,
hogyha sebes vágtaival a könnyű szelet megelőződ
vagy hullámköröket rajzoltatsz fürgé lovaddal
pályájára; nyilat ha feszítesz a szépivű újra,
vagy meglendített dárdád döf a kebleken át, vagy
villámló kardot forgatsz remegő ezerek közt.
Szembe az ércpajzsot jól szegzed minden ütéssel
s még jobban csapsz össze, előre szegezve dsidádat,
s jól érted, hogy az ostromlott várost bekerítve
hogy sáncold körül, létrán hágva a bástya fokára.

Sőt: a jövődő dolgokról tudsz szólni előre,
 sokkal előbb látod, mit rejt méhében a végzet,
 pálmát vagy vereséget ígérnek az istenek ottfent;
 színigazat mondok, mit nagy romlás bizonyított.
 Mert mikor egyszer a Sforza vezér egy nemfeledendő
 harcban rajtaütéssel tört a velencei hadra,
 tiltva az ütközetet te a békekötést javasoltad;
 ámde a köznép, mely verekedni szeret, nem ügyelt rád
 megvetvén az előjelet, és bűnhődnie kellett.
 Mert az erő nagy az ifjakban, vérük tüzesen forr,
 és az okosság mindig az érettebb kor erénye;
 ám hogy a bölcsesség egyesüljön a testi erővel,
 ritkán adja a sors; amidőn a görög fiatalság
 ostromzárral vette körül Tróját tizedévre,
 hős Diomedes túlszárnyalta erővel Ulixest,
 hős Diomedest túlszárnyalta eszével Ulixes.
 Nestornál fegyvert ha fogott, Telamon fia többet
 ért, de fejében az ész, tudjuk, nem volt olyan éles.
 Benned megvan a természet mindkét adománya:
 van leleményes eszed, s a csatában fürge a jobbod;
 sőt (Atreus sarját is ezért dicsérte Homeros)
 hadban erős harcos vagy s bölcselméjű vezér is.
 Így hát, tetteidet végiggondolva magamban
 töprengek: mely csillag alatt jöttél a világra,
 vajh bösz Mars, a szelíd Venus, ékes szózatú Hermes,
 vagy születésednél maga Phoebus csillaga égett;
 egyik mellett szól tündöklő, nagyszerű külsőd,
 másikat elméd éle, tudós voltod javasolná,
 ezt a vitészséged heve, azt nagy hadtudományod.
 Vajjon a görbített farkával harcot ígérő
 Skorpió állt ama rózsás hajnal egén, vad Oroszlán,
 vagy fényes csillagmezején Astraea, a szép Szűz,
 s mert az igazságot szereted s ádáz vagy a harcban,
 védnökként rád Juppiter is bizonyára igényt tart.
 Vesse csak össze Camillusait veled ókori Róma,
 jöjjön elő Pyrrhus, jöjjön furfangos Amilcar,
 jöjjön Marcellus, vállán a pazar hadizsákmány,
 és mind, kiknek arany nyakláncuk adott ragyogó hírt:
 nem szárnyalhatják, sem háboruban, sem a béke
 dolgaiban túl nagyságod, megmondja akárki.
 Harcos Mántua ujjongjon, hogy a Hercege lettél,
 örvendjen fényes sarjának a Gonzaga-ház is,
 s kérje a Párkákat meg az összes mennybelit esdve,
 óvják életedet még hosszú-hosszu időn át.
 Hisz csaknem gyermekként kezdted a híred ilyen nagy
 tetteikkel terjeszteni földön, tengeren, égen;
 bárcsak az évek hosszú sorát kapnád meg a sorstól!
 Terjengősség nélkül elég említenem ennyit,
 hogy mindent egyszerre a Múzsáimra ne bízzak.

Eljő - hogyha a vas Lachesis nem tépi el éltünk
lassan font fonálát jobbjával időnek előtte -
eljő majd az a nap, mikor, ó nagy hajdani Őrgróf,
lantunk pompásabb dallal fog zengeni téged,
elszámolva a kezdettől hős harcaidat mind,
s hogy Zsigmond császár, aki mindent ismer, e fényes
tisztséget-rangot mért adta a Gonzaga-törzsnek.
S most nem is én nyújtom Múzsánk e szerény adományát
át teneked, hogy méltóztasd, kegyes Úr, a dalunkat
örvendezve fogadni, miért itt esedve könyörgök;
ezt a nehéz gondot-terhet hordozza helyettem,
nagyhirű, bölcs Herceg, kire joggal büszke, amelynek
sarja, a Calcagnini-család; az ügyemnek ilyen nagy
patrónust leltem, kit erényei égig emelnek.

3. ÉNEK ITÁLIA BÉKÉJÉÉRT III. FRIGYES CSÁSZÁRHOZ

Ó fejedelmek dísze, a romló Ausoniának
legfőbb oszlopa, üdvözlégy, ó nagyszerű Császár!
Menny küldötte, köszöntlek, Róma s a föld fejedelme!
Hogy nem vethetted le világunk gondjait eddig,
fájlalják az egek, s irigyen sóhajtoz az éther.
Várnak a városok, ó Fridericus, Itáliaszerte!
Téged hívnak a zöld erdők, meg a völgyes szorosokban
halk csobogással lomhán kígyózó patakocskák,
téged a felbugyogó források, a kék folyamok mind.
Téged szólítgatnak a szirtek lombkoronáson
s Hesperiónak népét mely körüléri, a tenger,
téged a falvak, a várak is esdeklő falaikkal.
Mert bízvást hiszem, isteneink küldtek le a gyarló
földi halandóknak, bajainkon megkönyörülve,
csillagaik bár tartóztattak volna, az égből,
minden erény hogy benned lelje örökre lakását,
általad örvendezve viruljon a földön a béke,
és a kemény harcok vad háborgása elüljön;
égig szálljon a Császár név, s a fejét fölemelve
Róma megint diadalmenetek nézője lehessen.
S szent Egyházunk földi hatalmát, tiszteletét is
hogy megerősítsd, és téged kívánjon urának,
melyet az Isten vére locsolt volt egykor, a szent föld;
s isteneit hol barbárság tisztelte pogányul,
templomokat kapjon kezed által az egy igaz Isten.
Így is lesz: már rég hódol neked Atlas, a mennyet
tartó, halmaival reszket megadón teelőtted
és meghajtja a Kaukázus meredekfalu szirtjét;
téged retteg a Don vize, mely kétféle világot
választ el, s mely Osirise vesztén gyászol, a Nílus;
félve lapul meg a Tigris színed előtt ma, s az indus
föld sem tudja feledni Aonia thyrsusait még.

Rajta tehát, verd láncra megint, hajtsd újra az ősi
római járom alá barbár nyakukat, s a pogányok
ellen háborút indítván, az igaz hit uralmát
terjeszd minden erőddel. Melléd áll a szerencse,
s nagyszerű szándékod pártolja Atyánk is az égben.

Apró-cseprő gondoktól kíméld meg a lelked,
kíméld meg, s a magasba emeld, a magasztos ügyekhez!
Romulus egykori híres utódait, ókori Róma
hajdanvolt urait példázd hős fegyvereiddel,
kik birodalmukat új népekkel gazdagították:
ez meghódította a hellén városokat, míg
annak a germán ifjúság szerzett diadalmat,
álnok Egyiptom s erdős-zord Britannia földje;
volt, ki Ibéria bőszt fiait hajtotta igába,
s volt, ki a bátor gallusok élén megzabolázta
Afrika frigybontóit; volt, ki a párthusok íját
fogta le, más meg a dákokat üzte odébb a Dunától.
Rájuk vesd a szemed, gondold jól át e vezérek
élte sorát, és hívjon akár a szilaj hadi lárma,
vagy derűjét a nyugalmas béke terítse fölébed:
róluk végy példát, hogy kell fejedelmien élni,
s lépj ragyogó, híres tettekkel a nyomdokaikba.
Mért tűröd, hogy az ádáz tévelygésnek adózó
ebbitü népség Egyházunk igaz Istene ellen
fegyvert fogjon? Röstellhetnéd, nagyszerű Császár,
mily szűk Róma határa, s a népe bezárva szorong most,
melynek nem volt napnyugat egykor elég s a kelet sem,
s hozzá még az a táj, mit a Rák forró ege kínozt,
és hol a Medve jeges ragyogású csillaga fénylik.
Mért tűröd, hogy Róma arany palotái, a megtört
hajdani úrnő házai romjaikat mutogassák,
s ősök holttemét a ledöntött sírkövek alja,
agg Priamos nemes Ilionának idézve a képét?
Mert egyszer füstölt megdőlvén az argosi lángban
Pergamon, és dúltan hever ott már számtalan éve,
elhajló falait zöldes moha futja be lassan,
s elhagyatott, üres árkaiban fű nő föl a sáncig.
Feltört sírjuktól kidobálva hevernek a hősök
csontjai szerte a sárban, a gazfölvérte mezőkön,
s rejteküket föltárják megrepedezve a sziklák.
Már alig őrzi, az összes eresztékek kilazultán,
tátongó sírdombjuk a Laomedon-fiakat; Tros,
Cynthus és maga Dardanus urnátlan, csupaszon sír.
Sőt, Paris omló sírköve is széttörve a földön,
s könnyű szelek szórták szét Hektor hamvait is már.
Íme, ilyennek látjuk most a ledőlt falu Rómát;
hajdani nagyságát csak a város romjai vallják.

Építs hát neki külhoni márványból falat újból,
és ha segítségeddel feltámad megújulva,

indíts végre hadat lázongó népeid ellen.
Ámde előbb add vissza az óhajtott nyugalmat
városainknak, az első gondod Itália belső
rendje legyen. Békét kívánnak a dombjai, fáai,
békét áhítoznak a vad sziklák s a tavak mind.
És nehogy azt hidd, én zavarom füledet panaszommal;
mit hallasz, nem enyém a könyörgés: vedd tudomásul,
könnyes Itália kebléből törnek fel e hangok.
Képzeld el, hogy méltóságos külsejű, tisztos
matrónát látsz, éjszinű gyászkontos fedi testét,
nézd a haját: csüngnek kusza fürtjei szertezilálva,
nézd: megtépve hatalmas keblei, verdesi karját,
s homloka nem hordoz bátyás koronát ma, helyette
omladozó tornyok düledeznek bús fejbúbján,
lábad elé borul aztán és a fejét könyökére
támasztván, a nyakát csak nagynehezen fölemelve
örvend néked előbb, földjére hogy íme elértél,
majd zokogás-szaggatta szavak törnek ki szívéből,
sűrű jajongást úgy elegyít keserű panaszokkal.
Ekkép kezdi, mikor megnyílik a szája, beszédét:
„Éveim eddig mind feketén sorakoztak előttem,
ámde ma, mit hősziű kövecskével jelölök meg,
eljött végre a nap, mikor, ó fényesnevű Császár,
földem látogatója gyanánt szemlélhet e tájék.
Ez volt, ez, mit ezerszer kértem, minden időben.
Ó, hányszor hintette be könnyem az istenek arcát,
hány aranyos szarvú borjat hajtottam elébük,
jöttödet esdve; könyörgésem lángjába a markom
dús oltáraikon hányszor szórt sábai tömjént!
Benned az üdvünk, benned van csak a béke reménye,
tőled függ most minden, s nincsen a föld kerekén más,
orvoslást nyavalyámra, ki könnyítést bajaimra
nyújtana, rajtad kívül. Vesztünk is kezeidben
van, s a menekvésünk is; a sors úgy hozta, hogy üdvünk
kútfeje és a halálunké is csak te lehetsz most.
Elveszthetsz, de könyörgünk, inkább menteni próbálj;
légy te, minél magasabbra helyeztek az égi hatalmak,
annál nagylelkűbb, szelidebb az alatt heverőkhöz.
Isten azért intézte aképp, hogy büszke királyok
kormányozzák földjeiket fentről - ez a közhit -,
hogy, legelőször is, ők óvják az igazt az erőszak
ellen, irigységből hogy senkit senki ne bántson,
hogy titkon kínozni ne merje hatalmas a gyengét,
gazdag az ínségest ki ne zsákmányolja galádul;
biztonságosan éljen mind, ki uralmad alatt áll,
messzire űzve a harcokat, oltalmazva a békét,
és polgáraidat bölcsen szolgálja a jogrend.
Vidd hát végbe, királyok legnemesebbje, hiszen van
módod rá, hogy mint atyját, tiszteljen e bús föld,

adj nékem nyugodalmat, a bűsz Marsot zabolázd meg,
s hol nem dúl, tartsd onnan távol a háboru rémét.
Ez lesz a földnek a fő öröm és az egeknek is ez lesz,
érdemet ily tettekkel szerzel a mennybelieknél,
kik, ha jogos haragot támaszt is bennük a véték,
annyira mégse, hogy emberi életet oltsanak érte;
kik, ha a jószág megnyeri is kegyüket, de azért nem
annyira, hogy hosszabbra eressze a nem-könyörűlő
Párka sötét fonálát, a halál érdemtelenül gyors
jöttétől megmentse az embert, bár valamennyi
élőlény közül ő ér legtöbbet, noha drágább
ő az egeknek is, és odafentről kapta a lelkét.
Sőt, mint ókori szerzőink hagyománya mutatja,
ősi szokás volt egykor a hajdani rómaiaknál,
hogy ki kezével megmentett egy római polgárt,
érte halántékát tölgy lombjával koszorúzták;
és aki szétszórván elpusztította az ellent,
bátor jobbja ötezret küldött árnyak a Styxbe,
az diadalmenetet tartott Capitoliumukra.
Hogyha egyetlen polgár megmentője ilyen nagy
megbecsülést kaphat, s a sok ellenség megölője,
mekkora hála, dicséret jár méltán teneked, ha
majd későbbre halasztod ilyen sok népnek utolsó
óráját? Ha a végzettől kiragadva ilyen sok
embert hívsz Orcusból vissza? ezernyi babérta,
tölgyre leszel méltó, ragyogó diadalmenetekre!

Úgy intézd hát, hogy mikor eljössz nászodat ülni
boldogan, én ne kerüljek elébed bánatos arccal,
hogy jó égi jelek pártolják majd a kötéseket
s nézzenek áldó kegyel a mennybeliek frigyetekre;
adjanak oly sarjat, ki a föld kerekét leigazza
és nagy tetteidet gyarapítja nagyobb kezeműve.
Boldogan így kormányozz, és neved éljen örökké,
Phoebus okossággal, szép szóval Maia szülötte,
fegyverrel Mars, jó tervekkel Athena segítsen,
és a jogarviselő Jupiter birodalmad örökre
áldja-növelje, határát nyújtsa ki délre, nyugatra,
észak dermedtő szele, hajnal pírja övezze.

Míg az időt számlálom, a történelmem előről
végignézegetem: húsz század telt el azóta
s pályáját már kétezredszer járta be Phoebus,
hogy Mars bűsz dühe szüntelenül marcangol, a harcok
nem hagynak fel, jóformán soha sincs nyugovásom.
Én nyomorult, iszonyat reszketteti most is a keblem,
hogyha a hajdani sok gyász és romlás jut eszembe!
Mint irtotta ki Róma lakosságát gyökerestül
ádáz kézzel a senon-törzs, s vészes seregével
mint tört Pyrrhus a rómaiakra, Tarentumot óva;
mint kelt át, sok hispánt küldve előbb a halálba,

Hannibál izzó gyűlöletében az Alpések ormán,
 Hannibál, itt élő latinok végső veszedelme,
 Hannibál, esküdt, fegyveres ellene Hesperíanak.
 Mondjam-e el, mint pusztított kardjával a cimber?
 Mennyi viszontagságot türtem, kínjaim árját,
 melyre legyőzött Rómát dúló gótok ítéltek?
 Ámde miért tékozlom a régi bajokra a könnyem?
 Hisz nem futja az újabbakra se, oly keserű kor
 jött el, nála keményebbet tán meg sosem értünk.
 És nem külhoni ellenség (röstellem a károm
 egyre siratni, de kell) okozója nehéz sebeimnek:
 barbároknál jobban bánt a saját ivadékomban.
 Én vagyok, én a sebosztó, esztelen én döföm önnön
 kardvasamat keblembbe, saját jobbom (be keserves!)
 marcangol, jól ismert fegyver tépi a jonhom:
 íme, megint borzalmas polgárháboru támadt,
 sarjai esküdtek ma megint a szegény anya ellen.
 S mint mikor egy test részei közt rút visszavonás van
 s harcol a tompor a lábbal, a jobbkez harcol a ballal,
 pártot üt orr a szem ellen, az orr ellen meg a két fül,
 küzd a gyomorral a fej, s ugyanúgy küzd mellel a hát is:
 nézd, hol az Adda folyó, hol az Etsch szeli át a mezőket,
 nézd a picenumi városokat s Toscana lakóit,
 és hol megtelepült egykor jövevény Diomedes:
 mind egyszerre jajong, mindet zaklatja szilaj Mars.
 Harctól izzik a föld, harcoktól lángol a víz is:
 mert örvényeivel félelmetes Adria nemrég
 látta a bős aragón flottát harcolni Velence
 ellen, a békés bárkáknak veszedelmül; e flottát
 látta Olympia is kikötői körül szanaszéjjel,
 és Poplonia, mit Tyrrhén tenger vize nyaldos.
 Sajnálkozzam előbb kirabolt Placentia kárán,
 insuberek földjének az ínségét panaszoljam?
 Nápoly elárultatva siratja királya elűztét,
 jajgat a kígyós haddal kétszeresen bekerített
 Brescia; keserg Bergamo is letarolt mezein, s gyász
 szállt a velenceiekre: hajóik elégték a gyilkos
 lángokban, s kiürült kincstáruk a hadviseléstől.
 Ám minek említsek néhányat? Ezernyi kötet sem
 lenne elég bajainkra, egy év sem a felsorolásra:
 kik vonták bíborba a vérükkel vizeinket.
 Láthatod íme magad sok rettenetes nyavalyámat,
 láthatod, egy pillantással fölmérve az összest.
 Erre meg arra cibálnak a harcok, akár kicsi sajkát
 vad viharok, ha jeget hajigáló Juppiter üzi
 bős habokon villámokkal, felhőszakadással,
 szél csapdossa, az égnek minden sarka megindul;
 kormányát Zephyrus viszi el, s evezőivel Eurus
 fut tova, Auster rántja vitorláit ki rudastul,

árbocát Boreas kicsavarja s széjjelereszti
 oldalait, míg végül irányát veszelve, erőtlén
 hányódik, csupaszon, tenger közepére kivetve.
 Hogy nincs becsben a művészet, hogy nyugszik Apollo
 lantja, s az aoni istennők is félbeszakítva
 énekük, elnémultak mind: okozója gonosz Mars.
 Ám amikor meghallották hozzánk közeledni
 lépteidet, szívük félelmét mégis elűzték
 egy kicsit, és fölhangolták citerájukat ismét.
 Hogy megvetve a Múzsákat, fegyvert fog iramló
 mént hajszolva az ifjúság: okozója gonosz Mars.
 Földem hogy csonttal sűrűn teleszórva fehérlik,
 s ritka az emberi ép hajlék: okozója gonosz Mars.
 Hogy nincs egy polgár sem elárvult városaimban,
 és nyáj sem legelész a mezőn: okozója gonosz Mars.
 Hogy nem védik tornyok a rengő várakat immár,
 s pusztán omladozik sok ház: okozója gonosz Mars.
 Hogy kapa, ásó és ekevas, vasvilla, gereblye
 gyilkos karddá változik át: okozója gonosz Mars.
 És amiért sorsom keserűbb jajszóra fakaszt most:
 nem külhonból jött rabló prédálja a kincsem,
 oldalamat belső ellenség tépi galádul.
 S mintha ez egy nyomoruság nem kínozna eléggé
 s nem zúdulna elég baj rám: most városainkra
 dögvészt küldött égi atyánk, büntetni a szörnyű
 gyilkosságokat és vérontó háboruinkat.
 Nincs máglyára elég fa, se föld sírdombra, a tűznek
 sincs levegő; egyforma halál ragad el fiatalt, vént,
 összekever ráncost virulóval, népet urakkal.
 Nem volt hátra, csak ez; s most újabb félelem aggaszt
 sok nyavalyám közepette: nehogy meglátva a szomszéd
 fegyvertűz- és égi harag-sújtotta keserves
 helyzetemet, rámtörjön hordájával a barbár.
 Hogy mi közelg, nem tudni; a hír baljós moráját rég
 hallom már, érzem régóta mozogni a földet.
 Sújtson agyon villám, tenger vize nyeljen el inkább,
 semmint nőtény kígyóként pusztuljak el, önnön
 magzataimtól, ön-kardom döfjön kebelembe.
 Hogyha az égiek így döntöttek - igaztalanul bár -
 s halnom kell, inkább idegen vas okozza a veszttem.
 Fürge parittyájával célozzon meg a hispán,
 küldje felém éjszín nyilait futtában a párthus,
 ellenséges dárdákkal bős Gallia törjön
 rám, a szilaj géták kindzsáljukkal, macedónok
 ádáz törzse a lándzsáit fordítsa keletről
 ellenem, és lerohanhat a thrák, s indus-szinü mór is,
 és a sebes numidák; készítsen a vad Görögország
 harcra ezer gályát, perzsák meg ezerszer ezernyi
 férfiut, - és mit az Ister ölel körül és mit a Nílus,

mind ami nép van a föld kerekén, támadjon egyetlen,
árva fejemre: ha rámzúdítja hadát valamennyi,
isteneink vérszomját jóllakatom, s beboríthat,
melyből föl sose támadok én, sírdombom örökre -
inkább vállalom ily borzasztó sorsot, ez is jobb,
mint ha saját vérem döfi át kardjával a torkom.

Ámde a kívánságom nem sokat ér, hisz a dárdák
mellemnek szegeződnek már, fegyverben az összes
népek; hogy fenyeget, nem látod, a föld meg a tenger?
Hogy fél önnön sarjaitól, aki őket etette?
Itt népének fegyvere rengeti Genova földjét,
ott a saját polgáraitól retteg ma Bologna;
itt a firenzei had hoz rémületet Sienára,
ott a velenceiek reszketnek a Sforza vezértől;
etruszk népeknek borzalmas véget ígérve
mozgósítja ibér katonáit a harcias Alfonz.
Mindenhonnan, akárcsak a lernai hidra nyakából,
visszavonás sarjad, csírázik tébolyodottan;
harci zajok mindenhol, üvöltöz a rettenetes Mars,
pajzsa ragyog, villog vörösen tűzfényű sisakja.
Véle a Borzalom és az Iszony vérrel telefröcskölt
szárnyasló-fogaton, meg kísérői: az Ármány,
gyilkosságok-övezte hanyatthomlok rohanó Düh
és a vak Indulat, és szilaj egytestvére a Téboly.
S ím, Bellona csatát hirdet minden seregeknek,
véres kürtön zengi a könnyontó hadi jelszót.
Erre Athena letéve a békehozó olajágat
kőbevarázsló kígyóit megrázza a keblén.
Feljön az ádáz Tisiphone is a léthei mélyből,
bősz sziszegésre tüzelve hajának vad viperáit,
s égő fáklyával köröz ezrek közt, föl-alá dúl;
és minduntalan újabb bajról, szörnyű csapásról
kárrog a vándor Hír, mindenhova rémületet hint.

Jaj, kit kérjek? Mit tehetek? Szemeim kire vessem?
Kit szólítsak előbb? Ki segítségébe helyezzem,
én nyomorult, a reményem? Kit hívjak, milyen Istent?
Téged, akit nem a Véletlen küldött le az égből:
jóságos Jupiter rendelte, hogy erre a földre
szállj le; szegény fejemet, kérlek, véd meg te a bajban,
oszlasd lelkem félelmét, s jó békekötéssel
fojtsd el a véres háborgást, Felség, Fejedelmem,
fojtsd el, s jobbkezedet gyógyítón tedd sebeimre.
Vidd véghez, hogy Genova belső harca elüljön,
hívja elűzött pártját vissza Bologna, barátság
fűzze az etruskokhoz Apulia, insuberekhez
büszke Velence lakosságát, s ledöfött koca vére
légyen az éveken át maradandó béke pecsétje.
És a temérdek rablásból meggazdagodottak,
kik bűnnel szerzett vagyonuk vassal s az erőszak

tetteivel gyarapították: zsákmányukat adják
vissza, s az elvett házat, a hajdani birtokosoknak;
és ki az oltároknak szokta lefosztani díszét,
színarany öltözetük lecibálva a mennybeliekről,
engesztelje megölt tulkok vérével a sértett
isteneket, s vigye vissza, mit aljas kézzel elorzott;
ámde kivétel e törvény rendje alól, aki Marstól
visszavonult, kardjával az öldöklést kikerülve.
Dárdáját eldobva, pihenjen végre a harcos,
és a kovács kalapálja a vaspáncélt ekevassá;
sarlóvá változzon a tollforgós sisak ismét,
és a nehéz pallos legyen újra paraszti szekerce, -
s hol kétarcu Janus lakozik, zárják be a szentélyt.

Így majd én, aki esztelenül pusztulni kívántam,
barbár gyűjtogatókat vágytam idézni fejemre,
szörnyű halálra nem áhitozom többé, idegen kéz
sem fenyeget majd, biztonságosan élek azontul.
Égi atyánk a sötét felhőket elúzi egünkről
és szelidebben nézi Itália tájait akkor,
hogyha letéve a kardok, látja, s a városok egymást
mind szeretik; virulok, boldog leszek újra, ha így lesz,
gazdagon élek s feltámad minden, mit a vad Mars
fegyvercsörgő jégviharával előbb leterített.
S akkor végre előmerül újra a hajdani jogrend,
akkor végre föléled a törvény régi uralma,
mely addig rettegte a trombitaszót, hadi kürtöt.
S kezdik megművelni a parlagföldeket újra,
s megszólalnak, akik túl rég hallgattak, a Múzsák;
zengi a nagy Helikon, mit a tiszteletedre dalolnak.
Nem kérem, mi a jobb, múltbéli napokban enyém volt,
hogy birodalmam a föld kerekét felölelje; ha békét
adsz, amilyet hajdan látott a királykori Róma
bölcs Numa, és később Augustus alatt az egész föld,
éppen elég országlást adsz. Gondolj a jövőendő
hírré, dicsőségedre, e fényes örök jutalomra.
Mert dicsérnek széltében-hosszában a népek
béketeremtőként, az aranykor visszahozóját
ünneplik benned, s neved él majd minden időkben,
míg madarak szállnak fenn, míg csupa csillag a mennybolt,
fűtől zöldelel a rét, halakat hömpölyget a tenger,
s Oceanus dagadó-apadó habjával a földet
körbelocsolja; amíg testvércsillag sugarában
fénylik a kétszarvú, fakuló, majd újránövő hold.

S most, hosszas panaszsom befejezve, tenéked ajánlom
fel sorsom s magamat, várván a parancsod, akármilyen is az:
beleugrom az Etna tüzébe szavadra;
íme, fogadj el társul minden készületedhez,
íme, fogadd el tisztaszívű, hű szolgáléányod.”

4. FRANCESCO BARBARÓHOZ

Francesco, gyöngy Velence legfőbb dísze, te,
nevedre rácsafol kiváló jellemed,
s tudós beszéded. Fordítsd arcodat felém,
s Camenám nyers zsengéit szívesen fogadd.
Ha itt-ott fészületlennek találod is,
bocsáss meg érte a költőnek, hisz ifju még.
Ahol pedig füledre méltón cseng dalom,
Itália ékesszólásának mesterét,
Guarinót dícsérd érte; mi szépen csörgedez
könyvemben, mind az ő forrásából fakad.

*Jacopo Balbo és Paula Barbara
lakodalmának ünneplése*

Elhagyván a magasságot, Venus újra leszállott
látogatóba a tengerhez, melyből született volt,
ott, hol a lángsugarú Phaëton a habokba kioltó
ősi folyó veri hét örvénnyel az Adria öblét.
Érkeztére azonmód elnyugszik lesimulva
tükre a víznek; nem dül-fül a fagyos Boreas, sem
párahozó Auster; párzó kedv hajtja igába
kétalakú Proteus nyáját; felferve az alvót
hágja tüzelve a főka a főkát, delfin a delfint;
összeölekezvén, vad csókba fonódnak a kagylók;
vagyakozón hajlik, remegőn algához az alga.
Nyomban előszökkennek a nedves sziklaodukból
Nereus lányai, dalmát tájon, Itália partján:
elsőként víztől csöpögő dús hajkoronáját
Callianassa emelte magasba, a tenger urának
lánya, akit dús keblén Tethys, a vízbeli, táplált.
S rögtön utána a húgai, mind egyszerre, kibújtak:
Phorcus Dynamenéje, Chariste, Protunus eggye,
dalban ügyes Clymene, meg a táncos kedvű Melantho,
szépkontyú Melite, lebegő hajfürtű Ianira.
Glaucét Maera, a szép, Panipe hivogatja Agavét,
Dexamenét Actaea, Galatea meg Amphinomét, a
késlekedőt szólítja; Īaera, kit Actium öble
táplált, fogja Pherusa kezét. No de nem sorolom föl
itt valamennyi nevét: vad Achilles anyja se ment ily
népes kísérettel a drága barátja halálán
búslakodó magzatjához Sigeum fövényére.
S nemcsak a tenger népe sereglett össze; beszélük,
átruccantak a sós folyadékba a Naiasok is, kik
gyorssodrú Athesisnél és csillag-kijelölte
Eridanusnál nőttek fel. Kimagaslik a táncos
kör közepette az istennő, mint trójai Ida
halmain égbeszökik hajós sudarával a ciprus.
Ekkor a szolgálait szólítja kiáltva az úrnő,

szolgálatra parancsokat oszt; mind szerteszaladnak
egy-kettőre, sebes szárnyon; fönt járnak a szörnyű
szirtfokokon, tikkadt homokon bóklászik a többi.
Míg egyesek sóvárgó faunokat üznek a partról,
néhányuk szeme zord sugarába csavarja a nádat.
Aegaeon száz karjával, se Triton a dalával
nem térít el senkit; a gyeplőt másfele rántja
Neptunus is szárnyas kocsiján, mely kék habokat szánt.
Ekkor a játékos nimfák Venus égi szavára
nedves köntösüket pihenőhelyükön levetették,
versenyeket rendelt úrnőjük, díjakat osztva.
Mérkőzésük rendje szerint első a futás volt.
Indításuk előtt lebocsátották a sorompót;
ámde suhannak a tenger hátán, lába nyomát sem
láthatod egynek sem; röptükben száraz a talpuk,
lábszáruk lebegőn mártatlan a lenti vizekben.
Csakhamar élre kerül, fürgébben a könnyű szeleknél,
Eridanus gyors lánya, Thoe; melléje szegődve
egyre siettetni apja, szavával sürgeti, tiltja,
hogyan megelőzzék, társainak; fut a lány, bizakodva
érdemes atyjában, kit hajdan a szőke Dione
ritka ajándékkal tisztelt meg: a tarka szivárvány
színeiben játszó, csodaszépen szőtt arany övvel.
Majd - úgy szól a parancs - úszásból indul a verseny;
habzik a víz felszíne a gyorsmozgású karoktól
felkavarodva: a legjobb úszó fürgé Colymbe,
kit síkos testű Athesis nemzett a megejtett
nimfával, Benacisszal; az ár szétválás előtt,
márvány keble alatt duruzsol, nem zúg a szilaj hab.
Gyakran nyel vizet, ám köpi is, mit nyelt, s hol a hullám
hordja a hátán ringva hanyatt fektében a nimfát,
hol maga szeldesi rézsutosan, lassan tör előre.
Néha alámerül, aztán örvényt keltve, megint csak
felbukkan; társnői közül nem győzi az úszást
hosszabb távon senki; övé lesz a drágakövektől
szikrázó diadém, mit mátkájának a nászjé
emlékére adott gyönyörében Mulciber egykor.
Mézes csengésű énekkel zárul a műsor:
kis pihenés - kimerültek - majd édes muzsikával
kezdik a fellegeket simogatni, betölti az éthert
nektár hangjuk, a barlangokban visszaverődik;
álmélkodva megáll a folyók vize, nem figyel Orpheus
lantja szavára a vad, s a halak se kísérik Ariont;
ámul minden vízimadár, ámulnak a hattyúk.
Eumolpe vezet itt, kit megtanított az igéző
hangu szirén a hajókat dallal helybe szögezni.
S már fölvette a győztes Nereus-lány a jutalmat,
tyrusi bíborral festett szövetű csoda-köntöst:
ekkor, ciprusi szent fogatát röptetve, a légben

felragyogott Hymen; mellette a játszi Amor jön
szárnyrepesőn; mindkettőnek szépsége hibátlan,
azt hinnéd: testvérek, csak hogy az arca emennek
pajzánabb, míg tiszta szemérmes tükröz a másik.
Annyira voltak, amennyire kétszer száll a kilőtt nyíl,
tőlük már, amikor ráförmed a Múza szülötte
elnémult csapatukra: „Ti itt tétlen mulatoztok,
fittyet hányva a nagyhirű nászra? Tegyétek a dőre
játékot most félre! Velence felé igyekezzünk!
Barbara Paula ma megy férjhez Balbo Jacopóhoz.
Még ha a mátká nem érdekel is titeket, jeles atyja
rászolgált eme tisztességre; vitézi erénye
méltóvá teszi fölvetetni az isteni karba.”
Döbbenet hallgatják mind; majd újra csigákba
rendezi fűtjeit egyikük, az fölkapja ruháit,
ez becsatolja övét már fölvert köntöse ráncán:
éles bíborkagylókból puzdrát szövögetnek,
mások zablát készítenek piroságu korallból.
Majd vad szörnyetegek hátára ugornak a lányok;
hajlós delfinen, isszonyatos bálnán lovagolnak,
pompázó bika bőrtarajába kapaszkodik, úgy vág
egyikük át a vizen, tigris nyergel meg a másik.
Majd odaúszik egy óriás cethal - ion vizeken nincs
párja - az úrnőhöz; vélnéd Phoebus szigetének,
Aegei tengeren az bolygott így, mint a habokból
hátával kimagasló szörny; felpattan ülésre
szélesedő nyergére az istennő, hol a vissza-
kunkorodó fark árnya megóvjá a nap heve ellen.
Így érték el a várost, s meglelték a menyasszony
házát: csöpp kamrájában rejtőzik a mátká.
Anyja is ott ül s megmutogatva tanítja figyelmes
lányát minden erényre: fülébe csöpteti, hogy kell
kormányozni a férj házát, és inti: urához
hű, szolgálkhoz jó legyen és gyöngéd a családhoz.
S már bevonult a jeles hajlékba a délosi isten,
s véle a Parnassus-bércről lesiettek a Múzsák.
Zöld lombtól tavaszodnak az ajtók, szőnyegek ékes
színpompája borítja a földet, csillog a kárpit.
Ámde az égbeli vendégektől még ragyogóbban
fénylik a ház, s a tető ormáról száz sugarat szór.
Majd a menyasszony a szende menyecske-csapat közepette
lassan előlépked; forgókerekű kocsiján így
hág fel a Hold az Olympos-csúcsra; kilép vele szemben
drága barátai gyűrűjében az ifjú jegyes, mint
holdparipákkal szemben a nap-testvér; a teremben
bíbor vánkосу székeken ülnek a főurak; első
köztük Francesco, a családfő; úgy kimagaslik
méltóságával, mint Juppiter isteni körben
Pélion ormán, árnyba borítva a véle ülőket.

Végigszántva a húrokon, így szólt ekkor Apolló:
„Halljátok, ti kiválóságok, akikre a város,
tenger gyöngye, királyné-asszonya, annyira büszke!
Égi atyám küldött, s nem fájt otthagyni a kedves
Cynthost, s nemcsak a mennydörgő szava, más oka is volt;
ezt a jeles polgárt magam is szeretem, ki olyan rég
tartja magasra a Pierisek fényes lobogóját,
s hogy, miután sokszor vallottam róla, a példás,
hős katonáról, itt ne daloljam, a régi szokáshoz
híven, hajdani érdemeit: vállamra e terhet
most csak azért vettem, mert azt hiszem, emberi szóval
zengett dicséret méltán nem zengheti hírét.
Mert ily nagyszerű dolgokról mások ha mesélnek,
nem teljes hitelű: de ha én, kit szerte a földön
istennek hívnak, ki a kérdőknek kijelentem
végzetüket, biztos, mit jósdám mond, a jövőendő:
rólam senkise vélheti, hogy levegőbe beszélek.
Kezdem hát a hazája dicső hírével, amelynek
nagy diadalmaihoz már nem kell toldani semmit;
ehhez fűzhetném a családjá dicsérvivalóit,
ám a családjával csak az érdem nélküli henceg.
Annyit elég nemzetségéről vallani itt, hogy
pompás sarjaival minden mást messze felülmúl.
Mert ez a ház az, amely nagyfényű nevét a legyőzött
barbárságtól kapta; Metellust Kréta nevezte
így el, s Afrika két Scipiót, Germánia Drusust.
Innen származtak, kik hullákkal borították,
jól emlékszem, a tengert; zúgott habja a barbár
flotta alatt, s nem nyílt szabad út a kereskedelemnek.
Így azután a jeles nemzetség fénye tovább nőtt,
és a hatalmas törzs hajtása nagyobb a gyökérnél.
Ám túl hosszúra nyúlna, ha Francesco valamennyi
ösén átfutnék; de beszélnem kell egy utódról.
Mert unokája, a Tarvisio kormányzata élén
álló Hermoleos, bölcsen zabolázza a várost;
csorbíthatlan hit tart széket tiszta szívében,
Isten ígét, a Szentírást nincs senki, ki jobban
ismerné, s mindazt, mit a hajdani főpapok írtak
volt törvényül elő. Ékesszóló tudománya
kétnyelvű: mives hellént elegyít a latinnal.
Ámde, nehogy túlzásba ragadjon a buzgalom, inkább
hadd kanyarodjam megkezdett mezsgyém fele vissza.
Nem hazudom Francescót vérbeli menyei sarjnak;
egyetlen kétségem, mely bolygó ragyogott fenn
akkor az égen, mit mondjak, mely csillagok álltak
egymás mellett szép összhangban, amerre leszállott;
egy bizonyos: nagy volt az a nap, s versengve siettek
körbe a menny boltján, iramuk csodamód nekilendült.
Bölcsőjét nem holmi halandó dajka vetette:

mert mikor anyját megkönnyebbítette Lucina,
magzatját, aki jó Párkákkal jött a világra,
szent hugaim fürdették meg Pegasos folyamában.
Gyöngéd Clio volt, aki tejjel először itatta,
s én magam is gyakran fölvettem ölembe becézön;
visszafelelt a sikongására Boiótia lankás
völgyeivel, s a hason kúszóra a Tempe mosolygott;
úgy vonzotta a látvány, hogy nem bírva betelni
véle, az agg Permessus Aónia bérce felé folyt.
Sokszor láthattam, mint csöppentgettek az alvó
ajka közé cecropsi nedűt mézterhü madárcák;
s mint akinek torkából majdan hyblai nektár
édességénél gyönyörűbben csordul a szép szó,
lába mikor később a füvet már játszva taposta,
mindig a kertekben kószált, sok tarka virág közt.
Asztalainkhoz is akkor kezdett járni, először
akkor kóstolt ambrosziát, jó szívvel itattuk;
s andalgott a kies Helikon zöld fáin alatt, hol
régibabérkoszorús költőink árnyai lengnek.
Majd, amikor már úgy tetszett, elméje fogékony,
szólott neki tudós dajkája a régi időkről;
Euterpe oktatta a puszpángsíp-muzsikára,
vígjáték-írással Thalia, s Melpomenétől
kapta, amit tragikus művekről tudnia illett;
Terpsichore szoktatta az ujjá begyét elefántcsont
lanthoz, lány versekre kacér Erato tanította,
Uránia feltárta a csillagos égi keringést,
hősök tetteiről zengett neki Calliopea,
és az utolsó Múza a szép mozgást mutogatta;
törvények rendjére magunk oktattuk az ifjút.
Így tért vissza honába, de nem henye életet élni:
gyakran töprengett, hogy amit tud, mint vegye hasznát,
túlszárnyalta az ékesszólásban tanítóit,
bátran mondhatom: örvendett, mikor ő magyarázta,
Plutarchus: mert senkise tett e korban a hellén
művek terjesztéséért annyit Latiumban.
Én mégis feleségéhez címzett kötetébe
nézegetek leggyakrabban, melyet ő maga írt, még
kezdőként, egykor. Nagyfontosságú e műve,
minden szónak súlya van, és rendjükkel a gyűlés
színe előtt szónokló megdöbben a tisztas
külsőjű, zordon atyákat; szépfaragású beszéde
mézével, mint mágnes acélt, minden szívet úgy vonz.
Küldik azért követül, megválasztják a tanácsba,
forrongáskor diktátorrá őt nevezik ki,
jól elvégzi, amit rábíztak; akármelyik úrhoz
megy kéréssel, elintézetlen el egy se bocsátja,
útja akár Tiberis felséges hajjához, vagy
kígyós büszke vezérhez, akár maga Caesar elé visz.

Legfőbb törvénytestületébe sorolja a város;
majd Tarvisio élén állva elődeinél bár
ifjabb, hívebben munkálkodik; évei híját
ellensúlyozzák az erények férfiszívében.
Aztán szállt a vicenzai kormánypálca reája;
itt az igazságosságnak, törvényt s jogot újjá
alkotván, állít emléket minden időkre.
Hadra hatalmas Spárta Lycurgust tudta ilyennek,
Róma Numát, s Solont, a kiválót, Attika földje.
Rá egyedül bízták két évre lecsillapítandó
Bergamót, hol a nép újdonságokra törekvőn
rosszul tűrte Velence uralmát; ám dühe nyomban
elnyugodott jó kormányzója serény keze folytán.
Mint amikor már Xerxesszel készült az ión nép
kötni szövetséget, s lassacskán visszaterelte
hűségére Themistokles, ki hajóhada élén
médén vett diadallal szerzett hírt Salamisnak.
Kétszer kínált néki Verona curulusi széket,
Pádova egyszer, s nem volt meg tisztségviselése
nélkül nagy Caesar forumának városa sem, hol
sokforrásu Timavus tör ki a bércek öléről.
S hogy mindezt elnyerte szülőföldjén, ne csodáljuk,
mert Augustus atyánk, amikor megjött a Dunától,
látni akarta legott, s nyomban kinevezte lovaggá.
Ó, hányszor lett volna a vad Krétán jogot óvni,
Euboiában a legfőbb tisztet hordani módja!
Ám elhárította, nem ért neki annyit a kínált
méltóság; nem sokra becsülte, lenézve a balga
nagyratörést, hogy a mértéket nem tartja be senki.
S nem mondtam még, mit vitt véghez a Mella folyónál;
akkor nemcsak igazságos, de keménykezű is volt,
s nemcsak a városvédőnek töltötte be tisztét:
ritka vezérként tette nevét emlékezetessé,
messzire úzve az ellenséget Brescia falától;
s mely sebesülten roskadozott már, mint a tirynsi
hős az eget, maga fenntartotta Velence hatalmát.
Két oldalról indítottak háborút akkor:
innen Mántua hadban erős fejedelme, amonnan
insubereknél harciasabb kedvű Fülöp indult.
Szüntelenül be-betörtek, nem fékezte hatalmas
Ollius őket, sem bástyás tornyukkal a várak.
Feldúlják cenománok dús mezeit, faluszerte
égnek a házak, dupla reteszre csukódnak az ajtók...
gyászbaborítja e dolgok híre Velence atyáit,
ekkorra ellenséggel kis seregük tehetetlen.
Vajh ki legyen, ki az ostromlott városba elindul,
hogy megvédje? azonnal mind sokezer közül egyet
választottak: Barbarus az. Diktátori tisztség
lenne a méltó név a reá bízott feladatra.

Útnak ered tüstént: nem ijeszti a szörnyű halál sem,
tudja: hazánktól semmit, amit kér, nem tagadunk meg.
Azt bámuljam-e jobban, ahogy minden roham ellen
állta helyét bátran, vagy ahogy buzdítva gyakorta
csüggeteg embereit, tartotta a lelket a népben,
hízelgést bizalommal, cselt csellel viszonzva?
Hogy ne időzzek a módozatoknál: szökve-kerülve
három egész évig mint úzte el újra meg újra,
míg végül vízágyúkkal szétverte az ellent.
Üdvözlég, haza atyja, szenátus drága reménye!
Éljen lángelméd! ha a sors nem küld ide, most nem
nyúlna házatok a Como-tóig, Gallia síkja
nem hódolna Velence oroszlánjának ezentúl.
Győzelmed méltó rá, hogy diadalmenetet tarts,
bölcsességed műve e tett. Húzódjatok arrébb,
Róma királyai, hátrálj meg, nagyhírű Camillus!
Mily sokat ért a tanácsban, hogy tisztelte a törvényt,
jelleme mily csorbítatlan, mily sziklaszilárd volt,
tisztán látszik az elmondottakból; nemigen kell
boncolgatnom már. De ha végiggondolom oly sok
ésszerű tettét és szép rendbe szedett szavait mind,
műveihez még illő hozzátennem ez egyet:
férjet olyat választott lányának, kire bízást
mondhatjuk: méltóbb vót nem bírt volna találni.
Ó mi szerencsés, ily férjet ki kapott, a menyasszony!
Szépségével tán csak a jámborsága vetekszik,
jámborságával jeles ősei: tudjuk, a Balbók
római vérből származnak, késői utódként.
Lelki tulajdonságaival példázza az apját,
Bernardót, akitől kormányoztatva, örömmel
hord zabolát Mínos hajdan százvárosu földje,
mely dajkálta a mennydörgőt, az öreg sziget, egykor.
És mily boldog az ifjú vő is, ilyen feleséggel!
Arca aranyló bája csodás ragyogásu, az atyja
szelleme, anyja szemérmessége jutott neki részül,
Pallas Athéné szent kegye éppúgy, mint Dianánaké.
Hát induljatok örvendezve, kísérjen a jó sors!
Hosszú életetek teljen végig sikerek közt,
összhangban, termékeny utódnemzés közepette!”
Ekképp szólt Paeon, s íját szeliden kifeszítve
két nyílveesszöt lőtt ki a puzdrás, játszi Cupido,
s egylobogású fáklyákat fűzött Cytherea
össze; az oltár szent tüze bőven nyelte a tömjént,
sorra lerogynak a barmok, jószággal keveredve
száll fel a füst; s hogy a szertartásnak vége, a testről
dús lakomák gondoskodnak; s azután, míg a nap tart,
mindenféle vidám mókával tölti a násznép.
Három Múza kíséri a lágy citerán muzsikáló
Phoebust, három tengeri nimfa vezérli a táncot;

s úgy intézi Venus, hogy a tenger tükre fölé ma
gyöngéd fénysugarát hamarabb terjessze az este.
Ekkor a nászasszony bekiséri a többi anyával
nászágýához a síró lányt, - mert símia illik, -
hol mátkája, szerelmes karjaival megölelve,
végre bevégzi a rég óhajtott éjszaka teljét.

5. DICSŐÍTŐ ÉNEK RENATUSRA

(Ajánlás)

Ó, ki a római nagy Marcellust vallod a törzsed
ősül, s büszkén áldja Velence neved!
Íme fogadd, Jacopo: zengem hőslélkű Renatust,
melyre te biztattál, íme, fogadd dalomat.
Majd ha kívánod, irok vaskos kötetekre valót is,
túlszárnyalva akár Smyrna dicső öregét;
vedd szívesen gyarló versem, nagy hírű királyom,
mit Múzsánk a neved tiszteletére dalolt.
Ám nem azért, hogy a régi sebet föltépje e dallal,
mely az idők múltán már bizonyára beforrt,
hisz Phoebus tucat évet vitt már körbe azóta,
hogy birodalmadat elvette csalárd, gaz erő, -
ám hogy visszasietni szívedben gyúljon elég hév,
hogy mit csel ragadott el, vegye vissza a kard.
Garganus zúgó barlangjai sírnak utánad,
visszhangozza neved fenn a salernumi szirt.
Rajta tehát, kelj bátran a felhős Alpések ormán
át, hisz a jó ügynek támogatója az ég.
Akkor majd mélyebb húron zengem diadalmaid,
boldogan éneklek majd repeső dalomat.
Nem késnék éretted kockáztatni az élted,
érheti bár testem bármi baj, elviselem:
szólj, s beleugrom a lángszóró Aetnába is érted,
szólj, s zátonyra futok Syrtisek öbleiben.
S nemcsak e versekkel tartoznék néked adózni,
sokkal több köszönet jár szerető szívedért;
én, aki már ezelőtt vagy tíz hónappal ugyancsak
zengtem ügyedben dalt, másnak a dalnokaként,
most a tiéd leszek ím: utasítsd bár vissza, a lantom
készül már rólad szólani, pendül a húr,
mert nem is ihletnék versem könnyűszavu Múzsák,
hogyha dicséretedet zengeni késne dalom.
Elsőnek te figyelted játszadozásaimat, jó
szóra te méltattad nyiladozó eszemet;
elsőnek te segítettél rajtam, ki hazámtól
messzeszakadtam; megszánya, kinyúlt a kezed.
Már neki is gyürkőznék, ám halogatni fogom, míg

melyet most indítsz, háborudat viseled;
mert bár nagyszerű volt, mit tettél ifjúkorodban,
még jelesebb tettek hosszú, dicső sora vár.
Addig kérem az égieket buzgón: diadallal
térj haza, szétszórván ellenedet, mielőbb.

* * *

Szívemben forgatva az emberi dolgokat egykor,
azt gondoltam: a sors jobban pártolta a régi
kort, mert annyi kiváló, minden erényben az élen
járó férfit adott neki, kiknek a híre örökké
fennmarad és akik élete végül felfut az égbe.
És még gyakrabban haragudtam a mennybeliekre,
mostoha, méltatlan sorsát panaszolva korunknak:
mert sem Curiusok, se Metellusok itt nem akadtak,
nem virul egy Scipio-sarj sem, s Catók se manapság.
S nem tudtam megfejtetni biztos okát e dolognak:
vajjon a csillagok útja kering másképp a szokottnál
most, vagy a természet lankadt el, erői kifogytán?
Ámde e háborgást szívünkől végleg elűzte
isteni nagyságával a fényes lelkű Renatus.
Már nincs min keseregnünk, kárhoztatva, akik most
élnek, nem sietünk dicsérni a régieket már.
Egymaga tölti be Marcellus, Caesar szerepét ő,
túltesz a Sándorokon, neve Cyrusokat borít árnyba.

Isteni Pierisek! Ti sugalljátok, dalomat hol
kezdjem, méltóképp hogy zengjem e férfiú hírét.
Mert látván, hogy e fenséges koszorút viselő fő
békében mily igazságos, hadban mi hatalmas,
merről fogjon a műhöz, töpreng tétova lelkem.
Mint ha egy ifjú leány a tavaszló zöld gyepen ülve
látja körülpillantva a sok-sok színt mosolyogni:
itt a pipacs pirosát lángolni a gólyahírek közt,
ott a fagyalt s violát sápadva fehéríteni, másutt
rózsákat bíborlani: körmei egyre haboznak,
mert nem tudja, hüvelyke melyiknek tépje virágát.
Ám, hogy mindenben tartsuk be hibátlan a rendet:
arról szólok előbb, hogy honnan eredt a családja.

Apjáról, Ludovicusról most nem sorolok fel
mindent, bár nagy tettei bőven akadnak; ezeknek
mégis a legjelesebbje, hogy ő nemzette Renatust.
Gallia szülte e nemzetséget, melynek a híre
jól ismert az egész földön, még távoli indus
tájakon is, s a kegyes fény izzó atyja nagyobb
nem látott, sem ahol reggel fölkel a habokból,
sem hol Herkules oszlopait beragyogja lebukva.
Ily törzs adta dicső Carolust, aki egymaga bölcsen
kormányozta a földet az Alpések és Pyreneus

szirtjei közt, s mi a Rajna s a tenger habjai közt van.
Véle rokon, mert egyazon ösre vezetheti vissza
büszke családfáját a vitézség tükre, Renatus.
S hogy szorosabb kötelékkal fűzze magához, a hűgát
adta hites feleségül a fényes hírü királyhoz;
és a legelsők közt hogy mindenképp helye légyen,
szép lányát nőül Caledonia hercege kapta,
bár maga Albert császár áhitozott a kezére,
az, ki a pannon városokon volt úr azidőben;
másképp döntött Gallia önkényes fejedelme.
Ám, ha ezek nem emelték volna magasba a rangját,
éppen elég, hogy hitvestársa a szép Izabella;
Pallastól ki eszt, jámborságát Dianától
kapta, Venustól báját, Júnótól a tekintélyt.
Annak a büszke vezérnek, a nagy Gottfrednek a sarja,
Hellespontos szűk szorosán aki hős katonákkal
átkelt, elhagyván Európát, s hogy soha nem tér
vissza, fogadta meg esküvel ott, csak hogyha előbb zöld
kagylót gyűjt a Vörös tengerből és Babilonnak
bástyáit megdöngeti jó dárdája hegyével.
És csakugyan bebarangolt mindent Ázsia partján,
s dús Libanon jóillatu halmain át le a völgybe,
s ott a sisakjából Jordán szent habjait itta,
Krisztus sírját visszaszerezve a helybeliektől.
Ím, ilyen ösre tekinthet vissza René felesége!
S nem szült hitványabb ivadékot, senki ne higgye,
mert a fiuk mindenképpen méltó a szülőkhöz:
pompás külsejü ifju, a bátrak közt a legelső
harcos, mindig kész hallgatni az apja szavára,
bőkezű, szíves, igazságos, pártolja a vallást,
tettekkel bizonyítja, amit mond, senkise fűrgébb
átfűrkészni ebekkel az erdőt, sem gerelyével
vadkant ejteni el, távolból vetni a dárdát
bősz párdúcra, a medvét általdöfni közelről.
Nagyszerűen kitanulta a történelmet is; arról
tud legtöbbet, amit szépen szóló, kegyes ajkú
Livius írt. Jól tudja, Quirinus mely hegyen állva
látta a kétszer hat madarat, sikeres jelü oment,
és a szabin nőkért hogy mekkora háboru lángolt,
hogy győztek három Curiust a Horatiusok le
s mily gyilkossággal mocskolta be Brutus az első
bárdját, egy hiba hány Fabiusnak okozta a vesztét,
mint hányt fittyet a tűznek Mucius és a folyónak
Cocles, hogy forrt össze a mély szakadék a beugró
Curtius által, s hogy mentette meg egykor a szentélyt
Manlius, az, kit utóbb uralomvágyért elítéltek;
mint használt az elestével három Decius, s mint
élve Camillus, hogy látott a vak Appius oly jól,
s mint öltött fel, a lictorokat rémítve, a réten

bíborszélű tógát diktátor Quintius egykor;
mit vitt végbe szelíd Pyrrhus s vad Hannibál, és mi
volt a metaurusi pálma s a nagy vereség Trebiánál.
Ismeri végül, amit csak a rómaiak, szabadok vagy
rabszolgák, a szenátorok és lovagok cselekedtek;
mert a szülők természete átszáll gyermekeikre,
s fájától nem esik soha, tudjuk, messze az alma.
Erdő még nem látta, hogy őzet szőke oroszlán
szüljön, tigris kisnyulakat, s elefánt-anyá szarvast;
és ha tojást rak a mennydörgő nyilait cipelő sas,
nem kelhet ki belőle Dione gyöngé galambja;
tölgy törzséből nem sarjad hajlós mogyorógally,
s nem bújnak delfin-kölykök ki a bálna hasából.
Nincs hát rajta csodálnivaló, ha e nagy fejedelmet
éppoly nagyszerű ifju nevezheti apjaurának:
mert a nemes magnak csak jó hajtása fakadhat.

Ennyi előny igazán boldoggá hogyne tehetne
volna Renatust - fényes törzs, rokonok, fiu, asszony -,
hogyha a dolgaihoz kegyesebb lett volna a jó sors.

Ám így is boldog, szem előtt tartván az igazság
ösvényét sztoikus hittel: hogy nem nyomorult, ki
- bármi nehéz terhet rakjon vállára a végzet -
állandóan tettekkkel gyakorolja erényét.

Ő maga már kora gyermekségétől eszerint élt,
mindenkor makulátlanul ellene mondva a bűnnek;
anyja öléből nyomban amint a világra kicsusszant,
jó természete nagyságának előjele volt már;
s bár kisdéd volt még, úgy tetszett, isteni nektár
áradt ajkáról, s később, mikor érteni kezdte,
hogy mi a jó s mi a rossz, teljes szívvel nekilátott
mind tudományt, mind jámborságot szívni magába.
Már akkor megszokta a harcjátékot, a mímelt
berki vadüzést, s rezgő dárdát messzire dobni,
jó paripát festett farkasfoggal zabolázni;
majd amikor pelyhedzeni kezdett zsenge szakállá,
fokról fokra tanulta, miképpen kell a valódi
fegyvert vinni, falat megmászni meg árkot ugorni,
szúrni dsidával az ellent vagy karddal kaszabolni,
s ércpajzsát az ütés-záporral szembeszögezni;
túrni a nyár tűző napját és téli zimankót,
nyugtalan, éber szemmel bírni a túlrövid álmot,
nem megtörni, ha szükös a koszt. Maga kérte az apját,
s osztott is Ludovicus néki tanácsokat eképpen:

„Minthogy az országunk trónján te leendesz utódunk,
ifju, tanuld meg a kormányzás módját legelőször.
Vésd kezdetnek eszedbe: amit terror zaboláz meg,
nem biztos sohasem, sosem áll fenn sziklaszilárdan;
mit békés szeretet fűz össze, csak az marad épen,
visszavonás abban nem tesz kárt; erre bizonyosság

Augustus hosszú vénsége, Nero kora vége.
Hogyha tehát rád száll jogarom majd, durva erővel
meg ne riaszd, igyekezz megnyerni magadnak a népet.
Ritka hajós, aki küzdve a szembeecsapó viharokkal
partra kiér; jobban fut a ló, ha lazítva a gyeplő
s fesztelenebb. Ha pedig tán azt kérded, hogy a kívánt
közkedveltség megszerzésének mi a módja,
azt felelem: ha a bűnt kerülöd s mindenben igaz vagy,
kétségkívül eléred, hogy mindenki szeressen.
Elsőként szívedben a jámborság gyökerezze:
mindig méltóképp viszonzza az ég a halandók
hódolatát, és gyűlöli azt, aki nem vet ügyet rá.
Másodikul törekedj az igazság tiszteletére:
óvd szigorát, de az irgalmasság tartsa a gyeplőt.
Ehhez a józan mérséklet társuljon, a tiszta
és egyenes jellem; ne ragadjon rád a fukar név,
ártatlant ki ne fossz, ossz bőven az érdemeseknek,
könnyen eressz mindenkit a színed elé, soha meg ne
vesd az alantast, és ki nagyobb, tisztelni ne átalld;
őrült nagyratörés, sem kéjvágy mélybe ne lökjön,
meg ne alázzon a baj, s a szerencse fejedbe ne szálljon;
hogyha a sors keze sújt, ne tekintsd rossz jelnek előre.
Becstelen életnél tartsd többre a dicsteli véget,
és ne becsüld sose tisztességnél többre a hasznot;
kik bölcsebbek, mert korosabbak, kérd a tanácsuk,
vagy te lapozd fel a könyvekben, mit a régiek írtak.
Mennybeliekkel jutsz egy sorba, ha megzabolázod
önmagadat, minden dühöt, indulatot ha legyőzöl.
Vissza ne sértsd, aki téged megsért, minden esetben,
légy a szegényekhez nagylelkű, ne bántsa a dölyfös
homlokod őket, s meg ne irigyeld azt, aki boldog:
mert ki a rossznak örül s csak szenved a más örömétől,
hogy ne legyen boldog, rászolgált, hogy bajok érijék.
Védd a szegény vagyonát a hatalmas törei ellen,
gazdag az ínségest, gyengét az erős ne gyötörje;
példának tart néped, olyan lesz, mint te magad vagy,
ingatag erkölcsét a királya szerint alakítja:
jámborságnak hódolt, míg Numa volt ura, Róma,
bár míg Romulus ült trónján, csak Marsot imádta,
mert az a templomokat kedvelte, emez meg a kardot.
Pártold mindig a békét, ám ha a háboru joggal
tör ki, ne késs, vállald vezetését minden erőddel.
Harcpróbált fiatalságot válassz ki magadnak,
mely hű lesz hozzád, tündöklő fegyvere csillog,
s jó paripákat futtat, mint miket egykor a géták
partjairól vezetett Rhesus Simois vize mellé.
S nyomban, ahogy sík földre leérkeztél csapatoddal,
nézz körül, alkalmas hely hol van a táborütésre,
hogy hátulról biztonságban légy, s eleséghez

jussanak embereid, s jószágod dús legelőkhöz;
élvezetet, kényelmet a sánctól messzire kergess,
ezt késztesd tanulásra, amazt gyakorolni, amit tud;
nemcsak a városban foglalkozhatsz tudománnyal.
Táborodon belül is kötelezzén az állami törvény,
felfegyverzett praetor ítélkezzék a középén,
és szigorú bírása előtt reszkessen a vádlott.
Hogyha lehet, vidd át ellenséged mezejére
ütközeted, hogy az ő földjét pusztítsd, magadét óvd.
El ne feledd: megszegni a szerződést iszonyú bűn,
és követet vétkes kézzel megsérteni éppúgy:
intő példa legyen széttépett Mettus, eszedbe
vésd azt is, mért lett földig rombolva Corinthus.
Ellenedet ne a száma szerint mérd fel, de erőre,
olykor félj a kevéstől és ne ijedj meg a soktól;
s nincs mért röstellned, ha eszed győz, vagy ha ügyes cselt
adsz a vitézséghez, de csalárdság bűnbe ne rántsón.
Hol váratlan irányból törj rá, rajtaütéssel,
hol te magad halogasd a csatát, míg vak dühe lankad:
bölcsen késlekedő Fabius használt a hazának
annyit, mint sietésével nagyhírű Camillus;
mindketten végső veszedelmében segítettek
Rómán, ez mint megmentője, amaz boszulóként.
Hogyha fölébed domb nyúlik, foglald el a dombot,
hogyha a vizén hid ivel, legyen őrhely a hídon;
hogyha a völgy mély torka felé ösvény kanyarog, küldj
fűrge szakaszt oda, hogy megszállja a szűknyaku horhost.
És ha bealkonyul, őrszemeket szórj széjjel a sáncon,
hogy föl váltva egész éjjel virrasszon a strázsa.
Ellenedet mielőtt megtámadnád, puhatold ki;
hadba ha társzekerekkel megy, te találj meg a módját,
hogy nyílt térre előcsalogasd: hergeld a szidalmak
áradatával, majd meg színleld, hogy megijedtél,
téggy úgy, mint aki épp most készül visszavonulni.
Hogyha bevette magát várába, sarokbaszorítva,
készíts kőhajítót, védőfedelelet venyigéből,
éket az ostromhoz: kos törje falát, iszonyú gép
döntse be súlyával kapuit, rengesse a bástyát.
Persze vigyázz, hogy az ellenség furfangja ne járjon
túl eszedén, s a verembe ne ess, melyet neki ástál;
hogy színlelt menekült álnok képpel be ne csapjon,
s el ne fogadd hamisított írás talmi pecsétjét.
S végül, hogyha csatára a legjobb alkalom eljön,
tervszerűen gondold át, mint alakuljon a hadrend:
síkság jó a lovasságnak, szűk tér a gyalogság
megfelelő helye, vagy zord, sziklás oldalú szirtfok.
Ekkor jó, ha időt lelsz arra, hogy összecsapásra
kész seregéd szónoklattal buzdítsd: csatakürtöt
pótol a lelkes hangú vezéri beszéd, a gyümölcse

kettős: lomhákat serkent, bátrakba erőt önt.
Ám legalább két zászlóaljat tarts bevetetlen;
egyét az elhagyatott sánc oltalmára, a másik
álljon lesben az első hadsor háta mögött, hogy
váltsa a megfáradt s elesett katonákat azonmód,
így nem kell otthagyni a zászlót, sem csatarendet
bontani: mindegyik egység állva maradhat, ahol volt.
S csengjen az érc, vesd minden idegszálad be a harcba,
végy részt benne a tested-lelked egész erejével.
Tajtékos paripádon futkározz a sorok közt
vígán, a fegyvert gyors jobbdtól kapja, ki kéri,
ígérd meg haldokló harcosaidnak a biztos
üdvözlést, hívd vissza, ki fut, biztasd a hanyatlót.
Az lesz a legkitünőbb, aki egymaga két feladattal
birkózik meg: jó harcos, s lánglelkű vezér is.
Hogyha a sors a sikert irigyelné életutadtól,
össze ne törjön a kezdeti baj, be ne add derekad még;
hogyha viszont pártol, kíméletlen ki ne használd,
mert ki kemény a legyőzöthöz, méltó ugyanarra.
S végül, hogy készséggel szálljon síkra, ha hívod,
máskor is: érdemükért tüntesd ki a had javarészét.”

Így oktatta fogékony sarját bölcs Ludovicus;
majd mikor agg lett s rászolgált az olyposi lakra,
holta után jogarát az utóda, René örökölte;
s észre se vette a nép, hogy urat váltott, hacsak azt nem,
hogy túltett még apja erényein is, legalább úgy,
mint ahogyan Ludovicus múlta felül jeles apját.
Vállai nem kecsesek, nem gyengéd szűzi fehérség
jellemző testére; alakja sudár, kimagasló,
minden tagja keménycsontú, izmos keze-lába,
és még sokkal erősebb benne az összes idegszál:
mint Macedónia zord szikláin a messzire látszó
szirtről égbeszökő sudarával a karcsu fenyőfa.
Éppen ezért méltónak tartja a trónra az ország:
méltósága a Juppiterével, mellkasa Marssal
verseng, megrémíti az ellent szembekerülve,
mint Thebait Capaneus, mint Tróját vad Achilles.
Pompás kastélyába ha díszben bárki belép, úgy
tetszik, az ő ragyogása sugárzik mindegyikükről;
s örvendhet, mert gyorseszű és bátorkezű főúr
bőven akad mellette: a bölcs Nestor se hiányzik
udvarnépéből, s roppant erejével Ajax sem.
Közben a festészetnek sem röstelli viselni
gondját, tudja, hogy erre a rómaiak sokat adtak;
s ékesszólásban sem elég neki, hogy latinul tud,
hellének nagy műveit is böngészi serényen, -
és nem rejti a távoli várpincékbe a kincsét:
van, ki aranyból kapja jutalmát, s vannak, akiknek
gazdag városokat, zsíros televényt adományoz,

és a tudósoknak jut a legtöbb drága ajándék.
Ismeri jól a jogot s érvényben tartja a törvényt,
mégis a bűnnél enyhébben büntet keze mindig.
Régi vezérekről olvasva ha érdeemeset lel,
például választja; mikor hallotta, milyen sok
nyelven szólott Mithridates, ugyanarra a hírre
vágyott ő is: azért anyanyelvén kívül, amit még
gyermekként, puha bölcsőjében nyelt a fülébe,
jól tud a mór törzsek nyelvén, germánul ugyancsak,
és aki hallja, amint ajkán latiumbeli szó zeng,
esküdnek, hogy az etruszk táj üde partjai szülték.
Sem felelőtlenséget, sem hamisat soha nem mond,
kebléből amit ont, a való igazolja beszédét:
nagyhírű cumaei Sibylla se mond igazabbat.
Mily kegyelettel hódol Krisztusnak, s a jövődőt
hogyan meglátja, akár Phoebus-megszállta görög jós,
távoli nemzetek is tudják, kik a talpuk a földre
szembe velünk rakják, hol a fény a habokba alászáll.
S nemcsak nagyszerű atyja nyomán halad: éles eszével
többet ölel fel, még maga is mélyíti tudását.
Annyi barát mellett legjobban tiszteli mégis
azt a királyt, ki az Alpeseken túl úr a vidéken;
ellene volt bár, ezt a vejét haddal segítette,
s kérésére az ellenségénél hagyta leányát;
s az tisztségekkel halmozta el őt meg az öccsét,
mert, mondják, a szívéhez mindketten közel álltak.
Minden más főember előtt, országos ügyekkel
egyenrangú helyet szentelt egyháza ügyének.
S hogy dalaik nem költött dicséretre fakadnak,
mit mondok, tanúsítja Itália, vallja a gall föld,
és a világ; nehogy azt higgyék, hazudottak a tettek,
próbakövéül, hogy füllentésen senkise kaphat
rajta, viszontagságairól szólok: hisz a bátor
szív nagysága, ha mostoha sors sújt rá le, csak akkor
tűnik elő igazán: a szerencsét könnyű viselni.
Majd ugyanannyi egész kört járt be az égen Apolló,
mint hány évet adott Nestornak a trójai Múza,
attól fogva, mikor hadat indított a szilaj gall
nép ellen jótegzű Britannus a messzi vizekről.
S íme, mihelyt felforrtak az indulatok, csatajelként
kürt harsant, s vért ontott mindkét fél, ahogy össze-
csaptak; s ő behatolva az ellenség közepébe,
gyilkos kardja vasával rengeteget leterített.
Nem bírnám, ha akár száz érchang lenne enyém most,
mind elmondani, mit művelt ott marsi vitézként;
végül ezer harcos feszes ékben előrenyomulva
gyűrűbe zárta Renét. Nem volt menekülni reménye,
nem szabadíthatták ki szövetséges csapatok sem,
mert aki megpróbált mégis közelébe kerülni,

ráfizetett: elesett, vagy megsebesülve futott el.
Már lova lándzsadöfésektől vérzőn lehanyatlott,
már minden tagját csöpögő veríték borította
s jobbja az állandó mozgástól zsibbadozott már;
ekkor a dárdákkal hevesebben törtek előre,
megtámadva az ellenkezni hiába igyekvőt.
Ily küzdelmet nem bírt volna erővel a híres
Herkules, és maga Mars sem; végül győz az egy ellen
nagy számuk, s elhurcolják várukba fogolyként.
Majd elhagyja, egyezség értelmében, a börtönt,
hogy - röviden bár - szót válthasson a gallok urával.
Míg mindez történik szerte az Alpeseken túl,
merre a csendes Atax s a vadabb Rhone habjai folynak,
s váltja az arculatát a szerencse: Itália földjén
meghal a nagyhírű Campániabéli királynő,
átköltözve az Elysium ragyogó mezejére.
Törvényes fejedelmétől megfosztva, Renéhez
népe követséget küld nyomban, mint jogutódhoz;
visznek aranypénzt, háromszázezret, s odaérve
híven előadják esdeklő megbízatásuk:
„Jöjj sebesen, hogy nem kívánt örökös ne előzzön
meg, lesznek hű társaid és bő útravalód is.
Téged választott a halála előtt a királynőnk,
most ki az életet és trónját elhagyta, urunknak.”

Ámde René nem akarta szavát megszegni csalárdul,
inkább tért a kemény rabság béklyóiba vissza;
mégis, rossznak vélte, ha ekkora égi kegyért nem
próbál nyúlni: azért, míg ő maga nem szabadul ki,
hű feleségét küldte, siessen Campaniába.
Ó, a világ minden táján emlékezetes tett!
Tisztesség példája, mit emberi nyelv sose zenghet
meg méltóképpen! Hallgasson a nagyszerű múlt most,
ókori Róma, ne kérkedj többé Regulusoddal!
Mert, nézzük csak: senkise kínált néki, ha nem tér
vissza a rab-béklyókba, ilyen pompás diadémot,
s már nemigen forgatta erőtlen karja a fegyvert,
oly közel állt a halálhoz; emez meg, hogyha koráról
kérdéznének: alig töltött el nyolcszor öt évet.
Közben a hispán végekről idegen sereg indult
és benyomult a királyát vesztett, árva vidékre;
három bárkával kelt át Izabella a vízen
és idegen flottára talált Campania partján.
Egy pöttöm ladikon - miután szétszórta az ellent -
elfoglalta Gaetát is. Páratlan a látvány,
hogy buzdítja a harcosokat, hogy hordja a fegyvert!
Mint amazon-sereget dárdával hadba vezérlő
Hippolyte, s a vitéz görögök veszedelme, a pajzsos
Penthesilea: be úgy vonul úrnőként, diadallal
Parthenope várába, mit aztán egymaga három

évig hősiezen véd, távoli férje helyett is.
 Végül drága szabadságát elnyerve Renatus
 megjön; hogyha királyságát most adja a végzet
 sértetlen, nem kell menekülnie így, elüzetvén,
 nem hódol, mint most, jövevény zsarnoknak az ország.
 Ámde a föld nagy részét elfoglalta a jöttment,
 s nemcsak a városok: elpártoltak a várak is éppúgy
 majdnem mind körülöttük, vagy legalább el akartak,
 nem bírván a nehéz ostrom végnélküli kínját.
 Mégis, amint a hadat megüzente René, a bitorló
 távoli, védetlen kastélyba vonult el ijedten,
 tudva, milyen nagy hadvezető, aki ellene indul:
 mily gyakran szór szét többséget kis csapatával,
 s jobbjánál esze sem lomhább. Rábízta a várost
 őrségére, nyomába szegődve az elvonulónak,
 s számos városkát útközben visszaszerezve,
 hol pelignus réteket öntöz a tiszta patakvíz.
 Indult volna tovább, de az ellenség sokezernyi
 harcosa itt elzárta az útját; itt van a híres
 kastély, melyet Pellosának hívnak e tájon -
 innen nem volt már menekülnie más lehetőség,
 kardja hegyével vágni csupán Nápoly fele ösvényt.
 Általlátta azonmód, helyzete mily veszedelmes,
 s jó lovas osztagait gyorsan csatasorba terelte.
 Éppen eléggé szívvidítóan rettenetes volt
 látni a vértéseket, pedig ajkuk szóra se nyílt még;
 vad nyerítéstől visszhangzott az egész levegőég,
 rezgő fény játszott villogva a még kivonatlan
 kardokon, és felhőkbe merült a dsidák hegye tompán,
 mint vágott koronájú berek; s kettős ragyogással
 tündöklött az egész mennybolt, mert visszaverődött
 megkettőzve a nap ragyogása a fegyverek ércén.
 Ő pedig örvendezve körüllovagolta a hadsort
 három-négyszer, majd sáncuk tetejére kiállva
 ekképp buzdította a három hű csapatot, mely
 súlyos válságában egyetlen támasza volt most:
 „Ó jeles ifjak, kik helyt álltatok annyi veszélyben,
 mit magam is tanúsíthatok, ó bátor, kitűnő vér!
 Csak nyugalom! Nem azért óvtak meg az istenek eddig,
 hogy most elpusztítsanak! Újra dicső haditettre
 nyújtanak alkalmat, jobbat kívánni se tudnánk.
 Hát legyetek méltók e kivételes isteni kegyre,
 s lábatokat hagyván, karotokban bízzatok inkább.
 Kardot igazságért rántunk, hát mért ne remélnénk?
 Mindig a jobb ügy mellé állnak az égi hatalmak.
 Íme, Ibéria partjairól nem tudni, miféle
 kantaber indult elkergetni e föld fejedelmét.
 Márpedig öneki kedvez Mars, neki kedvez Enyo,
 őt védelmezi rettenetes pajzsával Athena.

Légyen bár amazoknak sokkal több katonájuk,
nem félünk: csak a gyáva vezér nem bízik a kisebb
számu seregben, a dölyfös bízik túlerejében.
Mert harcban nem a szám: a vitézség szerzi a pálmát,
Thermopylae tanu rá, meg a zúgó ár Salamisnál.
Tudjuk, Sándor egyenlőtlen számú seregével
hányszor győzte le, bár az egész Kelet összes erőit
vitte csatába, Dareioszt; s Xerxesnél se kevésbé
gőgös Tigranest ugyanígy megverte Lucullus.
Innen gallokkal keveredve Itália népe
gyűlik, amonnan ibérekent ont barbár vezetőjük:
még minap is sajkán szelték a vizet, s evezőt, nem
zablát fogtak, nem lobogót lestek, de vitorlát.
Rajta tehát, ti e hadban járatlan gyűlevészt most
fogjátok föl mellkasotokkal, míg mi elérjük
biztonságban a várost: ettől függ diadalmunk.”
Szólt, s feltéve fejére sisakját, mely sugarat szórt,
hol legsűrűbb volt a sereg, kellős közepébe
rontott, és a lovascsapatok mind nyomban utána,
majd a gyalogság zúdult, ám nem késtek azok sem...
.....

6. DICSŐÍTŐ ÉNEK A VERONAI GUARINÓHOZ

Előhang

Hogy Phyllira fiától már kitanulta Achilles
a gyógyítani- és költeni-, vívni-tudást,
nem, nem az útvesztőben bolygó Theseus és a
szörnyeket öldöklő Herkules ihleti meg,
sem Pollux, akinek Bebryxet sújtja le ökle,
sőt még anyja frigyét, azt se dalolja előbb,
addig, amíg nem zengte ki félvad mestere hírét:
éneke zsengejét csak neki szánta a hős.
Még alig is pendíti a bongó húrt a verővel,
s lám, odacsődülnek mind a vadak szeliden:
griff és ló, kutya és nyúl párosan, és a galamb is
- furcsa - a sólyommal nyájasan összesimul;
őz az oroszlántól, tigristől nem fut a szarvas,
ordas farkashoz bújik a gyöngye bari;
Oita hegyéről friss mozgással alájön az erdő,
Herkules itt vágta máglya-rakáshoz a fát;
Lemnosta a csupasz Athos tört árnyéka nem éri,
Pindus odébb cammog s Ossa, ha hallja e dalt;
megtorpan Eurotas, a párás Anaurus éppúgy,
Titaresus, sőt gyors Peneus árja is áll.
Gyermeki dal volt ez, de a lanton paeoni búbáj,
pusztító nyavalyák írja lehetne szava,

meg tudná nyugtatni a kétalakúakat, ádáz
harcot békével megzabolázna hamar:
„Nemződ nem volt Ixion, és nem szült csali felhő,
Saturnus fia vagy, mint Jupiter maga is;
nem törtél poharat lakodalmon, nem civakodtál,
s nem sértettél meg szűzi menyasszonyokat.
Ám dajkáltad Apolló sarját, s vártad a barlang
mélyén vendégül az örök isteneket.
Érdemedért a királyi egek birodalma fogad be,
s elviszi csóvját Scorpio is előled.”
- Így szólt jámbor Achilles. Az én Chironom Guarino lett,
őt választja vezér-csillagaként ez a vers.
Illendő, hogy először néki daloljon az ének:
ifjú költőt, ő támogatott utamon.

Dicsőítő ének

Földműves-jámborság évenként, ahogy illik,
sárga kalászt áldoz Ceresnek, Bacchus alig-forrt
új bort kap, Pomona gyümölcsöt, Flóra virágot,
szűzi Minerva olajfabogyót, - ki-ki azt, amit ő ad;
így hát méltányos, hogy verseim atyja, Guarino,
verset kapj tőlem, hisz e lant még érdekesebbet,
mint a tanítóját, nem zengett úgysem idáig.
Ám ha kihörpintettem volna fenékig a lelked
bőséges forrását: hallatlan ragyogásod
ormait akkor sem volnék soha képes elérni.
Most, hogy gazdagságodból kicsi rész az enyém csak,
mit tehetek mást, mint hogy megmutatom, ha erőm lesz:
gondosan őrzöm a sok-sok jót, semmit se feledtem.
Ámbár jobban, mint most, várhatnám-e az Égi
Lányok támogatását, és ők is jogosabban
ihlethetnek-e bárkit, mint a te megdalolódat?
Ó, de miért bolygassam a Parnasszus tetején a
Múzsákat? Bátor tervemben elég, ha te pártolsz!
Paeant és Bromiust együtt érzem, mikor itt vagy.
Vallom: nem piciny isteni láng lakozik kebeledben.
Mert ha a költők és a szibillák révületükben
ezzel a tűzzel teltek meg, mint vélte az ős-hit,
s így tudtak jósolni, vagy éppen dalra fakadni:
mit gondoljunk rólad? Kincsestára a lelked
minden időknek, s nemcsak hogy magad írsz, hanem ezt a
szép tudományt, ahogyan példát mutatott nagy Apolló,
mások elé is adod, s költővé szenteled őket.
Képességed azonban nem véletlen ajándék:
fárasztó kínládásokból jött a világra.
Hésziodoszt, mikor egyszer a hűs-fagyos ascrai völgyben
nyáját őrizgette, csodás nők ihlete ékes-
szólóvá bűvölte -, babért készült a juhoknak

dobni, s italként adni nekik Kasztália habját.
Ennius elszunnyadt kissé Helikon ligetében,
s azt álmodta: Homérosz szelleme száll bele gyorsan;
és hogy az éj eltűnt, fölserkent, s kezdte azonnal
írni az Annalest, tárgyalni a régi csatákat.

Téged nem tunya álom s nem nyáj-étke babér-lomb
tett költővé -: bölcs szorgalmad s fáradozásod.

Még alig ejtetted ki az első gyermeki szókat,
s már nem a játszópajtások csapatába futottál:
táblák és papírok szövegét böngészted akadáva,
s rendre mutattad a szóelemek más-más figuráit
boldogságtól szinte sugárzó édesanyádnak.

Már akkor szívesen rajzoltál ujjal a porba
csöppnyi betűket, s hogyha kezedbe került valamely könyv,
bár nem is értetted, forgattad lelkesedéssel.

Egyszer Achilles női ruhát öltött, de Odysseus
kürt és fegyver révén rájött csellel a cselre.

Hogyha anyád, mondjuk, téged rejt lánykaruhába:
egyetlen könyv kell csak, s már kiderítik a titkod.

Majd hogy az évek nőttén nőtt értelmed is egyben,
nem tetszett a csak elméletben szép, de a kéznek
csúf Orvostudomány, sem a meddőn csűrni-csavarni
készséges Logika szövevényes pörlekedése,
s a cirkalmas Jog kancsal békéje se tetszett.

Szónokokat, költőket kedveltél igazán csak.

Ismeri őket az ember -: minden fontosat ismer.

Tőlük eredt a hibátlan szólni-tudás regulája,

tőlük a művelt nyelv mézédese csörgedezése,

tőlük kapta az elme az élt, ha vitára kerül sor,

tőlük tudni a dolgok rendjét és az alakját.

Ők adják a szabad lélek négy ismeretágát:

tárgya ezeknek a hang, szám, mérték, csillagos égbolt.

Vedd még ehhez az életbölcesség tudományát,

sok dogmájú szekták harcaiból született ez,

vedd az anyag folyton-mozgását és nyugovását,

s vedd a világ-kormányzó Végzet végzetes útját.

Megleled ott - hogy föl ne soroljam mind -, amiket csak

Egyiptomra hagyott Babylon s Egyiptom Athénre:

hogy kik az égiek és kik a szellemek, és a halálban

lelkünk sorsa mi lesz, ki az isten, honnan a dolgok

roppant rendje, - ezeknél külsőleg remekebbet

vagy hasznos-jobbat nem adott soha isten a földnek.

Főleg ezek vonzottak a szerzők nagy seregéből,

s éjjel-nappal bújtad a gazdag könyveket, el nem

fáradtál, csöppet sem lankadt lelkesedésed.

Majd recsegő székek közt mindenféle kamasszal

nemcsak hogy meghallgattad, s belevésted agyadba

mestereid szavait, hanem éles eszeddel azonnal

jobbítottad is őket. Rádnéz már a diákhad,

sőt a tanár is hall újat tőled, tanulótól.

Ámde a vén könyvekben sok volt még a sötétség,
főként mert idegen szók fertőzték meg a nyelvünk,
megtévesztették az igazságot-kereső észet,
s egyszerűben kedvét vették a komoly tanulástól.

Tétovaságod láttán így szólít meg Apolló:

„Ifjú, hagyj föl a kétséggel, bízzál a jövőben,
semmi nehézségtől ne riadj meg, nagy jutalom vár!
Úgy rendelte atyám: ne legyen lehetetlen előtted,
megtanulod majd, s megmagyarázod a múlt hagyományát.

Itthon azonban nem válhatna valóra a vágyad:
szállj a habos tengerre, keresd föl a messzi Göröghont,
ott sikerül teljessé tenni korábbi tudásod!

Rengetegen járták meg már ilyenért a világot:

Platón Memphiszt, Asszírföldet számkivetetten

Pythagoras, Tyana csavargó bölcse a hindu

Íarchost, bámulva a bráhmánok birodalmát.

Hát te szülőházad mért nem mernéd odahagyni?

Szégyellnéd-e vajon - Varrónak eszébe sem ötlött,

s Catónak sem ilyesmi -, hogy azt, amit egyszer a gyermek
elkezdett, ismerd meg Kadmosz régi betűit?

Vagy Marius hat rád? Ő gyakran megmosolyogta

a csacsogó görögöt, s hát persze többre becsülte

Bacchust s Marsot a Múzsáknál és nálam; azonban

bölcsebb volt Cicero: a görög szónok-tudomány őt
minden polgártársánál magasabbra emelte.

Szellemet és szép nyelv-mozgást a görögnek adott a

Múza. Ha bármi remek termett Ausonia földjén:

ősi görög gyökerű volt, Attika véneitől lett,

nyelvetek anyja ugyancsak nem más, mint a pelazg nyelv.

Semmi se züllesztette a római lelkeket inkább,

mint hogy Athént a latin műveltség elhanyagolta.

Rajta tehát, add vissza tiéidnek legalább te

oly sok század után a görög Múzsákat, e nagy tett

első bajnoka légy, példát statuálni ne késsél,

majd aztán sok fényes erény sarjadjon utánad!

S hogy sem a nem-járt út, sem a nyílt tenger ne ijesszen,

épségben viszlek, s hozlak haza újra, Guarinóm,

Veronába, s dicső neved - úgy intézem - a széles

óceánokon is túljusson, s érjen az égig.”

Fölbuzdulva e szóktól bízod a vízre s a szélre

sorsod, száll a velencei gálya az Adria árján.

Balra maradnak Karnia bérci lakói s az isztrek,

majd meg az illírek s a liburnok nép-keveréke,

akkor a dalmát part s Pyrrhus híres birodalma,

s jobbra ezekkel szemben Itália földje homálylik.

Arrébb Pelopsz s ősi Szicília, köztük a sziklás

Dikté, hol Jupitert ringatta hajdan a bölcső.

S nem fordulsz el Athén fele sem, (már úgysis üres név),

tárva vitorlát inkább szántod az Égei-tengert,
 s a Kikládok övén átcúszol, messze kerülve
 a Sporád-szigetek rendetlen szikla-világát.
 Majd erről Lemnost hagyod el, Lesbost meg amarról,
 s megpillantod a rom-Tróját Tenedos hegye mellől.
 Most szűk partok közt keskeny tenger viszi gályád,
 itt gyászolta hugát Phrixus, mert mélybe vetette
 a ragyogó állat, s ugyanitt mátkája Leandert,
 itt, hol - alig hihető, de mesélik még a hajósok -
 Sestosból hidat épített Abydosba a perzsa.
 Innen a gálya Propontis tág mezejére szalad ki,
 s végül az odrysi révnél vízbe zuhintod a horgonyt,
 hol Romulus falait már-már túlnőni akarva
 a trák Boszporusz annyira összeszorítja a tengert.
 Élt itt egy ember, akit úgy hívtak: Chrysoloras,
 Mercuriusnak szülte a bájos Kalliopé őt,
 s Pallasz volt nevelője; de nemcsak az égi szülőpár
 nagy tudományától lett híres -, mélyen a dolgok
 leglényébe hatolt értelme csodás erejével.
 Őt később a pogány népség álnok dühe, mert nem
 szegte hitét, s nem lett téveszméik követője,
 ősi hazájából Latiumba számkivetette.
 Még szent csontjai sem nyughattak meg honi földben,
 Konstanznál áztatja a Rajna jeges vize őket.
 Hozzá mégy, a csodás-díszű városban e férfit,
 őt keresed csak, s mégsem azért keresed, hogy a mester
 szóit lesd egyedül, de hogy élete köznapi, apró
 dolgait is lásd, így hát ott vagy a gazda-tudósnál,
 szorgoskodva tanítványként és szolgalegényként.
 Oly hamar a perzsát Themistoklés se beszélte,
 hogy beleült a király székébe, akit leigázott,
 mint amilyen gyorsan te az őt külön ágra szakadt ős
 nyelvet, sőt Crassusnál is jóval remekebbül.
 Meg nem mondják, hogy Nyugaton jöttél a világra,
 hallva, amint az athéni görög szó ömlik a szádból.
 Ezt pedig állandó társalgással, szavalással
 érted el, és nem voltál hajlandó buta módon
 mint Pythagoras hívei szótlanul élni őt évig.
 Ám a beszélni-tudást kevesellted, jobban akartad
 érteni azt, amit írtak a történészek, a bölcsek,
 s azt, amit elrejtett művében az égi Homérosz.
 Át-átportyáztál sok egyéb tudomány-területre,
 megkóstoltad a tant, amit a szigorú Stoa hirdet,
 vagy pont ellentéte: a langy Akadémia állít,
 hogy például a tébolyt gyógyíthatni hunyorral,
 vagy mit a sétálók szektája tanít, okosabbat,
 és amazok, kik részekből teszik össze a Mindent.
 Mint ahogy az aranyos mézért röppen ki a művész
 méhike-raj hajnalban a nedves kerti virágra,

s megdézsmálja az illatozó kikelet csemetéit,
sorra nyalakszik a mák, a kakukkfű és a boroszlán
kelyhén, majd meg a sáfrány porzóit szedi meg csöpp
lábával, s jó késő este kopogtat az ismert
nyíláson terhével, s látja meg újra a lépet:
így gyűjtöd Chrysolorastól te is, ekkora vággyal
szellemi kincseit, és rejtéd buzgón a szivedbe,
s egyetlen percet sem hagysz elmúlni hiába:
szolgálod ki urad, s tanulod ki a mester igéit.
Hogyha pedig valamicske idő itt-ott akad olykor:
írsz, olvasgatsz, vagy kicsit elrágódsz a tanulton.
Rengeteget gyötrődöl: az izzadság s a didergés
állandó társad, - de a bor meg a lány sose társad,
és a szemed se hunyod le tovább, mint Argus, az éber
s Libya meg Colchis sárkánya vagy a fene Gorgo.
Mert amikor mécs lángjánál ülsz, s az irigy álom
roppant szárnyaival súrolva aludni siettet,
elbágyadt érzékeidet (magadat sebesítve)
úgy frissíted, hogy be-becsípsz húsodba erősen:
ily nagy a bölcsesség s az igazság szomja tebenned.
Fényes lélek, messze vetődve tehát a hazádtól,
mint a Symplegad-szigetektől Sirmio, mint az
Alpok Pangaeától, Athesistől meg a Hebrus,
- ekként kínlódom, mialatt a tudásba leásol.

Hol van a hang, ami méltóképp dicsérne, ugyan kit
említhetnék mást, kiben ekkora láng lobogott még?
Torzonborzan bújt meg a vak barlangban a férfi,
aki a vad Fülöpöt majdnem megtörte szavával:
ám te sosem zárkóztál el celládba, magadban,
sőt oly messzire elsodrott onnét a tudásvágy,
hogy tiedhez még híred se talált soha vissza.
Hajdan Eukleidész testére női ruhát vett:
dór köntöst te a régi latin ruha-forma helyébe.
Megveti Démokritosz a pénzt, de azért nem egészen:
néked semmi se kell. Bérért vállalja Kleanthész
még a kutatást is, hogy hallgathassa Chrysippust:
és te a bölcs gazdát szolgálod. Hagyta az ősi
földet Anaxagorasz, csak hagyta heverni bitangján,
míg te a szellemedért jócskán lecsigáztad a tested.
Értékes dolgok nem támadnak soha könnyen,
nem születik nagyság, csak kínzó áldozatokból.
Roppant fáradozás kellett a tudáshoz, amely majd
elhessenti a földünkről a homály birodalmát,
s dísz ad az új szerzőknek, a régieket beragyogja.
Tenger küzdelmed sose bánd, én drága Guarinóm!
Nem volt hasztalan izzadságod, e sok nyomorúság
megtermette gyümölcsét: semmi a kár a haszonhoz.
Csak hadd járja az egyik a távoli India táját,
s hozzon arab tömjént, elefántagyarat vagy akár hó-

színben tündöklő gyapotot cserjék tömegéről,
vájja a másik a zord Észak fővényét riadozva,
s ásson elő onnét sok griff-őrizte smaragdot,
vagy szedegesse Eritrea kagyló-gyöngyeit inkább,
az meg nyissa föl érdeklődve az érctakaró hegy
méhét, s már közelebb a pokolhoz, mintsem az éghez,
túrjon elő kincset, majd rejtse el újra, - sosem lesz
annyira gazdag, mint te. Neked többed van, akár a
sábai tömjén, gyöngy, arany és selyem és elefántcsont.
Hát még hogyha haszontalanabb volt fáradozásuk!
Perseus elröppent nagymessze Nyugatra, Keletre,
hogy Cepheus lányát megmentse, legyőzve a szörnyet.
Herkules a nyugovó Nap nyomdokain gyalogolt, hogy
Argos urának a szép aranyalmát megkaparintsa;
Jason, a hős Colchisba is elment csonka hajóján,
bár irtózik a kígyóktól, sárkány-viadaltól,
lángfújó bika-szájtól (s mit kap a sok remegésért?
persze a sárga arannyal megfestett csoda-gyapjat):
és te? amit te szereztél, én attól sem a fénylő
gyapjúért, sem az éjszemü szüzért s Libya-adta
almákért sem válnék meg, nem kellene érte
Midas kincse se, sőt mit Krózus, a dúsbirodalmú
gyűjtött Lydia habjaiban, hol a víz aranyat hord.

Elmult öt kerek év, Éliszben Olympia volt már
ismét, s Alpheus átáradva a mélyben a nimfák
ünnepeit láthatta Szicília tájain újra;
s téged, akit megszállt a görögség szelleme végképp,
szólított honod istene, könnyen fogva fülednél.
Tűnik, amint jössz vissza, Kelet Rómája előled,
szemben ködbe veszik Kalkédon városa is már,
balra a gyöngéd Ázsia, jobbra a morc Európa
partjai hátrálnak, később meg azúrszinü tenger
tárul eléd, miután átmentél két szoros öblén.

Ó, ti szelek, kik a mélykék ég terein kavarogtok,
Ősanya sarjai, kikkel jótestvér az Igazság,
földrázók ti, fenékig fölkeverői a habnak,
kiktől másul az ég ábrázata, mégpedig úgy, hogy
hol beborul, mert felhők rejtik a mennyei boltot,
hol meg messzeragyog vágyott békéje, derűje,
évszak, zápor, téli zimankó általatok van,
s morgó mennydörgés, villámok vad zuhogása:
fogjon Hippotadész titeket könnyű zabolával,
s Neptunus se bomoljon fölfordítva a tengert;
egy kissé ne dühöngjete, enyhén lengjen a szellő,
míg e hajó épen nem köt ki Itália partján,
hisz nem vétkes nászt hordoz, se kalózcsapatot, sem
Egyiptom pompáját, kényelmünk gyarapító
eszközöket: - sokkal drágábbat ringat a hátán.
Rajta egész múltunk s két nyelvben mesteri készség;

s egy szál gálya csupán mindez, mely hogyha nem éli
át Orion düheit sértetlen, jaj, hova is lesz
akkor a szép szó, és hova lesznek az isteni versek?
Mekkora éjszaka száll a fejekbe Hesperióban!
Meghallgattak. Már Eurus jó hátszelet indít,
s Lato gyermeke, Paeon állja szavát becsülettel.
Mert amikor gályád ott járt Ortygia mellett,
meglengette feléd jós-jelképét a babérnak,
s fölhangzott ama déloszi szentélyből a jövődő,
s Phoebas papnő sem kívánt más ihletet inkább,
mint hogy révületében kedved töltse örömmel.
Akkor a barlang mélyéről így zendül a jósdá:

„Ó, boldog te, kinek hosszú életre szelídszép
véget rendel atyám s nem-enyésző hírnevet és bő
termésű nemzetség-fádról száz ivadékok,
arra ügyelj, Guarinóm, hogy kincseidet ne csupán te
élvezd, és ne ragyogjon csak temagadnak a fényed!”
Nem kétes-ködösen szólt hozzád, íme, a jóslat,
értetted, mit rendel: mindened oszd meg azonnal,
s a tudomány szent forrását áraszd ki magadból.
Most, hogy eléd tárult a jövőd, ismét a habokra
szállsz, és nem sok időre hajód el is éri Velencét.
Meg vagy rakva Kelet zsákmányaival, melyeket nem
Mars isten szerzett, hanem áldott béke nyugalma.

Dícsérendő módon az ősök a szépet, a hasznost,
bárhol a föld hátán lették is: mind hazavitték.
Mellőzlek, két trón meghódítója, Lucullus,
(szittya gyümölcsöt kaptak tőled az otthoni kertek),
följebb nézek: a szájtató népnek szoborerdőt
szerzett Mummius azzal, hogy feldúlta Korinthoszt;
lám, Scaurus meg a cet vázát, mit Perseus ejtett,
s Regulus őrkész sárkány bőrét küldte honának;
itt ez nem-látott vadakat szállít a porondra,
és a Nilus meg a Phasis távoli partjairól új,
s eddig Itália földjén nem-járt szárnyasokat hoz,
márványt, Libya s Phrygia ásványát az a másik,
s rengeteg erdőkből páratlan szálfacsodákat.
Ám te nagyobb értékűt, mint valamennyi triumfus,
messze alatta marad Paulus zsákmánya is ennek,
s éppúgy az, mit Cyprusról Cato hazahordott.
Trójai Aeneas ellenségeitől idementi
házi isteneit, Vesztát s Pallaszt, a mogorvát,
míg te Itália isteneit hozod újra körünkbe;
hosszú számkivetésből a szűzi Tritonia megjön,
s Mercurius, ki varázspálcával az álmod idézi,
s elhagyván Helikont, teveled megtérnek a Múzsák,
Bacchus thyrsusa, Phoebus lantja megint mivelünk van.

Még alig értél partra, alig nyílt égi parancsra
iskola-ajtód, s híred máris Itália-szerte

százszorosán visszhangozták az iskola-házak.
 Azt, hogy jött egy ember, Pallasz iker-tudományát
 egymaga bírja, s a szomjast kétszeresen megitatja.
 Futnak a kétágú forrás édes vize mellé.
 Szükek a tág tantermek már a diákseregeknek.
 Ámulnak, ha akár latinul szólalsz meg, akár az
 ősi görög nyelven fogsz újabb fejtegetésbe.
 Ámulnak, hogy olyan sok bölcs szerző ezer éve
 rejtőző értelmét végre kibontod a ködből,
 s régi tanítóik nem restellik kinevetni.
 Egyetlen szó sem vész el: gyors toll valamennyit
 írja, s a kései kor számára vigyázva megőrzi.
 Mint amikor lelegette a nyáj mindenhol a rétet,
 s csonttá sorvadván a nehéz télben, kimerülten
 bágyad az éhes jószág, ám ha fölenged a zord fagy,
 és a zefír végigfúj lágyan a hűlt legelőkön,
 gyorsan előtör a téli karám állatja, s az első
 friss hajtásokat, ott, ahol éri, tarolja falánkan,
 vagy ha a napban fürdő völgy síksága a zsenge
 pázsittal csalogatja, csapatban ront oda, föl nem
 tartóztatja erő, örvend a vidám kikeletnek,
 (s kedvre deríti a ritkaszávú pásztort is a látvány):
 így tör a sok tanuló éhes vággyal küszöbödhöz,
 részt óhajtva az új és fejlettebb tudományból.
 Más termekben üres lócák, sőt nemcsak az ifjak,
 az se marad már ott, ki előbb fent ült a katedrán:
 csatlakozik tanulóihoz és hozzád fut a mester.
 Osztály, kor, nem - egyremegy, áradnak seregestül,
 tömve a gyűlésház emberrel: gyermekek, aggok,
 lánykák, férfiak egymás mellett; több olyan is, kit
 más pályára terelt az okosság, most csak a lantot,
 most csak a Múzsákat kívánja. Fölugrik a kalmár
 fősvény pulpitusától, a földműves odahagyja
 fényes ekéjét, sutba hajítja a harcos a dárdát.
 Semmi egyéb tudománynak nincs becse, mindvalahánynál
 több a tiéd. Cirkalmát elveti a geometra,
 s hozzád pártol. A dolgok titkaival bibelődő
 bölcsész nálad köt ki, a házad látogatói,
 íme, az orvosok is, meg a nyelves jogmagyarázók.
 Fő becsvágya a városatyáknak, jámbor igényük,
 hogy csak rád bízassák gyermekeik nevelését.
 Mert ki vihetné még följebb a magasba törekvőt,
 vagy ki tüzelhetné inkább tanulásra a lustát?
 Elsőként a helyes-szólásnak adod meg alapját,
 oktatód aztán a helyesírás tudnivalóit:
 hogy ne hibázzon a nyelv, és félre ne csússzon a tollhegy.
 Majd meg stílusukat csiszolod képzelt levelekkel.
 Hogyha pihennek, történelmet bújsz velük, aztán
 szónoklásra fogod rá őket s versfaragásra.

Míg a tehetség éretten s biztos haladással
nem jut a csúcsra. A régi írásokból sem az összes
kell, csak amit méltónak véltek már az elődök.
Mert ha vadon nőtt burját látsz sarjadni a szívből,
mint a derék gazdák, előbb a követ kiekezéd,
majd azután szórod be a termőmagvat a földbe.

Jellemed éppoly tiszta. Ugyan ki riaszt el a bűntől,
Krantor-e vagy Zeno nálad jobban? Ki segíti
kézenfogva a szűk ösvényen járni a botló
kölyket? Mert oly könnyűszerrel még a viaszt se
gyúrja a kéz, ahogyan te az ifjú emberi lelket
formálod. Nem a szörnyű botra, a durva verésre
építsz: mások az eszközeid, főként a tekintély,
ezzel harcolsz, és bár nyugszik az ostorod, éles
szóid a vétkest megzabolázzák, enged a pajkos.

Nem csoda hát, hogy gazdag ajándékok tömegével
annyifelé csaltak, hívtak versengve a népek.
Ám te előbb meg sem telepedtél, jobban esett a
szellem kincseit ott hirdetni, amerre vetődtél.
Mint Keleusz fia sem hintette csupán az athéni
földbe a jó gabonát, amit anyja adott neki nemrég,
messzibb tájra is elszállott röpülő kocsijával,
s elrendelte: a chaoni makkot a nép ne fogyassza.
Aztán Triptolemus - megjárva a föld kerekét - a
titkokban jártas kígyókat szélnak eresztí.
Így tanítod te a tenger urát, a velencei népet
s Pádva polgárát; megbámulnak Veronában
s messze Itália-szerte s Tridentben, az északi tájon.
S már nem csak Firenze-csodái, a folyónevű város,
s hajdan Apollónak, most Marsnak drága Bologna.
Végül Ferrara, anyja a Békének meg a szárnyas
Ámornak fogadott be, nyugalmas fészket ajánlva,
ott, hol a Pó ismét két ágra szakad, s hol a nénék
jámor fái siratják, kit láng falt be, a testvért.

Ennek Niccolo volt épp akkoriban fejedelme,
dísze Atestina törzsének. Hogy a széptudományt a
város népe s az ő fia együtt kapja meg: arra
kért téged, hogy vidd el a Múzsákhoz Phaëtonnak
sarjait, őt, Leonellót meg vállald nevelésre.
Platón úgy gondolta: olyankor boldog az állam,
hogyha a trón bölcsé, ha a bölcsesség meg a tróné;
joggal vélte, hogy isteni-szép lesz majd a jövő, a
művelt udvart még műveltebb fő ha igazgat.
Nem volt álma hiú: láthatja az ég magasából,
hogy mire lelkében nem szűnt meg vágyani halálig,
íme, valóság lett küzdelmes célja: okos nyáj
élén még okosabb pásztor békéje s olyan rend,
hogy míg más városra rideg vasidőt hoz a végzet,
ezt egyedül fénylő, aranyos nap hinti be most is.

Vagy nem az ősi Saturnus aranykora tért-e meg újra
ott, hol a háboru megszűnt, s már csak könyv-szöveg őrzi?
Hol csak a taps hangzik, víg tánc hullámszik az ünnep
lázában, s festett paloták szökkennek az égbe,
s Copia dús bőségszarut önt rétekre, mezőkre.
Jól járt mindkettő: népével az úr, az is ezzel,
ám a sok áldás tőled szállt, Guarino, a fejükre.

Hála neked jár érte, hogy az most ott ül a trónon,
hős testvérei közt, és ő maga vallja, mi hasznát
nyert a tanításodból; rajtad csügg szíve-lelke,
még unokáit is egyszer majd rád bízni szeretné:
nem titkolja előtted a ház belső ügyeit sem,
azt, hogy hitvese éppúgy látja fiuk nevelését.

Hála neked jár, hogy míg máshol vad csatakürt zeng,
Ferrara egymaga lantszót hallgat, s egymaga díszlik
ékesnyelvű polgárokkal, jámbor urakkal,
s hogy minden Múzsának jó otthont ad e fészek.
Nemcsak amit te tanítasz, azt lelheti itt föl az ember,
él itt más tudomány is. Azért a vezér te maradsz csak.
Orvos, a kettős jog- vagy a hármass bölcselet-értő:
mind, aki oly szép számban jött ide, azt egyedül te
vonzottad. Ha kopár sivatag-zátonyra kerülnél,
vagy ha a szittyá-hegyekre, ha vándor sátrat a szármát
pusztákon vernél, laknál a getul kalyibákban:
mindenhol bizonyára hamar gimnázium állna,
és valahány tudomány-ág van, hozzád odagyúlne.
Több joggal mond hát alapítójának e város,
mint őt, aki először köt nagyszarvu tinóval
egybe üszőt, és von falakat-kijelölni barázdát,
s hol majd a kapu lesz, az ekét ott átviszi kézzel.
Mert van-e akkora tett múltó falakat fölemelni,
árkot sánccal övezni, szilárd bástyákkal erődöt,
mint a vadonból, borzas völgyekből kikelőket
szép életre, magasztos műveltségre kapadni?
Lám, alapítóként tisztelte a hír azokat, kik
egybekovácsolták szavaikkal a hajdani kóbor
népeket, addigi életmódjuk megnemesítve.
Amphion, azt hiszem, így rakhatta a thébai bástyát,
s Phoebus a trójait így: búbajos lantmuzsikával
készítették a megindult sziklát állni falakká.
Hangod volt az a lant, a kövek meg a durva lakosság.
Ferrara így született, Guarino, most általad újjá.
Úgy megváltoztatta jelenléted, hogy a régi
és új arca között oly mértékű a különbség,
mint amilyen van a karcsú újhold s a telihold közt.
Akkor barbár volt, ma vetekszik Athénna a fénye;
nem tudták a nevét se, ma híres szerte a földön;
egykor üres, ma nyüzsög már benne a távoli vendég.

Mert, hogy meghallgasson téged, a föld valamennyi

sarkáról jön a nép; már nemcsak Itália bámul,
híred tündöklése megindította a lelket,
még azokét is, akik gyűlölték eddig a Múzsát.
Hozzád jó átszelve a tengert érted, a dalmát,
hozzád Kréta, Rhodos, meg Cyprus messzi lakója;
Vénusz, Apolló és Jupiter védence e három.
Otthoni mestereik lekicsinylik a francia ifjak,
nem hederít a kedélyes nyelvű Bécsre a német,
árad a Gibraltár mellől a spanyol fiatalság,
itt van a zord Észak lengyelje s a messzi világok
kóborlója, az angol. S én magam is, kit az isten
s jósorsom küldött hozzád még zsenge koromban
pannon föld ama szép tájékáról, hol a Dráva
átszeli lágyan a zsíros szántóföldeket, és már
hajját s régi nevét a Dunába veszíteni készül.

Közhit, hogy ha csupán egy város tisztel, az is nagy
boldogság, s a dicsérettől dagadozhat az ember.
Lám, teneked meg mind a növendéked, ki az Ebro
s Don vagy a távoleső Cydnus meg az Elba folyása
közt él; mint Delphoiba is eljárnak, hogy Apolló
jóslatait meghallják, mindenhol a népek.
Észak, Dél, Nyugat és Kelet őt nyaggatja bajában,
tőle tanulták érteni, hogy mi a lényeg, a rejtett,
háboru és nyavalyák törvényét, s hogy ki a fő-bölcs,
vagy ki leginkább boldog mégis a sok nyomorult közt,
s hogy mi a sorsforgása a hosszú életutaknak.
Ő, ha sötét barlang mélyére vonul is előlünk,
egyetlen perc és már mindent pontosan ismer,
annyit a Párkák sem tudnak, sőt szerte a népek,
mint amilyen sok titkot Apolló egymaga megfejt:
így dőlnek hozzád is folyton s minden irányból,
s nyugszik meg vad lelkük, nyers szívük közeledben.

És a te forrásod sose fárad el ontani hajját:
mind tisztábban ömöl, mind dúsabban kebelükbe,
mint ahogy Egyiptom termékeny lesz a Nilustól,
s a nagy Eufrátesz belocsolja Kaldea földjét.
És nem is egy medreस्कében folynak csak a szóid,
inkább mint a Timavus ahogy sok szálban özönlik,
többszörös ágat nyitsz: a latin tudomány csobog ebben,
a görög abban; emebből érettebbek, amabból
ifjabbak mernek; kinek ajkát érte e víz csak,
többet akar már: szónoklat nektár-italára,
évkönyvekre, csodás költő-remekre kíváncsi;
s nem magyarázol agyoncsépeelt módszerrel, a könnyűt,
átlátszót választva, miként aki víz tetejére
dobja a hálóját, s nem a mélyből várja a zsákmányt;
ám teneked mindegy: kicsi, nagy, fenséges, alantas,
belsejükig lehatolsz, és nem hagysz mitse homályban,
egyetlen szótag, se betű rá nem szedi elméd,

szórendet vizsgálász és értelmét a szavaknak,
s azt, hogy a szók testét hogyan őrizték meg az évek,
hogy mi a szógyök, amelyből a későbbi alak lett,
hogy rokonértelmű szók közt mégis mi a másság,
hogy mi a stílus, a versmérték, ki a versek írója,
honnan a szónokok érvei, mily színezést tűr a lényeg,
s más oldalról: mily színezést szükségel a forma,
hogy mi a szerkesztés törvénye, minek teszi művész-
fortély épp a középre az elsőt és az utolsót,
mért ne a kezdettől induljon a szál, s ne a végén
szűnjék meg, hanem inkább megfordítva a rendet:
kezdje a legkésőbbi, következzen a korábbi.

Mégis a titkok föltárásában vagy a bajnok,
hogyha az ősmondák rejtett tanait magyarázod.
Senki se tudja tenálad bölcsebben kibogozni,
mily burkolt értelme van egy-egy régi mesének,
hogy mi a pusztá Káosz s a gigászok harca, hogyan kell
érteni Pyrrha követ, Phaëton lángját, mik a Procne
tollai, mit mond az, hogy szarvai nőttek Íónak,
mily szárnyon menekült Minostól Daedalus egykor,
mily hatalom mozgatja a Nap szekerét, hogy a roppant
Atlasz mint hordozza az égboltot, mi a Gorgók
mérge s az istenek arca, alakja, személye mit is rejt.

És ha a nagyszerű Aeneisen van a sor, kideríted,
Aeolus minek is zárhatta a rossz szeleket be,
sokszorosán boldognak kit mond joggal a költő,
mit kér atyjától Erycina, cserélve alakját,
vájttüreges felhőbe minek rejtőzik Achates,
megtudhatni, miféle az Orcus vak küszöbénél
sorjázó szörny-had, ki a három Párka, a három
Fúria, hogy mi a dús aranyág, mily szép-igazat fed
egy-egy kép: gyors hab, vad szárnyas, alázuhanó szirt,
sürge kerék, feneketlen hordó, visszacsuszó kő,
hogy mi a bős kutya három fejjel, a vénen is izmos
révész, mit példáz a léthei, lassu felejtés,
mért rettegnek az égiek is a kilenckörű Styxtől,
mért ömlik könny a Cocytusban, s a Phlegetonban
mért árad tűz, hogy minek is szállnak ki merőben
más-más-sorsú álmokképek a két kapu ívén.

Épp olyan érdekesen tárod föl a szmirnai szentélyt:
hogy csábít a Szirén, Kirké hogy bűvöl, a három
lángu Chimaera kiféle, ki volt a varázs-övű Vénusz,
s nagy Jupiter védője Briareus és a magasból
hullt Vulcanus, a fémháló bős foglya, Gradivus,
elmondod, mi az etiop asztal, a pör Thetys és a
férje között, s az aranylánc mért is lóg le az égből.

Míg ezeket magyarázod, szinte följázva figyel rád
a szomjas fiatalság. Mint mikor Arion egyszer
görbe hajóján zengte az édes dalt a vizen bent,

(mélyen a tengerből feljöttek a szörnyek a hangra,
s megszelidülve dacoltak a durva kalózi haraggal):
békül a hab, földugja fejét, mert ébred a főka,
nem késik, hogy utána szegődjék gyorsan a cet sem,
a pajkos Nereis-had a hars Tritonra viháncol,
nem gyászolja Acist Galathea s anyja Achillest,
már Melicerta se gondol Ino vesztére, akár száz
béklyó sem köti Aegaeont, hogy ropja a táncot,
jós Proteus sem változtatja ezúttal alakját,
nem próbálja a báj-füveket Glaucus se kerülni:
hallgat, mellét szárítgatja az isthmosi nappal,
s közben a széles tenger habzik a tánc viharától.

Széprendben folyik egy-egy nap, hisz a munka tagolja:
hajnali templom, utána meg iskola, s mindez olyan, hogy
nem marad el Szókratész hajdani Lyceumától,
annyi sugárzó ifjú ember gyűlt ide össze.

Vergiliust olvasnak először, esetleg olyat, ki
őhozzá közel áll, majd azt, aki harcra togát vett,
s azt, ki a nagy Cicerónak legméltóbb követője.
Később fölmegy a szomszéd fejedelmi lakásba,
itt Leonello hallgat, Niccolo gyermeke téged,
s gyűjti magába az erkölcs és a tudás adományát:
így oktatta Arisztotelész ama pellai ifjút
a dolgok törvényeire, s ez lelkesedéssel
széjjelhordta a földön a tant, de a mester ugyancsak
illő bért kap a munka fejében: ahogy Fülöp egykor
helyrehozatta, ma is még úgy áll ősi Stagira.
Majd hazatérsz, s megebédelsz; tán kevesecske az ínynak,
mégis: a természetnek elég. Az evésre megint csak
a latin és a görög kódexek jönnek, utánuk
sok vita zajlik irányításoddal, s megy, amíg csak
messzi Nyugat táján nem hajlik alá a Nap útja.
És ha egészen idáig nyitva bárkinek ajtód,
most, így este a szűkebb kör van csak körülötted.
Ők veled együtt laknak. Nincs egyetlen üres perc:
gyakran az álmod elűzve a zsír-mécs lángjai mellett
hosszú éjeken át virrasztunk, míg az egekből
csillagraj bámul le a földre, kicsiny tüzeinkre.
Ott állsz kis csapatod közepén, és új szöveget mondsz
tollba, vagy ismételsz, ha nem értjük. Akármi homályos,
kész vagy megmagyarázni, ha kell, még tízszer is újból.

Mégsem a szellemi gazdagodás a mi fő nyereségünk.
Főbb az erény ügye: nincs helye rossznyelvű bujaságnak,
durva viszálynak előtted. Időnk úgy töltjük el együtt,
mint ahogyan templomban az őrnek tölteni illik:
oly nagy a lelkinyugalmunk, s védjük a tiszta szemérmet!
Láttam jónéhányat, akit már elragadott a
bűnös vágy, s miután benyitott hozzád, a te áldott
ajtódon, lám, egyszeriben levetette hibáit.

Mint Polemon, hallgatva Xenocratest, - ez a híre -
züllött életmódján változtat vala tüstént.

Mert a gyümölcséről ismerhetjük meg a jó fát,
s az aratás bőségéről, hogy a mag mibe hullott.
Így bizonyítja seregnyi tanítványod, Guarinóm, a
te tudományodat is. Nem termett még soha annyi
pompás férfit Apulia, sem dús Jónia tája,
és nem a puszta cyrénei sík s a Nilus-közi föld-sáv,
mint amilyen sokat egymagad adtál volt a világnak.
Tőled jött a velencei nép két dísze-virága:
Barbaro és a kiváló lant-művész, Leonardo.
Tőled a nagy Jupiter törzsének krétai sarja,
György, akit Ida tövében táplált isteni rangra
méltó dajka, - s akit - nem bánva, zörögjön a rézdob -
bíborszín ajkára leszálló méhek etettek.
Tőled Castellus, ki az összes elődeinél több,
s Marzio, a latin nyelvnek már most is a fénye,
Marzio, kit a habvert Narnia bércei szültek,
Marzio, ki örökké él Janus kebelében.
Tőled Tobias is, ki ivott Aganippe vizéből,
ám Titus még több ideig kortyolt e nedűből,
s hogyha csatákat zeng ki a kürtje, szerelmet a lantja:
Phoebois repkényét köti Vénusz mirtusza mellé.
Jól ismert a kiváló történész, Facius, meg
köszvényes Péter s a korán sír-nyelte Lanola.
S hányat mondhatnék még! Mennyi tavasszal a fűszál,
nyáron a búzakaralász, a gyümölcs ősszel vagy a felhő
tél idején, ég csillaga, s mily sok a tengeri kagyló:
könnyebben megszámlálnám, mint őket, akikkel
együtt emleget engem is egyszer majd az utókor,
mert én hívom először a Pó mellől a Dunához
Phoebus Apollót és vele a Múzsák koszorúját,
én hozom át a Dráva vizéhez a nysai repkényt,
s én építetek a partján száz oszloppal uralgó
templomot: ott ülsz majd, Guarinóm, formálva aranyból,
ott ülsz, tarka szivárvány festett íve fölötted,
holdfény lábadnál, napfény villog körülötted,
Pheidias Zeuszát se csodálják Pisa lakói,
sem Rhodoséi Kolosszust jobban, mint a te szobrod.
Ott áll majd más élőt mintázó szobor is még:
Thaddea hitvesed - idai istenanyát földidézve -
s nagyszerű sarjaid is: hat emerről, hat meg amarról,
égilakók boldog fényét árasztja az arcuk.
Itt majd áldoz egész Európa virága előtted:
felfüggeszti a boltra ajándékát, s viadalt ví
mindenikük, - nem ökölrel s nem birkózva porondon,
inkább lantjátékkal s édes dallal a száján,
s petrezselyemzöldjét kap majd koszorúnak a győztes.
Én szalagos fővel, bíbordíszta öltve magamra,

fénylő köntösü, zsoltárt kántáló papok élén
sábai tömjént gyújtok főpapként a szobornál.
Addig is, úgy diktálta a hála, hogy, íme, e zsenyé-
mének ajánljam, háromszor bókolván nevednek,
és ez a hálám nem hörpint soha Léthe vizéből.
Eljön majd az idő, mikor, érett férfi, merészen
gyilkos harcait énekelem majd, hősi csatáit
nagy Hunyadinknak, mekkora pusztítást okozott a
durva törökségben, hány mély völgy lett tele sírral:
nyilván tudja a Hebrus (gyakran lett vize véres),
és Macedónia (földjein ott villognak a csontok)
és Rhodope közepén a jeges hóban taposott út;
- mostan azonban, ahogy bír, rólad szóljon e lágy síp.

Néha marad néhány perccskéd arra, hogy olvass,
ünneppnap vagy a nagy szünidőben, míg a diákhad
messze kirajzik az árva határba, midőn aratáskor
nap süti, vagy ha szüretkor must ragacsozza a száját;
s írsz valamit, vagy fordítsz, hasznos dolgot a köznek,
melynek révén emlékszik majd rád az utókor;
vagy ha tavaszkor a vének sütkérezve csevegnek,
s téli szomorkában, mikor itt van a Bak hava, és más
bóbiskolgat, lám te, szobád mélyébe vonulva
kőrmöd rágod, esetleg ritmust versz ki, s a hósín
lapra sötét tintával lassacsán szöveget rősz.
Így aztán, noha gondok roppant súlyai zúztak,
több hagyatéka maradt elmédnek, mint azokénak,
kik békés árnyékban ráérősen időztek.
Egyik műved ígét s névszót kapcsolni tanít meg,
másik a szók belső erejét értelmezi rendre,
ismét másik a nagy Platón életleírása,
s van, hol a hízelgőt különíted el és a barátot.
S leveleid sem irod tele éretlen fecsegessél:
vagy tudományt vagy erényt, - valamit mindig kap a címzett.

Az meg, amit mesterként elmondsz fönn a katedrán,
vagy rögtönzől: mások könyveivel vetekedne.
Eltöprengve ha szóra nyitod szád: benne van abban
Isokrates üteme, Xenophon búvája, Isaios
sodra, Lysias és Demosthenes sava-borsa.
Nemrég, október közepén, amidőn a tanév nyílt,
s hordóban lévén a szagos must, jött a padokba
újra a nagyhangú, vastagfürtű fiatalság:
akkor is így szóltál hozzánk a nemes tudományról.
(Kit nem gyújtott lángra a Múzsák szent tüze ekkor?
Kit nem serkentett a te bacchusi lelkesedésed?)
Vagy mikor - úgyszintén nemrég - hallotta a síró
Ferrara holt fejedelme fölötti búcsubeszéded.
Nemcsak (jámbor fajta) mi sírtunk, emberek attól,
sírt a vad és a madár, és elszomorodva a fák is,
bár szél sem moccant, hullatták földre a lombjuk,

s elszomorodva nyögött barlang-üregében Echó is.
Égig lobban a bú. S mert könnyek dőltek a Póba,
medre alig képes megtartani, és soha nyárfa
ennyi borostyánt nem sírt még. Azt hitte az ősi
természet: maga Orpheusz, ő tért vissza az árnyak
völgyeiből, és ő gyászolja el újra a kedvest.

Jártasságod a régi görögben ugyancsak olyan nagy,
hogy bizonyára Plutarchos sem kívánna tenálad
jobb tolmácsot, s más könyvben jobban nem akadna
önszövegére, de úgy, hogy kételkedne, melyik szebb;
s egyformán így van, ha a könyv kicsi kölyköket oktat,
vagy ha a hajdani hős fejedelmek tetteiről szól.
Mindez mégis előjáték volt ifju agyadnak;
most éretten Strabót kommentálad a pápa
rendeletére, öröm lesz majd a Múza-fiaknak,
ha végképp kijavítva, olaj-szaguan, miniumtól
szép pirosan, tajtékkő-dörzsölten valahára
elhagyhatja a könyv a kicsiny szekrényt, amely őrzí.
Boldog idők! Boldog helyzet számunkra bizonynyal,
hogy vezetésseddel s elsőnek tudtuk e pompás
szerzőt olvashatni! Ki más magyarázza meg inkább,
mint veszi körbe a szárazföldet egészen a tenger,
mely forrásból ömlik a partot félbe-szelő víz,
hogy két ország közt a határok merre huzódnak,
mily népek léteznek, mily folyamok, hegyek, erdők,
városok és kikötők, mely habban mely sziget úszik,
és hogy mennyire van távol két messzeeső hely?
Ó, aki minden tájat, mit nem főd be a tenger,
meg kívánsz ismerni: Liber meg Herkules útját,
ezt olvasd gyakran! Télen rövidítse meg álmod,
és olaját mécsednek e könyv csak eméssze, ne sajnáld!

Mert ha nem is lennél a görög tudományban a legjobb,
elsőként kezdted. Minden más mestere lettél;
vagy ha magukban jártak: nyomdokaidba szegődtek.
Többet előre viszel, s mindenkit útra te indítsz;
trák utazásod előtt mit sem tud még latin ember
Kadmosz nyelvéről, de manapság nincs oka már, hogy
Sicyonba hajózzék, vagy hogy lássa Korinthoszt,
ezt az ügyes várost: mindent Etruria földjén
éppúgy meglel; Itália általad újra Göröghon,
s képes rá, hogy a durva achájt most vissza-tanítsa.

Ennélfogva a lelkekben csak ritka jelesség
mind megvan benned: valamennyi erény s a legelsők.
Ez behatol pompás érzékkel más szövegébe,
ámde sajátmaga képtelen írni, talentuma gyöngé;
van, ki magányba vonulva elég értékeset alkot,
ám a tömegben szóra se merné nyitni a száját;
egyik jó latinos, de kicsit se konyít a göröghöz,
vagy ha talán mégis, fordítani vajmi kevés ez.

Néked mindenhez van képességed: az írók
leglényét nem fogta meg így még senki előtted.
Római méltósággal tálalod a görögös báj,
könnyű bármely forma neked, ha kötött, ha kötetlen.
Másnak a Békebotos csak ritkán adta a kettőt:
nagy szó egy mértékben is otthon lenni egészen.
Nálad, akármely ütemhez van kedved, megy az írás:
hősi hatosban lépsz, máskor jambusra szökellgetsz,
daktilusokban sírsz, majd víg anapesztusokon futsz.

Van, ki sokat tud, azonban más nem látja a hasznát,
puszta irigységből, vagy mert oktatni ügyetlen,
vagy mert visszariasztja a terhes munka ilyentől.
Ritka-nagy érdemed az, hogy tisztán látod e kérdést:
nem magadért lettél te, hanem mindenki javára.
Élőt nyelved, utódot könyved lapja tanít majd,
három kortól jár egyszerre a hála tenéked:
egyik a múlt, mert fényét föltámasztod, a másik,
mert neki írsz, a jövő, s a jelen, mert szóval okítod.
Mind e sok érdemedért joggal dícsér a tudóshad,
joggal tisztel, s joggal övez téged szeretettel.
Főnökük, atyjuk vagy, bírójuk s döntnökük is, ha
egy-egy ügyben más-más volna a vélekedésük.
Nincs, kit a gőg úgy megszáditene, hogy be ne vallja:
legfeljebb csak másodikul jön utánad a sorban.
Bámul Poggio, a két Luscio, három Aretino,
bár Poggio, - Scipiót noha többre becsülte -, nem is rég
Caesarhoz volt kénytelen állni, mivel te akartad.
Hódol Vittorino s a büszke Filelfo előtted,
ő, ki csak épp most zengte a Sforzák hősi csatáit;
hódol Vergerio, köves Isztria-táj e csodája,
mint a clarosi istent, áldva imádnak a költők;
Valla ezer szerzőből csak téged becsül, és tart
jónak, csak szövegedbe nem ír kidobó hibajelzést,
un pedig ő mindent, ami új, s piszkál, ami régi.

Engem mégse szavad szépsége fogott meg -: erényed
inkább hat rám: életedet szemlélve, a nyelved
bűbáját már nem tudom úgy bámulni. Lehet, hogy
ékes a szó, de a szent becsület több nála bizonynyal,
s minden szellemi értéknél följebb van az erkölcs.
Ámde sokan piszkítják össze a szó ragyogását
lelki silánysággal, s mint fénylik szellemük, éppúgy
fetreng lelkük a förtelmes bűnök mocsarában.
Első és fő gondod az isteneké, akiket te,
mert így még soha senkit sem pártoltak idáig,
illőn megtisztelsz; de utánuk tisztelet illet
téged, mert nem tűröd vad-mód élni az embert:
szívét és nyelvét folyton csiszolod, s akarod, hogy
emberré válják igazán, sőt túl a halálon
győzzön a végzetten, és az egekbe kerülni segited.

Nem ragad el téged soha indulatos düh, epésség,
föl se veszed, hogy a ronda irigység körme beléd mar,
és a gyalázókat sem szoktad visszagyálázni.
Bölcs nyelved sose használtad más jóhíre ellen,
ámbar ez nagyon is divatos ma Itália-szerte.
Arcod folyton víg, nyájasság rajta, komolyság,
súlyos homlokodat jámbor ráncok szelidítik,
nézésed merev illendőség nem ridegíti.
Röppen az elmés élce a tanítványok s a barátok
közt, de epétlen a sója, s a kellem méze telíti;
nem falu hangján szólalsz, élced városi ízű,
régli Athén színházaiban hallhattak ilyesmit.
Tiro még ura élceinél is többre becsülné,
s tréfaid még Spárta se foghatná rövidebbre.

Mégse lazult meg azért csöppet sem házi fegyelmed:
híven féli családod a tiszta, kemény regulákat,
szolga urát, atyját a gyereknép tiszteli benned,
s oly mérséklettel kezeled mind, hogy szigorod nem
nyomja el, és jóindulatod nem rontja meg őket.
Innen a tisztesség bennük s az erő s az imádat
isten iránt, röviden: kegyes atyjuk minden erénye.
Főként mégis termékeny törzsöd legutolsó
sarja tűnik ki, hiszen Battista olyan nagy a többi
testvér közt, mint Sirius a csillagkoszorúban,
s mint az Ökörpásztor, mely megfordítja a Göncölt.
Már a katedrán otthon van, szószékre nyugodtan
lép, s lebilincseli szája varázsa a ráfigyelőket.
Dörgő tapstól zeng a terem, vagy hangos a templom:
kedveli és biztatja a nép vonzalma az ifjút.
Boldog sírás tör ki belőled a jámbor örömtől.
Mint amikor Caystros hullámán, otthoni tájon
haldokló öregétől már elleste az ifjú
hattyú, s ő maga is belekezd a dalba hasonló
szépen, s akkor a tollas nép bámulni köré gyűl,
ő meg fénylő szárnyaival fölleng a magasba,
Phoebust, égi urát tisztelni a fellegeken túl
száll, és hangja nyomán zengővé válik az éter.

Fösvénynek nem mondhat joggal senki, mivel nem
szórod a pénzt, s temagadnak alig kívánsz valamicskét,
s mert a te költségedre sehol nem harsog a színház,
s pároszi márványból égig nyúló palotád sincs,
pajtáidban nem tapsol jóllakva a köznép,
s nem hajigálsz, kegyüket megnyerni, garast közibéjük.
Mégis jóval több-érőt juttatsz te a látszat-
hajhászóknál. Romló kincseknél igazabbat,
effélét adsz, én Guarinóm, tieid csapatának;
s bőven elég ez a szomjas lelket itatni örökké,
el nem avul soha, és soha szét nem zúzza a villám,
tolvaj-furfang, rablók fegyvere ellene gyöngye.

Ezt adományozod, osztogatod mindenkinek, és oly mértékkel, hogy nincs, akinek ki ne jutna a része. Ám haza annyit visz ki-ki, mennyit a szelleme megbír, s oly kicsi tandíjért, hogy mindnek futja zsebéből. Sok fillért se fizet tanulásaért, valamennyi csak keveset -, de hiszen van-e méltó ára a Múzsák kincsének? S együtt az arany, mit a szkíta, a bessus, és az arab meg az astur gyűjt: az erényhez elég-e?

S azt említsem-e, mily mértéket tartsz az evésben? Vízrel gyöngíted meg a bort: ne zavarja az elmét és az idegrendszer, s ahogyan rég tettek az ősök: olykor ebédelsz csak, megelégszel az egy vacsorával. Épp ez a józanság nyújtotta meg életed útját, s bár nyolcvan kerek évet idestova már meg is értél, lábad jó, szemed is jó, érzékszerveid épek, arcod színe piros, tisztán cseng most is a hangod.

Élj, ó, élj, és többet, mint maga Nestor, a hős élt, többet Apolló újjáélemedő madaránál, s Cumae szüzénél, ki homokkal méri korát meg! Sőt, ha reádtör az aggkor, a nektártöltögető, szép Hébé istennő mindannyiszor adja meg újra bimbózó fiatalságod tavaszos virulását! S míg e világ áll, drága atyánk, ne ragadjon el innét erdős Elysium tájéka s a harmadik ég sem, hol Hermész maga is csak nagy ritkán jelenik meg! Légy inkább a tudás örökös feje, légy a sötétben tévelygő lelkek számára az útmutató fény! Míg nem rendül a rend, míg csillag villan az égen, nagy tudományod megmarad és emléke, hogy éltél, s érdemeid fajtánkért, s mindez szétviszi híred, s örzi örökké, míg a világ masinája nem áll meg.

Áldassál, jóságos atyánk, minden korok éke, bölcsék legjava, legbölcsebb jó, légy nagyon áldott, a latin és a görög tudományok visszahozója! Lámcsak, Evander anyja is enged érdemeidnek, bár őt Phoebus Apolló isteni ihlete fűti: ő Latiumnak a kétszer nyolc jegyet adta csupán át, melyet a tyrosi számkivetett mutatott a görögnek: míg te, amit csak a régi atyák értelme kitermelt, visszaadod, s a százados éjből fényre segíted. S hogyha te föl nem emelted volna a földre-tiportat: hasztalanul fáradnak az ősök. Róma alapját nagy Romulus keze rakta, Camillus védte meg aztán. Ám a te érdemed annyival ér többet azokénál, mint a tóga a vétrnél, jó szó harci babérnál.

Senkit a hosszú ókor nem szült mást, aki inkább használt volna a népeknek. Tyrins daliája földeket és vizeket mentett meg szörnyetegektől, sőt a sötét Orcus házőrző Cerberusát is

- három láncot kötve a három nyakra - kihozta,
föl, hozzánk, és túrnie kellett annak a fényt itt.
Ám te a Barbárságot, melynél szörnyetegőbb a
poklok mélyén sincs, azt űzted el innen a földről,
s ott jajgat, sír újra a mély Styx árnyai közt most.

Nincsen a Mindenségben a Napnál semmi csodásabb:

ő Jupiter szeme, ő a világ értelme, a fénynek
atyja, a hő forrása, az ég szive, lelke a légnek,
csillag-kormányzó, a szabályos idő tagolója,
élők élete, érzők érzéklése, szülők
magzata, gazdagság, tisztesség osztogatója,
termő-párja a földnek-víznek, sors-alakító:
legfőbb istenség, és egymaga mindenik isten:
hívja akár Attisnak a fríg, Adonisnak a szír nép,
Perzsia Mithrasként tisztelje, Pharos Serapisként,
Tegea Pánnak lássa, sirassa benne Ozírist
Memphisz városa. Mégis, bár gyógyítja a fájást,
s lángjával bár mindent fénybe borít a világon:
olykor vészes dárdákat hajigál fene balja,
s mély árnyékba meríti sugár-küllős ragyogását;
többször alant járván elbágyad a téli hidegben,
és míg - mert ez a rend -, meghátrál mindig az éjtől,
gyűlöli váltó nővérét, hogy az ott van az égen.
Más a te fényed: lelkek kapják, nem tunya testek,
s nincs fogyatéka e fénynek, nem lankad soha semmit,
éjszaka éppúgy ébren van, mint hogyha a nap süt,
s gyógyítgatja az ostobaság tenger nyavalyáját.

Így hát nem hinném, hogy az Ég szándéka, kegyelme
nélkül jöttél éppen most és éppen ilyennek.

Mert mikor édesanyád már sok jámbor fogadást tett
nagy Lucinának, magzat-időd hónapjai végén,
s hogy születésre megérve feszíteni kezdted a méhét:
messzi a táj közepén, hol a szent forrást kifakasztja
lábával Pegazus, hol Parnassus Deukalion
habja fölött két szarvával beleszúr az egekbe,
így szólt bús nővéreihez búsán maga Klio:

„Testvérek, ha a sors forgásán járatom elmém,
úgy látom, hogy a vég közelébe került a világ, s hogy
lassan a vasnál is kevesebb-érőre silányul.

Mert noha vassá lett szüleink arany-élete hajdan,
termett ez pompás fiakat mindenhol a földön,
termett háboruban, s termett békében ugyancsak;
most meg hol van a régi erő? nyomorult ma az ember,
a suta testben idétlen-korccsa válik az ész is,
és nem bírja sokáig túrni a lét kötelékét.

Közben az erkölcs elzüllik, megromlik a szándék,
restül a lélek, a nép bűnös tettekre serényen
megveti isteneit, kikacagja a mennyköves űrt fenn,
s nem hiszi, hogy Vulcanus gürcöl az Etna tűzénél.

Ám sehol egy isten se csuszott mélyebbre minálunk:
Cerest például gazdák sora tiszteli most is,
sok harcos visz a zsákmányból részt Marsnak, a művész-
párti Minerva ajándékokkal van tele mindig,
Trivia ajtóin vad agyar-dísz, ágas agancsok,
Neptunusnak végig a part mentén fogadalmi
táblácskák, s néked, kicsi Ámor anyja, egész sor
oltár füstöl, még csak az egy Cyprus szigetén is.
Nékünk? Minket senki se tisztel, Herkulesével
nincs közös oltárunk, erdőzugaink vagy a város-
alji kies táj hűsén csergő csermelyeink sem.
És ahová az egész földről űztek vala minket,
innen, e berkekből is elüldöz lassan a barbár,
mert hisz a testvérharc áthozta a phrixusi áron
a soha nem látott törököt, áthozta Keletről.
Haj, ősök Hite, Jámborság, fölkél-e a kristály-
szó még egyszer a vak mélységből, melybe hanyatlott?
Hát sose térnek többé vissza a széptudományok?
Mért váltottad, Atyánk, hitvány lőrere a nektárt,
ég ragyogása helyett most mért irtóztat a Tempe?
S ezt is bántani készül már az elvetemült trák,
lám, a rekedt szarkák aljas harcokra tüzelnek.
Add meg, Legjobb Úr, add meg hát végre nyugalunk,
add meg az ég békéjét! Csillag-sorsra miért lett
méltóbb Erigone s kétszer hét fénye Bikának?
Ó, mi talán inkább a kemény bíró birodalmát
látjuk majd, hol a vak tájat Proserpina őrzi,
s ott élünk a halott ősök árnyékai közt, lenn,
test és hang nélkül, megsápadt, vértelen arccal:
hogya vigasz nincs már többé számunkra a földön.”

Míg így bánkódik, Merkurt pillantja meg arrébb,
testvérét, ahogy épp szeli szárnyas lábbal a felhőt.
Az, miután ült egy keveset Cirrhában, a dombon,
szállt Kasztália forrásához, a Múzsá-tanyához.
Nem kellett ezeknek a lantok, a zöld koszorúk sem:
álltak a húrok, a hajdíszek fonnyadtak a földön.
Így hát, vagy mert tudta, (hiszen mit nem tud az isten),
vagy mert elmondták az okát neki ők maguk, ekként
kezdte a Múzsák fájdalmát enyhíteni Merkúr:

„Nővérek, hagyjátok a gyászt, ne busuljatok immár!
jóhírral jövök én. Amikor nemrég a halotti
máglyákról új lelkekkel mentem le az Orcus
éjibe, hogy másokkal jöjjenek vissza a földre,
kétszáz lustrum után, át a kettős kapu-íven,
- láttam: a két nép sok nagy szelleme mennyire ujjong,
ujjong, mert jobb kor hajnallott már a világra:
föltámadtak a sírjukból az ős tudományok,
láttam a roppant völgy rejtett völgyében a három
Párkát (Géniusz ült még ott s a Halál meg az Élet),

egyik Párka fejét fordítva hátratekintett,
tisztá tükörbe figyelt éles nézéssel a másik,
harmadikuk meg csak bámult egy tág szakadékba.
Aztán hirtelen elkezdtek táncolni a Párkák:
Atropos egyszerűen rakogatja nyugatra keletről.
Szembe siet vele Clotho, folyton perdül a sarkán,
s közben két széles kört tesz meg lendületében,
végül, mint az a kettő, éppúgy járja Lachesis.
Most lám, míg aranyorsójuk hószín fonalat sző,
fölszeng isteni énekük, és így szabja a sorsot:
‘Mint Rómát a nagy Augustus császár idejében,
annyi tudós özönölje el ismét majd Európát!
És te, Itália földjének kit gyakran ígérték,
jöjj, te fiúcska is, oly sok-sok jó kezdete, fészke!
Rég elnémult szájakból csalsz újra ki ékes
szókat, s két holt nyelvet kelt életre tudásod:
lányát megcsókolni a messzi anyát megidézed.
Jöjj el: vár Jupiter maga, jöjj el: vár a világrend!’
Így zengték a nagy istennők, szavuk éles acéllal
fémábrára a Természet rávéste azonnal.
Mondd, nem látod-e hát, hogy az éter jóslata szintén
úgy szól, mint jó csillagképpel Uránia jelzi?
Azt, hogy az ég állása az orsószáznak igent mond?
Rajta tehát, dobjátok a gyászt el, jöjjön a vígság!
Szálljon az ünnepi ének, bongjon a húr szakadásig!
Sírjon lány hangon fuvolád, ó szép Euterpé,
és az a kettős puszpáng-síp, a Minerva-ajándék!
A harsány ideget pöngesd ujjaddal, Erató!
Thália andán, Melpomené zúgón muzsikáljon!
S Kalliopé olvassza csodás összhangba e kórust!
Pirene s Libethrida medreiben ma pezsegjen
szent ambrózia, tej folyjék Permessus ölében,
nyúljanak el messzebbre Aonia árnyai körben!
Hogyha talán kétséges volna, miféle vidéken
díszlik e gazdagság, elmondom egyszerű módon:
ott, hol Itália síkja után kezdődnek az Alpok,
és hol a kóbor Athesis a szántásokra kiömlik,
ott áll hős alapítóját, Brennust a nevében
örző, szép Verona. Kettészeli bár a folyó, de
átköti négy hid; a város szívében gyönyörű, nagy
színház, messze magaslik a templomtornyok övében.
Tudjátok nyilván, hogy e helység szülte Catullust,
Plinius innen jött, hanem eztán még hiresebb lesz:
ámde korántse királyaival, ama Scaligerekkel
büszkélkedhet, a Nagy Kutya fegyvertényeivel sem.
Itt a hegyek bölcsődaltól visszhangzanak immár,
kékszinű nádból fon fürtjére Mincius éket,
s kristály medre ölében Benacus tava boldogan örvend.
Lám, Guarinót - csak alig született meg - Ilithya máris

szent folyadékba meríti, s utána kicsiny keze-lábát
 - szintén ő maga - tündöklő pólyába csavarja.
 Hallom Pánt: a büröksípval buzdítja a táncos,
 kerge szatírnépet, s látom, hogy a nimfacsapat meg
 ott játszik bölcsője körül, keze telve virággal.
 És ti? Ti csak késtek? Nos, rajta, siessetek, és a
 kedves lányoktól hozzátok el azt a kisembert,
 s burkoljátok rózsaszínű felhő-takaróba!
 Khariszi öltre melyik csecsemő méltóbb, melyik édes
 emlőtökre? Holott még kisdéd, másszon el innét
 Boeothiába, s ha Phoebus zeng, ő közbegügyögjön!”
 Így szólt, s kész örömet hajlottak e szókra a Múzsák.

7. DICSŐÍTŐ ÉNEK A VELENCEI JACOBUS ANTONIUS MARCELLUSRÓL

Előhang

Míg venetus költőnk ifjaknak pásztori sípon
 zengte szilénbarlang árnyas ölén dalait,
 „Hitvány tárgyra tehetséged mért vesztegeted?” - szólt
 Maecenas, a lovag, nagyszerű tuszk ivadék.
 „Vajh mily hírnevet ad Meliboeus gyászdala néked,
 vagy boldogtalanul vágyakozó Corydon,
 pásztori perpatvar jó csillapítója, Palaemon,
 vagy ki alig született meg, nevetett, a fiú?
 Daphnis, az ég boltjára emelt, s ki a tölgyfa alatt ült,
 s ámultak dalain még a hiúzok is ott,
 búslakodó Moeris, s a szerelmes, lángszívű Gallus?
 Hogy csak játszadozol, már negyedik teled ez!
 Tán a mezők Múzsája azért oly kedves előtted,
 mert neked adta urunk hajdani földjeidet?
 Földeknél többet kapsz Caesartól, ha csatát zengsz,
 Actiumot: költő, kültre cseréld furulyád!
 Rajta, Itália partjaihoz hajtsd Trója hajóit,
 zengj a Dionae-sarj szent hadi tetteiről!
 Zengd, hogyan építette szerencsés jelre Íulus
 Albát, honnan eredt egykor a Julia-ház.”
 Így intette; a költő megszívlelte, s azontúl
 fegyvert s hőst zengett erdeje-rétje helyett.
 Én ha követni kívánom az isteni Vergilius nagy
 példáját: ki legyen Caesar, a mostani hős?
 Marcellus, ki togás Quirites késő ivadéka,
 és a velencei föld támasza, talpköve lett.
 Nézzem a tetteit? Egy ember sem tett jelesebbet,
 nézzem az érdemeit? Senki sem érdemesebb.
 Múzsáimnak a megbecsülést ő adta először,
 mást, mint mit hazugul suttog a kétszínű száj,

elterjesztve szerény kis hírem messzi vidéken,
 s vendéglátóként jóllakatott, etetett.
 Fűzze nevét a Guarinus atyáéval dalom egybe,
 mindketten méltók erre, együtt a helyük:
 első joggal volt, aki egykor dalra tanított,
 második az, ki utóbb támogatott kegyesen.
 És ti, kikért Kekropsz várát elhagyta Athéné,
 hadd legyen Euganeus város a szent helye most,
 hármias Bölcsesség, meg a kettős Jog tanulói,
 hallgassátok jó szívvel az énekemet!
 Örvendőn tapsolt sípomnak Ferrara nemrég,
 most komolyabb verset zeng fületeknek a lant;
 és ha a barbár Múza nem érdemlette a tetszést,
 ő érdemli, kiről zeng ma a háladalom.
 Itt van Marcellus termékeny birtoka, háza,
 hol gyakrabban időz, mint születési helyén;
 itt vele él édes menyé, hön szeretett felesége,
 itt van az otthona, itt anyja s a gyermekei;
 ámde Velencével versenghet Pádova érte,
 mint ide, éppoly sok szál köti őt oda is.
 Kapja meg ő, mire tán nem méltatjátok a szerzőt;
 olykor a mű kusza bár, védi dicső anyaga.

Dicsőítő ének

Árnyas nyárfá alatt egyedül heverésztem egyik nap
 szépszavu hattyúk közt, partját hol a Pó vize mossa,
 s elnyugodott szívvel próbáltam a múzsai ritmust;
 ekkor mellettem termett, pajzs nélkül, Athéna:
 „Ifju, a theszpiszi nővérek kedvence, miféle
 művet szedsz épp versbe? Milyen mértékre igyekszel
 lábakat egy-egy sorba kötni? Megint a Guarinus
 játékát készülsz eljátszani vajh? Vagy e tájnak
 erdei közt tán pásztorsípodat élvezed inkább?
 Pajkos elégia tetszik-e, vagy mérges szavu jambus,
 késlekedő szkadzón, tizenegy szótagja a kedvelt
 ősi Phalaecusnak, vagy a játszi, vidám epigramma?
 Hagyd el a gyermeki játszadozást, hagyd el valahára,
 és ha szived hírnévre, babérkoszorúra törekszik,
 fogj már férfidologhoz! A part mentében evezni
 csöpp ladikon mire jó? Mély vízre vezesd a vitorlád,
 hisz mocsarasba ha téved a sajka, ki sem keveredhet
 többé, ám a hajó értékes sok csoda-kincset
 hordoz a tágas tengeren át, s amikor koszorúsan
 ér kikötőt, a homokba barázdát szántva a három
 vasfoggal, taps-orkánt visszhangoznak a partok.
 Hidd el: erőt a tehetségnek, költőnek örök hírt
 csak pompás anyag adhat. A régi atyákra tekintve
 láthatod: egy sem választott művébe alantas

tárgyat az énekléshez: a nagyszerű dolgok a dalban
 szebben zengnek, nem fényeskedhet, mi silányabb,
 bármilyen ápoltság is, nem hozza meg azt a gyümölcsöt,
 melyre ti, becsvágyó fajzat: költők törekedtek.
 Nem Békái: a Trójai Háború tette Homéroszt
 híressé, Statiust nem a nyers Erdők: nagy Achilles
 s Thébai élteti máig; örök dicsfényt nem a mókás
 Szúnyog: Turnus, a sok csata szerzett Vergiliusnak.
 Hogy neved így szálljon majd szájról szájra, magasba
 törve a földről: lantod könnyű dalra ne hangold,
 dobd el a sípot, fújd meg tiszta tüdővel a kürtöt.
 És ne a régi nagyok fele indulj, vissza ne görgesd
 ősz évszázadok emlékét! Aki múltat idéz fel,
 végzettet végez, napfényben mécses után néz.
 Tróját és Thébait, Spártát ki nem ismeri s Argoszt?
 Égbolton suhanó Perszeuszt, s Íaszónt, a hajózót?
 Vajh van-e színpad, ahol nem tombolt szörnyű Oresztész,
 nem torozott Téreusz, Agenór fia sohse bolyongott?
 S deszka, amit még Tantalus ősi kothurnusa nem nyúlt?
 Csillagokat Héraklész tarkójára ki nem tett,
 és ki nem emlékszik Thészeuszra? Pelopsz kocsijára,
 Hippomenész lábára, a szárnyas Daedalus-útra?
 S hálátlannak tarthatnak, mondván: nem igazság
 régiekért a jelent lebecsülni; irigyled az élők
 érdemlett rangját, s az utókortól is a példát.
 Bűnöd menthetné, ha korodban semmi dicsőt nem
 láthatnál; de ugyan mely korszak fénye sugárzóbb
 háboruban s békében a mostaninál? Az aranykort
 hívta talán Jupiter most vissza, helyébe a vasnak.
 Jómagam is, gyűlölve a kába saturnusi álmat,
 s látva, az emberek elméjét mint marja a rozsdá,
 felráztam rest szellemüket, majd hosszú időn át
 mívelés munkával finomítottam tunya lelkük.
 Annyi vezér-tábort is azért látsz, annyi Athént itt,
 mint tör előre az új, hogy ujul meg mind, ami régi;
 úgyszólván Sándor uralmával vagy a caesari korral
 versenghetnek napjaitok: tündöklék a művelt
 szellemű élet, erény serkentgeti tette a lelket.
 El minek is mondjam sok ajándékom tudományát?
 Nézd, a hajók hogyan épülnek, s a remek hadigépek:
 száz Argoszt fedezel fel most, s ugyanannyi Epeioszt.
 Száguldjon bár Hippolitosz, s a khiróni tanítványt
 Phoebe lelje meg, éppúgy tetszik a mennyköves úrnak
 szobruk, mint a ma is fényes pheidiaszi művek.
 Új képmást kíván Paphiá? akad erre Apellész;
 romba ha dől Tyrus és Sidon egykor, s büszke Korinthosz,
 él, ami ércből van, míg lángok emésztik a bíbort.
 Nézd, hány nagyszerű építmény tör az ég fele szerte!
 Eltörpülhet a krétai ház, Babilon palotái,

s mit Salamon, s mit a pajzsos szűz szentelt fel, a templom,
sok pompás piramis, Mauzóleum és a Kolosszus.
Nézzed a kék víztükröt szántó cifra hajókat:
azt hiheted, tornyos várak vagy a Küklaszok úsznak
Neptunus hullámain. Árbocuk akkora, annyi
gyors evezőt látsz rajtuk, s duzzadt vásznu vitorlát.
S még nemesebb tárgy hív: mire Pohoebusnak velem együtt
gondja van, Arcasnak, s a kilenc testvérnek: a lantszó.
Mert mely kor látott ily sok Línoszt, vagy Ariont?
Múza-babért seregestül mely más korban arattak?
Kasztaliának forrásából mertek a költők
hajdan, s lám, újból buzog, issza vizét Pegazus most.
S bőven akad, kit míves verssel zenghet a dalnok
(ettől hajt új lombot a költészet tudománya) -
Mars bősé népe, vezérei, vértől mámoros ifjak.
Vasvért fed minden lovat, és éppúgy a lovast is
vas burkolja tetőtől talpig, a tagjait óvja.
Nem látod, hogy a mérnök régi szokást hogy ujít fel,
római árkokkal, töltéssel övezve a sáncot?
Őrszemeket hogy rendel s őrhelyeket hogyan állít?
Négyszöget egyenlő létszámmal a had hogyan alkot,
két szárnyán a lovasság - míg helytáll a derékhad -
vágat előre, rohamra, s utána vonul fel a köznép,
míg a segédcapatok hátvédként visszamaradnak?
Hogy harcolnak előbb távolból dobva a dárdát,
aztán karddal, kézitusában? A fal ha törésre
vár, nemcsak kossal, meg a teknősbéka-tetővel,
négykerekű s tornyos gépekkel támad az ostrom:
mit nem is ismertek mennykőtől félve az ősök,
kővillámok törnek elő ércorku csövekből.

Rajta: a bőség telt szaruval kínálja magát fel,
válassz hát e sok éneklésre való közül egy s más:
ékesszólásod ne riadjon vissza korunktól!

S bár földünk mindhárom részén nemzetek élnek,
mindnek van sok városa, és sokezernyi lakója
minden városnak: mi fölérne Itália boldog
tájaival, nincs még egy; akár földjére tekintesz,
jó talajára, a fekvésére, s gazdagon épült
városait ha csodálod, a jog s az erény virulását.
Hesperíanak sok-sok városa közt a legelső
mégis ez itt, mit nem falak: öblös partok öveznek,
s féltőn zúg körülötte a meghitt Adria habja.
Nincs alapító őse: mikor pusztult a vidék, jött
létre e város, a más romlásán nőtt a hatalma;
egy más városhoz se hasonlít: ennek alapját
nem rakták le a szárazföldre leásva, felülről
mélybe bocsátottak köveket, töltést a mocsárba,
s csakhamar ott, hol nemrég vízicsikók mulatoztak,
még a minap játékosan úszó delfinek éltek,

felbukkant e sziget, mint Létó Délosza egykor,
hullámok hátát megbontva fejét fölemelte.
És mert egy testté egyesült sokféle lakója,
semmi viszály nincs itt, páratlan a szép egyetértés,
s nagy nyugalom, hű törvénytisztelet él a szívükben.
Itt a nemesség nem kínozza kemény uralommal
szolgáit-népét, s hatalomból részt követelve
nem zaklatja a nép az atyákat; bölcs tanításuk
meghallgatja, s nem retteg hivatalviselőktől.
Íme ezért él itt sértetlen már ezer éve,
nem hódolt be a zsarnoki kénynek a szüzi szabadság;
íme ezért kormányoz e város, mint szelid úrnő,
Alpoktól Krétaig, az Ebro s Garda vidékén;
íme ezért ismert a nyugat s kelet öbleiben, víz
és hoz, ad és kap rengeteg árut szerte a földön.

Sok nagy patricius-törzs él itt, ámde legelső
köztük a Marcellus-nemzetség, mint nap az ég sok
csillaga közt, köztünk Jupiter, s oceán a folyók közt.
Bár népességben nincs párja a Maurocenóknak,
Contarinik dicsekedhetnek pompás vagyonukkal,
Trivisanók meg a legjelesebbek a jogtudományban,
Foscariak bölcsök, Justiniknak szava ékes,
Pisanók a vizen harcolva szereztek örök hírt,
s éppoly fényes a Lauretano-törzs hadi múltja:
mind, mit a többi külön-külön élvez, a sors valamennyi
szép adománya tetézve jutott e nagy ősi családnak.
S nincsen a Marcellus-nemzetségben jelesebb hős,
mint Giacomo Antonio; nagyszerű tettei éppoly
tündöklők, mint szíve, a minden erényt egyesítő.
Mélni dicső voltát ha a rómaiakhoz akarnád:
nem volt büntelenebb Curius, mint ő, se szilárdabb
Maximus, és nem jobb, ki fogadta az Ídai Úrnőt;
ennyire hű csak Regulus, éppily igazszívű Cato.
Hogyha görög párját keresed: nincs ennyire bátor
Miltiadész, se kegyes Kímón, és bölcs se Periklész,
megfontolt se Szolón, meg ilyen szigorú se Lükurgosz.

Karcsu, sudár a vezér, szép arcu, s alakja arányos,
ily szépséget Küpris a fríg pásztorra sem öntött, -
rég tudod ezt, hisz vendégül látott nyomorodban
téged, a költőt, gyakran a hős, ahogyan befogadta
Tirünsz vára, a jótettet viszonzva, Milorchust.
Ámde ha őt sose láttad volna, felismered éppúgy,
szembe ha jön veled, oly feltűnő bármi tömegben,
arca olyan szépséges, ahogy fejével kimagaslik
környezetéből: mind mutogatnak a délceg alakra,
szerte ahol jár, s méltóságát még gyarapítja
néhány ősz hajszál a sötét fürtök sűrűjében.

Hogyha e férfiu minden nép közt annyira ismert
tetteiről hiteles szerző nem szólt neked eddig,

s inkább kívánsz emberi pletykáknál hihetőbbet:
halld a való történetet, ezt diktálja Minerva
mindig igaz szava: bátran hidd el az égi tanúnak,
vésd elmédbe s nyomd már tollad a hőszinü lapra.

Kisgyermekként vettem el én őt anyja öléből
gondviselőn, s később, tüzes ifjúsága hevében
intettem, látván a keresztúton habozását:
balra ne menjen, az út eleinte csalóka örömmel
csábít, ám később szakadékba taszítja az ifjút.
Szót fogadott, és jobbfele indult: mentem előtte,
mélységek peremén meredélyre vezette az ösvény,
nem rettent meg a durva kövektől, tüskebozótól.
Mennyit fáradozott, én láttam, mennyi baj érte,
mennyi veszélyt küzdött le segítségemmel az úton!
Titkos erőt árasztva beléje nehéz viadalban
hányszor ráztam fel! Repülő dárdák, suhogó kard
ellen is óvtam, a gorgós pajzsom tartva elébe.
Szárason és vizen érezhette a kedves Ulixes
gondviseléselem húsz esztendeig, ennyire mégsem;
bár más céllal, s fordított rendben, kitapasztalt
mindent ő is e két elemen: föld tette Ulixest
tengerbíróvá, karját emez érc-evezőkkel
edzve előbb, padról ült lóra, szorítva a gyeplőt.
Ennek játék volt, orkán ha dobálta, amannak
kínlódás; az kényszerből ment el csak a hadba,
ezt nem kellett hívni, sarokba sosem szorították.
Szárason ő derekabb, a szerencsésebb vizen ő volt
Ithaka hősénél, ő méltóbb szmirnai dalra.

Jött az idő, mikor ím, rózsás orcái köré friss,
zsenge legénytoll nőtt, a szülők féltő öröme;
s Marcellus magas ágyán fekvé egy éjjel eképp szólt,
megpillantva a tárt ablak keretében a holdat:
„Vajh szüleim hajlékában tespedve tovább is
szótöveket, nem tudni milyen gyököket bogarásszak?
Nem jobb embereket, s a szokásaikat kitanulnom,
városról városra kutatva a jót a világban?
Már bíbor van rajtam, a gyermek-bulla letéve,
szertegurult a dió; ifjabban dülta fel egykor
Pyrrhus Pergamumot, mentette ki Scipio apját.
Már Nagynak hívták, noha nem volt nálam idősebb
Pompeius, s ki a földet meghódítani indult
útnak, a nagy macedón, Dionüszosz messzi nyomában.
Én pedig itt karomat tunyaságban vesztegetem még,
mintha öregségem várnám szépen, s a halálra
ennyi dicsőséggel készülnék. S római vérből
származom? Én volnék diadalmas elődök utóda?

Ámde talán, ha az álmok fontos dolgot ígérnek,
nem megvetnivaló: Jupiter küldött az imént jelt.
Úgy tűnt nekem, a kettős Triton hordoz a tenger

hajjain, és közben kagylókból tépem a gyöngyöt;
 hirtelen édes városomat súrolja kisikló
 pillantásom, s látom: a Szent Márk dóm arany orma
 ingani kezd, mindjárt megroppan; hogy le ne dőljön,
 már futok és - a parancsot egy isten súgta fülembé -
 (én voltam, Pallas) remegő tetejét megemelve
 vállal alátámasztom; s íme, a karcsu torony már
 biztosan áll, feltörve kevélyen az ég közepébe.
 Félbeszakítja a nézők ujjongása az álmom:
 keljünk föl, s higgyünk a csodálatos isteni jelnek!”
 Így szólván, gyorsan fölkapta magára ruháját,
 és hajnalban a szomszédos templomba sietve
 mindent átgondolt, s oltárhoz vitte imáit.
 Majd, miután fogadalmat tett, fölszállt az öbölben
 egy kifutó bárkára, sudár árboca mögé bújt,
 és amikor ráébredtek, hogy messzehajózott,
 ő már Alkinoosz kertjében szedte az almát.
 Később elhagyván balról a maleai szirtet,
 duzzadt vásznakkal kikötőbe futott Küdonénál,
 s bár a sok ókori emléket mind látni kívánta
 itt: ama barlangot, hol Mínosz hívta tanácsba
 véneit, és hol a Mennydörgő, mondják, csecsemő volt;
 mely földből keltek ki Titánok, s merre bolyongott
 Pasiphaé örült szerelemben; látni a tornyot,
 honnét tengert elnevező útjára repült föl
 Icarus, és nyomait bölcs Daedalus épületének:
 mégis előbb - későbbre halasztva a látnivalókat -
 esdeklőn a nagyapjának sírjára borult le.
 Mert Petrus Marcellus csontjai pároszi márvány
 sírlap alatt itt nyugszanak: istene lett a szigetnek,
 tisztelik őt, kik Zeusz álsírját észre se vették.
 S joggal: tömjént érdemel és oltárt is a nagy hős,
 mert békét szerzett a vízen, s a hazának előnyös
 szerződést: azelőtt elzárta a nílusi barbár
 úr a folyót, nem járhatták a velencei gályák,
 hasznot hajtva a városnak, - hisz egész Európát
 táplálták, a Kelet kincsét Észak fele hordva, -
 most meg, mintha csak ostrom volna: seholse lobogtak
 tengerszerte a Márk-zászlók, mint annakelőtte.
 Őt küldik követül, hogy a békeszegést panaszolja,
 lassu, nyugodt szavakat zordakkal jól elegyítve.
 Mint tárult Babilon, szelidült meg a büszke Sesostris
 vad szive, és hogy a küldött megbékéljen, ezernyi
 drága ajándékot: gyöngyöt, hószín elefántcsont
 s éjszínü ében tárgyakat ad neki, balzsamot égő
 sebre, s amit csak rejt Aitólia sűrű homokja,
 mit gyapjas fáról szed a kínai, vagy mit a majmok
 India jószagu ágairól ráznak le vidáman;
 és hozzáteszi még, mit a phönik Hüperiónnak

szentélyébe visz ötszáz évenként, ama hamvat.
 Nem csoda, mennyit adott neki az, ki nagyúr, de csak ember,
 hisz maga Memnón is, mikor épp napkeltekor ott járt,
 tompa morajjal zengett, mint anyját ha köszönti.
 Megszólt: a kereplők elnémultak Egyiptom
 ünnepein, s Memphisz se siratta Oszírisze vesztét;
 nem dübörögtek, amíg ő szólt, a zajos katarakták,
 és amikor végzett, szavait helyeselte Anúbisz
 halk ugatással, s gyengéd bögéssel maga Ápisz.
 Hosszú nélkülözése után most újra fogadták
 Márk népét a habok, s biztos part óvja Keletről,
 újra arab fűszert szállít a velencei kalmár.
 Mintha a mélyben vad Pluto lázadna kegyetlen
 sorsa miatt izzó, bős indulatokkal az égi
 istenek ellen, felrúgván testvéri kötésük,
 oldva bilincset harchoz a száz földszülte Gigásznak,
 s akkor a Pálcavivő - békét szerző Jupiter gyors
 hírnöke - közli a végzet-szabta, acélszavu törvényt,
 mérséklőn enyhíti a vad dühöt isteni szóval,
 és a sötétlő háborúság felhője eloszlik:
 úgy nyugodott el a petrusi ékes szóra az orkán.
 Mekkora ujjongással várták volna övéi,
 vissza ha tér, a hazája miképpen mond neki hálát?!
 Ám útját elvágta irígyen Kréta örökre.
 Marcellus hódolt illón a nagyapja porának,
 majd maga is Pharosz fele indult, melyet a Nílus
 vídám habja locsol, s deltáját nézi a kék ég;
 rózsás ifjúsága fehér fényén a napégett
 emberek ámultak, s bájától megbabonázva
 égtek, a napnál jobban, a barna egyiptomi lányok.
 Ő nem ügyel minderre, nevet csak az ottani népek
 szörny-istenség-tiszteletén, s bámulja, hogyan kel
 új életre, mihelyt a folyó hátrál, az alélt föld;
 vagy Casius-csúcsról vizsgálja a nap haladását,
 majd Meneláosz sírhalmán töpreng Canopusban,
 vagy Proteuszt - bár nem köti meg - faggatja tanácsért.
 Esztendő múltán Berüoszt meg a büszke Damaszkuszt
 nézi meg, és Libanon szent árnyékukkal ijesztő
 cédrusait, Küthereiával gyászolja Adóniszt.
 Púnok laknak e tájon: a csillagokat legelőször
 ők kísérték szemmel, a szó-festésben is első,
 s ők mártották elsőként bíborba a gyapjút,
 ott, hol zsenge füves lankával a szídoni Taurus
 lágyan lejt; Agenór sarját oda üzte szerelme.
 Innen a Sarkcsillag hazatérítette az ifjút,
 ám többé nem örül kis öbölnek, a szirteket unja
 számlálgatni csak egyre, közlőről nézni a földet:
 nem Thetisz az, gondolja, amit part zár le akárhol.
 Most sokkalta nagyobb tervet sző: menni a fényes

csillagokon túl, háta mögött hagyván a világot, -
fürkészgetni: netán másik föld rejlik a tenger
habjaiban, gádészi határon túlra hajózni.
Hálás munka, habár a Nyugat zordabb a Keletnél:
itt nem Szíria, vagy forró Meroé csemegéi
várják: Szküllá falánk torkával, s kapzsi Kharübdisz,
vad Küklópsz, bőszebb a kegyetlen laisztrügonoknál,
csapdákkal telt és mindig keserű gyönyörűség:
nem költött ilyet egykor Ulixesről se Homérosz.
Semmi veszély nem törte, se csábítás nem igézte
meg Marcellust, hasztalanul csalogatta sziréndal,
s nem viaszos füllel, vagy az árbochoz kötözötte
állta ki; Kirké serlege néki s a *mólü* sem ártott,
nem feledett el semmit, bár kóstolta a lóbuszt;
könnyebbséget nem keresett, kívánta a próbát.
Búsan szedte a sárga gyümölcsöt a Hesperisek szent
fájáról, s panaszkolta, hogy útját senkisem állja:
mennyyivel érdekesebb, ha a sárkány őrzi a zsákmányt!
Őrzetlen kószáltak a barmok Hibernia gazdag
rétjein is: „Ha ne engednének lopni - eképp szólt -,
megtenném, ha a háromtestű gulyás felügyelne!”
Bárki, dicsőséget szomjazva, avagy bizakodva
jobbájában, ha tusára kihívta, vidáman elébe
állt, s győzött: a merész bajvívók visszavonultak,
vissza a birkózók mind. Baetica dárdavetője
vesztes lett, s gerelyét rosszabbul dobta a mór is.
Még te se görgettel roppant sziklát, Polüphémosz,
ennyire messzire; Antaioszt, ha a sors vele szembe
állítaná, leteríti az első összecsapáskor,
bár a Gigász érintheti föld-anyját. Jelesen küzd
mindenképp, de a kardvívásban a legjelesebben:
lába cikázik a léggy levegőbe hasítva, nem őrzi
talpa nyomát a szelíd homok; oly sebesen hadonászik
karjaival, hogy a kard hegye megcsillan, de csak árnya
villanhat fel, a pajzs nem véd meg előle, a szem se:
nincs felfáng, ami oltalmaz, pengéd alig óvhat,
vas vasat ér, azt gondolnád, s már ott van a friss seb
arcodon. Így tündöklök a rezgő, érchasított
víztükör, így szóródnak villámláskor a szikrák,
így hint fényt a szelek-hasított tüzes szakadékból,
dörgő égbolttól tépett felhőkre a mennykő.

Am folytassuk utunkat: amott Szardínia, Kurnosz
tűnt tova, majd a kisebb s a nagyobb Baleár, feketéllő
kígyók vész földje, s a zöld Ebusus csupa-fenyves
háta; emitt Libüára közéről néz Európa.
S látszik már: felhőkön túlra emelkedik Atlasz,
- megpihen itt, mely a századokat görgette, a mennybolt, -
csillagokat pillant meg az ifjú, a vénnek a vállán
hunyt ki egyik, másik meg erőre kapott a további

útra, a harmadik épp suhogó ostorral a mélykék
csúcsra siettetí gyorslábú, lihegő paripáit.
Majd felbukkan két oldalról két magas oszlop,
két hegyből kifaragva: a Héraklész keze műve
volt ilyen, ám ez a természet munkája; ki hinné,
ily keskeny szájon hogy ilyen nagy víztömeg árad
át, hogy Néereusz sodra e helyt sebesebb a folyóknál?
Társai itt, látván, hogy a szembecsapó habok árja
már evezőket tör, kérték, fordítsa a duzzadt
vásznakat inkább vissza, de hasztalan: ő leteremti
félénk lelküket, és maga áll kormányhoz, a mestert
elkergetve, s a hullámok közepét szeli bátran.
Átkel a szűk szoroson, végnélküli nyílt oceánra
fut ki hajója. A szörnyetegekről szóljak-e néked,
borzalmat keltő alakoknak a felsorolása
vajh mire jó, ha felétek senkisé ismeri őket?
Mert a Ligúr-öböl, Adria, krétai, ciprusi tájak,
Szirtiszek és az Ión, a Vörös meg az Égei tenger
vajh kínál-e csodákat? Evezget a Nautilus olykor,
Szépia szórja sötét nedvét, s mérgével a hálón
át a halász karjába mar, elzsibbasztja a rája;
pöttöm az échineis, de a nagy gályákra tapadva
fékezi útjukat; elnyeli azt, kire rátör, a cápa;
horgot hogyha bekap, kiokádja a gyors scolopendra,
s hogy mindent átfúr a Trigón, átéget a Csillag,
mondjam el, és a polip megcsalja színével a kagylót?
Vagy hogy csíp a csalán, levelével kúszva-bolyongva,
és a szivacsnak, hogyha belevágysz, ömlik a vére?
Szállnak a tintahalak, kérődzik a rest papagájhal
algákkal jóllakva, s az exocetus fövényen hál?
Tedd hozzá a nyugodt éjen fényes ragyogású
lámpahalat, s a csoportosan élő vízicsigákat,
tedd a varangyot, amint az iszapból dugja fejét ki,
és a vihar jöttét megjósoló tengeri sünt még:
játszhat ezekkel az Iszthmosznál kedvére Palaimon,
gondját űzi velük Galateia. A zord oceánnak
örvényében a Néereiszek bős ütököztét is
látta jeles Marcellus, a Képheus szörnyetegénél
rettentőbb vadakat látott, s thészeuszi bikánál;
látta a négy hold nagyságú cápát, meg a roppant
kardszárnyú delfint, melytől rettegnek a bálnák.
S hány iszonyú szörnyet hordoz méhében a földnek
barlangmélye! Ha felsorolom, mindenki elámul.
Itt a kerékhal, az ágbogas arbor ijeszti a férfit,
két szarvával a Kos ront rá, Elefánt agyarával;
majd emberformájú riasztó tengeri lény ül
bárkájukra, amott meg okádó bálna ereszt dús
áradatot remegő szájjal kosaruk magasáig.
Ám a vitéz Marcellus egyik szörnytől se riad meg,

mint a molosszus ebek csaholásától a numid vad;
útjáról nem tér le, előre tör egyre hajója,
merre a szél viszi, merre kitárul a távoli tenger,
túl a Nyugat peremén, hol a Nap paripái legelnek.
S látni a boldog lelkeket elment volna odáig,
hol kegyes ég simogatja az áldott fényű mezőket,
s bár nem műveli senki, a föld mindent terem önként, -
hogya halandó élete terhe után ez a szent hely
nem várná úgyis. Mert testben senkise léphet
Élűszionba. Ezért ő inkább jobbfelé fordult,
arra, ahol bőséges erekből fejtik a fényes
fémeket, a Cassiteris-beli ólmot; körbehajózta
látni-mohón Cantabria partjait és aquitánok
földjét, majd a Garumna folyónak tengeri öblét,
végül a caesari harcok-megpróbálta britannus
és a világ sarkán úszó ír földre jutott el.

Már a tizenkét csillagképet a nap befutotta
gyors fogatán, s ő egyre kutatta Nyugat zugait még;
Északot is fürkészte, az Orkádok jegein túl,
messze a Rajna-kapun s a fagyos Thulé szigetén túl
vitték jó evezői, ahol hat hónap az évből
egy nappal, s hat hónap egy éjjel; az enyhe tavasz nem
oldja a tél erejét. Már-már odaért, hol a Göncöl
szinte közel fénylik, rúdjával Dél fele hajlón,
s éppen előtte a Sark; átjárta a lég köreit mind,
minden övet, szférát, s az egész tengelyt is, ahonnan
még messzebbre halad, ha a tengert nem fedi vastag
jégpáncél, versengve a messzi meótiszi jéggel.
Így hát megfordítja vitorláit, hogy elérje
majd Kaledónia városait, s kipihenje nagy útját.

Nedves az éj, az eget szűrt fényű árnyba borítja,
- nem hinnéd éjnek, csak hosszú esti homálynak, -
s íme, az ifjú álmában váratlan az apja,
Franciscus jelenik meg, s megszólítja a képmás:
„Gyermelem, én legdrágábbam minden gyerekem közt,
míg te amott, a világ végén nézed nagy örömmel,
hogya száll sistergő örvénybe alá a titán Nap,
és közelebbről számlálod, hány csillag a Göncöl,
itt sűrű gyásztól sújtottan fekszik előbb oly
boldog házad, a sok gyermekkel gazdagon áldott!
Mert Phoebus feleségemnek termékeny öléből
változatos végzetre huszonhat zálogot adván,
úgy intézte, felét legalább élvezzem enyéim
kis csapatának: hat fiu, hét lány nőtt virulón föl.
Lett is számos vőm s menyem, édes névvel „apósna”
hívhattak, s nagyapává tettek csöpp unokáim;
nem volt büszke Velence nemességének egyetlen
törzse se, melynek vére a vérünkhöz ne vegyülne.
És akiket nemzettem, öregségemre közülük

egy se hagyott el, s mind híven szolgálta hazáját;
csak te, a legkésőbbi, reménységemben az első,
járod a vad vizeket, földekről üzve bolyongasz,
s míg a Notus, Boreas kerget, s Eurus, Zephyrus hajt,
túl sok időn át nem jut eszedbe apád s a családod.
Közben két nővéredet elrablotta az ádáz
Atropos, és ugyanannyi fivéredet is, fiainkat,
s engem is éppúgy; kettőzött, új gyász követett gyászt,
víg lakodalmi füzért éjszín ciprusra cserélve.
Nem vádlok magamért embert, istent se; sokáig
éltem, s minden megbecsülést, tisztséget elértem;
mely diadalmenetet szerzett, az a harc se gyötört el,
s városom is tisztelt, még jobban, mint a családom.
Ám elfedte e sok vígaszt egy nagy szomorúság:
az, hogy nem te, a kedves jobbod fogta szemem le.
Mennyi dologról szóltam volna neked, ha jelen vagy,
még a jövő sok titkát is feltárva előtted!
Nem lehetett; így távoli földeken át, vizek árján,
árnyként jöttem el én - Jupiter segített - ime hozzád.
Már egy ötéves korszak után befejezte a cenzor
áldozatát, s te bolyongsz a világ végnélküli útján,
oly sértetlen, mintha bilincset hordana ott lenn
Neptunus, s Aeolus szeleit tömlőkbe kötözné.
Hogyha a vizsgáló bölcsesség üzte a lelked,
sok nép törvényét, a szokásaikat kitanultad;
vagy, ha vagyont kívántál gyűjteni, hogy pazarolhasd,
éppen elég hasznot szerzett a hajórakományod.
Így hát, hogyha tieid iránt még érzed a gondot,
hogyha apád kérhet, ha parancsa a holtnak elérhet:
többi időd szenteld a hazádnak s kedveseidnek,
és akinek legtöbbet tartozol adni, utánam:
özvegy anyád mielőbb meglátni siess haza nyomban!
Csak rád vágyakozik, téged hív egymaga búsan,
házunk támasza csak te vagy: összerogy így, ha te nem jössz,
mint ahogy én is most, ha te nem tartasz fel, azonnal
összerogyok, ha karod megvonná tőlem a támaszt.
Hisz máris rút pörrel gyötri családodat Azo
nagybátyád, zaklatja, a törvényszékre idézi;
s van rá módja, ki is forgat minden javatokból,
hogyha amit most elmondok, nem vésed eszedbe.
Ágyasházunkban jobbról titkos falüreg van,
és az üregben jól elrejtve diófa-dobozka,
és a dobozban ezernyi irat, mind régi, családi;
hogyha előadod őket, a gaz vádlót elítélik.
Majd, miután így elrendezted a ház ügyeit mind,
fényűzésbe, a bűnre vivő nyugalomba ne süllyedj:
vedd fontos közügyek gondját válladra vitézül.
Szószólót kell küldeni? Fuss te az Alpokon által;
csörren a fegyver? Pattanj fel, légy hadban az első;

lépj dobogóra, a törvényszéken légy te a bíró,
és ne legyen számodra hazádnál semmi se drágább.
Én is többre becsültem akár a királyi jogarnál,
többre a kincseknél. Nagy hírű Róma követként
két ízben fogadott; meg is adta, amit követeltem,
s mint hű polgárát, keblére ölelt. Az időben
szent atya kormányzott Caesar forumán, s a szenátus
egy várat kért tőle, Venusről elnevezettet,
már régóta, az Ister védelmére kiválót:
hasztalanul kérlelte a sok, nagyszámu követség,
most engem küldtek, próbáljam meg (kötelezte
régí egyezségünk egy s másra). Azonnal elértem,
mit rábíztak, s kaptam még két várat is akkor;
hosszu időn át élvezhettem dús adományuk.
Néhány tél múltán új döntést hoztak a vének;
hogy ne lehessen e földön vára velencei úrnak,
és ki nem adná azt hat hónap alatt el, az állam
elveszi attól; mert így ingott meg Genuának
régí hatalma, kezes szolgává Pisa is így lett.
Míg a fukar lelkek sóváran mind igyekeztek
birtokukat versengve minél jobb áron eladni,
én, csakis én adtam, fiam, ingyen a köznek a váram:
külhoni kézre kerülve szorongatná mieinket.
Így nem a tarsolyomat duzzasztottam, de hazámnak
földjeit, ön-káromra kimélve a városi kincstárt.
Így a családod nyújt ékes példát az erényre,
rajta, utánozd! Ám élő mestert is adok még:
ott az öcsém, neve Petrus lett híres nagyapádról,
most Antenor városa élén áll becsülettel,
majd Rómába kerül, mikor összesereglik a lelkes
Bázel hívására a sok tisztelt atya, és szent
gyűlés dönt, hogy Olümposz örök kulcsára ki méltó.
Hogyha reá hallgatsz, soha nem tévedsz le az útról,
nem választod a rosszat, nem ránt mélybe az örvény.
Gyors haragod ha igába töröd, s nyugalomra törekszel,
Marcellus leszel, és sok fáradozásod után itt
díjként elnyered (annyira vágyol rá!) az örök hírt.
Ámde nagyobb jutalom, mit e sár-oduból szabadulva
kapsz majd érdemedért: hogy a boldog völgybe beléphetsz,
hol zord Torquatus, hol a sűrűbozontu Camillus
él, s aki nem kívánta veled, hős Pyrrhus, a békét;
ott a szegény Serranus mindhárom Deciusszal,
s minden Marcellus; de a legvirulóbb koszorút én
hordom, lágy szellő dédelget örökfűvü réten.
Elszomorodva ne higgy hát semminek, és hiu könnyel
el ne sirass: megsérted az isteneket velem együtt.
Most pedig, ó fiam, ég veled; oszlik már a sötétség,
virrad, a vad madarak dala már üdvözli a hajnalt.”

Míg az eképp szóló árnyért kapkodna hiába,

mozdulatától álma elillan. Evezni vezérli
 embereit, s a vitorlákat felhúzni a rúdra;
 gyötri a gond, vergődik a félelem és a remény közt.
 És hogy a jobb parttól a hajót ellökte Íapyx,
 Okeanosz gyors lányai szöknek elő a habokból;
 egy részük karban táncol s édes dalokat zeng,
 mások hancúroznak, a búbanatra vigasztaló;
 s nem gallyak könnyét, a borostyánt, sem csiga-bíbort
 nem hoznak, vagy melyre Medúza a megkövesítő
 mérgü fejét hajtotta, a cifra korall pirosát sem;
 sok már drága ajándékot - méltán becsüket nem
 méri fel ember - szem nem látta csodákat a mélyből.
 Épp hazajött a Saturnus-sarj is, a tenger-igázó,
 vígan az aithiopok lakomájáról, hol a nektár
 bőven folyt, s lovait fékezve, nyugodtan eképp szólt:
 „Ó, te Velence leendő üdve, a római ősök
 bátor utóda! Ha tudni szeretnéd, mit hoz a holnap,
 elmondom: nagy háboru lesz, fenyegetve tiéid
 Génua támad, s reszket egész Oenotria tőle;
 akkora vész rázkódtat meg mindent, amilyet csak
 ármányos pún Hannibál ontott Ausoniára.
 Alkalom ez néked, sok nagy, szép tennivaló vár,
 most ragyogó tettek vonhatják fénybe a jobbod!
 Most az erényt van hol gyakorolnod: akárhova nézel,
 színteret ad a szerencse. Veszély-látszat ne riasszon;
 fegyveredet készíti Szicília Aetna-hegyében
 már Vulcanus, s phrüg öblű pajzsot kalapál ki
 önként; mit Tithonosz felesége kapott, nem ilyen szép,
 sem mit a Néreiszünk vitt el, ki zokogva könyörgött.
 Hol Liparét súrolják gyors evezőid, az isten
 adja neked majd át; s hogy mennyei fegyvereidhez
 illő mént nyergelj, adományomat íme, fogadd el.
 Kék kocsihajtók, fussatok és hozzátok elébem
 Glaucust, tűzlábú lovamat! Látod, hogy az ékes
 zabla rubin köveit hogy vonja fehérbe a tajték?
 Hogy szegi fel száguldva nyakát? Hogy fúj tüzet orrán?
 S hogy ne legyen betöretlen, jöjj ide, hej, Melikertész,
 ülj hátára s nyomd vékonyába az ösztöke végét!
 Ostorodat vad Arión már sokszor keserülte,
 Delfinemen s gyors Tengeri Peremen is lovagoltál,
 szállva a légben, akár a vitorlák. Nézd csak, a nyílnál
 fürgébben száguld, megelőzve szelek suhanását!
 Lába nyomán fűhegyről nem perdül le a harmat,
 s hirtelen átugrat, szökkenve a tág levegőn át,
 nagy sziklákat; majd laza kantárszárra eresztve
 háromszor-négyszer pihenésképp körbeporoszkal.
 Ezt a lovat neked adjuk, bár nem kapta előbb meg
 Mars, bármennyire kérte; cserébe kínálta e lóért
 később csillaggá vált Cyllarosát maga Castor.

Erre ha ülsz, nem kérsz tükröt, s elrablod az indus tigris kölykeit, - úgy szállsz szkítha gerinceken által, hogy még Phoebus griffjei sem tudnának elérni: túl felhők magasán, sok kóbor csillag alatt szállsz, és lángjával a bellerophóni Chimaera sem éget.” Így szólt, és átadta. Te hálálkodni akartál, Marcellus, de szigonyvéggel meglökte az isten hátulról a hajód: suhan is, mint ciprusi gerlék, még ki se mondom, s már kikötött a velencei parton.

Közben Itália-szerte riasztón harsog a kürtszó: insuberek kígyóviselő fejedelme, Philippus, mindeneket zaklat gonoszul tombolva hadával, s legfőképp a velenceiek sínylik; hogy a várost visszaszorítja s majd a ligúr kígyóhoz a többi föld is csatlakozik, joggal hiszi. Indulatának más oka is van: gyötri a bosszúság a kifosztott Brescia miatt, az egyenlőtlen békére szorított Bergamonért, s új Cannaeként sújt rá Macelodum. Mindezt megbosszulni heves vágy égeti lelkét, és hívére (Perugia jeles fia volt, Picininus Nicolaus) bízván a vezérséget, hadat indít, néptelenítve a városokat sarccal, sorozással. Éppígy készül a védekezésre az Adria-parti Róma: szövetségesnek a pápát, Eugeniust is megnyeri, majd a jeles Sforzák sarját, ki Picenum földjein úr, s mellékük az Arno városa áll még, távoli, egykori híve a békétlen Genuának.

S már csillognak az Ollia két partján: feketéllő kígyók itt, rótszínű oroszlán-pajzsok amottan; Mars Picininusnak kedvez: bátran tör előre, hátrálnak Szent Márk katonái; bezárja a szomszéd Brescia előlük a várkapukat, s őrségeket állít. Marcellus (bár épp kikötött csak, a Larok előtt épp tömjént gyújtott, s épp hogy megcsókolta övéit) még feketén a tüzes naptól meg a tengeri szélről nyomban hadba vonul, s a hazát szolgálni kívánja egyszerű harcosként: bíbort, zászlót, meg a bárdot, úgy gondolja, ilyen nagy vészben várni nem illő: az jó honpolgár, ki előbb érdemli, csak aztán vágyik hordani. Ám a vezérjelvényt, mit a város még nem adott meg, a tábortól megkapta azonmód: ő egyedül vállalta, beállván közkatonának, egyben a tisztség terhét is; tisztéhez előjelt küldtek az égiek - akkor, a kezdetnél - a jövőről.

Ott, hol az Isaeus nevű tóvá szélesedik ki, majd ismét folyamággyá szűkül az Ollia medre, készül az ellenség támadni Velence hadára. Marcellus vezetésével betanítva a flotta védi a tó tükrét; jön a had, s átkelni igyekszik,

visszaverik kétszer; tervének meghiusultát
látva, dühödten fordul a környék várai ellen.
Ám ide is Marcellust küldik, hagyja hajóit
s óvja a földeket is, ki megóvta előbb a vizet már.
Megy, s lépten-nyomon új romokat tesz a régi romokhoz,
árkokat ásat a házak alá, így sorra ledőlnek;
dús legelőket gyújtat fel, s áttörve a töltést,
hirtelen árral vízbe meríti a búzamezőket,
mint az a földműves, ki ugarföldjén tüzeket gyújt
- serceg tőle a tarló -, vagy több hosszú barázdát
húz dombról le, aszott rétvét öntözve vizükkel.
Így Phaethón folyamán túl kényszerítette telelni
most a ligúrt, és sok várost mentett meg a könnyebb
kárral. A téli zimankónak nem várva be végét,
sem fecskék jöttét, hidakat kezd már Picininus
verni a Pón, mindenbe hanyatt-homlok beugorva.
Ám siető ellenségét itt is megelőzi
Marcellus, s a merész terv ismét semmibe foszlik.
Mint Fabius, ki előbb nem kívánt győzni, s a harcot
úgy halogatta, hogy azzal az összecsapásra mohó púnt
távol tartsa sokáig a bajbajutott Latiumtól,
egyszer szembekerül vele, majd dombok magasáról
futva le, oldalról zaklatja; a völgyesorosokba
kergeti végül, hol hadi gyűrűvel bekeríti
s már-már foglyul is ejti, de ellensége csodás cselt
vet be: bikák szarván lobogó tüzek égnék az éjben.

Marcellus hadi tetteiből ez volt a legelső;
meghallván a vezért ünneplő hírt, a szenátus
újabb nagy, de ezer veszedelmű, dicső feladattal
bízta meg őt: egy kis helység - Maggiore Casale
népi nevén - törvényura itten a Póig elérő
termékeny rónának, a föld gazdája Cremona;
ám dűledeznek a vénségtől rozzant fedelükkel
házai, nincsen felkészülve a háboru ellen.
Ezt bízzák az ifjúra, egyhangú szavazással.
Nem szökkent a vetés oly gyorsan Medea bűvös
palcájától szárba, s a thébai lant sem ígézte
oly gyorsan fallá a hegyek szikláit, ahogy most
Marcellus készítette legott ifjodni a korhadt
várfalakat, s hadi szerszámmal mindent megerősít.
Hogy vizüket lejtős árkukból mély üregekbe
el ne vihessék föld gyomrában vájt folyosókon,
vastag törzsekből cölöpös gátat kötöz össze,
és az előbb alacsony partot jól felmagasítja.
Meg sem kapta az ígért támogatást, de a mű már
elkészült, s ötödik hajnalra - alig menekültek
fénye elől el a csillagok - ellensége előtűnt.
Átkelvén harmincegyezer katonával a Pónak
hattyúk-lakta vizén, másnap kirabolja a szomszéd

várakat, aztán nagy zajjal köveket hajigáló
 gép parittyákkal készül megvenni Casalét.
 Ott, hol a zöldfüvű árkokat összeszögelt cölöpök nem
 védik, előretörő ékekkel mind kimeríti,
 el mégsem foglalja, akárhogy hull katonája,
 addig a várat, amíg az övéit harcba vezérlő
 Marcellusra a nagy dörgéssel százfele robbant
 bástyatorony kőhalmot nem zúdít, betemetve
 őt, mint Otoszt fedte be egykor, amint a hideg hold
 szarva után nyúlt éppen, a Zeus-rengette Olümposz.
 Lett recsegés-ropogás, a tetőkre szakadt rom-esőtől
 nyögnek a város házai, borzad messze a Como
 tó nagy tükre, remegnek a távoli Alpok a zajtól.
 Elkábulva, sietve megadja magát a lakosság;
 Marcellust egy téglaporos romhalmaz alól hű
 társai sírva-jajongva kiássák, félig aléltan
 elviszik: orrán-száján vér dől, vért s fogakat köp;
 fény a szemébe alig hatol, és bordáit a szörnyű
 súly széttörte, zihálva alig lélegzik a keble, -
 mégis fegyvert kér, s kívánja: csatázzanak újból,
 ám körülötte a nép nem hallgat rá, ki nem önnön
 fájdalmán kesereg, s kényszerből mond le a harcról.
 Bár szabadon mehet el, nagy kínok súlya nyomasztja,
 mintha bilincset hordana, nagy tömlöcbe taszítva.
 Mért keseregsz, Marcellus? Győztél, bárha legyőztek,
 kis vereséged nagy hasznot szerzett a hazának:
 míg körülötted folytak a harcok, Brescia behordta
 kései jó aratása után békésen a termést.
 Mert ha te nem segítesz, nem bírná hosszú időn át
 majd a kemény éhséget, rá sem várna a hősi
 hírű Saguntumnak vereségénél szelidebb sors.
 Röstelléd, hogy visszavonultál? Othruadész is
 visszavonult, a nemes, gazdag, míg Thermopülait még
 gyűrű zárta körül! Hát Brutus nagyszerű vétke?
 Jobbját tűzbe tevő Mucius, Cocles a habokban?
 Szebben csillog a vészek közt az erény, a nehéz sors
 edzi a bátrát; fényes hírt sosem épp a szerencse
 támogatása adott! Ne emésszen a tetteidért bú:
 ámul Itália földje, csodál a vezér is, a győztes.
 Városod annyira tisztel, hogy rád bízza: kezében
 tartsd a hatalmat. Rajta, emelt fővel, derűs arccal
 menj: ilyen árért enyhül az égi harag, s akit egyszer
 megsebzett már, ahhoz a sors végül kegyesebb lesz.
 Am akkor roppant sereg élén újra Velence
 földjei ellen tör Picininus: az Ollia habja
 nem tarthatja fel őt, sem a száz végvár a határon.
 Ismét Marcellust küldik ki, segítsen a bajban,
 már a jog és törvény létráján legfelül állva:
 nemcsak a hadviselést, rá bízzák védeni Bresciát.

Mennyit fáradozott a szabadságért ez időtől
fogva vezérként, Szent Márk ingadozó birodalmát
hányszor támasztotta meg egymaga: hogyha sorolnám
mindet, előbb érhetne az év végére Apollo!
Így a javát máskorra hagyom, nézzük, mi a legfőbb.

Ellenséges erők beszorították, a ligúrok,
Veronába Velence hadát; nem volt menekülni
semmi remény, sőt, biztos vég fenyegette a tábornok
és az egész várost. Ha a had bent áll, a falak közt,
Brescia ilyen sűrű tömeget hogy tudna etetni,
polgárt és katonát, meg a sok faluról menekültet?
Síkra ha szállnak, az ellenség győz túlerejével.
És ha csak őrseget hagynak, s kivonulna a nép mind?
Őrzi az Alpokat innen, a tág síkságot amonnan,
s útjukat állja a Garda-tavon bárkákkal az ellen!
Biztonságban nem szökhet gyorslábu futár sem,
nemhogy ilyen sokezerényi tömeg kilopódná titokban!
Ám Marcellus az éj feketéllő leple alatt vad
berkeken át, éles sziklák zord csúcsain átkelt,
sok zúgó patakágyon, mély völgyön, meredélyen,
ellenség repülő dárdaín, ezer veszedelmen;
bár nem szállt szárnyas paripán, sárkányfogaton sem,
Mercurius repítő saruját sem hordta a lábán,
csak szíve buzdította, a honszerelem lobogása,
és sikerült is az ostromlott városba bejutni.
Megvallom, köddel védhettem volna az útját,
mint a fiát Küpris, de dicsőségét nem akartam
így csorbítani, ember-erényét isteni csellel.
Majd, mikor úgy döntött a tanács, hogy mind menekülnek,
visszaszökött, ismét veszedelmeken át, a hegyekbe,
elrendezni: melyik hágóra s hídra kerüljön
őrség, honnan törhet elő váratlan az ellen.
Még nehezebb volt átcsempészni a Raetia sziklás
szirtjein osztagait, túljárva az ottani zsarnok
grófok eszén, hogy a barbárok Fülöpöt ne segítsék
fondorlattal, vagy szándékát meghiusítva.
Első köztük, akit kikerülni, se bújni előle
nem lehetett: Paris. Őt csoda-csellel megnyeri nyomban
fortélyos Marcellus; a jós Proteust se kötözte
meg Phoebus fia egykor ilyen mester-leleménnyel.
Ekkor végre, hogy esteledett, kapuit kinyitotta
és Picininus távollétében kivezette
néma hadát: nem félt ettől amaz, oly hihetetlen.
És hogy a híres tett a vitézségnek, ne a cselnek
hordja nevét, a Szerencse veszélyt oltott a futásba:
mert miután a Paris földjét elhagyta nyugodtan
Marcellus hada, rémületes robaj ért a fülükbe,
és csatazajtól zengtek az erdők mind: soha ily zord
visszhangot nem vertek vissza e tájon a sziklák;

mert a keményszivű helybeliek köveket gurítottak
rájuk a hegycsúcsokról, dárdaesőt hajigáltak.
Ehhez jöttek a záporok és felhőszakadástól
örvényes folyamok, s örökös böjtölve-csatázás.
Ennyi nehézséggel telt egy nap, s második is már,
s második éj, amikor vigaszt, támaszt egyedül te
adtál, Marcellus, nekik: ápoltad, ki a harcban
megsebesült, nekik adtad, nem kóستolva, a legjobb
ételeket. S hogy felvirradt harmadnap a hajnal,
biztonságos táborban lengnek lobogóik,
- ötszáz embert és paripát vesztett az oroszlán, -
lejteti bor mellett oly jólesik ünnepi táncot,
vagy pázsit-párnán élvezni a jóízű álmot,
s egyre sorolni az átélt sok bút-bajt, veszedelmet!
Nedves fűtjeiket koszorúzáva nyárfalevéllal,
Marcellust zengik dicsérő dallal, eképpen:
„Drága atyánk, te, bennünket te ragadsz ki az Orcus
torkából, s a hazát mented meg, mentve hadunkat.
Mennyi babér, mely nagy méltóság lenne jutalma
ekkorra érdemeidnek? Orontész fája se győznék,
sem tölgyes Dódóna, fejed koszorúval övezni!
Érd be a szent makkal, ha halántékkodra simul most.
Cato vagy, Xenophón vagy! Emez hellén csapatokkal
szkítha jegen kelt át, az a forró Afrika síkján
megmenekült: kígyó, baziliszkusz meg nem igézte.
Hány szirt, gyilkos dárda, folyó hátrált meg előtted!
Légy te vezérem, s felkutatom, hol eredhet a Nílus,
légy te vezérem, szarmata hóra tapodni se félek.
Istenségem csak te leszel, neked áldozok immár
évenként, fegyvercsörgő Mars s tiszta Minerva
oltárán, s éppígy tesznek késő unokáim.
Jöjj ide hát, és oldja vigasságunk fel a gondod,
ülj le s ne vesd meg az éppen egészségedre ivott bort:
mit te megérintettél, szent lesz nékem a serleg,
melybe te kóstoltál, nektár lesz nékem a Bacchus.”

Ezt a dicsőítő dalt zengi a megmenekült had,
Brescia azonban nem lélegzik fel szabadon még;
bár a ligúr a bevett sáncokról támad, a várost
ellenségénél jobban rémíti az éhség.
Marcellus (hogy a közjóért semmit ne mulasszon
tenni) csodás tervet készít - én voltam a szerző -,
melynek nincs példája az ókori hadviselésben:
dombokon át hurcolva bocsátja hajóit a tóra,
így visz az ostromlottaknak fegyvert s eleséget.
Nincs más orvoslás addig kikerülni a bajból,
míg langyos tavaszon majd kellő számu sereggel
kígyós elleneit földjükéről végleg elűzi.
Útját több helység akadályozná; csatarendben
felvonul és támad: legelőbb Cornaria dől meg,

majd a szilárd Burgo esik el, s Nagus Penedája;
végül a Garda-tavat strázsáló Torboliae is,
öblével biztos kikötőt kínálva a partnál.
Akkor már a magas hegyek alján állt a hajóhad:
nagy munkával, az Adria tükréről fölemelve
úsztatták föl az Athesisen, küszködve az árral.
Mind, aki látta avagy hallotta e dolgot: a téboly
szállta meg, azt hiszi; nem vállalja egy ács sem a munkát,
azt gondolva, a fáradsága hiábavaló lesz;
lassan nő a bizalmatlanság, szót se fogadnak
már neki, ellensége kacagja, barátai szánják,
háborgást, gonosz áskálódást szít az irigység.
Ám Marcellus nem rendül meg a balga beszédétől,
és nem tartja hazája javánál többre a pletykát;
tüstént ő maga gyürkőzik neki, kétfoku fejszét
markol, s héraklészi utat vág: dőlnek az erdők,
megcsupaszodnak a hegyhátak, s ami onnan aláhull,
szurdokokat, szakadék-völgyet betemetnek a szálfák.
Más lesz az arca a helynek, mindenféle vadállat
szerteszalad, keresik háló-kuckójuk a faunok,
ámulnak, nem lelve a zsombékjukra, a nimfák;
mint amikor Xerxész tengert taposott Abüdosznál
száraz lábbal, s indulatától esztelenül tört
át az Athosz szirtjén: hol előbb csak medve s oroszlán
kószált, új vizeken szárnyaltak a furcsa vitorlák;
mint amikor pún állatait Latiumba vezette
Libya zord ura, Alpokon át vágatva vad ösvényt,
s máglyáktól porladtak a szirtek, a tűzpuhitotta
kősziklák az ecet hidegétől széthasadoztak, -
bár méltatlankodva, a bércek túrni tanulják
végül az emberkéz nyomait, s a hajókat a hosszú
lejtőkön, meredélyeken át gép tolja előre;
mert van-e hely, hova nem hatol el fortéllyal az ember?
Négyszögű talpfákon tolják a hajót a magasba,
hengereken gördül lefelé olajozva az alja:
s bár a vitorlarepítő tenger látta csak eddig
siklani, most dombon-zsombékon röpköd a gálya.
Ámul az ég, természet-anyánk ijedezve sikoltja:
vége a dolgok rendjének, villámokat esdve,
hogy súlyával az Ossa ne nyomja a Pélion ormát,
és a magasztos Olümposzról felnyúlva ne nyalja
száz kígyóval a csillagokat most újra Tüphóeusz.
Félelmét osztatja a mindenek atyja: a Párkák
is tanúsíthatják, nem az ég ellen hadakoznak
most, egymással küzdenek ily furfanggal a földi
népek, e nagy munkára a balsors készíteti őket.
Fölvonszolni nehéz volt mind a hajókat a csúcsra,
még nehezebben szállt le a bércekről a hajóhad,
görgön csúszva, a tóra. Kötél tartotta temérdek

mindegyiket, hogy előre ne bukjon szörnyű robajjal;
mégis egy elszabadult, s a csomókat szerteszakítva
- nem tarthatta ezer kéz vissza - rohant le a lejtőn;
s akkora örvényt keltve zuhant a fehérhabu vízbe,
mintha az ég közepéből fényhordó kocsiával
gyeplőjét eleresztve Apollo hullna a mélybe
napnyugaton, szétverve az istennő sima tükrét:
míg kocsirúdja a sűrű parti homokba merülne,
tajtékjukkal a hullámok telehintik az Atlast:
éppúgy tárja ki nagy torkát tátongva a Garda
tó, sose látott algákat mutogat; magasabbra
szörnyű Charybdis sem veti habját Tauromenosnál,
így nem verdes a szkítha vizen Nereus sem a légbe,
hogya a két Symplegas-szirt föl váltva csap össze.
Áznak a lombkoronák, az ütéstől rengnek a partok,
és az iszap felszáll, kavarogva a híg mocsarakban;
rémülten menekülnek a Naïosok apjuk ölébe,
és eszméletlen halakat táncoltat az örvény.
Ám a hajó (csoda hallani!) sértetlen marad: őre
én voltam, s hogy a többi is óvjam eféle veszélytől,
elmagyaráztam a baj megelőzésének a módját.
Éppen olajfáinktól zöldellt fent a hegyoldal,
- kedves fám ez, lombja borítja a szürke Hymettust
és a verőfényes legelőjü taburnusi tájat, -
én alakot váltván - a kilétem föl ne fedezzék -
megtanítottam e fákra tekerni erős kötelük jól,
és hogy a dörzsölt kéregtől a fa lángra ne gyúljon,
szüntelenül locsolással védjék, azt is elértem.
Mindmáig, hogy az emlékét feledés ne borítsa,
őrzik a ráncos törzsek a roppant sebhelyeket még.
Így hát végül vízre bocsátották a hajókat.
Azt hiszi: még nincs mind a tavon, s hogy félbeszakítsa
fáradozásaikat, szárazföldön, meg a Garda
tükrén is támad, bár hasztalanul, Picininus;
mert Marcellus látva előre, mi lesz, kikötőjét
bástyás töltéssel megerősítette; a hosszú
szárnyak szembelevő két végét lánc köti össze.
Bent a hajósnép felkészíti hajóit a harcra,
és az erődítményeket őrség őrzi vigyázón;
olykor a görbe hajítógép gyilkos nyilakat szór,
máskor kénporból kicsiholt villám tüze röpköd.
Dárdadobásnál nem mer az ellenség közelebbre
menni, hajói az összecsapáskor visszavonulnak,
s bár a tavat nem, az ömlő vér megfesti a földet,
mert a szilárd hegyeken zordabbul tombol Enyo.
Marcellus sejtette, hogy ellensége amonnan
jön, s megszállta erős csapatokkal a bérci tetőket;
nékik a hely kedvez, de a nagy létszám amazoknak.
Kürtöket elfojtó, csillagsértő csatazajt csap

innen a felmászók hada, onnan a visszaverőké;
csak feltartóztatja, de nem kezd harcot azonnal
Marcellus, nem akarja bevetni egész seregét még.
Majd amikor már visszavonulni kívánsz, Picininus,
gyors lovasokkal tör hátráló osztagaidra
sértetlen fedezékből, s újabb jelre a szomszéd
várak is ontják friss, gyalogos csapatok sokaságát.
Megfordulnak az insuberek, de levágva hevernek
nagy halmokban már elesettjeik, és dagadozva
folynak a vérpatakok mély völgymedrükben a tóba.
Elhagyván a balul megjárt hegyeket Picininus
üzötten nyílt térre siet, hol Mantua földje
Veronát hosszanti határaival bekeríti;
Marcellus meg csaknem egész seregét elereszti
ekkor a városban, meg a tisztjeit, óvni a bajtól;
ő maga víg evezőseivel felszáll a naszádra,
s gyorsan körbeszaladva a tó partján, a kanyargós
öblök városait győztesként mind leigázza:
így kap támogatást Paris, ennivalót a lakosság.
Közben, alig ragyogott fel a szép kikelet, Picininus
úgy döntött: az idő alkalmas terveéhez már,
és mit egyetlen kor sem látott háborúzáskor:
át mert kelni az Athesisen váratlan a haddal,
bár a folyó közepén a velencei gályaraj úszott,
s túlpártján az egész sereg és nagy tábor állott.
Marcellusnak a távolléte okozta e súlyos
pillanatot: kiderült, mily sok függ tőle, az egytől.
Tüstént elfogják a hajókat, elűzik a partról
osztagait; gyáván azt nézné mind, hova bújjon.
Most akadálytalanul kószálhat a messzi mezőkön
szerte a hetyke ligúr, s hogy övé a szegély, letarolja
mindkét partot; sőt, nemcsak Verona vidékén
engedi tárt kapuján minden város be a győztest,
gyorsan meghódítja Vicenzát is Picininus;
immár féli a vad kígyókat a messzi Ateste
és a Silex hegy, ahol rest Bacchilo mossa az erdők
szélét, elkeveredve a hűsítő Aponusszal.
Végül az Antenor meg utódai lakta vidék is
sziklát rak sziklára, erős hármassal falat épít.

Rögvest megrendülnek a város atyái e roppant
vészről, és a picenumi síktól messze a Sforzák
összefogást javasolnak a népeknek, hogy erőik
hassanak együtt: hisz nem csak Márk városa ellen
készül, a tuszkokat ádázul gyűlölve Philippus
bajt hozhat Genuára is, és nem tűri sokáig
azt sem, hogy Péter trónját szolgálja ki Róma:
oltsák hát, ha közös tűzvész fenyeget, közösen mind!
Úgy látják, nincsen más orvoslás a veszélyre:
Marcellus, ki a Garda tavat most hajtva igába

újra, körülzárt társainak szállít eleséget,
s elleneit szétszórva, az Alpeseken diadalt ül,
hagyjon mindent ott, s Veronát védeni menjen.
Elvonulása után fellázad nyomban a hegység
népe: ha szűnik a terror, ritkán hű a legyőzött.
Ám Verona a félelmét elnyomva fogadja,
és a letört lelkekbe megújító bizalom száll,
mert éber gonddal mindent elrendez e férfi.
Így elhárította a város végveszedelmét,
s elkergette - ez egy hónapba se telt - Picininust;
nem fenyeget már pusztítással, vad szive most új
gondtól retteg: mert közeleg hős Sforza, mögötte
száz lobogó, a szövetséges nagy hadsereg élén;
és nemcsak katonák jönnek vele sűrű sorokban,
hozza magával az istenek áldását, a szerencsét.
Mégis, bár alig indult el, már késnie kellett,
mert Senába, akárhogy akart is, nem mehetett be:
minden utat megszállt ravasz ellensége előtte,
és a Soavus domb csúcsától kezdve a széles
földeken át árkot huzatott, mely az Athesisig vitt:
oly hosszút, hogy a kései századok el se hiszik tán,
kései századok el se hiszik, bár még nyoma ott lesz.
Így semmit se tehet sokezer harcossal, a harchoz
összeadott pénzzel, neve-híre hiába lebeg fenn:
ő maga új Pyrrhusként meg nem menti Velencét.
Nézi ezért csak a háborút, és nem műveli, tétlen
bosszankodva a látványon, s nézné csak örökké,
hogya titokban Marcellus (mert már az erénye
lett, ha megoldást lelteni nehéz, a csomót kibogozni,
és a szokatlan utat feltárni) az éjjeli csendben
át nem kelne a városból kilopódzva az Alpok
csúcsain, és szétküldve az ottani népet előre,
át nem váгна a hegyszoroson, mely a Caudiuméval
verseng; jó őrségeivel megszállva a dombok.
Végül a hosszú völgyeken át így eljut a Sforza
táborhoz, s a seregnek utat mutat. Attör a biztos
mesgyét járva a sok hadi osztag a sűrű bozóton,
meghódítják ők is a szirtfokokat. Picininus
látva, hogyan villózik a fegyver, hogy bekerítik,
nem bízik töltéseiben, sem az isteni kegyben;
elmenekül, most visszafelé a folyón, amin átkelt.

Fellélegzik hát Verona, pihenhet a fáradt
Marcellus, munkái után felüldíti a város;
mégse sokáig, mert a vezér-jövevény csakis őrá
számít, annyi vitéz közül őt választja ki társul,
csak vele, más tiszttel már nem vállalja a harcot.
S íme, valóban: békén ül kócos Gevionnál
s nem hallgat más senkire; ő mozdítja ki, menjen
már a hegyekbe, vigyen Bresciának gyors segédelmet.

Megmásszak a jeges sziklákat a tél elején már,
ott, hol a Sarca sebes vize fut be a Garda tavába,
és oly bőven küldik az ennivalót a körülrárt
városnak, hogy utóbb onnét kap vissza a tábor.
Megjön s harcot kezd a türelmetlen Picininus,
baljós csillag alatt: soha nem melegedtek a hűvös
alpesi szirtek ilyen sok vértől, s ő is alig bírt
megmenekülni a láncoktól; de leküldte Olümposz
hírnök öcsémet (a Párkák így fonták meg a sorsot),
hogy süvegének felhőjébe takarva kimentse,
s nemcsak sértetlen vigye ellensége hadán át,
ám Veronát mégis bevehesse csalárdul a kigyó.
Jaj, de kevésbé állhatatos, de szeszélyes a vak Mars!
Az, kit imént győztek le, akit már szinte bilincs várt,
megveszi csellel, amit nem vett be erővel, a várost,
s arra tanít, a csapást fájóbb sebbel viszonzva:
harci szerencsédben, míg a háboru tart, sose bízzál.
Megrémíti a Sforza vezért ez az új veszedelmet
jósló hír, s hadait mind körbe vezetve az Arsa
völgyén át kívánja elérni a messzi Vicenzát;
ám Marcellus, a hős, feltartóztatja futását:
„Ó, Latium népének fényes hírű vezére,
vajh milyen isten rossz szándéka zavarta meg elméd?
Ekkora haddal próbálnál ilyen úttalan úton
átvergődni? Cilicia torka s a Kaspi vidék sem
ennyire félelmes! Sereged vesztébe rohanjon
önként? Hisz ha a vad hegyi népek szembeszegülnek,
sziklákat gördítve sokezeret gyilkol egy ember!
Hogyha reánk nincs gondod, szánd a saját katonáid!
És ha saját becsvágyad sarkall, s fájna Velence
végzete: Veronába siess újból! Nem esett el
végképp, három bástya, s egyik kapu ott a mienk még
biztosan, és Márk híve a nép jobb része, tudom jól.
Hát igyekezz, és míg habozik, támadd meg az ellent,
míg lábát még nem veti; késésed veszi el csak
győzelmed! Higgy benne, legott képes vagy a tette.
Hadd legyenek mások zordak, te ne légy! Kire hagynád
drága Johannádat? Kire édes gyermekeid, mondd?
S hálából Verona, ha visszaveszed, neked adja
elfoglalt jószágaidat.” Legjobban e bölcs érv
győzte meg őt: seregét indítja bevont lobogókkal,
s egyre siettet, senki a vágyának nem elég gyors, -
mint a madár, melyet oly híressé tett Ganymedes
elrablása, mikor zsákmányt les, látva a kékes
kigyót hátrahagyott fészkehez kúszni csalárdul,
visszarepül sebesen, szeleken, villámokon át is.
Reggeltájt indultak, egész éjjel meneteltek,
majd ismét egy egész nap; a zord sziklákon alig bírt
átvergődni a fegyveres osztag. Két nem egyenlő

részre hasítja a zúgó Athesis árja Veronát;
síkság van nyugaton, s vén vár koszorúzza falát itt,
míg a keletre eső alföldet Mars mezejének
hívják, római néven. Ahol tengerbe merül, mint
vélik, a Göncöl, két bástyát hord két meredek domb,
ám közel egymáshoz. Roppant híd fűzi a szétvált
két városrészt össze, a gyors sodrásu folyón át.
Hogyha, miként Marcellus ajánlja, a harcot a síkon
kezdik, a város nyomban övék lesz, s foglyuk az ellen;
ám férjét, a vezért, rávette Johanna, hogy inkább
fent, a hegyen menjen be. A nap már alkonyodóban
rézsút verte a bércek láncolatát sugarával,
és ő látta meg elsőnek hadukat közeledni,
elsőnek mutatott a sisakra, mit annyira ismert,
és a magas bástyákon megkongatta az ércet;
majd leszaladt s a csikorgó vaskapukat kinyitotta,
nem gátolta az aggodalom, vagy a női szemérem, -
és szerető ura karjai közt szunnyadt el az ágyban.
Marcellus meg, bár mindent feketít a sötét már,
ment, ahogyan készült, egyenest a folyóhoz, azonmód
elfoglalta a „bárkavivő” hidat (arrafelé így
hívják), majd kapuját támadta, de sűrű sövény sor
védte az átjárást; „rözsét ide, gyorsan” - eképp szólt,
„emberek” - és a fa-védősáncra tüzet vet alulról,
mitse törődve a fentről hulló dárdaesővel.
S Vulcanus heve még nem csillapodott, amikor már
jól megsarkantyúzva lovát, átugrat a sáncon,
perzseli bár köpenyét a riasztó tűz, s a sisakja
tollbokkrétáját is eléri, sértik a lángok.
Társai kissé várnak, amíg üszkös hamuvá lesz
Mulciber, akkor nagy lármával futnak utána;
Márk neve harsog fennen, a fényes csillagokig száll.
Végül szűnik a polgárok félelme, siet mind
csókolgatni a győzelmes jobbot vetekedve;
több követ is megy a fellegvárból, hívja a győztest,
hogy vegye át a babért, mit szerzett nagy diadalma.
És már insuberek vérétől lucskos az utca,
már a piacra kitűzted, Marcellus, lobogóid;
Sforza csupán ekkor - látván, ami oly hihetetlen -
ért oda, s így szólt: „Üdv néked, Latium s a Quirinus
sarja, Velence hatalmának hős helyrehozója!”

Még végig sem mondta, sebes hírnök jön a hírrel:
titkon a várost felgyújtván, elinalt Picininus.
És már látják ők maguk is, hogy száll fel az égő
házakból száz füstgomolyag, hullámszik a szélben.
Kettéoszlik a háboru: tűzoltás a gyalogság
dolga, az eltűnt ellenséget a furge lovasság
üldözi. Ám a menekvőket betakarja sötétlő
szárnyaival, s üzőik elé akadályt vet az éjjel.

Míg álommal üdítik a tagjaikat fel az ifjak,
minden bástyáról s kapuból kiterelve az ellent
Marcellus, Márk híveivé őket besorolja,
még mielőtt szekerét tovahajtja a lusta Bootes.
Sokkal több baja volt a szövetséges csapatokkal
másnap a hősnek: a táborozók gonoszul nekilátnak
fosztogató hévvel feldúlni, rabolni a várost;
minden háborunál bőszebben tombol a béke,
pusztít házról házra, a templomokat se kímélik.
Látva vezérük e bünt, nem tűri: halálra ítéli
nyomban a tetteseket, s így szolgál kétszer is egy nap
rá, hogy a szép „haza atyja” nevet Verona megadja.

Új tettének híre madárnál is sebesebben
szállt el a Gangesz népéig, meg az Atlaszon is túl,
és Marcellust zengi dicsőítőn sokezer nyelv.
Sforza pedig, mikor ujjongó Verona tanácsa
őneki ad hálát, „Nem nékem jár köszönet” - szól;
„rám ne ruházzátok más érdemeit; csak e férfi,
ő egyedül mentett meg benneteket sietéssel,
őneki áldozzatok a bort most, mint Mariusnak,
őneki hozzatok ki a rég őrzött koszorúkat,
néki a cifra, hajóorr-ékes arany hadijelvényt,
és a füves-bokros, párkányzat-díszű füzért is;
őt Jupiter, Venus és Phoebus szent fája övezze,
más homlokra elég, ha a Pallas lombja fonódik.
Mert nekem az tisztesség, hogyha a szám igazat mond
lelkem tiszta tudása szerint, az most a dicsőség:
nem veszem el, nem irigylem a fényt, mit nyert a barátom.”
Így dicsérte; a hős ott állt mellette, s e szókra
pírba borult arcát elfordította szerényen.

Nem mondom most el, hogy mászta meg újra az Alpok
szirtjeit, és ismét hogy győzte le fent Picininust;
inkább azt, hogy visszahivatta Velence a hadból,
és elküldte utána az etruszk földre csatázni.
Bízva remélte a tyrrhén vérbeli számkivetett most,
hogy sikerül Fülöp országához kötni a lídet;
úgy dönt hát, Verona alól elhozza azonmód
Sylla alá seregét, és megtámadja a várat.
Mozgására figyelve Firenze eszes vezetői
összeszedik seregük s a szövetséges haderőket;
Eugenius patriarchát küld a latin Tiberistől,
bátyjának Phaëthón ős városa még ezer íjászt,
s Troilust is, ki vitéz tettekről híres e földön,
megnyeri, féltve Picenum földjét, végül a Sforza.
S kit küldhetne Velence a legnehezebb viadalba
mást, mint Marcellust? Etruria ennyi jeles hős
jóvöltából megmenekül, fölakasztja hazája
oltárára az ellen fegyvereit, s diadalt ül.

Közben Gallia földjein át ugyanannyi erővel

támad Mars, s a ligúr kígyónak a sorsa hasonló:
mert a tavasz szellői alig fújtak szelidebben,
míg Picininus távol van, számbéli fölénnyel,
mint azelőtt bátorsággal, megy hadba a Sforza;
nem zord szirtek közt: a nyitott síkságra özönlik,
hol lágyan kanyarog nádtermő Mincius árja;
Mincius ez, mit a táj nagyhírű sarja magasztalt,
Mincius: Aoniában a Permessus nem ilyen szent.

Várta, amint átkelt a folyón, kígyókkal ijesztő
nagy seregével Itália hősi vezére, vitézül
szembeszegülve, de nem pártolja hadát a szerencse.
Így ismét leigázza e férfit a végzet: a tábornok
ott kell hagynia. Fellélegzik Brescia a hosszú
ostrom után, s mit négy évig folyvást vesztett csak,
immár egy rövid óra alatt nyeri vissza a város.
Ekképp dőlt el a Garda vizén is a háboru sorsa:
elvesztette Fülöp, szétverve a büszke hajóhad.
Ám itt is Marcellus a jó forrása, a kezdet,
ő, ki előbb átvitte a szirteken, úttalan úton
gályáit, természeti törvényt tört a hazáért,
később új flottát épített, irtva a fenyves
sűrűjét, a vizekre csupasztva az árnyteli erdőt.
Győztes haddal az Arnótól tért, Maeoniából
vissza, mikor megkapta Velencéből a parancsot:
forduljon be Ravenna felé, mert arra a helyre
áhítozik, tudják, a ligúr: s Márk Adria-parti
városa semmit sem tart annál végzetesebbnek,
mint ha vetélytárssá teszi ellensége Ravennát.
Ám a hatalmasnak gyávéval könnyű a dolga,
fortélyosnak az együgyűvel, s - vesztére - Ravenna
élén épp ilyen állt (ha a rest és ostoba élén
állhat), olyan, ki Velencének hűbéri jogokkal
tartozik, Osterius nevű sarja a régi Polenta
törzsnek; agyában az én adományomnak nyoma sincsen.
Gyakran szóttek ezért szomszédai cselet, zaboláját
éppen ezért fitymálta a köznép, többre becsülve
balga kocsis mocskos gyeplőjénél az igát is;
visszavonás lett úrrá, mindent összezavarva.
Mint ha szilaj nebulók, alig érnek véget az órák,
összeakaszkodnak, röpködnek a könyvek a légtérben,
és a sötétkéék tintaesőt hintő kalamáris:
hogya a zajra beront a nehézkezü iskolamester
pálcával s a szokásos szerszámokkal ijesztőn,
halkítják hangjuk, s a veréstől félve - nem újság! -
mérséklék magukat, s a kavargó por leülepszik:
éppúgy szűnik, ahol Marcellus fényes alakja
megjelenik, minden civódás, és a dühöngő
nép vad lázongása, a belharcok zaja halkul,
és rablók se garázdálkodnak az éji sötétben;

jobban hallgat az őr a parancsra, szilárd az igazság,
s nem csúfolja, de féli: lehet büntetni a bűnt már.
Azt hitték a ravennai polgárok, hogy ezentúl
Márk törvénye alá jutnak, Marcellus ezért jött;
mind bizakodva sietnek felkínálni a hősnek
mindenüket, zajgón tódulnak a nagy palotába,
ámde elébük szökken (bár a nehéz levegőben
fáj keze-lába), s rájuk dördül a hős: az atyák nem
ezzel bízták meg, hanem elhárítani külső
nagy veszedelmüket, óvni a népet is és fejedelme
épségét is, hisz nem tartja Velence Ravennát
annyira, hogy megcsalja barátját bectelen érte.
Többszöri intésére a térről visszavonulnak,
s mind versengve magasztalják őt, csillagokig száll
éljenzésük; végül küldöttség megy a város
véneiből, hogy az adja elő: egyhangu a döntés,
néki ajánlja fel, íme, a nép a jogart, az uralmat;
kérésükre fogadja el azt, amit esdve kívánnak
mások, az égi parancs ide hívja, ne vesse meg önként;
higgye el, itt nincs úr, mert balga az úr, ma Ravenna
trónja szabad, foglalja el, itt, az üres palotában,
hogy ne Fülöpnek ajándékozzák majd akaratlan.
Tiltakozik, míg unszolják, eleinte nyugodtan,
ám a beszéd közepén a könyörgők félbeszakítják:
fegyver villog a téren, a tényt már visszacsinálni
nem lehet, ordítják. Fellobbant szörnyű haragja
erre, s ijesztő hangon előhívatta a lictort:
hozza a vesszőket, s a nyalábba kötözve a bárdot, -
mert megszokta, a terrortól fél az, ki a szóra
nem hallgat, de a vérontást, ha lehet, halogatta.
Tüstént szétrebbent a tömeg: nem félt a haláltól
annyira, mint ahogyan bámulta a hősi kitartást,
hogy van egy ember a földön, e dúlt korban, ki nemet mond,
bármennyit könyörögnek, a kínált trónra nem ül fel,
melyet erőszakkal ragad el, kit a szent kötelékek
összekuszálására hevít a gonosz hatalomvágy;
honpolgárt a hazája, szülőket a gyermekük ellen
hajtva-uszítva, ez adja a testvérkézbe a kardot.
Bárcsak lenne ilyen lélek mindenkiben! Akkor
flottáktól nem zúgna a víz, a mező sem acélos
hadtól, csak kapa csengne az üllőn, nem sebesítő
fegyvert gyártana ott a kovács: a saturnusi békét
élveznék, falak oltalmát nem várva, a népek;
hosszú élet után érné meg az ember a csendes
léptü halált, s az arany Szűz újra leszállna a földre.
Bár kedvelt hősünk ragyogó önuralma kitűnt már
máskor is: úgy nézett az arany csábos tömegére,
oly lekicsinylőn, mintha homokdomb lenne a sok kincs.
Például Paris - átjárást kért tőle, a szökni

kívánó menekülteknek, s volt megbízatása
sok pénzt is felajánlani, hogyha nem engedi ingyen -
értve, miről van szó, csábítani pyrrhusi csellel
megpróbálta e Fabriciust: osztozzon a hasznon.
Marcellus nemcsak nem esett a gylippusi bűnbe,
ám gyengéd szókkal jó útra terelte Parist is:
így a temérdek kincset megmentette honának.
Sforza az elfoglalt Veronát dúlja hadával;
Marcellust bízzák meg, a várost váltsa ki pénzért,
vagy harcoljon a tér közepén, ha vezérük a rabló
hordát meg nem fékezi; Sforza fülébe is eljut,
hogy mit üzent a Tanács, bár titkos volt a parancsa,
és ő - mintha a rábízott aranyat neki adták
volna - titoktartást esküdve legott felajánlja
Marcellusnak. Ez éppúgy nem rendül meg az édes
romlástól, mint az, ki a szamnita pénzt kinevette,
szűkös reggelijét kotyvasztva cserépfazekában.

Míg telt háboruban s békében Itália földjén
így az idő, a tüzes nyarat elkergette az ősz már;
lomhán múlt el a tél is. Alig mocskolja az első
réti virágokat ömlő vérrel Mars kikeletkor;
nem harsognak a vad rézkürtök, s vas-reteszével
most a lefegyverzett haragot megfékezi Janus:
hosszu csatázásába Fülöp végül belefáradt,
s mert nem tűrheti gőgös Sforza fölényes uralmát,
fortéllal próbálkozik - így szokták az övéi -:
hozzáadja az ifjuhoz, azt ígéri, a lányát
később, és jegyajándéku szépöldü Cremonát,
hogyha e biztos egyezségért véget vet a gyűlölt
háborunak, s mint vő, az apóst kíméli. Az ifjú
vágyai közt harc dúl: szerelem küzd nagyratöréssel;
már nem tudja, Velence barátja-e, insubereknek
ellensége-e; eszköze lesz fegyverszünetüknek,
majd miután békét köt a két fél, járja Picenum
városait, mint pompás közvetítő, aki fényes
nászt s hozományt élvez; mint egykor a trójai bíró
tért Cythere díjával vissza a spártai partról,
s féltő anyja lidércálmát váltotta valóra.
Ám ahogy épp átkelt Rubico árján s diadallal
hordta körül nyert jószágán ifjú feleségét,
trombitaszó tört át a menyegzős víg fuvolákon,
mert a latin főpap, jogosan gerjedve haragra,
visszakívánta az elrablott picenumi földet.
Néki segít Alfonsus, a győztes, Campaniából,
az, ki előtt Nápoly feltárta, elűzve Renatust,
épp kapuit; veje sérelméért zord Galeazzo
szintén néki segít, bosszulni a kelta kudarcot, -
bár nem nyílt csata győzte le őt, inkább a szegénység,
szerte bolyong mindenfele, sorsát szánja, ki látja;

mégis, apósában nem szűnik az indulat érte,
s bosszúsomjas gyűlöletét addig ki nem oltja,
míg a szerencsétlennek van, mit veszteni tud még:
most, bár nincs oka rá, ki akarja rabolni Cremonát.
Városa oltalmát hősünk a velenceiekre
bízta előbb, a rokon kígyó mérget megelőzni;
most emiatt ismét megszegve a békeszövetség,
ismét markolatot fognak fenyegetve a jobbok,
ám amikor védelmi parancs megy, a csalfa Philippus
így szól: rá ideiglenesen bízam csak a várost.
Nem számíthat mégsem a mennyei kegyre, ki vétkes
harcot vív az igazság szent törvényei ellen;
cserbenhagyták tán, bűnétől visszariadva,
végleg az istenek? Így fonták fonalát meg a Párkák?
Vagy mert más a vezér, elhagyta hadát a szerencse?
Nemrég szállt Picininus alá a styxi vizekre,
s Franciscus fia, állt élére az insubereknek;
szelleme gyengébb apjáénál, teste erősebb,
ám mire megy nagy testi erővel ilyen feladatnál?
Kormányozni az ész tud csak. S a velenceiekkel
most az igazság, most őket pártolja a jósors,
s hogy kijavítsa, amit balvégzet ront, a vezérük
Marcellus. Bár ő, mint római ősei tették,
buzgón művelgette a földjét békeidőben,
mert régóta szögön lógtak már fegyvereid, Mars,
jó szolgálat után; szívesen markolt ekeszarvat
arca verítékével, vagy körülásta a szőlőt;
éreztek venyigéi, szerencsés kéz nyesi őket,
és a mezők örvendeztek, hogy patricius szánt;
közben, hogyha a munka megengedi, kis pihenőt tart,
s élvezetül, mint egykor Achilles, pengeti lantját:
olykor, míg lágyan muzsikálva a kőris alatt ül,
elhallgat panaszos szavu Attis bámulatában,
olykor a fülzsongító éneklésre figyelve
áll egy helyben az erdei vad, nem fél a vadásztól.
Akkor is effélét művelt egyedül, mikor érte
ment bárdos vesszőkkel a városból a poroszló
sürgősen, s felbolydította a víg zaj a házat;
mint amikor mezején lelt rá a bozontos öregre
hajdan a diktátorság: épp forgatta szerényke
földje kemény rögeit, karján duzzadtak az izmok, -
míg habozott, a sebes hírnök kiütötte kezéből
ásóját, s izzadt vállára vezéri togát tett,
átadván a jogart is; már fenséges az arca,
szűnik a durva paraszt külső, tisztségnek a forma
megfelel, íme; az új bíbor megijeszti a szántó
ökröket, elfutnak; rémíti e pompa riadt kis
gyermekait, kétlik, hogy e díszes férfi az apjuk,
„Quintiusom hol van, mondd?” - kérdi urát felesége;

úgy ment most a vezér-sátorba, letéve kaszáját,
Marcellus. Legelőbb szétszórt hadait szedi össze
állandó táborba; sietnek elébe örömmel,
ünneplik: vele csak győzhetnek, bízva remélik.
Hadba sietve se pénzt nem vitt, se kiosztani ékes
holmikat, ám a parancsait éppúgy teljesítették,
mint kik ajándékot kapnak, sok drága jutalmat:
bíznak benne nagyon, szeretik mind, bár takarékos.
Lám, hihetetlen: a pénzért mindig megvehetőnek
tartott ifjúság - aranyért mozdult csak eleddig -
most, bár nem csalogatja a rőt kincs, fényes ajándék,
éppen elég a vezér kedves szava és derűs arca,
már versengve ragad fegyvert, elhagyja a nyári
szállást, s hadrendjébe beáll; csak a népnek az alja
kér félénken még elnézést, kis haladékot.
Elhárítja a kérést, ám tiltják az atyák is,
hogy már ütközetet kezdjen, mert hátha Philippus
hajlik a szóra: azért várjon, míg trombita harsan.
Az halogatja a válaszadást sokféle ürüggyel,
végül a küldöttek, felfogva a cselt, hazatérnek;
akkor pénzt oszthatnak a harcvágyó csapatoknak,
és a vezérnek végre szabad megvívnia harcát.

Sforzának Picenumban - hogy hallja, Cremona
védelmében Marcellust küldték hadakozni -
enyhül mérge Velence iránt: e vezér, hiszi, biztos
támogatást nyújt harca során alkalmas időben,
mert gyakran panaszkolt előbb: késett a segítség,
jogtiprásuknak sokszor vallotta a kárát.

Nem portyáznak, mint azelőtt, a ligúr csapatok most,
nem szednek zsákmányt a mezőn, falvakra se törnek,
s nem kószálnak egészen a zárt városkapukig sem:
messzebb bújnak meg, biztos táborra találva.
Két nem egyenlő ággal ölel körül egy szigetet nagy
Eridanus: szűkebb az egyik folyamág, de a partját
épp innen meredek sziklák szakadéka szegélyzi,
örvénylő üregekkel; az erre vivő utat is vad,
tüskés cserjék zárják el, s azután a füves sík
róna egészen a tengerpartig messze kiterjed;
hogy ne hiányozzék mindkét részről a bejárat,
híd köti össze a két ág két partját a szigettel, -
jó legelőt itt helyben lelnek bőven a barmok,
más élelmet, amit csak kell, szállítanak a bárkák.
Itt vert jobb tábor a halálnak szánt fiatalság,
mint ha körülsáncolja magát; nincs oly veszedelmes
és megalázó sors, mint félni a várt veszedelmet.
Mért röstelltek a nyílt síkságban bízni, ti gyávák?
Létszámmal győznének: a lelketek ennyire gyarló?
Bátor okosság nyújtana oltalmat, nem a rejtek;
ostoba restséget nem véd meg a bástya, a fal sem!

Bár innen Ganges, és amonnan övezzen Araxes,
 bár a jeges Tanais, s az egész Maeotisi tenger,
 s mind a kilenc ágával a Styx rátok csavarodna:
 meglelné az utat Marcellus. Sőt, szivesebben
 köt kardot, hisz az ellenség félelme följajzza
 kedvét: itt az idő, most kell támadnia, érzi;
 mitsem sejt, védettségében bízva, az ellen.
 Terveinek titkát fufanggal leplezi: bölcsen
 engedi, hogy kémleljék, sőt: meghagyja, vezessék
 végig a táboron ellensége Dolonjait, - úgysem
 láthatják, jól elfedi, hogy mire készül, a hadnép,
 víg lakomával s lármás játékkal mulatozva.
 Majd megajándékozva bocsátja el őket, az összes
 útra vigyázót küld, és titkon, nesztelenül most
 felfegyverzi hadát, s vele zárt hadrendben elindul.
 Franciscus (bár néhány, zsákmányért a mezőkön
 bóklászó katonája jelenti: sereg jön amonnan,
 bár az eget beborítja a fölvert, fergeteges por)
 azt állítja, koholt hírt hordoz körbe a túlzott
 félelem, és szerzőit megvesszőzteti balgán;
 nem gondol fortélyra, a sok bortól magabiztos,
 míg közelebbről nem villan fel a bíbor oroszlán,
 míg a szemét nem kápráztatja a vas ragyogása.
 Mint kit nem sújt: könnyű szelével csap meg a villám,
 eszméletlen fekszik, s azt hiszi: már a halál jött
 érte, de ím, éled remegőn keblében az élet,
 ám a szemét nem nyitja ki még, fél talpra ugorni:
 úgy ámult el az ifju, s alig tért vissza a hangja,
 „Szedjétek szét azt a szerencsétlen hidat” - így szólt,
 „kedveseim; megvédeni nincsen mód, se reménység;
 s álljon a többi vitéz itt fegyverben csatarendbe.”
 Míg cserepes szájjal, sápadtan szólt, a folyón már
 úsztak a szétvert hídlábak, de nem értek eléggé
 gyorsan az ép deszkákra az ifjak, s végül a kígyós
 hadnép sok vérrel fizetett nem nagy vereségért;
 ám tervük hiusultán indulatuk hevesebb lett.
 Látva, a nemvárt rajtaütéstől hogy megijedtek,
 Marcellus szélteben egész seregét a folyóba
 küldi, ahol gázlót jelez egy fogoly útmutatójuk.

El hogyan is mondhatnám néked mind, mit e férfi
 most művelt? Egyedül vállalt százféle törődést,
 bár nemrégi betegségétől gyenge a teste;
 egymaga futkos százfele, hatványozva vezéri
 tisztét: kellő helyre hajítógépeket állít,
 ő veri vissza az ellenfél lövedékeit, ő ad
 biztos irányt az igyekvőknek, dorgálja, ki késik,
 s ő ígér nagy megbecsülést, szép díjat azoknak,
 kik legelőbb mernek belevágni a vad folyam-árba.
 Ő oktatja ki embereit, hol hajlik a vízre

lágylejtővel a part, a folyó sodrása hol enyhül;
„Erre vezesd, Picus, hej, tájékos zaboládat,
hol sárgállik a póre kavics fénylő habok alján;
merre rohansz, mért balfele tartasz, balga Oliva?
Jobbra kerülj, a fővenyt itt, nézd csak, alig fedti tiszta
vítükör, ott belesüllyednél az iszap sűrűjébe!” -
így rendelkezik, és hol a legmélyebb, legelöl megy,
míg a süvöltő dárdák vad jégzápóra hullik;
védi a sors a veszélyek közt, megvédi a pajzsom.
Hátrálót fúj egy kürtös, de kiverve kezéből
kürtjét, ő veszi át, s maga fújja a jelt: csak előre!
Felcsap a zaj, s az iszap fölszáll kavarogva a mélyből.
Bámulják a vitézt s fegyvert a najádok, a sok mént,
s kívánják a vörös tollbokkrétát a hajukba;
bár máskor rejtett barlangban székel az apjuk,
csillagos arcát felbukkantja, csodálni e látványt,
s méltatlankodik: ekkora bátorsága kinek van,
Hesperisek vízmélyi királyán így ki tapodhat?
Töpreng és a haragját már forralja a nedves
istenség, s árasztana hullámot, ha nem állná
útját Juppiter, általuk ismert isteni jellel.
Könnyű ezért járásuk a vízben, a partra keményebb
munka kikelni a hadnak: a föld meredek, szakadékos,
s elszórtan bár, őrzi szegélyét körben az őrség,
dárdahegyet fordítva feléjük a part magasából.
Ám a merészségük, s amazok félelme erősebb;
egy részük lejtőt keres, inkább nagy kerülőt tesz,
lendületet vesz s felszökkenve kiugrik a többi.
Sok lovas ostorral sarkallja a szófogadásra
tiltakozó ménjét, s ösztönzi dsidája hegyével
hátról az elől haladót az utána igyekvő.
Ám a szederbokrok sűrű szövevénye fogadja
őket a szárazföldön, tüskés út-akadályok;
fenn is akadna Velence szerencsés sorsa e gáton,
hogyha ijedtség nélkül, megbontván csatarendjük,
szét nem oszlnának; szűk ösvényekre szorulva
erre meg arra bolyonganak összezavart csapatokban,
míg egy tágas sík az alakjuk vissza nem adja:
itt a ligúr sánc első sátrai tűnnek elébük,
s végre igazságos harcban tobzódhat a vad Mars.
Ekkor lándzsacsikorgás tör föl az égi magasba,
ekkor a kard a hasonló karddal csengve csap össze,
és a nehéz buzogánnyal ütött sisakok beszakadva
szétnyomják az agyat, rázkódik a lég a jajoktól:
itt a lesújtót látod, amottan a visszaütőt most, -
váltakozó árjával a hullám játszik eképpen
és a fuvalmaktól hintázó búzakalászkok,
vagy fák sorban hajladozó csúcsával az erdők.
Mégse sokáig járt egyforma eséllyel a kocka,

mert az előbb váratlanul átélt meglepetéstől
elkábultak az insuberek, s nem bírva a hosszú
ütközetet, fölszálltak előbb a vezérek az útra
kész bárkákra s elindultak, majd népük a másik
hídra özönlött. Ám a faalkotmány sokezernyi
félve futót hogy bírna el? Íme, lazulnak a deszkák,
elsüllyednek a hídlábak; felszökken a vízár,
felnyög körben az erdő, és ontják a borostyánt
megrázkódva a fák Phaëthón égerligetében.
Fegyverük is nehezíti a fuldoklóknak az úszást,
ménjeik is nehezítik; szerte lebegnek a pajzsok,
s tollforgója a sok sisakot fenntartja a vízen.
Hogy ne időzzek el itt hosszan: seregünk diadalma
teljes volt; aki nem fulladt a folyóba, a foglyunk
lett, s csak akit jóllakva a bosszúval, dühe múltán
végül futni hagyott a had, az csúszott ki kezükből.
Biztonságosan osztozhattak, a tábor adott bő
zsákmányt, és hazatérésük csak az éj javasolta;
mind dúsan mennek, csak Marcellus nem: a hősnek
önnön gazdagsága sosem fontos, csak a másé;
harcos jussa a zsákmány, mondja, vezérnek a hírnév
éppen elég jutalom; nem nyert oly sok diadból
többet, mint Paulus, ki a vert Perseust menetében
vitte, de kincseihez nem nyúlt feldúlva Corinthust.
Így mindent, ami elpártolt a cremonai földön,
vagy mit az ellenség ragadott el, visszacapott most;
Marcellus neve szállott visszahangozva az égig,
földeken és vizeken nem zengett más, csak e nagy név.
Készítették már az utat diadalmenetéhez
harca után, de a rest nyugalomban lelje a kedvét
más, - Marcellus eképp szól: „Nincsen most telelésre
még alkalmas idő, a sereg vígan szüretelhet!
Hannibál is vétett, hogy nem használta ki Cannaet,
ernyedt púnjai mért kushadtak a zárt Capuában?
Kérlek benneteket, ne veszítse a harcok a gazdag
prédát, és a busás zsoldot, hisz hátra a dús ősz
hosszabb része.” Eképpen szól és nagyszerű tettet
tervez: az Athesisért, min az insuberek hada sértőn
átkelt, bosszúból nagy romlást küld a ligúrra.
Gyorshabu Addua védi a kígyósok birodalmát
száraz Medve felől, az egyetlen kelta folyó, mely
Eridanusnál csak csöppet kissebb: a talajt oly
mélyen szántja a medre, olyan távol van a két part.
Erre az éji sötétben rejtett híddarabokból
összerakott alkotmányát szállítja titokban,
ám átküldte előbb a folyón kémlelni Tibertust,
s küldött még néhány embert, hogy messzire vonják
onnan az ellenséget, ahol majd átkel a hadnép, -
mesteri fortély volt, rávenni baráti tanáccsal,

fusson máshova az, ki az útjuk elé akadályt vet, -
elvégezte a bátorság, csel nélkül, a többit.
Már átkelt a sereg fele; ekkor hozza az őrszem
mindig igazmondó szájával a hírt: a folyó két
ága előttük van még, - másik kém a közelgő
sok bárkától fél, a hidat szétverheti orruk.
Mind ijedeznek a hírektől, szidják a halálos
tervet, rettegnek, hogy nincs menekülni reményük,
csak ha legott hazatérnek; idézik a régi bajok rossz
emlékét, sok a példa, a félelmük leleményes:
gyakran megpróbált e folyón átkelni Velence
zászlaja, nem sikerült, s mindig nagy bajba kerültek:
hosszu kísérlet után nehezen vergődtek a partra,
és az alámerülő a falánk halak étkei lettek.
Jámbor Gonzaga, vagy zord Carmaniola vezette
bár őket, mindig vereséggel jártak a próbák.
Ez lesz most is, hogyha a tiltó isteneket még
ingerlik: mert végzete ez földnek, vagy a víznek,
hogy soha át nem kelhet az ellenség a folyón itt;
isteni Márk lobogóit nem tűzhette ki eddig
senki a túlparton. Míg húzódoznak a zajgó
osztagok, így szól Marcellus: „Hiu félelem ez mind!
Nincs a legyőzöttek lelkében erő, se kevélység
szembeszegülni velünk! A hajókat lassan eresztjük
vízre, a hídban kárt ne tehessenek, úszva az árral,
ezt szolgálja a két kifeszített hosszú kötél is;
és ha a póre fövénybe akadnak tán, letaszítják
embereink tüstént. Van sorsa az isteni Márknak,
kígyós pajzsu Philippus sorsánál kegyesebb sors!
Tán másik Halys ez, min tilt átkelnem Apollo
jóslata? Pontus habját nem rettegte Íason,
Oceanust Caesar, s ember létére a lég-űrt
Daedalus: ily csöpp víz medrétől megfutamodjunk?
Érhet pusztítóbb vereség, mint visszavonulni,
rútabb ennél nincs, lelkemnek visszataszítóbb;
ám a dicsőségért odaadnám életem önként!”
Míg ezeket mondotta, jelentik: fogva a bárkák,
és könnyű gázlón sikerül mindkét folyam-ágon
átlábolni: sehol sincs ellen, biztos a környék.
Így Marcellus elérte: a hadtól századok óta
érintetlen földre taposhat a márki oroszlán.
örvendezve köréje sereglik reggel a hadnép
fegyverben, s az arany sarkantyút ráköti, bárhog
tiltakozik, meg a drága palástot s rótszinű kardot,
mint legfőbb hadi dísz: neki jár, ki az Addua árját
így leigázta, - ilyen látványos tettet egyetlen
hős sem hajtott végre: sajátját védte eleddig,
ám most ellenséges földre vetette vitézlő
jobbát. Nemde azok mentek diadalszekeikkel

fel Capitoliumukra - eképp rendelte a törvény -,
 kik nemcsak védték, de növelték Róma hatalmát?
 Küldött is sokféle király ekkor hadi jelvényt
 önként Marcellusnak: először Parthenope nagy
 kormányzója, Renatus, majd frankok fejedelme,
 sőt, a szülőföldednek, gögös Pannoniának
 kormányzója ugyancsak adott egy régi, családi
 ékességet, a bal mellén ő hordta minap még:
 drágaköves sárkány tűzszín kígyó-gyűrűzése.
 Bőven kapta lovagrendeknek a rangjait is most;
 annyi dicső közt Marcellusnál senkise nyert szebb
 megbecsülést, sem szebbet nem nyert, sem jogosabbat,
 hogyha az ok, hely, idő, mód, mind mérlegre kerülhet.
 Restelkedhetnek, kik ilyenre királyi szobákban
 tesznek szert, viselésével szégyent hoz a fémre,
 hogyha ki nem szolgált rá, azt díszíti, a gyávát.
 S ő maga is, kik a társai voltak, a többi vezérnek
 hálából adományokat oszt: kastélyt kap egyenként
 mindegyik, és a vitézek sok más drága jutalmat,
 értékét az ajándéknak megszabja az érdem.
 És nehogy azt hidd, béklyót vetni a nagy folyamokra
 holmi csekélység: más tettéről Caesar alig volt
 oly híres, mint hogy leigázta az északi Rajnát.
 S vajh az a bátor tett a dicsőbb, hogy hajjain átkelt,
 vagy mi gyümölcse: hogy épségben tért vissza a hősünk
 ép seregével? Meglátod, hogy több az utóbbi:
 mert bevonulhat a szomszéd Cassanusba, hogy onnét
 köhidat építtessen erős ívekre, hatalmast,
 hogy sose állja a víz útját a továbbhaladóknak,
 mintegy örökre bilincset hordjon az Addua árja.
 Majd, noha már a novemberi fagy jött el, szomorú tél
 kergeti børsátrakba az osztagokat: kirabolják
 szerte az insuberek dús városait, rabul ejtve
 embereket, jószágot, zsákmányolva vagyont, pénzt.
 Dúskálván, megvet közepes nyereséget a harcos,
 nem kell már neki, csak festett, bíborszinű köntös,
 zöldes drágakövek, nagy súlyu ezüst meg arany kincs;
 otthagyják rablásra a szolgaseregnek a többit.
 Jósorsban gyakran megesik, hogy az emberi ösztön
 fékét veszti: zavargás tört ki a prédaszedők közt;
 már nemcsak kövek és fáklyák röpködtek a légben,
 megpörgetve gerelyt hajigált sok erős kar, a pengő
 íj idegéről nyílve szökök messzire szálltak,
 s vascső lőtte ki nagy távolságból a kis ólmot.
 És e napon sok harcost vesztett volna Velence,
 hogyha - fedetlen mellel bár, csupasz arccal - azonmód
 nem veti közbe magát Marcellus, az indulatok vad
 ütközetét kézzel-hanggal szelidítve-csítítva.
 Mint amikor békés habokat csap a hirtelen örvény

szörnyű erővel a szirtekhez, s vízmélyi lakában
fölrriad Aeolus, és szél-kölykei újra bezárja:
bár az imént kelt föl, sziszegését elnyeli némán
Auster, a fölszegzett szigonyától fél Boreas is,
szerteszaladnak a fellegek, és csak könnyű fodorral
ring márványos tükre a tenger sík mezejének,
s habja fölött száguld a király szárnyas fogatával:
úgy csitul el, szünik örült harcuk tébolya nyomban.
Megfáradt seregét jó későn küldi telelni,
és hogy a lelkeket öntelt restség el ne kapassa
és tunya fáradság lankadni ne hagyja a testük,
olykor egy-egy csapatuk ki-kicsap portyázni Ticinus
messzi faláig is. Akkor, nagy Braccio, deli sarjad,
hős Carolus, ki vitézségben másolta az apját,
elpusztult nyílt harctéren; Gentilis a győztes
had vezetője, kinél közelebb még senki sem állott
Marcellushoz, s tettei is hozzája hasonlók,
isteni dolgokkal ha halandók jobbja fölért.

Ennyi baj egyetlen forrása ki vagy s okozója,
büszke Philippus, mit gondolsz most, látva: tieid
kétfelé dönti le Mars, s ellenséged nem a távol
végeken: országodban bent pusztítja, rabolja
tűzzel-vassal a birtokodat: mit szólna, ki eleddig
mindig a másét zsákmányoltad? Az egyre lesújtóbb
hírek rádlelnek, ha el is bújsz, és dühre gerjedsz;
már vereségről hírt büntetlen senkise hozhat,
jobban megsebesít, mint ellenséged, a vész hír.
Ámde a kígyónak dühe ádázabb, ahogy ernyed:
bár csak tudná gyenge fejét egyszer fölemelni,
bárhogy megbuktatni, ki megbuktatta hatalmát!
Éjjel-nappal ezen rágódik, hogy mi a módja:
tőrrel ölesse meg orvul? A főúr gyilka a méreg...
Végül mesteri cselet sző (ennél semmi se könnyebb:
megpuhított ez már sok acélt, sok hőst rabul ejtett,
sokszor megbontotta Itáliaszerte a békét) -
fényes ajándékot küld néki, olyan csodaholmit,
mely megveszteget egy Catót, vagy Publicolát is:
mind, ami szépet a gyapjas gallok városa fon-szó,
mit kalapál, esztergályoz vasból, faanyagból,
és mit más földről, más vízről, bánya öléből
hoz, szállít, nyer a földműves, kalmár s a hajós nép.
Csakhogy Marcellus szive és füle mind e csodára
úgy hajlik, mint alvó gyermek a dajkamesére:
csábadományával meg nem téveszti a zsarnok,
mint Circe Ithakának bölcsét bűv-italával.
Látva amaz, hogy hasztalan állít csalfa kelepécét,
mert magasabban szárnyal a sas, semhogy belehullna,
jaj, ismét a vejét (mire is nem késztet a szükség!)
kérleli, és kit előbb teljes haddal bekerített,

most azt hívja segítségül: jobb lesz, ha a múltat
 kölcsönösen feledik, s pártolja, jövő örökösként,
 árva apósát, sarjainak megszerzi az ősi
 trónt, s nem hagyja a szomszédból belopódzni Velencét.
 Sforza az isteni végzés folytán balga reménnyel
 átáll hát a ligúrhoz; a sok jótett, a szövetség
 nem számít, Márk népének nagy megbecsülése,
 s hogy nem sokkal előbb őerte viselt hadat éppen.
 Így fölemelte fejét veresége után a ligúr most,
 s messze, a gallus Sena körül készült fel a harcra;
 ám nem volt méltó Visconti megérni a vígaszt
 annyi csapásért, s végnapját hozták meg a bűnök
 bosszúloi, a zord istennők. Mert, hogy a fagy múlt,
 s ismét lombba borultak a fák, füvesedtek a rétek,
 egy darabig Marcellus a szomszédságban az eddig
 meg nem hódított helyeket hajtotta igába,
 ám azt tervezgette, dicső koronát tesz a sok nagy
 tette, az eddiginél magasabbra hatolt fel a vágya:
 úgy döntött, seregével megtámadja a várost,
 mely gyapjáról kapta nevét: megvívja Milánót.
 Ellene voltak a társai: „Marcellus, ne veszítsd el
 józan eszed, ne akarj az egekbe betörni gigászként!
 Sőt, ha ilyesmit költene rémlátásod az éjjel,
 baljós álmod reggeli áldozatoddal itéld el!
 Ezt ostromlod, amelynél nincsen Hesperióban
 több lakosú város? Hány fal, hány fegyveres ifjú
 védi vezéreivel? S hogy szállítasz tieidnek
 ennivalót oly messzire? és kérjük, mi gyümölcse
 lesz, ha e nagy veszedelmet vállaljuk, mire lesz jó?”
 Hősünk így szólt erre: „A nép nagyszámu, valóban,
 ám gyülevész haddal jól elbánnak katonáink!
 megvan még maradéka legyőzött osztagaiknak,
 csakhogy az iszkol, látva legyőzőjét közeledni.
 Ennivaló lesz, készítettem előre titokban,
 kétszersültet hoznak kétszáz társzekerem majd.
 Lesz haszon is, ha az útvámot, melynek jövedelme
 őt hízlalta sokáig, most elveszti a kígyós,
 és ha Philippus mindenkor diadalmas, eleddig
 félelmes neve hitvány árnyként foszlana széjjel!
 S hogyha zavargás kelne esetleg bent, a falak közt,
 ó mily szép győzelmünkkel végződne a harcunk!
 Ennyi reménységért ki ne menne akármilyen veszélybe?”
 Míg ezt mondta, parancsra magasba repültek a zászlók,
 és nem is állt meg, amíg tábort nem ütöttek a Lambrus
 két partján; a sereg fele nyílt rónán, a szabadban,
 kis falvakban a többi, körülsáncolva a szállást.
 Pusztít körbe, mi pusztítandót csak lel, a vad Mars;
 pásztor az elhajtott s a levágott barmot, a szőlős
 gazda kitört venyigéit, a földműves gabonáját,

mely kaszaélre megérett már, gyászolja: a táblák
mind letarolva-tapodva, s amit meghagytak a vassal
pusztítók, hevesebben emészt, teríti a tűz le.
S mindezekon kívül Marcellus több levelet küld,
széjjel szórat a városban: „Nem bántani jöttem
benneteket, rút rabságból megmenteni inkább,
bősz és rest uraktól, polgárok, ki henyél csak
dús palotájában, hereként élvezve, amit ti
felhalmoztatok, és fiatoknak, hitveseteknek
sem hagy örülni az elfajzott kéjenc, ki bemocskol
minden szentséget, természeti-emberi törvényt.
Ím, a szabadság zörget, tárjátok kaputok ki!”

Látva Philippus mindezt tornyának magasából,
s újra meg újra elolvassván, elalél a haragtól,
félelem és bú gyötri, agyában mérlegel ezt-azt,
s már nem uralmát, ám épségét árva fejének
félti: ha vár, a zavargó nép házába özönlik,
míg beagrassai várában, ha vidékre vonulna,
két oka is van félni: hogy őt elfogja az ellen,
és hogy a nép, törvényen kívül, több gonoszat tesz,
mert fejedelme jelenlétével nem zabolázza.
Mint Proteus, ki az arcát változtatni talál sok
módot, mindig új, ellentétes alakra cseréli:
állt a fatörzs az imént, s már mozgó szörny acsarog rád,
még az előbb tűz volt, s már hullámokra folyik szét -
száz gondját úgy váltja-cserélgeti most Galeazzo
sarja, s egyik formájában sem tart ki szilárdan:
gyakran föl-fölkap valamit, s azután el is ejti
éppoly gyakran, - végül már nem bírja keserves
indulatát a szerencsétlen, de nem égiek ellen
fordul durva szavakkal (nem tisztelte, sosem hitt
bennük), az isteni Nursinát, kit a föld meg az égi
csillagok úrnőjének tart, átkozza-gyalázza.
Majd a fölötte jelenlévő Furiákat idézi
ön-sorsába kegyetlen imával, s éjszaka átok-
verte fejét süket Orcusnak felajánlja; siralma
még végére sem ért, s az epéje agyába tolult fel
egyszeriben: megdermedt, és kialudt szeme fénye.
Ez volt már a halál, de az ott állók eleinte
azt hitték, álm; csak a hosszúra nyúlt pihenés lett
végre gyanús, - lármát csapnak, majd keltegetik halk
szóval, később rázzák is (mit előbb sose mertek)
két kézzel: s amikor végül már félik a tényleg
megtörténtet, még ereit, mellét tapogatják:
ez szőrszálát csipkedi, az vízcseppeket ejt rá,
hűlt fülkagylójába kiáltoz az egyik, a másik
tollal tesz próbát, hogy a száján kél-e lehellet.
És mikor így biztossá vált a halála, nem öltött
senkise gyászt, elhallgatták, titkolva a kész ténnyt.

El tudták könnyen titkolni, hisz élete asszír
kényúr-göggel folyt: soha nem volt dolga a néppel,
arcát nap sosem érte, se vendég-szem, fejedelmek
sem látták: alig ismerhette saját felesége.
És pártolta az emberi cselt a kegyével az ég is;
nagy Jupiter szárnyas Fámára, a Hírre dühös lett,
(mert az bátyjaiért, akiket Phlegrában a villám
sújtott, bosszút állva, az összes mennybeli istent
felbujtotta vad indulatában a túrt iga ellen),
s elreteszelte az istennő soknyelvű, örökké
szóló száját, s hátracsavarta-kötözte a szárnyát,
sőt, ha a Párkák nem tiltják, letaszítja a többi,
véle rokon szörnyhöz, levetett Titánhoz a mélybe.

S ím, Ambrus püspök, ki Milano városa élén
állt s aggódott drága ligúr népének a sorsán,
s nem kívánta Velence oroszlánját az urának
jobban, mint hogy lángok emésszék, nyelje a föld el,
így töprengett: „Most hogy védhetlek meg, egyetlen
városom, el hogyan űzzem a vészt, meg a külhoni jármot,
mely fenyeget? Holtan fekszik, kiterítve, Philippus,
kintről ellenség fenyeget, bent izzik a köznép
háborgása, pedig nincs még tudomása vezére
vesztéről; ha halálhírét meghallja, amíg itt
áll Marcellus, nem lesz már menekülni reményünk.
Orvosszert így hát most kéne keresni a bajra.
Merre keressem az útját? Fegyvert fogni magam sem
késnék, csak hogy a szentelt jobb irtózik a kardtól.
Elmegyek, elmegyek én könnyek közt kérni a legfőbb
égi Atyát: a verejtékes sok fáradozásért,
mellyel védelmeztem e helyt a személyek egyenlő
felségét Arius téves, zavaró tana ellen,
óvja meg azt a reményt, noha Márk átvette az ország
gyeplőjét, hogy ez egy várost meghagyja minénkünk.
Bár ő hozta a szent törvényt, hogy minden időn át
itt fennálljon uralma a nagy Visconti-családnak,
Adria-menti hajósnépet ne uraljon a földünk,
Gallia, míg hullámok mossák körbe a szárazt;
fajtánk végveszedelme, amit nincs mód kikerülni,
Marcellus, te, csakis te vagy! Ah, honnét a hatalmad,
megfordítani így ember létedre a sorsot?
Tudtam, enyéim végóráját hozni születélt,
éppen azért üldöztelek első éveid óta
pap létemre, ahogy lehetett, de a tengereken sem
pusztíthattalak el, sem a sok bösz háboruságban.
Hányszor szórta reád nyilait sok-sok hadiosztag,
hányszor támadtunk rád karddal, kopjaözönnel!
Dárdák szálltak az íj ajzott, rezgő idegéről,
és hajítógépek lőttek súlyos köveket rád;
megrendülve alapjaiban, hány vár fala omlott

rád, gyilkos romhalmazzal hány bástya borított!
S íme, te élsz mégis, sebzetlenül annyi veszélytől,
mint Messapus, a lónevelő neptunusi sarj volt,
és a madár Cygnus, meg az asszonyból-fiu Caeneus.
S nemcsak akárhogy élsz, hanem ádázul fenyegetve
már nem a kígyósok birodalmát, melynek enyésző
árnyát hagytad meg, de a fővárost, vagyis engem,
azt a kicsiny sírhalmot, mely csontom fedi majdan.
Ember vagy, s Istent győződ le? S hagyjuk, örülünk?
Nem! Nem azért hátrált meg szentélyem küszöbétől
nagy Theodosius egykor, hogy néked, ki kapunkat
most rázod, meghódoljunk. Akad ellened eszköz,
bárha tilos fegyvert forgatni a papnak (egyébként
rég érezted volna bizony, mire képes a jobbam!).
Csellel elűzhetem - ezt nem tiltja a tisztem - az ellent;
ám az elűzés még nem elég. Semmit se csináltam,
míg csak a földieket szövöm, azt, mit az élet is eldönt.
Dícsérd jó sorsod, hogy püspökkel van a harcban
dolgod; törzsödtől a fejed még messze heverne!
Csillagaim gyengék? Styx-szel próbálkozom akkor:
nincsen rút fegyver, ha hazámnak kell a segítség.
Mit használt nékem, hogy nemrég rád uszitottam
én az Irigységet, felhozva a mély Acheronból
ezt a gonosz szörnyet, mert bíztam benne erősen,
megszabadítja hatalmad igájától a nyakunkat,
s távoli etruszk tájra sikerrel távolított el,
táborozásodból elhívott rest nyugalomra,
sőt, oly messzire csábított el a városi fénytől,
hogy juhok aklai közt tengődtél, puszta mezőkön,
földművessé lettél hős fegyverviselőből,
és mely előbb elefántcsont kormánypálca nyelére
símult, most kapanyéltól fűlt izzadva a jobbod.
Ámde vezér vagy, jaj nekem, ismét, s győztes azóta:
s íme, ha nem sietek, nyílt feldúlója e honnak.
És ha sietnék? Vannak, vannak még Erebusnak
szörnyei, gazfickó! ha nem ez, majd pártol a többi!”
Így szólt, és megnyerve a Mennydörgőt segedelműl
(hogyha atyám bólint, ellenkeznem lehetetlen)
éppen az én arcom, külsőm öltötte magára,
s csalfa beszéddel ment Marcellushoz, ki baráti
istenségem tiszteli, nem sejt cselt a magasból:
„Claudiusok fia, kit Tydeusnál, Herculesemnél
jobban féltetek, mit művelsz? Mért töltöd idődet
megvehetetlen bástya előtt? Mit merni a legtöbb,
már learattad, dúsabb termésben ne reménykedj.
Mert ha a Sforza vezér meglep, bekerít e falaknál,
- már közeleg, nincs messze a hős, sokezernyi had élén,
hogy nem hátráltál, félek, majd bánva panaszlod,
s nem sokat ér akkor, ha csak én, Tritonia, védlek.

Hisz ha soká itt késlekedel, tán egy kerek évig,
hasznod nem lesz csöpp se, mulasztásod csupa kárt hoz.
Hány várat bevehetnél, hány várost leigáznál,
míg itt ostromzáraddal nem szerzel a hírnév
gyarló árnyánál egyebet, - szánalmas e becsvágy!
Jöjj ide, hozd zászlóid - rég várják, hogy elindulj -
gyorsan utánam, a jobbra eső dombokra vonulj fel!
Már nem meddő földet adok neked: úr a Nagyobb tó
partjainál leszel, és azután még jobb, buja tájon
Csak hagyd abba a késlekedést: röstelled utólag
majd, hogy nem mentél el előbb, sőt, jöttödét éppúgy.”
Ily szókkal csalogatja a még habozót, s az ígéret
értényes, de a távoli kár nem bántja, a város
mentésére a föld kerekét örömeist odaadná:
ez legyen ép, s mit vesztett, könnyű visszaszerezni.
Ámde nem éri be ezzel: az árnyas Dis kapuján is
zörget, s még komiszabb eszközt tesz az eddigiekhez.
Mert van egy istennő, nem utolsó Tartaros ocsmány
szörnyeik közt, neve Rágalom - őt is az Éjszaka szülte, -
egymaga ismer ezer módot, figurát a csalásra:
senkise tud kártékony pletykát költeni jobban,
és az igazság színével leplezni hamis szót,
mocskod foltokkal teleszórni a szép ragyogását,
bűnre cserélni erényt, helyeset formálni gonosszá;
port a szemekbe csalárdul hint, s rabul ejti a bölcsek
józan eszét, fortéllyal hálójába befogja.
Ékes szólású: ha haraphat, néma dicsérni,
s óvatosan hazudik, hogy az ember lelkületéhez
alkalmazza, amit füllent: azt súgja fülébe
épp, amittől fél, s kétes tényekből bizonyos bűnt
állít össze, ha ellenfél, kit a nyelve előhoz.
Szemtől szembe sosem támad, nyílt harcra nem áll ki,
azt zaklatja, ki békességben s védtelen éli
napjait; egyszer csak titkos mérget kever orvul,
mint a kalóz, úgy lep meg, vagy mint éjjeli rabló.
Jaj, iszonyú vétek! Míg mitsem sejtve te távol
épségben s ártatlanul épp tán várod a díját
érdemeidnek, mert jól szolgáltál a hazádnak:
ő a barát, a bizalmas képmásába lopódzva
már elvette a jószágot, készíti bilincsed,
vagy Güarosz szikláit, s ocsmány arca keserves
létének, s erkölcsének hű leple; csalárdul
nyájas képet hord, cselesen kifelé kacag egyre,
míg kebelében hallgatagon forr, zúg a haragja.
S nézd csak a fegyvereit: Phlegethon kénes folyamába
mártott pálcát forgat a balkeze, csöpp nyilakat tart
jobbja, s az újra ha ráteszi, meg sem szisszen a húrja.
És nézd társait: ím, a Tudatlanság megy az élen,
felhőt öltve magára, sötét köd leng körülötte;

majd a Hiszékenység, a hegyesfülű jön, s a szorongó
szívű Gyanakvás, majd vak lelkek örök Feledése;
sárga Irigység, s Féltekenység jelmezesen jön,
majd a Pimaszság, fent hordozván homloka tükrét;
Ármány és a Cselek, s a hiú lelkekre fonódó
csalfa szavak hemzsegnek kétoldalt, - de mögöttük
messze vonul tépett hajjal szomorú Metanoia;
oly dárdákkal s társnőkkal jár, hogy nem a hadban
tombol, a két ellenséget biztatva a harcra:
békében lakik és sok biztos, régi kötést old,
gyűlöletet csempész részébe a tört szeretetnek.
S nem siet ő falvakra, mezőkre; királyi lakokban
fészkel, a nagyvárosnak válik titkos urává;
itt vagy a bíróságon dül, átkos veszedelme
minden vádlottnak, vagy vonzza a népszerű hullám:
lentieken tipor, ócsárolja a fent ragyogókat.
Téged, ahányszor megmenekültél, Róma, e kórság
kényszerített egykor hálátlannak bizonyulnod;
gyilkos bürköt Athén foglyának az ő keze nyújtott,
s ő maga írta az ítélő cserepekre a végzést;
gyakran adott anyagot tragikus szerzőknek a műhöz,
magvakat ő pörkölt, aranyat csempészve elásott,
Anteiát meg a Minos lányát ő tanította
önnön bűnét áthárítani szende fiúkra.
Most őt hívja elő az öreg, s elküldi Velence
népéhez, Marcellusom ellen; visszavonult az
már a Philippus-székhelytől, s mint győztes, urává
lett Brevius völgyének, majd a Briantia néven
ismeretes, kincsekben gazdag hegyre vonult fel;
elfoglalta a barcusi felleghvár magas ormát,
és ama Lecchusnak nevezett hidat is, meg a hármass
tornyokkal megerősített hídfőket, ahol gyors
sodru folyóba iramlík a Como-tó magas árja.
Lecchust nyomban sánccal övezte, e hely közelében,
joggal vélt: enélkül mitsem nyert, de ha megvan,
minden biztonságban lesz körülötte ezentúl,
s meg nem tart semmit, ha hadával nem ver azonmód
táborát Cassanus mezején, hogy végre elállják
ott útját a falak fele tartó insubereknek,
hogy ne vihessenek ennivalót a vidéki tanyákról,
sújtja a kényszerű böjt gyötrelme a városi polgárt.
Míg a falat bontó hadigép lassan közeleg már
Lecchushoz, maga könnyű lovascsapatával a hegyre
kaptat, Sasena s Valtolina völgye behódol,
majd az egész tópart; új törvényt szab ki reájuk,
s mindezt négy nap alatt intézi sietve, sikerrel.
Ámde eközben a szörny-anyá Éj Erebus-beli sarja
elhintette az indulatok mérgét a tanácsban,
más-más férfiak és istenségek hamis arcát

öltve magára, s ezernyi ravasz cselhez folyamodva.
Csalfa beszédet sűgött-bűgött szerte a város
házaiban, meg a gyűlésben: „Márk isteni népe,
rég okosságtok hova tűnt, eszetek hova bűjt most?
Annyi idő elteltével még egyazon ember
áll országotok élén! Másképp tett a kerek föld
legfőbb győztese, Róma, akit vállalsz fejeteknek:
minden consul egy évre, a dictator soha többre,
mint fél év, nem kapta a tisztét. Nincs a szabadság
biztonságban (bár rossz jó lennék!), hol egy ember
hordja a főhivatalt folyton. Nézd, ékes a példa,
Marius és Caesar: az egyik megkapta a bárdot
újra meg újra, a másik öt éves időközöket tett
rég hatalmához. Náluk sokkalta szerényebb
volt, ki a bíbort megtiltotta fiára ruházni,
hogy ne emeljen a nép Fabius-vért újra magasba.
Hát nincs annyi nemes, s az atyák közt senki, ki méltón
lépne helyébe? Csupán Marcellus a hős, a vitézség
példás tükre? Hisz ezt hiszi ő, s ezt vallja a tábor.
S benneteket matrónak csúfolnak, ti halászok
vagytok a hadnak, mást a vezér-név ott nem is illet,
így a dicsőségét a ti szégyenetek gyarapítja.
Nemde időnek előtte jutott, mint két Scipio-sarj
és Corvinus, most Marcellus a főhatalomra?
Lám, síkká tesz dombokat és bércekre hajózik,
nem fogad el kormánypálcát, szolgálni se népet,
s elsőnek kél át a vizén nem-járt folyamoknak!
Végül - hogy mindezt betetőzze - hadával elindul
Carthago ellen, s így híre a csillagokig száll,
míg ti riadt nyájként vénültök dicstelenül meg,
szócséplő, békés népség! Ha akár követül még
kürtjei lármájába, kigúnyol a legpimaszabbja,
mert hosszú a togád, s a lovat zötykölve üled meg,
márpedig éppoly jó a családot, vagy nemesebb is,
jobbja se fürgébb annak, az észjárása se gyorsabb.
Tedd hozzá, hogy az állandó legfőbb hivatal már
oly gögössé tette a lelkét, hogy keze mindent
felforgat, s átlépi határát olykor a jognak,
bár Michael most, mint azelőtt volt Gattamelata,
kormányzó; Marcellus csak „provisor” a hadban.
Így szoktátok hívni, ki vendég hadvezetők közt
városi polgár, és mint hajdan a római quaestor,
fegyvert, élelmet szállít, aranyat, ruhafélét
oszt, de nem ő állítja a harcosokat csatarendbe.
Ám ez minden dísz, tisztséget megkaparintott,
szerződést tetszése szerint ő köt, hadat indít
s visszavonul, megvetve, akármit mond a parancsnok.
Ellene megmukkanni akárki ha mer - ha kiváló
férfiú is - jaj néki, ítélő jobbja lecsap rá,

vagy keserű szóktól marcangoltan pirul arca.
Nem kétséges, e roppant önkény vajh hova tarthat,
hogyha ti nem gondoskodtok gyorsan javatokról!”

Városszerte az ocsmány istennő e beszédet
hinti el és az irigység felcsap a rosszakarókban,
rémüldöznek a félősek, s az igazra törekvő
józanok intik csak, hogy a hír kétséges, a többit:
senkit előítéletből ne ítéljenek addig,
míg dolgát nem rakta jogos mérlegre a törvény.
Küldenek is Marcellus ügyét vizsgálni szakértőt,
ám szigorú rostáján egy vétek sem akad fenn,
minden tettét ésszerű okkal tette e férfi.
Mégsem ülepszik az ostoba pletyka irigyei ajkán,
és legelőbb, hogy a Lecchusnál győztes ne lehessen,
gátolják a segítő szállítmányt, mit a szívós
ostrom megkíván; azután, bár lángol a nyár még,
legrosszabbkor küldetik elsietett pihenőre
hadseregét, mondván, hogy a sok harctól kimerült már.

Zászlait éppen rögzítette az Addua partján
innen a hős, akkor jött végre a szárnyra bocsátott
hír, mit titkoltak: kígyóviselő Fülöp elhúnyt.
Mások megvárnák a parancsot, az óra azonban,
Marcellus jól tudja, ha itt van, kell cselekedni,
s könnyű lovas haddal szélnél sebesebben elindul
tüstént, Lodi falát bekeríti, s a nap le se szállott,
elfoglalta a várost már, sáncát s a határát.
Éppily gyorsan hajtja igába nyakad, Piacenza,
s így járt volna Ticinus is, ám megelőzte a Sforza
hős, ki napától kapta a várat: az insuberek rá-
bízták ekkor, védje szabadságuk, de hiába.
Marcellus, te figyelmeztetted a városatyákat,
táborukat gyarapíthatják, ha Fülöp diadalmas
harcosait, kik szívesen állnak a Márk seregébe,
most befogadják: biztos a győzelmünk e csapattal.
Nagy gőgjében a Kúria semmibe vette tanácsod,
azt gondolva, Itália hódol előtte, a földön
nem lesz senki, ki útját állná ennyi sikernek;
van katonája elég, sőt tán még túl sok is, inkább
költségét csökkenteni kell. Így gazdagodott jó
harcos néppel az ellenfél, sok Sforza-vitézzel,
míg Michael tunya vénségében félt a csatától,
s nem mert szembeszegülni az ellenséggel, amely már
át is kelt a kicsiny Lambrus, s a nagy Addua árján,
bár, ha kicsit megelőzi, a háta mögé kerül éppen.
Hadsorait mégis kétszer bontotta csatához
Marcellus, s hidait kétszer rontatta le Sforza,
ám nem kezdett ütközetet, más gondjai ülték
meg lelkét: ipa országába akart bevonulni,
s ez nem könnyű, csupán ha Velencét megnyeri; most hát,

hogy vele szót értsen, Marcellust egyre kereste,
messze előreszaladt, valahányszor a két sereg össze
készült csapni, csak őt fürkészte a vad csatatéren.
Útja irányát ekkor változtatja a hősünk,
cifra sisakdíszét elrejt a sűrű tömegben,
hogy ne találjon okot belekötni, ha bős, a vetélytárs.
Látva amaz, hogy semmi remény a beszédre, elillan
mindig az alkalom: írásban javasolja, követtel
küldi a kérését, a szövetséget felajánlva,
és nem egyenlő félként, már-már szolga-szerepben,
csak keveset hagyjon neki, bírja Velence a többit.
Értesítette is illőn minderről a szenátust
Marcellus, de jelentésével mitse törődött
városa: gögje a balvégzettől csak makacsabb lett.
Mint aki gyűlölt házat akar felgyújtani orvul,
hogyha az éj hallgat, s délről Auster hevesebben
fúj, szalmába csavart fáklyát illeszt a gerenda
korhadozó részébe, s alig hogy a biztos odúba
rejtőzik, már felfut a láng, ugrál a tetőn fent:
így használja a Hádész szüze a pillanatot fel,
„Ím, a bitang!” - harsogja, - „atyák, halljátok a szómat!
Ím, árulja hazáját, már nem leplezi tettét!
Már olyan nyíltan vétkezik aljas nagyratörése,
hogy nincsen szükség bizonyítékokra, tanúkra!
Szolgáit kihez így küldözgeti bátran az ellen,
és aki így befogadja e csürhét, nem gyanus az már,
bűnét megvalló vádlott az! Régi barátság
van köztük, hisz tudjátok, régóta hasonló
becsvágyuk közt létrejön, íme, a titkos egyezés:
ez legyen úr a ligúrokon, az megkapja Velencét.”
Így hirdet riadót: gátat kell vetni a vésznek,
és nem a rejtett bűnt kívánják már kinyomozni,
ám nyomban szavazásra kerül kétféle javaslat,
két urnába hajíthatnak kétszínű golyókat.
Még a szelídebb nézet győz: büntesse a törvény
máskor a bűnét, most a merészségét zabolázzák.
Mit soha, éveken át nem tettek: a férfiu mellé
most hivataltársat rendelnek; túri szerényen,
mint aki társul túrt téged, Minucius, egykor.
Végül a baj még nő: elhívják titkon a gyáva
írnokot, ő majd vall, hisz tudnia kell ura rejtett
terveiről, s még láthatlan - kínpadra se vonták -
ott kell hagynia Marcellusnak tábori tisztét,
s Veronába - ahol nemrég minden hatalomnak
még ura volt, míg dúltak a harcok - visszavonulni.
Jaj, hogy hulltak a könnyek! Tábornszerte zokogtak;
nem sirat úgy a menyegzőjén testvért sem a serdült
ifjúság, kisdéd se jajong úgy, hogyha az apja
árván hagyja, s a távoli tengeri útra elindul,

s nem gyászolják drága szülöttüket úgy az anyák sem,
mint ahogyan Michael panaszkodik, siratja, hogy elmegy.
Indul Marcellus, de ölelgeti még: „Oda lett hát
ékességem, a döntő harcban megver az ellen!”
Drága nyakán csüngött a derék Gentilis, és ekképp
sóhajtozva kesergett, s omlott közben a könnye:
„Én mit várjak a Márk népétől, mint idegenben
szolgáló, kit távoli kis falu szült, Leonessa,
hogya saját vérük, polgárunk ilyen jutalomban
részesül, az, ki hazájáért mindezt cselekedte, -
Róma királyaiért Héraklész sarja se művelt
ennyit, sem Corneliusok nagyszámu családja.
Menj, te szerencsésebb vagy s hordd a fejed magasabban
visszahívóidnál; a hazád még bánja e vétet,
jobban, mint ahogyan kívánnád, bánja.” Szavára
baljós jelként dördül az ég, s boltján ama kígyó
fénylőn, úgy tűnik, támadja a csillag-oroszlánt.
Ő nem tűrve a megbélyegzést, balfele hagyja
Veronát, s egyenest zord törvényszéke elé megy;
együtt ül ott tíz férfi komor nézésű haragja,
s nem kis bűnökről, de halálra s számkivetésre
méltókról ítéleznek, mint lent Rhadamantus,
ádáz Aeacus és bős Minosnál ki keményebb
szívű, Lycurgus, a styxi kutyához küldi gyakorta,
vagy Furiákhoz marni a lelkeket, és belereszket
messze a jók hona is; menekül, hisz Castora nincs ott,
Pollux, - félévét Proserpina megszegi s elfut.
Íme, megállt Marcellus előttük most, olyan arccal,
mint ahogy argosi zsarnoka sok bős rendeletének
állt nem félénk, csak szomorú orcával elébe
Amphitryon fia; jól tudván igazát, az erény nem
fél a halálos ítélettől. Méltatlanul érte
őt a gyalázat, látja a nép, és szerteszaladva
bujkálnak vádlói; zokognak az összesereglett
emberek, esküsznek, hogy a rágalmat sose hitték.
Röstelkednek a vizsgálóbírák, kijelentik:
ártatlan, s kérik, távozzék. Ő makacsul csak
hallani vágyik a bűnöket, eljárást követel nagy
hangon: nem megy el addig. Végül kényszeredetten
mondanak ezt-azt: később tisztázhatja. De tüstént
sorban válaszol: ő el nem kergette Tibertust,
bár rászolgált gyakran, túlságos türelemmel
nézte dühöngő írnoke vétkeit. Ő Michaellel
egy kérdésben szólakozott több ízben is össze:
mindegyikük többet kínált, mint társa kívánta,
egymás tiszteletében jó szívvel vetekedtek.
Jöjjenek el tanunak, kik sértettek, de ne mások!
Közte s az ellenség közt küldöncök csakis akkor
jártak s tárgyaltak, mikor erről értesítette

őket előre; nem is hallgatta meg - ezt ma hibának tartja - amaszt. Adnák az egek, hűsége ne későn tűnjön elő, szűnjék az atyák rossz vélekedése! S hogy régebben rosszállotta, de végül is átkelt hadseregével az Addua hajjain, azt a szemére mért vetik? Ő, a javasló, véghezvitte a tettet. „Én javasoltam - szólt -, s a dicsőség nagy, mi ezáltal érte Velencét. S hogyha minap nem kelnek a vízen ismét át hadaim, hanem inkább visszavonulnak, hátulról ránk támad az ellenség; megijedt így.” S állít még sok fültanút, átnyújt rengeteg okmányt mindeme történeteikről. Egyhangú az ítélet: nemhogy felmentik, de magasztalják, fel az égig. Ekkor az ősz kapuján át újra leszáll a sugárzó Astraea, már sorsára hagyott földünk beragyogja, és a pokolba ledobja, kicsalva világi lakából, újra Avernus bús mélyére meríti a szörnyet.

Így kit igaztalanul vádoltak előbb a besúgók, nemcsak hogy szabadon, de magasztaltan mehetett el, és diadalmát ünneplő nagy taps közepette tartott Veronába, akit siratott az imént még, mind kire bárd sújtott le, egész Oenotria földje. Nem későn, s nem könnyű veszélyben tudta meg immár tábora, mit nyom Marcellus, ha jelen van, a latban: nincs az az életerő a seregben, sem fegyelem, rend, - így tévelygett egykor a nyáj is pásztora nélkül, melynek nincs kormányosa, így hanyódik a sajka: zsoldba szegődve hol erre, hol arra vetődnek az ifjak, széthullnak csapatok, sokan átpártolnak, a hadnép ritkul, az ottmaradók meg sárkányfog-veteményként torzsalkodnak, az ellenséggel szembeszegülni nem mernek, futnak rémülten, mintha kezük nem fegyvert fogna, a távoli kigyóktól megijednek. Innen eredt a keserves seb: Piacenza veszése, baljós jelként, kezdete sok későbbi bukásnak; mert míg Sforza az ostromlott várost nem egyenlő haddal a vízről is támadta, s szárazon éppúgy, és az a nem rég ismert Szent Márkhoz folyamodnék, már átadja a gaz tunyaság prédára kegyetlen. Nem látott soha annyi siralmat a földön az égbolt egyik s másik sarka között száguldva a nap még: földig rombolt Byrsa se festett így, s a sidoni Byrsánál is zordabb sorsu Numantia veszte; nem lángolt ily roppant vészben a trójai házak orma, mikor lovam orv harcot szült Pergamon ellen, és a gyanútlanul ujjongó Trójába fenyőfa bordák közt megbújva ravasz Hellas belopódzott. Mert mire csak képes pénzéhség, durva erőszak és ocsmány bujaság, itt mind egymásra tetézték:

ajtaja egy háznak se maradt, szétszórva a holmik,
vége a nők tisztességének, a zsenge leányok
szüzességének, minden templom kirabolva:
melyhez nem szabad egy ujjal sem nyúlni, gyalázó
kéz töri szét az edényt, istállóvá lesz az oltár.
És nem a pajzán móka - Szicília ismer ilyesmit -
vesz rá csintalan ifjút, kössön talmi szakállat,
s játssza a Mennydörgőt, az arany köntöst lecibálva:
szétolvadnak egész szent istenszobrok a tűzben.
Más szentelt figurákat vassal széthasogatnak,
fürkészik, nem rejlik-e titkos kincs anyagukban,
és a fehérfátylas nőket, kik Vesta tűzének
szentelték magukat, szétkergették, kik e sok bűnt
nem túrték: s Jupiter mégsem szórt mennyköveket le!
Jaj, rossz csillag alatt alapítottak, Piacenza!
Míg csak a nyárfaszegélyű folyam tovafoly falaidnál,
szíved e nap szörnyű emlékét őrzi, dicsérve
Hannibal enyhe korát, púnok szelid átvonulását.
Újabb nagy vereség a liburnus flotta veszése:
úszik a Pón lefelé, Neptunus kék vize bámul,
ám amilyen későn ért, hogy megmentse a megszállt
várost, oly sebesen pusztult megszállva el: óvta
Sforza Cremonát, és a hajókat, amint odaúsztak
- s nem volt szárazföldi segítség: messze szaladt Márk
népe, az Ollia habján túl, gyáván - lerohanta
tüstént, bár nem küldött sok gályát a folyóról,
partján állt s onnan támadta egész seregével;
és amikor bősztűz zúdult a naszádra,
rémülten hagyták evezőiket ott a hajósok,
mély erdőkbe s a szomszéd községekbe futottak.
Mégis alig menekültek meg: nyomban kicibálták
őket rejtekeikből, s elpusztult a hajókkal
sok-sok község is: Mars így örvénybe vetette,
mit nem tört meg a zajló tenger vésze, a flottát.

Közben az ádáz visszavonás a velencei hadban
elfajul, és kik a sánc mögül arcuk még ki se dugják,
bent harcolnak most, csak a polgárháboruhoz van
bátorságuk; nem számít a vezéri tekintély,
gyűlölnék minden *provisor*-t, ezt vagyonától
fosztja meg, arra követ dob özönnel az elvetemült had,
s van, ki kivont szablyáik elől menekülni alig bír -
mintha szövetkeznék, hogy megbosszulja utólag
Marcellust, az egész sereg. Az, ki parancsnoki tisztre
áhítozott a minap, most meggyűlölte az addig
annyira vágyott méltóságot; mind hazatérni
kívánnak, nem hősi babérkoszorút a fejükre.
Még alig érkeztek sátrukba, levetni szeretnék
harcosi terheiket máris; rossz, balga szokás lesz
váltani hónapról hónapra a tisztviselőket.

Áthárítani senkire sem tudják a halálos
ítélet köteleességét, míg végre Donatus
Hermoleost küldik, hogy a gyeplőt fogja kezébe.
Veronából indulván „Nagyhírű vezér! - szólt, -
Add a tanácsod: rám bízott tisztem gyakorolva
mit tegyek és mi kerül nivaló? Most öltök először
páncélt, én, öreg újonc, s megtöri még a szokatlan
kürtszó mély álmom; te vitézkedsz ifjukorodtól.”

„Nem vagyok én - szólt erre a hős, - méltó, sem elég bölcs,
hogy tőlem kérj, ó népem szemefénye, tanácsot:
lángelméd többet tud bárki tapasztalatánál.
Ám a parancsod válasz nélkül, drága barátom,
mégse hagyom. Seregünkben háromféle az ember:
vannak idősek, akikben borzad a régi hidegvér,
hajdani félelmüktől most is reszket a lelkük,
s annyira emlékeznek az átélt sok vereségre,
hogy nem mernek ezért semmit sem, s más ha merészebb,
nem tűrik: tunya félelmüknek semmise biztos.
Tádé hívei ők Michaellel szemben. A másik
párt a csatázó ifjúságé: nincsen ezeknek
nagy rangjuk, de hamar s forrófejűen javasolják
mindig a tettet, eképp törekedve magas jutalomra,
bár tudják, hogy nem sokat ér, amit ők kiabálnak,
úgyse fogadják meg szavukat, kik döntenek ott fent;
s meg ha fogadnák mégis, a lent állók kevesebbet
vesztenek, őket a bűn nem terheli, sem felelősség;
ám ha merész kockázatukat pártolja egy isten,
önhittén s ujjongva fürödnek a népszerűségben.
Harmadik emberfajta, akiknek az elve középút:
mérsékeltek, akárcsak az életadó kegyes égöv,
melynek a tél enyhíti fagyát, s a tűzét a heves nyár:
ebbe sorolnám jó Gentilist, ebbe Rubertust,
mindketten hűségesek és bátrak, de vigyázók.
Mindenkit hallgass meg, a végén mondd ki a döntést,
éles ítélőképességgel nézz a szivekbe.
Ám egytől nagyon óvlok előre: Tibertus az, őrá
mindig ügyelj, ha lehet, mert nincsen nála csalárdabb,
nincs irigyebb sem, s nincsen párja a nagyratörésben;
önhittén föllenti: a dolgot jól kikutatta,
esküdözik mindenre, de téged lépre ne csaljon,
kétes sorsot ígér a ravaszdi, akárcsak a jósök.
Meg kell adni, ha fegyvert fog, nem rest katonának,
ám ha tanácsokat oszt, kárt tesz, nincs nála silányabb.”

Ekképp szólt, s nem is intés: jóslat volt a beszéde,
biztos, mintha Sibylla jövendölt volna a székről;
és boldog lett volna a város az Adria partján,
hogyha tanácsa szerint cselekednek; csak hogy ilyet más
nem tud tenni, csupán a tanács szerzője. Megírta
tüstént fényes Hermoleos, küldjék a sereghez

vissza vezérnek Marcellust, mert nem sikerülhet semmi, ha nem jön azonnal; a válságban betegét így menti az orvos, bár neki szégyene, nem hederít rá, nem leplezheti most a valót, ha veszélyben a város. Már hősünk odaküldéséről dönteni gyűlnek össze a bíbor köntösű vének a tarka terembe, ám közben széthullik a hadrend, nagy vereséget szenved egész seregük, végső romlásba zuhannak, s mindenek legfőbb oka - szinte egyéb se - Tibertus. Ő kinyomozta, hazudja, az ellent: gazdaruhában járta be, friss szőlőt árult kosarában, a tábornok; most, most itt az idő a rohamra, amíg katonái még fegyvertelenek, míg gondtalanul lakomáznak. Keskeny volt a határvonal, innen sűrű mocsár-sáv süppedezett, meredélyes domb árnyalta amonnan csúcsával, s azután tágra tárult ki a róma, mindkét küzdő fél csatarendjének teret adva; erre a dombra rohant fel, s hátvédet se hagyott ott oltalmul, ha netán majd visszavonulna, Velence harcos népe; cölöpsánc állta keresztbe a lápon útjukat, ők mégis behatolnak tán a kapuknál, ámde Tibertus cserbenhagyja hadát, s az azonnal meghátrál, mert szembeszegülve elüzi az őrség. Hol megcsalja reményünket, mely biztat, a kezdet, ritkán fordul jóra a vég. Mert Sforza, a hős, most (bár ez a rajtaütés épp reggelijét szakította félbe) azonmód észbekapott, a gyaloghadat és sok tollforgós lovasát kivezette, s szörnyű futás lett: senki a védőárkokon át nem bírt menekülni, mint szárnyas madarak vagy az úszó tengeri lények, hogyha cseles háló szövevénye befonja a testük, mind rabul estek; alig néhány tisztjük ha kicsúszott, s egy *provisor* sem. Kirohant prédálni a köznép. Hermoleos, bár elmenekülhet, tudja, mi illik nagy lelkekhez, a tisztesség több, mint a menekvés; harcol a végső percig, utolsóként a seregből, s fegyvereit mikor elveszik, egy nem messzi berekbe rejtőzik, mint farkas, amelyre vadászik a pásztor: falkájától távol - emitt dárdák, ebek ottan - még habozik, mert gyötri az éhség, úzik a hajtók, újra meg újra megáll, fontolgat, szembeszegül még, s végül meghúzódik az árnyas, sűrű pagonyban.

Még nem is ért vereségük híre fülébe a népnek, s Márk atya már, letekintve a szentély legteteféről, látta a messzi ligur földet, meglátta oroszlán teste ütött sebeit, s felbódolt szörnyű, keserves jajjal; megrendülnek a tenger habjai tőle és az egész környék, a Timavus visszafolyik sok ágán, s visszaverik számos barlanggal az Alpok.

Megszaggatja, akár haja lenne, a lomha sörényét
hajlott tarkóján, odavész a haragja letompult
fogsora rácsain, elbújtatja a karma hegyét is.
Éppígy feljajdul három testvére: a tollát
tépi a sas kampós csőrével, könnyeket ontva
bög az ökör s negyedikként jajgat a férfi-szobormás.
Elhallgatnak a himnuszok, és búsan csikorognak
halk kerek rejtélyes eresztékükkel a légben.
Márk valameddig tűnődik, hogy az ég segedelmét
kérje, vagy inkább földi erőt; gyász-vérszínű szárnyon
fölrepül, és átszállva az Athesisen, letelepszik
Veronában a városházra, ahol szíve súlyos
gondjait őrli, pedig mit sem tud még, a magányban
Marcellus: hol a hon sok, harcok-okozta baján jár
töprengő esze, hol sérelmén, bántja a szégyen.
Ekkor az istenségnek (ráismert, pedig égő
arca sugárzását a szorongás réme bevonta)
illőn hódolván, maga is szomorúan eképp szól:
„Drága atyám, ó városom egyetlen menedéke,
annyi viszontagság, baj után most mily nagy örömmel
látlak! Mert neked elpanaszolhatom én, teneked csak,
méltatlan hogyan ért a gyalázat, az aljas irígység
gaztettét. Ó hol voltál te, kinél igazabb nincs,
vajh a minap, mikor árva fejem pallos fenyegette?
Hisz polgáraidat nemrég mocskolta be tartós
szégyenfolttal a Carmaniola galád megölése!
Tán fájdalomaimért megvígasztalni siettél
most ide, hogy sajgó sebem enyhítsd, vágyva sóvárgott
szent, és sérelmem hangolta borúsra az arcod?
Mért is nem lehetek soha közpolgár, egy a nyájból,
mindig a csúcson kell lennem, vagy a mélybe merülve?
Hagyj, kérlek, közügyektől távol, visszavonultan
élni szerény nyugalomban, s engedd, hogy haragudjam
egy kissé a hazámra, ha hálátlan; ne legyek most
véres Cinna, se Sylla, beérem a hős Scipióval:
nékem a Silex hegy Scipio Linternuma itten,
hogyha azokban jobban bíznak, akik hadainkat
elvesztik, meg városainkat, övék a nagy érdem.”

Szólana még, de szavát így fűzi tovább az Oroszlán:
„Akkor irigyelték el a styxi fonállal a Párkák
tőlem Itália kormányát, amikor vad Erinnys
téged, bátrak bátra, hadunktól csellel elűzött,
akkor; azonban nem sebeid gyógyítani jöttem
most, Marcellus, a gondjaidat szaporítani inkább,
és a hazád újabb gyászát feltárni előtted.
Nagy vígasszal a város jóvátette a vétkét
ellened, úgy vélem, hisz fölmentett a hazug vád
mocska alól lelkes szavazással az ünnepi gyűlés.
Érdemeid maga Foscarus - eddig még sose vállalt

ő kikiáltó tisztséget - méltatta, a herceg.
 Megvallotta előbb, hogy szétfoszlottak a rád szórt
 rágalmak, szigorú vizsgálat folyt az ügyedben;
 hozzátette, hogy ifjúkorodtól fogva a jobbold
 mennyit fáradozott, hányszor dőlt volna hatalmam
 össze, ha ingó épületét nem tartja a vállad,
 mint vállalta az Atlas terhét Hercules egykor.
 Túltesz e megbecsülés - így fölmentetni ilyen rút
 vádak után - a gyalázatodon, most hát ne panaszkodj.
 Félre a daccal! Igaztalanul számúzve, Athénjét
 megsegítette Aristides, segített becsülettel
 Cliniades, nem tette Cimont sem az apja bilincse
 lomhává; inkább meghalt az ivott bikavértől,
 nem támadta hazáját bosszúból Neoclides.
 Marcius indulatát fékezte az anyja miatt, bős
 Oenides felesége, barátja miatt nagy Achilles,
 s nincs Latium történelmében sem ragyogóbb lap,
 mint a Camillus jámborsága a számkivetésben;
 elkergette a győztes gall seregét a falaktól,
 honnan előbb őt üzték el, s nem hagyta fizetni,
 mely őt vaspénzért elítélte, arannyal a várost:
 mert rút bűn konokul gyűlölni a bajbajutottat.
 Ő legyen elsősorban most, Marcellus, a példád.
 Nem minekünk, másoknak szolgál már Caravaggia,
 vad kelták gyűrűje szorul Capitoliumunkra,
 nincs haderőnk több, mint ami vár a bolognai síkon.
 Sforza az Ollia gázlóin viszi át diadalmas
 osztagait már, és ami még az enyém, el akarja
 venni egész földem. Csak benned most a reményünk,
 benned: egyetlen vagy, ki elűzted végveszedelmét
 oly sokszor tieidnek. Talpra, feledd, ami bántott,
 és sikerétől önhitt ellenedet zabolázd meg.
 Légy Epaminondasnak, a Leuctra után hada élén
 Spártát ostromlónak Agesilaos, hogy a Sforza
 lássa: le mást győzött, nem téged, - és a szenátus:
 mit veszített a hazánk, mikor elhívott a seregtől.”
 Így szólt; nem szaporítja a szót Marcellus, a város
 nagy kapuján kirohan, hogy megszemlélje a Minciót,
 ott a folyó partját tüstént feltölteti, hol nem
 túl meredek, s a parasztokból őrséget is állít.
 Bátorító levelet küld Bergamóba s a mindig
 hű Bresciába, s utána a Garda tavára bocsátja
 s felfegyverzi a rég pihenő flottát, az előző
 háboru nagyszerű emlékét, csak most okosabban:
 látva, hogyan sarkallja a szükség fosztogatásra
 harcosait, kik túléltek csúfos vereségük,
 fékezi őket előbb, majd kárpótolja csekélyke
 zsolddal, s egybeterelve kis őrcsapatokba beosztja.
 Ekkor végre Paris fiait (sírban pihen apjuk

régen, tudja) keresni elindult egymaga, zordon
 szirteken át, s amikor kiderül: mérgével az ellen
 megfertőzte, kemény s lágy szóval megnyeri őket,
 emlékükből idézve, hogy állt melléje az apjuk,
 s hogy lett szürke zsiványból dús várúr Paris egykor;
 hányszor védte saját katonáival őt, a vizekről
 hogy vontatta hajóit a vad sziklákra fel érte.
 Gyámolítójuk lesz nekik is, higgyék el, ahogy volt
 apjuknak, soha ő nem csalt meg csalfa szavakkal
 senkit, a jótettet soha ő nem szokta feledni,
 visszafizet mindent tisztességgel, kamatostul.
 Érte Velencét baj, sújtotta a Sors keze gyakran
 addig is, ám a fejét minden vészből fölemelte.
 Ekképpen megerősítette a két fiu szívét,
 majd mindenről számot adott az atyáknak. A bajtól
 megrendülve szorong, aggódik rég a tanács már,
 tárgyalnak szomorúan, mindegy: nappal-e, éjjel,
 kéri az isteneket fogadalmakkal, s a menekvés
 útját nem látják, már gondolkodni se tudnak.
 Marcellus levelét olvasva, szívükbe remény száll,
 felfrissülnek, s mind vádolja magát, hogy a férfit
 hadseregüktől elhívták, aki látta azonnal
 azt, mire mások nem jöttek rá hosszú időn át.
 Ő a velencei törzs hajtásaiból az egyetlen,
 ő, kibe Prometheus küldött lángész-sugarat le
 mennyei várából, Epimetheus sarja a többi.
 Éppen ezért teljes diktátori főhatalommal
 háboruban s békében is ő legyen úr, kikiáltják.
 Így hát, polgárok, bár későn, most eszetekre
 tértek végre? Amíg jó szél röpitette a duzzadt
 vásznat, az értő kormányosra fűtült a hajós nép,
 csak mikor úzik a vad viharok, vergődik a gálya,
 adják vissza a félrelökött mesternek a kormányt.
 Volt-e előbb szivetekben, hol volt még ez a szándék,
 míg az egész Insubria égett lángjaitoktól?
 Marcellust, kire rábízátok most a hatalmat,
 még az imént gyanúsítottátok. Nem tanulod meg
 végre, bolond nép, hogy sose hetvenkedj örömdben,
 s válságban vezetődbe vetett hited el ne veszítsed?
 Kissé tiltakozik, de belátja a nagy veszedelmet,
 s átveszi tisztét Marcellus. Nyomban megerősít
 minden pontot, ahol könnyen törhet be az ellen,
 majd megígéri: segítséget hoz jókor a csüggedt
 többi szövetségesnek, a bajt tűrjék bizalommal
 várva a felhők oszlását, a derült eget: eljön.
 Szétronszolt Phaëthon bús apja se szedte fiának
 tagjait oly hamar össze, ahogy Marcellus a szétszórta
 s roncsolt osztagokat hadtestté egyesítette.
 Hadrend áll ismét a mezőkön, lengeti zúgva

zászlaikat Notos ismét, porfelhőbe borul fent
újra a menny, a füvek zöldjét a paták letiporják.

Sforza, ki minden közbeeső tájat leigázott,
gall cenomannok hajdani fészket zárta körül már;
látva, kiről azt hitte: lemondott róla, hogyan száll
szembe megint - hisz nem vágyott feldúlni Velencét,
inkább visszaszerezni ligúr népén az uralmat -,
Marcellusnak, amint az a kristályos vizü Mellán
kelt át épp, elküldte a béke jeléül olajfánk
szent szalagokkal díszített ágát, s noha győztes,
ő javasol szerződést: nem félelme vezérli,
érdeme ez; hogy kényszerből folytatta a harcot
Márk népével mostanig, arra elég bizonyíték,
hogy békét ő kér a legyőzöttől, s nem is oly nagy
áron: mert csorbítani birtokukat nem akarja,
tartsák meg, mi övék, s ő is megtartja sajátját.

Marcellus tüstént megüzent mindent az atyáknak,
s nyomban örömmoraj, ujjongó taps tört fel az égig.
Majd az egyezés törvényét így szentesítették:
azt, mit a Sforza-fi most foglalt el, az ütközet óta,
adja azonnal vissza, arannyal megfizetik jól;
s támogatást kap az Adria népétől, hogy apósa
trónját visszaszerezze hamar: pénzt s nyolcezer embert;
és kit a másik fél küldött el, fel ne fogadja
azt egyikük se. Kötésük végre lezárta a gyilkos
háborút, így állt helyre Velence uralma e földön.

*

Ennyit akartam, hogy megtudj Marcellus előbbi
dolgairól: elmondandót tett még azután is
bőven, ezeknél már itt voltál, éles az emlék,
mert Pannónia partjairól téged helikoni
lángod azóta Itália szép földjére hozott már.
Emlékszel, hogy a Sforzának küldött sereg élén
Marcellus hogyan indult el, s az ibéri királynak
- őrá hagyta Fülöp jogarát végrendeletében -
hadseregét széjjelzúzván, mely védte a gazdag
Pármát, mely Márknak kívánt szolgálni, a várost
kényszerítette legott, szolgálja a majdani ellent.
Majd azután rút tömlöcből hogy hozta ki Bembo
Pétert, volt polgártársát, leveretve bilincset,
s hogy lett Bembo Marcellus hálás Culeója,
mint az a hajdani megmentőjének, Scipiónak:
jobban Flaminiust sem tisztelték a kiváltott
polgárok, kiket átad a felszabadult Görögország,
s darvak váratlan hulltán ámuldozik Isthmos.
Nem más: ő a vezér, ki bevette Novaria sáncát,
jól tudod, és három harcban szétverte a gallust;

meg hogy Sforzát elpusztítja család Picininus,
 hogyha a cselet Marcellus az éles eszével előre
 látván, őszintén fel nem fedi. Sforza azóta
 őt apjának hívja, kinek, mint Herculesének,
 oly hálás: mint Theseust, hozta fel őt Acheronból.
 Egykoron is gyakran segítette tanáccsal; ezentúl
 mindent ő intéz egyedül, széles csatasorba
 ő fejleszti hadát, ő vivja rohammal a várat.
 Mégis - bár oly erős szálakkal fűzte a két hőst
 össze közös gondjuk, mint csillagképük a Léda
 két sarját - amikor felszólította Velence
 titkon, Marcellus tüstént otthagya a Sforza
 tábort, köz-kötelességért a magán-köteléket.
 Így otthagyni azért kellett, mert új katonákat
 gyűjtött Sforza, a szerződést megszegve, a hadba;
 s elvonulását, bár sok volt a ligúr körülötte,
 észre se vették, Sforza se, bár ravasz Autolykosnál
 ő ravaszabb, s amikor felfedte a tájat a napfény,
 már az oroszlanos lobogó mind messze vöröslött.
 Így egy csellel a fortélyos Nero kétfelé sújtott:
 váratlan rohanással eképp játszotta ki mindkét
 ellenségét, ezt távozva, amazt közeledve.
 S íme, Velence Milano mellé áll, de a késő
 egyezségből nincs haszon: azt kivérezte az ostrom,
 gyötri az éhínség, s mindezt betetőzi a dögvész;
 nagy bajjal lett végre szabad, de rövidke időre,
 mert a Fülöp veje végül uralmát visszaszerezte.
 Kis nyereséggel a sors megvigasztalta Velencét:
 friss hadi költségét a behódolt Crema fedezte,
 és aki Márk törvénye alá besorolta először:
 Marcellus lett első kormányzója, sok évre.
 Tudsz minderről épp eleget; még jobban ezeknél
 ismeretes, hogy Sforza alig foglalta apósa
 székét el, már haddal megtámadta Velence,
 s harcos erényével Marcellus elüzi minap nyert
 trónjáról, ha királyi Renatus dárdahajító
 jó csapatokkal az Alpokból nem jön segedelmül.
 Támogatással az etruszk föld ura, Cosimus is jön,
 Cosimus, az, ki arany-kinccsel Crassust utoléri:
 ennyit nem produkált Midas keze, Zeus sem esőként.
 Így állt helyre a béke egész szép Ausoniában;
 most a sebosztó fegyvereket bőszt rozsdá emészti,
 kürtös hangja helyett citerák zengnek, s az Olympus
 Marson, a lemnosi háló foglyán újra kacaghat.
 Harcaitok gondját levetem magam is, dalotokkal
 elmulatok, s a tudós nővérek közt muzsikálok.”
 Így szólván Tritonia köddé vált, elenyészett,
 mert Jupiter küldötte legott fölemelte az ívén,
 Iris, s két istenségtől ragyogott a sugár-út;

mint ha esőfelhőt szegez át szemből sugarával
Héliosz, és a ködös levegő halk harmata hullik.
Én pedig ott oly sűrű homályba borulva maradtam,
mint jós Pythia, hogyha szívét elhagyja Apollo;
hangja nem oly harsány már, külseje már nem ijesztő,
arc-szine is rendes, sima fürtjén pánt a szalagja;
nem végzet-látó, a jövőendő elfut előle,
újra csak ember. Eképp dermedtem meg, mikor elszállt,
engem ködbe borítva, Minerva; hisz annyi dologról
vágytam hallani még, kérdezni is annyit akartam.
Most te meséld el, századok őre, örök tanu, Clio,
rajta: a trójai töről metszett római polgár
Marcellus-ház hogy települt a velencei partra.

*

„Claudius, azt mondják, a vitéz, miután leigázta
háromszögletű Sicaniát, Arethusá vidékén
kezdve a hódítást, diadalmenetet haza addig
nem vezetett, nem látta a púnt félő Tiberist sem,
míg hona sorsáról meg nem kérdezte a két jóst
ott, a Palicusokat: mi lesz ennyi kemény csata vége,
megmarad-e országa s trónja Quirinus atyának,
Juppiter és fríg Vesta igéri-e, zálogot is nyújt?
S mely sors várja előbb őt, majd késő unokáit?
Hallgatag éjben ment, hogy mindezt megtudakolja,
hozzád, Symaethus, hol rút ként fújnak a lomha
kráterek, és a mezőkre az állóvíz sosem önt ki:
felduzzadva kidomborodik, majd újra lelappad.
Szent félelmet kelt ez a víz, s a fölötté sötétlő
hegyhát, ott tárul fel a lenti világba az ösvény.
Azt, hogy a Styx itt kezdődik, nemcsak mese mondja,
van bizonyosság rá: hamisan nem hív tanuságul
itt büntetlen senkisémet istent, mert ha a tábla
mélybe merül, megbűnhődik minden hamis eskü.
Van közel egy templom, közepén dúsgazdag az oltár:
minden nembeli terményt itt áldoznak az Aetna
két fiu-istenségének, kiket új veteményként
szült, bár Júnó megtiltotta, a föld a világra.
Ebben a templomban nyűgözte le szent nyugalom most
- szőrméken, takarókon nyúlt el, várva a választ -
Róma vezérét, s ekképp szólt álmában a két jós:
„Trinacriánk meghódítója, gerellyel a dárdán
győzve ki harmadszor függesztesz fel Jupiternek
hálaajándékot, s a veretlen pún seregének
hátát futni először láttad, s látni fogod még!
Majd ha az erdők ádáz csapdáit kikerülted,
ezt a vezért a latin partoktól harccal elűződ,
és nem más: te töröd meg Dido vára hatalmát.

Mert sok minden kétséges földön meg az égen,
ám a legyőzött Karthágó majd nektek adózik,
ez biztos, s amikor harmadszor lázad a gőgie
fegyvert fogva, a földdel egyenlővé teszitek majd.
És Rómának nemcsak a napszátt Afrika szolgál,
ígérhetjük: uralma kiterjed a föld kerekére,
hol tengerből kel föl a nap s tengerbe bukik le,
ő lesz az úr, - hol örök tél gyötri az északi Göncölt,
s déli Syénében, hol a hő felszívja az árnyat;
s ott ivadékaid állnak majd mindaddig a csúcson,
míg a világ gyeplőjét kézben tartja a Város.
Minthogy azonban, amit csak munkájával az ember
épített, odavész: noha nem lesz a csillagos égnek
boltja alatt Mars Rómájának párja sehol sem,
eljön a kor, melyben fegyver-gyakorolta hatalma
megdől, s már a nevének lesz csak megbecsülése;
ámde a vallásnak fővárosa ő lesz örökké,
és a halandók, míg csak az égbolt csillagokat hord,
nem szűnnek tisztelni a hét dombot, noha gyakran
fogja tiporni pusztító seregével a barbár.
Ám birodalmadnak zord Clotho más koronát sző,
más székváros támad Itália romjaiból fel,
másik Róma, miként dült Trójából a tiétek:
és azt is majd Dardaniának a sarjai lakják.

Szemben az Altinus-parttal, venetus vizeken van
egy hely, amit *Rio alto*-nak hív népe e tájnak;
nem hinnéd, de e hely lesz, a sors úgy dönt, a szerencsés
új Tarpeius szikla! Ne vesd meg, bár ma homokján
csak bűvármadarak sütkéreznek, vizityúkok
bucskáznak, vagy a hálók száradnak kiterítve.
Hol most lágy Zephyros himbálja a ritka, mocsári
sásból rosszul font gyékényt, egy kései korban
márványoszlopokon csillog sok fényes aranyház;
majd eljő, ismét háromszáz év ha letellett,
és hozzá háromszor húsz aratásnyi idő még,
egy kor, melyben a szarmata Istertől a szilaj hún
városait dülön lerohanja az Adria-partot.
Így Aquileia ledől, Altina leomlik a porba,
és ahol Antenor székel, odavész a rokon-vár;
ámde a polgárok rommá lett városaikból
nem futnak túl messzire: ott, hol elérik a tenger
partját, összeszaladnak, a szárazföld közelében
egy szigeten telepednek meg, hol a sok gyülevész nép
jó menedékre talál, de szökő bűnöst nem ereszt be.
Majd, ahogyan nő lassanként a lakóknak a száma,
úgy gyarapodnak a házak; azért polgári jogokról
hoznak törvényt, s így város lesz forma szerint is.
Végül már az egész földről igyekeznek e helyre
nagy csapatokban a visszavonult nyugalom keresői;

így ide költözik át a ti házatok is - fonalukkal
ráveszik erre a Párkák - mert menekülve előző
földjéről, négy gályát tölt meg kinccsel-arannyal,
s fölszállítja a zord Ister partjára, ahonnan
elhívják azután, hogy részt vállaljon a város
kormányában, patricius lesz, rangban az első.
Ekkor már az özönlő nép a kicsiny szigeten nem
fér el, azért növelik leleményes módon a földet;
fából készített alapot süllyesztve a tenger
legmélyére, halomban hordják rá a követ fel,
és hogy a művet a víz, ha dagály jó, el ne sodorja,
hosszú töltések nyújtják ki a karjukat, azzal
tartják vissza, ha vad hullámmal csapkod az orkán:
nem tud Nereus ártani, visszavonul tehetetlen.
Nem terem itt meg semmi, csupán mit fölvet a tenger,
mégis dúskálnak mindenben, jobban azoknál,
kiknek a föld kínál termést: mindent odaszállít
mindenhonnan a tenger sík tükrén a hajós nép;
mert miután a világ roppant térségein egykor
földek karja közé ékelte be közlekedésre
kékjét Neptunus, már most elrendeli azt is,
kormányozzák állandó uralommal a tengert:
hogy mit a természet csak nyújthat szerte a földön,
küldje ez egy városba, legyen számukra közös csűr,
s innen kérjék mind, mit az emberi élet igényel.
Nem veszi fal vagy bástya körül, mint zord Lacedaemont,
ezt a helyet: bástyája lesz - át nem törhet az ellen
rajta - a ferde csatornák hálójában a tenger;
nem bír itt átkelni titán, sem Brennus, a gallus,
sem Porsenna király, s a Hamilcar sarja, a pún sem;
megpróbál egyszer közeledni merészen a flotta
hódító Genuából, ám odavész seregestül
láposodó Athesis posványos torkolatánál.
El minek is mondjam sok törvényét, a vezérek
tetteit, és hogy meddig tart az uralma? Egyetlen
állam a föld kerekén, mely nem másítja alakját:
itt a királyt nem váltja a consul, majd a tribunus,
majd dictator a kormánynál; megtartja örökké,
melyben létét kezdte, a formát; balga viszály nem
tépi a várost ketté, és kivonulva a felkelt
nép az Aventinusra, vagy egy szent hegy tetejére,
nem támad hetykén a szenátus, mint ura ellen.
Egylelkű testének, ahogy törvény a világon,
egy feje lesz, de nem önkénnyel gyakorolja hatalmát:
mert a tanácsban egyenlő joggal szól a nemesség
minden tagja, de nem szennyezheti holmi alantas
csürhe, nem érheti mocska a tiszta curulisi széket.
Gyakran fog harcolni, de mit véd, mind igaz ügy lesz;
rettegi majd erejét az arab, miután tovaűzte

Szíria partjairól; őrt áll, mikor eljön az óra,
s barbár béklyót venne nyakába egész Görögország;
dalmát városokat vesz el ádáz Pannoniától,
s háromszor töri meg lázongó Kréta hatalmát.
Majd, amiért minden nemzet versengve dicséri:
főpapotok védelmében szent háborút indít;
vendégül befogadja, mikor menekül vatikáni
trónjáról, s nem lel másutt biztos menedéket,
majd megverve e föld fejedelmét, visszasegíti,
hadd kormányozzák a világot a mennyei kulcsok.
Már csak a bős Genuából támadnak szilaj ifjak
ellene, küzdve a tenger uralmáért nagy erővel;
ámde legyőzve saját öblükben, kérik a békét.
Akkor az új venetus nép városa végre - Velence -
úr lesz, akit fél Tartessus vize, s az, hol az Eurus
fúj, hol az Auster, s Bosphoros örvénylő habu torka;
szárazföldön is éppúgy nagyhatalom marad, egy más
nép se gyarapszik a sors kegye folytán ennyi sok évig.
Vagy hat századon át harcoltál, római polgár,
s még csak egész Oenotria sem hódol Latiumnak;
túlszárnyalják őseiket majd hős unokáid:
tízszor öt évbe se telhet, Itália földje nagyobb részt
hordja igájukat, onnan, ahol Phaëthon folyamának
íve lezárja, a bérce-s-völgyes Corni vidékig.
Mindenkor diadalmas városuk így gyarapítják,
kik jeles őseiktől származnak, római vérből;
s messze felülmúl mindenkit pompás ivadékok,
örvendj, mert szép érdemeit ranggal becsülik meg.
És támad majd, Róma vezére! utánad egy újabb
Marcellus: nagy tetteiden túltesz keze műve.
Consulit ötször, kétszer kapsz proconsuli bárdot:
ő addig se magánember, ha az évei számát
nézed, ahányszor a rangviselésed jegyzi a naptár.
Nola neked hálás épségéért, neki hálás
Brescia; ahány évig sereged kínoztá Corinthus
ostroma, Veronát ő annyi napon veszi vissza.
Első vagy, ki előtt meghátrált Hannibal, ő meg
elsőként hátrálni tanítja merész Picininust;
fegyvereit s díszét te viselted Virdomarusnak,
ő várába szorítván űzi halálba Philippust.
Míg te vitorláid furfanggal küldted a vízre,
szárazon átviszi ő fortéllyal a szirtmeredélyen
flottáját: te halandón győzöl s emberi művön,
ő meg a természet szigorát hajlítja igába.
Míg te vezérekedsz, otthonotok rémíti a vad pún,
ő ellenséges falakat dönget gerelyével.
Míg sok társaddal te megóvni alig bírod azt is,
mit győzelmes harcokban szerzett sok elődöd,
ő képes lesz a vesztettet mind visszaszerezni

egymaga, annyi veszély közt biztonságba helyezni,
s szétterjeszteni kétszeresére hazája határát.
Így, ha az évek számának kötelékei egyszer
oldódnak, s elhagyja halandó élete árnyát,
őt nem várja a kárhozatos khaosz és a sötét-mély
Tartarus: új istenként száll fel a mennyei lakba,
csillagos udvarban lakomához dől le, s a többi
isten közt az örök nektárt iszogatja, elűzve
vénségét, hol a hitvese kelyhéből iszogat hős
Hercules, és Perseus, Bacchus meg a Leda kiváló
két fia él, s a Venus-sarj, s véle Quirinus atyátok!”

Prózai művek

BESZÉDEK

1. BUDAVÁRI BESZÉD LANDO PÁPAI KÖVET FOGADÁSÁN

Főtisztelendő Atya! Felséges urunk királyunknak, valamint az ország főpap és báró urainak nevében és megbízásából fogok Főtisztelendő Atyaságod előtt röviden beszélni.

Főtisztelendő Atyaságod jövetelének okáról és a kereszténységért vállalt fáradozásáról a király őfelsége már korábban is tudott a váradi püspök úr jelentéséből, azután pedig Főtisztelendő Atyaságod említése erősítette meg újra értesüléseit; tudniillik, hogy Főtisztelendőségedet az apostoli szentszék küldötte egyebek között a császári és királyi fölség közötti nézeteltérések elsimítása végett. Ezért úgy a király őfelsége, mint a főpap és báró urak, továbbá az egész ország a lehető legnagyobb háláját fejezi ki őszentsége iránt, amiért meglátogatta és megváltotta az ő népét, és megfújta nekünk az üdvösség kürtjét. Valóban ez időben őszentsége nem gondolhatott és cselekedhetett volna semmi mást, ami pásztori tisztének megfelelőbb, a kereszténység ügyének üdvösebb és végül Istennek és embernek tetszőbb lett volna; s jóllehet ez az ország a szentséges apostoli székek mindig örökös engedelmességgel tartozott, ez most mégis annyira lekötölezett mindannyiunkat, hogy kötelesek vagyunk mindenünket az irántunk tanúsított nagy jóindulatért felajánlani. Sokáig és mindenhol fennmarad majd ezért II. Pius pápának, szentséges urunknak dicső neve, és utódaink is emlékezni fognak rá. Őfelsége egyébként értesült a római császárral folytatott tanácskozás azon pontjairól is, amelyekről végül döntés született; úgy vélekedett, hogy ezeket saját tanácsosaival, illetve az országlakók közösségével kell érdemben megtárgyalnia. Ámbár tudja, hogy soha semmit nem követett el az előbb említett császár ellen, amivel őt arra indította volna, hogy őfelsége nyugalmát és ennek a királyságnak a szabadságát háborgatni kényszerüljön; mivel azonban egykor valamennyi elődjük között örökös barátság és szövetség virágzott, és a kereszténység ügyét most is leginkább ez a mozzatóerő viszi előre, megígéri, hogy a maga részéről mindent méltányol és mindenhez beleegyezését adja, ami ennek a rendkívül hasznos és szükséges békének a megszilárdítását szolgálja, nem törődve az említett határozatok hátrányaival, hanem inkább azok feltételeinek időszerűségét mérlegelve, őfelsége - főpapjainak és báróinak megfontolt tanácsára - beleegyezett azokba; és a jelenlegi viszonyok között ahelyett, hogy az őt ért sérelmek bármiféle megtorlásával vesztegetné az időt, inkább a kereszténység védelmével kíván foglalkozni.

Azok a főpap és báró urak pedig, akik mindezeket személyesen tárgyalták meg, a maguk részéről szinte ugyanezt tanácsolják. A tárgyalás eredményeit - amennyire szükséges volt - ismertették társaikkal és az ország közösségével is, és nem a határozatok előnyeiért - hiszen ezek némelyike igen megterhelő volt -, hanem sok egyéb ésszerű okra hivatkozva, még az egyezés terhes részeit is helyeslik, és készségesen vállalnak mindent, amivel a határozatban foglaltakat a kívánt sikerre vihetik. Úgy vélekednek, hogy jelenleg azt kellene leginkább és mindenáron elérni, hogy a viszálykodásokat lecsillapítsuk, a szövetségeket felújítsuk, a koronát visszaváltsuk, továbbá mindenfelé békét teremtsünk, és ezáltal testben és lélekben egyaránt szabadabban és harcra készebben álljunk szemben újból hitünk ellenségével, akinek földrengető közeledtéről napról napra nyomasztóbb hír hasogatja fülünket.

Ezért kéri Főtisztelendő Atyaságodat, hogy amilyen gyorsan csak az apostoli megbízatás engedi, térjen vissza a császárhoz, és számoljon be neki valamennyiünk jóindulatáról és akaratához (kívánságaihoz) alkalmazkodó készségéről.

Végül a mi felséges király urunk éppúgy, mint a főpap és báró urak, továbbá az ország lakói mind őszintén és hálatelt szívvel köszönetet mondanak Főtisztelendő Atyaságodnak nagy jóindulatáért, buzgón vállalt fáradozásaiért és az ügyintézésben tanúsított nagy gondosságáért. Mindannyiunk véleménye az, hogy Felséges Atyaságod úgy fáradozott ezért az országért, mintha innen származnék; semmit nem mulasztott el, ami személyes hírnevét növelhette és ami ennek az országnak a nyugalomát és végül az egész kereszténység üdvét szolgálhatta. Bárcsak valaha tehetnénk valamit Felséges Atyaságodért, akkor biztosan megismerné, hogy a szívességet mily szívesen viszonzózzák és a kapott jótetteket mennyire nem felejtik (itt). Most méltón magasztaljuk Fölséges Atyaságodat, és - tőlünk telhetően - legalább dicsőítő szóval fejezzük ki lelkünk köteles háláját, de nem mulasztjuk el ezt levélben is hírül adni őszentségének és az egész világnak. Buda 1460.

2. RÓMAI BESZÉD A MAGYAR KÜLDÖTTSÉG NEVÉBEN A PÁPA NYILVÁNOS KIHALLGATÁSÁN

Szentséges Atya! Ha az igen sok és fontos elfoglaltsággal bőségesen megterhelt Szentségedet mi is feltartóztatnánk beszédünkkel, nem annyira kegyes füleidnek okoznánk vele bosszúságot, mint inkább az akadályokat halmoznánk a közteendők elvégzése előtt, ezért jövetelünknek - kétségtelenül jelentős és ékesszólásra érdemes - okait igen rövidre fogva adjuk elő.

Amikor a magyarok fenséges királya a múlt nyáron hadba indult a török ellen, és saját birodalmának, valamint az ellenség földjének határán megtudta, hogy Pius pápa meghalt, jó ideig - méltán - szomorúság és kételyek költöztek lelkébe. Amennyiben egyebek között leginkább azért aggódott, hogy lehanyatlík hitünk szent ügye, melyet ez erős akarátú és tekintélyes föllépésű férfiú megkezdett. Nem tudta, hogy a korábban megkezdett vállalkozást mennyi bizalommal folytathatja annak a halála után, aki a háború megindításának legjelentősebb kezdeményezője volt, és akitől azt remélte, hogy a megkezdett háború legbiztosabb támogatója lesz.

De eközben kellemesebb hír érkezett: II. Pál foglalta el a pápai trónt. E hírre a remény tüstént úgy oszlatta el a félelmeket, miként a hajnali boldogság szárítja föl az estéli könnyeket, mert senki nem kételkedhetett abban, hogy a Szentlélek sugallata gondoskodott Isten egyháza számára olyan pásztorról, akit a természet számtalan sok erénnyel megáldva már rég kijelölt a legfőbb trónusra, és aki bölcsességét és nagylelkűségét nem szavakkal, hanem tettekkel tárja elénk. Tehát ez volt az egyedüli és közös oka valamennyi nép örömujjongásának. A mi királyunkat azonban, valamennyi honfitársunkhoz hasonlóan, még valami egyéb rendkívüli dolgok is megörvendeztették. Tudta, hogy Szentséged Velence gazdag városának szülötte, és - amint illik - hön szereti hazáját, és polgártársait, a mi szövetségeseinket - akik ugyanabban a válságos helyzetben vannak, mint mi - soha nem fogja cserben hagyni. Emlékezett rá, hogy elődöd és rokonod, a szent emlékezetű IV. Jenő pápa, mily jóindulattal és mennyi jótéteményben részesítette az ő atyját, aki a törökök ellen fölkelt keresztény nép vezére volt, valamint az egész pannón nemzetet; és nem kételkedett abban, hogy te követed majd e rokoni nyájasságot és bőkezűséget. Sőt, a nehezebb helyzet és páratlan jószágod, Szent Atya, amellyel minden pápát - még rokonodat is - fölülmúltál, azt a reményt kelti, hogy kissé több lesz az a támogatás, amelyet az unokaöcs nyújt majd a fiúnak, mint az, amelyet a nagybácsi nyújtott az atyának.

Mindez arra indította királyunkat, hogy Szentséged és az apostoli szék iránti kötelezettségének mielőbb eleget tegyen; amit valóban meg is tett volna, ha súlyos és hosszadalmas háború nem tartotta volna távol lekötve; és valóban, mihelyt a zord évszak és a téli vihar a háború megszakítására kényszerítette, legelőször a hű fejedelmek e legmegtisztelőbb kötelezettségének igyekezett eleget tenni.

(A folytatás egyik változata)

Először hát teljes lélekkel gratulál Szentségednek; szent lábaidat csókkal illetve ajánlja magát és övéit oltalmazdába; és minden körülmények közötti, elégedetlenségtől mentes, tiszta, teljes és kánoni engedelmességet fogad Neked - mint Krisztus valódi helytartójának - úgy a saját, mint országa nevében, olyan őszinte lélekkel és fogadalommal, amellyel egykor az ő neves ősei is teljesítették kötelességüket a római egyház és annak főpapjai felé. Mert ha ráérnél a régi évkönyveket forgatni, Szent Atya, bizonyára rájössz, hogy soha fejedelem és soha nép - mások megsértése nélkül szeretném mondani - az apostoli székhez oly odaadónak és engedelmesnek nem mutatkozott, mint a magyar és a magyarok királya. Még a kalandozások béklyójában vergődött a hunok nemzete, amikor a hatalmas Attila a velencei tartományba behatolva, egészen a Pó folyóig mindent tűzzel-vassal elpusztítva, a vele szembejövő Leó pápát oly nagy tiszteletben tartotta, hogy közbeavatkozására és intelmeire visszafordulva a Rómába vezető útról, elhagyta Itáliát. Később István király, aki először térítette a mieinket a katolikus hitre, kb. az Úr születésének ezredik évében, jöhet Henrik császárnak volt veje és sógora, a királyi koronát mégis inkább a római pápától kérte, és ezáltal ezt a királyságot inkább az apostoli széknek rendelte alá. Kevéssel ezután őt Szent László király követte: mikor az akkori pápa a szent föld visszafoglalásáért mindenhol kihirdette a keresztet, Gottfried helyett ő vezette volna a keresztény sereget Jeruzsálembe, de tervét később András hajtotta végre, aki, miután legyőzte a szaracénokat és imádkozott Krisztus sírjánál, az ellenségtől a szentek ereklyéin kívül más zsákmányt nem hozván tért vissza hazájába. Később a királyi ház magvaszakadtával, Magyarország az apostoli szentszéktől kért fejedelmet, és megkapta Károlyt, Szicília igen dicső királyát, akinek fia és követője, Lajos a nápolyi királyságot - noha vér szerint az őt illette - fegyverrel megszerezte, és azután azt Szent Péter apostolnak visszaadta. Élnek még, akik elmondhatják tapasztalataik tanulságait arról, hogy ezután Zsigmond császár mennyit tett a konstanci és a bázeli zsinaton Márton és Jenő pápáért és mennyit a legszentebb egyházért.

Nehogy az egyes esetek futólagos említésével is túl bőbeszédű legyek, a mi nemzetünk és fejedelmeink ennek a legszentebb széknek a tekintélyét a lehető legtöbbször értékelték, és az ő tervei szerint rendezték egyebek között a béke és háború ügyeit is.

Legújabbban az a jeles kormányzónk, akiről fentebb említést tettünk, az apostoli követek buzdítására és segítségével mily gyakran harcolt a törökkel, és végül nagy ütközet győzteseként adta vissza teremtőjének, saját diadalmi jelvényei között ünneplő lelkét. Tehát szülőjének, királyelődeinek nyomdokain halad a mi dicső uralkodónk, amikor nemcsak a vallás és a tisztelet által megszabott engedelmességet tanúsítja Szentséged irányt, hanem akarotodnak alávetve magát, parancsaidat várva áll helyt. És mivel tudja, hogy legnagyobb gondod a kereszténység védelme és a törökök megsemmisítése, erre följajánlja saját és sajátjai minden javát, ezenfelül pedig királyi fejét; Szent Atya, a te jóváhagyásoddal és támogatásoddal még a legvakmerőbb vállalkozáshoz is bátran hozzálatna. Vedd védelmedbe és atyai szeretettel zárd szívedbe - alattvalóival együtt - odaadó fiadat, Mátyás királyunkat, különösen azokban a dolgokban, amelyeket nyájad érdekében nem kevésbé nyájias, mint kegyes lelkedre vállaltál.

Szent Atya, ez jövetelünk első oka, melyet ma röviden előadtunk. Arról a sok és hasonlóképp jelentős dologról, ami még hátravan, készségesen beszélünk majd a Szentséged által kijelölt helyen és időben.

(A folytatás másik változata)

Először tehát minden jót kíván Szentségednek teljes lélekkel, és csókkal illetve szentséges lábaidat, ajánlja magát és övéit oltalmazdába; és minden körülmények között feltételek nélkül követve őseinek őszinte érzéseit, Neked mint Krisztus valódi helytartójának tiszta és teljes kánoni hűséget fogad, méltán várja viszont, hogy országának szabadsága, javai és ősi szokásai változatlanul megmaradjanak. Közvetlenül ezután szükségesnek tartotta, hogy Szentséged előtt fölfedje, hogy milyen helyzetben van a saját ügye - és valamennyi keresztényé. Ezért figyelmeztet: az igen vad és gazdag ellenség legkevésbé sem gondolkodik a békén, napról napra felfuvalkodottabb lesz, és egyre borzasztóbb dolgokat tervez: maga pedig az első támadások megindításánál a harcban már elgyötört országot elkötelezte a katolikus hitnek, és elegendő más munkát is magára vállalt, hogy biztosítsa a határokat, igazából e két évben igen nagy reményt helyezve a segítségbe és bízva a rendkívüli ígéretekben, a háború majd minden támadását a saját vállaival tartóztatta föl.

Kér, és könyörög Szentségedhez, hogy amekkora buzgalommal csak lehetséges, fontolja meg nehéz helyzetét, fontolja meg a fenyegető veszély nagyságát, és tartsa szem előtt mindazt, ami akár az ő erőinek ekkora teherrel szembeni egyenlőtlenségéből, akár mások nemtörődömségéből következhet, és - korábban és bőségesebben, alkalmasabb utakon és jobb módon, mint eddig a többiek tették - hathatósan gondoskodják a keresztény államról, amelynek méltán lett vezetőjévé.

Mivel bízik abban, hogy Szentséged is így kíván cselekedni, saját és alattvalói javait mind, azonfelül királyi fejét is, mely szükségképp a hazát illeti, szokás szerint önként felajánlja a hit ügyének.

Ezek jövetelünk okai, Szent Atya. Ha úgy látszik, hogy az elmondottak közül valamit nem fejtettünk ki eléggé, csupán vázlatosan adtunk elő, arról a dologról a Szentséged által kijelölt helyen és időben majd készségesen meghallgatunk, és a hallottakra majd válaszolunk.

3. KÖVETI BESZÉD II. PÁL PÁPA MAGÁNKIHALLGATÁSÁN

Szent Atya! Lelkünk mélyéről fakadó őszinte hálánkat fejezzük ki azért, mert méltónak tartottál arra, hogy kegyesen egy és ugyanaz nap két kihallgatáson is fogadj bennünket - tudniillik egy magán- és egy közkihallgatáson -, mindez mindenben a kívánságunk szerinti és gyors ügyintézészt sugallja nekünk. Most tehát követi megbízásunk másik fontos részét, hitünk ügyét, fogjuk röviden előadni.

Mivel ma felséges királyunk engedelmességét tolmácsoljuk Szentségednek; hogy azt valóban bizonyítsuk, ismét és újból utasításaidnak vetjük alá az országot, felséges királyunk személyét és vagyonát. Ő ugyanis kész a keresztény nép határainak megvédésére, a közös ellenség visszaverésére, és arra, hogy mindent kívánságod és parancsod szerint teljesítsen; de kéri Szentségedet, higgye el, hogy a helyzete ínséges, higgye el, hogy a fenyegető veszély hatalmas, és csak annyi terhet szabjon ki rá, amennyit vállalai megbírhatnak. A többit pedig a saját maga és a többiek tartálékából egészítse ki, hogy végre az ellenség ereje kiegyenlítődjék a miénkkel, s inkább a sikerben reménykedhessünk, mintsem félnünk kelljen a vereségtől. Az elmúlt két évben dicső királyunk - nagy bizodalmat vetve a segítségekben, és végül szinte senkitől sem támogatva - saját erejéből, nem annyira saját érdekében, mint inkább mindenkiért, viselte a háborút, az ellenség seregét többször szétzavarta, az ellenség földjét földülta, Boszniát szerencsésen elfoglalta és bátran megtartotta, és sok más üdvös dolgot is

cselekedett a keresztény állam javára, de az ő kiválósága sokkal ismertebb annál, hogysem ezt nekünk el kellene sorolnunk. Az említettek során oly rövid idő alatt több munkát és költséget vállalt magára, mint amennyit teljes öt évi idő alatt a saját védelmére fordított volna. Most pedig az igen gazdag és hatalmas török még jobban kipihente magát és még nagyobb bosszút tervel. Végül is mindenki tudja, hogy mi következik majd, ha nem cselekszünk idejében. De ki cselekedhet Nálad jobban, Szent Atya, akinek természete az akarás, hivatali kötelessége az intézkedés, és minden lehetősége megvan a cselekvésre. Nem mondhatjuk, ugyanis, hogy tehetetlen vagy; te naponta oly sok embert teszel gazdaggá, te a menny és föld kulcsait őrzöd, te mindenkinek megparancsolhatod, hogy adakozzék. Jó előre gondoskodj hát, mivel a halogatásban veszedelem rejlik. Mennél inkább hagyjuk ugyanis, hogy a török nyugodjon, annál kevésbé nyugszik ő maga. Nem azt kívánjuk tőled, Szent Atya, hogy saját szentséges fejedet szegezd a szeleknek és hullámoknak, és személyes jelenléteddel növelve a kereszténység tekintélyét, gyengítsd az ellenség lelkét. De parancsolt meg, hogy menjenek arra a részre és azon az úton, amelyiken az ellenség a támadást leginkább megkísérli; és inkább ott nyújtsd az orvosságot, ahol a legjobban elharapózik a veszedelem. Minél bőkezűbben teszed majd ezt egyszer, kétszer s háromszor, annál biztosabb lesz a győzelem, és annál kevesebb lesz a ráfordítás. Jobb, hogyha mindazt, amit mindenki lassanként a saját védelmére költött volna mondjuk tíz év alatt, együtt nyújtja két vagy három év alatt bőségesen az ellenség megtámadására és örök időkre való kiűzésére.

Királyunk talán másként is gondoskodhatna magáról és birodalmáról; de lelkének lángoló hite és jóságodba vetett bizalma, Szent Atya, arra indítja, hogy inkább maga vállalja mindenkiért a kockázatot, minthogy nyugodtan szemlélje mások veszedelmét. Ha ugyanis van más ország, ahonnan a törököt még jobban meg lehet semmisíteni, mint Magyarországról, ő belenyugszik abba, hogy oda helyezték át a védelmet. Ha valaki a keresztény uralkodók közül át akarná vállalni a közös védelmet, készségesen annak adja mindazt, amit tőled kér és kíván. Ha királyunkat erőtlennek gondolnád, kétely ébredhetne benned, hogy támogatásod semmivé foszlik. Most, amikor nekünk is van valamink, biztos, hogy a te segítséged, amivel erőinket növeled, Szentségednek örök dicsőségét, a rád bízott keresztény népnek pedig üdvét fogja gyarapítani.

(A beszéd fogalmazványa)

Szent Atya! A mai napon azért jöttünk hozzád, hogy követi megbízásunk második felét elismételjük, és bővebben kifejtsük.

Felséges királyunk az ellenség lehetőségeit személyes tapasztalatokból alaposan megismerte, és a Szentséged iránti hódolatát kifejezve figyelmeztet erre: Ha a keresztény népnek - amelynek isteni sugallatra méltán áll az élén - üdvét akarja, mint ahogy ez elhatározásaiból, cselekedeteiből és intézkedéseiből nyilvánvaló, akkor a mérhetetlenül hatalmas török ellen mielőbb tegye meg a szükséges óvintézkedéseket. Csakugyan ez az egyetlen ellenség, amely - a közelsége miatt - elpusztíthatja a keresztény nevet, és ezt becsvágyból szenvedélyesen igyekszik is megtenni; és - ahogyan ezt eddigi tettei mutatják - éjjel-nappal csak azon gondolkozik - még akkor is, amikor békésnek látszik -, hogy e vágyát megvalósítsa. S mivel nemcsak az előkészületben rendkívüliek, hanem a támadásban is fáradhatatlanok, mindenki tudja, hogy mi fog következni, ha nem cselekszünk idejében. De ki cselekedhet nálad jobban, Szent Atya, akinek természete az akarás, hivatali kötelessége az intézkedés, és minden lehetősége megvan a cselekvésre. Intézkedj tehát oly módon, ahogyan azt tőled a legfőbb tekintély és az ügy fontossága megköveteli; és legyen gondod rá, hogy az ellenséget azon a részen támadjuk meg, amelyiken a legsebezhetőbb.

Nincs szükség arra, hogy mi mondjuk meg neked, vajon szárazföldön vagy tengeren kell-e támadni; vagy azt, hogy mekkora sereg lesz szükséges a győzelemhez. E fontos dolgok nem ismeretlenek előtted, akinek figyelmét - isteni bölcsességénél fogva - a legkisebb dolgok sem kerülnek el. A mi kötelességünk az, hogy rámutassunk azokra a gondokra, amelyek csak ránk tartoznak.

Az elmúlt két évben dicső királyunk - nagy bizodalmat vetve a segítségekben, és végül szinte senkitől sem támogatva - saját erejéből, nem annyira a saját érdekében, mint inkább mindenkiért, viselte a háborút; az ellenség seregét többször szétzavarta, az ellenség földjét földülta, Boszniát szerencsésen elfoglalta és bátran megtartotta, és sok más üdvös dolgot is cselekedett a keresztény állam javára; de az ő kiválósága sokkal ismertebb annál, hogysem ezt nekünk el kellene sorolnunk. Az említettek során oly rövid idő alatt több munkát és költséget vállalt magára, mint amennyit teljes ötévi idő alatt a saját védelmére fordított volna. Mindazonáltal mégis emlékezve az atyai példára és tudva saját kötelességét, elhatározta, hogy a magára vállalt munkát minden erejével folytatja, annál buzgóbban, Szent Atya, mennél bőségesebb támogatásban fogod majd részesíteni. Ha ez valóban csak a legszükségesebb lesz, később sem terem majd sok gyümölcsöt. Mindenesetre királyunk föllelkesült a legutóbbi sikerektől, és az ország is sokkal egységesebb most, mint azelőtt volt. A török elleni bosszúnak és birodalma megnövelésének heves vágya ég benne, de már hadseregét bizony megviselte néhány jelentős csapás. Rajta hát, Szent Atya, fogadd el a jócselekedetre elédbbe tárt alkalmat, és segítsd meg odaadó fiadat, Magyarország királyát, kegyes szándékában; mennél bőkezűbben teszed ezt, annál biztosabb lesz a győzelem, és annál kevesebb lesz a ráfordítás.

Ha mi hanyagabbul viselkednénk, neked kellene biztatnod; most mi biztatunk az előbbiekre. Ha minket teljesen erőtlennek gondolnál, kétely ébredhetne benned, hogy támogatásod semmivé foszlik; most, amikor nekünk is van valamink, biztos, hogy a te segítséged, amivel erőinket növeled, Szentségednek örök dicsőségét, a rád bízott keresztény népnek pedig üdvét fogja gyarapítani.

LEVELEK

1. VITÉZ JÁNOSHOZ

János (Pannonius) Krisztusban Főtisztelendő atyjának, János váradi püspök úrnak üdvözlétét (küldi).

Mivel a mi Pálunk útnak indult oda, nem bocsáthattam őt el levelem nélkül; ám az ő gyors visszatérése nem engedte meg, hogy szaporítsam szavamat, hiszen már az est csillagának felkelte után jött, hogy másnap alig valamivel napkelte után távozzék. Tudja meg tehát Atyasága, hogy jól vagyunk és tanulunk mindketten, egyébként nagyon aggódunk közös jötevőnk jólétéért, és nap mint nap azt kívánjuk, hogy valami kedvezőt halljunk felőle.

Most semmilyen könyvet sem küldök, főleg azért, mert előre nem láthatóan talált rám a hírvivő; de átadtam neki, amit tudtam: hogy vigye el Önnek Guarinónk ércből való arcképét, úgy gondolva, hogy ez éppoly kedves lesz, mint ugyanannyi ezüst, hogy tudniillik Atyaságod most arcvonásait és fejalakját is megismerje annak az embernek, akit régen ismert hírből és írásaiból. E képet pedig ő maga adta nekem már régebben, mégpedig éppen azzal a kegyes óhajjal, hogy valaha eljusson oda. Jó egészséget, és mindenkinek adja át üdvözlömet, főleg Bari-i Miklós úrnak.

Ferrarából (1450) december 8-án.

2. MARCUS AURELIUSHOZ

Sok minden arra ösztökélt eddig, Marcus Aurelius, hogy amikor olyannyira bőven akadnak fordítók, egyedül én magam ne fordítsak; elsősorban pedig az, hogy mindig előbbrevalónak tartottam saját műveimet létrehozni, mint a másokét fordítani. Mindazonáltal ha már úgy esett, hogy eltérjek föltett szándékomtól, kinek ajánlhatnám inkább ezeket a zsenyéket, mint neked? neked, aki egyre csak unszoltál, hogy vállaljam magamra ezt a munkát, amit más bizonyára nem könnyen végzett volna el; aki még ráadásul formába öntötte ezt a könyvecskét, diktálásomra, mint iskolában a növendék, vagy mint szónoklat alkalmával a jegyző. De nem is csupán ezért ajánlom könyvecskémet éppen neked; inkább azért, mert te nagyon is közel állsz hozzám, s ha elolvasod azt, amit az ellenségeskedések hasznáról Plutarkhosz oly bölcsen összegyűjtött, meglátod, mennyivel hasznosabbak a mi barátságunk gyümölcsei. Egyébként ami művecskémet illeti, sem neked nem ajánlom túl melegen figyelmedbe, sem arra nem kíváncszom szerfölött, hogy nyilvánosságra hozd; mert nem akarok érdemet szerezni abból, amibe nem érdemszerzés szándékával fogtam; megrovásban sem kell azonban részesíteni, mivel se tudásom, se ez az életkor nem akadályozza annak, hogy ha bármit hibáztam is, bocsánatot ne érdemeljek. Nos, bárhogyan is lesz, akár dicsérnek, akár gáncsolnak mások, egyre megy, ha neked elég az én odaadásom, máris föloldozást nyertem. Isten veled! 1456. december 1-én, Montagnában.

3. MARCUS AURELIUSHOZ

Ismét csak a te olyigen állhatatos buzdításaid vetek rá arra, Marcus Antonius, hogy vállaljam a fordítás munkáját, amelyet korábban a legkövetkezetesebben el szoktam hárítani. Fogadd hát újfent ezt a könyvecskét ugyancsak Plutarchosztól; ez az írás a fürkésző-kíváncsiskodó emberek magatartását festi le komikus vonásokkal; úgy gondolom, egyáltalán nem méltatlan az érdeklődésünkre, hiszen egyrészt azok, kik ebben a betegségben szenvednek, meggyógyulhatnak, másrészt azok, kik teljesen egészségesek, mint te is, jól szórakozhatnak rajta. Továbbá ha eligazítást vársz róla tőlem, akkor figyelmedbe ajánlom a fenti művecske szerény kis előszavát, te pedig gondoskodni fogsz róla, hogy ez is a műhöz csatlakozzék. Mert inkább neked mondom el most azt, ami bármi tekintetben is fontosabb.

Azt a kifejezést például, amelyet a könyvön felírva látsz, Aulus Gellius, ha jól emlékszem, az Attikai éjszakákban, azzal vetette el, ugyanerről értekezvén, hogy mindjárt keres rá megfelelőbbet; végül is föladta a reményt, hogy talál ilyet, és azt, ami a πολυπραγμοσύνη-t latinul kifejezné, szavak egész sorával írta körül. Ugyancsak ő a *curiosus*-t (*kíváncsi*-t) igen gyakran az *accuratus* (*beható, gondos, szorgos*) szó megfelelőjeként alkalmazta. Én azonban meg nem bántva e tanult és ékes szavú szerzőt, azokat, akik ebben a bűnben szenvednek, hol *negotiosinak* (*buzgólkodóknak*), hol *curiosinak* (*kíváncsiskodóknak*) nevezem, magát a bűnt pedig hol *negotiositasnak*, hol *curiositasnak*. Mert különösen Nigidus, az az ember, ki ennek megítélésében Varro mellett a legjáratosabb, erősíti, hogy a szavaknak ilyesféle képzett alakja, mint *vinosus* (*iszákos*), *religiosus* (itt: *aggályos, fölöttébb jámbor*) annak a dolognak egy bizonyos túlzását jelöli, amelyről szó van. Cicero is, leginkább a *De officiis* (A kötelességekről) című értekezésének első könyvében, midőn arra figyelmeztet, hogy az idegennek a legkevésbé sem kell egy másik államban kíváncsiskodnia, nyilvánvalóan csak rossz jelentésében fogadja el ezt a szót, hasonlóképpen Catullus, a költő is a latinságnak ugyancsak szorgos őrzője, midőn így szól:

*Se megszámolni ne tudják a kíváncsiak,
se rossz nyelvükkel ártani ne tudjanak.*

Mi tehát teljes joggal követtük őket, szintűgy azokat, kik még ezenkívül ugyanígy használják ezt a szót. De a *negotiositas* olyan esetlen! Talán a *curiositas* is. Ám mindez és még néhány hasonló vagy a szükség folytán könnyen elfogadottá válik, vagy, mint Cicerónak ama *boldogulás* és *boldogságos* szava, a használatban elveszti rikító színeit. Bár maga Cicero a Tuscolumi Vizsgálódásokban a *szoknyabolond*-ből *szoknyabolondság*-ot, a *vétkes*-ből *vétkesség*-et, a *részeges*-ből *részegeskedés*-t képez, és ezt az eljárásmodot mindenütt gyakran, zavartalanul és bármiféle vizsgálgás nélkül alkalmazza, mégis néhány kifejezésen túl általában őrizkednek a szokatlan megnevezésektől. S ha a mű egészében a szólás kecsességét kéred számon, először is fontold meg, milyen nehézkesnek bizonyul minden fordítás, aztán hogy a szónoki vagy a történelmi művek átültetése közel sem oly bajos, mint a filozófiai írásoké, amelyekben már az is nagy öröm, ha csak az írás értelmét pontosan eltalálod, s minden egyéb nem tűnik meddő hiúságnak.

Isten veled. Padovában, február utolsó napján, 1457-ben.

4. PROTHASIVS DE CERNAHORÁHOZ

János, megerősített pécsi püspök Főtisztelendő Protáz olomouci Püspök Úrnak üdvözlétét (küldi).

Szeretett Barátom, már régóta kívántam, hogy valamikor találkozzam Veled, és élvezzem kellemes tekintetedet, hogy sokkal erősebben tartsuk fenn ismeretségünk kapcsolatát, amely látszatra meglazult, és valamelyest új csíráját és alapját vessük annak, hogy a magasabb (nagyobb?) életkor és méltóság szorosabb kapcsolatba hozzon egymással bennünket, akik hajdan mint iskolások (már) kapcsolatban voltunk egymással. Am egyéb elfoglaltságaink miatt egyszer sem tudtunk együtt lenni, s ez számomra annál terhesebb volt, minél inkább szolgáltatott e kívánságom okot arra, hogy a levélbeli kapcsolatunk (is) megszakadjon. Egy (levelet) sem küldtem ugyanis neked, remélve, hogy valóságos hangon, élőszóval szólíthatlak meg, és új örömmel és vidámsággal eleveníthetem és szíthatom fel valamiképpen régi barátságunkat. Mivel erre jelenleg nincs reményem, nincs más hátra, minthogy csupán olyan szóval forduljak hozzád, amilyennel tudok, azaz levéllel, amely majd helyettesíti nálad élőszóbeli beszédemet. Kedves jó Barátom, sokkal voltam és vagyok az adósod, hiszen annyira felemelsz engem dicséreteddel és magasztalásoddal, hogy mindenki s főleg a váradi (püspök) egyhangúan mondja, hogy semmi sem volt szemedben kedvesebb nálamnál. Horatius a megmondhatója, hogy ez mekkora dicséret: Tetszését megnyerni a főembereknek, éppen nem utolsó dicséret. Mindezt ismételtelen tartozom neked, mert ez akkora jóindulat, amely már semmivel sem tetézhető. Nem is vagyok ezért képes ezt mással viszonzni, mint hogy azzal a jóakarattal övezlek téged, amellyel te engem, és hogy felkészülök arra, amiről úgy gondolom, hogy a javadra válik. Ez a kötelességem, így fogok tenni. Hiszen ki kételkednék abban, hogy ami tőlem indult ki valaha is irányodban, kötelesség volt, ami viszont tőled irányomban, a te érdemed, mivel nyilvánvaló, hogy ezek az irántam való jóindulatod tömkelegéből fakadtak? Jó egészséget! Budán, 1461. március 25-én.

5. FRANCISCUS TODESCHINUS PICCOLOMINEUSHOZ

Főtisztelendő Atya! Felbuzdulva Főtisztelendő Atyasága kiváló erényeinek hírére, amelyeket már régóta magasztal szélteben-hosszában sokaknak szava, mint mondom, felbuzdulva e hírnéven, bátorkodtam elsőként írni Főtisztelendő Atyaságának, és magamat szolgálatába ajánlani, készen tőlem telhetően minden parancsának teljesítésére; miközben nem annyira a magam érdemeiben bízom, mint Főtisztelendősége kegyes emberségében. E kívánságom tanúja Főtisztelendő Márk Úr, tinnini püspök, aki könnyűszerrel kiegészíti majd bőséges és terjedelmes élőszóbeli ajánlásával jelen rövid és töredékes leveletem. Mégsem érvén be ekkora tanúval, küldtem általa Főtisztelendő Atyaságának néhány, igaz, csekély zálogot, amely azonban odaadó lélekből fakadt. Szolgálataimnak mintegy a zsengei ezek, és egyelőre eleget érnek el, ha legalább elfogadásra és tekintetre méltatnak. Ha van még valami, amire csekélységem képes fivérem, a váradi (püspök) úr mögött, gondoljon Főtisztelendő Atyasága arra, hogy egyike vagyok a legkisebb magyarországi embereinek, akinek belátása szerint bármit parancsolhat. A Magasságbeli sokáig tartsa meg Főtisztelendő Atyaságát épségben és jólétben! S azt kívánom, hogy minél kedvesebb embere legyek. 1460.

6. BLAGAI GYÖRGYHÖZ

Nagyságos, tisztelt Testvérünk! Mind az Apostoli Szentszék, mind a Királyi Felség jóbarátunknak, a Krisztusban Tisztelendő Atyának, Márk püspök úrnak adományozta a tinnini püspökséget. Mivel pedig ismeretes e tinnini egyház tizedeivel kapcsolatban, hogy azok bizonyos részben Őnagysága birtokában vannak, kérve kérjük Őnagyságát, méltóztassék a nevezett Márk püspök urat e neki jogosan járó tizedek szedésében védelmezni, és megengedni, hogy azokat saját kezüleg vagy emberei által szabadon és törvényesen kezelhesse. E tekintetben nemcsak nekünk, hanem Istennek is tetsző dolgot fog művelni. 1460.

7. GIOVANNI GAZULÓHOZ

Veletek kapcsolatos, már régen támadt várakozásunkat az üggyel magával kapcsolatban szerzett tapasztalat nemcsak könnyen teljesítette, hanem messze túl is szárnyalta. Nagyon megtetszett ugyanis nekünk az a könyvetek, amelyet a minap küldtetek el nekünk. Szemmel láthatóan annyi benne a tanulság, annyi az ékesszólás, hogy olvasmányosnak is, s a tanuló számára gyümölcsösnek is bizonyult. Megvalljuk, hogy világosan megmagyaráztátok nekünk benne a régi csillagászok néhány nehezen érthető kijelentését, amit már régóta világosabban kívántunk megérteni. Ezért komolyan buzdítunk titeket arra, hogy szíveskedjete a megkezdett művet befejezni, amivel majd megfeleltetek a tudósok javának, s egyben a ti dicsőségeteknek, valamint a mi kívánságunknak. Egyébként kérve kérünk benneteket, gondoskodjatok róla, hogy Ptolemaeus gyűrűit s a többi eszközt, amelyekről művetekben említést tesztek, ott a mi költségünkre elkészítsék és megcsinálják; mert itt, Magyarországon nincs senki hozzáértő mesteremberünk. Bármit költötök erre, gondunk lesz rá, hogy vagy a ti városotokban vagy más alkalmas helyen teljesen és hatályosan kiegyenlítsük. Kelt

8. CARVAJAL JÁNOSHOZ

Hosszabb levéllel szándékoztam leróni Főtisztelendő Atyasága iránti adósságomat, ha történetesen nem Főtisztelendő Márk Atya, tinnini püspök úr lett volna ennek vivője, aki - jól tudom - ékesszólóbban és bővebben beszámol majd mindenről, amiről írhatnék. Úgy vélem azonban, hogy egy dolgot, aminek elintézését személyesen bíztam rá, e levélre is rá kell bíznom, azt ti., hogy melegen ajánljon Főtisztelendő Atyasága figyelmébe. A Magasságos sokáig tartsa meg jólétben! Budán, 1462. április 20-án.

9. CRISTOFORO MORÓHOZ

A Polikárpunk által küldött levelével nyilván kifejezte Őkegyelmessége, mennyire megbecsül engem, és elsősorban nagybátyámat, a váradi püspököt. E levelét sok okból tartottam kedvesnek. Először is mindjárt észrevettem Őkegyelmességének nyájasságát irányunkban, amennyiben írásban méltóztatott válaszolni csupán csak szóbeli üdvözlötünkre. Azt pedig még óhajtani se mertük volna, hogy ily nagy fejedelem nemcsak a kedves, hanem a legkedvesebb emberei közé soroljon minket, és mind erény, mind tekintély dolgában elsőrangúaknak tartson ebben az országban. Valóban, még ha a lehető leginkább bővelkednénk is mindenben, mégsem adhatnánk soha megfelelő hálát Őmagassága rólunk alkotott oly nagyszerű véleményéért és irántunk tanúsított oly bőkezű jóindulatáért; annál kevésbé azzal a csekélységgel, ami a

természet és a sors kegyéből a miénk. Az igazat megvallva azelőtt is sokkal tartoztunk az Ön köztársaságának, amelytől - érdemünkön kívül - mindig a legnagyobb tiszteletet kaptuk is, vártuk is; most viszont a korábbinál nagyobb csomó tartozás járult hozzá kötelezettségünkhöz. Ezért szeretném, ha Fölsége úgy vélné, hogy a legodaadóbb hívei vagyunk készen bármilyen szolgálatára. Ha pedig erőnk netán kevésbé tudna megfelelni valamely dolgokban igyekvő akaratunknak, egészítse ki azt lelkünk ragaszkodása és odaadása. Pécs, 1462. szeptember 26.

10. ALEXANDER OLIVÁHOZ

Tisztelendő Atya! Bizonyára csodálkoztam volna azon, hogy elsőként írt nekem, akármilyen emberkének az, akit mind erény, mind tan és tekintély dolgában Isten Egyházának fejedelmei között fő gyanánt tartanak számon, ha már régóta nem ismertem Tisztelendő Atyasága sokat dicsért, különleges emberiessége hírét. Levelével meghívott, hogy a barátja legyek, és segítségemre ajánlotta egyik barátját. Márpedig én Tisztelendő Atyasága legnagyobb jótéteményének és szinte a boldogságomnak tartom, hogy ismeretlenül is megérdemeltem ily nagy ember ismeretségét, (továbbá) azt, hogy távolból is kedvel engem, és bár csaknem haszontalan vagyok, valamire mégis felhasznál. És biztosan rég megkerestem volna Tisztelendő Atyaságát, s arra kértem volna, amint ezt megtennem kellett volna és kívántam is, hogy soroljon övéi közé, ha nem tett volna szégyenlőssé jelentéktelenségem tudata. Nem az vagyok ui., aki képes lenne teljesíteni azt a vélekedést, amit Főtisztelendő Atyasága jóindulatúlag esetleg alkotott rólam. Bármit hangoztasson ui. rólam a hírverés, hogy az igazat őszintén megvalljam, sohasem tűntem ki túlságosan a lélek erényeivel; és ha merítettem is valamit hajdan Itáliában a tudományokból, mindez a feledés és a hosszan tartó elszokás következtében kiesett már az emlékezetemből. Mindamellet tudja meg Tisztelendő Atyasága, hogy azt a kevéskét, amire a természetemmel és vagyonommal képes vagyok, teljesen a szolgálatára szentelem; és semmi sem lesz kedvesebb nekem, mintha olyasmit fog parancsolni, aminek teljesítésében legalább megmutathatom lelkem Önnek szentelt érzését. A többiről majd bővebben beszámol Tisztelendő Márk Atya, tinnini püspök úr, akit Tisztelendő Atyasága ajánlott nekem, s akit viszont magammal együtt a figyelmébe ajánlok. Ha tehetnék érte valamit, szívesen megtenném, mind az ő érdemeire, mind Tisztelendő Atyasága ajánlására való tekintettel, ám én akkor sem voltam a Királyi Felség mellett, de még ha jelen lettem volna is, a jelenlétemnek nem lett volna nagy fontossága; mert nekem az is elég, ha az, aki tehet valamit, az ügyét kedvezően intézte. Tartsa meg a Mindenható Tisztelendő Atyaságát sokáig épségben és jólétben! Pécs, 1462. szeptember 28-án.

11. FRANGISCUS TODESCHINUS PICCOLOMINEUSHOZ

Régóta egészen Főtisztelendő Atyaságának ajánlottam magam, de úgy véltem, legalább levélben kell felfrissítenem az emlékezetét, nehogy az egyházmegyei hivatal ügyei közepette csekélységem teljesen kiessék Főtisztelendő Atyasága tudatából. S minthogy Főtisztelendő Atyasága egyszer már védelmébe vett engem és egyházamat, alázatosan kérem, hogy most is legyen előmozdítója bizonyos ügyeimnek, amelyeket a Krisztusban Tisztelendő Márk Atya, tinnini püspök úr szándékozik ott megmozgatni. (Tegye ezt) inkább természetes jóságával, mint érdemeimre való tekintettel. A Magasságos sokáig tartsa meg Főtisztelendő Atyaságát épségben és jólétben! 1462.

12. JACOBUS AMMANATUSHOZ

Örvendő vettem tudomásul Főtisztelendő Atyaságának újabb jóindulatú és emberséges megnyilatkozását testvérem, a váradi (püspök) úr iránt. Mindjárt megéreztem, hogy már az első azok sorában, akiket Főtisztelendő Atyasága övének tekint; nyomban azt kívántam, hogy magam is csatlakozzam számukhoz; s mint kölcsönösen rokonok, együtt legyünk Főtisztelendő Atyasága szolgálatára is. Ajánlom tehát csekélységemet Főtisztelendő Atyaságának, kérve, méltóztassék engem is állandó szolgálói közé sorolni. Ezen odaadásomnak néhány, bár csekély zsengejét küldöm Főtisztelendő Atyaságának, hogy valóban megmutassam, amit szavaimmal teszek hozzá (ajánlatomhoz). Kérem, ezekben inkább mérlegelje a küldő lelkületét, mint a kis ajándék olcsóságát. A többi majd elmondja Krisztusban Tisztelendő Márk Atya, tinnini püspök úr, aki Szentséges Urunknál szándékozik közbenjárni bizonyos ügyeimben és az enyéim ügyeiben. Ezen ügyek egyike, amely a saját és egyházmegyém nyugalmasabb helyzetére vonatkozik, elég nehéz ugyan; többek véleménye szerint azonban sem nem szokatlan, s éppen nem tilos, számunkra viszont sok okból nagyon is szükséges. Kérem Főtisztelendő Atyaságát, hogy ezen ügy előmozdításával kezdje meg szerencsésen tanúsítani jóindulatát irántam. Irántam tanúsított nagy jótéteményéért Főtisztelendő Atyaságának inkább szeretnék a lekötöztettség lenni, mint bárki másnak. A Fölséges sokáig tartsa meg jólétben! 1462.

13. RAFFAELLO ZOVENZONIHOZ

Legutóbbi leveledből megértettük, hogy már többször írtál nekünk. Vajha már ebből is könnyen megérthetted volna, hogy eddigelé egyik leveledet sem adták át nekünk, ezért nem kaptál választ. Hiszen nem vagyok annyira lusta vagy embertelen, hogy ne válaszoljak barátaim leveleire, még hozzá az olyan barátaiméra, akik nem restellnek megtisztelni és becsülni engem, jóllehet távol élek tőlük, és csaknem ismeretlen vagyok számukra. De mit sem számítanak az utak járatlansága és az egymástól távol eső helyek, hogy elriasszanak bennünket az írástól. Sőt minél kevésbé továbbítják (a leveleket), annál gyakrabban írunk egymásnak, hogy kiegyenlítse a folytonosság a hosszadalmasság okozta idővesztéséget; csak megesik, hogy a sok levél közül egyik-másik megérkezik. Egyébként szívesen hallom, és könnyen elhiszem, amit Polikárpunkról írsz, hogy dicséretesen és gyümölcsözően járt ott ezen ország követségében. Ennek az embernek erényét és tudását már régóta ismerem. Ám itt, közöttünk többet nyom a latban a ti tanúbizonyságotok, mintha én, hajdani tanulótársa magasztalnám. Szeretném viszont, hogy fukarabban beszélj és érezz velem, mint övele kapcsolatban. Nem vagyok én az, akinek te gondolsz, vagy a hír harangoz. Ha merítettem is valaha Guarinusunk forrásából, akit méltán dicsérsz, kiszáradt az már az oly hosszú szünetelés folytán. Végül kéred, hogy nagybátyám tisztelendő uraságának ajánljalak; máris elérted, amit kívánsz. Ő önként is pártfogol minden tudós és hozzád hasonló férfiút. Te csak haladj úgy, amint kezdted, és bízzál benne, hogy kedves embere vagy mindkettőnknek. Jó egészséget! Pécs, 1462.

14. MOHORAI MIKLÓSHOZ

Tisztelendő Márk Atya, tinnini püspök úr, aki ügyeit szerencsésen elintézte, más ügyekben pedig teljesen felvilágosított, vissza fog térni a püspöki székházba. Amint tehát majd elmondja, és ahogyan eddig intézte Boldogságod a váradi (püspök) úr ügyeit s a mieinket, hűségesen és szorgalmasan törődjék (azokkal továbbra is), majd mi is jóindulattal leszünk iránta az ügyek előmozdításában. Kelt 1462-ben.

15. GALEOTTO MARZIÓHOZ

Atyámfia, én könnyen elfogadom a mentségedet. Neked viszont nem kellett oly mélységesen értened azt, amit a plébános által írtam. Nem azért írtam, mintha egyáltalán nem bízék benned, hanem részben tréfából, részben azért, hogy ösztönözzelek, tégy mielőbb eleget Urunk kívánságának, aki - mint tudod - szinte a munkára sóvárog inkább, mint az életre. Amikor elbeszéltem neki, hogyan írtam neked arról, hogy pénzt ne (is) érints, méltatlankodva mondta: Te még valami kétségbe ejted azt a jó embert. Azt feleltem: Engedtessek meg nekem, hogy tréfálkozzam Atyámfiával. Mi jól ismerjük egymást. Úgy tégy tehát, ahogy jobbnak látod; semmi szükséged sincs intelmünkre, hiszen ismered ezt az embert kívülről-belülről. Tudd meg azt, hogy annál hasznosabb lesz számodra, minél inkább igyekszel a kedvében járni. Bár nem vagyok asztrológus, Bertalan mesterről az a véleményem, hogy az az ember nem tud élni a szerencséjével. Isten segítségével eddig boldogan éltünk horoszkópok és születésnapj jósok nélkül; remélem, megleszünk (nélkülük) a jövőben is. Arra azonban megkérlek, hogy továbbra is gondold az orvosra és a borbélyra. Ezt a spanyolországi vagy britanniai utadat majd inkább akkor dicsérem, ha meghallottam, hogy épen és meggazdagodva visszatértél. Nem féltetek ugyan Scyllától és Charybdistől, (se) a küklpszoktól és a laisztrigonoktól; (de) óvakodjál, nehogy bármit is egyél a Nap asztaláról és a lótuszevők nedűiből. Tégy róla, hogy vissza ne tartson valamivel Kirké és Kalüpszó,

*. s a gonoszul hízalgő
szírének énekét viasszal betömött füllel*

mulaszd el magadtól. Azt már most kikötöm veled, hogy visszatérvén, miután egy keveset otthon tartózkodtál, Pannónia legyen Korkürád én (pedig) Alkinooszod. Elérkezik-e valaha az a nap, amikor mindnyájan a te ajkadon csüngünk, és csodáljuk, amint elbeszéled

*Az óceán csodáit s a tengeri ifjak látványát?
s miután messze elhagytad Calpist,
Hallottad a Napot Hercules örvényébe lebukni? és
Mennyivel nagyobb a bálna a delfineknél?*

Azt mondhatod, amit csak akarsz, mi mindent elhiszünk neked. Egyre kérünk (csak), hogy bőven add elő, bármit találsz, ami méltó hozzánk. Közben mi is gazdagodunk, és nyújthatunk neked valamit, talán nem (is) kevesebbet, mint ezek a te érsekeid és grófjaid, akiket tisztelsz elhagyván a Múzsák és Apollo templomát. Minél hosszabb ideig és tovább leszel itt, annál inkább gondoskodj arról, hogy mielőbb megkapjuk azt, amit rád bízunk, például a céduláinkat és fegyverünket, különösen pedig Homérosz-jegyzeteinket. Értesíts viszont, hol keressük a selymes mellvértet és egyebeket, amelyeket elő nem készítve vagy még el nem küldve hátrahagysz. Végül tudasd velünk, meddig szándékozol még Itáliában maradni; nehogy aztán fölöslegesen írjunk neked vagy hiábavaló munkával fárasszuk a hírvivőket. Jó egészséget.
1462.

16. JACOBUS AMMANATUSHOZ

Főtisztelendő Atyám Krisztusban. Főtisztelendő Atyasága írt nekem jó barátja, a Tisztelendő Atya, Tamás püspök úr érdekében, akivel szemben pert indítottak, sőt erőszakot alkalmaztak a zágrábi egyházmegyéhez fűződő érvényes és nyilvánvaló jogaival kapcsolatban, és (megírja) hogy nem igazságos, hogy ez a jó atya egyházmegyéjéből kiszorulva szinte koldusként csavarog. Egyébként (azt írja), hogy én, hacsak akarom, elérhetem, hogy ez az ügy méltányos megegyezéssel végződjék. Nos, főtisztelendő atyám, hogy mit tettek a többiek, lássák ők

maguk. Én a magam részéről nyílt sisakkal válaszolom, hogy sem Tamás úrral, sem bárki mással szemben semmiféle pört sem indítottam, sem erőszakot nem alkalmaztam; ha pört indítottam volna, annak a római Kúria és Főtisztelendősége fülébe kellett volna jutnia; az erőszakról pedig fölösleges beszélnünk, hiszen magát Tamás urat nem üldözték ki erőszakosan egyházmegyéjéből, amelynek határai között talán soha meg sem fordult; hanem - bár tisztességesen otthon maradhatna - saját akaratából koldulgat hiábavaló módon, az egyházi rendet megillető tisztesség ellenére. Nekem sohasem volt vele semmiféle kapcsolat sem, kivéve, hogy (ezt) az akármilyen ügyét nézetem szerint mindig inkább támogattam, mint akadályoztam, nem annyira a személye, mint a zágrábi egyházmegye kedvéért, hogy megszabadítsam másnak okozott jogsérelem nélkül. Főtisztelendő Márk atya, tinnini püspök úr, aki ismeri mind a régi szándékomat, mind a jelenlegi fáradozásomat, tanúsítja, mit tettem. Azt viszont az irigység mondatja, hogy mindent megtehetek a királyi Felségnél, mivel hogy Legkegyesebb Király Urunk önmaga is eleget tud, és van több, (nálamnál) fontosabb tanácsosa; én magam pedig nem is óhajtom, hogy oly sokat tehessek nála. De bármily kicsi is a hatalmam, nem szeretnék vele visszaélni. Főtisztelendő Atyasága azonban méltó minden dicséretre, mind más dolgok miatt, mind főként azért, mert együttérez a nyomorultakkal, és barátaiért annyira igyekszik fáradozni; ha ugyanis Tamás úr ilyen ügyvédjének és oltalmazójának bizonyul, világosan bizonyítja, mit tett volna, vagy szándékoznék tenni azért, aki - mint (Tamásnál) nem alábbvaló - Főtisztelendő Atyasága barátságát kiérdemelte volna, avagy kiérdemli a jövőben. A mindenható Isten tartsa meg épségben és boldogságban! Kelt...

17. ALEXANDER OLIVÁHOZ

Főtisztelendő Atya! Főtisztelendő Atyasága levélben ajánlja figyelmembe Márk tisztelendő úr tinnini püspököt; figyelmembe ajánlja a katolikus hit védelmét is. Ami magának Márk úrnak az ügyét illeti, Nagykegyelmes Király Urunk kegyessége s az akkor jelen volt urak igyekezete révén a kívánt módon végződött. Az urak között magam is fáradoztam, amennyire tehettem, mind az említett Márk úr személyes érdeme révén, aki méltó bármely rangra, mind Főtisztelendő Atyasága ajánlása következtében, akinek már régen lekötelezettje vagyok, és akarok is maradni mindig, (készen) bármily szolgálatára. Szeretném, ha mindezt inkább az eredmények, semmint a szavaim alapján ismerné fel. Ha pedig tanúságtételre van szükség, nem tudnék senkit sem hitelesebb és biztosabb tanúként elővezetni, mint magát a fentemlített Márk püspök urat. Ő még világosabban beszámolhat róla, hogyan halad itt a keresztény név védelme. Szívesen latba vetem evégett minden erőmet, bármily csekély is, és főleg ezért maradok tovább a király oldalán. Ha akármilyen van ezenkívül, amivel csekélységem kedveskedhetik Főtisztelendő Atyaságának, arra köteleességem szerint minden erőmből vállalkozom. Nagyon kívánom, hogy hosszú jólétben éljen, és engem figyelmében megtartsa. Kelt 1463-ban.

18. GALEOTTO MARZIÓHOZ

János, kinevezett, (a Szentlélek által) megerősített pécsi (püspök) stb. üdvözlétét (küldi) Galeottójának.

Sürget a követ is, el is vagyunk foglalva; mégis inkább akarunk legalább rövid levelet küldeni (neked), mint semmilyen sem. Ha Vicoximus urunk visszavonult már, vagy vissza szándékozik vonulni, vigyázz, hogy semmi mást ne tégy, minthogy eljőjj hozzánk. Emlékezz vissza, hogy erre eskü kötelez; gondolj továbbá a törökök elleni fogadalmadra, hiszen azt híresztelted

róluk, hogy egyszer majd megtapasztalják bátorságodat, amellyel hetvenkedtél. Ha majd eljössz, annyi és oly gyakori esetet tárunk eléd, hogy sohasem panaszkodhatsz, amiért nincs kivel harcolnod. Jó egészséget! 1462.

19. SZÉCHY DÉNESHEZ

Főtisztelendő Atyaságának a néhai Treuthel Miklós némely birtokának megszerzése tárgyában írt levelére, úgy véltük, válaszolnunk kell Főtisztelendő Atyaságának; nehogy talán azt tartsa rólunk, hogy Főtisztelendő Atyasága iránti kötelességünket inkább hanyagoltuk el gyávaságból, semmint egyéb okból. Tudja meg tehát Főtisztelendő Atyasága, mi egyfelől bízunk benne, hogy régi tekintélyünket most is megtartottuk annyira Legkegyesebb Király Urunknál; másfelől megfigyeltük, hogy magának a Király Urunknak jóindulata Főtisztelendő Atyasága iránt is tovább tart annyira, hogy méltán véljük, ez az ügy elintézhető lett volna (kedvezően) számunkra, ha csak előbb jelentkezhattünk volna. Ámde körülbelül hat nappal a levele megérkezése előtt az az ügy már jogerős ítélettel eldőlt a Zekchewi (= Szekcsői?) herczeg urak javára; s ők Parlagi Györggyel és Kálói Pállal társulva és szerződve idejekorán kicsikarták az erről szóló okiratot. Amikor megmutatták nekünk, ugyancsak elcsodálkoztunk azon, hogy az ifjú oly váratlanul és szinte hihetetlenül halt meg; s e dologban semmi mást sem lehetett vagy kellett tennünk, mint engedelmeskednünk a királyi parancsoknak. Azt akartuk, hogy Főtisztelendő Atyasága megismerje a történetek sorát, nehogy véletlenül, mint az előbb mondtuk, azt bármiféleképpen inkább a mi rovásunkra írja, mint a balszerencsének tulajdonítsa. 1464.

20. A BOLOGNAI TIZENHATOK TANÁCSÁHOZ

A Bolognai Köztársaság nagyságos és hatalmas urainak,
tizenhat kormányzójának, barátainknak

János, pécsi püspök üdvözetét (küldi) a tizenhat férfiúnak. Bár mind a mai napig nem álltam kapcsolatban veletek, ami bizonynyal nagyon terhes nekünk, valamiféle baráti kapcsolatra kívánva lépni méltóságotokkal, egyrészt emberiségtek, másrészt városotok tekintélye által indítván - utóbbit a tudományok anyjának mondják -, azt kérem nagyságotoktól, ami számomra valóban éppoly kedves, mint amilyen szükséges. Galeotto Marzio ugyanis, kedves atyánkfia, akit Bolognából hívtunk el, hogy saját és nagybátyám, az esztergomi érsek néhány elég nehéz ügyében (segítségünkre legyen), elutasítja azt, hogy tovább időzzék nálam, mint legfeljebb húsvét (nyolcadának) köznapjai (vagy: a húsvéti szünidő végéig?), s azt állítja, hogy becsületének kára nélkül nem tehet másként; attól tart ugyanis, hogy akár a legkisebb dologgal megsértse méltóságotokat és emberségteket, amely - mint elbeszéli - nagy érdemeket szerzett vele kapcsolatban. Márpedig úgy véli, ez a jövőben bekövetkeznék, ha távol lesz, ezért azt mondja, semmiképpen sem szándékozik nálam maradni, hacsak engedélyt nem szerez rá tőletek. Mivel ezt világosan észrevettem, igyekeztem eleget tenni mind Galeotto atyámfia becsületének is és egyben a mi kívánságunknak, vagy - az igazat megvallva - szükségünknek is. Úgy ítéltém, hogy ezt csupán csak rajtatok keresztül érhetjük el. Ezért méltóságotoktól ismételten kérem, legyen szabad atyánkfíának, Galeotto mesternek, az országgyűlés és a köztársaság jóváhagyásával néhány napig (még) távol maradnia. Biztos, hogy ha ezt megkaptam tőletek, egész életemre lekötelezettnek fogom vallani magamat uraságaitok iránt, és késznek arra, hogy bárhol leszek is, viszonzni fogom ezt a köztársaságotoknak, mindnyájatoknak és mindegyiketeknek, mihelyt alkalom nyílik rá. Jó egészséget nektek! Velencéből, április 15-én, János pécsi püspök és Magyarország kegyes (királyának követe).

21. GALEOTTO MARZIÓHOZ

Mivel a kezembe került Homérosz valamelyik tolmácsolójának néhány könyve, mégpedig a harmadik, a negyedik és az ötödik könyv; nem akartam vakmerően ítélni róla, mielőtt magam is ki ne próbáltam volna, hogy úgy mondjam ugyanazon a küzdőtéren, a magam erejét. Méghozzá annál szívesebben tettem ezt, hogy (így) egyúttal a görög irodalmat, meg a vers-költés gyakorlását, miután hosszú ideje kiküszöböltem, végül újra elővegyem. Mint tudod, e két dologhoz mindig vonzódtam, kora gyermekségem óta; de már rég felhagytam mindkettővel, mert egyfelől elvontak tőle más elfoglaltságaim, másrészt ebben a mi barbár életünkben nem volt sem elég könyvünk, sem olyan helyeslő hallgatónk, aki felszíthatta volna vonzalmamat. Magam sem mertem most vakmerően hozzáfogni az egész Iliászhoz, s nem alkottam olyan kötetet, amely unalmas az olvasók, és nevetséges a Szatúrok számára; hanem csupán a magam gyakorlása kedvéért vettem elő a hatalmas mű hatodik könyvének egy kis részét, amely elsősorban Bellerofón meséjét tartalmazza. Főleg azért választottam e szöveghelyet, mivel ennek a Hősnek a nevét ugyan híresnek tudtam a latinok körében, láttam azonban azt, hogy széltében-hosszában ismeretlen a származása, élete és halála. Vannak pedig e költeményben még egyéb ismeretre és emlékezetre méltó dolgok is. Csakugyan közbevetőleg itt szövődik az elbeszélésbe annak a Lükurgosznak a története is, akit Bakhosz dűhe arra ösztökölt, hogy levágja saját lábát térden alul, ahogyan ezt számos hazai költőnk előadta. S az egész szöveghely záradéka Diomedész és Glaukósz ama híres-neves fegyvercseréje, amelyen Martialis a maga módján tréfálkozik, mondván:

*Azt tartom, Glaukósz, nem voltál oly ostoba te sem,
hogy arany pajzst cserélj réztükörökkel fel.*

Mindamellet, legalább is az én véleményem szerint, nincs már ahhoz fogható híres dolog, mint az emberi nemességnek az a nagyon erkölcsös kigúnyolása, amelyben a földi koszorú fonnyadó zöldjét nagyon alkalmasan hasonlítja az erdők hulló lombjához; hogy már méltán szűnjenek meg a halandó emberek barbár göggel dicsekedni őseik dicsőségével, mihelyt meggondolták, hogy nemzetségük ugyancsak hasonlít a tavasz derekán rügyező és az ősz kezdetével lehulló falevelekhez; s van (ott) ezenfelül néhány más megjegyezni való, amit majd olvasás közben magad is észreveszel. Midőn a csatamezőn a görögök fölénybe kerülnek a trójaiakkal szemben, Helenosz jós figyelmezteti Éneaszt és Hektort, hogy egyikük, ti. Hektor, miután helyreállította a csatarendet, siessen a városba, engeszteltesse meg könyörgéssel és (áldozati) ajándékokkal Minervát, akinek kegyéből Diomedész s a többi görög fejedelem nagy vereséget mért rájuk. Hektor tehát, amikor megállította menekülő embereit, s újrakezdve a csatát visszavonulásra kényszerítette a görögöket, eltávozott. Eközben mindkét hadsereg közé, mintegy párbajozásra készen előlép egyfelől Diomedész, másfelől Glaukósz, a lúkiiaiak vezére. Étolosz, aki ezelőtt nem ismerte őt, szorgosan kérdezősködik a nemzetsége felől. Ezzel egyfelől homályban hagyja az ellenségét katonailag, másfelől előrelátóan óvakodik attól, hogy most is, bár ismeretlenül, mégis istentelenül összeütközzék véletlenül valamilyen emberi alakban rejtőző istenséggel, mint nemrég Vénusszal és Marsszal. Glaukósz viszont előrebecsátva mentegetését, végül megemlíti, hogy ő ugyan Szizüfosz és Bellerofón korintoshi királyoktól származik; de most Lúkiából jött Trójába. Ennek hallatára Diomedész mindjárt elfogadja vendégül, és a köztük levő barátságot különféle zálogokkal erősíti meg. Ezért, hogy visszatérjek arra a részre, amelytől függnék a következők, Hektor pedig - úgy mond - miután felbuzdította embereit, elindult Iliumba.

Glaukosz, Hippolokhosz fia és Tüdeusz fia ekkor
összeakadt ama két had közt, mert küzdeni vágyott.
És amikor már egymásnak közelébe kerültek,
Harcban-erőshangú Diomedész mondta először:
„Hát te ki vagy, te derék, a halandó férfilakók közt?
Férfidicsőítő harcban sose láttalak eddig,
S bátorságoddal most mindenkit megelőztél,
Hosszúárnyékú gerelyem megvárva merészen.
Szánandó a szülő, akinek fia ellenem áll ki.
Ámde, ha isten vagy, ki az égből szállsz le a földre,
Én a haláltalanokkal szembe' nem is hadakoznám.
Hisz nem is élt Lükoorgosz, erős fiasarja Drüásznak,
Hosszan, amért odaállt civakodni az égbeliekkel.
Őrjöngő Dionüszosznak dajkái ez egykor
Úzte a szent Nüszéion ormán; földre vetette
Lombos botját mind, hogy a férfölő Lükoorgosz
Ostorral sújtott rájuk; megijedt Dionüszosz,
És a vizekbe merült le; Thetisz befogadta ölébe,
S ott remegett szörnyen, hangjától féle a hősnek.
Könnyűéletű isteneink aztán megutálták
Őt s Kronidész Zeusz megvakította, utána nem élt már
Hosszan, mert mindnyájuk előtt oly gyűlöletes volt.
Boldog nemmúlókkal azért én nem verekedném.
Ám, ha halandó vagy, s természetét éled a földnek,
Lépj közelebb, hogy a vég küszöbét gyorsabban elérjed.”

Válaszul így szólt Hippolokhosz ragyogó fiasarja:
„Hősszivű Tüdeidész, minek is kutatod születésem?
Mint levelek születése, olyan csak az embereké is.
Földre sodorja a lombot a szél, de helyébe az erdő
Mást sarjaszt újból, mikor eljön a szép tavasz újra;
Így van az emberi nemzet is, egy nő, más meg aláhull,
Ámde ha mégis akarsz törzsünkről kérdeni - halljad,
elmondom, hogy tudd; sokan ismerik úgyszólván a törzsünk:
Lónevelő Argosz csücskén, Ephüre az a város,
Melyben Sziszüphosz élt, legcsalfább férfi a földön,
Sziszüphosz Aiolidész; neki Glaukosz volt fiasarja,
S Glaukosz gyermeke volt a derék hős Bellerophontész:
Férfierényét és szépségét istenek adták:
Proitosz azonban az ő vesztét tervezte szívében,
S elkergette, mivel sokkal több volt a hatalma,
Argoszból, hiszen őt jogarának igázta alá Zeusz.
Mert Anteia, az isteni nő, Proitosz felesége
Őrjöngőn kívánt vele titkos nászba vegyülni,
S rá nem vette a jó és bölcseszű Bellerophontészt.
Hát hazugul szólt Proitoszhoz, fejedelmi urához:
„Proitosz, halj meg vagy végezd ki e Bellerophontészt:
vélem erőszakosan vágyott szerelembe vegyülni.”
Szólt, s e szavakra harag gyulladt fejedelmi urában;
Ámde nem ölte meg őt, ettől szíve visszariadt már,

Elküldötte viszont vészes jellel Lükiába,
 Táblájába beírt sok lélekölő üzenettel
 Küldte apósához, hogy majd ott lelje halálát.
 Ment Lükiába, az úton az égilakók segítették:
 És hogy elért Lükiába a hős, Xanthosz folyamához,
 Megtisztelte örömmel a nagy Lükié fejedelme,
 Vágva kilenc tulkot, megvendégelte kilenc nap.
 S rózsás ujjával tízszer tűnt már föl a Hajnal,
 Hogy kérdést tett fel, s elkérte a jelt is, amellyel
 Proitosztól jött az hozzá, fejedelmi vejétől.
 S hogy vészes jeleit meglátta vejének a táblán,
 Elküldötte először a rémes szörnyü Khimairát
 Elpusztítani: ez nem földi, de isteni sarj volt,
 Kecske középütt, sárkány hátul, elől meg oroszlán,
 S torkából lobogó tűz lángját fújta riasztón.
 Ezt ő, isteni jósjelben bizakodva, megölte.
 Majd a neves szolümosz nép ellen kélt viadalra;
 S mondta: a földilakókkal e harca a legnehezebb volt.
 Majd meg a férfierős amazonokat ölte le harcban.
 Ámde mikor megtért, Proitosz ravasz, új cseleket szőtt
 Ellene: válogatott daliáit a nagy Lükiának
 lesbe fölállította, de egy sem tért haza onnan:
 mindet agyonsújtotta a bátor Bellerophontész.
 Most a király már látta, hogy isten sarja a vendég,
 Ott tartotta magánál, s hozzá adta leányát,
 És fejedelmi hatalma felét neki adta a lánnyal.
 Ott számára a nép gyönyörű telket hasított ki,
 Hogy művelje: remek szántót s vele drága gyümölcsöst.
 Három gyermeket is szült hitvese Bellerophónnak:
 Iszandroszt és Hippolokhoszt meg Láodameiát.
 (Láodameiával bölcs Zeusz kerevetre hevert le,
 S ő Szarpédont szülte, az isteni ércbeborult hőst.)
 Majd amikor már meggyűlölték Bellerophont is
 Isteneink, árván bolygott fel-alá Aleában,
 Lelkét ette, s a földilakók nyomait kikerülte;
 Iszandroszt, a fiát, Árészt, a csatára sovárgó,
 Míg a neves szolümosz néppel vívott, leütötte;
 S megharagudva reá, arany Artemisz ölte le leányát.
 Hippolokhosz nemzett engem s őt vallom apámnak,
 Ő küldött Trójába, s igen lelkemre kötötte,
 Hogy legyek első mindig, a többi fölé kimagasló,
 És szégyent eleim nemzetségére ne hozzak,
 Hisz mind első volt Ephürében s nagy Lükiában:
 lásd, dicsekedve e törzset, e vért vallom magaménak.”
 Szólt. S megörült a csatában-erőshangú Diomédész;
 dárdáját a sokat-tápláló földbe ütötte,
 Majd meg a nép-pásztorhoz mézes hangon eképp szólt:
 „Régi barátom vagy hát így, révén az apáknak:
 Mert hős Bellerophontészt egykor az isteni Oineusz

Húsz napon át vendégül látta a háza ölében;
 S egymásnak gyönyörű vendégi ajándokot adtak:
 Oineusz bíbor övet nyújtott neki, szépragyogását,
 Bellerophontész meg szinarany kettősfülű kelyhet:
 Én mikor eljöttem, házamban hagytam e kelyhet.
 Már Tüdeuszra nem emlékszem, mert csöppnyi koromban
 ment el, Théba alatt amikor hullott az akháj nép.
 Vendéglő gazdád vagyok így Argosz közepében,
 És te nekem Lükíában, amint e vidékre vetődöm.
 Hát egymás ellen kelevézt a tömegbe ne vessünk:
 Éppen elég trósz és segítő van, akit leterítsek,
 Hogyha az isten is engedi, és lábammal elérem;
 És számodra akháj van elég kaszabolni, ha bírod;
 Rajta, cseréljünk hát fegyvert; lássák ezek is hogy
 Ősi barátoknak valljuk dicsekedve magunkat.”
 Így szóltak ketten, s lovaikkal földre szökelltek,
 És a baráti szövetséget kézrázva kötötték.
 Ekkor azonban Glaukosz eszt Kronidész elorozta,
 Mert ez aranyfegyvert nyújtott át Tüdeidésznek
 Rézért, százökört-értékűt s kilencökört árért.

22. GALEOTTO MARZIÓHOZ

János, pécsi püspök Galeottójának üdvözlétét (küldi).

Azt írod nekem, mennyi gonoszat tett az ellenség a szent (helyen). Itt pedig nézd el, kérlek, ha a természetemtől eltérően egyet-mást bizalmasan elmondok. Nem tudja az a nyomorult, nem tudja, mennyit főztem ki én is ellene. Ha kezdeményezett volna valamit, valóban tapasztalta volna, hogy kettőnk közül ki tehet többet, akár a (római) Curiában, akár másutt, tekintélyével, szavával és minden javával. Igaz, nem látom, miben árthat ő nekünk. Nemde Magyarországon püspökökből válunk érsekekké? De már az is vagyunk. Nemde Rómában leszünk bíborosokká? Ámde ezt önként visszautasítjuk. Vagy nem uralkodunk? El sem űzhet minket az általunk birtokolt rangfokozatról, nemcsak egyetlen jövevény irigysége, hanem valamennyi földinké sem. Ha viszont én elkezdem híresztelni az ő könnyelműségeit és kegyetlenségeit, vajon nehezen fogom megakadályozni legalább is az előmenetelét? Hiába (is) reméli, hogy azt eléri. Mi az (oka), hogy mindig a legkönnyebb megvádolni még a derék kincstárosokat is.

*Így tegyen a mindenható Atya, így a főséges Apollo,
 Kezdje el a csatákat.*

Én törődjem-e annak a meséivel? akinek a szavait kinevetik; akinek az írásai nem írárok, mert nem ír; akinek a verseit senki sem olvassa.

*Ám ha epénk heve megfröcskölte is őtet,
 Élne fog, megmarad, és az egész földön tudják majd.
 Cinnamus se szüntetheti meg fortélyá sebeit.*

Azt mondja, mi önhittek vagyunk! Azt hiszem, nem létezik akkora alázat, amit e szemtelen ember ne tartana másnál gögnék. De legyen inkább alkalmatlan arra, hogy hosszabban válaszoljak az ő alkalmatlankodásaira. Elég volt számomra Pál apostol, aki jól megmondta Epimenides költő szavaival: A krétaiak mindig hazugok, gonosz bestiák, falánk naplopók (Tit I,12.b). Jóllehet ő

nem krétai születésű, mégis a krétaiak előjárója, mégpedig nem annyira papsága, mint hazudozása révén. Te pedig beszámolsz róla, hogy barátságra léptél vele: vajha őszinte és tartós lenne! A könnyű (fajsúlyúakban) - könnyelműekben azonban bizonyára nincsen állhatatosság, amit (a barátság) e nemében elsősorban igényelünk. Rajtam mégsem fog sohasem múlni ezen egyetértés tartama; nem veszem figyelembe az elmúlt sértéseket, a békesség kedvéért elfeledkezem minden jogtalanságról. Ha azonban, s ettől nagyon félek, visszatér a hányadékházhoz, - - . Ám ezekről ennyi elég. Most tehát, Atyámfia, rád térek és a te ügyeidre. Írsz a király irántad való nyájasságáról, a mi urunk bőkezűségéről, a váradi és a kalocsai püspök urak ígéretéről. Ez ügyben szerencsét kívánok neked, mert szinte látom már, mily gazdag leszel; magam is örülök, mert látom, hogy mások nyújtják neked azt, amivel én tartoztam neked, és így helyettesítenek engem. Ha azonban mindezek összeadása után valamid még hiányoznék a kis sommához, fordulj majd hozzám, és ha udvariasan fogod kérni, talán meg is kapod. Ó, be jól esett! hogy múzsáid és tréfáid, itt, a barbárok között nagyobb jutalomra lelnek, mint odahaza. Mennyire rosszul tartottam attól, hogy falra borsót hányassak veled! Csak kövesd már nyomon a jó szerencsét és tökök nélküli szüleményeidet. De tartsd mindig az emlékezetedben, hogy mivégett jöttél ide. (Avégett) tudniillik, hogy tanítsd a tanulatlanokat, vidámitssd a szomorúakat, tenmagadat gazdagítsd. Vigyázz tehát, nehogy bármit mondj vagy tégy, ami ezzel ellenkezik. Ezért nem tetszik nekem nálad az, hogy tréfát üzesz a császárból és Rendolóból. Nemde eszünkbe jut, mennyire nehéz dolog azokkal szemben írni, akik kiírhatnak minket számkivetésre, és azok ellen szólni, akik szóval rendelkezhetnek (ellenünk)? Te pedig használd e téren a magad megítélését s az okosabbak véleményét; barátságunkhoz képest részemről elég legyen, hogy figyelmeztettelek. Közepesen örvendek annak, hogy a király tőled érdeklődik a követjárásom felől. Tudom, hogy nem annyira a tényeket s a dolgok rendjét élvezi, mint a te vicceidet; s nem kételkedem benne, hogy jobban gyönyörködik a te elbeszéléseidben, mint a mi tetteinkben. Végül azt tanácsolod, hogy küldjek könyveket (nektek). Úgy tűnik vajon, nem küldtem eddigelé eleget? Csak a görögök maradnak meg nekem, a latinokat már mind elvittétek. Jók az istenek, hogy egyiktek sem tud görögül! Úgy gondolom, (különben) a görögökből sem hagytatok volna nekem semmit sem. Ha pedig megtanulnátok, én majd megtanulom a zsidót; és héber kódexekből írok majd címeket a könyvtartómra. Kérlek, mi ez a telhetetlen vágy a könyvek birtoklására? Azt hiszitek, ez nem bűn? Véleményem szerint azonban nem érdekes az a bűn szempontjából, vajon ezt vagy amazt kívánod-e szertelenül; a lélek felindulása mihelyt túllépi a mértéket, mindig vétkezik. Ám kívánd a könyveket, csak ne fosszatok meg (tőlük) másokat, főleg olyanokat, akiknek kevesebbjük van. Itália tele van efféle készlettel, hozassatok (belőle), amennyit csak akartok; küldjeteك pénzt Firenzébe, elegendő lesz nektek egy Vespasianus (császár képét viselő aranypénz). Mit ragadjátok el tőlünk ingyen az ittlevőket? Talán csak egyedül ti vagytok tudósok? Betegedjem meg, ha ti mindnyájan ebben az egész hónapban annyit olvastatok, mint én csupán tegnap. Magukat a múzsákat hívom tanúkul, hogy sokat szándékoztam olvasni is, írni is; de miután kicsavartátok a kezemből e segédeszközeimet, szükségképpen elhallgatok, s a nyelvemet be-rozsdásodni hagyom. Egyiktek se várjon már tőlem verset; senki se kívánjon prózai beszédet; senki se kérje tőlem számon az elvégzett fordításokat, amelyeket (pedig) már a kezemben tartottam; senki se ösztönözzön tovább arra, hogy levelet mondjak tollba. Minderre elegendők vagytok te és Polikárp. Én ezentúl Marsot kultiválok, ha már Phoebust nem ápolhatom, vagy a családi mezőgazdálkodásnak szentelem magam, amit Virgilius kíván is, dicsér is a tudomány mellett. De a könyvek az enyémeK, azok is, amelyek nálatok vannak! Nem kívánom birtokolni a könyveket, hanem használni; és miközben az enyéim távol vannak, inkább tekintem a sajátjaimnak az itt levő idegen könyveket, amelyek kölcsönben vagy kérésre vannak nálam, mert ezeket használhatom; amazokat csak annyira használom, amennyire a sohasem létezöket. Végül is legalább örökségként származzon át rám az összes. Mily

sokaknak javai származtak át másokra, mint (akikre) a törvény szentesítette, s az örökhagyó kívánta? Azonkívül bizonytalan, melyikünknek az élete tart majd tovább. Semmi sem tart oly kevésbé rendet, mint a halál; éppúgy követhet ő engem, mint én őt. Tegyük fel mégis, hogy túlélem; éppoly kétséges az, hogy mennyivel élem túl. Így a közbeeső idő hiába telt majd el. Most, most kellene tanulmányoznom (a könyveket) és szerkesztenem, amikor koromnál fogva élénk az érzésem, jól bírja magát a tehetségem, és a lelkemnek semmi sem unalmas; ha majd az öregkor közelít, azt már nem annyira a tudományra kell áldoznom, mint (inkább) az erkölcseimre; nem annyira a világi dicsőségre, mint a lelkem üdvösségére. Mindezt, amivel most fiatalos ujjongással játszunk, vagy el kell majd hagynunk, vagy meg kell változtatnunk, és teljességgel át kell térnünk az ékesszólásról az erényes életre. Úgy látom azonban, ti azt akarjátok, hogy akkor olvassak, amikor már meggyöngült szemem világával nem fogok tudni segédeszközök nélkül olvasni. Itt a panaszm; ha súlyosnak tartjátok, fontoljátok meg, hogy igazságtalan dolog, ha a kifosztottat még panaszkodni sem hagyják.

23. HUNYADI MÁTYÁSHOZ

Mátyásnak, Magyarország felséges királyának János, pécsi püspök

Nemrégiben, uram, Mátyás király, sok remek dologra bukkantam Plutarkhosznál, e görög szerzőnél, aki minden kifinomult mesterségben jártas lévén gondolatgazdag és választékos ízlésű ember; többek között véletlenül kezembe jutott könyve a királyok és hadvezérek mondásairól. Akárhányszor kinyitottam ezt a könyvet, és elmémbe zártam azt, ami benne oly szép és egyben megfontolásra is érdemes, elcsodálkoztam rajta, hogy bár a mi korunk sok-sok tudósa (az itáliaiakról beszélek) ennek a szerzőnek csaknem valamennyi munkáját lefordította, ezt az olyigen hasznos művet mellőzték. Így hát szinte nekem volt fönntartva ez a feladat, jóllehet, sem a hozzá szükséges számos kódex, sem más egyéb, nem áll rendelkezésemre, amihez kételyeimben segítségért folyamodhatnék; s bár hét éve nem foglalkoztam már a görög nyelvvel, s egyébként is gyöngé tudásomat jócskán elvesztettem, mégis föltettem magamban, hogy lefordítom, gondolván: jobb, ha egy ilyen kiváló iratot minden latinul tudó ember megismer - bármi módon van is fordítva -, mint ha ismeretlenül lappang továbbra is a néhány görögül tudó között. Mikor tehát nem is oly sok éjszaka múltán bevégeztem azt, amibe belefogtam, s aztán azon töprengtem, kinek is ajánljam szokás szerint virrasztásaimnak e szerény gyümölcsét, egyre az járt a fejemben, hogy tölem senki sem érdemli ezt meg jobban, mint te, kinek egyedül köszönhetem a magam és enyéim boldogulását, másrészt senki másnak nem ajánlhatnám inkább a királyok és hadvezérek leghíresebb mondásait, mint neked, aki király és hadvezér vagy egyszemélyben. Király, akinek hatalma van, hadvezér, akit állandóan lefoglalnak a hadügyek. E tekintetben az jutott nekem nagyon is kellemes osztályrészemül, hogy ha már megkíséreltem Plutarkhoszt a fordításban a lehető leghívebben visszaadni, bizton tekinthetem könyvének címzését is követendő példának. Mert ahogyan ő az akkori kiadás élére Traianusnak, császáranak a nevét illesztette, én is fordításomat Mátyás királynak ajánlom. Nem vagyok azonban oly mértéktelenül önhitt, hogy magamat Plutarkhossal, a nagyon is jelentékeny filozófussal, a leghívebb történésszel, a legékesebb szavú szónokkal merészeljem összehasonlítani; a te méltóságodat mégsem alaptalanul mérem a Traianuséhoz. Hiszen miként annak idején a már hanyatló római birodalom az ő vezetése alatt szedte össze újra minden erejét, így a mi időnkben a keresztény állam is, amelyet már csaknem leigázott a galád ellenség, a te uralkodások alatt emelte föl ismét a fejét. Mert ha a jóknak a tanácsaira hallgatsz leginkább, ha a legkevésbé sem hódolsz be korodnak, ha eleget teszel mindenki várakozásának, és az isteni kegyelem kieszközlésével mindent megteszel a sikerért, akkor még igazi

Traianus lehetsz. Hogy mindezt elérd, elsősorban a régiek egyéniségének tanulmányozása serkenti és acélozza meg lelkedet. S ha olyannyira gyors felfogásoddal könnyedén megjegyzed az ő számos rendkívül szellemes mondásukat, melyek e rövid gyűjteményben foglaltatnak, akkor mindennapi tetteid számára valamiféle szabálygyűjtemény áll majd rendelkezésedre, és mintájukra nemcsak elmébben fogsz szólni, hanem bölcsebben is fogsz élni. Fogadd hát, dicső király, kegyes tekintettel följánlásunk eme zsengeit. S ha úgy tapasztaljuk, hogy nem találunk kedvezőtlen fogadtatásra, ez talán arra fog biztatni minket, hogy ezután már ne hozzád, hanem inkább rólad írjunk. Isten áldjon!

Pécs, 1467. október 15-én.

24. VETÉSI LÁSZLÓHOZ

Arra kérsz, hogy barátaim közé számítsalak. Ezt azonban jóval előbb elérted, mintsem kérted. Amióta ugyanis mindkét nyelv műzsája az övéi közé számított, azóta kezdtél a barátom lenni. Nem számít, hogy személyesen nem ismerlek. Az erényt és a tudományt könnyen észrevesszük a távollevőkön is. Sőt, én vagyok hálás neked, hogy önszántadból hívtál fel a kölcsönös jóindulatra; ha pedig hallgattál volna, akkor is méltó voltál rá, hogy kérésemmel megelőzzelek. Nehogy azt gondold, hogy te könyörögted ki azt, amit önszántamból szándékoztam felajánlani neked, és tartsd magad inkább meghívottnak, mint bebocsátottnak baráti körömbé. Jó egészséget!

Pécsről, 1469. szeptember 13-án.

(Csatolva)

Írsz görögül, latinul, ha akarsz, egyként fut a tollad,

Ámde a vers barbár, véled, amit kezem írt.

Régen volt, amikor még pendült dalra a lantom,

S áoni forrásból ittam az édes italt.

Most Marsot követem, nem Apollót, s bennem a költő

Lágy hangját riadó harsonaszó nyeli el.

GÖRÖG FORDÍTÁSOK

1. PLUTARKHOSZ: HOGYAN HÚZHATUNK HASZNOT ELLENSÉGEINKBŐL?

A khaironeiai Plutarkhosz filozófus könyvecskéje Cornelius Pulcherhez

Nos, látom, hogy te, Cornelius Pulcher, távol a nyilvánosságtól a legcsendesebb életmódot választottad; míg ugyanis a közéletben a lehető legtöbb embernek hasznára vagy, minden zaklatástól függetlenül mutatkozol azok előtt, akik fölkeresnek. Ám mivel találni ugyan olyan vidéket, amely mentes a vadállatoktól (amint azt Krétáról írják), olyan társadalmi élet azonban még nem jött létre, amely ne mozdította volna elő a féltékenységet, a vetélkedést vagy versengést, az ellenségeskedések igen gyakori megnyilvánulásait -, mert ha más nem, még a barátságok is ellenségeskedésekbe vonnak bennünket (mivel bölcsen tudta ezt egy bizonyos Chilon, hát megkérdezett valakit, aki azt emlegette előtte, hogy neki nincsen ellensége, hogy vajon barátja sincsen-e) -, úgy vélem, végül is az az ember fog helyesen élni, aki noha egyfelől elviseli mindazt a kellemetlenséget, amely az ellenségeskedésekből származik, másfelől Xenophónra is hallgat, aki korántsem alaptalanul arra int: a bölcs ember jellemzője, hogy még az ellenségeiből is hasznot húz. Mindezt pedig véletlenül épp a minap fejtegettem, most pedig egybeszerkesztettem az elmondottakat, és csaknem azonos szavakkal rendelkezésemre bocsátottam; mellőztem azonban, amennyire csak tudtam, azt, ami benne van viselkedési szabályzatainkban, mivel ezt a gyűjteményt gyakran látom a kezed ügyében.

Bővelkedtek a javakban a legősibb emberek, ha az óriási és vad élőlények kártételét el tudták hárítani; s akkor nem is volt más célja a vadállatok elleni küzdelemnek. A későbbiek azonban, mivel előbb-utóbb kiismerték ezeket az állatokat, hasznot is hajtanak belőlük, úgy, hogy húsból táplálékot, szőrükből öltözetet, epéjükből és tejükből gyógyszereket, a bőrükből pajzsot készítenek; így végül is az válik kérdésessé, hogy ha a vadállatok nem szolgálnák az embereket, nem válnék-e az ő életük egészen elvadulttá, szűkössé és gyámoltalanná. Mivel hát elegendő javuk van egyeseknek, ha ellenségeik nem bántják őket, Xenophón azt tanítja, bölcs dolog, hogy akár az ellenségeinkből is hasznot húzzunk; egyáltalán nem kell kétségbe esnünk, hanem inkább annak útját-módját kell keresnünk, hogyan érjünk minél kedvezőbbben célra, ha már ellenség nélkül nem élhetünk. A földműves nem tud megtermeszteni minden növényt, sem a vadász nem teheti háziassá az összes vadállatot; más eljárást kerestek hát, hogy egyikük a vadócokból, másikuk a megszelídíthetetlenekből hasznot húzzon. A tengervíz ivásra kellemetlen és rossz, mégis halakat táplál, és mindenfelé hajókat hordoz, mintegy az árucikkek szállítóeszköze. A szatírhoz is így szólt Prométheusz, midőn az a tüzet, amelyet akkor látott először, meg akarta érinteni szájával és át akarta ölelni karjával: Meglásd, sírni fogsz, Kecseszakállú; ez itt megperzseli azt, aki hozzányúl, viszont ha jól használja föl valaki, akkor fényt ad, és melegít, és eszközül szolgál valamennyi mesterségnek.

Fontold meg mármost, hogy az ellenség, bár egyébként ártalmas és befolyásolhatatlan, mégis valamiképpen hozzáférhető, és lehetőséget nyújt rá, hogy kihasználj a magad érdekében. Sok olyan dolog van, ami nem éppen kellemes, sőt inkább gyűlöletes és ellenszenves annak, akivel megesis, mégis azt látod, hogy a testi betegségek is megszabadítanak bizonyos terhektől, mentesítenek más nagobbaktól és gyakoribbaktól a rengeteg szenvedés közül. Egyesek még a száműzetést és az anyagi kárt is úgy tekintik, mint ami megnyugváshoz és bölcsességhez vezet, például Diogenész és Kratész; Zénon meg amikor hajótörést szenvedett, így szólt: Jól teszed, Fortuna, hogy bajba sodorsz. Mert ahogy az erősebb és edzettebb gyomrú élőlények megemészti a fölfalt kígyókat és skorpiókat; sőt vannak olyanok is, amelyek kövekkel és

cserepekkel táplálkoznak, s azokat saját szilárdságuk és hőerejük révén mégis könnyedén megemésztik, a betegek és gyengélkedők pedig akárhányszor a fölkinált kenyeret és bort is émelyegve utasítják vissza; akként az ostobák a barátságokat is megrontják, míg az okosak, okosan alkalmazkodva, az ellenségeskedéseket is hasznukra fordíthatják.

Mármost úgy gondolom: az, ami az ellenségeskedésekben a legkártékonyabb, az a leghasznosabbá válhat, ha valaki eléggé körültekintő. De miben is áll ez? Mindig éberen leselkedik az ellenség bármi dolгодban, és ürügyet keresve, életedet mindenfelől kerülgeti; s nemcsak a tölgyfa vagy a kövek és téglák körül vizsgálódik, mint Lynceus, hanem amennyire csak lehetséges, barátodat, szolgálódat vagy az egyik családtagot is megkönyékezi: mit teszel, kilesi, kifürkészi, miről tanácskozik. Gyakran bizony nem törődünk barátainknak sem egészségével, sem halálával közöny vagy gondatlanság folytán; ellenségeink azonban úgyszólván még álmunkban is állandóan foglalkoztatnak. Továbbá a saját betegségeinkkel, tartozásainkkal és családi viszálykodásainkkal még magunk sem törődünk annyit, mint ellenségünk. Kiváltképpen pedig a hibáinkat kísérik szemmel és tartják nyilván; s miként a keselyűket csak bomló tetemek szaga vonzza, s ami ép és egészséges, azt észre sem veszik, éppen úgy izgatja az ellenséget az, ami az életet megrontja vagy bűnös és zavaros, arra csapnak le gyűlölettől feltűzelve, azt ragadják meg és szagadják széjjel.

Nem hasznos-e mindez? De bizony hasznos, ha óvatosabban és megfontoltabban élsz, s nem teszel vagy mondasz semmit sem hebehurgyán és körültekintés nélkül, hanem életedet folyton mintegy a legpontosabb szabályozottsággal éled, egyszóval semmi rágalomnak nem teszed ki magad. Mert ez az óvatosság elhárítja a gonosz törekvéseket, józan elővigyázatosságra int, s fölkelte a hajlamot és szándékot a becsületes, feddhetetlen életmódra. Csakugyan, amint a szomszédháborúktól és állandó hadjáratoktól sanyargatott lakosság fokozottan szívén viseli a leghatékonyabb törvények és az állam közhasznú ügyét, akként azok, akiket némely ellenségeskedések kényszerítenek arra, hogy józanul éljenek, lomhaságukon úrrá legyenek, hogy senkit se nézzenek le, s mindent a legnagyobb becsületességgel intézzenek, azok lassanként hozzászoknak ahhoz, hogy sohase kövessenek el hibát, hogy erényekkel ékeskedjenek, ha csak egy csöpp megfontoltság van is bennük.

Ezt akarná az ithakai, sokra értékelnék az Atridák, ez mindig rendelkezésünkre áll; visszatart, elfordít és eltávolít olyan dolgoktól, amelyek az ellenségnek kárörömul és nevetségül szolgálnak.

De azt is látjuk, hogy a bacchanáliák közreműködői ugyanolyan kicsapongóak és együgyűek, mint amilyen nemtörődöm módon küzdenek olykor egymást közt a színházakban; s mégis ha föltámad bennük a többiekkel szembeni versengés és vetélkedés, nemcsak maguk változnak meg, hanem a zeneszerszámokat is tüzebben és jobban kezelik, a húrokból pontosabban és hangzatosabban csalva elő a zengést. Miért van az, hogy mindenki élete és hírneve megrontójának tekinti ellenségét; pedig amaz inkább arra bírja rá az embert, hogy megfontoltabban viselkedjék, és összeszedettebb legyen; minthogy az a furcsaság is jellemző ránk, hogy valahányszor hibázunk, az ellenségeink miatt jobban szégyenkezünk, mint barátaink miatt. Ezért amikor némelyek azt a véleményüket hangoztatták, hogy a római állam már biztonságban élhet, mivel Karthágót elpusztították, a görögöket pedig hatalmuk alá gyűrték, Nassica így szólt: „Most kétségkívül veszélyben vagyunk, mert már senkit sem hagytunk, akitől tartanánk vagy félnénk.” Fogadd Diogenésznek is ezt az igen filozofikus és közhasznú szenteciáját: „Hogyan álljak bosszút ellenségemen? Úgy, hogy magam leszek jobb és becsületesebb.” Akik azt tapasztalják, hogy ellenségeik lovait vagy kutyáit dicsérik, félnek; ha a földjüket jobban műveltnek, kertecskéjüket virágzóbbnak látják, felsóhajtanak; mit gondolsz, mit tesznek majd, ha te olyan embernek bizonyulsz, aki kitűnik igazságosságával, becsületességével, tisztességével.

vel, aki mindenben derekasan helytáll, foglalatosságaiban lelkiismeretes, a büntől tiszta, olyannak, *Aki leszedi az isteni bölcsesség gyümölcseit, Melynek jótanácsaiból él az épületes elme.* A hallgatás (mondja Pindaros), megbénítja a rosszakarókat, nem egykönnyen és nem is mindet, csak azokat, akiket meggyőző ellenfelük figyelmessége, becsületessége, nagylelkűsége, embersége, erényei. Az ilyenek, mint Démoszthenész mondja, nyelvüket megfékézik, szájukat elzárják, a szót magukba fojtják, elnémítják. Te csak azért, hogy elkülönülsz a gonoszoktól, ha úgy tetszik, bosszúságot okozhatsz ellenségednek. Ne hirdesd őt kéjencnek, puhánynak, szemérmetlen piperkőcnek vagy kicsapongónak; hanem magad légy férfi, gyakorolj mérsékletet, s a hozzád érkezőket barátságos és méltányos igazmondásban részesítsd. Ha tehát bántó szó ötlik föl benned, mindazt, ami abból kicsírázhat, a legerélyesebben hárítsd el magadtól. Vésd ezt alaposan elmédbe, fontold meg, nehogy valami eltántorodás esetén az a tragédiabeli vád érjen: *Másokat gyógyít, ő maga meg tele van fekélyel.*

Ha pedig ellenséged ócsárol téged, ha ostobának nevez, keltsd föl magadban a tanulás vágyát és igyekezetét; ha gyávának, akkor inkább ébreszd föl a bátorságot és az önbizalmat; ha mohónak és mértéktelennek, üzd ki lelkedből a kéjvágy maradékát, amely még ott rejtezik. Mert semmi sem gyalázatosabb és ocsmányabb, mint az ebéd, amely visszajön. A visszavert fény - mint tudjuk - élesebben sérti a beteg tekintetét. Gyakran a korholások alkalmával is megesik, hogy a feddés keményen visszahárul magukra a korholókra. Éppúgy, ahogy a felhők az északkeleti szeleket, a haszontalan élet is magával hozza a megszégyenítő szavakat. Platón pedig, akárhányszor olyanok között fordult meg, akik valami gyalázatosat tettek, távozván azt szokta mondani magában: „Vajon nem vagyok-e én is hozzájuk hasonló?” Igen, hogyha az, aki másnak az életét kárhoztatja, tüstént elgondolkoznék a sajátján, s átalakulva megjobbítaná és ellenkezőre fordítaná a magáét, akkor származnék valami haszon a megszólásból, különben gonosz és üres dolognak látszik, és az is. Istenigazából kikacagják az emberek, ha egy kopasz vagy púpos másoknak a szemére veti kopaszságát vagy púposságát. De mindenképpen nevetséges belemarnod valakibe, ha éppen úgy visszamarhatnak téged; egy púposnak azt mondta Bizánci Leó is, amikor szemének gyöngeségét amaz szóvá tette: „Fölhánytorgatod az ember betegségét, s közben hátadon viseled a büntetést.” Ezért ne becsmérelj mást házasságtörőnek, ha téged elbolondít a fiúszerelem, se pedig pazarlónak, amikor te fukar vagy. Alkméon így szólt Adrastushoz: *Embervérrel szennyezte magát a rokonod.* Mire ő? Annak saját gyalázatát hozta föl, nem másét: *Nincs szülőanyád, mert önkezeddel ölted meg.* Crassusnak mondja Domitius: „Mi az, hogy nem is szomorkodsz a halastóban fölnevelt muréna kimúlása miatt?” Az meg: „Te pedig három feleségedet is sírba vitted, és soha egy könnycseppet sem ejtettél értük.” Aki másról akar rosszat mondani, annak nem szabad sem elpuhultnak lennie, sem nagyszájúnak, sem pimasznak, hanem mentesnek kell lennie minden szégyentől és büntől. Úgy látszik, isten figyelmeztetése senkihez sem szól annyira méltán, mint ahhoz, aki meg akar szólítani másokat: „Ismerd meg önmagadat; hogy azok, akik azt beszélnek, amit akarnak, ne azt hallják, amit akarnak.” Mert aki nyelvét meggondolatlanul szabadjára engedi, akaratlanul is azt kívánja, hogy ugyanazt hallja vissza, amit ő oly szívesen mondott, miként Szophoklész állítja. Ez hát a haszon, amit ellenségünk szidalmazásával el fogunk érni.

Valójában nem lesz kevésbé gyümölcsöző számunkra, ha mi magunk részesülünk szidalom-ban általa. Helyesen vélekedett tehát Antiszthenész, hogy éppen azokra vár üdvös jövő, akiknek őszinte barátai vagy dühödt ellenségeik vannak, mert ők emezek intései, amazok szidalmi folytán hibáikból kigyógyulnak. De mivel a barátság nyílt beszédben szemtől szembe fátyolozott hangon szól, és a hízelgésben serény, a figyelmeztető szóra néma, szükség van rá, hogy ellenségeinktől halljuk meg az igazságot. Csakúgy, mint Telephus, aki övéi között nem lelvén orvosra, az ellenséges vasnak tárta oda sebé; hasonlóképpen azoknak is, akik híjával vannak a figyelmeztető jószándéknak, meg kell szívlelniük a rosszakarát

ellenség szavát; hogyha az a rosszat hánytorgatja és bírálja, magát a tényt vegyék figyelembe, ne az akadémikuskodó szándékát. Nos, az is, aki a thesszáliait Prometheában meg akarta ölni, a fekélyét szúrta meg és vágta le kardjával, úgyhogy a bajt szüntette meg, s az ember egészsége ismét helyreállt; éppígy a harag vagy ellenségeskedések folytán másra szórt gyalázkodás sokszor meggyógyította már a lélek baját, amelyről vagy nem tudtak, vagy nem törődtek vele. De az ostobák, akárhányszor rosszat terjesztenek róluk, nem azt fontolgatják, vajon rejlik-e öbennük valami abból, amit mondanak, hanem azt, hogy mi más rejlik az ócsárolóban; s nem is törlik le a szitkokat, éppúgy, mint birkózók a port, hanem kölcsönösen bemocskolják egymást, aztán hol ez, hol az kerülve alulra, a piszokban fetrengenek. Csakugyan célszerű, hogy akibe az ellenség beleköt, az inkább távolítsa el magáról a ráragadt bélyeget, semmint hogy a szennyfoltot, amely a ruhájára tapadt, még mutogassa is. Ha tehát valami olyasmit állítanak rólunk, ami a legkevésbé sem állja meg a helyét, inkább azt kell kutatnunk, mi okból ér a szemrehányás, s egyben azt kell vizsgálni és aggódva fürkészni, nem bújik-e meg bennünk valami ahhoz igencsak közel álló és hasonlatos vétség, amit a szemükre vetnek. Miként Lacydára, az argosziak királyára a bujaság gyanúját idézte finomkodó járása és hajának elrendezése. Ugyancsak ezt a föltevést kellett elviselnie Pompeiusnak, annak az embernek, akitől oly távol állt minden nőiesség és elpuhultság, egyedül amiatt, hogy a fejét egy ujjal szokta vakargatni. Crassusról pedig azt terjesztették, hogy dolga lenne egy Veszta-szűzzel, mert egy csodás szépségű kis birtokát akarván megvenni, gyakrabban vonta félre és tárgyalt vele. Postumiát még nyilvánosabb gúnyolódás és a férfiak még vakmerőbb vádaskodása illette, olyannyira, hogy meg is vádolták paráznasággal; ártatlannak találtatván, Spurius Minucius főpap, mikor a vád alól felmentette, mégis arra intette, vigyázzon, ne híresztelje a szóbeszéd tisztességtelenebbnek, mint ahogyan él. Pauszaniász Themisztoklész is árulás színébe vonta azzal, hogy amaz baráti viszonyban állt vele, és levelek meg gyakoribb küldöttek útján érintkeztek. Ezért valahányszor olyasmit mondanak, ami csak kismértékben igaz, ne nézd le vagy vedd semmibe, mivelhogy alaptalan, hanem azt kell belátnod, hogy mindabból, amit mondasz vagy teszel, ami felé hajlamaiddal vonzódasz, vagy ami hozzád tartozik, az miben mutat hasonlóságot a rágalomban foglaltakhoz, s akkor attól kell óvakodnod és megszabadulnod. Mert ha azt, aki az előrelátás hiánya miatt bajba jut, kioktatják arról, mi a hasznos, ahogy Merope mondja: *Az ám, mesterem engem csak igen kedves dolgok díjul tűzésével kényszerített végül belátásra*, akkor ki tiltja meg, hogy ne fogadjuk ingyenes oktatóul ellenségünket, ne húzzunk hasznot tetteiből, és ne jussunk egyes, számunkra rejtett dolgok ismeretére? Ráadásul az ellenség sokkal élesebben lát, mint a barát; mert aki szeret, az elvakulttá válik a szeretett lény iránt, mint Platón tanúsítja.

De a gyűlöletben a kíváncsiság mellett fecsegés is rejlik. Hierónnak egyik ellensége azt vetette a szemére, hogy бүдös. Ő amint hazatért, kérde feleségét: „Mit szólna hozzá, és főként miért hallgattad ezt el énelőlem?” Mivel pedig az asszony józan volt, és egyáltalán nem rosszindulatú, így válaszolt: „Azt hittem, minden férfinak ilyen szaga van.” Ekként a föltűnő és nyilvánvaló testi fogyatékokat is előbb tudja meg bárki a mindent kibeszélő ellenségektől, semmint a barátoktól vagy azoktól, akikhez őt szoros kapcsolat fűzi. Ezenkívül senki sem képes arra, hogy a nyelvét mérsékletre szoktassa, megfékezze és eszének mindenben alárendelje - pedig mindennek nem csekély része van az erényben -, hacsak gyakorlással, elmélkedéssel és kitartással útját nem állja a legrosszabb érzéseknek, amilyen például a harag. Amikor ugyanis akarunk ellenére hébe-hóba kiszökik a hang, amikor kibukik a szájon a tilos szó, amikor különösen a fölkészületlen lelkekből, hasonlóképpen az ingadozókból és a szertelenekből bizonyos véletlen szavak röppennek ki, az mind a lélek gyengeségéből ered, az erkölcsök zabolátlanságából, amelyet az elbizakodás fejlesztett ki. A beszéd a legsúlytalanabb dolog, mégis - az isteni Platón véleménye szerint - a legsúlyosabb büntetésben szokott részesülni mind az istenek, mind az emberek részéről. Ezzel szemben a hallgatás egyrészt

nemcsak a gerjedelemtől mentes mindenütt - ahogy Hippokratész mondja -, hanem az összes büntől is, másrészt a bántalmazások közepette valami szókratészi vagy inkább herkulesi lebeg fölötte. Ő ugyanis *Annyiba se vette a gonosz szavakat, mint a legyet*.

De ebben a dologban nem is az a legnemesebb és a legszebb, hogy az ellenség ingerléseire nem válaszolunk, miközben kikerüljük a gyalázkodót, mint egy kösziklőt; hanem sokkal fontosabb maga a megszerzett készség. Ha hozzászoksz ahhoz, hogy csöndben elviseld a dühös ellenséget, könnyebben fogod elviselni zsörtölődő feleséged szemrehányását, felháborodás nélkül hallgatod meg barátodat vagy testvéredet, ha ingerültebben szól hozzád, szüleid feddő és kárhoztató szavait is nyugodtan és kiegyensúlyozottan fogadod majd. Szókratész is eltúrte Xantippét, ezt az olyannyira haragos és elviselhetetlen asszonyt, úgy gondolván, hogy ha őt megszokja, mindig meg fogja őrizni szívességét mások iránt. Sokkal célszerűbb tehát, ha ellenfeleink és az idegenek lelketlensége, haragja, mardosásai és szidalmi által körülvéve úgy vértized föl lelkedet, hogy amikor támadás ér, nyugodtan álld ki, s ne törjél ki méltatlankodásba. Ily módon tehát nyájasságot és türelmet lehet mutatni az ellenségeknek, a barátoknak pedig inkább nyíltságot, nemeslelkűséget és jóságot. Bizony nem annyira azt tartjuk szépnek, ha a barátunkkal jót teszünk, mint inkább azt, ha nem bánunk vele galádul, amikor ránk szorul. Másfelől jó és méltányos dolog az ellenséggel szemben a bosszútól eltekinteni, valahányszor alkalom adódik rá. Ha pedig valaki akár az ellenséget ért csapást részvétellel kíséri, akár szükségében segítségére siet, akár gyermekei és családi ügyei iránt jóindulatot és bármi készséget tanúsít, háromszoros teher és adósság nehezedik annak szívére, ki az ő kegyességét nem sokra becsüli, se tisztességét nem csodálja. Caesarról, amikor meghagyta, hogy Pompeius ledöntött győzelmi szobrai helyezték vissza, Cicero azt mondta: „Pompeius szobrai állítottad fel, de valójában magadnak emeltél szobrot.” Ennek alapján úgy vélem, méltányolnunk és becsülnünk kell ellenségünket, ha joggal elismerést érdemel; azok, akik ezt megteszik, még több dicsőséget szereznek; egyúttal abban is bizakodnak, hogy ahányszor viszont helytelenítenek valamit, immár nem is az embert gyűlölik, hanem csupán tettét kárhoztatják.

Aztán ami a legszebb és a leghasznosabb: ha valaki hozzászokik ahhoz, hogy elismerő szóval illesse ellenségeit, és ne gyötrődjék s szinte meg ne bénuljon az ő bőséges szerencsájuk miatt, az biztosan barátainak sikerei és rokonainak eredményei láttán sem fog soha irigykedni. Egyébként is milyen gyakorlat használna többet a lelkeknek, és melyik teremtene bennük jobb lelkiállapotot, mint az, amelyik távol tartja a gonosz féltékenykedések és az irigység szenvedélyét? Ugye, a katonai táborokban és minden közösségben igen sok szükséges dolog más tekintetben nagyon is rossz, mivel az erkölcs és a törvény erejét vette igénybe, s noha ez utóbbiak ártó következményekkel járnak, nem egykönnyen nélkülözhetők. Az ellenségeskedések, míg a gyűlölettel ellenszenvet, a bántalmakkal egyben indulatot is keltenek, végül nyomasztó érzést hagynak benső világunkban; ezért a ravaszkodások, cselvetések és fondorlatok, melyekről azt hisszük, hogy ellenségünkkel szemben semmiképpen sem gonosz és elvetemült eljárások, ha reánk tapadnak, alig irthatjuk ki őket valaha is; akik nem őrizkednek attól, hogy ellenségeikkel szemben ilyen módszereket alkalmazzanak, később a megszokás által barátaikkal is így járnak el. Ha tehát helyesen cselekedett Püthagorasz, amikor - hogy az elvadult szokások közepette a kegyetlenség és a mohóság féken tartására neveljen - átokkal sújtotta a madarászokat, és megváltván a hajítóeszközökkel történő halszerzést, elrendelte, hogy mindenki bocsássa el zsákmányát, és megtiltotta minden szelíd állat leölését, sokkal inkább említésre méltó, ha valaki az emberek meghasonlása és vetélkedései közepette nemes, méltányos és igazságos ellenségnek bizonyul, megzabolazza és letöri a gonosz, nemtelen és csalárd indulatokat, s arra törekszik, hogy teljességgel tartózkodjék minden egyenetlenségtől és becstelenségtől barátainak ügyeiben.

Scaurus ellensége és vádlója volt Domitiusnak; egyszer, épp mielőtt az ítélet megszületett volna, elment hozzá Domitiusnak egyik szolgája, valami titkot akarván hírül adni. De az nem engedte meg, hogy elmondja, hanem az elfogott embert visszaküldte urához. Catót pedig, amikor ő Muraenát hivatali visszaélés miatt törvény elé idézte, és ehhez bizonyítékokat gyűjtött, szokás szerint követték néhányan, figyelvén, miben fáradozik. Időről időre puhatolóztak, készül-e valamire aznap. Ha ő tagadó választ adott, hitelt adván szavának, eltávoztak. Így hát éppen az előbbieket hirdetik leginkább eme férfi dicsőségének emlékét; mindazonáltal az a nagyobb és igazán a legremekebb, hogy amennyiben még ellenségeinkkel is igazságosan szoktunk eljárni, nem fordulunk szembe soha csalárdul, soha igazságtalanul hozzátartozóinkkal és barátainkkal sem. Valóban mint ahogy a keltikevirágon kell lennie taréjnak, Szimonidész szerint, úgy minden emberi természet magával hozza a vetélkedést és a versengést és a féltékenységet és (mint Pindaros mondja) az erőszakos emberek tülekedéseit; nem közepes hasznót húz az, aki megszabadítja magát az ellenségekkel folytatott efféle hercehurcák terhétől, és azokat családtagjaitól és atyafiságától is a lehető legmesszebbre hárítja, akár csak a folyóvizet.

Úgy látszik, nagyon is belátta ezt egy Onomademosz nevezetű polgár, aki midőn tanúja volt a győztes khioszi pártok keltette zűrzavarnak, rábeszélte övéit, hogy ne üzzék el teljesen az ellentábort, hanem néhányukat hagyják meg; nehogy - mondta - ha az ellenség már nem lesz itt, a barátainkkal kerüljünk viszálykodásba. Ezért ha mi is fölszámoljuk lelkünk indulatait ellenségeinkkel szemben, ezek az indulatok kevésbé lesznek készen a barátokra acsarkodni. Nem szabad hát a fazekasnak a fazekasra, az énekesnek az énekesre irigykednie, amint Hésziodosz említi, sem pedig a szomszédal civódni, vagy az unokatestvérrel, vagy a testvérrel, mert az meggazdagodásra törekszik, és sok a haszna. De ha nincs más út, melyen a perlekedések, féltékenykedések és küzdelmek távol tarthatók, szokjál hozzá végül is ahhoz, hogy ellenségeid szerencséje a legkevésbé se ingereljen és nyugtalanítson, fordítsd vissza rájuk a viszálykodás életét. A kertészek úgy gondolják, hogy a rózsák és a violák jobban meghálálják a fáradozást, ha fokhagymák és hagymák mellé ültetik őket, mivel bármi fanyar vagy fonnyadt van is az egyesben, az egész eltér tőle. Így az ellenség is, miközben fölfogja és csillapítja rosszakaratunkat és gyűlöletünket, elősegíti, hogy barátaink ügyes-bajos dolgaiban elnézőbbek és béketűrőbbek legyünk. Ezért úgy kell még versengenünk is ellenfeleinkkel a jóhírért, a hataloméért vagy a jogos haszonért, hogy ne csak arra ügyeljünk, miben kerekedhetnek fölőnk, hanem azt is vegyük mind számba, miből fakad a fölényük; aztán gondos igyekezettel, önuralommal, okossággal törekedjünk megelőzni őket; miként Themisztoklész azt mondta, hogy Milthiadész marathoni győzelme megfosztotta őt álmától. Mert aki úgy véli, hogy ellensége szerencsésen lefőzi őt a hivatali életben, vagy a pereskedésben, vagy az államügyekben, vagy a barátok és a hatalmon lévők előtt, aztán a buzgólkodásból dermedtségbe, sőt búskomorságba merül, az tétlen és hatástalan gyűlöletet táplál. Aki pedig nem válik vakká azzal kapcsolatban, akire haragszik, hanem életének, erkölcsének, szavainak és tetteinek higgadt szemlélője lesz, az megtanulja, hogyan válassza el mindazon szenvedélyek legtöbbjét, amelyek őt is mozgatják, a szorgalomtól, az előrelátástól és a helyes cselekvésektől, aztán erejét megfeszítve kineveli magában a tekintélyre és megbecsülésre törekvést, ezzel szemben a késlekedést és a tunyaságot kiirtja. Ha tehát valamiképpen azt fogjuk látni, hogy ellenségeink hízélgéssel, csalással, árulással, minden követ megmozgatva az udvarokban vagy a városokban dicstelen és aligha tisztességes befolyást érnek el, ez nekünk nem bosszúságunkra, hanem inkább örömünkre fog szolgálni, mivel szabadságunkat és ártatlanságunkat szegeztük vele szembe. Mert ami arany csak létezik a földön vagy a földben, nem ér föl az erénnyel, Platón szerint. Szólónnak ezt a hasonló mondását is szem előtt kell tartanunk: *Az erényt sohasem fogjuk megtörni hatalommal*; sem a színházi bohóságok kiáltozásai nem rontanak meg bennünket, sem bárki tisztére és hatalmára nem féltékenykedünk a királyok

eunuchjai, kegyencei és satrapái mellett. Mert abból, ami gonosz, nem születik sem irigylésre, sem tiszteletre méltó. Ámde vak minden olyan lény, mint Platón mondja, aki szeret, annak tekintetében, amit szeret; nagyon is érdekeltté tesznek azonban bennünket ellenségeink utálatos tettei. Nos, sem örülnünk nem kell, ha gyáván vétkeznek, sem bánkódnunk, ha teljesítik kötelességüket, hanem mindkét példától ösztökélve, egyrészt azon bűnök elkerülésével legyünk jobbak, másrészt ezen erények utánzásával korántsem alábbvalók.

2. PLUTARKHOSZ: AZ ÁRTALMAS KÍVÁNCISISÁGRÓL

A khaironeiai Plutarkhosz könyvecskéje

A legjobb talán elhagyni a fülledt, vagy sötét, vagy hideg, vagy egészségtelen házat. De aki mégis megtartja akár szokásból, akár a helyhez való ragaszkodásból, az fényt, levegőt és egészséget bocsáthat be oda ablakok és lépcsők áthelyezésével, valamint egyes ajtók megnyitásával, másoknak viszont betömésével. Olyanok is akadtak, akik nem egy országnak használtak lakosságuk átrendezésével; amint szülővárosomról is mondják, hogy mivel nagyon ki van téve a nyugati szélnek, és sugárzó napfényt este a Parnasszusról kap, a khaironeiaiak szándékosan keletnek fordították. Egy bizonyos Empedoklész nevű tudós pedig néhány olyan hegytorok elzárásával, amelyek nehéz és sorvasztó déli szelet lehettek a földekre, elhárította a vidékről a rontást, amint azt tapasztalták is. Mivel vannak hát bizonyos bajt hozó és ártó kellemtelenségek, amelyek télbe és homályba vonják a lelket, ezeket valóban a legjobb elűzni és megszüntetni, s ezáltal derűt, fényt és tisztább légkört teremtenünk saját magunknak és másoknak, ha pedig ez nem megy, akkor legalább változtatni vagy módosítani kell rajtuk valami másfajta kerülővel vagy kitérővel.

Ilyen kártékony dolog mindjárt a kíváncsiságot, vagyis az az igyekezet, hogy a mások bajáról tudomást szerezzünk; olyan betegség ez, amely nem mentes sem a gyűlölködéstől, sem a gonoszagtól. Miért szegezed mohó szemedet oly galádul az idegen bajra? A magadét miért nem veszed észre? Térítsd vissza kíváncsiságodat a rajtad kívül eső dolgokról, és irányítsd arra, ami belül van! Ha neked élvezetet okoz rossz híreket terjeszteni, akkor otthon bőségesen van beszédtemád.

Amennyi a tölgyfán a lomb vagy a nimfa Alizonban, annyi sok bűnt találsz az életben, meghasonlást a lélekben, mellőztetést a közszolgálatban.

Nemde, ahogy Xenophón mondta, aki a háztartásban kiismeri magát, az tudja, hogy megvan a helye az összes áldozati edénynek, megint csak megvan a helye az étkezésnek, másutt találhatók a földműves szerszámok, külön a hadieszközök; éppúgy sorakoznak nálad is szép rendben részint az irigység, részint a féltékenység, részint a félelem, részint a korlátoltság hibái; ezt vedd számba, és ezt fontold meg. Zárd el a gyűlölet ablakait és a szomszédok ügyesbajos dolgaihoz vezető átjárókat; tárd föl ellenben azokat, amelyek tenmagadhoz vezetnek, a hálósobába vagy a családi asztalhoz; itt helyénvaló ez a vizsgálódás és puhatólózás, nem haszontalan és gonosz, hanem gyümölcsöző és üdvös, mivel egyre csak így szól önmagához:

Mivel foglalkoztam, és mit tettem, vagy mit mulasztottam el?

Mármost a mesében is Lamia, a boszorkány otthon vakon énekel, mivel a szemét egy edénybe rakta, de amint elmegy hazulról, újra előveszi a szemét, és lát: ugyanígy egyesek közülünk kíváncsiságukat - mint valami szemet - rosszindulatukban mások és az idegenek felé terelik; a magunk vétkei és hibái azonban számbavétel híján mindegyre diadalmaskodnak rajtunk, mert a legkevésbé sem vetünk rájuk pillantást és fényt. Ezért a kíváncsiskodó az ellenségeinek is

több hasznót hajt, hiszen aki szemükre hányja cselekedeteiket, az javukra is szolgál, mégpedig azáltal, hogy tudomásukra hozza, mit kell kerülniük és megjavítaniuk; a tulajdon érdekeit ellenben az ilyen ember nagyrészt elhanyagolja, mert külső dolgokkal törődik. Odüsszeusz bizony megállta, hogy egyáltalán ne szólítsa meg anyját, míg meg nem tudja a jóstól, mi úton-módon hatolhat le az alvilágba; s a hallottakat buzgón megjegyezvén nemcsak öhozzá fordult, hanem ezenkívül a többi asszonyt is újra fölismerte: melyikük Türo, kicsoda a gyönyörű Khlorisz? Epikassze miért halt meg úgy, *Hogy az öngyilkosság kötelét köti a magas gerendára?*

Mi a saját dolgainkat egészen a tunyaságra és a feledékenységre bízva és elhanyagolva, mások nemzetségeit tartjuk számon; hogy a szomszédnak az ösapja Syrus volt, az ösanyja Thressia; emez tartozik három talentummal, és még nem fizette meg a kamatokat; és ekképpen kérdezősködünk: „Honnan jött haza ennek a felesége? mit pletykálnak róla a sarkon?” Még Szókratész is körbejárt, érdeklődvén, minő szavakkal érvelt Püthagorasz. Arisztipposz meg az olümpiai versenyjátékokon, találkozáván Iszkomakossal, az iránt puhatolózott, hogy Szókratész ugyan miféle fejtegetéssel nyeri meg olyannyira a hallgatóságát; és csupán beszédeinek néhány parányi morzsájáról és fordulatáról értesülvén olyan vágyakozás gyúlt lángra benne, hogy teste megtört, teljesen elhalványodott, és sorvadásnak indult; aztán hajón Athénba szállították, ő meg tikkadtan és sóvárogva merített a forrásokból, alaposan megismerte azt az embert, tanításait és filozófiáját, s ez végül oda vezetett, hogy fölismerje a saját rossz hajlamait, és megszabaduljon tőlük.

Egyesek továbbá nem képesek arra, hogy a saját életükbe - mint egy nagyon is kellemetlen tükörbe - belenézzenek, sem pedig, hogy értelmüket mint valami fénycsóvát visszafordítsák, és önmagukra irányítsák. De a lélek, minthogy zsúfolásig tele van mindenféle gyöngeségekkel, ijedten és félelemmel kifelé törekszik, és az idegen dolgok körül bolyong szanaszét, táplálva és hizlalva gonoszságát. Mert mint a kakas olykor a nyíltan elégett táplálék helyett azt kaparja ki, ami messze a sarokban rejtőzik, „*Hátha talán a trágya között eltemetett árpa-szemecskére bukkan*”, ugyanígy a kéretlen buzgólkodók átsiklanak a közömbös beszédeken és történeteken, és összegyűjtik valamennyi házból mindazt a rosszat, ami ott megbúvik és rejtőzik, hacsak nem akadályozza meg valaki ezek kifürkészését, s ha kifürkészed, rossz néven nem veszi. Nos, egy egyiptomi ember, Lepide, amikor megkérdezték tőle, hogy mit visz letakarva, azt válaszolta: azért van befedve, hogy ne lássa meg senki. Te meg miért fürkészed azt, ami rejtve van? hacsak nem származik kár belőle, hadd maradjon rejtve. Pedig az illem-szabály azt is tiltja, hogy belépjünk egy idegen házba, mielőtt az ajtón kopogtattunk volna: igaz, mostanában vannak kapusok, hajdanában azonban a bejáratoknál a csengő megrántásával adtak jelet, nehogy valaki idegen az udvaron lepje a háziasszonyt vagy a hajadon leányt, vagy egy szolgát, amint éppen fenyítik, vagy a hangoskodó cselédlányokat.

De a fürkésző szem mindenbe beleártja magát, előszeretettel szokta hívatlanul látogatni a különben szerény és csendes házat, s mindazt napfényre deríti és mások előtt szóba hozza, aminek a kedvéért kulcs, retesz és előcsarnok létezik. De hiszen azok miatt a szelek miatt is olyannyira bosszankodunk, mint Ariszton mondja, amelyek öltözékünket föllebbentik; a leselkedő pedig szomszédainak nemcsak ruházatát, nemcsak ingét, hanem még a házuk falát is föltárja, kinyitja ablakaikat, bejut, mint a szél, a gyenge szűzhöz; befurakszik a házba társalkodások, közös éneklések meg éjszakázások révén, mindent kiszimatolva és megszólva. Miként annak a Kleónnak, akit a komédiában szétदारabolnak, az esze Clopidaeben volt, de a keze Aitoliában, úgy a fürkésző elméje is ugyanabban a pillanatban különböző épületekbe van szétosztva, a szegények kunyhóiba, a királyi udvarokba, az új házastársak hálószobáiba. Mindent kipuhatol, a jövevények dolgait éppúgy, mint a fejedelmekét; bár ezeket nem éppen veszély nélkül.

Ám miként ha megkóstolja valaki a sisakvirágot, meg akarván ismerni, hogy milyen, akkor ezt a tapasztalatszerzést megghiúsítja az elhamarkodottan észlelőnek a halála; ugyanúgy, ha valaki a hatalmasok bűneit kutatja, azok elteszik az útból, mielőtt bármit is megtudott volna. Hasonlóképpen szeme világát veszíti az, aki a Napnak hatalmas és messzire szétszórt sugárzását alábecsüli, magát a korongot pedig még kihívóbban közvetlenül akarja és merészeli megfigyelni, hogy a fény teljéből merítsen. Igaza volt tehát Philippidész komédiaköltőnek, mikor egyszer Lüsizmakhosz király azt kérdezte tőle: „Mit akarsz, mit adsz neked abból, ami az enyém?” - s ő így válaszolt: „Bármit, ó király, a titkaidat kivéve.” Mert a királyok legkellemesebb és legszebb foglalatosságai nyilvánosságra kerülnek: a lakomák, a jó mód, a tanácskozások, az adományozások. Ha meg valami titkos, azt ne közelítsd meg, és ne feszegetsd. Nem rejtegetik a királynak a sikerben érzett örömét, sem kacagását játék közben, sem emberségének és kegyének megnyilvánulásait; félelmet gerjeszt ellenben a titkolódzás, az arc szomorúsága, a nevetés hiánya, a megközelíthetetlenység, rejtve marad az ember mérhetetlen haragja, súlyosabb bosszúterve, féltékenysége, aztán a fiával szembeni gyanakvás vagy a barátaival szembeni bizalmatlanság. Kerüld el ezt a homályt és sűrű ködöt, *Nem borít el mennykőve és villáma, ha előtör mindaz, mi most rejtve van.*

Ugyan mi hát a menekvés? A megfontoltság, mint mondtuk, s a kémkedéstől való tartózkodás; kíváltképpen ha lelkedet jobb és kellemesebb dolgok felé irányítod. Nemde veled született adottság lakik benned arra, hogy eltöprengj mindazon, ami az égben van, ami a földön, a levegőben vagy a tengerben; hogy a kis és a nagy dolgok szemlélője légy? Ha a nagyokra tekintesz, elmélkedj a Napon, hová bukik le, honnan kél. Mi okozza a Holdban azokat a szinte emberi változásokat; miért fogy el annyira a Hold, honnan egészül ki ismét; *Hogy előbb hamvasan, ismeretlen helyről érkezik, Arcát ékesítve s új szarvát be nem töltve, Később nemsokára a legragyogóbb ábrázattal fénylik, Majd ismét elenyészve sötétbe borítja a kioltott fáklyákat.* Vannak bizony ilyen titkai a természetnek, de nem haragszanak meg, ha firtatjuk őket. Vagy lemondasz a nagyobb dolgokról? Figyelj a kisebbekre, mi módon hajtanak ki egyre, és virulnak és burjánzanak a növények fajtái, sohasem fitogtatva gazdagságukat; némelyek előbb ugyanazt teszik, mint az előkelőek, aztán mint a rossz sáfár, minden bőséget egyszerre elpazarolva, dísztelenül és koldusszegényen hullanak el. Ezenkívül miért hoznak egyesek hosszúkás, mások göcsörtös, ismét mások hengeres vagy gömbölyded gyümölcsöket?

Talán mégsem kutatod mindezt, hiszen nincs bennük semmi rossz. De ha a kíváncsiságnak már mindenáron szüksége van rá, éppúgy, mint a csúszómászónak a dögletes anyagokra, hogy bűnökön legeljen és szórakozzon, helyezzük át kíváncsiskodásunkat a történelemre, és a rossznak egész bőségét és gazdagságát vonultatjuk föl előtte. Mert ott aztán vannak bukott férfiak, eltékozolt életek, asszonycsábítások, szolgai fondorlatok, baráti ármánykodások, méregkeverések, gyűlölködések, féltékenykedések, családi szerencsétlenségek, száműzött hadvezérek; elégítsd ki és mulatgasd magad bárki élőnek a bántalma és sérelme nélkül. De úgy látszik, az áskálódás nem örül a régi rossznak, csak annak, ami életteli és friss; s nagyon is szívesen figyeli meg az új tragédiákat, de a komikus vagy a vidám esetek iránt semmi esetre sem érdeklődik készséges lélekkel. Ezért ha valaki lakodalomról, áldozat bemutatásról vagy egy ünnepi eseményről beszél, a kíváncsiság nem törődik vele, s csak fél füllel hallgat oda, és sűrűn bizonygatva, hogy máris mindennel tisztában van, arra serkenti a beszélőt, hogy fogja rövide, és térjen át másra. Ha valaki a melléje telepedők közül egy szűz gyalázatát, egy asszony házasságtörését, egy bosszú előkészítését vagy testvérek viszályát emlegeti, ő nem bóbiskol, nincs elfoglalva, *Sőt tovább is kérdezősködik, és fülét hegyezi.* És valóban az áskálódókra illik, hogy: *Ó, mennyivel inkább bejutnak az emberi fülekbe A szomorúságok, mint a vidám dolgok.* Mert ahogy a tök a hulladékból a legrosszabb részt szívja magába, ugyanúgy a kíváncsiskodók füle is a leghaszontalanabb beszédek jegyzi meg; s mint a

városokban vannak egyes tiltott és kárhozatos kapuk, melyeken át a halottakat szállítják ki, és a szennyvizet meg a hulladékot távolítják el, de ami tiszta és szent, az se be nem térhet, se el nem távozhat e kapukon át, éppúgy ezeknek az áskálódóknak a fülét sem járja át és nem foglalja le semmi derék vagy emelkedett dolog, hanem egyre csak olyan szennyes fecsegések, amelyek vezeklést kihívó és bűnös mendemondákat terjesztenek; járnak-kelnek és a napot lopják; *Egyedül a sötét bánat telepedett rá, amely mindig fedelem alatt énekel.*

Ez az a kíváncsi Múzsza és különös Szirén, akit a legajánlatosabb jó távolról hallani. Mert az áskálódás: egy bizonyos túlbuzgó nyomozás mindaz után, ami rejtve van és megbúvik. Senki sem rejt el azonban azt a jót, amire szert tett, amikor sokan még azzal is hivatkoznak, amijük nincs. A kíváncsi tehát azt lesve, mi rosszat tudhatna meg, annak a szenvedélynek a rabja, amelyet kárörömnak nevezünk, s amely édestestvére az irigységnek és az elvakultságnak. Mégpedig az irigység a más javán való bánkódás; a káröröm a más bajának az élvezése. Mindkettő egyetlen zabolátlan és vad szenvedélyből származik, a rosszindulatból tudniillik.

Akadnak egyesek, akiknek olyannyira kellemetlen a saját bajaik napfényre kerülése, hogy inkább bármit veszni hagynának, semmint valami titkoltabb betegségüket az orvosok előtt föltárnák. Nos, képzeljük el, hogy Herophilosz, vagy Eraszisztratosz, vagy maga Aszklepiosz, ki ugyancsak halandó volt, főzeteivel és eszközeivel fölszerelve a ház előtt áll, és kérdezősködik: van-e valakinek gennyes sebe a nemzőszerve tájékán, vagy melyik asszonynak van daganata a méhében. Legyen bár haszonnal kecsegtető az efféle tudakozódás, úgy gondolom, még sincs senki, aki el ne kergetné az ilyen embert; mivelhogy nem várt tolakodással, kéréstlenül mások bajainak a vizsgálatára vállalkozott. Az áskálódók pedig éppen ezeket a bajokat fürkészik, sőt még az előbbieknél rosszabbakat is, nem a gyógyítás kedvéért, hanem csupán azért, hogy mindent fölfedjenek; méltán gyűlölik hát őket. Még az adóbérlőket is nehezen és kínosan viseljük el, nem amiért behajtják a nyilvános tartozásokat, hanem mivel félrehajtva a lepleket, mások edényeiben és holmijában kutakodnak. Nekik pedig a törvény megengedi, hogy ezt tegyék, és kárt szenvednek, ha nem teszik. A kíváncsiskodók ellenben veszni hagyják és elfecsérelik a saját dolgaikat, míg a másokéval vannak elfoglalva. Falura meg igen ritkán mennek, mert nem képesek elviselni az egyedüllét nyugalmat és csendjét. De ha egyszer talán mégis elmentek, inkább a szomszédok szölleit vizsgálgatják, mintsem a magukéban időznének; és kielégülve azzal, hogy a szomszéd hány ökrét vesztette el, s mennyi bora ecetesedett meg, csakhamar innen is elsietnek. Mert az igazi földműves még jószántából sem fogadja szívesen a városból érkező mendemondát, így szólván: *Aztán kapálás közben bűnről szólnak nekünk, Ezáltal összeroppan a nyugalom, Most, ha eltávozol, még a derű sem találja helyét.*

A kellemetlenkedők azonban messze elkerülve az ilyen falusi tartózkodást mint valami közönséges, szürke és tragédiákat csak ritkán fölmutató életteret, az emberi nyilvánosságra, a piacokra és a kikötőkre vetik rá magukat. „Na, mi újság? Vagy nem voltál reggel a fórumon? Mi van hát? Azt hiszed, három óra alatt semmi változás nincs a városban?” Amennyiben akad valakinek ilyesféle mondandója, ő tüstént leszáll a lováról, megragadja az illető jobbját, csókot ad neki, és állhatatosan figyel. Ha olyannal találkozik, aki azt válaszolja, hogy nincs semmi újság, szinte méltatlankodva kérdi: „Micsoda? Nem voltál a fórumon? nem jártál a helytartóságon? Nem futottál éppen össze senkivel, aki Itáliából jön? Joggal megbírságozhatnák a helyi előjáróságok azt, aki külföldről érkezve még megkérdi: »Ugyan mi újság lenne?«” Mert mint a szakácsok minél több jószágot, a halászok minél több halat kívánnak, a kíváncsiskodók is a lehető legtöbb rosszat, újdonságot és változást szeretnék, hogy mindig legyen mit puskavégre kapniuk és elejteniük.

Nagyon helyesen járt el a thuriabeliek törvényhozója is, aki megtiltotta, hogy a komikusok polgárokat jelenítsenek meg, kivéve a házasságtörőket és a leskelődő hírharangokat. Valóban

úgy tűnik, hogy a házasságtörés is valamiféle kíváncsiság, amely idegen gyönyörökre irányul, továbbá olyasminek a felkutatása és kipróbálása, ami általában el van zárva és ismeretlen; a kémlelődés pedig hasonlóképpen a titkoknak egyfajta fölfedése, megrontása és lemeztelenítése.

A jólinformáltságnak aztán rendkívül gyakori kísérője a bőbeszédűség. Ezért Püthagorasz is öt évig tartó szilenciumot szabott az ifjakra, s ezt *εχμυσθῖαν*-nak, azaz a fecsegéstől való tartózkodásnak nevezte. Ám a kíváncsiskodást szükségszerűen kíséri nyomon a locsogás; mert amit szívesen meghallgatnak, arról szívesen beszélnek is; továbbá amit egyesektől buzgón összegyűjtögetnek, azt örömmel szét is hordják másokhoz. Ezért van az, hogy még a többi rossz között is, a rossz szándéknak is terhessé válik ez a betegség; bizony mindenki tartózkodik az ilyen hírharangoktól, és kerüli őket; s nincsen kedve senkinek akár tenni valamit a fondorkodó szeme láttára, akár beszélni a füle hallatára; sőt elhalasztják a tanácskozásokat, és felfüggesztik a dolgok megvitatását, míg ti. az efféle ember jó messzire nem kerül. Mi több: ha a kíváncsiskodó ember megjelenik, miközben valami titkos megbeszélés folyik vagy egy komoly ügygel foglalkoznak, úgy tesznek, mint amikor az ételt hirtelen lekapják az asztal közepéről, és félrerakják, mert belelépett a macska; így van aztán, hogy éppen azoknak nem engedik, hogy sokat tudjanak és lássanak, akik másokról nagyon is sokat tudhatnak és láthatnak. Ezért nem is adnak hitelt a szimatolónak. Még idegen szolgálókra is inkább bizunk leveleket, írományokat és gyűrűket, mint kíváncsi barátainkra és hozzátartozóinkra. Bellerophontész azonban még az őellene írott levelet sem bontotta föl, miközben magával vitte, sőt a király *levelét* éppúgy tiszteletben tartotta, mint az ő *feleségét*, egy és ugyanazon önuralommal; mivel titkokat szimatolni éppúgy a mértéktelenség egyik fajtája, mint házasságot törni, sőt a mértéktelenségen túl súlyos balgaság és esztelenség. Mert amikor annyi közönséges és félvilági nő mellett mész el, rátörni arra, ami elzárt és becses, még ha olykor az alkalom hozza is a bűnt, a legnagyobb szégyen és ostobaság. De hát ugyanezt teszik a kíváncsiak, akik elmennek minden mégoly gyönyörű, látásra és hallásra érdemes dolog mellett is, továbbá az előadások és tudós fejtegetések mellett; ezzel szemben gyakran nem éppen veszély nélkül, de mindenképpen gyalázatosan idegen levelekbe leskelődnek, fülüket a szomszédok falára illesztik, mikor azok suttogva beszélnek szolgálkával és feleségükkel. Így a fondorkodók legerősebb serkentője is az óvatosan rejtett dolgok emlékezetben tartása. Mert amint Szimonidész azt mondta, hogy ha időnként kinyit két szelencét, a fényűzésre szolgálót mindig telve, az ajándékokat tartalmazót ellenben néha üresen találja, szerintem hasonlóképpen, ha fölnyitná valaki olykor a kíváncsiskodó kamráját, és megfigyelné, mennyi fölösleges, üres és ellenszenves dologgal van tömve, cselekedete minden bizonnyal roppant léha és undorító látványt tárna elébe. Nos hát, hogyha valaki átfutva a régiek írásait, kiemeli mindazt, ami bennük a legrosszabb, és könyvet szerkeszt - mondjuk - Homérosz fejtetlen verssoraiból (akephalonjai-ból), vagy a tragédiák nyelvi hibáiból, vagy mindabból, amit Arkhilokhosz - önmagára vallva - rútul és illetlenül a nőkről közzétett, kérdem, nem méltó-e vajon az ilyen ember a tragédiabeli kárhoztatásra: *Pusztulj, bárki vagy is, ha az emberi rosszat gyűjtöd egybe.*

Aztán az ilyen kárhoztatáson felül nemde undok és fölösleges is ez a gyűjteménye a mások hibáinak? ahhoz a városhoz hasonlít, amelyet a legrosszabb és legbűnösebb emberek alapítottak, s amelyet a birodalomszerző Plilipposz *πολυπρακοσωνη*-nak, azaz a gonoszok városának nevezett. A szimatolók viszont, akik nem a költői vagy a poétikai melléfogásokat, vétkeket és hibákat gyűjtik össze és hordják egybe, hanem azokat, amelyeket az életben követnek el az emberek, mindenféle rossznak legbalgább és legízetlenebb foglalatát teszik közkinccsé, ti. emlékezetben tartják a rosszat. Amint tehát Rómában egyesek a nyomorékok piacán forgozódnak, képeket és szobrokat, sőt, isten bizony, megvásárolható fiúk és nők képmásait függesztve ki zsinóron, és kedvüket lelik azokban, akiknek hiányzik a lábuk, vagy akik netán három szemmel vagy verébfejjel születtek, most pedig vackukon heverésznek; az előbbieknél

nagy öröme szolgál, hogyha a természet egy kevert fajtát vagy egy szent szörnyeteget hozott napvilágra; másokban ellenben - ha gyakrabban kísértik őket ilyesfajta látványokkal - undort és émelygést kelt e dolog; éppígy ha valaki az élet tévedéseit meg a családok csúfságait, torzulásait és bűneit kutatja idegen házakban, idézze emlékezetünkbe az előbb mondottakat, hogy ti. az ilyesmi még sem áldást, sem hasznót nem eredményezett.

Éppen az szolgálja legjobban e rendellenesség elkerülését ha a legmesszebről indulva, önmagunkat eddük és tanítjuk ki az önmérsékletre. Mert a hozzászokás szüli a betegség elhatalmasodását is, amikor az fokról fokra mind tovább fejlődik.

De most már próbáljunk csak meg elmélkedni a gyakorlás módjairól! Először is a legcsekélyebektől és a legkönnyebektől induljunk! Mert milyen nehézség rejlik abban, hogy ne olvassuk el a föliratokat a temetők útjain? vagy mi kényelmetlenséggel jár az, ha a sétahelyek falaira kent föliratokat észre se vesszük, ha meggyőzzük önmagunkat, hogy sem hasznos, sem gyönyörködtető nincs bennük fölírva, csak az, hogy az illető ezt meg ezt kegyelettel őriz emlékezetében, vagy hogy mennyi barátja van, és ily módon sok fölirat tele van haszontalanságokkal, s bár úgy tűnik, hogy semmit sem ártanak, ha elolvassuk őket, alattomban azonban mégiscsak ártanak, mivel hozzászoktatnak, hogy azzal törődjünk, ami egyáltalán nem tartozik rájuk. S miként a vadászok nem engedik a kölyökkutyákat elrontani, s nem hagyják, hogy akármilyen szagot kövessenek, hanem pórázon vezetik és cibálják őket, hogy tisztán és romlatlanul őrizzék meg érzékelésüket, hogy a kutyák a nyomot híven kövessék. *Szimattal becserkészve a szerencsétlen vadak áruló jeleit*, éppúgy vissza kell fojtani és el kell nyomni a kíváncsiságnak e sürgetéseit és ösztönzéseit mindenféleképpen a kipuhatolására és meghallására, hogy ezáltal ezt az ösztönt jobb irányba tereljük. Mert amiként a sasok és az oroszlánok járásuk-kelésük közben behúzzák karmukat, nehogy elkoptassák annak keménységét és életét, hasonlóképpen mi se tékozzunk kíváncsiságunkat a legrosszabb dolgokra, ha úgy gondoljuk is, hogy a kíváncsiságban rejlik a tapasztalatszerzés teljes ereje és éle.

Másodszor szokjunk hozzá ahhoz, hogy ha betérünk másnak a portájára, ne leskelődjünk, ne csipegezzük föl mintegy a szemünkkel kíváncsiságból mindazt, ami ott belül van. Hanem tartsuk észben Xenokrátesznek következő mondását, aki tagadta, hogy bármi hasznunk is származnék abból, ha lábunk és szemünk behatol másnak a házába; mert se nem méltányos, se nem tisztességes, sőt még csak nem is kellemes az ilyen kémkedés.

Hiszen az intim szégyellnivalók tárulnak föl a vendég előtt. Mivel a család dolgaiból jórészt semmi más nem mutatkozik meg, mint rendetlenül széthányt házieszközök, üldögélő szolgálóleánykák, mindez pedig se nem valami szép, se nem gyönyörködtető. A lelket ilyesmik felé hajlító mintegy nyegle szemlélődésben van valami visszataszító, és rút az ilyen szokás.

Diogenész, meglátván, hogy Dioxipposz, aki futásban indult az olümpiai győzelemért, nem tudja levenni a szemét egy csinos nőről, aki a felvonulást figyelte, hanem föl-fölpillant és oda-fordul, megjegyezte: Látjátok, hogy gyötri az a lány az atlétát? A kíváncsiságokat is fölis-merni arról, hogy minden látnivaló egyaránt gyötri és igájába kényszeríti őket, s ez mindannyiszor csupán azon a szokáson és gyakorlaton múlik, hogy vizslatva tekintgessenek szanaszéjjel. Véleményem szerint azonban fontos, hogy ez a hajlam ne buzgólkodjék odakint, mint valami szökött rabszolga, hanem amint elűztük a lélekből, gondoljuk át hamarosan mindazt, amivel valóban törődnünk kell, és azt vegyük számba; aztán ismét vissza kell szépen nyernünk a józan ítélőképességünket, és annak kell engedelmeskednünk.

Most ideillik Szophoklész szava: *Erőszakkal összeterelték, s most itt hozzák a thesszáliai ember zabolátlan lovait.* A helyesen rendezett és kiművelt hajlamok szerintem kevésbé rázzák le magukról az értelmet, kitörve és toványargalva, mert nincsenek ilyesmihez szoktatva. Ebből

következően helytelen volt, hogy Démokritosz - kitartóan bámulva egy csillogó tükörbe, és eltűrve a visszaverődő fényt - kioltotta mindkét szeme világát, nehogy túl gyakran tereljék lelkét külső látnivalók felé, és ezáltal meg ne zavarják; hadd figyeljenek a szemek inkább befelé, és foglalkozzanak szellemi dolgokkal, ablakok módjára odaállítva a szemlélődések útjába. Az ugyanis sokkal helyesebb, ha csak kisebb mértékben alkalmazzuk észlelésre azt, ami a gondolkodásnak többlet használ. Nemde a régiek is a városoktól minél távolabb létesítették a Múzsák szentélyeit, s az éjszakát is az üdvös elmélkedésről εὐφροσύνη-nak nyilvánították, hogy biztosítsák a számadás nyugalma és békéjét mindannak megfontolásához és mérlegeléséhez, amiről oly buzgón elmélkednek.

De az sem terhes vagy nehéz, hogy ne avatkozzál bele abba, ha az emberek a piacon egymással hajba kapnak vagy összevesznek; vagy ha csődület támad valamiért, maradj ültőhelyedben, ha pedig ezt nem bírod ki, kelj föl és távozz. Mert semmi jó nem származik abból, ha minden dologba beleártod magad; viszont nem is akárhogyan válik hasznodra, ha rászoksz, hogy erőfeszítéssel utasítsd el magadtól a kíváncsiságot, és miután megbénítottad, az értelmeknek rendeld alá. Aztán hogy továbbfejleszd az önnevelést, jó lesz, ha mellőzöd valami ünnepi esemény megtekintését, nem követed barátaidat, akik egy táncosnak vagy egy komédiásnak a megnézésére hívnak; a stadionban vagy a lóversenytéren fölhangzó kiáltások sem csábítanak el. Mert amint Szókratész figyelmeztetett, tartózkodniuk kell a tápláléktól és az innivalótól azoknak, akik az evéshez nem éhesen, az iváshoz nem szomjasan látnak hozzá; hasonlóképpen nekünk is tartózkodnunk és őrizkednünk kell azon dolgok látásától és hallásától, amelyek nem rendelkeznek és nem is kecsegtetnek semmi értékkel. Kürosz sem kívánta látni Pantheát; hanem amikor Araszpa azt mondta neki, hogy az asszony szépsége igazán figyelmet érdemel, ő így válaszolt: „Annál inkább tartózkodnom kell tőle; mert ha rábeszélésedre most elmennék hozzá, talán még hatalmába kerítene, és ismét rábírna, hogy lássam és a közelében legyek, s elmulasztanék sok olyasmit, amit okvetlenül el kell végeznem.” Ugyanígy Alexandrosz sem kereste föl Dareiosz feleségét, hogy meglátogassa, bár azt híresztelték róla, hogy csodaszép; jóllehet elment az asszony már öregedő anyjához, de őt, aki korra és külsőre virágjában volt, nem kívánta látni. Nekünk meg, ha egy pillantást vetünk az asszonyok gyaloghintóira, vagy az ablakban csüngünk, úgy tűnik, nem követünk el semmi rosszat, pedig máris körülvessz a sikamlós és mindenfelé ingoványos kíváncsiság.

Kétségkívül az is méltányosságra vezet, ha olykor a jogos haszonról is lemondasz, hogy hozzászokjál - amennyire csak lehet - távol tartani magad az igazságtalan tettektől. Éppen így mérsékletre indít a saját feleségedtől való időnkénti tartózkodás, hogy mást se kívánj soha. Hasonló eljárást szegezel szembe a kíváncsisággal, amikor néha szemet hunysz, és nem látsz vagy hallasz meg valamit a tieddel kapcsolatban. Ha valaki családi dolgokat akar a füledbe sügni, dobd ki; ne hallgasd meg, hogy állítólag mit mondtak terólad. Oidiposzt is a tudakozódás sodorta iszonyú bajokba, hiszen úgy véli magáról, hogy nem is korinthuszi, hanem külhonból származó, és találkozik Laiossszal; megölte őt, s a királyi méltóságban a saját anyját vette feleségül; noha boldognak tűnt, újra tudakozódni kezdett saját maga felől, és asszonya tiltakozása ellenére erőnek erejével szólásra bírta a mindentudó aggot. Végül amikor már minden gyanakvásra készíti, sőt az öreg is így tört ki: *Nahát! Kimondani sietteti azt, amit szégyellem!* iszonyú felindulásának feszültségében és önmagát gyötörve mégiscsak így válaszol: *Én is szégyellem hallani! mindazonáltal meg kell hallanom!* De valami oly édes keserűséggel bír a kíváncsiskodás ingere, hogy nem is lehet neki ellenállni; mint amikor egy sebet megvakarnak, s ettől az csak elmérgesedik. Ha azonban mentes valaki az ilyen betegségtől, és szelidebb természettel van megáldva, ismeretlen előtte az efféle kínos szokás, az kétségtelenül elmondhatja: *Ó, de bölcs is vagy, ártalmakat nem ismerő jótékony tájékozatlanság!* Ezért ahhoz is hozzá kell szoktatnunk magunkat, hogy a kapott levelet ne bontsuk föl azonnal és sietősen,

ahogy azt a faragatlan emberek teszik, akik fogukkal szagatják le a zsineget, ha a kezükkel nem boldogulnak. Ha valahonnan hírnök érkezik, ne siessünk elébe, ne süssünk. Ha kijelenti valaki a hozzátartozóid közül, hogy „újságom van számodra, amit okvetlenül el kell mondanom”, így válaszolhatnál: „bár csak inkább valami gyümölcsözőt és hasznosat tartogatnál számomra!”

Mikor én egyszer Rómában előadást tartottam, meghallgatott véletlenül az a Rusticus, akit később Domitianus megölt, mert hírneve féltékenységet keltett benne. Beszéd közben az arra haladó katona átadta Rusticusnak a császár levelét. Ő semmiképpen sem akarta, hogy elhallgassak vagy szünetet tartsak azért, hogy elolvassa a levelet; nem is bontotta föl előbb, mintsem én befejeztem szavaimat, és a hallgatóság szét nem oszlott; mindannyian bámultuk azt a méltóságot, amit ekkor ez a férfi tanúsított.

De minthogy az ember úgy is hatalmassá és erőssé növeli a kíváncsiságát, ha azzal táplálja, ami pedig meg van engedve, nem egykönnyen lehet ezt a hajlamot megzabolázni, ha már egyszer rákapott a titkos dolgok kutatására. Ilyenkor fölbontják a barátok leveleit, befurakodnak a bizalmas összejegyzésekre, olyan szent titkokat kutatnak, amiket kutatniuk nem szabad, behatolnak elzárt területekre, árgus szemmel figyelik a királyok szavait és tetteit. A türannoszoknak fontos, hogy mindenről értesüljenek, de még őket sem teszi semmi olyan gyűlöletessé, mint az az emberfajta, amelyet hosszúfülűnek vagy besúgónak neveznek. Először Dareiosznak voltak besúgói, mert meghasonlott önmagával, és gyanakodva félt mindenkitől. A Dionüszoszok aggodalma a szürakuzaiak közé ültetett besúgókat; ezért a viszonyok megváltoztával Szürakuza lakói először a besúgókat fogták el és ölték meg dorongokkal. Még a talpnyalók is a kíváncsiak osztályából és fajtájából származnak. A talpnyalók ugyancsak azt fürkészik, hogy ki tervez vagy tesz valami rosszat; a kémkedők meg bevádolnak és följelentenek, ha valami egy kicsit is a törvénybe ütközött. Azt mondják, hogy az élelmiszer-rejtegetést is először a kíváncsiság folytán bélyegezték meg; kiderül ez abból, hogy amikor az athéniak között igen nagy éhínség támadt, a gazdagok elrejtették gabonájukat a nyilvánosság elől, és csak titkon és éjjel bent a házban öröklék meg, az arra járók azonban meghallották a malomkövek zaját; ezért kapták a zugevők, vagyis tulajdonképpen a zug-gabonaöröklők elnevezést. Hasonló eredete van a szükophanták megjelölésének is; amikor ugyanis tilos volt fűgét kiszállítani, a szállítók után kémkedő árulókat hívták szükophantáknak. Még ezt sem haszontalan tehát megfontolniuk a kíváncsiskodóknak, hogy elszégyelljék magukat, hiszen a leggyűlöletesebb és legutálatosabb emberekkel mutatnak hasonlóságot, és hajlamaik is egy töről származik az övékével.

3. PSZEUDO-DÉMOSZTHENÉSZ: TEMETÉSI BESZÉD

Volt olyan rendelkezés Athénben, hogy azokat, akik a csatában a hazáért meghaltak, ünnepélyesen állami temetésben részesítsék és egy szónokot rendeljenek ki vitézségük dicsőítésére. Amikor tehát Fülöp háborút üzent a thébaiaknak, hogy utóbb majd ennek ürügyén Attikát is megtámadhassa, Démoszthenész azt a javaslatot tette (az athéniaknak), hogy a thébaiakat segédcsapatokkal segítsék meg. Amikor azután Kheroneiánál megtörtént az ütközet, úgy esett, hogy az athéniak közül ezren estek, kétezret pedig fogságba ejtettek. Emiatt a város (Athén) nemcsak hogy nem haragudott meg Démoszthenészre, hanem inkább vele tartatták meg a szokásos beszédet, amikor tudniillik a csatában elesetteket ünnepélyes temetésben részesítették. Mindamellet akadnak olyanok, akik azt mondják, hogy ez a beszéd nem Démoszthenészé, mivel - úgy látszik - kevesebb benne az erő, semhogy e szenvedélyes szónoknak lehetne tulajdonítani.

(Janus Pannonius jegyzete)

Démoszthenész epitaphiosza, azaz temetési beszéde

Miután a város úgy rendelkezett, hogy a *jelen* sírban fekvőket állami temetésben kell részé-
síteni, s engem jelölt ki, hogy fölöttük a törvényben előírt szónoklatot megtartsam, mindjárt
azon kezdtem gondolkodni, hogyan is kaphatnék meg a méltó temetési dicsőítést. Miközben
azt kerestem és fontolgattam, hogyan kell beszélnem a halottak érdeméhez méltóan, meggyő-
ződtem arról, hogy ez a teljes lehetetlenségek közé tartozik. Mert azok, akik az élet vágyát -
ami mindnyájunkkal velünk született - megvetették, s inkább akartak tiszteletre méltóan
meghalni, semmint életben maradva Görögországot szerencsétlennek látni, ezek valóban dere-
kasságuknak olyan bizonyosságát hagyták maguk után, amely semmilyen szónoki képességgel el
nem érhető. Ebben az esetben azoknak a fejtegetéseit kell követnem, akik előttem szólottak.
Következőleg, hogy ez a Város mily gondos azok irányában, akik meghaltak a háborúban,
egyfelől egyéb intézkedéseikből is látni lehet, leginkább azonban ama törvényes rendelke-
zésből, amely arról intézkedik, hogy ki kell jelölni olyan valakit, aki az államilag megrende-
zett temetéseken beszédet mond. Teszi ezt a város annak tudatában, hogy a vitéz férfiak a
pénzjutalmat és azoknak a gyönyörűségeknek élvezetét, melyek az élettel együtt járnak,
megvetik, viszont minden vágyakozásuk a vitézségre és a dicsőségre irányul: ezért őket olyan
temetési beszédekkel gondolta (a Város) megtisztelni, amelyekben leginkább ezek dicsősége
jut kifejezésre, hogy azt a dicsőséget, amelyet életükben elnyertek, halálukban se vonják meg
tőlük. Ám úgy láttam, ha ama tulajdonságok, amelyek a derekasságot jellemzik, öbennük
csupán a vitézség volt meg, bátorságuk magasztalásával talán véget is vethetnék beszédem-
nek. Minthogy azonban osztályrészül jutott nekik a tisztességes származás, a fegyelmezett nevelés
és olyan tiszteletreméltó élet, amelynek következtében derékséggel lettek megáldva, valóban
szégyen volna számomra, ha ezek közül a körülmények közül valamit elmellőznék.

Kezdem tehát nemzetségük származásánál. Nemde ezeknek a férfiaknak a nemes származását
ősreig idők óta minden ember egyformán hirdette, mivelhogy a származásukat nemcsak
atyáikra és előbbi őseikre lehet külön-külön visszavezetni, hanem, mint mondják, egész
hazánkra, mely közös s melynek ők őslakói. Az összes emberek közül ugyanis ugyanannak a
földnek, amelyből születtek, egyedül ők maradtak meg lakóiként s ők adták át az utódaiknak.
Ezért joggal gondolhatja bárki, hogy azok, akik idegen városokba kivándoroltak és azoknak
polgáraivá lettek, a fogadott fiakhoz hasonlíthatók, emezek azonban a hazának születésüknél
fogva törvényes polgárai. És még azt is gondolom, hogy az a körülmény, hogy a gyümölcsök,
amelyekből élnek a halandók, először nálunk jelentek meg, egybehangzó bizonyítéka annak -
amellett, hogy minden ember számára a legnagyobb jótétemény is -, hogy ez a föld a
szülőanyja a mi őseinknek, mivel mindaz, ami világra hoz valamit, a természettől egyúttal
megkapja az élelmet is azok számára, akik megszületnek. Ez a vidék is ezt tette. Tehát, ami a
származást illeti, ezen férfiak őseinek ilyen származás jutott mindörökre.

Ami pedig a vitézséget és a többi erényeket illeti, felmentve érzem magam attól, hogy mindent
felsoroljak, attól tartva, hogy ez a beszédemben nem időszerű terjengősséget idézne elő. Ami-
ket azonban hasznos felidézni azok számára, akik már ismerik, a nem ismerők számára pedig
gyönyörűség hallani, és nagy vetélkedésre ösztönöznek és a beszéd hosszúságát sem teszik
kellemetlenné, azokat megkísérlem röviden előadni. Mert a jelen nemzedék atyái és szülői, és
akiknek még eme megnevezetteken túl olyan ősei vannak, akikről a tőlük származó nemzetsé-
gek nevezik magukat: ezek soha nem követtek el senki ellen, sem görög, sem idegen ellen,
jogtalanságot, sőt osztályrészül jutott nekik az erények összes egyéb válfaján kívül éppen az,
hogy a legigazságosabbak voltak, azáltal pedig, hogy védelmet nyújtottak, számos nevezetes
tettet vittek végbe. Mert az amazonok hadseregét is, amikor azok ide jöttek, legyőzték, úgy
hogy a Phaszisz folyón túlra vetették vissza őket, és Eumolposznak és másoknak a hajóhadát

nem csupán saját földjükről, hanem a többi görögök földjéről is messze űzték, holott azok, akik tőlünk nyugatra laknak, valamennyien, nem tudták feltartóztatni, sem megfutamítani őket. Sőt, ama Héraklész-fiak védelmezőinek neveztettek, aki másokat védelmezett, mert Héraklész fiai Eurüsztheosz előtt menekülve erre a földre jöttek védelemért könyörögve. De mindezek és még sok más nevezetes tetteiken felül nem kerülte el figyelmüket, hogy a halottak jogai sérelmet szenvedtek, amikor Kreón megtiltotta ama hét hős eltemetését Théba mellett. Ama hőstetteik közül tehát, amelyekről a mondák számolnak be, a legtöbb tettet elmellőzve csak azokról tettem említést, amelyek közül mindegyik külön-külön tetszetős és változatos anyagot nyújt az előadásra, úgyhogy mind a versek és énekek szerzői, mind a történetírók közül sokan az ő tetteiket a művészi alkotások tárgyaivá tették. Én a következőkben azokat a tetteket fogom elbeszélni, amelyek a véghez vitt dolgok jelentőségét illetően egyáltalán nem alábbvalók amazoknál, de annak következtében, hogy a mi korunkhoz közelebb állnak, nincsenek mondákkal átszőve vagy héroszok tettei sorába beiktatva. Ők voltak azok, akik egymagukban az egész Ázsiából jövő hajóhadat szárazföldön és tengeren kétszer is visszaűzték, és önmaguk veszélyeztetésével az egész görög világ számára a közös megmenekülés okozói lettek. Mások már előbb elmondották, amit mondani szándékozom, de eme férfiak most sem fosztattak meg a megérdemelt és illő dicsőítéstől. Mert joggal kiválóbbaknak tarthatók ők azoknál, akik Trójánál hadakoztak, mivel azok, noha Görögország legjobbjai voltak, tíz évig ostromolták Ázsia egyetlen városát, míg nagy nehezen elfoglalták azt. Ámde ezek az egész kontinens földjéről felkerekedő hajóhadat, amely minden mást felforgatott, nemcsak hogy maguk elhárították, hanem még a mások ellen elkövetett jogtalanságokért is lakolni kényszerítették őket. Azoknak a bűnös törekvéseknek, amelyek maguk között a görögök között előfordultak, a megfékezésében is minden veszélyt elviseltek, ami történetesen előállott, és ahhoz csatlakoztak, ahol az igazság állott, mígnem az idő ahhoz a nemzedékhez vezetett bennünket, amelyik most éli életét.

Ámde senki ne gondolja, hogy én ezeket a tetteket olyan tettek hiányában vettem sorra, amelyeket ezekről a holtakról kellene egyenként elmondani. Mert még ha én volnék is a legkevésbé alkalmas arra, hogy megválasszam beszédem anyagát, az ő derekasságuk maga is oly sok mindent elénk tár, ami kéznél van, s amit könnyen lehet előszámlálni. Ámde én úgy határoztam, hogy miután nemes származásukról és a legnagyobb hőstettekről említést tettem, a lehető legsürgősebben azokra a dolgokra terelem beszédemet, amelyeket ők vittek végbe, hogy - miként a természet révén rokonoknak bizonyultak, ugyanúgy a dicsőítésben is sorstársakká tegyem őket, mert azt gondolom, hogy az számukra is, meg mindkét nemzedék számára a legnagyobb mértékben kellemes lesz, ha a kölcsönös derékságban nemcsak a természet folytán válnak részesekké, hanem dicsőítésük által is.

Egyébként, közben félbe kell szakítanom beszédemet és mielőtt ezen férfiaknak viselt dolgait megvilágítanám, azoknak a jóindulatát is kérnem kell, akik származásukra nézve nem hozzátartozóik ezeknek, a temetést mégis végig akarják kísérni.

Ha ugyanis a temetés rendezésében a pénzek kiadására vagy bármilyen más, lovas- vagy testgyakorló verseny látványosságának a megrendezésére kaptam volna megbízást, minél nyilvánvalóbb és költségesebb pompát fejtettem volna ki, annál kedvezőbben ítélnék meg eljárásomat. Mivel azonban arra választottak ki, hogy e férfiakat beszédben dicsőítsem, attól tartok, hogy éppen a szándékom ellenkezőjét, semmint amire szükség volna, idézem elő, hacsak előbb nem nyerem meg azok figyelmét, akik meghallgatnak. Ugyanis a gazdagság, a gyorsaság, a testi erő és más ehhez hasonló dolgok elég hasznót hajtanak azoknak, akik ezeknek birtokában vannak, és erősen érvényre jutnak azoknál az embereknél, akiknek ezek a tulajdonságok valahogy megvannak, jöllehet más senki nem kívánja ezt nekik.

Ámde a szónokok meggyőző ereje rászorul a hallgatók jóakarátára, amelynek segítségével dicsőséget arat és tetszést vív ki magának, még ha közepesen beszélt is; a hallgatók jóakarata nélkül viszont, még ha kitűnik is beszéde választékosságával, érzéketlenek maradnak a hallgatók. Mivel tehát sok olyan előadnivalóm van, amelyeknek véghezvitelével méltán dicsőíthetjük őket, miután éppen ezeknek az elmondásához érkeztem, bizonytalan vagyok abban, mit mondjak el először, mivel valamennyi egyidejűleg szemünk elé tárulva nehezé teszi a kiválasztásukat. Megkísérlem mégis beszédemben ugyanazt a sorrendet megvalósítani, mint ami az ő életükben volt meg. Ők ugyanis kezdettől fogva minden tanulmányukban kiválóak voltak, minden egyes életkorukban az ahhoz illő dolgokat gyakorolták, és mindenkinek: szülőknak, barátoknak és a családhoz tartozóknak megnyerték tetszését. Ennek következtében hozzátartozóiknak és barátaiknak emlékezése minden órában feljük száll most, mintegy visszafelé követve nyomaikat, vágyakozásukban fölszedegetve a sok-sok emléket, amelyekben természetesen fölismeri az emlékezés, hogy ők a lehető legderekabbak voltak. Amikor pedig már férfiakká lettek, nemcsak a polgártársaink előtt, hanem minden ember előtt nemessé fejlesztették jellemüket. Minden erénynek ugyanis kezdete a bölcsesség, betetőzése pedig a bátorság. Ők pedig ebben a kettőben dicsőséget szereztek, ezekben az erényekben a legnagyobb mértékben kitűntek. És ha az összes görögök számára valami közös veszély támadt, ezt elsősorban ők vállalták magukra. Sőt, gyakran ők buzdították az összes görögöket érdekeik védelmére, ami a jól és jóindulatúan gondolkodó lélek sajátja. De amikor a görögök tudatlansága, a rosszindulattól megrontva, ezeket a veszélyeket akkor, amikor még távol lehetett volna tartani, részint nem látta előre, részint meg eltitkolta, ahányszor mégis engedelmeskedtek és kötelességüknek eleget akartak tenni: ők egyáltalán nem makacsul emlékeztek vissza az elmúlt jogtalanságokra, hanem másokat megelőzve magukat vetették oda, serényen mindenüket odaadva, testüket, pénzüket, társaikat, és végül olyan válságos harci helyzetbe jutottak, amelyben még életüket sem kímélték. Ahányszor ugyanis csatát vívnak, szükségképpen következik az, hogy ezek alulmaradnak, amazok meg győznek. De nem félek kimondani, hogy azok, akik a két arcvonalt bármelyikében meghalnak, úgy látszik, nem a vereségben részesek, hanem ezek éppen úgy győztesek, mint amazok. Mert a győzelmet az élők között annak a félnek ítélik, akinek a szerencse juttatta azt. Amit azonban a győzelem elnyeréséhez egyénenként teljesíteni kell, azt mind teljesítette az, aki ott maradt a csatasorban; ha ez, mivelhogy halandó, a végzetébe rohant: a szerencsétől szenvedte el azt, ami vele történt, nem lélekben maradt alul az ellenség előtt. Ezért gondolom, hogy annak, hogy az ellenség nem lépett a mi vidékünkre, ezeknek a deréksége volt az oka az ellenség hozzá nem értésén kívül. Mert azok, akik ott megütköztek, fejenként tapasztalatot szerezve, nem akartak ismét harcba bocsátkozni ezeknek a nemzetségeivel, mivel gyanították, hogy hasonló jellemekkel kellene összecsapniuk, nem volna viszont könnyű ugyanilyen szerencsére szert tenniük. Hogy ez így van, eléggé nyilvánvalóvá teszi a béke megkötésének ügye, mivel erre sem igazabb, sem tisztességesebb okot nem lehet előhozni, mint azt, hogy az ellenség vezérét csodálattal tölti el az elesettek vitézsége, és inkább akart ezek hozzátartozóinak barátja lenni, mint ismét a veszélyt felidézni a főhatalomért. Ha valaki azoktól, akik a szemben álló harcvonalban ott állottak, megtudakolná, vajon azt gondolják-e, hogy vitézségükkel vagy valami hihetetlen és kedvezőtlen szerencse ellenére, továbbá vezérüknek hozzáértése és merészsége miatt harcoltak oly sikeresen, úgy azt hiszem, senki nem lenne annyira szerénytelen és szemtelen, hogy azt önmagának tulajdonítaná. Egyébként amely dolgoknak a mindenható Szerencse a maga akarata szerint rendezi el a kimenetelét, ezekben a dolgokban senki nem vádolhatja az életben maradtakat, mivelhogy ember. De ha van az emberek között valaki, akinek joggal felróhatók a történetek, akkor joggal neheztelhet valaki a thébaiak parancsnokaira, de sem az ő legénységükre, sem a mieinkre nem. Mert noha győzhetetlen és mindenre elszánt lelkületű, a becsületért versengő vággyal megáldott csapatokat kaptak, ők ezekből semmit nem használtak

föl helyesen. Egyebekről lehet úgy vélekedni, ahogy kinek-kinek a véleménye hozza magával. De ez mindazon halandók előtt, akik bárhol is vannak, egyformán ismeretes, hogy bizony egész Görögország szabadságát ezen férfiak bátor lelkülete őrizte meg, miután őket elvitte a végzet, a visszamaradtak közül senki nem állott ellen. Szavamtól maradjon távol az igazságtalanság! Az én véleményem szerint, ha valaki azt mondaná, hogy az ő vitézségük volt Görögország lelke, akkor úgy látszik, igazat mondott, mert mihelyt ezeknek a lelke testükből kiszabadult, Görögország méltósága is odalett. Talán úgy tűnik, szerfölött nagy dolgot mondok, ki kell mondanom mégis: ahogyan szomorú és kemény élet maradna számunkra, ha valaki e világ szerkezetéből elvinné a fényt, azonmód ezen férfiaknak a halálával Görögország régi boldogsága homályba borul és dicsőségének nagy megfogyatkozásával jár együtt.

De mivel ezek az elesettek sok okból kifolyólag voltak ilyenek, nem kevésbé járult hozzá derékségükhöz a köztársaság formája. Mert a kevesek uralma félelmet olt a polgárokbá, de semmiféle tisztességérzetet nem kelt bennük. Amikor aztán kitör a háborús viszály, akkor mindenki könnyelműen a saját jólétéről gondoskodik, tudva azt, hogy az urait ajándékokkal vagy más valami hízelkedéssel kiengeszteli, még ha a legsúlyosabb bünténnyel szennyezte is be magát, ebből kifolyólag nem hárul rá semmi gyalázat. Ámde a népi kormányzat részint sok egyéb olyan nevezetes és törvényes szokásokkal rendelkezik, amelyeket mindenkinek, akinek csak esze van, fel kell karolnia, másrészt meg ott az igazságon alapuló szólásszabadságot semmiképpen sem lehet elriasztani sem az igazság kimondásától, mivel lehetetlenség, hogy a gyaláztól mocskosak mindenkit kielégíthetnének; innét van az, hogy aki az igazat előhozza, az kellemetlen dolgot hoz elő. De azok is, akik maguk semmi gyalázatot nem mondanak, mégis örülnek, amikor hallják, hogy más ilyesmit mond. Mivelhogy az elesettek ilyesmiktől mindnyájan méltán visszaborzadtak, az elkövetkezendő mocskolódástól való szégyenérzetük következtében egyrészt az ellenség részéről fenyegető veszélyt férfiasan magukra vállalták, másrészt inkább kívánták a maguk számára a tisztességes halált, semmint a gyalázatos életet.

Azokat a körülményeket tehát, amelyek ezeket a férfiakat közösen a szép halál választására ösztönözték, már elmondtam; ezek: származás, nevelés, tudományok derekas felhasználása és államunknak egész rendje. Ami viszont mindegyiküket külön-külön néposztályok szerint a vitéz cselekvésre lelkesítette, azt a továbbiakban fogom kifejteni.

Az összes Eretheusz-utódok (athéniek) tudták, hogy az ő nemzetségükhöz tartozó Eretheusz, a város megmentése érdekében leányait, akiket Hüakinthosz-utódoknak neveznek, a nyilvánvaló halálba küldte és elpusztította. Ezért az elesettek úgy gondolták, gyalázatos dolog, hogy ő, az istenek szülötte, semmitől sem riadt vissza hazájának megszabadítása érdekében, ők viszont úgy tűnhetnek fel, hogy többre becsülik a halandó testet, mint a halhatatlan dicsőséget. Jól tudták az Aegeusz-utódok, hogy Thészeusz, Aegeusz elsőként egyenlő szólásszabadságot vezetett be ebben az államban. Ezért úgy gondolták, hogy súlyos dolog elárulni az ő rendelkezését, és inkább választották a halált, semmint azt, hogy miután a szólásszabadság megszűnik, a görögök szeme előtt éljenek (puszta) életvágytól vezérelve. A Pandion-utódok hallottak Proknéről és Philomeláról, Pandion leányairól, hogy hogyan büntették meg Tereuszt az ellenük elkövetett gyalázatért. Tehát úgy gondolták, mivelhogy ama leányok rokonai voltak, hogy semmiképpen sem szabad élniük, hacsak nem hasonló lelkülettel megáldottaknak mutatkoznak, azokkal szemben, akikről úgy látták, hogy gyalázzal illetik Görögországot. A Leontis-utódok hallották, hogy a mondákban énekeltek Leon leányairól, hogy ezek hogyan adták át magukat a polgároknak, hogy megöljék őket ezért a városért engesztelő áldozatként. Minthogy ezek az asszonyok akkora bátorsággal rendelkeztek, úgy gondolták, hogy vétek lenne, ha ők, férfi létükre náluk gyávábbaknak mutatkoznának. Az Akamasz-utódok visszaemlékeztek ama verssorokra, amelyekben Homérosz elbeszéli, hogy Akamasz Aethráért, anyjáért hajózott Trójába. Ő tehát anyjának megszabadításáért megpróbálta a veszélyt, ám

ezeknek otthonuk összes drága szülői megvédelmezéséért miféle minden veszélyt nem volt kötelességük elvállalni? Az Oeneusz-utódok előtt sem volt titok, hogy Szemele, Kadmosznak volt a leánya, s hogy ettől született az, akit ezen a temetésen nem szabad néven nevezni, akitől származott viszont az ő ősapjuk, Oeneusz király. Mivel pedig mindkét város számára közös volt a jelenlegi veszély, úgy vélték, hogy mindkettőre ki kell terjeszteni minden gondoskodásukat. A kekropidák (Kekropsz utódai) azt mondják, hogy királyuk részben emberhez hasonlított, ereje kígyóéhoz. Részben ember volt, s hogy ezt nem más miatt beszéljük, hanem azért, mert bölcsessége emberhez hasonlított, részben kígyó, hisz ereje a kígyóéhoz hasonlított. Ezért mondogatták ők, hogy hozzájuk az illő a legnagyobb mértékben, hogy azokhoz méltó dolgokat vigyenek végbe.

A Hippothoontidák visszaemlékeztek Alopénak a házasságkötésére, melyből Hippothoon született, és ezt királyuknak ismerték. Én azonban jelenleg az illendőség megtartása végett e nagyon is ismert esemény elbeszélésétől eltekintek. Tehát úgy vélem, a legkevésbé sem ille nék hozzájuk, ha úgy tünnék majd fel, hogy annak tetteihez nem illő dolgokat visznek végbe. Jól tudták az Aiasz-utódok, hogy a vitézsége jutalmától csalárdul megfosztott Aiasz jutalmát a másik küzdő félnek adta, akkor ők ellenségeiken kitöltve bosszújukat, úgy ítélték, hogy meg kell halniuk, nehogy valamely hozzájuk méltatlan dolgot szenvedjenek el. Az Antiochidák nem törölték ki lelkükből azt, hogy Antiokhosz Héraklész fia volt, ezért úgy ítélték, hogy helyzetük méltósága szerint kell élniük vagy éppen elpusztulniuk.

Szerencsétlenek tehát ezek életben maradt rokonai, mivel ilyen férfiaktól fosztattak meg, s mivel sok és igen emberi kapcsolatuk megszakadt; a haza ügye elhagyatva, könnyekkel és gyásszal telve. De őket boldogoknak kell tartanunk, először, mivel rövid életükért hosszan tartó és minden időkben romolhatatlan dicsőséget hagynak hátra; ebben nevelkednek majd ünnepezt gyermekeik, szüleik pedig jeles emberként fogják élvezni az öregkor táplálékát; az értük érzett gyász vigaszául a dicsőség lesz osztályrészük. Ezenkívül testükben ők már nem szenvednek betegségektől, lelkükben mentesek az aggodalmaktól, amelyek az életben levőket a mindennapi események során érik. Ők mindazt megkapják nagy tisztelettel és a legnagyobb, megkívánható mértékben, ami a törvényekben elő van írva. Mert azokat, akiket az egész haza állami temetésben részesít, akik egyedül kapnak hivatalos temetési búcsúztatót, akiknek a hiányát nemcsak rokonaik és polgártársaik érzik, hanem egész Görögország és mindaz, ami ezen a néven van számon tartva, akiket a nagy földkerekség is megsírat, miért ne tarthatnám szerencséseeknek, hiszen róluk joggal mondhatja bárki, hogy az istenné vált halottak lelkeivel együtt ülnek, elnyervén ama régi legderekabb férfiakkal együtt a boldogok szigetén ugyanazt a megtisztelő helyet. Bár ilyesmit amazokról sem jelentett senki úgy, hogy látta is, mégis mi azt gyanítjuk, hogy azoknak a férfiaknak, akikről azt hittük, hogy méltók idefent a megtiszteltetésre, ott is azonos megtiszteltetés jut majd osztályrészül. Ezért talán nehéz - hitemre! - a jelenlegi szerencsétlenséget beszédemmel enyhítenem, mégis arra kell törekednünk, hogy figyelmünket ama dolgok felé irányítsuk, amelyek vigaszt adnak, mivelhogy azokhoz, akik ilyen férfiakat hoztak a világra és maguk is szintén ilyen férfiaktól származtak, a leginkább illendő, hogy a szerencsétlenségeket bármely helyzetben szebben viseljék el a többieknél, hogy a szerencse forgandósága közepette helyzetükhöz méltók legyenek, minthogy ezek a dolgok az ő számukra is, meg egész államunk számára a legnagyobb díszül és megtiszteltetésül szolgálnak és az élők számára nagymértékben biztosítják a jó hírnevet. Az apának és anyának súlyos dolog, hogy nélkülözze gyermekeit, s hogy magára maradt öregségének támasza nélkül. Ezzel szemben dicső dolog látni, hogy örökös megbecsülést nyertek és vitézségüknek államilag állítottak emlékművet s hogy áldozatok és versenyjátékok megtiszteltetésében részesülnek. Kínos dolog a gyermekek számára, hogy atyjukat elvesztették, ezzel szemben szép dolog az atyai dicsőséget örökségként birtokolni. És úgy találjuk, hogy ennek a kínos dolog-

nak az okozója a Vakszerencse, amely előtt a világra szült embereknek meg kell hátrálniuk; ama tisztességnek és dicső tettek pedig az okozója az eltökéltség volt, akik tisztességesen akartak meghalni.

Én azonban arra törekedtem, hogy ne sokat, hanem hogy igaz dolgokat mondjak el. Ti pedig, miután gyászotokat kielégítettétek és illő módon elvégeztétek azokat a szertartásokat, amelyek a dologhoz tartoznak és elő vannak írva, távozzatok.

4. DÉMOSZTHENÉSZ BESZÉDE PHILIPPOSZ KIRÁLY ELLEN

A beszéd tárgya: Mivel Philipposz vádakkal illette az athénieket, és háborút hirdetett, Demoszthenész arról akarja meggyőzni őket, hogy a háborút ne kényszerűségből vállalják, hanem erős lélekkel szálljanak szembe a veszedelemmel, bebizonyítva, hogy Makedónia legyőzhető. Ezt a szónoklatot én elsősorban azért fordítottam le, mert úgy láttam, hogy nagyon is illik a keresztények jelenlegi helyzetére a törökök elleni harcban. (*Janus Pannonius jegyzete.*)

Athéniek, az, hogy Philipposz nem békét kötött veletek, hanem háborút szerzett, mindannyiunktól eléggé köztudomású. Mert engedte, hogy elfoglalják Haloszt a pharszalosziak, a phokisziak ügyét önkényesen rendezte el; egész Thrákiát feldúlta, mondvacsínált indokokkal és galád ürügyeket koholva, ilyen körülmények között visel már régóta háborút ez ellen az állam ellen; most pedig megint csak színlelést mutat hozzánk küldött levelében. De éppen azt akarom megvilágítani, hogy sem félnünk nem kell az ő hatalmától, se gyávának nem szabad mutatkoznunk előtte, hanem vállalnunk kell a háborút úgy, hogy ne sajnáljuk se életünket, se javainkat, se hajóinkat - vagy hogy tömören fejezzem ki magam: - egyáltalán semmit se kíméljünk.

Athéni férfiak, először is azt tartom fontosnak, hogy a nagyhatalmú istenek legyenek társaink és segítők, hiszen belőlük üzött gúnyt az, aki szavát és esküjét megszegve, erőszakkal megbontotta a békességet. Nos, napfényre került már minden: hogyan nyereszkedett korábban, némelyeket állandóan megfelve, és saját magát tüntetve föl a boldog jövő zálogául. Megismerték már őt a perinthosziak, a byzantioniak és szövetségeseik; mert ugyanúgy akarta leigázni őket, ahogyan nemrég az olünthosziakat. Nem ismeretlen ő a thesszáliaiak előtt; mert szövetségeseinek nem annyira vezérévé, mint inkább urává tolja föl magát. A thebaiek számára gyanús, hogy Nikaeát oltalmába veszi, hogy befurakodott Amphiktüoniába, hogy a Peloponnészoszról rendszeresen követeket küldet magához, az ő szövetkezésüknek viszont elejét veszi. Így aztán néhányan azok közül, akik csak barátságában részesültek, most ugyan csak ádáz háborút viselnek öellene; mások már korántsem oly készek neki segítséget nyújtani, mindnyájan gyanakszanak, és szidalmaznak őt. Az sem csekélység továbbá, hogy akiket Ázsia-szerte szatrapának állított, nemrégiben zsoldosok bevetésével megakadályozták Perinthosz meghódítását. Most pedig, hogy egyenetlenségek támadtak közöttük, és itt a veszély, ha Bizánc elvész, nemcsak ők maguk viselnek egyszerre buzgón háborút, hanem a perzsák királyát is arra biztatják, hogy kincseivel segítsen nekünk, mert ő olyan gazdag, mint senki más; a mi honi ügyeinkben azonban ez csupán oda vezet, hogy mint korábban, amikor a spártaiakkal viszálykodtunk, a kettő közül az egyikkel létesít szorosabb kapcsolatot, s őket helyezi mások fölébe.

Most ha mi is csatlakozunk, könnyen legyőzhető Philipposz sokasága. Minthogy ekképp állnak a dolgok, nem teszem hozzá, hogy miközben Philipposz békét színlelt, sok települést és kikötőt elragadott tőlünk, és minden egyebet, ami csak hasznos a háborúban. Jól tudom, hogy

amikor a dolgok a jóindulaton múlnak, és mindenkinek ez az érdeke, aki részt vesz a háborúban, akkor a fennálló viszonyok szilárdan megmaradnak. De ha fortély és ravaszkodás által csel és álnokság lép föl, mint ahogy most az ő részéről, egy parányi ok vagy bármi tévedés máris mindent tönkretett és megváltoztatott.

De magamban gyakorta töprengve arra a következtetésre jutok, athéni férfiak, hogy Philipposz nemcsak a szövetségesek dolgát fordítja gyanakvásba és rosszindulatba, hanem még saját országának ügyeit sem intézi igazságosan és elég bizalommal, s úgy, hogy bárkinek is a tanácsára hallgatna. Egyszóval, a makedon hatalom jelentősége és rátermettsége csakis a hozzá kapcsolt részeken múlik, önmagában azonban ez a hatalom gyöngé, és a látszat ilyen nagyfokú színlelése miatt nagyon is megvetendő; azonkívül ezt a látszatot elsősorban háborúkkal és hadjáratokkal szerezte magának, s mindazzal, ami által egyesek sokra becsülik.

Ne gondoljátok, athéni férfiak, hogy őket mindez boldoggá teszi (itt valami kiesett, ami Demoszthenésznél így hangzik: „hanem azt vegyétek figyelembe, hogy van, aki a dicsőséget, ők pedig a biztonságot nélkülözik”); ő ezt a biztonságot veszélyek nélkül nem érheti el. Semmi szükségük a makedonoknak arra, hogy otthon hagyva gyermekeiket, szüleiket, feleségüket, őérte naponta nélkülözést szenvedjenek és veszélyben forogjanak. Mindebből nyilvánvaló lehet, hogy a makedonok többsége milyen érzéssel viseltetik Philipposzal szemben. Mindenesetre úgy találjátok, hogy akik neki szolgálnak: hívei és az idegen katonák vezérei, azok az elismerés dicsőségében tündökölnék, de akik híján vannak a dicsőségnek, azok annál jobban meg vannak félemlítve, mert őket ugyan az ellenségtől mindig némi távolság választja el, jobban rettegnék azonban a talpnyalóktól, semmint a csatáktól. Ők egyszerre küszködnek mindennel; a háborús viszontagságokból is nem kis részt kell vállalniuk, ezenfölül a király önkényeskedései miatt személyük sincs biztonságban. Egyszersmind ha a nép közül követett el valaki bűnt, az vétke arányában bűnhődik; ha ellenben a magas tisztségben lévők hibáztak, őket iszonyatosan megkínózzák, és méltatlan gyalázatot kell elviselniük.

De senki sem bízik igazán bennük, akinek egy csöpp esze van. Mert ha valaki ennyi nagyra-vágyást tanúsít, az minden dicső tettet magának akar tulajdonítani, és kevésbé képes elviselni azt, ha más előljáró vagy hadvezér elismerésre méltó tettet hajtott végre, mint ha szerencsétlenség szakadt rá. Ezt mindenki megerősíti, akinek csak dolga volt vele.

Ha pedig mindez így van, akkor miért ragaszkodnak hozzá oly hűségesen már annyi idő óta? Azért, athéni férfiak, mert az ő sikere és lépten-nyomon megnyilvánuló szerencséje minderre fátylat borított. Mert a sikerek elegendők ahhoz, hogy az emberek bűneit elrejtse és árnyékba vonják; de ha az ilyen ember véletlenül elcsúszik valamin, akkor mindez napfényre kerül. Így van ez olykor a testünkben is: míg jól érezzük magunkat, ügyet sem vetünk egyes tagjaink fogyatkozására; de amint rosszul vagyunk, minden előjön: akár repedés, akár fájdalom, vagy bármi egyéb, ha valamelyik szervünk nem teljesen egészséges; így áll a dolog a királyokkal és az összes fejedelemmel is: amíg a háborúban diadalmaskodnak, a rossz általában rejtve marad, ha pedig elbuknak (s a jelenlegiek ahhoz hasonlítanak, amikor valaki erőnek erejével nagyobb terhet emel föl), minden rossz és minden nehézség nyilvánvalóvá válik.

Nos, akad talán olyan közölet, athéniai, aki látván Philipposz szerencsését, úgy véli, hogy félelmetes ő, és nem lehet egykönnyen legyőzni; a józan férfiak azonban előre is látnak. Mert valamennyi emberi megnyilvánulásban a szerencsének van a legnagyobb jelentősége, sőt teljesen az ő kezében van minden; egyáltalán nem kevésbé fordíthatja azonban a mi hasznunkra a dolgot, mint az övére. Elődeink sokkal régebben gyakorolták a hatalmat, mint nemcsak ez, hanem - hogy rövidre fogjam - bárki, aki valaha is uralkodott Makedóniában. Ők éppen-séggel az athéniai adófizetői voltak; a mi városunk azonban még senki halandónak nem

adózott. Ezért mi annyival inkább kiérdemljük az istenek jóindulatát, amennyivel mindig istenfélőbben és igazságosabban jártunk el önála.

Hogy miért volt neki több haszna, mint nekünk, az előbbi háborúból? Azért, athéni férfiak, mert (a szemetekbe mondom) ő maga hadban áll, és elviseli a viszontagságokat, a veszélyeket, és nem fecsérli az időt, s az év egyetlen óráját se hagyja kárba veszni. Mi ellenben (így igaz) itt ülünk tétlenül, egyre csak késlekedve és határozatokat hozva, s a köztéren habozva arra várunk, mi újat mondanak. De mi lehet egyáltalán nagyobb újság annál, mint hogy ez a makedon megveti az athéniakat, és olyan leveleket merészel küldeni, mint az, amelyet kevéssel előbb hallottatok? Neki zsoldosok állnak rendelkezésére, s ezenkívül - istenemre! - neki dolgoznak egyes szónokaink, akik ajándékokat kaptak tőle, és nem áttallják saját hazájukat csekélyke ellenszolgáltatásokért Philipposznak eladni. Mi meg arra sem vállalkozunk, hogy neki bajt okozzunk, se idegen katonát nem akarunk táplálni, se magunk katonáskodni nem merünk. Egyáltalán nem meglepő tehát, ha Philipposz az előbbi háborúból győztesként került ki. Sőt inkább az a meglepő, hogy mi, akik semmit sem hajtunk végre abból, amit a hadviselőknél végre kell hajtaniuk, azon töprengünk, hogy legyőzhetnénk őt, aki viszont semmit sem mulaszt el abból, amit meg kell tennie, hogy a kezdeményezést magához ragadhassa. Mindezt figyelembe véve, athéni férfiak, nézzetek alaposan magatokba; hogy azt mondjuk, békét akarunk, ő pedig máris háborút hirdetett, sőt valójában indított. Ezért se köz-, se magánereinket nem szabad kímélnünk, hanem bárhol van rá szükség, a lehető legelszántabban keljünk hadra, s válasszunk jobb vezéreket, mint korábban. Azt se gondolja senki közületek, hogy amiként az állam ügyei rosszabbra fordultak, úgy majd el is rendeződhetnek, és jobbra is fordulhatnak. Korántse higgyétek, hogy ha éppúgy tétlenkedtek, mint eddig, majd mások fognak harcolni a ti érdeketekben, inkább azt vegyétek fontolóra, milyen szűgyen ez, amikor atyáink oly sok szenvedést és veszélyt vállaltak a spártaiakkal vívott harcban. Ti pedig azt sem akarjátok bátran megoltalmazni, amit ők igazságos szerzeményként hagytak rátok.

De ugyancsak fontoljátok meg, hogy ez, aki Makedóniából tör ránk, oly szívesen teszi ki magát a veszélyeknek, hogy mivel hatalma növelése végett gyakran bocsátkozik harcba az ellenséggel, egész teste tele van sebekkel. Az athéniak pedig, akiknek ősi sajátossága, hogy senkinek se szolgálnak, háborúban mindenkit legyőznek, tehetetlenségük és korlátoltságuk következtében elődeik tetteivel éppúgy fölthagytak, mint a haza üdvének szolgálatával. Végül is, hogy hosszabbra ne nyújtsam, azt mondom, hogy mindannyiunknak föl kell készülnünk a háborúra; a többi görögöt pedig - nem annyira szavakkal, mint inkább tettekkel - a mi oldalunkra kell vonnunk. Mert minden beszéd ingatag, ha híjával van a tetteknek; és annál inkább, ha államunkról van szó, mivel úgy tűnik, a szólásban másoknál készségesebbek vagyunk.

5. PLUTARKHOSZ: KIRÁLYOK ÉS HADVEZÉREK BÖLCS MONDÁSAI

Traianus császárnak szóló ajánlás

Artaxerxész, a perzsák királya, ő, hatalmas uralkodó, Traianus császár, úgy gondolta, hogy nem kevésbé királyi és emberséges magatartás a kicsinyeket jóindulatúan és készségesen fogadni, mint a hatalmasokat megajándékozni; ha tehát egy dolgozó közember került elébe, akinek semmi egyebe nem volt, csak a két kezével a folyóból merített vizet ajánlott föl neki, ő szívesen fogadta, és mosolygott, nem az ajándék értékéhez, hanem az adakozó szándékához mérve kegyes jóindulatát.

Lükurgosz pedig bevezette Spártában a legigénytelenebb áldozathozatali módot, hogy az isteneket mindig könnyűszerrel tisztelhessék a rendelkezésre álló javak segítségével.

Ilyen megfontolásból és följánlván néked igénytelen ajándékomat, e mondásokat és szerény bölcselkedő kísérleteket, az én jószándékommal együtt fogadd egyszersmind a följegyzett emlékek hasznát, ha ugyan hozzájárulhatnak az erkölcsi belátáshoz és azon elvek megvilágításához, amelyeket inkább szavainkban szoktunk hirdetni, semmint tetteinkben.

De miért nem tartalmazza a mi kiadásunk a rómaiak és a görögök közt egyaránt leghíresebb hadvezérek, törvényhozók és uralkodók életét is? Míg ugyanis legtöbbjük tetteiben a szerencse is szerepet játszott, mondásaik és azok a szavak, amelyeket a fáradozások, hányattatások és az események fordulatai közben ejtettek ki, tisztán, akár egy tükörben tárják elénk egyikük vagy másikuk lelkét. Ezért a perzsa Siramnes is, mikor egyesek csodálkoztak azon, hogy a szavaiban megnyilvánuló bölcsességgel nincsenek összhangban tetteinek eredményei, azt válaszolta, hogy szavainak őnmaga az ura, cselekedeteinek ellenben a szerencse és a király. Így hát a híres emberek mondásai hadi tetteik gazdag kiegészítéséül megérdemlik a hallgatók nyugodt figyelmét; egyáltalán nem hiszem, hogy ezek a mondások, amelyeket mint életelveket és magvakat itt elkülönítve összegyűjtöttem, időtöltésedben bosszúságot szereznek, miközben röviden ismeretet merítesz annyi oly érdemes férfiú emlékezetéből.

A perzsák mondásai: első fejezet

A perzsák azt kedvelik és azt tartják a legszebbnek, akinek horgas orra van, mivel Kürosz, akit a náluk uralkodó királyok közül a legtöbbre becsültek, ilyen megjelenésű volt.

Ez a Kürosz mondta, hogy akik maguk nem akarnak javakat szerezni, azoktól majd mások elveszik azt is, amijük van, följebbvaló pedig senki más ne legyen, csakis ki jobb azoknál, akiknek előjárója.

Megtiltotta ezenkívül, hogy a perzsák az általuk lakott zordon hegyvidék helyett a szelíd, lankás mezőségen telepedjenek le, nehogy a növények magva vagy az emberek természete hasonuljon a földterület jellegéhez.

Dareiosz

Dareiosz, Xerxész atyja, önmagát állítva példának, kijelentette, hogy a csatákban és a nehézségek közepette válik az ember bölcsébbé.

Miután megállapították az alattvalók adóját, maga elé idézte a tartományok vezetőit, és tudakozódott, nem túl súlyosak-e az adók. Amikor azt válaszolták, hogy azok eléggé mérsékeltek, meghagyta, hogy fizesse mindenki a felét.

Amikor fölszelt egy gránátalmát, és megkérdezték tőle, miből kívánna annyit, ahány magja csak van a gyümölcsnek, így felelt: „Zopüroszból”. Zopürosz ugyanis derék ember és a barátja volt.

Később azonban Zopürosz megcsonkította magát, és levágván orrát meg fülét, rászedte a babiloniakat, s mivel azok hittek neki, városukat megszerezte a királynak; gyakorta emlegette Dareiosz, hogy száz babiloniért nem adná, ha Zopürosz épségben maradt volna.

Szemiramisz, midőn saját temetkezési helyét készítette elő, ezt íratta fel rá: „Aki a királyok gazdagságára vágyik, mennyi kincsre számít, ha ledönti ezt az emlékművet.” Dareiosz kibontotta a sírt, pénzt azonban igen keveset talált, csak egy másik írásra bukkant, amely így szólt: „Ha nem lennél gonosz és telhetetlen, nem háborgatnád a halottak nyugvóhelyeit.”

Amikor Xerxésszel, Dareiosz fiával a testvére a királyi hatalomért vetélkedett, Arimenész, a fivér elindult lefelé Baktriából. Xerxész ajándékokat küldött neki, és azt üzenté: ezekkel tisztel meg téged fivéred, Xerxész; ha király leszel, te mindenkinél nagyobb leszel az ő udvarában. Nemsokára királlyá nyilvánították Xerxészt, Arimenész pedig rögtön meghódolt neki, és ő helyezte a fejére a királyi turbánt; így aztán Xerxész a második helyet biztosította neki maga mellett.

Megharagudott a babiloniakra, mivel elpártoltak tőle, és győztes hatalma birtokában megparancsolta, hogy ne hordjanak fegyvert, hanem citerázzanak és fuvolázzanak, tartsanak szajhákat, kereskedjenek, és hordjanak lágyan omló ruhákat.

Nem volt hajlandó görögdinnyét enni mindaddig, amíg kereskedők hozták be, és csak akkor evett belőle, amikor birtokba is vett egy olyan vidéket, amelyen az megterem.

Mikor görög kémeket fogtak el táborában, nem vontá őket felelősségre, hanem meghagyta, hogy zavartalanul nézzenek csak körül seregében, aztán elengedte őket.

Xerxész fia, Artaxerxész, más néven a Hosszúkezű - mivelhogy egyik keze hosszabb volt a másikonál -, azt mondta: egy királyhoz jobban illik adni, mintsem elvenni. Ő volt az első, aki megengedte, hogy a vadászaton ügyes és becsvágyó kísérői előbb ejtsék el a vadat. Bevezette azt a büntetést, hogy a hibázó vezérek megvesszőzése helyett levetett katonai köpenyüket ütlegeljék, fejük vétele helyett pedig süvegüktől fosszák meg őket.

Amint megtudta, hogy szolgája, Szatizarban háromezer aranypénz reményében kér tőle valami igazságtalan dolgot, utasította kincstárnokát, hogy hozza elő ezt a pénzüsszeget, és a pénzt átadván szolgájának, azt mondta: Nesze, Szatizarban, ha én ezt odaadom neked, semmivel se leszek szegényebb, de ha megteszem, amit kérsz, igazságtalanabb leszek.

Az ifjabb Kürosz, mikor a spártaiakat háborús szövetségre akarta rábeszélni, azt állította, hogy ő keményebb fából van faragva, mint a testvére; bort többet is iszik nála, és jobbat is kínál. Amaz alig üli meg a lovat vadászat közben, pedig ott nem fenyegeti annyi veszély, mint a királyi trónuson. Aztán arra unszolta őket, hogy küldjenek hozzá embereket, ígérte, hogy a gyalogosoknak lovakat fog adni, a lovasoknak pedig kocsikat; azoknak, akiknek jószágaik vannak, egész tanyákat fog adományozni, akiknek tanyáik vannak, azokat városok urává teszi; az aranyat és az ezüstöt nem számlálni, hanem mérni fogják.

Testvére, Artaxerxész, másképpen az Emlékező, azokat, akik hozzá akartak pártolni, nemcsak saját vagyonából részesítette bőségesen, hanem törvényes feleségétől is elvétette kárpitozott díszkocsiját, hogy akik igényt tartanak rá, azok társaloghassanak az úton.

Mikor egy szegény ember egy óriási almát vitt neki, ő szívesen fogadta, és azt mondta: Mithraszra, olyan ez, mintha a kezére bízott jelentéktelen tartományt gazdaggá téve szolgáltatta volna vissza.

Egyszer menekülés közben, amikor poggyászeitől megfosztva aszott fűgét és árpakenyeret evett, így szólt: Hogy ilyen élvezetben eddig nem volt részem!

Parüszatisz, Kürosz és Artaxerxész anyja, úgy rendelkezett, hogy ha netán valaki a királyhoz kötetlenebbül akarná intézni beszédét, az szóljon választékosan.

A királyok barátai

Orontész, Artaxerxész király sógora, mikor haragjában pártütővé lett, és ezért elítélték, megállapította, hogy a királyok barátai is egyszer mindent megtehetnek, máskor meg szinte semmit, mint ahogy a számlálók ujjai is hol milliót, hol pedig egyet számítanak.

Memnon, mikor Dareiosz király védelmében Alexandrosz ellen harcolt, e szavakkal döfte a lándzsáját egyik zsoldosába, aki állandóan ocsmány szidalmakat szórt Alexandroszra: „Én azért etetlek, hogy harcolj, nem pedig hogy átkozódjál.”

Az egyiptomiak mondásai: Második fejezet

Az egyiptomiak királyai egy saját maguk hozta törvény alapján megeskették a bírakat, hogy akkor sem ítélik meg igazságtalanul, ha a király úgy parancsolná.

A thrákokéi: Harmadik fejezet

Poltüs, thrák király, a trójai háborúban, mikor ilioni és görög követek egyaránt érkeztek hozzá, azt ígérte Párisznak, hogy ha visszaadja Helénát, akkor ötöle két csinos nőt kap.

Teresz, Szitalka atyja mondta egyszer, amikor épp otthon időzött, és nem vett részt hadjáratban, hogy úgy gondolja, semmi sem ér föl a mének harci nyerítésével.

Kotüs a neki ajándékba küldött párducot egy oroszlánnyal viszonzta. De mivel hirtelen haragú és barátságtalan természetű ember volt, és szigorúan megbüntette azokat, akik szolgálatában valami hibát követtek el, amikor egy messziről jött ember rendkívül törékeny kicsiny cserépedényeket vitt neki, de csinosan és gazdagon kidolgozva és kiczellálva, a vendégnek viszonzta ugyan az ajándékot, ám az összes edényt kiszórta, mondván, attól fél, hogy haragjában majd túl keményen bünteti meg azt, aki összetöri őket.

A szkíták mondásai: Negyedik fejezet

A szkíták királya, Idathyscus (a görögben: Idathyrzosz), mikor Dareiosz hadba vonult ellene, arra akarta rávenni az ionok uralkodóit, hogy a Hiszter (Ister) hídját fölszedve térjenek haza. Ők ezt nem akarták megtenni, minthogy szavukat adták Dareiosznak, mire a király derék rabszolgáknak csúfolta őket, akik még csak meg se szöknék.

Anteas (a görögben: Ateasz) gyakran írta Philipposznak: „Te a makedonok fölött állsz, akik értenek a hadviseléshez. Én meg a szkíták fölött, akik viszont ahhoz értenek, hogy túrják az éhséget és a szomjúságot.”

Érdeklődött Philipposz követeitől, akik épp a lovukat csutakolták, hogy vajon megteszi-e ugyanezt Philipposz is. Mikor azok tagadó választ adtak, megkérdezte: „S hogyan mer akkor háborút viselni ellenem?”

Egy ízben a legjobb fuvolás, Iszménia is a foglyok között volt; Anteas megparancsolta, hogy játsszon hangszerén. A többiek ámulattal hallgatták, ő azonban fogadkozott, hogy szívesebben hallgatja lova nyerítését.

Mikor Scilirus közeledni érezte halálát, öt túlélő nyolcvan felnőtt fiúgyermekének odaadott egy csomó dárdát, és arra biztatta őket, hogy törjék el őket. Miután mindannyian hiába próbálkoztak, ő egyesével kivette a kezükből a dárdákat, könnyedén összetörte őket, azt példázva ezzel, hogy amennyiben összetartanak, erősek maradnak, de ha viszálykodnak és széthúznak, gyöngévé válnak.

A szicíliaiak mondásai: Ötödik fejezet

Gelon fejedelem, békét kötve a Himera mellett legyőzött karthágóiakkal, azt is belevétette a szerződésbe, hogy ezután nem áldozzák föl a túszokat Saturnusnak.

A szirakuzaiakat katonai szolgálat gyanánt kirendelte olykor erdőirtásra, ebből ugyanis a földművelés is hasznot húzott, s ők se puhultak el a semmittevésben.

Amint nyugtalanságot keltett az, hogy pénzt kért a lakosságtól, azt mondta, csak kölcsönt kér, és vissza is fizette, amikor befejezte a háborút.

Lakomákon, mikor körülvitték a lantot, és sorjában mindenki játszott és énekelt, ő bevettette a lovát, s fűgén és könnyedén fölpattant a hátára.

Hieron, aki Gelont követte az uralkodásban, azt mondta, hogy senki sincs terhére, ha elfogulatlanul figyelmezteti őt valamire.

Úgy gondolta, ha valaki titkon árulkodik, még azzal szemben is méltatlanul jár el, akinek elmondja titkát; mert nemcsak azokat gyűlöljük, akik elárulnak valamit, hanem azokat is, akik meghallgatják, amit nem szeretnénk napfényre hozni.

Mikor figyelmeztették, hogy van valami testszaga, szemrehányást tett a feleségének, miért nem szólt neki soha. „Azt hittem - válaszolta az asszony -, hogy minden férfinak ilyen az illata.”

A kolphoni Xenophanészhoz, mikor az azt állította, hogy egyformán gondoskodik két kis szolgájáról, így szólt: „Homérosz pedig, akit te ócsárolsz, halálában is több mint tízezret táplál.”

Mikor feleségének jelenlétében Epikharmosz, a komédiaszerző valami illetlenséget ejtett ki a száján, Hieron pénzbírságot rótt ki rá.

Minthogy a szónoki beszédre következőket betűk szerint jelölték ki, amint a B betűt sorsolták ki, azt találta mondani valaki az idősebbik Dionüsziosznak: „Szólj hát, Dionüsziosz, te következel szólásra, hisz Bolond vagy!” Mire ő: „Vedd tudomásul, hogy még a hatalmat is megszerzem!”. És legott a népgyűlésen őt választották hadvezérré a szirakuzaiak.

Mikor önkényuralma kezdetén a nép zavargása szorult helyzetbe hozta, egyes barátai azt tanácsolták, mondjon le a hatalomról, ha nem akarja, hogy elfogják és megöljék. Ő azonban megpillantván egy ott heverő marhát, amelyet a böllér egy pillanat alatt leszúrt, így felelt: „Vajon nem döreség-e ezek után, ha egy ily gyors haláltól való félelmemben ekkora hatalmat feladok?”

Mikor hírül vette, hogy fia, kit utódjául szemelt ki, megbecstelenítette egy előkelő polgár asszonykáját, méltatlankodva vont a felelősségre, hogy hallott-e ilyet valaha is az apjáról. Mikor a fiatalember így válaszolt: „De neked nem is volt uralkodó az apád” -, ő rávágta: „Ne ked se lesz a fiad, ha nem tartózkodsz az ilyen tettektől.”

Ha viszont ő ment el hozzá, és meglátta az arany- és ezüstkelyhek tömegét, fölkiáltott: „Nincs benned semmi uralkodói, hiszen annyi serleget kaptál tőlem, és mégsem szereztél általuk egyetlen barátot sem.”

Amikor azt tapasztalta, hogy a szirakuzaiak panaszkodnak a kivetett adó miatt, csökkentését kérik, vagy megtagadják a fizetést, a kétszeresét rótt ki rájuk. De amint azt hallotta, hogy a nagyobb összeg megállapítása után jókedvűek, s a piacon járva-kelve nagy lármát csapnak,

meghagyta, hogy korlátozzák az adót, mondván: „Most ugyanis tényleg nincs semmijük, hiszen ránk is fittyet hánynak.”

Mikor anyja idős korba jutott, s ennek ellenére azt követelte, hogy adják férjhez, azt mondta, az állam törvényeit megszegheti ugyan, a természet törvényeit azonban nem.

Bár a bűnösöket egyébként a legszigorúbban megbüntette, az útonállókhöz irgalmas volt, hogy ti. a szirakuzaiak hagyjanak föl az evés-ivással és a kölcsönös vendéglátással.

Midőn egy idegen kijelentette, hogy négyszemközt elárulja neki, és kitanítja rá, hogyan ismerhetné föl a cselszövőket, ráhagyta, mondja el. Az pedig odalépett hozzá, és így szólt: „Adj nekem egy talentumot, hogy úgy tűnjék, megszerezted a cselszövők leleplezésének a kulcsát.” Adott is neki, és azt színlelte, hogy valóban megszerezte, és csodálja ennek az embernek az ördögösségét.

Valaki azt tudakolta tőle, nem pihenne-e. Azt válaszolta: „Ahhoz én soha nem jutok hozzá.”

Amikor meghallotta, hogy két fiatalember ivás közben rútul becsméreli őt meg az önkényuralmat, mindkettőjüket meghívta vacsorára. S mikor megfigyelte, hogy közülük az egyik nyakló nélkül fogyasztja a bort, de a másik ritkábban és óvatosabban iszik, amazzal elengedte, mivel természetes ittasságában és szitkozódásában kitombolja magát, emezt viszont eltétette láb alól, mint rosszakaratú és eltökélt ellenségét.

Néhányan azzal vádolták, hogy becsben tart és támogat egy méltatlan és a polgárok szemében gyűlöletes embert. „Szó sincs róla - mondta - inkább azt akarom, hogy legyen, akit jobban gyűlölnek nálam.”

Mikor a korinthusziak követői ajándékaikat követelték - egy törvény miatt, amely megtiltotta, hogy a közbenjárók ajándékokat fogadjanak el a hatalmon levőktől -, keményen megdolgoztatta őket, hogy abból részesedjenek, amiben csak a jó uralkodóknak van részük, és tanulják meg, hogy az is félelmetes, ha ajándékot kapunk az uralkodótól.

Meghallván, hogy egy polgár aranyat ázott el otthon, úgy rendelkezett, hogy a kincset vigye el hozzá. Mikor azonban ez az ember egy keveset titkon félretett, és más városba költöztén, egy tanyát vásárolt, az uralkodó úgy intézkedett, hogy kapja vissza az illető az egészet, amit elkoboztak tőle, mivel már megkezdte a vagyon hasznosítását, ne váljék hát haszontalanná az, ami használni tud.

Ami a fiatalabbik Dionüszioszt illeti, ő bevallotta, nem azért eteti a sok bölcselkedőt, mintha tisztelné őket, hanem azért, hogy őt tiszteljék miattuk.

Mikor Polüxénosz dialektikus azzal hengegett, hogy meg fogja győzni őt, azt mondta: „Szavakkal legföljebb, én azonban téged tettekkkel győzlek meg; hiszen a tiedet elhanyagolva engem szolgálsz, és azt, ami az enyém.”

Miután hatalmát vesztette, a szemére vetette valaki: „Mit használt neked Platón meg a filozófia?” Ő így felelt: „Hogy a sors ilyen fordulatát is könnyen viseljék el.”

Megkérdezték, hogy lehet, hogy az apja, aki szegény és közember volt, magához ragadta a szirakuzaiak fölött a hatalmat, és meg is tartotta, ő pedig, az uralkodó fia, elveszítette. Azt mondta: „Apám akkor fogott neki, amikor a néphatalom gyűlöletes volt; én akkor, amikor az egyeduralkodó vált ellenszenvessé.”

Más is ugyanerről érdeklődött: „Apám - szólt - a hatalmát hagyta rám, nem a szerencséjét.”

Agathoklész egy fazekasnak a fia volt. Miután Szicília urává és királyává tették meg, néhány agyagedényt bearanyoztatott, és mindkét fajtát megmutatva serdülő gyermekeinek, azt mondotta: „Ilyeneket csináltam azelőtt; mostanában pedig ezeket készítem buzgóságom és érde-meim folytán.”

Mikor egy várost ostromolt, egyesek lekiabálva a falakról így ingerelték őt: „Te fazekas, miből fizeted meg a zsoldot a katonáknak?” Ő azonban csendesen mosolygott, és így szólt: „Abból, hogy ez a város az enyém lesz.” Csakhamar el is foglalta a helységet, és eladta a foglyokat, mondván: „Ha megint szidalmaztok, akkor most már az uraitokat vonom felelőségre.”

Az ithakaiak panaszkodtak tengerészeire, hogy rátámadva szigetükre néhány nyájukat elhajtották. „De a ti királyotok - válaszolta - mikor hozzánk betört, elvonulása előtt nemcsak juhokat zsákmányolt, hanem ezenfelül még a pásztort is megvakíttatta.”

Mikor Dion, aki Dionüszioszt a hatalomból elűzte, hírét vette, hogy Kallipposz cselt szöellene, pedig jobban bízott benne, mint többi barátjában és társában, nem akadályozta meg, hogy ez az ember kimagyarázkodjék, tanúságot téve róla, hogy annak, aki nemcsak ellenségeitől, hanem még a barátaitól is tart, jobb meghalni, mint élni.

A makedonok mondásai: Hatodik fejezet

Egy környezetébe tartozó, de nem éppen derék ember arany serleget kért iszogatás közben Arkhelaosztól, ő erre úgy intézkedett, hogy adjanak Euripidésznek egy fiúszolgát. Amaz csodálkozott, ő pedig azt mondta: „Neked jogod van kérni, neki azonban kapni, akkor is, ha nem kér.”

A fecsegő borbélynak, ki az iránt tudakozódott, hogyan borotválja meg, azt válaszolta: Csendben.

Egy lakomán, ahol Euripidész átölelte és megcsókolta a szép, de már férfiasodó Agathonészt, azt mondta barátainak: „Ne csodálkozzatok, hiszen az ősz is szépségesen szép.”

Timotheosz, a citerás, mivel kevesebb jutalomban részesült, mint várta, nyíltan elégedetlenkedett; egyszer amikor éppen azt a sort énekelte, hogy „Te a föld nemzette ezüstöt becsben tartod”, Arkhelaosz intett neki, és hozzáénekelte: „Te pedig elkunyerálsz.”

Mikor leöntötte valaki vízzel, és barátai az illető ellen tüzeltek, azt mondta: „Ugyan már, nem is engem locsolt le, hanem azt, akivel összetévesztett.”

Theophrasztosz azt írja, hogy Philipposz, Alexandrosz atyja nemcsak királyi méltóságával, hanem szerencséjével és jellemével is kiemelkedett a királyok közül, lévén a legnagyobb s a legszerényebb.

Gyakorta boldognak nevezte az athéniakat, mert évenként találnak tíz olyan hadvezért, akit megválasszanak, míg ő több éven át nagy nehezen talált csak egyetlen olyan hadvezért, mint Parmenion.

Egyszer ugyanazon a napon több ragyogó sikerről értesült, és így szólt: „Ó, csélcsap szerencse, adj nekem valami rosszat e sok nagy jótétemény fejében.”

Amikor meghódította a görög földet, és egyesek azt tanácsolták, hogy a városokat megszálló katonasággal biztosítsa, így nyilatkozott: „Inkább mondjanak sokáig jónak, mintsem rövid ideig uruknak.”

Barátai arra biztatták, hogy száműzzön valakit, aki nyíltan becsmérelte őt, ezt azonban nem volt hajlandó megtenni, nehogy az illető sokak közt széjjeljárván mindenfelé rossz hírért költse Philipposznak.

Amikor Szmikithosz megróta Nikanort, hogy szinte állandóan szembeszegül Philipposszal, és a király hívei úgy vélték, hogy ezt az embert vád alá kell helyezni, és meg kell büntetni, ő így szólt: „De hát miért? Nikanor semmi esetre sem a legrosszabb ember a makedonok között! Arra kell hát vigyáznunk, hogy ne találjon okot mibennünk a gáncsoskodásra.” - Ennélfogva amint tudomást szerzett róla, hogy Nikanor égető hiányt szenved, és el van hanyagolva, meghagyta, hogy adjanak neki valami ajándékot. Amikor Szmikithosz megint elmondta, hogy a polgártársak mindenfelé terjesztik a Nikanortól hallott csodás magasztalásokat, Philipposz azt válaszolta: „Látjátok éppúgy hatalmunkban áll meghallgatni a jót, mint a rosszat.”

Megvallotta, hogy hálás az athéni nép vezéreinek, amiért vádaskodásukkal jobbra teszik őt mind beszédében, mind jellemében. „Mert annál nagyobb gondot fordítok rá - mondta -, hogy szavaimmal éppúgy bizonyítsam, mint tetteimmel, mennyire nincs igazuk.”

Mikor mindazokat az athéniakat, akik Khaironeiánál fogságba estek, váltságdíj nélkül szabadon engedte, s azok még ruháikat meg a takaróikat is visszakövetelték, és szemrehányást tettek a makedonoknak, Philipposz csak nevetett: „Nos, nem úgy tűnik, mintha azt hinnék az athéniak, hogy kockajátékban győztünk ellenük?”

Amikor eltörte testének azt a részét, amelyet kulcsnak neveznek, és az orvos gyógyítás közben többször is pénzt követelt, ráhagyta: „Vegyél el, amennyit csak akarsz, hiszen tiéd a kulcsom.”

Volt két testvér, Amphoterosz és Kraterosz. Philipposz észrevette, hogy közülük Kraterosz mind elméletben, mind gyakorlatban kiváló, Amphoterosz azonban együgyű és gyámoltalan, s ezért így szólt: „Kraterosz amfoter lény, azaz többoldalú, Amphoterosz viszont semleges.”

Azt mondta, balgák, akik azt tanácsolják neki, hogy bánjon keményen az athéniakkal, hiszen arra akarják rávenni az embert, hogy mindent a dicsőségért tegyen, és közben ne törődjék a színház dicsőségével.

Két semmirekellő ügyében döntve úgy intézkedett, hogy az egyikük meneküljön Makedóniából, a másikuk pedig hadd kövesse.

Egy gyönyörű vidéken akarta egyszer kijelölni a táborhelyet, de amint értesült róla, hogy nincs a közelben takarmány az állatoknak, kifakadt: „Nos, milyen a mi életünk, ha még a szamarak érdekeihez is alkalmazkodnunk kell.”

Megkérdezte azt, aki egy igen jól felszerelt erődítményt igyekezett elfoglalni, miután a kémek hírül hozták, hogy a vár nagyon veszélyes és bevehetetlen: „Vajon annyira megközelíthetetlen, hogy egy aranyat cipelő szamár se fér hozzá?”

Mikor Laszthenész Olünthiosz övéivel együtt panaszkodva vádaskodott, hogy egyesek Philipposz környezetében árulónak mondták őket, azt válaszolta, hogy a makedonok együgyű természetűek és igen faragatlanok, akik a csónakot csónaknak is nevezik.

Figyelmeztette a fiát, hogy ha a legkellemesebben viszonyban áll is a makedonokkal annak érdekében, hogy hatalmat és befolyást szerezzen magának a nép között, amíg más uralkodik, neki csak a második embernek szabad lennie.

Tanácsát kérte továbbá mindazoknak, akik a közügyekben hangadók voltak, a tisztességes embereket éppúgy, mint a becsuteleneket, hogy magához édesgesse őket, s aztán emezeket föl-, amazokat kihasználhassa.

Így szólt a thébai Philonészhoz, ki jótevője és vendégbarátja volt, míg kezesként Thébában időzött, de aztán semmi ajándékot nem fogadott el tőle: „Ne fosszál meg a győzhetetlen névtől azáltal, hogy meg kell hódolnom a hála kötelezettségének.”

Miután sok foglyot ejtett, árverést rendezett, s letelepedvén, nem éppen illő módon húzta föl a tunikáját. Ekkor az odavezetettek egyike fölkiáltott: „Kegyelmezz nekem, Philipposz, atyai barátod vagyok.” Philipposz tudakolta: „Hogyhogy, jóember, és miként?” „Ha közelebb visztek - szólt - elárulom.” S amint ez valóban megtörtént, azt mondta: „Bocsásd egy kissé lejjebb hadi köpenyedet, mert ez az ülémód nem válik becsületedre.” Erre Philipposz meghagyta: „Engedjétek elmenni ezt az embert, mert nem sejtettem, hogy valóban milyen jóakaróm és barátom.”

Meghívták ebédre, s mivel útközben sokan csatlakoztak hozzá, észrevette, hogy a házigazda igen nagy zavarban van, mert úgy gondolta, egyáltalán nem lesz elegendő, amit készített; ekkor ő mindegyik barátjához üzenetet küldve figyelmeztette őket, hogy hagyjanak helyet a süteménynek, azok meg elhitték, és várakozva mérsékeltebben eszegettek, s így mindenkinek bőven jutott.

Mikor az euboeai Hipparkhosz elhunyt, nyilvánosan meggyászolta. De amikor valaki azt találta mondani, hogy előrehaladott korban halt meg, ő így szólt: „Az ő szempontjából talán igen, nekem mégis túl korán távozott az életből ahhoz, hogy barátságomat méltó módon kimutathassam iránta.”

Amikor megtudta, hogy Alexandrosz neheztel rá, mivel ő több feleségtől nemzett gyermekeket, azt mondta neki: „Nos, minthogy sok vetélytársad van a trón megszerzésében, légy jó és törekvő, hogy az uralmat ne az én cselekedeteimre való tekintettel szerezd meg, hanem a te saját érdemedből.”

Meghagyta azt is, hogy hallgassa Arisztotelészt, és tanuljon filozófiát, mivel „Így kevésbé követsz majd el sok olyan dolgot, amiket én bánom, hogy elkövettem.”

A bírói rendbe választott valakit Antipatrosz családjából, aztán észrevette, hogy az festi az állát és a fejét; erre nyomban elmozdította, kijelentvén: aki szörzetében megbízhatatlan, arról egyáltalán nem hiszi, hogy megbízható a hivatali szolgálatban.

Miközben valamelyik Makhetasz ügyét vizsgálta, elbóbiskolván nem figyelt eléggé a jogi eljárásra, aztán az embert mégis elítélte. Amikor amaz izgatottan kifakadt, hogy fellebbez, Philipposz megkérdezte: „Kihez?” Mire Makhetasz: „Saját magadhoz, ó király, ha éberebben és figyelmesebben hallgatsz meg.” Ekkor ő felocsúdott. S amint összeszedte magát, és megértette, hogy Makhetaszt igazságtalanság éri, éber fővel sem érvénytelenítette az ítéletet, hanem ő maga fizette ki azt az összeget, amennyire a vádlottat elítélték.

Mikor Harpalosz közbenjárt Krátészért, egy visszaélésekkel vádolt rokonáért és hívéért, hogy amennyiben kifizeti a bírságot, a törvényszék engedje szabadon, csak ne keveredjék szegyenbe, Philipposz azt mondta: „Inkább kerüljön rossz hírbe ő, mint mi ömiatta.”

Hívei méltatlankodtak, mivel az olümpiai versenyeken kifütyülték őt a peloponnészosziak, noha annyi jót tett értük. „És hátha ártalmukra voltam?” - szólt Philipposz.

Midőn egyszer egy hadjáraton hosszabb ideig szendergett, végül fölébresztették. „Nyugodtan aludtam - mondta -, mert Antipatrosz örködött.”

Ezzel szemben amikor napközben nyugovóra tért, és a kapuhoz összegyülekező görögök ezt rossz néven vették, és zúgolódtak, Parmenion megszólalt: „Ne csodálkozzatok, ha Philipposz alszik most, hiszen ő virrasztott, míg ti aludtatok.”

Egyszer egy énekest ki akart javítani étkezés közben, és a zenei ritmusról kezdett beszélni, de megszólalt az énekes: „Sose legyen olyan rossz sorod, király, hogy jobban érts az ilyesmihez, mint én.”

Amikor nézeteltérés keletkezett közte és felesége, Olümpiadész, valamint a fia között, nála jár a korünthoszi Demaratosz. Midőn Philipposz arról érdeklődött nála, milyen viszonyban vannak egymással a görögök, Demaratosz azt válaszolta: „Minden bizonnyal értesültél a görögök egyetértéséről, hiszen így is illik a családtagok között.” Ő ezen okulva fölhagyott a nehézteléssel, és kiengesztelődött irántuk.

Amikor egy anyóka szelíden kérte, hogy ügyét ő maga vizsgálja meg, s aztán kérésével mind-egyre zaklatta, ő azzal hárította el, hogy nem ér rá; a másik azonban így tört ki: „Hát akkor ne is uralkodjál!” Meglepődve a megnyilatkozáson, nemcsak az anyókát, hanem mindenkit figyelmesen meghallgatott azontúl.

A még kisfiú Alexandrosz egyáltalán nem örül Philipposz szakadatlan sikereinek, és azt mondta vele együtt nevelkedő társainak: „Nekem semmit sem hagy az apám.” Mikor a többiek közbevetették: „De hiszen mindent tenéked szerez meg!” - így válaszolt: „Mit számít az, hogy minden az enyém, ha semmit sem tettem érte?!”

Mivel könnyed és gyors volt, apja rá akarta venni, hogy induljon Olümpiában a futóversenyen. „Csak akkor - felelte -, ha ellenfeleim is királyok lesznek.”

Egyszer késő este vezettek eléje egy leányt, hogy együtt háljon vele, ő pedig megkérdezte: „Miért jössz ilyen későn?” Mikor a leány bevallotta: „Mevártam, hogy a férjem elaludjék” -, ő igen keményen megrótt a szolgálát, mivel közreműködésükkel kis híján házasságtörést követett el.

Amikor Alexandrosz túl bőven és gyakran vetett tömjént a tűzre az isteneknek egy áldozat bemutatásakor, véletlenül ott volt a nevelője, Leonidész, és így szólt: „Akkor áldozz majd ilyen bőkezűen, fiam, ha elfoglalsz egy tömjéntermő vidéket!” Mikor ez valóra vált, Alekszandrosz ezt írta Leonidésznek: „Rengeteg tömjént és fahéjat küldök neked, hogy ne légy olyan szűkmarkú az istenekhez, hiszen tudod, hogy fűszertermő földek is vannak már birtokomban.”

A Granikosznál csatára készülődvén biztatta a makedonokat: vacsorázzanak meg alaposan, és mindenki adjon tovább, hogy másnap az ellenséget falják föl reggelire.

Amikor a barátai közül valaki lányainak hozományául borostyánkövet kért tőle, ő meghagyta, hogy kapjon ötven talentumnyit. Az szabadkozott, hogy tíz is elég lesz, mire ez volt a válasz: „Neked elfogadni talán elég lesz, de nekem adni egyáltalán nem.”

Úgy intézkedett, hogy Anaxarkhosznak, a bölcselőnek bocsássanak rendelkezésére egy intézőt, bármennyit kér is. Mikor aztán az intéző azt mondta, hogy száz talentumot kér, Alexandrosz így szólt: „Helyesen teszi. Tudja, hogy a barátomról van szó, van is annyim, hogy megadjam, és hajlandó is vagyok, hogy megfizessem.”

Miletoszban megsejmelte néhány atlétának a szobrát, akik Olümpiában és Püthiában győzelmet arattak. Megszólalt: „Hol voltak az ilyen testű emberek akkor, amikor a barbárok elfoglalták földeteket?”

Karia királynője, Ada, nagyrabecsülésének kifejezéséül gyakran küldött neki ingyencségeket és édességeket, kiváló mesterek és szakácsok által remekül elkészítve; ő erre azt mondta, hogy jobb ingyencserei vannak: a reggelihez az éjszakai utazás, a vacsorához pedig a takarékos reggeli.

Amikor mindannyian csatára készülődtek, és a vezérek azt kérdezték, milyen egyéb rendelkezése van még, így válaszolt: „Semmi más, mint hogy le kell borotválni a makedonok állát.” Parmenion csodálkozására hozzátette: „Vagy nem tudod, hogy a harcban semmi sincs annyira útjában az embernek, mint a szakáll?”

Dareiosz följánlott neki tízezer talentumot, és azt javasolta, hogy egyenlően osztozzanak meg Ázsián. Amikor Parmenion azt mondta: „Ha én Alexandrosz helyében lennék, elfogadnám” -, ő így szólt: „Istenemre, én is, ha nem Alekszandrosz lennék, hanem Parmenion.”

És azt válaszolta Dareiosznak, hogy se a földnek két napja, se Ázsiának két uralkodója nem lehet.

Mikor Arbelában milliónyi ellenséggel szemben éppen ki akarta puhatolni a dolgok állását, fölkeresték a barátai, és titkon vádaskodtak a katonákra, hogy a sátrakban összejönnek, és azt mondogatják, hogy semmi zsákmányt nem fognak átadni a parancsnokságnak, hanem megtartják saját maguknak. De ő csak felcacagott: „Jó hírt hoztatok, hiszen aki így beszél, mint ahogyan hallom, az nem menekülésre, hanem győzelemre készül!”

Sokan a katonák közül is elébe járultak, és azt mondták: „Csöppet se félj, király, s ne retentsen meg a számtalan ellenség; mert még a szagunkat se fogják bírni elviselni.”

Már csatasorba rendeződtek, amikor meglátott egy katonát, amint ujjait a lándzsa hajítósíjába dugdosta; kirángatta a sorból mint hasznavehetetlent, ki csak most gyakorlatozik, amikor már használni kellene a fegyvert.

Anyja levelét olvasta, amely titkos panaszokat és vádaskodásokat tartalmazott Antipatrosszal szemben, s minthogy szokás szerint együtt olvasta vele Hephesztion, neki semmi ellenvetése nem volt, hanem amikor végére értek a levélnek, lehúzta a pecsétgyűrűjét, és a másíknak a szájára nyomta.

Mikor Hammon templomában a pap Juppiter fiának szólította, ő azt mondta: „Nincs ebben semmi különös. Juppiter ugyanis eleve mindennek az atyja; épp a legkiválóbbakat teszi tulajdon örököseivé.”

Midőn egyszer egy nyílvevő csapódott a lábszárába, és sokan, akik megszokták, hogy egyre csak istennek nevezzék, odafutottak hozzá, ő vidám arccal fordult feléjük: „Ez, mint látjátok, vér. - Nem az istenek ama szent nedve kering testemben.”

Néhányan elmarasztalták Antipatrosz szigorúságát, mert szinte mogorván és egyáltalán nem szívélyesen viselkedik. Alexandrosz így szólt: „Antipatrosz kívülről ünnepi fehér színt öltött, belül azonban bíborpiros.”

Egy barátja egyszer téli fagyos időben ünnepi lakomát rendezett a számára, de egy csöppnyi kis tűzhelyen csak egy kevéske tüzet gyújtott, mire ő meghagyta, hogy hozzanak be vagy fahasábokat, vagy tömjént.

Amikor Antipatridész egy csinos citeráslányt vezetett be a vacsorához, Alexandroszt rögtön elbűvölte, amint rápillantott, és érdeklődött Antipatridésztől, nem szeretője-e talán a nő; mikor az bevallotta, az uralkodó rászólt: „Miért nem viszed el őt tüstént a mulatságról, te gyalázatos?!”

Az uralkodó meg akarta csókolni Püthót, aki Eviosznak, a fuvolásnak a kedvese volt. Amikor Kasszandrosz figyelmeztette, hogy Eviosz neheztel ezért. Alexandrosz haragosan támadt rá Kasszandroszra: „Hát már szeretni se lehet valakit miattatok?!”

Amikor visszaküldte a tengerhez a gyengélkedő és sebesült makedonokat, valakiről bebizonyosodott, hogy csak föliratkozott a betegek közé, de nincs semmi baja. Az uralkodó elé vezették, és kérdezősködésére amaz bevallotta, hogy csak ürügyet keresett, mivel belészeretett Teleszippába, aki a tengerhez indul. Alekszandrosz megkérdezte, kihez kell fordulni Teleszippa ügyében. S amint megtudta, hogy az illető szabad, így szólt: „Antigenész, rábeszéljük hát Teleszippát, hogy maradjon velünk, mert erőszakkal nem áll módunkban kényszeríteni egy szabad embert.”

Az ellenség zsoldjában álló görögöket fogott el; úgy rendelkezett, hogy az athénieket őrizték megbilincselve, és követeljenek értük váltságdíjat, mivelhogy állami ellátásban részesülnek; a thesszáliaiakkal ugyanúgy járjanak el, mert nem művelik meg gazdaságukat, noha a legjobb föld jutott nekik; a thébaiakat azonban szabadon bocsátotta, mondván: „Egyedül ezek itt, akik mimiattunk se várost, se szántóföldet nem hagytak el.”

Egyszer foglyul ejtett egy olyannyira híres indiai nyilas katonát, hogy azt beszélték róla, egy gyűrűn keresztül tud célozni a nyilával; parancsot adott hát, hogy mutassa be a tudományát, az azonban vonakodott, Alexandrosz pedig haragra gerjedt, és úgy rendelkezett, hogy öljék meg a foglyot. Mikor aztán ez az ember elvezetésekor bevallotta kísérőinek, hogy több napon át nem gyakorolta a nyílvetést, és félt, hogy rosszul fog célozni, Alexandrosz - hallván mindezt - elcsodálkozott, és megajándékozván az indiait, elbocsátotta, mivel inkább meghalt volna, hogysen hírnevére méltatlannak bizonyuljon.

Amikor Taxilész, India királyainak egyike Alexandrosz elébe menve felszólította őt, hogy ne hadakozzék, és ne indítson háborút ellenük, hanem ha ő a gyengébb, akkor fogadja el, ha pedig ő az erősebb, akkor gyakorolja a kegyes jóindulatot, Alexandrosz ezt válaszolta: „Azt is el kell dönteni, hogy melyikük győzze le jótéteménnyel a másikat.”

Hallván, hogy iszonyúan nehéz ugyan megközelíteni azt az erődöt, amelyet az indiaiak között Aornosznak (azaz Madár-se-járta erődnek) neveznek, de a parancsnoka gyáva, így szólt: „Nos, akkor az erőd könnyen elfoglalható.”

Volt egyszer különben más valaki, aki - bár olyan erődítményt birtokolt, amely a közhiedelem szerint ugyancsak megközelíthetetlen volt - várával egyetemben megadta magát Alexandrosz-nak; ő erre hatalommal ruházta föl, és egy körzetet bízott rá, mondván: „Ez az ember okosnak látszik, mert jobban bízott az emberi jóindulatban, mint a falak erejében.”

Egy erőd elfoglalása után, amikor a barátai azt kezdték mondogatni, hogy ő még Heraklész tetteit is túlszárnyalja, így szólt: „Én pedig egyáltalán nem hiszem, hogy akár a cselekedeteim, akár a képességeim vetekedhetnének Heraklész egyetlen szavával is.”

Megbírságotla néhány barátját, amikor észrevette, hogy a kockajátékban egyáltalán nem lelik örömeiket.

Legjobb és hozzá legközelebb álló barátainak sorából mindenekelőtt Kratéroszt tisztelte, Hephaisztionészt szerette; mert Kratérosz - mint mondta - a királyt szereti, Hephaisztionész pedig Alexandroszt.

Ötven talentumot küldött Xenokratésznek, a bölcselőnek, s amikor az nem fogadta el, mivel azt állította, hogy nem szorul rá, megkérdezte Alexandrosz, nincs-e barátja Xenokratésznek, „Mert nekem Dareiosz kincse sem elég a barátaimra”.

Mikor csata után megkérdezte Porust: „Hogyan jutalmazalak meg?” -, ő azt válaszolta: „Királyi módon.” S amikor Alexandrosz újra megkérdezte: „És mi egyebet kívánsz?” -, Porus így felelt: „Ebben, hogy királyi módon, minden benne van.” Ő csodálta e férfi okosságát és erényét, és megnövelte korábbi birtokait.

Értesülvén valakinek órá szórt szidalmairól, azt mondta: „A királyok sorsa: rosszat hallani, miközben jót teszel.”

Amikor haldoklott, hívein járatta szemét így szólt: „Látom, milyen nagyszerű temetésem lesz.”

Halálakor pedig Demadész, a szónok a megvakított Küklopszhoz hasonlította a rengeteg makedont, mivel az uralkodó lehunyta szemét.

Ptolemaiosz Lagi meglehetősen gyakran étkezett és aludt a barátainál. Ha nagy ritkán ünnepi lakomát rendezett, az ő készletükből szedegette össze a poharakat és a terítéket, az asztalokat és a terítőt. Neki azonban a saját szükségletein felül semmije sem volt, mert úgy vélte, királyhoz illőbb dolog gazdagítani, mint meggazdagodni.

Antigonosz kérlelhetetlenül behajtott a járandóságait. Amikor valaki megjegyezte, hogy Alexandrosz nem ilyen volt, ő azt felelte: „Megtehetted, hiszen ő learatta Ázsia termését, míg én csak a tarlón böngészek.”

Labdázni látott néhány katonát mellvértben és sisakban; szívből megörült ennek, és hogy dicséretben részesítse őket, magához hívatta feljebbvalóikat; amint meghallotta azonban, hogy azok éppen isznak, parancsnoki beosztásukat a katonákra ruházta át.

Mindenki csodálkozott, hogy öreg korában szelídebben és nyájasabban viselkedik. Így indokolta: „Régebben erős hatalomra volt szükségem, most tiszteletre és jóindulatra.”

Így szólt fiához, Philipposzhoz, aki többek jelenlétében az iránt érdeklődött, mikor kelnek útra: „Félsz, hogy egyedül te nem hallod meg a kürtszót?”

Mikor serdülő fia azon mesterkedett, hogy meghívassa magát egy özvegyasszonnyal, akinek három csinos lánya volt, a király magához rendelte a szállásmestert, és így szólt hozzá: „Miért nem segíted ki a fiamat szorult helyzetében?”

Amikor hosszú, gyötrő betegségéből végre fölépült, azt mondta: „Így van ez rendjén. A betegség figyelmeztett rá: ne legyünk gögösek, mivelhogy halandók vagyunk.”

Amikor Hermodotosz a nap fiának nevezte őt költeményében, ő így nyilatkozott: „Nem igaz, tudom, hogy csak egy szarzsák vagyok.”

Valaki azt állította, hogy a királyok számára minden illendő és igazságos. Azt válaszolta: „Valóban, a barbárok királyainak. Hozzánk azonban csak az illik, ami illendő, és nekünk csak az igazságos, ami valóban igaz.”

Testvére, Marsziasz, akit bepanaszoltak a bíróságnál, azt kívánta, hogy az ő ügyét otthon tárgyalják. „Ellenkezőleg - szólt a király -, a nyilvánosság előtt és mindenki füle hallatára bizonyosodjék be, hogy a legkisebb mértékben sem vagyunk igazságtalanok.”

Egyszer télen olyan vidéken üttetett táborn, amely alig-alig fedezte szükségleteiket, és egyes katonái zúgolódtak, nem tudván, hogy ő ott van a közelükben; ő pedig pálcájával megbök-döste sátrukat, és azt mondta: „Majd panaszkodnátok, ha távolabbra vonulva minket vesztenétek el.”

Volt a hívei között egy bizonyos Arisztodémosz, akiről úgy tudták, hogy az apja szakács, és ez azt tanácsolta az uralkodónak, hogy mérsékelje kiadásait és adakozó kedvét. „Minek az - hangzott a válasz -, a te szavaid, Arisztodémosz, moslékszagúak.”

Mikor az athéniek az ő egyik szolgáját mint jeles honfitársukat polgárjoggal ajándékozták meg, az uralkodó így szólt: „Nem szeretnék egyetlen attikai polgárt sem megkorbácsolni.”

Amikor a fia fölmondott neki egy előre kidolgozott beszédet Anaximenész rétor példázatai közül, ő a tanítás kedvéért megkérdezett valamit, de mivel a fiatalember csak hallgatott, rászólt: „Ehhez mit szólsz? Ugye, ez már nincs leírva a szövegben?”

Hallván, hogy egy másik szónok azt állítja: az év borteremő időszaka csak azt hozta, hogy az egész vidék pusztasággá váljék, így szólt: „Úgy beszélsz, mintha én hasznot húznék a zűrzavarból.”

Thraszillosz, a cinikus bölcseleő egy drachmát kért tőle, mire ő: „Nem illik egy királynak ilyen keveset adni.” De amaz így válaszolt: „Akkor hát adj nekem egy talentumot!” „Olyan sokat meg egy cinikusnak nem illik elfogadnia!”

Fiát, Demetrioszt egyszer sok hajóval és nagyszámú csapattal görögök felszabadítására küldte, és azt mondta: „Görögthonból úgy árad szét a dicsőség az egész földkerekségre, mint a tükör gyújtotta láng.”

Amikor Antagorasz, a költő, angolnát főzött, és éppen az edényt rázogatta, a király hátulról odalépett hozzá, és megkérdezte: „Azt hiszed, Antagorasz, hogy Homérosz, amikor Agamemnon tetteit megénekelte, angolnát főzött?” Antagorasz így replikázott: „Te meg azt hiszed, ó király, hogy Agamemnon, amikor azokat a tetteket végrehajtotta, ilyen mohó kíváncsisággal firtatta, főz-e valaki a seregben angolnát?”

Álmában egyszer azt látta, hogy Mithridatész aranytermést takarít be, mire elhatározta, hogy el kell tenni láb alól ezt az embert; de elárulta a dolgot fiának, Demetriosznak, és megeskette, hogy hallgatni fog. Demetriosz azonban elhívta Mithridatészt a tengerhez, és ott a parton sétálgatás közben dárdájával a homokba rótt: „Menekülj, Mithridatész!” Az rögtön megértette, Pontoszbba menekült, itt is maradt, és uralkodó lett belőle.

Amikor Demetriosz Rhodoszt ostromolta, valahol a városon kívül fölfedezte Protogenész festő Ialisszoszt ábrázoló festményét. A rhodosziak aztán közvetítő útján arra kérték, hogy kémélje meg a festményt, mire ő azt felelte, hogy inkább semmisíti meg apja képmásait, mint ezt a képet.

Megállapodásra jutván a rhodosziakkal náluk hagyta az ostromműveket saját nagylelkűsége és az ő erényeik jövőendő emlékeként.

Midőn elfoglalta a pártütő athéniek államát, amely már a drágaság miatt nagy szükségét szenvedett, tüstént összehívta a lakosságot, és élelmet osztott nekik. De miközben előadta erről szóló mondanivalóját, nyelve megbotlott, és valaki az ott ülők közül bekiáltotta a szót úgy, amint mondani kellett. Ő pedig így szólt: „Nos, e miatt a helyreigazítás miatt még újabb ötezer vékát adok nektek.”

II. Antigonosz apja, Demetriosz fogságba került, de a barátai közül valakit elküldött a fiához, és figyelmeztette, nehogy komolyan vegye, bármit ír is Szeleukosz kényszerítésére, s az erődített helyeket se engedje ki a kezéből. Antigonosz azonban ennek ellenére azt írta Szeleukosznak, hogy lemond javára egész birodalmáról, és följánlja, hogy a helytartója lesz, csak az apját, Demetrioszt bocsássa szabadon.

Ptolemaiosz vezérei ellen tengeri csatára készülődvén azt találta mondani Antigonosznak a kormányos, hogy sokkal több hajója van az ellenségnek. Mire ő: „S az hány hajóval ér föl tengerintet, hogy én is itt vagyok?”

Egyszer az ellenségtől szorongattatva visszavonulás közben tagadta, hogy menekül, azt mondta, csak alkalmas hadállást keres ott hátul.

Mikor a saját édes fia, aki erősnek látszott, de nem ígérkezett olyan kemény katonának, mint ő, atyai jussát követelte, Antigonosz így szólt: „Csakhogy én mindenkinek a saját, nem pedig az apja érdemei folytán adok zsoldot és adományt.”

Miután meghalt a Kitionból származó Zénon, kit legjobban csodáltak az összes bölcselő közül, azt mondta Antigonosz, hogy saját tetteinek nézőközönsége tette tönkre.

Dromokhaitasz Thrákiában legyőzte Lüszimakhoszt, mivel az gyötrő szomjúságában megadta magát seregével együtt. Miután már a fogságban inni kapott, így fakadt ki: „Szent ég, ilyen kis élvezetért királyból rabszolgává tettem magam!”

Philippidész komédiáirótól, barátjától és bizalmasától azt kérdezte Antigonosz: „Ugyan mit adjak neked abból, ami az enyém?” „Bármit - válaszolt amaz -, a titkaidat kivéve.”

Antipatrosz meghallván, hogy Parmeniont Alexandrosz ölte meg, így szólt: „Ha Alexandrosz cselt vetett Parmenionnak, kiben bízunk? de ha nem bízunk, akkor mit tehetünk?”

Mikor a szónok Demadész már megvénült, azt mondta, hogy végül is nem maradt meg számára egyéb, mint a hasa meg a nyelve.

III. Antiokhosz megírta alattvalóinak, hogy ha írásban törvénytelenésre adna utasítást, éppúgy ne engedelmeskedjenek, mintha tudomásukra se jutott volna semmi.

Meglátva Diána papnőjét, kit fölöttébb csinosnak talált, rögtön eltávolította őt Epheszoszból, mert attól tartott, hogy akár szándéka ellenére bűnbe sodródik.

Antiokhosz, a Hierax, azaz Sólyom melléknevű, háborút viselt a királyi hatalomért bátyja, Szeleukosz ellen. Nos, miután Szeleukoszt a galaták legyőzték, őt magát sehol sem találták, így hát azt hitték, hogy halott, Antiokhosz pedig levetvén bíbor viseletét, gyászruhát öltött. Nem sokkal később, amikor hírt kapott róla, hogy fivére él, a jó hírért áldozatot mutatott be az isteneknek, és kiadta, hogy meghódított tartományai koszorút vigyenek neki.

Azt hitték, Eumenész - Perszeusz cselvetése folytán - odaveszett. Amikor ez a kósza hír eljutott Pergamonba, Eumenész fivére, Attalosz átvette a királyi hatalmat, és Eumenész feleségével házasságra lépve uralkodni kezdett. Amikor aztán meghallotta, hogy testvére él, és a városhoz közeledik, elébe ment, ahogy szokott, testőrökkel, ő maga dárdát tartva kezében. Eumenész azonban barátságosan köszöntötte fivérét, és a fülébe súgta: „Ne siess másnak az ágyába, míg meg nem győződsz a haláláról.” De semmi más jelét nem adta neheztelésének egész életében, sem szóban, sem cselekedetben. Sőt, mielőtt meghalt, Attaloszra hagyta feleségét és trónját. Ezért Attalosz nem is ismert el fiúörököst, bár sok fiút nemzett, hanem még életében átadta a hatalmat Eumenész serdülő fiának.

Pürrhosz, az epeirosziak királya

Pürrhosztól a fiai már gyerekkorukban gyakran tudakozódtak, kire akarja hagyni birodalmát. Pürrhosz így válaszolt nekik: „Arra, akinek közületek élesebb lesz a kardja.”

Amikor azt kérdezték tőle, melyik fuvolás a jobbik, Pünthon-e vagy Szkaphiziosz, ő azt felelte: „Polüperkhon, a fővezér.”

A rómaiakkal vívott ütközet elején kétszer felülkerekedett, bár sok barátját és vezérét elvesztette, s ekkor kijelentette: „Ha legyőzzük is egyetlen csatában a rómaiakat, elvesztünk.”

Amikor meghiúsult Szicília elfoglalásának reménye, és ő visszafelé hajózott, odafordult barátaihoz: „Micsoda küzdőteret hagytunk hátra a rómaiaknak és a punoknak!”

Néhány katona sasnak szólította őt, ő pedig így szólt hozzájuk: „Miért habozom hát, hogy fegyvereitek röptető szárnyán a magasba emelkedjem?”

Meghallotta, hogy egyes fiatalok éjszakai ivászat közben sok gyalázatos rágalmat összefecsegték egymás között, meghagyta hát, hogy nappal nyilvánosan vonják őket felelősségre; amikor elővezették az említetteket, a főkolomposuktól az iránt érdeklődött, vajon maguk találták-e ki mindazt, amit mondtak. Az pedig így nyilatkozott: „Ó, király, talán még többet is mondtunk volna, ha több borunk lett volna.”

Az az Antiokhosz, aki ismételtén hadjáratot vezetett a parthusok ellen, miközben egy vadászon egy vadnak a nyomát követi, barátaitól és híveitől távol csatangolva, ismeretlenül szegény emberek udvarába téved, és vacsora közben elejt néhány szót a királyról; azt hallotta erre, hogy a király máskülönben derék ember, de rossz környezetétől félrevezetve maga szinte semmit sem törődik az ügyek intézésével, és mértéktelen vadászszenvédélye kedvéért gyakran még azt is elhanyagolja, ami fontos. Ekkor hát mélyen hallgatott, majd virradatkor úgy jelent meg az udvarban, hogy előbb gyorsan odarendelte kíséretét, és elhozatta velük bíbor ruháját és királyi koronáját, és azt mondta: „Én mindenesetre abból, amit tőletek megtudtam, tegnap hallottam első ízben magamról igazat.”

Amikor Jeruzsálemet ostromolta, és a zsidók a legnagyobb ünnepük előtt hét napos fegyverszünetet kértek, nemcsak ehhez járult hozzá, hanem egészen a kapukig kísért egy aranyozott szarvú és tömjénnel illatosított bikát, az ünnepre fölkészült néptömeggel. Itt átadva papjaiknak az áldozati adományt, ő maga visszatért a táborba. De a zsidók úgy meg voltak döbbenve, hogy tüstént, amint elvégezték az ünnepi szertartást, elismerték Antiokhoszt uruknak.

Az athéniek mondásai: Hetedik fejezet

Themisztoklész már serdülő korában is borban és szajhálkodásban tobzódott. De azután, hogy Miltiadész hadvezér Marathonnál szétverte a barbárokat, soha többé nem látták Themisztoklész dőzsölni. Egyesek csodálkoztak változásán, ő pedig azt mondta: „Miltiadész győzelme nem engedi, hogy aludjak és henyéljek.”

Megkérdezték tőle, mi szeretne lenni inkább, Akhillész vagy Homérosz. „És te? - vágott vissza. - Győztes az olümpiai versenyeken, vagy a győztesek dicsőítője?”

Midőn Xerxész hatalmas sereggel fenyegette a görög földet, Themisztoklész pénzen visszavonulásra bírta Epiküdeszt, aki akkor alacsony származású és ismeretlen ember létére a nép vezére volt, minthogy Themisztoklész attól félt, hogy ha Epiküdeszt vezérré választják, veszélybe sodorja majd az államot.

Ademantosz nem mert megütközni a hajókkal, hanem azt mondta a görögöket buzdító és tüzelő Themisztoklésznek: „Themisztoklész, gyalázat vár azokra, akik a csatában fejfel mennek a falnak.” „Igaz, Ademantosz - válaszolt ő -, de a vonakodóknak sem terem babér!”

Amikor Eurübiadész úgy tartotta pálcáját, mintha rá akarna húzni vele egyet, ő így szólt: „Üss meg bátran, csak hallgass rám!”

Hiába próbálta rábeszélni ezt az Eurübiadészt, hogy egy szűk tengerszorosban bocsátkozzék harcba hajóhadával, ezért titkon hírül adta a barbár ellenségnek: félő, hogy a görögök megszöknek; s miután hiszékenységet kihasználva félrevezette a perzsákat, megütköztek a görögök számára kedvező helyen; majd újra odaküldött egy követet, azt tanácsolva, hogy amilyen gyorsan csak lehet, igyekezzék Xerxész a Helleszpontoszhoz, mert állítólag a

görögök le akarják rombolni a hidat. Ezt azért tette, hogy a görög ügy szolgálata közben úgy tűnjék, mintha Xerxészt szolgálják.

Azt mondta Themisztoklésznek Szeriphiosz, hogy dicsőségét nemcsak saját érdemeinek köszönheti, hanem hazája tekintélyének is. Mire ő: „Igazat beszélsz. Egyébiránt se én nem lennék híres, ha Szeriphiosz lennék, se te, ha athéni lennél.”

A szép Antiphanész előbb kikosarazta és visszautasította az őt szerető Themisztoklészt, később azonban, amikor Themisztoklész nagy dicsőséget és hatalmat szerzett, ő hízelegve közeledett feléje; Themisztoklész azonban így szólt hozzá: „Drágám, bár mindketten elkéstünk, de legalább jobb belátásra tértünk.”

Azt mondta egyszer Szimonidésznek, aki jogellenesen enyhe ítéletet követelt: „Se az nem jó költő, aki énekében figyelmen kívül hagyja a mértéket, se az nem tisztességes bíró, aki ítéletében figyelmen kívül hagyja a törvényt.”

Kijelentette, hogy fia, az ő anyjának a kedvence a legbefolyásosabb az összes görögök között; a görögökön ugyanis uralkodnak az athéniek, az athénieken ő, rajta az anyja, az anyján pedig a gyerek.

Két leányát ketten kérték feleségül, ő meg a gazdaggal szemben a derekabbikat részesítette előnyben; azt mondta: inkább választja a férfit, aki vagyontalan, mint a vagyont, amely férfitlan.

Amikor eladni készült birtokát, azt is kihirdettette, hogy derék szomszédai vannak.

Azokhoz az athéniekhez, akik szidalmakat zúdítottak rá, így szólt: „Minek gyötritek folyton azokat, akikből pedig csak hasznatok származik?”

Magát is a platánokhoz hasonlította, minthogy alája menekülnek az emberek a vihar elől, de amint kiderül az ég, ezeket a fákat is megtépázzák és tönkreteszik az arra járók.

Úgy vélekedett, hogy Eritrea lakói fondorkodásuk miatt olyanok, mint egyes puhatestűek: szűrni tudnak, de szívük nincsen.

Amikor azonban kitiltották előbb Athénből, majd Göröghonból is, a perzsa király elé járult, és mivel az úgy kívánta, hogy tartson előtte beszédet, azt mondta, a szónoklat szerfölött hasonlatos a hímzett kárpitokhoz. Mert miként a kelmék, úgy az is csak szétterítve bontja ki mintázatát, ám amint összehúzzák, a mintázat megtörik és kifakul.

Egy kis időt is kért, míg megtanulja a perzsa nyelvet, hogy tudniillik közvetlenül is, ne csak máson keresztül érintkezessenek a királlyal.

Minthogy egyébiránt sok ajándékkal halmozták el, és rövidesen meggazdagodott, így szólt: „Bizonyára elvesztünk volna, fiaim, ha nem vesztünk volna el.”

Myronidész hadra készülődvén a boiotiak ellen, bejelentette az athénieknek, hogy mikor vonulnak ki a városból. Amikor épp indulás előtt a parancsnokok jelezték, hogy még nem érkezett meg mindenki, Myronidész azt mondta: „Itt vannak azok, akik készek a harcra. S ha ők elszántak, megszorogatják és felőrlik az ellenséget.”

Az igazságos Ariszteidész mindig egyedül végezte az állami szolgálatot, és került minden szövetkezést, minthogy a barátok révén elért befolyás igazságtalansághoz vezet.

Amikor az athéniek őt újra választották, odalépett hozzá a szavazócseréppel egy írástudatlan falusi ember, és azt kívánta, hogy írja rá Ariszteidész nevét. „Ismered-e Ariszteidészt?” kérdezte ő. Mivel azonban amaz bevallotta, hogy egyáltalán nem ismeri, de az Igaz melléknév miatt neheztel rá, ő szó nélkül bekarcolta a nevet a cserépbe, és visszaadta.

Minthogy Themisztoklésznek ellensége volt, és vele együtt küldték követségbe, így fordult hozzá: „Akarod-e, Themisztoklész, hogy az ellenségeskedést itt hagyjuk a határon? Aztán ha úgy tetszik, visszatérve itt újra megtaláljuk.”

Amikor szerte Göröghonban fölbecsülte az adók mértékét, annyival szegényebben tért haza, amennyit az utazásra költött.

Midőn Aiszkhülosz így énekelt Amphiaraosznak: „*Ő jó embernek nem látszani, hanem lenni akar, Ki ésszel hasznót gyűjt a mély barázdákból, Tőle származnak a fennkölt gondolatok*” -, s e dalt előadták, minden szem Ariszteidész felé fordult.

Periklész, elfoglalván a hadvezéri tisztelet, miközben magára öltötte a hivatalát megillető viseletet, így szólt önmagához: „Vigyázz, Periklész, honfitársaidnak fogsz parancsolni, görögöknek és athéniaknak.”

Azt javasolta az athéniaknak, hogy Aiginét úgy semmisítsék meg, mintha Peiraieosz csipája lenne.

Egy barátjának, aki az esküvel járó hamis tanúvallomásról kérdezte, azt mondta, hogy ő barátja egészen az oltárig.

Amikor haldoklott, boldognak nevezte önmagát, mivel egyetlen athéni sem öltött miatta gyászruhát.

Alkibiadészt gyerekkorában birkózás közben társa egy fogással átkarolta. Ő pedig, mivel nem tudott kiszabadulni, megharapta a felülkerekedő fiú kezét. Mikor az a szemére vetette: „Harapsz, mint az asszonyok” -, ő rávágta: „Dehogyan! Mint az oroszlánok!”

Volt egy hétezer drachmáért vásárolt gyönyörű kutyája, de megcsönkította a farkát, mondván: „Hogy ezt meséljék rólam az athéniak, és ne mást szimatoljanak körülöttem.”

Mivel a játéknál jobban megkedvelte az olvasást, Iliász-tekeretsét követelt. Amikor oktatója azt válaszolta, hogy neki nincs Homérosza, fittyet hányt rá és otthagya.

Periklész kapuja elé érkezve, amint megtudta, hogy ez az ember nem tétlenkedik, hanem azon töpreng, miként adjon számot az athéniaknak, azt kérdezte: „Nem volna-e jobb azon töprengeni, miként ne adjon számot?”

Az athéniak visszahívták Szicíliából, hogy fejével feleljen, ő azonban megszökött, mondván, ostoba az, aki habozik titkon elillanni a felelősségrevonás elől, mikor pedig megteheti.

Valaki egyszer ezalatt megkérdezte: „Nem bízod ügyedet a hazádra?” Mire ő: „Még az anyámra se! Nehogy mit sem sejtve sötét kockát dobjon be a fehér helyett.”

Amint aztán meghallotta, hogy őt s azokat, akik vele együtt voltak, halálra ítélték, azt mondta: „Mutassuk meg nekik, hogy mégiscsak élünk.” S azon nyomban a spártaiakhoz pártolva Dékeleiót háborúba keverte az athéniakkal.

Lamakhosz megrótt valamiért egy századost; amikor az megígérte, hogy többé nem fogja elkövetni ugyanazt, ő így szólt hozzá: „A háborúban nem szabad kétszer hibázni.”

Iphikratészt lenézték, mert úgy tudták, hogy egy sarukészítőnek fia. Először akkor szerzett magának hírnevet, amikor sebesülten is foglyul ejtett és saját hajójára vitt át egy ép és fegyveres ellenséges katonát.

Baráti és szövetséges vidéken ütöttek tábornak, mégis sáncot emeltek és árkot ástak szorgosan; azt válaszolta valakinek arra a kérdésre, hogy „mitől félünk?": „A vezér legszerencsétlenebb nyilatkozata, hogy *nem is számítottam rá.*”

Miután csatasorba álltak a barbárok ellen, azt mondta, attól fél, hátha tudják, hogy mivel szokott más ellenségeket szétzúzni Iphikratész.

Főbenjáró ügy vádlottjaként így szólt a vádlóhoz: „Mit művelsz, ember, hogy ráveszed az államot, amelyet háború szorongat, hogy ne hozzám forduljon, hanem ellenem!”

Így vágott vissza Harmodionnak, aki ama régi Harmodion leszármazottja volt, és pocskon-diázta Iphikratészt kétes származása miatt: „Az én nemességem velem kezdődik. A tiéd veled ér véget.”

Egy szónok kérdezgetni kezdte a népgyűlés előtt: „Ki vagy te, hogy olyan nagyra tartod magad? Lovag, nyilas katona, gyalogos vagy pajzshordozó?” „Egyik sem - válaszolt -, de olyan, aki mindegyiknek tud parancsolni.”

Timotheoszt szerencsés hadvezérnek tartották. Ezért egyesek irigységből lerajzolták, hogy amíg ő alszik, az erődtímények önként besétálnak egy kelepcébe. Azt mondta hát Timotheosz: „Ha ilyen várakat foglalok el alvás közben, mit gondoltok, mit teszek, ha magamhoz térek?”

Egyes elbizakodott vezérecskék sebüket mutogatták az athénieknek. Ő így szólt: „Én meg szégyenkeztem, hogy mikor Számosznál vezérként a sereg élén álltam, egy hajítógépből kilőtt nyílvessző épp mellettem hullott le.”

Timotheosz odavetette azoknak a szónokoknak, akik Kharészt pártfogolták, és egyre azt mondogatták, hogy ilyennek kell lennie az athéni vezérnek: „Nem a vezérnek, hanem annak, aki szalmát szállít a vezér részére.”

Khabriasz azt állította, hogy az a legjobb hadvezér, aki a legjáratosabb az ellenség dolgaiban.

Amikor Iphikratésszel együtt árulással vádolták, és társa szemrehányást tett neki, hogy ilyen veszedelmes helyzetben testápolásra jár, és a megszokott órában reggelizik, ő így válaszolt: „Nos, bármit határoznak is rólunk az athéniak, téged piszkosan és éhgyomorral, engem pedig jóllakva és ápolt testtel fognak kivégezni.”

Azt is szokta mondani, hogy félelmetesebb a szarvasok serege, ha oroszlán a vezérük, mint az oroszlánok hada, ha egy szarvas áll az élükön.

Amikor Hegeszipposz, akinek Krobülosz volt a mellékneve (ez hajfürtöt jelent,) Philipposz ellen hangolta az athéniakat, valaki a népgyűlés résztvevői közül így kiáltott közbe: „Háborút hozol ránk!” „Valóban - felelte ő -, és gyászruhákat és közös temetéseket és búcsúztató beszédeket, ha szabadon akarunk élni, és nem akarunk a makedonok jármába kerülni.”

Pütheász már serdülő korában ellentmondva közbeszólt, ha Alexandroszról nyilatkoztak előtte. Valaki egyszer azt mondta neki: „Honnan veszed a bátorságot, hogy ilyen fiatal létedre ezekről a dolgokról véleményt nyilváníts?” Mire ő: „De hiszen Alexandrosz, akit az istenek közé emeltek, fiatalabb nálam!”

Az athéni Phókiont senki sem látta még nevetni vagy sírni. Mikor összejött a népgyűlés és valaki megjegyezte: „Töprengőnek látszol, Phókion!” - ő így szólt: „Jól látod, mivel azon gondolkodom, hogyan szabhatnám rövidebbre azt, amit az athénieknek elő akarok adni.”

Amikor úgy nyilatkozott valaki, hogy a városban egyetlen egy ember akad, aki szembeszegül a közvéleménnyel, azoknak a polgároknak, akik tudni óhajtották, ki az, meg azoknak is, akik így kiáltottak: „Phókion!”, kijelentette: valóban ő maga az, csakugyan egyedül neki nem tetszik semmi, amit a tömeg tesz vagy beszél.

Mikor egyszer véleményt nyilvánított, és az tetszett a népnek, ő pedig látta, hogy mindenki egyetért a javaslatával, barátaihoz fordult: „Vajon rosszul szoltam, és észre se vettem?”

Az athéniek hozzájárulást gyűjtöttek valamilyen áldozathoz, s miután sokan engedtek a kérésnek, többször fordultak Phókionhoz is, de ő azt mondta: „Szégyelleném, ha nektek adnék, amannak pedig nem adnám vissza” - és mindjárt rá is mutatott az uzsorásra.

Amikor Demoszthenész, a szónok azt mondta: „Megölnék téged az athéniek, ha egyszer megbolondulnak”, ő azt válaszolta: „Lehet, téged pedig akkor, ha megokosodnak.”

Az áruló Arisztogiton törvényes ítélet folytán bilincsbe verve készült befejezni életét, és könyörgött Phókionnak, hogy keresse föl; Phókion barátai azonban mindent elkövettek, hogy ne menjen el ahhoz a gazemberhez a börtönbe. Ő így szólt: „És ugyan hol találkoznék valaki szívesebben Arisztogitonnal?”

Méltatlankodtak az athéniek a bizánciak miatt, mert nem engedték be a városba Kharészt, akit sereggel küldtek az ő megsegítésükre Philipposz ellen. Amikor Phókion úgy érvelt, hogy nem a bizalmatlan szövetségesekre, hanem a bizalomra méltatlan vezérekre kell haragudni, őt választották meg hadvezérnek, s mivel őbenne bíztak, be is bocsátották a bizánciak, Philipposzt pedig rábírták, hogy dolgovégezetlen távozzék.

Alexandrosz király száz talentumot küldött neki ajándékba, s ekkor ő megkérdezte azokat, akik átadták, miért éppen őt részesíti ajándékban Alexandrosz, mikor pedig oly sokan vannak az athéniek; azt felelték, mivel egyedül őt tartja derék embernek. „Akkor - szólt Phókion - engedje meg, hogy be is bizonyítsam, hogy az vagyok.”

Amikor Alexandrosz gályákat követelt, és a nép úgy kívánta, hogy Phókion okvetlenül vegyen részt a tanácskozáson, és a közjó érdekében nyilvánítson véleményt, ő szólásra emelkedvén azt mondta: „Azt tanácsolom hát nektek, hogy vagy fegyverrel kerekedjünk fölül, vagy legyünk a barátai azoknak, akik fölényben vannak.”

Ismeretlen forrásból származó értesülés futott be Alexandrosz haláláról, a szónokok pedig azonnyomban fölrohantak az emelvényre, és arra bujtogattak, hogy haladéktalanul indítsanak háborút. Phókion kérte, várjanak, és bizonyosodjanak meg a hír valódiságáról, s így érvelt: „Hogyha ma meghalt, holnap is halott lesz még!”

De midőn Leoszthenész háborúba szólította az athéni államot, és Phókion látta, hogy mindenkiben szép remény ébred a szabadság és függetlenség nevében elhangzó fölhívásra, Leoszthenész szavait a ciprusfákhoz hasonlította: „Mert pompásak és magasztosak, de gyümölcsöt nem hoznak.”

Amikor pedig kezdetben szerencse kísérte erőfeszítésüket, és az állam a kedvező hír hatására nyilvános hálaadást rendezett, megkérdezték őt, vajon mit szól ezekhez az eseményekhez. Phókion így válaszolt: „Örülök nekik, de nem bánom, hogy mást tanácsoltam.”

Miután a makedonok rátörtek Attikára, és elpusztították a tengerparti vidéket, az ő vezetésével kivonult az ifjúság, de amikor sokan tódultak oda hozzá, és mindenfélére biztatták, hogy ti. foglalja el azt a dombot, itt állítsa csatarendbe a sereget, így szólt: „Herkules, mennyi vezért látok, s mily kevés katonát!” Mindazonáltal az összecsapásban győzött, és megölte a makedonok parancsnokát, Nikiont.

Kevéssel azután a háborúban legyőzött athéniek Antipatrosz felügyelete alá kerültek. Amikor azonban Menülosz, ki a megszálló sereg élén állt, pénzt ajánlott fel Phókionnak, ő felháborodottan azt mondta, hogy Menülosz sem nagyobb ember Alexandrosznál, s az ügy is csekélyebb jelentőségű, hogysem most elfogadja azt, amit annak idején nem fogadott el.

Antipatrosz pedig gyakran mondogatta, hogy jóllehet két barátja van Athénban, sem Phókiont nem sikerült semmilyen ajánlattal megvesztegetnie, sem Demadészt adományaival kielégítenie.

Amikor Antipatrosz arra kérte, hogy tegyen meg valami törvénybe ütköző dolgot, azt válaszolta: „Antipatrosz, Phókion nem lehet egyszerre a barátod és a talpnyalód.”

Antipatrosz kivonulása és az athéni önkormányzat visszaállítása után a népgyűlés halálra ítéli Phókiont és a barátait; s egyesek sírtak, amint elvezették őket, de Phókiont a beálló csöndben szemen köpte valaki az ellenségei közül; ő pedig tekintetét a tisztségviselőkre emelve azt kérdezte: „Hát nincs, aki megzabolázza ezt, hogy ne legyen ilyen ocsmány?”

Egyikük azok közül, kiknek vele együtt kellett elpusztulnia, jajveszékelt és föl volt háborodva; ő meg e szavakkal fordult hozzá: „Nem elég megtiszteltetés neked, Euipposz, hogy Phókionnal együtt halsz meg?”

Mikor már elébe rakták a kelyhet, és megkérdezték, mit akar utolsó kívánságként fiára hagyni, azt felelte: „Azt kívánom, s arra kérlek, hogy ne kárhoztasd az athénieket semmiféle igazságtalanságért.”

Peiszisztrátosz, az athéniek türannosza, mikor némely barátai elpártoltak tőle, és megszállták a phülét, ő elment közéjük egy pamlagot cipelve. Megkérdezték tőle, mi a szándéka. Így válaszolt: „Vagy jobb belátásra bírni titeket, ha sikerül, vagy veletek maradni, ha az előbbi nem sikerül. Ezért érkeztem ilyen fölkészülten.”

Bevádolták nála az anyját, hogy beleszeretett egy fiatalemberbe, és titkon kapcsolatba lépett vele, többnyire félénken és rimánkodva neki. Peiszisztrátosz meghívta hát az ifjút, és vacsora után megkérdezte, hogy érezte magát nála. Amikor amaz azt felelte, hogy kellemesen, Peiszisztrátosz így biztatta: „Mindez még ma a tiéd lehet, ha kedvében jársz anyámnak.”

Peiszisztrátoszt a felesége Thraszübulosz ellen tüzelte, mivelhogy szerette a leányukat, és megcsókolta, amikor találkoztak. Ő erre azt mondta: „Ha nem szeretjük azokat, akik szeretnek bennünket, mit tegyünk a rosszakaróinkkal?” És tüstént hozzáadta a lányát Tharszübuloszhoz.

Egyes tivornyázók véletlenül találkoztak a feleségével, és sok mocskos dolgot tettek és mondtak, reggel azonban könyörögtek és sírtak Peiszisztrátosznak; mire így szólt hozzájuk: „Ezután ügyeljetek a mértékletességre. Az én feleségem pedig egyáltalán nem is járt arra tegnap.”

Amikor második feleségét el akarta venni, megkérdezték a gyermekei, hogy őket vajon vádolja-e valamivel. „A legkevésbé sem. Sőt büszke vagyok rátok, és azt szeretném, ha újra ilyen fiaim lennének.”

Demetriosz Phalereosz azt tanácsolta Ptolemaiosz királynak, hogy kutassák föl és gyűjtsék össze az uralkodásról és kormányzásról szóló könyveket. Mert amit a barátok a királyok előtt nem mernek szóvá tenni, az a könyvekben mind meg van írva.

A spártaiak mondásai: Nyolcadik fejezet

Lükurgosz rászoktatta a spártaiakat a hosszú hajviseletre, mondván, hogy aki tiszteletreméltó, az így csinosabbá válik, aki pedig kevésbé tiszteletreméltó, az félelmetesebbé.

Így szólt ahhoz, aki rá akarta beszélni, hogy vezesse be az országban a népkormányzatot: „Először te vezesd be a saját házában.”

Meghagyta, hogy építsenek igénytelen házakat csak fűrészszel és baltával; mert így az emberek szégyelleni fogják, hogy kunyhójukba kecses poharakat, szőnyeget és drága bútorokat vigyenek be.

Megtiltott mindenféle csatározást és birkózást, nehogy játék közben hozzászokjanak a vere-séghez.

Azt is kerülte, hogy sokszor katonáskodjanak ugyanazok ellen, nehogy ellenfeleik túl harcias-sá váljanak.

Ezért aztán amikor később Agészilaosz megsebesült, Antalkidész azt mondta: „Saját elhatáro-zásának illő jutalmát kapta a thébaiaktól, mert harcra nevelte és tanította azokat, akik ezt egyáltalán nem akarták.”

Karillosz királyt megkérdezték, miért hozott oly kevés törvényt Lükurgosz. Azt válaszolta: akik kevés szóból is értenek, azoknak nincs szükségük sok törvényre.

Valaki a hélóták, azaz a röghöz kötöttek körül elbizakodottságában igen pimaszul viselkedett vele szemben, mire ő így fakadt ki: „Bizisten, megölném, ha nem lennék dühös.”

Az iránt tudakozódott valaki, miért növesztik meg a hajukat a spártaiak. „Mert ez a dísz a legkevésbé költséges.”

Teleklosz király azt felelte fivérének, aki haragudott a polgárookra, miért bánnak övele szem-telenebbnél, mint testvérbátyjával: „Mert te nem tudod elviselni a méltánytalanságot.”

Theopomposz egy városban, ahol megmutatták neki a falakat, és érdeklődtek, vajon szépek és magasak-e, azt felelte: „Nem, ha asszonyok állnak mögötte.”

A peloponnézoszi háború idején a társai sürgették Arkhidámoszt, hogy pontosan szabja ki a hadiadókat. Ő azonban így szólt: „A háború számlálatlanul emészt föl mindent.”

Braszipasz, mikor egeret talált egy dinnyében és az eger megharapta, elengedte az állatot, majd azt mondta a körülállóknak: semmi sem annyira jelentéktelen, hogy meg ne tudná védeni önmagát, és képes ne lenne szembeszállni az illetéktelen tolakodókkal.

Egy csatában a pajzsán keresztül érte őt lándzsadöfés, mire kihúzta a sebből a lándzsa hegyét, és ugyanazzal a fegyverrel döfte le ellenfelét. Amikor megkérdezték tőle, hogyan sebesült meg, azt válaszolta: „Elárult a pajzsom.”

Azután pedig, hogy váratlanul meghalt, épp akkor, amikor biztosította a Thrákiában élő görögök szabadságát, a Spártába küldött követek fölkeresték az anyját, az pedig először arról tudakozódott, méltó módon távozott-e Braszipasz az élők sorából. Mikor a thrákok magasz-talták a fiát, és azt erősítették, hogy nem is akad hozzá hasonló, az anya így szólt: „Barátaim, nem vagytok tisztában a helyzettel. Braszipasz ugyan kiváló ember volt, de Spártában még sok nála kiválóbb is akad.”

Ágisz király szerint a spártaiakat nem érdekli, mennyi az ellenség, csak az, hogy hol van.

Mantineiánál, amikor egyesek vonakodtak megütközni a náluk jóval nagyobb számú ellen-séggel, azt mondta: „Sok ellenféllel kell megküzdenie annak, aki sokakon akar uralkodni.”

Némelyek dicsérték az éliszbelieket, mert nagyszerűen rendezik meg az olümpiai versenyeket. „Mi van abban - kérdezte -, ha négyévenként egy napon jól töltik be a szerepüket?” De amikor a többiek egyre kitartottak a magasztalásban, hozzátette: „Miért nagy dolog az, ha abban, ami szép, szépen érvényesítik az igazságot?”

Így szólt egy haszontalan fickóhoz, aki egyre csak azt firtatta, ki a legkiválóbb a spártaiak közül: „Az, aki a legkevésbé hasonlít tehozzád.”

Valaki másnak, aki meg azt kérdezte, hányan vannak a spártaiak, azt felelte: „Épp elegendő ahhoz, hogy minden csirkefogóval elbánjanak.”

Megint más kíváncsiskodónak így vágott vissza: „Soknak tűnnek, ha csata közben látod őket.”

Lüszandrosz nem fogadta el azokat a drága ruhákat, amelyeket Dionüszosz, a türannosz küldött az ő leányainak, mondván, attól tart, hogy e ruhákban kevésbé tűnnek majd formásnak.

Azok előtt, akik kifogásolták, hogy sokszor folyamodik cselhez, azt hangoztatta: „Herkulesre, nem szép dolog, de ahol az oroszlánbőr nem fed be, ott a rókabőr is megteszi.”

Amikor úgy tűnt, hogy az argosziak egy vitatott földterületből túl nagy részesedést követelnek a spártaiaktól, ő kihúзва kardját hüvelyéből, így szólt: „Aki ezt tartja a kezében, az tárgyal a mezsgyékről is a leghatásosabban.”

Látván, hogy a spártaiak túlságosan is restek a korinthusziak városfalainak megközelítésében, amint meglátott egy árokból kiugró nyulat, így kiáltott fel: „Ettől az ellenségtől féltek? Hiszen oly renyhék, hogy falaiknál a nyulak is vígan alszanak!”

Azt mondta egy megariszbeli embernek, aki a szövetségi gyűlésen kihívóan támadt rá: „A te szavaidnak nincs polgárjoguk.”

Ageszilaosz szerint az ázsiaiak derék szolgák, de szabad emberként haszontalanok.

Az a szokásuk egyeseknek, hogy a perzsák királyát nagynak nevezzék. Ő megjegyezte: „Miért lenne nagyobb nálam, hacsak nem igazságosabb és nagylelkűbb?”

A bátorság és az igazságosság felől kérdezték, hogy a kettő közül melyik ér többet. Azt válaszolta: „Semmi szükség nem lenne bátorságra, ha mindannyian igazságosak lennénk.”

Egyszer éjjel váratlanul tovább akart indulni egy ellenséges területről, és megtudta, hogy egy szívéhez közel álló fiatalember betegség miatt kénytelen ott maradni, és sír. Ő azt mondta: „Nehéz dolog egyszerre könnyőreletesnek és okosnak lenni.”

Mikor a közbülső Menekratész, akinek a Juppiter melléknevet adták, levelet írt neki: „Menekratész Juppiter Ageszilaosz királynak üdvöt s jószerencsét kíván”, ő visszaírta: „Ageszilaosz király Menekratésznek üdvös józanságot kíván.”

Miután a spártaiak az athéniek és szövetségeseik ellenében Korinthosznál győzelmet arattak, és Ageszilaosz számba vette az ellenfél holttesteinek hatalmas tömegét, így fakadt ki: „Ó, te szerencsétlen Görögön, amely testvérharcban annyi embert vesztettél, amennyi elegendő lenne az összes barbár legyőzésére.”

Olümpiában nyilatkozatot kapott Juppitertől, hogy mi az istenség véleménye; mindazonáltal az ephorok úgy akarták: kérjék ki ugyanarról Püthia tanácsát is; elment hát Delphibe, és megtudakolta az istentől, vajon ugyanúgy vélekedik-e, mint az apja.

Egy barátja érdekében azt írta az ikáriai Kárésznek: „Ha nem ütközik az igazságossággal, bocsásd el Nikiászt, ha igen, küldd el őt hozzám, egyszóval bocsásd el mindenképpen.”

Hívták, hallgasson meg valakit, aki híven utánozza a fülemlét. Mire ő: „Hiszen hallottam én azt először!”

A leuktrai csata után, amikor a törvény minden megfutamodót hazaárulónak minősített, látván az ephorok a férfiaktól néptelen várost, el akarták hárítani a szégyent, és Agészilaoszt nyilvánították törvényhozónak. Ő pedig kiállt középre, és bejelentette, hogy a törvények másnaptól érvényesek.

Mikor segítségül küldték az egyiptomiak uralkodójához, azzal együtt őt is körülzárták, és a sokszoros létszámú ellenség árkot vont a táboruk köré. A király parancsot adott, hogy törjenek ki, és harcoljanak mind egy szálig, de ő nem volt hajlandó vitába szállni azokkal, akik azt akarták, hogy csak egyenlő ellenféllel bocsátkozzanak harcba. Amikor aztán már csak egy kevés hiányzott ahhoz, hogy az árok összeérjen, ebben a hézagban állt csatasorba, és így egyenlő esélyekkel szálltak az ütközetbe, és győztek.

Amikor halálán volt, meghagyta barátainak, hogy ne készítsenek róla képmást vagy arcképet, ne legyenek ily módon egy ábrára utalva. Kívánságát így indokolta: „Ha ugyanis tettem valami említésre méltót, akkor ez lesz, ami énrám emlékeztet. Ha pedig nem, akkor akárhány szobor sem ér semmit.”

Arkhidámosz, Agészilaosz fia, amikor megpillantotta a Sziciliából érkezett első hajítógépet, fölkiáltott: „Ó, Herkules, befellegzett a férfias helytállásnak!”

A későbbi Ágisz, amikor Demadész azt találta neki mondani, hogy a spártai kardokat rövidségük miatt a szemfényvesztők is elnyelik, megkérdezte: „Hogy van hát akkor az, hogy a spártaiak mégis mindig elérik kardjukkal az ellenséget?”

Az ephorosok úgy döntöttek, hogy katonákat bízna egy árulóra. Ő azonban ellenezte, hogy megbízzanak abban, aki elárulta övéit.

Kleomenész, amikor följánlotta valaki, hogy olyan kakasokat ad neki, amelyek viaskodásukba bele is pusztulnak, azt mondta: „Nincs szükségem rájuk. Inkább olyanok kellenének nekem, amelyek a viaskodásban másokat pusztítanak el.”

Pedareoszt nem választották be a háromezázak közé. Ez ugyanis a legfőbb állami tisztség volt. Ő nevetve és vidáman távozott, örömét nyilvánítva, hogy háromezáz olyan embere van Spártának, aki mind különb nála.

Így szólt Damonidász, mikor az ülésosztó a kórus leghátsó helyére ültette: „Jól van, elérted, hogy ez a hely is nagyobb tisztességre jusson.”

Nikosztrátoszt, az argosziak vezérét Arkhidámosz rá akarta venni, hogy adjon föl egy várost, nem kis összegért meg annak fejében, hogy feleségül veheti azt a spártai lányt, amelyiket csak akarja, a királyi család tagjain kívül; Nikosztrátosz azt válaszolta: „Arkhidámosz nem Herkules leszármazottja, hiszen Herkules a földet bekóborolván a gonoszakat szokta megbüntetni. Arkhidámosz viszont a jókat változtatja gonoszakká.”

Eudáimonidász, megpillantván az Akadémiában a kortól már megviselt Xenokratészt, amint tanítványai előtt bölcselkedik, és megtudván, hogy az erényt kutatja, így szólt: „És az mikor válik hasznodra?”

Amikor viszont meghallotta, hogy a filozófus azt fejtegeti: csak a bölcs uralkodó a jó uralkodó, ő közbevetette: „Amit elmondasz, csodálatra méltó, de aki így beszél, az sohasem hallott trombitaszót.”

Antiokhosz ephor volt, s amint hírért vette, hogy Philipposz földet adományozott a messzénbelieknek, megkérdezte: „Vajon azt is megadta nekik, hogy győzzenek, ha meg kell védeniük ezt a területet?”

Antalkidász így szólt azokhoz az athéniekhez, akik faragatlannak nevezték a spártaiakat: „Szó se róla, mi semmi rosszat nem vettünk át tőletek.”

Amikor egy másik athéni azt mondta neki: „De mi sokszor viaszozítottunk titeket a Kephizosztól” - ő így vágott vissza: „De mi titeket az Eurótásztól soha!”

Egy szofista éppen bele akart fogni Herkules dicséretébe. Ő megkérdezte: „De hát ki vádolja Herkulest?”

A thébaiak mondásai: Kilencedik fejezet

A thébai Epameinondasz uralkodása idején az eszeveszett tömeg sohasem támadt rá a hadseregre.

Ő mondta azt, hogy a legszebb halál: csatában meghalni.

Kijelentette, hogy azoknak a testét, akik fegyvert viselnek, célszerű edzésben tartani, akár atléták, akár katonák. Ezért még a kövérebbeket sem szenvedhette, úgyhogy az ilyeneket eltávolította a hadseregből, mondván, hogy három vagy négy pajzs is alig fedi el a hasát, és emiatt már a saját szemérmét se látta régóta.

Továbbá annyira mértéktartó volt a táplálkozásban, hogy amikor szomszédja meghívta vacsorára, és elébe rakta az elkészített csemegéket, zöldségféléket és zsíros pecsenyéket, Epameinondasz azonnal távozott, mondván: „Azt hittem, áldozathozatalra készülsz, nem merényletre.”

Mikor a szakács néhány napi kiadásáról számot adott neki egy társaság jelenlétében, ő csak az olaj mennyiségét sokallotta. Mikor csodálkoztak ezen a jelenlévők, Epameinondasz kijelentette, hogy nem a költségeket kifogásolja, csak azt, hogy ennyi olaj jutott a szervezetébe.

Egy állami ünnepen, amikor mindenki a poharak és a szajhák körül forgolódott, ő gondozatlanul, eltöprengve járt-kelt. Találkozott egyik hívével, aki csodálkozott rajta, és megkérdezte, miért jár így egyedül, ilyen ruházatban. „Azért - válaszolta -, hogy ti mindnyájan ihassatok és lustálkodhassatok.”

Egy apróbb bűnökben vétkes fickót Pelopidász kérésére nem bocsátott szabadon, de a barát-nője szavára igen, mondván, hogy ilyesmit a szeretőknek kell kieszközölniük, nem pedig a hadvezéreknek.

Mikor a spártaiak háborút indítottak, és a thébaiak olyan jóslatot kaptak, amely részben győzelmet, részben vereséget helyezett kilátásba, Epameinondasz meghagyta, hogy emezeket az emelvény jobb oldalára, amazokat pedig balra helyezték oda, s miután ez megtörtént, szólásra emelkedett: „Ha engedelmeskedni akartok előjáróitoknak, és szembe akartok szállni az ellenséggel, akkor itt vannak számotokra a jóslatok” - s a kedvezőbbekre mutatott. - „De ha megijedtetek a veszélytől, akkor itt vannak amazok” -, és rápillantott a rosszabbakra.

Amikor más alkalommal az ellenség ellen vezette seregét, megdördült az ég, és a körötte állók kérdésére, hogy mit gondol, mit jelez az isten, azt felelte: „Az ellenség meg van rémülve, mivel a közelükben verünk táborn.”

Állítása szerint abból, ami csak megesett vele valaha is az életben, az volt mindennél a legszebb, hogy még mindkét szülője megérhette az ő győzelmét a spártaiak fölött Leuktránál.

Noha máskülönben teste ápoltnak és arca vidáman szokott ragyogni, az említett csata másnapján gondozatlanul és közönséges külsővel jelent meg. Barátai érdeklődtek, hogy talán valami szomorúság érte-e. „Semmi - válaszolta -, csak úgy gondoltam, hogy tegnap elbizakodottabb voltam, mintsem illenék, ezért ma megzabolázom féktelen örömeimet.”

Tudva azonban, hogy a spártaiak elhallgatják az ilyen vereségeket, és bizonyítani akarván veszteségük nagyságát, hozzájárult, hogy ne csak együtt, hanem minden egyes város külön-külön vigye el holttesteit, úgyhogy kiderült: több mint ezer spártai lelke halálát.

Mikor a thesszáliaiak diktátora, Jaszón mint háborús szövetséges Thébába érkezett, és kétezer aranyat küldött a súlyos anyagi gondokkal küszködő Epameinondásznak, ő az aranyat nem fogadta el, hanem amikor ráakadt Jaszónra, így szólt hozzá: „Te idegen csapatok élén állsz.” Aztán egy polgártól ötven drachmát kölcsönzött a hadjárat költségeire, és betört a Peloponnézoszra.

Máskor a perzsa király küldött neki háromezer dareikoszt, de ő hevesen rátámadt Diomedészre, mivel ekkora hajóutat megtett, hogy megvesztesse Epameinondászt. A királynak pedig megüzente: ha szívében viseli a thébaiak érdekeit, Epameinondász ingyen is a barátja lesz; máskülönben az ellensége.

Mikor az argosziak csatlakoztak a thébaiakhoz, az Árkádiába érkezett athéni követek mindkét államot megvádolták, és a szónok Kalisztrátosz fölhánytorgatta Oresztész és Oidipusz tettét. Fölállt erre Epameinondász, és azt mondta: „Nem tagadjuk, nálunk is volt apagyilkosság, az argosziaknál is anyagyilkosság, de mindezt az akkoriban elkövetett szörnyűséget mi kivetettük, az athéniek azonban befogadták.”

A spártaiak hosszan és súlyosan vádolták a thébaiakat, mire Epameinondász megjegyezte: „A thébaiak arra mindenestre rákényszerítettek benneteket, hogy fölhagyjatok a szükséztudással.”

Mikor Alexandroszt, Pherai zsarnokát, a thébaiak ellenségét az athéniek barátságukba és szövetségükbe fogadták, s Alexandrosz megígérte, hogy fél obolosért fog adni nekik egy font húst, Epameinondász azt mondta: „De mi az athénieket ehhez a húshoz ingyen tűzifával fogjuk ellátni, mert letaroljuk a földjüket, ha rosszban sántikálnak.”

A nyugalomban elpuhult boiotokat mindig fegyverben akarta tartani; figyelmeztette is őket, valahányszor boiotarchává, vagyis legfőbb tisztségviselőjüké választották: „Gondoljátok meg inkább magatokat, emberek, mert ha az én kezemben van a hatalom, nektek katonakodnotok kell.”

Lejtős és hepehupás földjüket is háborús színtérnek nyilvánította, mintha másként nem is tudnák megtartani, hacsak nem fűzik karjukat a pajzs szíjzatába.

Amikor Korinthosznál néhány thébait, akik a kelleténél forrófejűbben egészen a falak alá merészkedtek, Khabriász elfogott, és arra a helyre győzelmi jelet tűzött ki, Epameinondász kinevette: „Oda nem tropheumot (győzelmi emléket), hanem hekateszont kellene állítani, mivel a városkapuk elé, a keresztutakra Hekatét szokás elhelyezni.”

Hírül hozta valaki, hogy az athéniek új fegyverekkel felszerelt hadsereget küldtek a Peloponnézoszra. Ő így szólt: „Mi az, hát azért siránkozik Antigenidász, merthogy Tellésznek új fuvolái vannak?” Tellész ugyanis a legrosszabb fuvalás volt, Antigenidész meg a legjobb.

Amikor rájött, hogy fegyverhordozója nagy összeget préselt ki egy fogolyból, így szólt hozzá: „Add vissza nekem a pajzsot, vegyél magadnak egy csapszéket, és élj ott! Mert már nem akarsz becsülettel és készségesen kockázatot vállalni, egy lettél a gazdagok és boldogok közül.”

Megkérdezték tőle, kit tart a jobbik hadvezérnek: Khabiaszt vagy Iphikratészt. „Lehetetlen eldönteni, amíg élünk” - mondta.

Amikor Lakóniából visszatért, társaival együtt főbenjáró ügyben vád alá helyezték, minthogy megszegve a törvényt négy hónappal meghosszabbította fővezéri hatalmát. Ő rábeszélte társait, hogy mint akik kényszerűségből cselekedtek, hárítsák csak reá a bűnt. Azután pedig kijelentette, hogy tetteire nincs mentsége, de valamit azért nyomatékosan kijelentene a bírának, hogy tudniillik, ha meg fogják ölni, úgy jegyezzék be az ítéletet, hogy megtudja egész Göröghon: Epameinondász akaratuk ellenére kényszerítette a thébaiakat, hogy pusztítsák el tűzzel-vassal Spártát, mentsék föl az ötszáz év óta minden pusztítástól megkímélt és zsúfolt lakosságú Messzénát, kétszázharminc év után fogják össze és egyesítsék az árkádiakiakat, állítsák helyre a görögök szabadságát. Mert ez történt e hadjárat révén. A bírák végül is nagyot nevettek, és úgy zárták le az ügyet, hogy egyikük sem szavazott Epameinondász ellen.

Az utolsó ütközetben megsebesült, és amikor sátrába vitték, Daiphantoszt szólította, aztán Hüollidant; mikor megtudta, hogy mindkettőjüket megölték, szót emelt azért, hogy kössenek békét az ellenséggel, hiszen nincs már vezérük. A polgártársait legjobban ismerő férfiú szavát a körülmények igazolták.

Pelopidásznak, Epameinondász vezértársának főlhánytorgatták a barátai, hogy elhanyagol egy fontos dolgot, a vagyongyűjtést. „Mit bánom én” - mondta ő, és rámutatott Nikomedészre, aki sántított, és nem volt egy ép és egészséges testrésze.

Mikor csatába indult, és felesége kérte, hogy vigyázzon magára, így szólt: „Ezzel fordulj másokhoz, mégpedig az előljárókhöz és a vezérhez, hogy gondoskodjanak polgártársaikról.”

Egy katona azt mondta: „Rátörünk az ellenségre.” Mire ő: „Inkább, mint az ellenség miránk.”

De mikor Alexandrosz, Pherai zsarnoka, az ígért sértetlenséget megszegve bilincsbe verette, ő gyalázkodások közepette támadt rá, mondván: „Haláloed elébe sietsz. Biztos, hogy a thébaiak rettentő haragra gerjednek, és csakhamar te fogsz kegyelemért könyörögni.”

A zsarnok felesége, Thébé, midőn meglátta Pelopidászt, azt mondta, csodálja, milyen derűs a sanyargatásban. „Én meg - válaszolta ő - inkább rajtad csodálkozom, hogy minden kényszer nélkül elviseled Alexandroszt.”

Egyébként amikor Epameinondász kiszabadította, Pelopidász úgy nyilatkozott, hogy hálával tartozik Alexandrosznak, amiért most mindenekelőtt önmagát ismerte ki: nemcsak a háborúhoz, hanem a halálhoz is kellő elszántsággal rendelkezik.

A rómaiak mondásai: Tizedik fejezet

M. Curius, mikor némelyek arról panaszkodtak, hogy a háborúban szerzett föld csekély hányadát osztotta ki személyenként a népnek, a nagyobbik részét meg közföldnek tartotta vissza, azt az óhaját fejezte ki, hogy egyetlen olyan római se maradjon, aki nem értékeli eléggé a táplálékot nyújtó földet.

Leigázásuk után fölkeresték őt a szamnitok, amint éppen répát főzött egy cserépedényben, és aranyat ajánlottak föl neki. Azt válaszolta: annak, aki így étkezik, semmi szüksége sincs aranyra; s ő többre tartja, hogy olyanokon uralkodik, akiknek van aranyuk, mintsem hogy neki legyen.

Mikor C. Fabricius hallotta, hogy a rómaiak vereséget szenvedtek Pürrhosztól, így szólt Labienushoz: „Pürrhosz diadalmaskodott a rómaiak fölött, nem az epeirosziak.”

Őt küldték Pürrhoszhoz, hogy kiváltsa a foglyokat, de nem fogadta el tőle a neki följánlott hatalmas tömegű aranyat.

Amikor Pürrhosz másnap odaállított egy óriási elefántot, hogy az a gyanútlan Fabricius háta mögött egy iszonyú trombitálással a feje fölé emelkedjék, s ez így is történt, Fabricius nevetve odafordult: „Engem sem a tegnapi arany, sem a mai ízetlen tréfa nem ingat meg.”

Pürrhosz kérte, hogy maradjon nála, és viselje mellette a második vezér tisztét, de ő azt mondta: „Ez neked se lenne jó. Mert ha az epeirosziak mindkettőnket megismernek, inkább azt akarják majd, hogy én uralkodjak fölöttük, semmint te.”

Pürrhosz orvosa levélben konzulságot ígért Fabriciusnak, ha beleegyezik, hogy ő méreggel megölje Pürrhoszt, és segít neki ebben. Fabricius azonban a levelet elküldte Pürrhosznak, hogy lássa, milyen rosszul ítélte meg a barátait és ellenségeit. Azután, hogy lelepleződött a cselvetés, Pürrhosz fölakasztatta az orvost, Fabriciusnak azonban váltságdíj nélkül kiszolgáltatatta a foglyokat, és nem fogadott el ajándékot sem; Fabricius ennek ellenére megadta a teljes összeget, nehogy úgy tűnjék, mintha hasznot akarna húzni; mert ő nem Pürrhosz érdekében árulta el az álnok tervet, hanem hogy senki se tételezze föl a rómaiakról, hogy azért akarják Pürrhoszt csellel megölni, mivel nyílt csatában nem diadalmaskodhatnak fölötte.

Fabius Maximus nem akart Hannibállal ütközetbe bocsátkozni, hanem annak pénzt és ellátást nélkülöző seregét huzavonával akarta kifárasztani. Szüntelenül nyomon követte őt, majd messze egy zord és hegyes vidéken váratlanul előtte termett. Az emberek kinevették, és Hannibál gondviselőjének csúfolták, de ő alig vetett rájuk ügyet, saját elgondolásait követte, és gyakran mondogatta híveinek: szerinte gyávább az, aki attól fél, hogy belemarnak, és mindenféle rosszat híresztelnek róla, mint aki megfutamodik az ellenség elől.

De amikor társa, Minucius sok ellenséget megsemmisített, és ezért Róma mint érdemes férfiút számos szónok beszédével ünnepelte, ő azt mondta, többet ért el eddig annál, hogysen féljen Minucius várható kudarcától.

Nemsokára azonban Minuciust csel folytán kevesedmagával körülvették, és már-már úgy tűnt, hogy csapataival együtt el fog pusztulni, amikor Fabius Maximus a segítségére sietett, a nem kevés számú ellenséget legyűrte, és őt kimentette. Hannibál állítólag így szólt ekkor híveihez: „Ugye, gyakran megmondtam, hogy ez a hegyekben gyülekező köd egyszer még nagy zivatart zúdít a nyakunkba.”

A cannaei vereség után Fabius Maximust konzullá nevezték ki Claudius Marcellusszal, egy bátor emberrel együtt, aki minduntalan csatározásokkal nyugtalanította Hannibált. Fabius Maximus azt remélte, hogy ha tartózkodnak is a tömeges ütközettől, az ő eljárásával Hannibál seregét rövidesen sikerül meggyöngíteni. Mondta is Hannibál, hogy a nem harcoló Fabiustól jobban fél, mint a harcoló Marcellustól.

Bevádoltak Fabiusnál egy Lucanus nevezetű katonát, hogy éjjelente sűrűn elhagyja a táborn, mivelhogy szeret egy nőt. Mikor megtudta, hogy ez máskülönben a legkiválóbb harcos, elfogatta a barátnőjét, és titkon maga elé vezettette. Ezután a férfit is magához rendelte, és így szólt: „Nem titok előttem, hogy te a szabályzatot megszegve hol töltöd az éjszakáidat, de korábban azt is jól tudtam, hogy derék ember vagy. Most tehát bátor tetteid töröljék el a vétségeidet, ezentúl azonban közöttünk leszel, mert erre kezest állítok.” És az elővezetett asszonykát hozzáadta a férfihoz.

Hannibál a vár kivételével birtokában tartotta Tarentumot. Fabius Maximus a várostól a lehető legmesszebbre térítette Hannibált, a várost pedig elfoglalta és lerombolta. Mikor megkérdezte az írnoa, mit határozott a szent szobrokról, így válaszolt: „Hagyjuk meg a tarentumiaknak a haragvó isteneket.”

M. Liviust azonban, a vár parancsnokát kinevették a többiek, amikor azt hangoztatta, hogy az ő közreműködésével foglalták el a várost. Fabius mégis egyetértett vele: „Igazat beszélsz, mert ha te nem vesztetted volna el, sohasem szereztem volna vissza.”

Fia volt épp a konzul, és nyilvánosan, sokak jelenlétében válaszolt a kérdésekre, midőn már idős édesapja lovon a helyszínre érkezett. Amint a fiatalember odaküldte hozzá a lictort, és a többiek megdöbbenésére fölszólította apját, hogy szálljon le lováról, Fabius korát meghazudtolva a földre pattant, és fiát átölelve így szólt: „Jól van, fiam, helyesen jársz el, mivel megértetted, kiket irányítasz, és milyen magasztos tisztséget viselsz.”

Az előbb említett Africanus azt az időt, amely a katonáskodás és az állami szolgálat után megmaradt, írásra fordította, mondván, hogy ezentúl gondtalanul él.

Miután kemény ostrommal bevették Karthágót, néhány katona eléje vezetett egy csinos fogoly leányt, akire véletlenül találtak rá. „Szívesen elfogadnám - szólt -, ha magánember volnék, nem pedig elöljáró.”

Baudia városát ostromolta, amelyből kimagaslott Venus temploma. Ide törvénykezést hirdetett, hogy tudniillik két nap múlva ebben a szentélyben fogja meghallgatni a pereskedőket. S így is tett, ahogy előre megmondta, miután elfoglalta a várost.

Megkérdezte tőle valaki Szicíliában, miben bízik, hogy Karthágó ellen hajóhadat akar indítani a tengeren át. Ő megmutatott neki háromszáz férfit, akik fegyveresen gyakorlatoztak, és rámutatott egy tengerre néző toronyra. „Senki sincs közülük - jelentette ki -, aki fel ne mászna abba a toronyba, és le ne vetné magát onnan, ha én megparancsolom.”

Átkelt a sereg, és mivel Scipio a földet is hatalmába kerítette, s az ellenség táborát is fölémésztette, a karthágóiak küldöttek útján a békeszerződésről kezdtek tárgyalni, és megígérték, hogy átadják összes elefántjukat és hajójukat, s ezenfelül még fizetnek is. Aztán Hannibál megérkezésében bizakodva, ki Itáliából partra szállt, emiatt megszegették a megállapodásokat. Scipio azonban átlátván a dolgot, kinyilvánította, hogy már ő sem hajlandó megtartani az egyezséget azokkal, akik maguk sem kívánják, hacsak nem fizetnek még további ötezer talentumot, mivel Hannibáltól reméltek támogatást.

Továbbá mivel a karthágóiak az erőszak nyomására már követeket küldtek hozzá a békeszerződés ügyében, tüstént elküldte mindazokat, akik megérkeztek, hogy meg sem hallgatja őket addig, amíg L. Terentius eléje nem vezetik. Ez a Terentius pedig római polgár volt, derék ember, akit korábban a punok elfogtak. Amikor őt is odavezették, Scipio a tanácskozáson maga mellé ültette a fővezéri emelvényre, így tárgyalt a karthágóiakkal, és végét vetette a háborúnak. Terentius aztán követte Scipiót a diadalmenetben, a felszabadulást jelképező süveget viselve. Amikor meghalt, Scipio azok előtt, kik a temetésre összesereglettek, mézes borral köszöntötte az elhunytat, és más módon is buzgón végtisztességet szolgáltatott neki. De mindez később történt.

Máskülönben Antiokhosz király, mikor a rómaiak őellene készülődve áthajóztak már Ázsiába, barátságot ajánlott Scipiónak, de ő azt válaszolta: „Előbb kellett volna ezt megtenni, nem pedig most, amikor már kiengedted kezedből a gyeplőt és a kantárszárat.”

Amikor a szenátus úgy döntött, hogy folyósítsanak neki egy összeget az állampénztárból, és a quaestorok vonakodtak, hogy még aznap megnyissák a kincstárat, ő azt mondta, majd maga nyitja ki, hiszen zárva is az ő jóvoltából van, ő töltötte meg annyi pénzzel.

Paetilius és Quintius aznap idézték a nép elé, amikor ő hálát adott, hogy legyőzte a karthágóiakat és Hannibált. Így szólt: „Én megkoszorúzva indulok föl a Capitoliumra könyörögni; ezalatt szavazzon ellenem, aki akar.” Miután elhangzottak szavai, fölhaladtában követte őt a nép, otthagyván vádlóit beszéd közben.

Ez a T. Quintius mindjárt kezdetben annyira jeles ember volt, hogy a tribunusi, a praetori és az aedilisi hivatal elnyerése előtt konzullá választották.

Amikor hadvezérként Philipposz ellen küldték, tárgyalást kezdett vele, Philipposz azonban kezéseket kért, mivel, úgymond, ellenfele csak egyike a sokaknak a rómaiak közül, maga ellenben egyedülálló a makedonok közt. „Te magadat tetted egyedülállónak - vágott vissza Quintius -, mivel kiirtottad családtagjaidat és minden hozzátartozód.”

Mikor csatában legyőzte Philipposzt, az iszthmoszi játékokon közhírré tette, hogy szabadon bocsátja a görögöket, és jogaikat sértetlenül hagyja. De mindazokat, akik a rómaiak közül Hannibál idejében fogságba estek, és görög földön éltek rabszolgaként, a görögök ötszáz drachmáért megváltották, és neki ajándékozták. Ezek valamennyien követték Quintiust a diadalmenetben, nemezkalapban, amit a felszabadított rabszolgák szoktak viselni.

Amikor az akhájok sereget szándékoztak küldeni Zakünthosz szigetére, figyelmeztette őket, ne tegyék, mert ha mint kíváncsiskodók kidugják Peloponnézoszról a fejüket, netán lenyisszantják majd.

Amikor Antiokhosz király nagy sereggel nyomul be görögthonba, és mindenki elámult a katonák sokaságán és fegyverzetén, Quintius ilyenképpen mondott mesét az akhájoknak. Meghívták őt Khalkiszban vacsorára, s mikor elcsodálkozott a húsok tömegén, azt hallotta vendéglátójától, hogy mindez csak disznóhús, de valamennyi fogás más-más fűszerekkel és konyhai eszközök segítségével készült. „Hát ti se bámuljatok - mondta - a királyi sereg láttán, mikor lándzsásokat, páncélos katonákat, gyalogosokat és nyilazó lovasokat vesztek számba; ők mind szírek, csak a hadi felszerelésük különbözik.”

Philippoimenésznek, az akhájok elöljárójának sok lovasa és fegyverese volt, pénzben azonban nem bővelkedett. Játék közben Quintius úgy jellemezte, hogy Philippoimenésznek van keze és lába, de nincs hasa. Különben éppen ilyen volt Philippoimenész külső megjelenése is.

C. Domitius, az, akit a Nagy Scipio az Antiokhosz elleni háborúban Lucius fivére mellé adott saját képviselőjeként, megsejmelte az ellenség csatarendjét, és vezérei, kik vele voltak, azonnali támadásra biztatták. De ő azt mondta, nem elég ma már az idő, hogy miután annyi ezer ellenséget levágtak, és felszerelésüket elhurcolták, a táborba visszatérve még halottaikról is gondoskodjanak; de majd másnap jókor megteszik mindezt; és a következő napon hadra kelve ötvenezer ellenséget pusztított el.

P. Licinus konzul és hadvezér kétezer-nyolcszáz katonát veszített részint halottakban, részint foglyokban, amikor Perszeusz, a makedonok királya lovascsatában legyőzte. A csata után azonban, amikor Perszeusz a békeszerződés ügyében elküldte követeit, a legyőzött azt követelte a győztestől, hogy adja meg magát övével együtt a rómaiaknak.

Paulus Aemilius kudarcot vallott, amikor másodszor pályázott a konzuli méltóságra. Aztán, hogy a perszeuszi vagy makedon háború a vezérek tapasztalatlansága és hozzá nem értése következtében túlságosan elhúzódott, és őt konzullá választották, tagadta, hogy ezért hálával tartoznék a római népnek, hiszen nem is azért tették meg hadvezérnek, mintha ő szorulna rá a konzulságra, inkább amazok a konzulra.

Hazafelé igyekezvén a forumról, és harmadik leányát könnyben úszó szemmel találván, tudakolta a bánat okát. Mikor a leány kibökte: „Mert elpusztult Perszeusz” (volt ugyanis egy ilyen nevű kiskutyája), ő így szólt: „Az istenek kedvezni fognak, és most ennek adják előjelét, lányom.”

Mikor a táborban azt tapasztalta, hogy igen nagy az összevissza parancsolgató és túlbuzgó emberek kérkedő elbizakodottsága, elrendelte, hogy maradjanak nyugton, és csak a kardjukat köszörüljék. A többire majd neki lesz gondja.

Megparancsolta, hogy az éjszakai őrtállók lándzsa és kard nélkül örködjenek, hogy az ellenséggel szembeni védekezés kockázatos volta miatt jobban úrrá legyenek álmoságukon.

Amikor hegyes vidéken betört Makedóniába, és meglátta a felsorakozott ellenséget, Nassica arra biztatta, hogy nyomban ütközzenek meg. „Ha mi is olyan fiatalok lennénk, mint te” - válaszolta. - „Nekem azonban a hosszú tapasztalat azt parancsolja, hogy rendezett csatasorral ne bocsátkozzam harcba rögtön a megérkezéskor.”

Miután Perszeuszt legyőzték, és a győzelem alkalmából ünnepi lakomát rendezett, azt mondta, hogy az ellenségnek félelmetes hadsereget s a barátoknak a legkellemesebb lakomát előteremteni: egyenértékű cselekedet.

Mikor a fogságba esett Perszeusz azt kérte, hogy engedjék el neki a diadalmenetet, így szólt hozzá: „Rajtad áll”, vagyis engedélyt adott neki, hogy végezzen önmagával.

A megszerzett töméntelen kincsből semmit sem tartott meg magának, csak sógorának, Tuberónak adott vitézsége elismerésül egy öt font súlyú aranyserleget. S azt mondják, ez volt az első olyan aranytárgy, amelyet az Aemiliusok házába bevittek.

Négy erős fiat adott neki a sors. Kettőt már régen örökbe adott másoknak. A két otthon maradt közül az egyik meghalt tizennégy éves korában, öt nappal apja diadalmenete előtt, a másik tizenkét évesen, öt nappal a diadalmenet után. A bánatában és gyászában osztozó nép között járva Paulus Aemilius azt mondta, hogy hazája felől immár nyugodt, és biztonságot érez, de most valamennyiükért magára vonta a sarkában leselkedő végzet minden irigységét házi boldogsága miatt.

Az idősebbik Cato kifakadt a nép előtt a fényűzés meg a pazarlás ellen, és azt mondta, hogy nehéz a gyomorhoz szólni, mert annak nincs füle. Csodálkozik, hogy még fönnállhat egy olyan állam, amelyben több halat fogyasztanak, mint marhahúst.

Az asszonyok túlságos befolyását csipkedve így beszélt: „Minden élőlény uralkodik a nőstényén, a többi élőlényen azonban mi, rajtunk pedig a feleségünk.”

Megvallotta, jobban szeretné, ha nem nyerné el a megérdemelt jutalmat, mint ha nem nyerné el büntetését, amikor pedig elkövetett valamit; ezenkívül mindenesetre meg is kell hogy bocsássák vétkeiket.

Azzal serkentette a hivatalviselőket a bűnösök felelősségre vonására, hogy azt mondta: aki a rossztetteket megakadályozhatná, s ezt mégsem teszi meg, azt meg kell kövezni. (A lap szélén: „másként: ha nem hárítják el”.)

Azt vallotta, hogy jobban szereti a pirosposzgás, mint a sápadt fiatalokat.

Gyűlöli azt a katonát, aki pöffeszkedő járás-kelés közben a kezét, csata közben a lábát mozgatja, s hangosabban horkol, mint kiabál.

De a legrosszabb az a kormányzó, ki önmagát sem tudja kormányozni.

Mindenkinek a legjobban önmagát kell becsülnie, és nem kívánatos senkinek sem önmagával meghasonlania.

Látva, hány embernek emeltek szobrot, azt mondta: „Inkább kérdezzék felőlem az emberek, miért nincsen szobra Catónak, mint azt, hogy miért van.”

Biztatta a befolyásosokat, hogy takarékosan éljenek a hatalommal, s akkor az állandóan megmarad.

Azt állította, hogy akik az erényt megfosztják becsétől, az erénytől fosztják meg az ifjúságot.

A tisztségviselőt vagy bírót nem kell kérni az igazságos ügyben, sem kérlelni az igazságtalanban.

Az igazságtalanság, még ha nem okoz is bajt elkövetőinek, a közösségnek azért csak káros.

Úgyis sok utálatos dolog van az öregségben, ne járuljon hozzá a bűnök utálatosságá.

A haragot megkülönböztette a dühöngéstől.

A legkevésbé azokra irigykednek, akik szerényen és mértékletesen élvezik az életet, mert nem ránk irigykednek mások, hanem arra, ami az ő életkörülményeikből hiányzik.

Azt hirdette: a nevetséges dolgokban is van komolyság, a komolyakban is nevetséges.

A nevezetes tetteket nevezetes mondásokban kell rögzíteni, nehogy kihulljanak az emlékezetből.

Korholta a polgárokat, hogy mindig ugyanazokat választják meg tisztségviselőül. „Úgy fog tűnni - mondta -, hogy nem sokan végzik a közügyeket, vagy nem sok embert tartanak alkalmasnak az államigazgatásban való részvételre.”

Úgy tett, mintha csodálná azt, akinek tengerparti birtokát elárverezték; mintha az ilyen ember a tengernél is erősebb lenne, hiszen könnyedén elnyelte azt, amit a tenger alig mos ki.

Látva, hogy a censori tisztségre pályázók közül mennyien hízelegnek nagyravágyásból a sokaságnak, ő maga azt hirdette, hogy a népnek buzgó orvosra és nagyszabású purgálásra van szüksége; ezért nem azt kell megválasztani, aki a leglanyhább, hanem azt, aki a legkérelhetlenebb. És e kijelentése után mindenkit otthagyt.

Úgy oktatta az ifjakat a bátor küzdelemre, hogy azt mondta, gyakorta hatékonyabb a kardnál a beszéd s a kéznél a hang, hogy megjijesszük és megfutamítsuk az ellenséget.

Amikor hadat viseltek a Betis folyó mellett lakó hispániaiak ellen, az ellenség sokasága miatt egyre forróbbá vált a helyzet. Aztán amikor a celtiberek kétszáz talentumért följánlották, hogy segítséget hoznak, s a rómaiak nem voltak hajlandók a barbárokkal alkudozni, ő azt mondta, saját magukat csapják be; mert a győzelem esetén könnyen kiegyenlítenék a tartozást nem a maguk, hanem az ellenség javaiból, vereség esetén pedig nem lenne már többé se az, aki ígért, se az, aki behajtsa.

Miután azonban - amint ő maga emlegette - több várost elfoglalt, ahány napot az ellenséges területen töltött, semmi részesedést nem sajátított ki a zsákmányból, az enni- és innivalókon kívül.

Egyébként azután, hogy a katonáknak fejenként egy-egy font ezüstöt osztott ki, azt hangoztatta, jobb a hadjáratból sokaknak ezüsttel, mint keveseknek arannyal megtérni, a tisztségviselőnek azonban csak a dicsősége gyarapodjék.

A táborban öt szolgálja volt, egyikük eladott három foglyot; aztán nem tudta ezt Cato elől eltitkolni, s mielőtt az ő szeme elé került volna, kötéllel véget vetett életének.

Scipio Africanus kérését, hogy pártfogolja a száműzött akhájok visszatérését, elutasította, hogy az nem az ő gondolja. Amikor aztán a szenátusban sok mindent fölhoztak erről mellette is, ellene is, ő szólásra emelkedett, és így beszélt: „Mintha más gondunk se lenne, fecséreljük az időt holmi görög aggastyánok ügyét vizsgálva, hogy a mi földijeink vagy saját sírásóik temessék-e el őket.”

Amikor Postumus (Utószülött) Albinus (másként: Labienus, a görögben: Labiéoi) történelmi munkát írt görög nyelven, és ezért a hallgatóságtól bocsánatot kért, Cato gúnyosan megjegyezte: megbocsátana, ha Albinus az amphiktüon szövetség határozatának kényszerítésére írt volna.

Azt rebesgetik, hogy a fiatalabbik Scipio ötvennégy éven át, míg élt, se nem vásárolt, se el nem adott, se nem épített semmit. Ezüsből mindössze harminchárom fontnyit hagyott hátra, aranyból pedig kettőt, minden fáradozása eredményeként, jóllehet Karthágót is leigázta, és több katonát gazdagított, mint az összes többi hadvezér.

Híven megőrizve Polübiosz szabályát, úgy tett, hogy nem hagyta el a fórumot előbb, mintsem hívévé vagy barátjává ne tett volna valakit azok közül, akikkel véletlenül összetalálkozott.

Már fiatalon akkora hírében állt a bátorságnak és az okosságnak, hogy az idősebbik Cato, mikor megkérdezték őt azok felől, kik Karthágóban katonáskodtak (és Scipio is közöttük volt), így vélekedett: „Egyedül benne van rátermettség, a többiek árnyékként bolyonganak mellette.”

De amint visszatért a táborból, Rómába hívták, nem azért, hogy kedvében járjanak, hanem hogy az ő karthágói működésének gyümölcsét gyorsan és könnyen leszakíthassák.

Egyébként miután a falak elfoglalásával a karthágóiakat arra kényszerítette, hogy a várat védjék, megbeszélte Polübiosszal, hogy mivel a tenger általában nem volt mély, szórják tele vassúlyommal, vagy dobáljanak bele szegecselt védfalakat, nehogy talán az ellenség a vízen átkelve földhányásokon végigszökdeljen. Azt mondta, nevetséges, hogy akik birtokba vették a falakat, és behatoltak a városba, később azon fáradozzanak, hogy ne ütközzenek meg az ellenséggel.

Mikor szeme elé tárult a város, amely tele volt görög szobrokkal és szicíliai ajándékokkal, kihirdette, hogy ha van itt valaki ezen tartományokból, az válassza ki és vigye el a magáét, de se a rabszolgáktól, se a félszabadoktól ne tulajdonítsanak el semmit, sőt még venni sem engedett tőlük, a többiektől azonban bármit elhurcolhatnak és zsákmányolhatnak.

Amikor legkedvesebb barátjának, C. Laeliusnak segítséget nyújtott a konzuli méltóság elnyeréséhez, megérdeklődte, vajon pályázik-e Pompeius is a konzuli címre. Erről a Pompeiusról közismert volt, hogy egy fuvolásnak a fia. S mikor ő úgy nyilatkozott, hogy egyáltalán nem pályázik, sőt azt bizonygatta, hogy Laelius ügyét akarja előmozdítani és szavazataival támogatni, hittek neki, de hamarosan csalatkoztak beléje vetett reményükben. Mert nemsokára hírért vették, hogy Pompeius a fórumon sétál, és üdvözlí a polgárokat. A többiek méltatlankodására így szólt nevetve Scipio: „Bizony kárba vész minden jó szándékunk, ha késlekedünk az emberekhez, nem pedig az istenekhez fordulni, akik már oly régóta áhítoznak egy fuvolásra.”

Appius Claudius volt ellenfele a cenzori hivatal elnyerésében. Amikor vetélytársa azt állította, hogy ő név szerint köszönti mindazokat a rómaiakat, akiket Scipio majdhogyan nem is ismert, azt válaszolta neki: „Igazat beszélsz. Mert nekem nem arra volt gondom, hogy sokakat ismerjek, hanem inkább arra, hogy én ne maradjak senki számára ismeretlen.”

Minthogy nagyon is belebonyolódtak a keltiber háborúba, arra biztatta a polgárokat, hogy küldjenek a sereghez alvezéreket vagy tribunusokat, azaz mindkettő erényeivel rendelkező tanúkat és bírakat, hogy megrendszabályozzák azokat, akik a hadjáratban részt vesznek.

Amikor censor lett, elvette a lovát a fiától, aki a pun háború idején egy vendéglátás alkalmára színmézből város formájú alakzatot készített, és a vendégek elé rakta, hogy Karthágó jelképében zúzzák össze. Amikor a fiatalember azt kérdezte, mi az oka a ló elvételének, Scipio azt felelte: „Az, hogy előbb romboltad le Karthágót, mint én.”

Megpillantva a mellette elhaladó Liciniust, azt mondta: „Tudom, hogy ez az ember hamisan esküdött; de ha senki be nem vádolja, én nem lehetek egyszerre a vádlója is, meg a bírója is.”

Amikor harmadszor küldte ki a szenátus, hogy a birodalmak, a népek és királyok megfigyelőjeként „tanulmányozza az emberek törvényeit, és ne csak gaztetteit” (amint Clithomachus megfogalmazta), Alexandriába érkezett. A hajóról kilépve elfedte arcát, és így indult útnak. Kérték a körülötte álló alexandriaiak, hogy fedje föl és mutassa meg arcát azoknak, akik látni szeretnék. Amint fölismerték, kiabálni és tapsolni kezdtek. S amikor haladtukban maga a király is csak nagy nehezen tudta lépéseit az övéhez igazítani testének lomhasága és puhánysága miatt, Scipio titkon odasúgta Panaitiosznak: „Az alexandriaiak egy hasznát már érzékelték jövetelünknek: a mi jóvoltunkból sétálni látták a királyt.” Útitársa volt tudniillik egy barátja, mégpedig a filozófus Panaetius, továbbá öt szolga, s mikor egy közülük idegenben meghalt, Scipio nem akarván vásárolni, Rómából hozatott egy másikat.

Mivel Numantia lakóit legyőzhetetlennek tartották, s ők valóban sok hadvezért legyőztek, erre a háborúra Scipiót ismét konzullá választotta a nép. Korábban rengeteg katonát soroztak be, de a szenátus ezt beszüntette, nehogy kimerüljön Itália; sőt még a rendelkezésre álló anyagi eszközöket sem engedte fölhasználni, erre az ügyre pedig olyan közadókat utalt ki, amelyek még nem voltak esedékesek. Scipio emlékeztetett rá, hogy neki ugyan nincs szüksége pénzre, hiszen ő és barátai elegendő vagyonnal rendelkeznek, a katonák azonban zúgolódnak. Nagyon is keserves ez a háború, hiszen egyrészt annyiszor diadalmaskodott rajtuk az ellenség bátorsága, s most épp ilyenek ellen kell harcolniuk, másrészt polgártársaik értetlenek, s most épp ilyenekkel összefogva kell harcolniuk.

Megérkezett a táborba, s ott igen sok szabálytalanságra, fegyelmezetlenségre, babonaságra és kicsapongásra bukkant. Elsősorban a jósokat, az áldozatbemutatókat és a kerítőket dobta ki azonnal. Ezenkívül minden málhát eltávolíttatott, egy-egy fazékon, nyárson és agyagböggrén kívül; azoknak, akik erre igényt tartottak, engedélyezte az ezüsttárgyak közül az áldozati csészét, ha nem nagyobb két fontnál. A fürdözést megtiltotta; ha valaki bekente, dörzsölje is le saját magát; a barmoknak van szükségük rá, hogy más tisztítsa le őket, mivelhogy nincs kezük. Azt is meghagyta, hogy az őrállók tűzön nem főtt zöldséget fogyasszanak, takarodó előtt a katonák egyszerűen kenyeret vagy kását vacsorázzanak, és sült vagy főtt húst. Maga csattal összefűzött fekete köpenyben járt körül, azt jelképezvén ezzel, hogy gyászol a sereg gyalázata miatt.

Amikor meglátta, hogy egy bizonyos Memmius tribunusnak az ökrei drágakövekkel díszített hűsítő edények és Thericlius módjára készült serlegek terhét cipelik, azt mondta: „Nekem és a hazának csak harminc napra, neked magadnak azonban egy egész haszontalan életre tértél vissza ezekhez a szokásokhoz.”

Más egy nagyon díszes pajzzsal hengegett, ő pedig így szólt: „Szép a pajzs, fiú, de a római férfihöz mégis az illik, hogy inkább a jobb karjában bízzék, mint a balban.”

Ismét más egy védelemre szolgáló faalkotmányt cipelt, és azt állította, hogy nem nyomja a súlya. „Valóban - felelte -, mivel ebben a fában jobban bízol, mint a kardban.”

Látva az ellenség elkeseredését, azt mondta, hogy az idő révén biztonságot nyer. Mert a jó hadvezérnek éppúgy, mint a jó orvosnak, csak végső esetben kell a vashoz fordulnia.

Eközben egy támadás alkalmával menekülésre kényszeríti a numantinokat. Ott az idősebbek rátámadtak a legyőzöttekre, hogy épp azok elől futamodtak meg, akiket annyiszor megfutamítottak. Állítólag azt mondta erre valaki a numantinok közül, hogy a nyáj ugyan most is ugyanaz, de más a pásztor.

Miután elfoglalta Numantiát, és második diadalmenetét is megtartotta, szembehelyezkedett a szenátus és a barátai előtt a Gracchusok pártjával. Nehezen viselte el, amikor a nép zaklatta őt az emelvény előtt. Így fakadt ki: „Engem sohasem rendített meg a hadseregek kiáltozása, még kevésbé a csöcseléké, akikről azt tartom, hogy ők nem Itália gyermekei, csak fattyai.”

De amikor a gaiusi zavargók a zsarnok életét követelték, ő így szólt: „Méltán akarnak előbb engem megölni a haza ellenségei, mert úgy vélik, Róma sem dől meg, amíg Scipio létezik, de Róma pusztulása után sem kíván tovább élni Scipio.”

Caecilius Metellus egy szerfölött jól megépített erődítményt akart bevenni, mikor egy százados azzal fordult hozzá, hogy mindössze tíz katona elvesztése árán hatalmukba keríthetik az erődöt; mire Metellus megkérdezte tőle, nem akar-e egyike lenni a tíznek.

Egy főtszt a fiatalabbak közül az iránt érdeklődött, mit készül tenni. Ő azt válaszolta: „Ha úgy gondolnám, hogy ez az én kis tunikám tudomást szerzett róla, rögvest levetném és a tűzbe hajítanám.”

Scipiónak életében ellenfele volt, halálakor meggyászolta, és saját fiait is a halottvivők közé állíttatta; kinyilvánította, hogy Róma nevében hálás az isteneknek, amiért Scipio nem másutt született.

Az ismeretlen családból származó C. Marius a katonai pályán elért sikerei révén jutott a hatalom közelébe. Az aedilis curulisi méltóságra pályázott, de amint észrevette, hogy nem tudja azt megszerezni, még ugyanaznap átállt a plebejusok oldalára. Itt is kudarcot vallott, mégsem adta föl a reményt, hogy a rómaiak egyik vezető embere lesz.

Mindkét lábszárában ércsomó keletkezett, és az orvos késének úgy nyújtotta oda a lábát, hogy le se kötözték; meg se mukkant, szeme se rebbent, úgy tűrte a szorgoskodó kezét. Csak amikor az orvos áttért a másik lábára, akkor ellenkezett, mondván, hogy a gyógyulás nem éri meg a fájdalmat.

Amikor újra konzul lett, nővérének a fia, Lusius megpróbált erőszakot elkövetni egy bizonyos Trebonius nevezetű katonán, aki igen szép arcú fiatalember volt. Ez azonban felkoncolta támadóját. Aztán sokan bevádolták, ő pedig nem tagadta, hogy a prefektus életét kioltotta, de föltárta és bizonyította az okát. Ekkor Marius előhozatott egy olyan koszorút, amelyet az erényért szoktak adományozni, és Trebonius fejére helyezte.

A teutonok közelében vert tábort egy olyan helyen, ahol kevés volt a víz. A katonáknak, akik szomjúságról panaszkodtak, megmutatta a folyót, amely az ellenség sáncai mellett folydogált lefelé. „És innen nektek - szólt - vérért kell vennetek az innivalót.” A katonák pedig erre azt kérték, hogy addig vezessék őket csatába, amíg folyékony a vérük, és nem szilárdult meg teljesen.

Camerinum ezer lakosának, mivel bátor szolgálataikat igénybe vették a cimber háborúban, egyaránt római polgárjogot adományozott, de a törvényes eljárás mellőzésével. Néhány ember tiltakozását azzal torkolta le, hogy a fegyverek zaja miatt nem hallotta meg a törvények hangját.

A szövetséges háborúban árokkal körülvéve és elsáncolva türelemmel várakozott az alkalmas időre. Amikor Pompeius Silonus azt mondta neki: „Ha nagy hadvezér vagy, Marius, merészkedj ki, és verekedjél meg velem!” - ő így válaszolt: „Inkább te kényszeríts engem harcra akár szándékom ellenére is, ha nagy hadvezér vagy!”

Catulus Lutatius a cimber háborúban táborot ütött az Adige mellett. A rómaiak, látva, hogy a barbárok át akarnak kelni, meghátráltak, s mivel Catulus Lutatius nem tudta őket visszatartani, maga is futásnak eredt, és az élen futók közé keveredett, hogy úgy látsszék, nem is az ellenség elől futnak, hanem a vezért követik.

Sulla, akit szerencsésnek mondtak, két dolgot számított legnagyobb szerencséjének: Pius Metellus barátságát, továbbá azt, hogy Athént nem rombolta le, hanem megkímélte a várost.

C. Popilliust Antiokhoszhoz küldték a szenátus levelével, amely ráparancsolt, hogy vonja ki hadseregét Egyiptomból, és ne bitorolja a királyi hatalmat, s ezzel ne károsítsa meg Ptolemaiosznak apjuktól árván hagyott gyermekeit. Antiokhosz a táborban nála megjelenőt barátságosan messziről köszöntötte. Ő azonban nem viszonzta az üdvözlést, úgy nyújtotta át a levelet. Mikor a levelet elolvastán Antiokhosz azt felelte, hogy majd mérlegeli, és választ fog adni rá, Popillius egy vesszővel kört rajzolt köréje, és így szólt: „Míg itt állsz, addig mérlegelj és válaszolj!” Mindenkit megdöbbenett a férfi magabiztossága, és miután Antiokhosz megígérte, hogy azt fogja tenni, ami a rómaiaknak tetszik, akkor végre Popillius is üdvözölte és átölelte őt.

Lucullus Örményországban tízezer gyalogossal és ezer lovassal indult Tigranes ellen, akinek százötvenezer katonája volt az október 9-e előtti napon. E napon semmisítették meg a cimberrek a Caepius vezette római hadsereget. Valaki azt állította, hogy ez a nap sötét és vészterhes a rómaiaknak. „Ezért - mondta Lucullus - még bátrabban harcoljunk, hogy ezt a baljós és szomorú napot is vidámmá és kedvessé tegyük a rómaiak előtt!”

A katonák szörnyen rettegtek a páncélosoktól, úgyhogy Lucullus biztatta őket, ne féljenek, hiszen azok a páncélok inkább arra valók, hogy fosztogassanak bennük, semmint hogy győzzenek.

Aztán előlépve egy földhányásra és megfigyelve a barbárok mozgását, fölkiáltott: „Győzünk, katonák!” És miután a minden ellenállás nélkül megfutamodók nyomába eredt, övéi közül ötöt veszített, míg az ellenségből több mint százezret megölt.

A nagy (másként: Cnaeus) Pompeiust annyira szerették a rómaiak, amennyire gyűlölték az apját. Ő fiatal korában teljesen Sulla pártjának szentelte magát, s bár tisztséget még nem viselt, és a szenátusba sem került be, egész Itáliából széles körű toborzást folytatott, és Sulla biztatására csapatait minden vérveszteség nélkül úgy bocsátotta rendelkezésére, hogy előbb már sok csatában legyőzte az ellenség vezéreit.

Amikor pedig Sulla hadvezérként Szicíliába küldte, azt tapasztalta, hogy a katonák az utak mentén erőszakra és rablás elkövetésére vetemednek; a kóborlókat és a szerteszét kalandozókat különben azonnal kivégeztette, a hozzá csatlakozóknak azonban jelet vésetett a kardjukba.

Mind egy szálíg sikerült kiirtania a fölkelést indító mamertinusokat. Hanem amikor Sthenius, a népvezér azt hangoztatta, hogy Pompeius igazságtalanul büntet sok ártatlant egyetlen bűnös miatt, és maga Sthenius az, aki barátait arra készítette, ellenségeit meg egyenesen kényszerítette, hogy Mariushoz pártoljanak, Pompeius csodálkozva azt felelte, ő nem hinné, hogy a mamertinusokat egy olyan ember befolyásolta, aki még életénél is többre becsüli hazája üdvét, valamint annak függetlenségét; s aztán megkegyelmezett mind Stheniusnak, mind a többieknek.

Átkelt Afrikába Domitius ellen, és egy hatalmas ütközetben diadalmaskodott. Mikor a katonák győztes hadvezérként köszöntötték, azt mondta, addig nem fogadja el a tiszteletadást, amíg sértetlenül áll az ellenség erődítménye. S azok, bár az eső akadályozta őket, mégis nekifogtak, és szétrombolták a tábor.

Sulla a visszatérőt buzgón elhalmozta mindenféle elismeréssel, és ő nevezte elsőként Nagynak, de nem járult hozzá, amikor Pompeius diadalmenetet akart tartani, mivelhogy még nem szenátor. Pompeius azt mondta a jelenlévőknek, Sulla nem tudja, hogy a kelő napot többen imádják, mint a lenyugvót, mire Sulla fölkiáltott: „Hadd tartson diadalmenetet!”

Servilius pedig, egy előkelő ember az optimaták osztályából, föl volt háborodva, de igen sok katona sürgette a diadalmenetet, némi ajándékpénzt követelve. Mikor ebben a helyzetben Pompeius megerősítette: inkább elengedi a diadalmenetet, semhogy hízelegjen a katonáknak, Sulla úgy nyilatkozott, hogy ő Pompeiust valóban kiváló és a diadalmenetre érdemes embernek tartja.

Rómában a lovagi rendbe tartozók szokása volt, hogy miután az előírt ideig teljesítették katonai szolgálatukat, odavezették lovukat a fórumra két férfiúhoz, akiket cenzoroknak neveztek, és elsorolva mindazokat a hadjáratokat és mindazokat a hadvezéreket, amelyekben és akik alatt szolgáltak, illő dicséretben vagy korholásban részesültek. Pompeius hát mint konzul maga vezette el a lovát Gellius és Lentulus cenzorok elé; ők szokás szerint megkérdezték, vajon teljes katonaidejét leszolgálta-e. „A teljeset - válaszolta - az én vezetésemmel.”

Hispaniában elfogta Sertorius leveleit, köztük olyanokat, amelyekben az államrend felforgatásáról és megváltoztatásáról írt sok főkolompos, kik Rómába hívták Sertoriust. Pompeius elégette az összes levelet, hogy a vétkesek észre térhessenek, és megbánhassák cselekedetüket.

Amikor Phraates, a parthusok királya követet küldött hozzá, azt kérve, hogy az Euphrátést jelölje ki határnak, ő azt válaszolta, hogy a rómaiak inkább törődnek jogos igényükkel, mint a parthusoktól elválasztó határral.

L. Lucullus a háborúskodások után a gyönyörben oldódott fel, és igen fényűző életet élt. Hibáztatta is Pompeiust, hogy kora ellenére túl sokat törekszik elérni, és azt mondta, hogy csak az öreg korhoz illik kevésbé az élvezet, mint a hatalom.

Amikor Pompeius betegeskedett, az orvos azt írta elő, hogy fogyasszon fenyőrigót. Akiket elküldött, hogy a madarat megszerezzék, azok üres kézzel tértek vissza, mert az évszak nem kedvezett. Valaki figyelmeztette Pompeiust, hogy Lucullusnál találni fog fenyőrigót, hiszen ő az egész év folyamán azt fogyasztja, mire amaz így szólt: „Ha tehát Lucullus nem lenne oly ingyenc, Pompeius nem élne”, és az orvosnak meghagyta, hogy azzal gyógyítsa meg, ami a rendelkezésére áll.

Súlyos ínség nehezedett a városra, s ekkor felruházták az élelmezési biztos címével; ő azonban mint valóságos ura földnek és tengernek, Afrikába, Szardíniába és Szicíliába hajózott, s miután nagy mennyiségű gabonát gyűjtött össze, Rómába igyekezett. Csakhogy hatalmas vihar támadt, a kormányos meg tévovázott, erre ő elsőként lépett föl a hajóra, fölszedette a horgonyt, és így kiáltott a kormányosra: „Hajóznod *kell*, élned nem szükséges.”

Amikor felszínre került a viszálya Caesarral, egy bizonyos Marcellinus, egyike azoknak, akiket előrejutásukban nyilvánvalóan Pompeius pártfogása segített, most átállt Caesar oldalára, és hevesen támadta a szenátusban Pompeiust. Ő pedig így szólt hozzá: „Nem szégyelled magad, Marcellinus, hogy ellenem beszélsz, holott az én segítségemmel jutottál oda, hogy némából beszélővé lettél, éhezted, s most pukkadásig jól vagy lakva.”

Cato nagyon is keményen vetette a szemére, hogy jóllehet ő nemegyszer megmondta jóelőre: Caesar a hatalomra tör, s ez nem szolgál az állam javára, Pompeius mindannyiszor szembe szállt vele. „Te jóstehetség vagy, én azonban barát” - válaszolta Pompeius.

Önmagáról nyíltabban szólván azt mondta, hogy minden hatalmat korábban szerzett meg, mint számított rá, és korábban is veszített el, mint várható lett volna.

A pharszaloszi csata után Egyiptom felé menekült, s amikor a három evezősoros hajóról át akart szállni arra a halászhajóra, amelyet a király küldött, feleségéhez és fiához fordult, s nem mondott mást, mint Szophoklész szavait: „Aki a zsarnok baljós képéhez pártol, szolgálja lesz, ha szabadon érkezett is.” Amikor csakugyan átkelt, és lesújtott rá a kard, ő egyet sóhajtott, de különben csöndben maradt, eltakarta arcát, és megadta magát.

Cicero, a szónok nevével sokan gúnyolódtak, barátai meg rá akarták beszélni, hogy változtassa meg. Ő azonban azt válaszolta nekik, hogy a Cicero nevet fényesebbé teszi majd a Catókénál, a Catulusokénál vagy a Scaurusokénál.

Amikor egy ezüstserleget ajánlott fel az isteneknek, első két nevét kezdőbetűkkel jelölte, a Cicero helyett azonban „cicer”-t („csicseri borsó”-t) vésett bele.

Azt állította, hogy a szájtépő szónokok éppúgy fogyatékból hangoskodnak, mint ahogy a sánták is lóra szállnak.

Verresnek volt egy fia, aki olykor visszaélt szemrevaló külsejével. Verres mégis Cicerót vádolta elpuhultsággal, és kéjencnek nevezte. Mire ő: „Nem tudod, hogy az embernek előbb a saját háza előtt kell söpörnie, és a saját fiát kell megrónia?”

Metellus Nepos szerint Cicero több embernek okozta veszét tanúbizonysággal, mint amennyit védőként a bajból kimentett. „Azért van ez - mondta Cicero -, mert nagyobb a szavam hitele, mint amekkora az ékesszólásom.”

Megkérdezte Metellus, ki az apja, s ő így válaszolt: „Erre neked ugyancsak nehéz lenne válaszolnod anyád jóvoltából.” Metellus anyja ugyanis igen szemérmetlen nőszemély volt, Metellus maga pedig fennhéjázó, állhatatlan és meggondolatlan.

Amikor elhunyt Diodotosz, ki oktatója volt Cicerónak az ékesszólásban, ő egy kőmadarat állított a sírja fölé, s kifejtette, hogy ez a méltó elismerés, mivel Diodotus szárnyalni tanította őt, nem beszélni.

Hírül vette, hogy meghalt Vatinius, aki neki ellensége, egyébiránt pedig gonosz ember volt, de aztán mégis arról értesült, hogy él. Így szólt hát: „ügyetlenül vész el, hisz még hazudni sem tudott.”

Valaki, akit afrikai származásának tartottak, azt állította, hogy nem hallja őt beszéd közben. Cicero azt mondta: „Persze, hisz át van fúrva a füled.”

Az együgyű Popillius azt szerette volna, ha jártasnak hinnék a jogi kérdésekben, valójában azonban képzetlen és lusta ember volt. Cicero tanúként idézte meg egy bizonyos ügyben, s mikor az úgy válaszolt, hogy mit se tud, Cicero megkérdezte: „Azt hiszed talán, hogy a jogról kérdeznek téged?”

Mikor a szónok Hortensius Verrestől egy ezüst szfinxet kapott díjazásként, Cicero valami célzást tett előtte, de ő szabadkozott, hogy nem tudja kibogozni az értelmét. „Hogyhogy? - szólt Cicero. - Hisz birtokodban van a szfinx!”

Találkozván Voconiuszal és három iszonyúan torz képű leányával, halkan odasúgta barátainak: „Bár Phoebus maga is visszariad, a szerencsétlen már megszokta a gyermekeit.”

Amikor Faustus, Sulla fia a nagy haszon reményében lajstromba szedte bérbe adandó ingóságait, Cicero azt mondta: „Ezt a lajstromot szívesebben látom, mint az apját.”

Amikor Pompeius és Caesar meghasonlott egymással, Cicero így szólt: „Tudom, ki elől menekülök, de nem tudom, kihez.”

Pompeius is kárhoztatta, amiért elhagyta a várost, és inkább Themisztoklész akarta utánózni, semmint Periklész, holott a körülmények kevésbé hasonlítottak amannak, mint emennek a körülményeire.

Cicero végül mégis követte Pompeius, s kölcsönös büntudatot éreztek; mikor amaz megkérdezte Cicerót, ugyan hol hagyta Pisót, a vejét, ő azt válaszolta: „Az apósodnál.”

Valakinek, aki átmenekült Caesartól Pompeiushoz, és arról panaszkodott, hogy elvesztette a lovát, ő azt mondta: „Inkább a lovadra vigyáztál volna.”

Egy hírhozó jelentette, hogy Caesar barátai szomorúak. „Úgy érted, hogy haragszanak Caesarra?” - kérdezte.

A pharszaloszi csata után, amikor Pompeius már elmenekült, egy bizonyos Nonius azzal állt elő, hogy neki van még hét sasmadara, és ezért azt ajánlja, bizakodjanak. „Helyénvaló lenne a buzdításod - szólt Cicero -, ha aprójóságokkal csatáznánk.”

Amikor a győztes Caesar ünnepélyesen visszahelyezte Pompeius ledöntött képmásait, azt mondta róla Cicero: „Caesar, midőn Pompeius emlékműveit helyreállítja, önmagának emel szobrot.”

A cselekedet magasztosságát oly nagyra értékelte, és annyira fölhevítte őt ez a fejlemény, hogy még aznap száz törvényszéki ember jelenlétében föl szabadította Eroses nevű szolgáját, azt aki hírül vitte neki, hogy az esemény másnapra van kitűzve.

C. Caesar még fiatal korában Sulla elől menekült, amikor kalózokra bukkant, s azok először is nagy halom ezüstöt követeltek tőle, de ő kikacagta a rablót, mert hogy fogalmuk sincs róla, kit fogtak el, és a kétszeresét adta annak, amit kívántak. Aztán, mivel őrizetben tartották, amíg az összeget előteremti, rájuk szólt, hogy hagyják őt nyugodtan aludni, és maradjanak csöndben. Majd szónoki beszédeket és költeményeket szerzett, s ő előadta nekik. De azok nem dicsérték eléggé, így hát bányászoknak és barbároknak nevezte őket, és nevetve azzal fenyegetőzött, hogy mindet felhúztatja. Ezt hamarosan meg is tette. Mert miután Ázsiából embereket és hajókat gyűjtött, elfogta és keresztre feszítette a rablót.

Rómában Catulusszal, az állam legelőkelőbb emberével szemben versengett a főpapi méltóságért. Amikor anyja a kapuig vezette, ő így szólt hozzá: „Anyám, vagy főpap lesz ma a fiad, vagy száműzött.”

Feleségét, Pompeiát eltaszította magától, mert Clodiusszal kapcsolatban rossz hírért költötték. Amikor később emiatt Clodius ellen vádat emeltek, és Caesart megidézték tanúnak, ő semmi terhelőt nem mondott a feleségére. A vádló megkérdezte: „Akkor hát miért váltál el tőle?” „Mert Caesar feleségének - válaszolta - még a rágalomtól is mentesnek kell lennie.”

Könnyezett, amikor Alexandrosz történetét olvasta, és így szólt barátaihoz: „Ilyen idős korban ő már legyőzte Dareioszt, és én még nem tettem semmit.”

Bekerített az Alpokban egy jelentéktelen városkát, és amikor hívei azt találgatták, vannak-e ott is viszályok és küzdelmek a hatalomért, ő elhallgatott, és töprengve azt mondta: „Inkább legyenek első itt, mint Rómában második.”

Azt vallotta, hogy az eltökélt és merész tettekbe bele kell vágni fontolgtatás nélkül.

Így tett, amikor a galliai provinciából átkelt a Rubico folyón Pompeius ellen: „Minden kocka el van vetve” - mondta.

Azután meg, hogy Pompeius Rómából a tengerhez menekült, Metellus, a kincstárnok ellenkezett, amikor Caesar pénzt akart kivenni, és lezárta a kincstárat. Caesar azonban megfenyegette, hogy megöli. Amikor pedig Metellus megijedt, Caesar odavetette: „Nos, fiam, nehezebb volt nekem ilyet kimondanom, mint megtennem.”

Brundisiumból Dyrrhachiumba nagyon késedelmesen szállították át neki a katonákat, mire ő bárki tudta nélkül egy kis hajóra szállt, megpróbált átkelni a vízen, s amikor veszedelemben forgott a hajó, fölfedte magát a kormányos előtt, és rákiáltott: „Bíznod kell a szerencsében, hisz tudod már, hogy Caesart szállítod!” De a szél heveisége miatt így sem kelhetett át; nem-sokára hozzá sereglettek a katonák, és nehezményezték, hogy más csapatokra várakozik, mintha bennük nem lenne elég bizalma.

Az ütközet után, amikor a győztes Pompeius nem mutatkozott, hanem visszatért a táborba, Caesar azt mondta: „Ma az ellenségé a győzelem, de nincs közöttük senki, aki tudná, hogyan kell győzni.”

Pharszalosznál megparancsolta Pompeius, hogy a fölállított csatasor álljon egyhelyben, és így fogadja az ellenséget. Caesar kijelentette, hogy Pompeius hibát követett el, mivel nem aknázza ki a katonák előrenyomulásából kibontakozó heves rohamot és támadást.

Amikor elsöpörte útjából Pharnakészt, Pontosz királyát, azt írta híveinek: „Jöttem, láttam, győztem.”

Azután, hogy Afrikában Scipio párthívei szétszóródtak és elmenekültek, Cato pedig öngyilkosságot követett el, Caesar azt mondta: „Irigyellek a halálodért, Cato, mivel te is irigyelted tőlem a dicsőséget.”

Egyesek gyanakodtak Antoniusra és Dolabellára, s figyelmeztették Caesart, hogy ne bízzék bennük. Ő így válaszolt: „Nem tőlük félek, akik elpuhultak és kövérek, hanem azoktól, akik vékonyak és sápadtak”, Brutusra és Cassiusra célozván.

Mikor evés közben arról esett szó, melyik a legjobb halál, „a váratlan”, mondta.

Az a Caesar, aki először viselte az Augustus melléknevet, fiatal korában visszakövetelt Antoniustól kétezer-ötszáz minát (amelyet még Caesar megöletésekor vitt el az ő házából Antonius), vissza akarván szolgáltatni a rómaiaknak azt, ami Caesartól őket megilleti, ti. mindenkinek hetvenöt drachmát. Minthogy azonban Antonius megtartotta a pénzt, és őt is felszólította, hogy álljon el a visszaszolgáltatástól, ha esze van, Augustus elárvereztette atyai birtokát, és megadván a járandóságot, jóindulatot keltett maga iránt a polgárok közt, amazzal szemben pedig gyűlöletet szított.

Miután Rhümetalkész, a thrákok királya Antoniustól hozzá pártolt, nem tartott mértéket poharazgatás közben, és még kellemetlenebb volt az ellenszenves szövetségben; amikor Caesar köszöntőt mondott valamelyik másik királyra, azt mondta: „Én az árulást támogatom, de az árulót nem dicsérem.”

Az alexandriaiak arra számítottak, hogy városuk elfoglalása után a legsúlyosabb szenvedéseket kell majd elviselniük. Ő fellépett az emelvényre, s miután Areust közvetlenül maga mellé állította, kijelentette, hogy megkegyelmez Alexandria városának, először is mivel nagy és pompás, aztán az alapító Alexandrosz miatt, harmadszor pedig barátja, Areus kedvéért.

Meghallván, hogy Egyiptom előjárója, Eros megvásárolt és pecsenyének tálatatott föl egy olyan fürjet, amely az összes többit legyőzte viadalban, és verhetetlen volt, maga elé idézte ezt az embert, felelősségre vonta, s miután az bevallotta tettét, felkötötte őt a hajóárbocra.

Szicíliában Theodorus helyett Areust tette meg helytartónak. Amikor aztán valaki megmutatott neki egy írást, amelyen ez állt: „Kopasz vagy tolvaj a tarsusi Theodorus, hogy látod?”, Caesar elolvasta az írást, és aláírta: „Látom.”

Maecenastól, kedves barátjától minden évben egy csészét kapott ajándékba a születésnapjára.

Athenodorosz bölcselő öreg korára való tekintettel kérte, hogy mentsék föl szolgálatából, s ő hozzájárult. Mikor azonban átölelte őt, és Athenodorosz azt mondta: „Ha bármikor is haragra gerjedsz, Caesar, semmit se szólj vagy tégy addig, míg magadban el nem számolsz huszon-négyig”, ő kézen fogva az öreget, kijelentette: „Még kellesz nekem.” És végérvényesen maga mellett tartotta a férfiút, úgy vélekedvén, hogy még akkor is használni tud, ha visszavonul.

Amikor megtudta, hogy Alexandrosz harminckét éves korában már a föld nagy részét hatalmában tartotta, és azon töprengett, mit is fog kezdeni a hátralévő időben, ő csodálkozott, hogy Alexandrosz azt hitte, nem oly fáradságos megszervezni egy már meglévő nagy birodalmat, mint létrehozni.

Törvényt hozott a paráznákról, s ebben meghatározták, miképpen kell a bűnösök ügyében eljárni, és azokat, akikre vétküket rábizonyították, megbüntetni. Nemsokára a lánya, Julia miatt bepanaszoltak neki egy fiatalembert, s ő saját kezével ütötte meg. Amikor a fiú így tört ki: „Törvényt hoztál, ó, Caesar”, ő úgy megbánta tettét, hogy aznap még enni se tudott.

Amikor Caiust, lányától született unokáját Örményországba küldte, arra kérte az isteneket, hogy a fiút Pompeius jóindulata, Alexandrosz tehetsége és az ő szerencséje kísérje.

Azt mondta, hogy a hatalomban olyan örökösöt hagy a rómaiaknak, aki még sohasem másította meg véleményét ugyanarról a dologról. Tiberiust értette ezen.

Háborgtak egyszer a különböző tisztségeket viselő fiatalok, s ő le akarta csillapítani háborgásukat, de azok alig figyeltek rá, és tovább méltatlankodtak. Mire ő rájuk szólt: „Hallgassátok meg, ifjak, azt az öreget, akit fiatal korában az öregek is meghallgattak.”

Mivel kiderült, hogy az athéniek valami súlyos hibát követtek el, azt írta nekik Aiginából: „Úgy gondolom, észrevettétek, hogy haragszom rátok; máskülönben ugyanis nem töltöttem volna a telet Aiginában.” De mást nem szólt vagy tett velük kapcsolatban.

Amikor egy eurüklész (hasbeszélő) a beszéd lehetőségétől vérszemet kapva és egészen a fitymálásig merészkedve vádlói előtt ilyen szavakra vetemedett: „Ha ez neked, Caesar, nem elég, olvastasd föl velem Thuküdidésznek ama hetedik fejezetét!” Augusztus megharagudott, és ráparancsolt, hogy takarodjék. Hallván azonban, hogy az illető Braszidasz utódainak leszármazotta, visszahívta, és miután szóban mérsékelten megdorgálta, elbocsátotta.

Piso igen nagy gonddal építette a házát az alapoktól kezdve egészen a tetőzetig. „Boldogsággal töltöd el a lelkem” - mondta neki -; „ha így építkezünk, Róma örökké fennmarad.”

.oOo.